ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଦୀଘନିକାଯେ

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗଅଭିନୱଟୀକା

(ଦୁତିଯୋ ଭାଗୋ)

୨। ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ରାଜାମଚ୍ଚକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୫୦। ଇଦାନି ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ…ପେ… ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନାତି ଅନୁକ୍କମେନ ପଦୱଣ୍ଣନା, ପଦଂ ପଦଂ ପତି ଅନୁକ୍କମେନ ୱଣ୍ଣନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଞ୍ହି, ଉତ୍ତାନଂ ୱା ପଦମଞ୍ଞତ୍ର ୱଣ୍ଣନାପି ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ପୁବ୍ବେ ଅୱଣ୍ଣିତପଦୱଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଗ୍ଗଜନପଦଟ୍ଠାନୱିସେସସମ୍ପଦାଦିଯୋଗତୋ ପଧାନଭାୱେନ ରାଜୂହି ଗହିତଟ୍ଠେନ ଏୱଂନାମକଂ, ନ ପନ ନାମମତ୍ତେନାତି ଆହ ‘‘ତଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି। ନନୁ ମହାୱଗ୍ଗେ ମହାଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତେ ଆଗତୋ ଏସ ପୁରୋହିତୋ ଏୱ, ନ ରାଜା, କସ୍ମା ସୋ ରାଜସଦ୍ଦୱଚନୀଯଭାୱେନ ଗହିତୋତି? ମହାଗୋୱିନ୍ଦେନ ପୁରୋହିତେନ ପରିଗ୍ଗହିତମ୍ପି ଚେତଂ ରେଣୁନା ନାମ ମଗଧରାଜେନ ପରିଗ୍ଗହିତମେୱାତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ସୋ ରାଜସଦ୍ଦୱଚନୀଯଭାୱେନ ଗହିତୋ ତସ୍ସ ରାଜାଭାୱତୋ। ମହାଗୋୱିନ୍ଦପରିଗ୍ଗହିତଭାୱକିତ୍ତନଞ୍ହି ତଦା ରେଣୁରଞ୍ଞା ପରିଗ୍ଗହିତଭାୱୂପଲକ୍ଖଣଂ। ସୋ ହି ତସ୍ସ ସବ୍ବକିଚ୍ଚକାରକୋ ପୁରୋହିତୋ, ଇଦମ୍ପି ଚ ଲୋକେ ସମୁଦାଚିଣ୍ଣଂ ‘‘ରାଜକମ୍ମପସୁତେନ କତମ୍ପି ରଞ୍ଞା କତ’’ନ୍ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ମନ୍ଧାତୁରଞ୍ଞା ଚେୱ ମହାଗୋୱିନ୍ଦଂ ବୋଧିସତ୍ତଂ ପୁରୋହିତମାଣାପେତ୍ୱା ରେଣୁରଞ୍ଞା ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଚ ରାଜୂହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ରାଜଗହନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ମହାଗୋୱିନ୍ଦୋ’’ତି ମହାନୁଭାୱୋ ଏକୋ ପୁରାତନୋ ରାଜାତି ୱଦନ୍ତି। ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତାତି ରାଜଧାନୀଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା। ଗଯ୍ହତୀତି ହି ଗହଂ, ରାଜୂନଂ, ରାଜୂହି ୱା ଗହନ୍ତି ରାଜଗହଂ। ନଗରସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ।

ଅଞ୍ଞେପେତ୍ଥ ପକାରେତି ନଗରମାପନେନ ରଞ୍ଞା କାରିତସବ୍ବଗେହତ୍ତା ରାଜଗହଂ, ଗିଜ୍ଝକୂଟାଦୀହି ପଞ୍ଚହି ପବ୍ବତେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ପବ୍ବତରାଜେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତଗେହସଦିସନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ସମ୍ପନ୍ନଭୱନତାଯ ରାଜମାନଂ ଗେହନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ସୁସଂୱିହିତାରକ୍ଖତାଯ ଅନତ୍ଥାୱହିତୁକାମେନ ଉପଗତାନଂ ପଟିରାଜୂନଂ ଗହଂ ଗହଣଭୂତନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ରାଜୂହି ଦିସ୍ୱା ସମ୍ମା ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ତେସଂ ଗହଂ ଗେହଭୂତନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ଆରାମରାମଣେଯ୍ୟତାଦୀହି ରାଜତି, ନିୱାସସୁଖତାଦିନା ଚ ସତ୍ତେହି ମମତ୍ତୱସେନ ଗଯ୍ହତି ପରିଗ୍ଗଯ୍ହତୀତିପି ରାଜଗହନ୍ତି ଏଦିସେ ପକାରେ। ନାମମତ୍ତମେୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପନ ପଦେସୋ ୱିସେସଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଉଳାରସତ୍ତପରିଭୋଗୋତି ଆହ ‘‘ତଂ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ବୁଦ୍ଧକାଲେ, ଚକ୍କୱତ୍ତିକାଲେ ଚା’’ତି ଇଦଂ ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞଦାପି କଦାଚି ସମ୍ଭୱତୋ, ‘‘ନଗରଂ ହୋତୀ’’ତି ଚ ଇଦଂ ଉପଲକ୍ଖଣମେୱ ମନୁସ୍ସାୱାସସ୍ସେୱ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସେସକାଲେ ସୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ତେସନ୍ତି ଯକ୍ଖାନଂ। ୱସନୱନନ୍ତି ଆପାନଭୂମିଭୂତଂ ଉପୱନଂ।

ଅୱିସେସେନାତି ୱିହାରଭାୱସାମଞ୍ଞେନ, ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନସିଦ୍ଧଂ ୱିସେସପରାମସନମନ୍ତରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତି, (ଅ। ନି। ୫।୧୦୧; ପାଚି। ୧୪୭; ପରି। ୪୪୧) ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, (ଧ। ସ। ୧୬୦) ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତି, (ଦୀ। ନି। ୩।୭୧, ୩୦୮; ମ। ନି। ୧।୭୭, ୪୫୯, ୫୦୯; ୨।୩୦୯, ୩୧୫; ୩।୨୩୦; ୱିଭ। ୬୪୨) ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଂ ଅମନସିକାରା ଅନିମିତ୍ତଂ ଚେତୋସମାଧିଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୫୯) ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନସିଦ୍ଧେନ ୱିସେସପରାମସନେନ ଯଥାକ୍କମଂ ଇରିଯାପଥୱିହାରାଦିୱିସେସୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନଂ , ନ ଏୱମିଦଂ, ଇଦଂ ପନ ତଥା ୱିସେସପରାମସନମନ୍ତରେନ ଅଞ୍ଞତରୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନନ୍ତି।

ସତିପି ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଞ୍ଞତରୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନେ ଇଧ ଇରିଯାପଥସଙ୍ଖାତୱିସେସୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନମେୱ ସମ୍ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେତି

‘‘ଇଧ ପନା’’ତିଆଦିନା। କସ୍ମା ପନ ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନସିଦ୍ଧସ୍ସ ୱିସେସପରାମସନସ୍ସାଭାୱେପି ଇଧ ୱିସେସୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି? ୱିସେସୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନସ୍ସ ସଦ୍ଦନ୍ତରସଙ୍ଖାତୱିସେସୱଚନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଏୱ। ୱିସେସୱଚନେ ହି ଅସତି ୱିସେସମିଚ୍ଛତା ୱିସେସୋ ପଯୋଜିତବ୍ବୋତି। ଅପିଚ ଇରିଯାପଥସମାଯୋଗପରିଦୀପନସ୍ସ ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଦୀପନମେୱ ସମ୍ଭୱତୀତି। କସ୍ମା ଚାଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋତି? ଦିବ୍ବୱିହାରାଦୀନମ୍ପି ସାଧାରଣତୋ। କଦାଚିପି ହି ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ୱିନା ନ ଭୱତି ତମନ୍ତରେନ ଅତ୍ତଭାୱପରିହରଣାଭାୱତୋତି।

ଇରିଯନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଇରିଯା, କାଯିକକିରିଯା, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତନୁପାଯଭାୱତୋ ପଥୋତି ଇରିଯାପଥୋ, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦଯୋ। ନ ହି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିଅୱତ୍ଥାହି ୱିନା କଞ୍ଚି କାଯିକଂ କିରିଯଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ସୋ ତାଯ ପୱତ୍ତନୁପାଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିହରତି ପୱତ୍ତତି ଏତେନ, ୱିହରଣମତ୍ତଂ ୱା ତନ୍ତି ୱିହାରୋ, ସୋ ଏୱ ୱିହାରୋ ତଥା, ଅତ୍ଥତୋ ପନେସ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିଆକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପପ୍ପବନ୍ଧୋୱ। ଦିୱି ଭୱୋ ଦିବ୍ବୋ, ତତ୍ଥ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତିଯା ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦିଦେୱଲୋକେ ଭୱୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଯୋ ୱା ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବାନୁଭାୱୋ, ତଦତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଦିବ୍ବୋ, ଅଭିଞ୍ଞାଭିନୀହାରାଦିୱସେନ ୱା ମହାଗତିକତ୍ତା ଦିବ୍ବୋ, ସୋୱ ୱିହାରୋ, ଦିବ୍ବଭାୱାୱହୋ ୱା ୱିହାରୋ ଦିବ୍ବୱିହାରୋ, ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନାନି। ନେତ୍ତିଯଂ [ନେତ୍ତି। ୮୬ (ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)] ପନ ଚତସ୍ସୋ ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଯୋ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରାତି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ମେତ୍ତାଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରତା ୱିଯ ତାସଂ ଭାୱନାୱିସେସଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ଦିବ୍ବଭାୱାୱହସାମଞ୍ଞତୋ ତାପି ‘‘ଦିବ୍ବୱିହାରା’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତା। ବ୍ରହ୍ମାନଂ, ବ୍ରହ୍ମଭୂତା ୱା ହିତୂପସଂହାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ସେଟ୍ଠଭୂତା ୱିହାରାତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା, ମେତ୍ତାଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ। ଅରିଯା ଉତ୍ତମା, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ୱା ଅରିଯାନଂ ୱିହାରାତି ଅରିଯୱିହାରା, ଚତସ୍ସୋପି ଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ। ଇଧ ପନ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ତବ୍ବସେନ ପୱତ୍ତା ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ , ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଅଗ୍ଗଫଲସମାପତ୍ତି ଚ ଭଗୱତୋ ଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଅରିଯୱିହାରା।

ଅଞ୍ଞତରୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନନ୍ତି ତାସମେକତୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତା ଏକେନ ୱା ଦ୍ୱୀହି ୱା ସମଙ୍ଗୀଭାୱପରିଦୀପନଂ, ଭାୱଲୋପେନାଯଂ ଭାୱପ୍ପଧାନେନ ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଭଗୱା ହି ଲୋଭଦୋସମୋହୁସ୍ସନ୍ନେ ଲୋକେ ସକପଟିପତ୍ତିଯା ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ୱିନଯନତ୍ଥଂ ତଂ ତଂ ୱିହାରେ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ତଥା ହି ଯଦା ସତ୍ତା କାମେସୁ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା କିର ଭଗୱା ଦିବ୍ବେନ ୱିହାରେନ ୱିହରତି ତେସଂ ଅଲୋଭକୁସଲମୂଲୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ‘‘ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତ୍ଥ ରୁଚିମୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା କାମେସୁ ୱିରଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି। ଯଦା ପନ ଇସ୍ସରିଯତ୍ଥଂ ସତ୍ତେସୁ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେନ ୱିହରତି ତେସଂ ଅଦୋସକୁସଲମୂଲୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ‘‘ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତ୍ଥ ରୁଚିମୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅଦୋସେନ ଦୋସଂ ୱୂପସମେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି। ଯଦା ପନ ପବ୍ବଜିତା ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ୱିୱଦନ୍ତି, ତଦା ଅରିଯୱିହାରେନ ୱିହରତି ତେସଂ ଅମୋହକୁସଲମୂଲୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ‘‘ଅପ୍ପେୱ ନାମ ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତ୍ଥ ରୁଚିମୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅମୋହେନ ମୋହଂ ୱୂପସମେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଇମେହି ଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଅରିଯୱିହାରେହି ସତ୍ତାନଂ ୱିୱିଧଂ ହିତସୁଖଂ ହରତି, ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ଚ ଏକଂ ଇରିଯାପଥବାଧନଂ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିଯାପଥେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପରିପତନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ହରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞତରୱିହାରସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନ’’ନ୍ତି।

‘‘ତେନା’’ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଗୁଣଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତତ୍ଥସମତ୍ଥନଂ ୱା। ତେନ ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ୱିହରତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥା ୱଦମାନୋ ପନ ୱିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ୱି-ସଦ୍ଦୋ ୱିଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଜୋତକୋ, ‘‘ହରତୀ’’ତି ଏତସ୍ସ ଚ ନେତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଞାପେତି ‘‘ଠିତୋପୀ’’ତିଆଦିନା ୱିଚ୍ଛେଦନଯନାକାରେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ସତି ତତ୍ଥ କସ୍ସ କେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ, କଥଂ କସ୍ସ ନଯନନ୍ତି ଅନ୍ତୋଲୀନଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦୀତି ଅଯମ୍ପି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଉପପନ୍ନୋ ହୋତି। ଯଦିପି ଭଗୱା ଏକେନେୱ ଇରିଯାପଥେନ ଚିରତରଂ କାଲଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଥାପି ଉପାଦିନ୍ନକସ୍ସ ନାମ ସରୀରସ୍ସ ଅଯଂ ସଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକଂ ଇରିଯାପଥବାଧନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରିପତନ୍ତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ଅପତମାନଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସନ୍ତୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ, ନାନାସମାପତ୍ତୀହି ଚ କାଲଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ୱସତି, ସତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱିୱିଧଂ ସୁଖଂ ହରତି, ତସ୍ମା ୱିୱିଧଂ ହରତୀତି ୱିହରତୀତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ରାଜଗହେ’’ତି ୱତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନମନୁରୂପନିୱାସଟ୍ଠାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ‘‘ଅମ୍ବୱନେ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦମସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ଅସ୍ସାତି ଭଗୱତୋ। ତସ୍ସାତି ରାଜଗହସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଗୋଚରଗାମସ୍ସ। ଯସ୍ସ ସମୀପୱସେନ ‘‘ରାଜଗହେ’’ତି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ପୱତ୍ତତି, ସୋପି ତସ୍ସ ସମୀପୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ରାଜଗହସମୀପେ ଅମ୍ବୱନେ’’ତି ଇମିନା। ସମୀପତ୍ଥେତି ଅମ୍ବୱନସ୍ସ ସମୀପତ୍ଥେ। ଏତନ୍ତି ‘‘ରାଜଗହେ’’ତି ୱଚନଂ। ଭୁମ୍ମୱଚନନ୍ତି ଆଧାରୱଚନଂ। ଭୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ହି ଭୁମ୍ମଂ, ଆଧାରୋ, ତଦେୱ ୱଚନଂ ତଥା, ଭୁମ୍ମେ ପୱତ୍ତଂ ୱା ୱଚନଂ ୱିଭତ୍ତି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ତେନ ଯୁତ୍ତଂ ତଥା, ସତ୍ତମୀୱିଭତ୍ତିଯୁତ୍ତପଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କାମଂ ଭଗୱା ଅମ୍ବୱନେଯେୱ ୱିହରତି। ତସ୍ସମୀପତ୍ତା ପନ ଗୋଚରଗାମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଭୁମ୍ମୱଚନୱସେନ ‘‘ରାଜଗହେ’’ତିପି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ତଂ ‘‘ଗଙ୍ଗାଯଂ ଗାୱୋ ଚରନ୍ତି, କୂପେ ଗଗ୍ଗକୁଲ’’ନ୍ତି ଚାତି। ଅନେନେୱ ଯଦି ଭଗୱା ରାଜଗହେ ୱିହରତି, ଅଥ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ଅମ୍ବୱନେ’’ତି। ଯଦି ଚ ଅମ୍ବୱନେ, ଏୱମ୍ପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ରାଜଗହେ’’ତି। ନ ହି

‘‘ପାଟଲିପୁତ୍ତେ ପାସାଦେ ୱସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଇଧ ଅଧିକରଣାଧିକରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅଧିକରଣସ୍ସ ବ୍ୟଜନିଦ୍ଦେସୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯାତି ଚୋଦନା ଅନୱକାସା କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୁମାରଭତୋ ଏୱ କୋମାରଭଚ୍ଚୋ ସକତ୍ଥୱୁତ୍ତିପଚ୍ଚଯେନ, ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ୱା ଯଥା ‘‘ଭିସଗ୍ଗମେୱ ଭେସଜ୍ଜ’’ନ୍ତି। ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦିନା ଖନ୍ଧକପାଠଇୱସେନ ତଦତ୍ଥଂ ସାଧେତି। କସ୍ମା ଚ ଅମ୍ବୱନଂ ଜୀୱକସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁଯୋଗେନ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ।

ଦୋସାଭିସନ୍ନନ୍ତି ୱାତପିତ୍ତାଦିୱସେନ ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସଂ। ୱିରେଚେତ୍ୱାତି ଦୋସପ୍ପକୋପତୋ ୱିୱେଚେତ୍ୱା। ସିୱେଯ୍ୟକଂ ଦୁସ୍ସଯୁଗନ୍ତି ସିୱିରଟ୍ଠେ ଜାତଂ ମହଗ୍ଘଂ ଦୁସ୍ସଯୁଗଂ। ଦିୱସସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁନ୍ତି ଏକସ୍ସେୱ ଦିୱସସ୍ସ ଦ୍ୱିୱାରେ ୱା ତିୱାରେ ୱା ଭାଗେ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ, ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଦିୱସେ ଦ୍ୱିୱାରଂ ୱା ତିୱାରଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତମ୍ବପଟ୍ଟୱଣ୍ଣେନାତି ତମ୍ବଲୋହପଟ୍ଟୱଣ୍ଣେନ। ସଚୀୱରଭତ୍ତେନାତି ଚୀୱରେନ, ଭତ୍ତେନ ଚ। ‘‘ତଂ ସନ୍ଧାଯା’’ତି ଇମିନା ନ ଭଗୱା ଅମ୍ବୱନମତ୍ତେଯେୱ ୱିହରତି, ଅଥ ଖୋ ଏୱଂ କତେ ୱିହାରେ। ସୋ ପନ ତଦଧିକରଣତାଯ ୱିସୁଂ ଅଧିକରଣଭାୱେନ ନ ୱୁତ୍ତୋତି ସନ୍ଧାଯଭାସିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ସାମଞ୍ଞେ ହି ସତି ସନ୍ଧାଯଭାସିତନିଦ୍ଧାରଣଂ।

ଅଡ୍ଢେନ ତେଠଅସ ଅଡ୍ଢତେଠଅସା ତାଦିସେହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି। ଅଡ୍ଢୋ ପନେତ୍ଥ ସତସ୍ସେୱ। ଯେନ ହି ପଯୁତ୍ତୋ ତବ୍ଭାଗୱାଚକୋ ଅଡ୍ଢସଦ୍ଦୋ, ସୋ ଚ ଖୋ ପଣ୍ଣାସାୱ, ତସ୍ମା ପଞ୍ଞାସାଯ ଊନାନି ତେଠଅସ ଭିକ୍ଖୁସତାନୀତି ଅତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ‘‘ଅଡ୍ଢସତେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଡ୍ଢମେୱ ସତଂ ସତସ୍ସ ୱା ଅଡ୍ଢଂ ତଥା।

ରାଜତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଇସ୍ସରିଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଦିବ୍ବତି ସୋଭତି ଚ। ରଞ୍ଜେତୀତି ଦାନାଦିନା, ସସ୍ସମେଧାଦିନା ଚ ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ରମେତି, ଅତ୍ତନି ୱା ରାଗଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ। ଜନପଦୱାଚିନୋ ପୁଥୁୱଚନପରତ୍ତା ‘‘ମଗଧାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଜନପ୍ପଦାପଦେସେନ ୱା ତନ୍ନିୱାସିକାନଂ ଗହିତତ୍ତା। ରଞ୍ଞୋତି ପିତୁ ବିମ୍ବିସାରରଞ୍ଞୋ। ସସତି ହିଂସତୀତି ସତ୍ତୁ, ୱେରୀ, ଅଜାତୋଯେୱ ସତ୍ତୁ ଅଜାତସତ୍ତୁ। ‘‘ନେମିତ୍ତକେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି ୱଚନେନ ଚ ଅଜାତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ତୁଭାୱୋ ନ ତାୱ ହୋତି, ସତ୍ତୁଭାୱସ୍ସ ପନ ତଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଏୱଂ ୱୋହରୀଯତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଜାତସ୍ସେୱ ପନ ତସ୍ସ ‘‘ରଞ୍ଞୋ ଲୋହିତଂ ପିୱେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଦେୱିଯା ଦୋହଠଅସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଜାତୋଯେୱେସ ରଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୁତିପି ୱଦନ୍ତି।

‘‘ତସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିନା ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି, ସମତ୍ଥେତି ଚ। ଦୋହଠଓତି ଅଭିଲାସୋ। ଭାରିଯେତି ଗରୁକେ, ଅଞ୍ଞେସଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟେ ୱା। ଅସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଅସକ୍କୁଣମାନା। ଅକଥେନ୍ତୀତି ଅକଥଯମାନା ସମାନା। ନିବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ୱଚସା ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ସୁୱଣ୍ଣସତ୍ଥକେନାତି ସୁୱଣ୍ଣମଯେନ ସତ୍ଥକେନ, ଘନସୁୱଣ୍ଣକତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯୋମଯଞ୍ହି ରଞ୍ଞୋ ସରୀରଂ ଉପନେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସୁୱଣ୍ଣପରିକ୍ଖତେନ ୱା ଅଯୋମଯସତ୍ଥେନାତି ଅତ୍ଥେପି ଅଯମେୱାଧିପ୍ପାଯୋ। ବାହୁଂ ଫାଲାପେତ୍ୱାତି ଲୋହିତସିରାୱେଧୱସେନ ବାହୁଂ ଫାଲାପେତ୍ୱା। କେୱଲସ୍ସ ଲୋହିତସ୍ସ ଗବ୍ଭିନିଯା ଦୁଜ୍ଜୀରଭାୱତୋ ଉଦକେନ ସମ୍ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାଯେସି। ହଞ୍ଞିସ୍ସତୀତି ହଞ୍ଞିସ୍ସତେ, ଆଯତିଂ ହନୀଯତେତି ଅତ୍ଥୋ। ନେମିତ୍ତକାନଂ ୱଚନଂ ତଥଂ ୱା ସିଯା, ୱିତଥଂ ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ପୁତ୍ତୋତି ୱା ଧୀତାତି ୱା ନ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞମ୍ପି କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିୱାରେସି। ରଞ୍ଞୋ ଭାୱୋ ରଜ୍ଜଂ, ରଜ୍ଜସ୍ସ ସମୀପେ ପୱତ୍ତତୀତି ଓପରଜ୍ଜଂ, ଠାନନ୍ତରଂ।

ମହାତି ମହତୀ। ସମାସେ ୱିଯ ହି ୱାକ୍ୟେପି ମହନ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ମହାଦେସୋ। ଧୁରାତି ଗଣସ୍ସ ଧୁରଭୂତା, ଧୋରଯ୍ହା ଜେଟ୍ଠକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧୁରଂ ନୀହରାମୀତି ଗଣଧୁରମାୱହାମି, ଗଣବନ୍ଧିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ସୋ ନ ସକ୍କା’’ତିଆଦିନା ପୁନ ଚିନ୍ତନାକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯେନାତି ଅହିମେଖଲିକକୁମାରୱଣ୍ଣୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିନା। ତେନାତି ଅପ୍ପାଯୁକଭାୱେନ। ହୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ତେନ ହୀତି ୱା ଉଯ୍ୟୋଜନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୁମାରଂ…ପେ… ଉଯ୍ୟୋଜେସୀ’’ତି। ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଇଦମତ୍ଥୋ, ଇମିନା ଖନ୍ଧକେ ଆଗତନଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେ ଖୋତିଆଦୀହିପି ଖନ୍ଧକପାଠଇଯେୱ (ଚୂଠଅୱ। ୩୩୯)।

ପୋତ୍ଥନିଯନ୍ତି ଛୁରିକଂ। ଯଂ ‘‘ନଖର’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ଦିୱା ଦିୱସେତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୫୦) ଦିୱସସ୍ସପି ଦିୱା। ସାମ୍ଯତ୍ଥେ ହେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ‘‘ଦିୱା ଦିୱସସ୍ସା’’ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦସ୍ସନତୋ। ଦିୱସ୍ସ ଦିୱସେତିପି ୱଟ୍ଟତି ଅକାରନ୍ତସ୍ସପି ଦିୱସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ନେପାତିକମ୍ପି ଦିୱାସଦ୍ଦମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ, ମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ହି ଦିୱସସ୍ସ ୱିସେସୋ ଦିୱସୋତି। ‘‘ଭୀତୋ’’ତିଆଦି ପରିଯାଯୋ, କାଯଥମ୍ଭନେନ ୱା ଭୀତୋ। ହଦଯମଂସଚଲନେନ ଉବ୍ବିଗ୍ଗୋ। ‘‘ଜାନେଯ୍ୟୁଂ ୱା, ମା ୱା’’ତି ପରିସଙ୍କାଯ ଉସ୍ସଙ୍କୀ। ଞାତେ ସତି ଅତ୍ତନୋ ଆଗଚ୍ଛମାନଭଯୱସେନ ଉତ୍ରସ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନ୍ତି ଦେୱଦତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତାକାରଂ ୱିପ୍ପକାରନ୍ତି ଅପକାରଂ ଅନୁପକାରଂ, ୱିପରୀତକିଚ୍ଚଂ ୱା। ସବ୍ବେ ଭିକ୍ଖୂତି ଦେୱଦତ୍ତପରିସଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅପନଯନୱସେନ ୱିଲୁମ୍ପିତ୍ୱା। ରଜ୍ଜେନାତି ୱିଜିତେନ। ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଆଣାପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ‘‘ରଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ, ରାଜଭାୱେନ ୱା।

ମନସୋ ଅତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛା ମନୋରଥୋ ର-କାରାଗମଂ, ତ-କାରଲୋପଞ୍ଚ କତ୍ୱା, ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱିବ୍ଭମକରଣତୋ ମନସୋ ରଥୋ ଇୱ ମନୋରଥୋ, ମନୋ ଏୱ ରଥୋ ୱିଯାତି ୱା ମନୋରଥୋତିପି ନେରୁତ୍ତିକା ୱଦନ୍ତି। ସୁକିଚ୍ଚକାରିମ୍ହୀତି ସୁକିଚ୍ଚକାରୀ ଅମ୍ହି। ଅୱମାନନ୍ତି ଅୱମଞ୍ଞନଂ ଅନାଦରଂ। ମୂଲଘଚ୍ଚନ୍ତି ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ଭାୱନପୁଂସକମେତଂ। ରାଜକୁଲାନଂ କିର ସତ୍ଥେନ ଘାତନଂ ରାଜୂନମନାଚିଣ୍ଣଂ, ତସ୍ମା ସୋ ‘‘ନନୁ ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତାପନଗେହଂ ନାମ ଉଣ୍ହଗହାପନଗେହଂ, ତଂ ପନ ଧୂମେନେୱ ଅଚ୍ଛିନ୍ନା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧୂମଘର’’ନ୍ତି। କମ୍ମକରଣତ୍ଥାଯାତି ତାପନ କମ୍ମକରଣତ୍ଥମେୱ। କେନଚି ଛାଦିତତ୍ତା ଉଚ୍ଚୋ ଅଙ୍ଗୋତି ଉଚ୍ଚଙ୍ଗୋ, ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଗହଣତ୍ଥଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ଉନ୍ନତଙ୍ଗୋତି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଚ୍ଚଙ୍ଗଂ କତ୍ୱା ପୱିସିତୁଂ ମା ଦେଥା’’ତି। ‘‘ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେ କତ୍ୱା’’ତିପି ପାଠୋ, ଏୱଂ ସତି ମଜ୍ଝିମଙ୍ଗୋୱ, ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେ କିଞ୍ଚି ଗହେତବ୍ବଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୋଚଇଯନ୍ତି ଚୂଳଆଯଂ ‘‘ଛେତ୍ୱାନ ମୋଚଇଂ ୱରଗନ୍ଧୱାସିତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨। ୫୫; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨୭।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା) ୱିଯ। ତେନାହ ‘‘ମୋଚଇଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତି। ଚତୁମଧୁରେନାତି ସପ୍ପିସକ୍କରମଧୁନାଚଇକେରସ୍ନେହସଙ୍ଖାତେହି ଚତୂହି ମଧୁରେହି ଅଭିସଙ୍ଖତପାନୱିସେସେନାତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ମହାଧମ୍ମସମାଦାନସୁତ୍ତପାଠଇଯା (ମ। ନି। ୧।୪୭୩) ନ ସମେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ ‘‘ଦଧି ଚ ମଧୁ ଚ ସପ୍ପି ଚ ଫାଣିତଞ୍ଚ ଏକଜ୍ଝଂ ସଂସଟ୍ଠ’’ନ୍ତି, (ମ। ନି। ୧।୪୮୫) ତଦଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦଧି ଚ ମଧୁ ଚାତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ଦଧି ଚ ସୁମଧୁରଂ ମଧୁ ଚ। ଏକଜ୍ଝଂ ସଂସଟ୍ଠନ୍ତି ଏକତୋ କତ୍ୱା ମିସ୍ସିତଂ ଆଲୁଚଇତଂ। ତସ୍ସ ତନ୍ତି ତସ୍ସ ତଂ ଚତୁମଧୁରଭେସଜ୍ଜଂ ପିୱତୋ’’ତି ‘‘ଅତ୍ତୁପକ୍କମେନ ମରଣଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ମନସି କତ୍ୱା ରାଜା ତସ୍ସା ସରୀରଂ ଲେହିତ୍ୱା ଯାପେତି। ନ ହି ଅରିଯା ଅତ୍ତାନଂ ୱିନିପାତେନ୍ତି।

ମଗ୍ଗଫଲସୁଖେନାତି ମଗ୍ଗଫଲସୁଖୱତା, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲସୁଖୂପସଞ୍ହିତେନ ଚଙ୍କମେନ ଯାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ହାରେସ୍ସାମୀତି ଅପନେସ୍ସାମି। ୱୀତଚ୍ଚିତେହୀତି ୱିଗତଅଚ୍ଚିତେହି ଜାଲୱିଗତେହି ସୁଦ୍ଧଙ୍ଗାରେହି। କେନଚି ସଞ୍ଞତ୍ତୋତି କେନଚି ସମ୍ମା ଞାପିତୋ, ୱୋଦିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମସ୍ସୁକରଣତ୍ଥାଯାତି ମସ୍ସୁୱିସୋଧନତ୍ଥାଯ। ମନଂ କରୋଥାତି ଯଥା ରଞ୍ଞୋ ମନଂ ହୋତି, ତଥା କରୋଥ। ପୁବ୍ବେତି ପୁରିମଭୱେ। ଚେତିଯଙ୍ଗଣେତି ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ପୂଜନଟ୍ଠାନଭୂତେ ଚେତିଯସ୍ସ ଭୂମିତଲେ। ନିସଜ୍ଜନତ୍ଥାଯାତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିସୀଦନତ୍ଥାଯ। ପଞ୍ଞତ୍ତକଟସାରକନ୍ତି ପଞ୍ଞପେତବ୍ବୌତ୍ତମକିଲଞ୍ଜଂ। ତଥାୱିଧୋ କିଲଞ୍ଜୋ ହି ‘‘କଟସାରକୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଦ୍ୱଯସ୍ସ। ତଂ ପନ ମନୋପଦୋସୱସେନେୱ ତେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥାହ –

‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନୋସେଟ୍ଠା ମନୋମଯା;

ମନସା ଚେ ପଦୁଟ୍ଠେନ, ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା;

ତତୋ ନଂ ଦୁକ୍ଖମନ୍ୱେତି, ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୧; ନେତ୍ତି। ୯୦);

ପରିଚାରକୋତି ସହାଯକୋ। ଅଭେଦେପି ଭେଦମିୱ ୱୋହାରୋ ଲୋକେ ପାକଟୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯକ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି। ଏକାଯପି ହି ଉପ୍ପାଦକିରିଯାଯ ଇଧ ଭେଦୱୋହାରୋ, ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ହୁତ୍ୱା, ପୱତ୍ତିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ୱା ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତଂ ସାତିସଯନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଞାପେତୁଂ ଏକାଯେୱ କିରିଯା ପଦଦ୍ୱଯେନ ୱୁତ୍ତା। ତଥାୱଚନଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତନେଯେୱ ଦିସ୍ସତି ‘‘ମକ୍କଟକୋ ନାମ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫) କଣ୍ଟକୋ ନାମ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତି, (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା) ମଣ୍ଡୂକୋ ନାମ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱା ପଦାନଂ ଭାୱତ୍ଥମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଯକ୍ଖୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସାମିଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ କତଂ ପୁରିମାଯ ପଚ୍ଛିମୱିସେସନତୋ, ପରିଚାରକସ୍ସ…ପେ… ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ହେତ୍ୱତ୍ଥେ ୱା ଏତ୍ଥ ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭାୱତୋ ପୱତ୍ତନହେତୂତି। ଅସ୍ସ ପନ ରଞ୍ଞୋ ମହାପୁଞ୍ଞସ୍ସପି ସମାନସ୍ସ ତତ୍ଥ ବହୁଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତପୁବ୍ବତାଯ ଚିରପରିଚିତନିକନ୍ତି ୱସେନ ତତ୍ଥେୱ ନିବ୍ବତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଂ ଦିୱସମେୱାତି ରଞ୍ଞୋ ମରଣଦିୱସେଯେୱ। ଖୋଭେତ୍ୱାତି ପୁତ୍ତସ୍ନେହସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ, ତଂସହଜାତପୀତି ୱେଗସ୍ସ ଚ ସୱିପ୍ଫାରତାଯ ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନରୂପଧମ୍ମେହି ଫରଣୱସେନ ସକଲସରୀରଂ ଆଲୋଚଏତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ଅଟ୍ଠାସୀ’’ତି। ପିତୁଗୁଣନ୍ତି ପିତୁନୋ ଅତ୍ତନି ସିନେହଗୁଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଯି ଜାତେପୀ’’ତିଆଦି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଥାତି ତୁରିତୱସେନ, ସୋକୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନୁଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱାତି ଅଛଡ୍ଡେତ୍ୱା।

ନାଟଆଗିରିହନ୍ତିଂ ମୁଞ୍ଚାପେଢ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ଅଭିମାରକପୁରିସପେସେନାଦିପ୍ପକାରେନା’’ତି ପୁଙ୍ଗେ ଖୁଉପ୍ପକାରଉଯଂ ପଚ୍ଚାମସତି, କଚ୍ଚତି ପନ ସୋ ନ ଦିସ୍ସୋ। ପଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୂନୀତି ‘‘ସାଧୁ ଭନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୁ ଯାୱଜୀୱଂ ଆରଞ୍ଞିକା ଅସ୍ସୁ’’ତିଆଦିନା (ପାରା। ୪୦୯; ଚୂଳୱ। ୩୪୩) ୱିନଯେ ଖୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୂନି। ଯାଚିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଯାଚନଂ ୱିଯ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତୁକାମୋ ଯାଚତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିନଯେ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୧୦) ଖୁତ୍ତୋଯେୱ। ସଞ୍ଞାପେସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସଙ୍ଘଭେଦଂ କତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଦଞ୍ଚ ତସ୍ସ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତାଦସ୍ସନୱସେନ ଖୁତ୍ତଂ, ସୋ ପନ ଅକତେପି ସଙ୍ଘଭେଦେ ତେହି ସଞ୍ଞାପେତିଯେୱ। ଉଣ୍ହଲୋହିତନ୍ତି ବଲୱସୋକସମୁଟ୍ଠିତଂ ଉଣ୍ହଭୂତଂ ଲୋହିତଂ। ମହାନିରଯେତି ଅୱୀଚିନିରଯେ। ୱିତ୍ଥାରକଥାନଯୋତି ଅଜାତସତ୍ତୁପସାଦନାଦିୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାଯ କଥାଯ ନଯମତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସା ନ ଖୁତ୍ତା, ନନୁ ସଙ୍ଗୀତିକଥା ୱିଯ ଖନ୍ଧକେ (ଚୂଳୱ। ୩୪୩) ଆଗତାପି ସା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଚୋଦନାଯ ଆହ ‘‘ଆଗତତ୍ତା ପନ ସବ୍ବଂ ନ ଖୁତ୍ତ’’ନ୍ତି, ଖନ୍ଧକେ ଆଗତତ୍ତା, କିଞ୍ଚିମତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱଚନକ୍କମସ୍ସ ଖୁତ୍ତତ୍ତା ନ ଏତ୍ଥ କୋଚି ୱିରୋଧୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ଯଥାନୁସନ୍ଧିନା ନିଗମନଂ।

କୋସଲରଞ୍ଞୋତି ପସେନଦିକୋସଲସ୍ସ ପିତୁ ମହାକୋସଲରଞ୍ଞୋ। ନନୁ ୱିଦେହସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଧୀତା ୱେଦେହୀତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଚୋଦନମପନେତି ‘‘ନ ୱିଦେହରଞ୍ଞୋ’’ତି ଇମିନା। ଅଥ କେନଟ୍ଠେନାତି ଆହ ‘‘ପଣ୍ଡିତାଧିୱଚନମେତ’’ନ୍ତି, ପଣ୍ଡିତୱେୱଚନଂ, ପଣ୍ଡିତନାମନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନ ପଦତ୍ଥୋ କେନ ନିବ୍ବଚନେନାତି ଖୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ରାଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ୱିଦନ୍ତୀତି ଜାନନ୍ତି। ୱେଦେନାତି କରଣଭୂତେନ ଞାଣେନ। ‘‘ଈହତୀ’’ତି ଏତସ୍ସ ପୱତ୍ତତୀତିପି ଅତ୍ଥୋ ଟୀକାଯଂ ଖୁତ୍ତୋ। ୱେଦେହୀତି ଇଧ ନଦାଦିଗଣୋତି ଆହ ‘‘ୱେଦେହିଯା’’ତି।

ସୋଯେୱ ଅହୋ ତଦହୋ, ସତ୍ତମୀୱଚନେନ ପନ ‘‘ତଦହୂ’’ତି ପଦସିଦ୍ଧି। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ। ଉପସଦ୍ଦେନ ୱିସିଟ୍ଠୋ ୱସସଦ୍ଦୋ ଉପୱସନେଯେୱ, ନ ୱସନମତ୍ତେ, ଉପୱସନଞ୍ଚ ସମାଦାନମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀଲେନା’’ତିଆଦି ଖୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୀଲେନାତି ସାସନେ ଅରିଯୁପୋସଥଂ ସନ୍ଧାଯ ଖୁତ୍ତଂ। ଅନସନେନାତି ଅଭୁଞ୍ଜନମତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ବାହିରୁପୋସଥଂ। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅନିଯମତ୍ଥୋ, ତେନ ଏକଚ୍ଚଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦିଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ହି ଗୋପାଲକୁପୋସଥୋ ଅଭିଜ୍ଝାସହଗତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଖୁତ୍ତୋ, ନିଗଣ୍ଠୁପୋସଥୋ ମୋସୱଜ୍ଜାଦିୱସେନ। ଯଥାହ ୱିସାଖୁପୋସଥେ ‘‘ସୋ ତେନ ଅଭିଜ୍ଝାସହଗତେନ ଚେତସା ଦିୱସଂ ଅତିନାମେତୀ’’ତି, (ଅ। ନି। ୩।୭୧) ‘‘ଇତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ସଚ୍ଚେ ସମାଦପେତବ୍ବା, ମୁସାୱାଦେ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସମାଦପେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୧) ଚ ଆଦି।

ଏୱଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥାନୁରୂପଂ ନିବ୍ବଚନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ନିବ୍ବଚନାନୁରୂପଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥାତି ଉପୋସଥସଦ୍ଦେ। ସମାନସଦ୍ଦୱଚନୀଯାନଂ ଅନେକପ୍ପଭେଦାନଂ ଅତ୍ଥାନମୁଦ୍ଧରଣଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ସମାନସଦ୍ଦୱଚନୀଯେସୁ ୱା ଅତ୍ଥେସୁ ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅନେକତ୍ଥଦସ୍ସନଞ୍ହି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣତ୍ଥମେୱ। ନନୁ ଚ ‘‘ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପତି ସଦ୍ଦା ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଚୋଦନା, ସୋଧନା ଚ ହେଟ୍ଠା ଖୁତ୍ତାଯେୱ। ଅପିଚ ୱିସେସସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୱାଚକଭାୱତୋ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସାଦିୱିସଯୋପି ଉପୋସଥସଦ୍ଦୋ ସାମଞ୍ଞରୂପୋ ଏୱ, ଅଥ କସ୍ମା ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସାଦିୱିସେସୱିସଯୋ ଖୁତ୍ତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ତାଦିସଂ ସଦ୍ଦସାମଞ୍ଞମନାଦିଯିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନେୱ ଖୁତ୍ତୋତି, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ସୀଲଦିଟ୍ଠିୱସେନ (ସୀଲସୁଦ୍ଧିୱସେନ ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୫୦) ଉପେତେହି ସମଗ୍ଗେହି ୱସୀଯତି ନ ଉଟ୍ଠୀଯତୀତି ଉପୋସଥୋ, ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ। ସମାଦାନୱସେନ, ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ୱା ଉପେଚ୍ଚ ଅରିଯୱାସାଦିଅତ୍ଥାଯ ୱସିତବ୍ବୋ ଆୱସିତବ୍ବୋତି ଉପୋସଥୋ, ସୀଲଂ। ଅନସନାଦିୱସେନ ଉପେଚ୍ଚ ୱସିତବ୍ବୋ ଅନୁୱସିତବ୍ବୋତି ଉପୋସଥୋ, ୱତସମାଦାନସଙ୍ଖାତୋ ଉପୱାସୋ। ନୱମହତ୍ଥିକୁଲପରିଯାପନ୍ନେ ହତ୍ଥିନାଗେ କିଞ୍ଚି କିରିଯମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତଂକୁଲସମ୍ଭୂତତାମତ୍ତଂ ପତି ରୁଳ୍ହିୱସେନେୱ ଉପୋସଥୋତି ସମଞ୍ଞା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରଯୋ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଉସେତି ଦାହେତୀତି ଉପୋସଥୋ, ଉସସଦ୍ଦୋ ଦାହେତିପି ସଦ୍ଦୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି। ଦିୱସେ ପନ ଉପୋସଥ ସଦ୍ଦପୱତ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଖୁତ୍ତାଯେୱ। ‘‘ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱେ ସଦାଫଗ୍ଗୂ’’ତିଆଦୀସୁ ସୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ସବ୍ବସୋ କିଲେସମଲାଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ। ୱେତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ବ୍ୟତ୍ତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ସଦାତି ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି। ଫଗ୍ଗୂତି ଫଗ୍ଗୁଣୀନକ୍ଖତ୍ତମେୱ ଯୁତ୍ତଂ ଭୱତି, ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଚେତସ୍ସ ସିଦ୍ଧି। ଯସ୍ସ ହି ସୁନ୍ଦରିକଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଫଗ୍ଗୁଣମାସେ ଉତ୍ତରଫଗ୍ଗୁଣୀଯୁତ୍ତଦିୱସେ ତିତ୍ଥନ୍ହାନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସଂୱଚ୍ଛରମ୍ପି କତପାପପୱାହନଂ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି। ତତୋ ତଂ ୱିୱେଚେତୁଂ ଇଦଂ ମଜ୍ଝିମାଗମୱରେ ମୂଲପଣ୍ଣାସକେ ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ଭଗୱତା ଖୁତ୍ତଂ। ସୁଦ୍ଧସ୍ସୁପୋସଥୋ ସଦାତି ଯଥାଖୁତ୍ତକିଲେସମଲସୁଦ୍ଧିଯା ପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି, ୱତସମାଦାନାନି ଚ ଅସମାଦିଯତୋପି ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଉପୋସଥୱାସୋ ଏୱ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଅଭିକ୍ଖୁକୋ ଆୱାସୋ ନ ଗନ୍ତବ୍ବୋ’’ତି ନୀହରିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପୱସିତବ୍ବଦିୱସୋତି ଉପୱସନକରଣଦିୱସୋ, ଅଧିକରଣେ ୱା ତବ୍ବସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଖୁତ୍ତନିବ୍ବଚନେନ ସମେତି। ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣେନ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପୋହନେନ ଚ ନିୱାରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସେସଦ୍ୱଯନିୱାରଣତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଖୁତ୍ତଂ। ‘‘ପନ୍ନରସେ’’ତି ପଦମାରବ୍ଭ ଦିୱସୱସେନ ଯଥାଖୁତ୍ତନିବ୍ବଚନଂ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେନେୱ ଖୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ପଞ୍ଚଦସନ୍ନଂ ତିଥୀନଂ ପୂରଣୱସେନ ‘‘ପନ୍ନରସୋ’’ତି ହି ଦିୱସୋ ଖୁତ୍ତୋ।

‘‘ତାନି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ତକେନେୱ ୱୁତ୍ତେ ନନ୍ୱେତାନି ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ସନ୍ତୀତି ଚୋଦନା ସିୟାତି ତଂ ନିୱାରେତୁଂ ‘‘ତଦା କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନେନ ବହୁସୋ, ଅତିସୟତୋ ୱା ଏତ୍ଥ ତଦ୍ଧିତୱିସୟୋ ପୟୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଚାତୁମାସୀ, ଚାତୁମାସିନୀତି ଚ ପଚ୍ଚୟୱିସେସେନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗେନେୱ ପରିୟାୟୱଚନଂ। ପରିୟୋସାନଭୂତାତି ଚ ପୂରଣଭାୱମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି ତାୟ ସହେୱ ଚତୁମାସପରିପୁଣ୍ଣଭାୱତୋ। ଇଧାତି ପାଠଇୟଂ। ତୀହି ଆକାରେହି ପୂରେତୀତି ପୁଣ୍ଣାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ମାସପୁଣ୍ଣତାୟା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ତଦା କତ୍ତିକମାସସ୍ସ ପୁଣ୍ଣତାୟ ମାସପୁଣ୍ଣତା। ପୁରିମପୁଣ୍ଣମିତୋ ହି ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଅପରା ପୁଣ୍ଣମୀ, ତାୱ ଏକୋ ମାସୋତି ତତ୍ଥ ୱୋହାରୋ। ୱସ୍ସାନସ୍ସ ଉତୁନୋ ପୁଣ୍ଣତାୟ ଉତୁପୁଣ୍ଣତା। କତ୍ତିକମାସଲକ୍ଖିତସ୍ସ ସଂୱଚ୍ଛରସ୍ସ ପୁଣ୍ଣତାୟ ସଂୱଚ୍ଛରପୁଣ୍ଣତା। ପୁରିମକତ୍ତିକମାସତୋ ପଭୁତି ୟାୱ ଅପରକତ୍ତିକମାସୋ, ତାୱ ଏକୋ କତ୍ତିକସଂୱଚ୍ଛରୋତି ଏୱଂ ସଂୱଚ୍ଛରପୁଣ୍ଣତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲୋକିକାନଂ ମତେନ ପନ ମାସୱସେନ ସଂୱଚ୍ଛରସମଞ୍ଞା ଲକ୍ଖିତା। ତଥା ଚ ଲକ୍ଖଣଂ ଗରୁସଙ୍କନ୍ତିୱସେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଜୋତିସତ୍ଥେ –

‘‘ନକ୍ଖତ୍ତେନ ସହୋଦୟ-ମତ୍ଥଂ ୟାତି ସୂରମନ୍ତି;

ତସ୍ସ ସଙ୍କଂ ତତ୍ର ୱତ୍ତଙ୍କଂ, ୱସ୍ସଂ ମାସକମେନେୱା’’ତି।

ମିନୀୟତି ଦିୱସୋ ଏତେନାତି ମା। ତସ୍ସ ହି ଗତିୟା ଦିୱସୋ ମିନିତବ୍ବୋ ‘‘ପାଟିପଦୋ ଦୁତିୟା, ତତିୟା’’ତିଆଦିନା। ଏତ୍ଥ ପୁଣ୍ଣୋତି ଏତିସ୍ସା ରତ୍ତିୟା ସବ୍ବକଲାପାରିପୂରିୟା ପୁଣ୍ଣୋ। ଚନ୍ଦସ୍ସ ହି ସୋଳସମୋ ଭାଗୋ ‘‘କଲା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦା ଚ ଚନ୍ଦୋ ସବ୍ବାସମ୍ପି ସୋଳସନ୍ନଂ କଲାନଂ ୱସେନ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ତଦହୁପୋସଥେ ପନ୍ନରସେ’’ତି ପଦାନି ଦିୱସୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ‘‘କୋମୁଦିୟା’’ତିଆଦୀନି ତଦେକଦେସରତ୍ତିୱସେନ।

କସ୍ମା ପନ ରାଜା ଅମଚ୍ଚପରିୱୁତୋ ନିସିନ୍ନୋ, ନ ଏକକୋୱାତି ଚୋଦନାୟ ସୋଧନାଲେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇପଦତ୍ଥମେୱ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଏୱରୂପାୟା’’ତିଆଦୀନିପି ୱଦତି। ଏତେହି ଚାୟଂ ସୋଧନାଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ ‘‘ଏୱଂ ରୁଚିୟମାନାୟ ରତ୍ତିୟା ତଦା ପୱତ୍ତତ୍ତା ତଥା ପରିୱୁତୋ ନିସିନ୍ନୋ’’ତି। ଧୋୱିୟମାନଦିସାଭାଗାୟାତି ଏତ୍ଥାପି ୱିୟସଦ୍ଦୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ରଜତୱିମାନନିଚ୍ଛରିତେହୀତି ରଜତୱିମାନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତେହି, ରଜତୱିମାନପ୍ପଭାୟ ୱା ୱିପ୍ଫୁରିତେହି। ‘‘ୱିସରୋ’’ତି ଇଦଂ ମୁତ୍ତାୱଠଇଆଦୀନମ୍ପି ୱିସେସନପଦଂ। ଅବ୍ଭଂ ଧୂମୋ ରଜୋ ରାହୂତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଉପକ୍କିଲେସା ପାଠଇନୟେନ (ଅ। ନି। ୪।୫୦; ପାଚି। ୪୪୭)। ରାଜାମଚ୍ଚେହୀତି ରାଜକୁଲସମୁଦାଗତେହି ଅମଚ୍ଚେହି। ଅଥ ୱା ଅନୁୟୁତ୍ତକରାଜୂହି ଚେୱ ଅମଚ୍ଚେହି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। କଞ୍ଚନାସନେତି ସୀହାସନେ। ‘‘ରଞ୍ଞଂ ତୁ ହେମମାସନଂ, ସୀହାସନମଥୋ ୱାଳଅବୀଜନିତ୍ଥୀ ଚ ଚାମର’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ନିସିନ୍ନୋତି ନିସୀଦନମତ୍ତେ ଚୋଦନା। ଏତ ନ୍ତି କନ୍ଦନଂ, ପବୋଧନଂ ୱା। ଇତୀତି ଇମିନା ହେତୁନା। ନକ୍ଖତ୍ତ ନ୍ତି କତ୍ତିକାନକ୍ଖତ୍ତଉଚ୍ଛଣଂ। ସମ୍ମା ଘୋସିତବ୍ବଂ ଏତରହି ନକ୍ଖତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଘୁଟ୍ଠଂ। ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣକୁସୁମେହି ଲାଜେନ, ପୁଣ୍ଣଘଟେହି ଚ ପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଘରେସୁ ଦ୍ୱାରଂ ୟସ୍ସ ତଦେତଂ ନଗରଂ ପଞ୍ଚ… ପେ… ଦ୍ୱାରଂ।ଧଜୋ ୱଟୋ। ପଟାକୋ ପଟ୍ଟୋତି ସୀହଠଇୟା ୱଦନ୍ତି। ତଦା କିର ପଦୀପୁଜ୍ଜଲନସୀସେନ କତନକ୍ଖତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଉମ୍ମାଦନ୍ତିଜାତକାଦୀସୁପି (ଜା। ୨।୧୮।୫୭) କତ୍ତିକମାସେ ଏୱମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସମୁଜ୍ଜଲିତଦୀପମାଲାଲଙ୍କତସବ୍ବଦିସାଭାଗ’’ନ୍ତି। ୱୀଥି ନାମ ରଥିକା ମହାମଗ୍ଗୋ। ରଚ୍ଛା ନାମ ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧା ଖୁଦ୍ଦକମଗ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନୱସେନ ସମାନଭାଗେନ ପାଟିୟେକ୍କଂ ନକ୍ଖତ୍ତକୀଳଅଂ ଅନୁଭୱମାନେନ ସମଭିକିଣ୍ଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମହାଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଏୱଂ ୱତ୍ୱାପି ତତ୍ଥେୱ ଇତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉଦାନଂ ଉଦାହାରୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ମାନନ୍ତି ମାନପତ୍ତଂ କତ୍ତୁଭୂତଂ। ଛଡ୍ଡନୱସେନ ଅୱସେକୋ। ସୋତୱସେନ ଓଘୋ। ପୀତିୱଚନନ୍ତି ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନୱଚନଂ କମ୍ମଭୂତଂ। ହଦୟନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ କତ୍ତୁଭୂତଂ। ଗହେତୁନ୍ତି ବହି ଅନିଚ୍ଛରଣୱସେନ ଗଣ୍ହିତୁଂ, ହଦୟନ୍ତୋୟେୱ ଠପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଧିକଂ ହୁତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୟଂ ୱଚନଂ ପଟିଗ୍ଗାହକ ନିରପେକ୍ଖଂ କେୱଲଂ ଉଳଆରାୟ ପୀତିୟା ୱସେନ ସରସତୋ ସହସାୱ ମୁଖତୋ ନିଚ୍ଛରତି, ତଦେୱିଧ ‘‘ଉଦାନ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି।

ଦୋସେହି ଇତା ଗତା ଅପଗତାତି ଦୋସିନା ତ-କାରସ୍ସ ନ-କାରଂ କତ୍ୱା ୟଥା ‘‘କିଲେସେ ଜିତୋ ୱିଜିତାୱୀତି ଜିନୋ’’ତି ଆହ ‘‘ଦୋସାପଗତା’’ତି। ୟଦିପି ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ ଉପକ୍କିଲେସା, ୟେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠା ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ନ ତପନ୍ତି ନ ଭାସନ୍ତି ନ ୱିରୋଚନ୍ତି। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ଅବ୍ଭା ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ମହିକା। ଧୂମୋ ରଜୋ। ରାହୁ ଭିକ୍ଖୱେ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ ଉପକ୍କିଲେସୋ’’ତି, (ଚୂଳଅୱ। ୪୪୭) ତଥାପି ତତିୟୁପକ୍କିଲେସସ୍ସ ପଭେଦଦସ୍ସନ ୱସେନ ଅଟ୍ଠକଥାନୟେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଚହି ଉପକ୍କିଲେସେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟମତ୍ଥୋ ଚ ରମଣୀୟାଦିସଦ୍ଦୟୋଗତୋ ଞାୟତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଅନୀୟ-ସଦ୍ଦୋପି ବହୁଲା କତ୍ତୁତ୍ଥାଭିଧାୟକୋ ୟଥା ‘‘ନିୟ୍ୟାନିକା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୯୭) ଦସ୍ସେତି ‘‘ରମୟତୀ’’ତି ଇମିନା। ଜୁଣ୍ହାୱସେନ ରତ୍ତିୟା ସୁରୂପତ୍ତମାହ

“ୱୁତ୍ତଦୋସୱିମୁତ୍ତାଯା”ତିଆଦିନା। ଅବ୍ଭୁଦଯୋ ଚେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଦୋସା। ଅଯଞ୍ଚ ହେତ୍ଥ “ଦସ୍ସିତୁଂ ଯୁତ୍ତା”ତି ଏତ୍ଥାପି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ। ତେନ କାରଣେନ, ଉତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପାସାଦିକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଈଦିସାଯ ରତ୍ତିଯା ଯୁତ୍ତୋ ଦିୱସୋ ମାସୋ ଉତୁ ସଂୱଚ୍ଛରୋତି ଏୱଂ ଦିୱସମାସାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣା ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୁପାଯା ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଲକ୍ଖିତବ୍ବାତି ଲକ୍ଖଣିଯା, ସା ଏୱ ଲକ୍ଖଞ୍ଞା ଯ-ୱତୋ ଣ-କାରସ୍ସ ଞ-କାରାଦେସୱସେନ ଯଥା “ପୋକ୍ଖରଞ୍ଞୋ ସୁମାପିତା”ତି ଆହ “ଦିୱସମାସାଦୀନ”ନ୍ତିଆଦି।

“ଯଂ ନୋ ପଯିରୁପାସତୋ ଚିତ୍ତଂ ପସୀଦେଯ୍ଯା”ତି ୱଚନତୋ ସମଣଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱାତି ଏତ୍ଥ ପରମତ୍ଥସମଣୋ, ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ପନ ପବ୍ବଜ୍ଜାମତ୍ତସମଣୋ, ନ ଚ ଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ୱୁତ୍ତଂ “ସମିତପାପତାଯା”ତିଆଦି। ବହତି ପାପେ ବହି କରୋତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ବହୁୱଚନେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକୱଚନଂ, ଏକୱଚନେ ୱା ୱତ୍ତବ୍ବେ ବହୁୱଚନଂ ୱଚନବ୍ଯତ୍ତଯୋ ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ “ପଯିରୁପାସତ”ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ “ପଯିରୁପାସତୋ”ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ବହୁୱଚନେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକୱଚନୱସେନ ୱଚନବ୍ଯତ୍ତଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅତ୍ତନି, ଗରୁଟ୍ଠାନିଯେ ଚ ହି ଏକସ୍ମିମ୍ପି ବହୁୱଚନପ୍ପଯୋଗୋ ନିରୁଳ୍ହୋ। ପଯିରୁପାସତୋତି ଚ ୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯନିଦ୍ଦେସୋ ଏସ ଯଥା “ପଯିରୁଦାହାସୀ”ତି। ଅଯଞ୍ହି ବହୁଲଂ ଦିଟ୍ଠପଯୋଗୋ, ଯଦିଦଂ ପରିସଦ୍ଦେ ଯ-କାରପରେ ୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯୋ। ତଥା ହି ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ୱଦନ୍ତି “ପରିଯାଦୀନଂ ରଯାଦିୱଣ୍ଣସ୍ସ ଯରାଦୀହି ୱିପରିଯାଯୋ”ତି। ଯନ୍ତି ସମଣଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱା। ଇମିନା ସବ୍ବେନପି ୱଚନେନାତି “ରମଣୀଯା ୱତା”ତିଆଦିୱଚନେନ। ଓଭାସନିମିତ୍ତକମ୍ମନ୍ତି ଓଭାସଭୂତଂ ନିମିତ୍ତକମ୍ମଂ , ପରିବ୍ଯତ୍ତଂ ନିମିତ୍ତକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାପରାଧତାଯାତି ମହାଦୋସତାଯ।

“ତେନ ହୀ”ତିଆଦି ତଦତ୍ଥୱିୱରଣଂ। ଦେୱଦତ୍ତୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯୱସେନ ଅତ୍ଥୁପନଯନେ, ତେନ ଯଥା ରାଜା ଅଜାତସତ୍ତୁ ଅତ୍ତନୋ ପିତୁ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ଉପଟ୍ଠାକସ୍ସ ଘାତନେନ ମହାପରାଧୋ, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ମହାନତ୍ଥକରସ୍ସ ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ଅପସ୍ସଯଭାୱେନାପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଉପନେତି। ତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଛାଯାଯାତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଜୀୱକସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଅପସ୍ସଯେନ, ତଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ଅପସ୍ସାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିକ୍ଖେପପଚ୍ଛେଦନତ୍ଥନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନାଯ ଅତ୍ତନୋ କଥାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥଂ, ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ “ତସ୍ସଂ ହୀ”ତିଆଦି। ଅସିକ୍ଖିତାନନ୍ତି କାଯୱଚୀସଂଯମନେ ୱିଗତସିକ୍ଖାନଂ। କୁଳୂପକେତି କୁଲମୁପଗତେ ସତ୍ଥାରେ। ଗହିତାସାରତାଯାତି ଗହେତବ୍ବଗୁଣସାରୱିଗତତାଯ। ନିକ୍ଖିପନ୍ତି ଅଞ୍ଞେସମପନଯନୱିରହିତଂ।

ଭଦ୍ଦନ୍ତି ଅୱସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନତାଯ ସୁନ୍ଦରଂ।

୧୫୧। ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥୋ ଇମାଯ ପାଠଇଚ୍ଛାଯାଯ ଅଧିଗତୋ, ଇମମତ୍ଥମେୱ ୱା ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ପାଠଇଯମେୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି “ତେନାହା”ତିଆଦିନା। ଅସତ୍ଥାପି ସମାନୋ ସତ୍ଥା ପଟିଞ୍ଞାତୋ ଯେନାତି ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞାତୋ, ତସ୍ସ ଅବୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ସମାନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧପଟିଞ୍ଞାତସ୍ସ “ଅହମେକୋ ଲୋକେ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନୁସାସକୋ”ତି ଆଚରିଯପଟିଞ୍ଞାତଭାୱଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। “ସୋ କିରା”ତିଆଦିନା ଅନୁସ୍ସୁତିମତ୍ତଂ ପତି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାନଯୋୱ କିରସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଏସ ନଯୋ ପରତୋ ମକ୍ଖଲିପଦନିବ୍ବଚନେପି । ଏକୂନଦାସସତଂ ପୂରଯମାନୋତି ଏକେନୂନଦାସସତଂ ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ଅନୂନଦାସସତଂ କତ୍ୱା ପୂରଯମାନୋ। ଏୱଂ ଜାଯମାନୋ ଚେସ ମଙ୍ଗଲଦାସୋ ଜାତୋ। ଜାତରୂପେନେୱାତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ୱିଜାତୱେସେନେୱ, ଯଥା ୱା ସତ୍ତା ଅନିୱତ୍ଥା ଅପାରୁତା ଜାଯନ୍ତି, ତଥା ଜାତରୂପେନେୱ। ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଉପଗତା ଭଜନ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତଦେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଗ୍ଗହେସୀତି ତଦେୱ ନଗ୍ଗରୂପଂ “ଅଯମେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜା ନାମ ସିଯା”ତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହେସି। ପବ୍ବଜିଂସୂତି ତଂ ପବ୍ବଜିତମନୁପବ୍ବଜିଂସୁ।

“ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋ”ତି ଏତେନ ପବ୍ବଜିତସମୂହତାମତ୍ତେନ ସଙ୍ଘୋ, ନ ନିଯ୍ଯାନିକଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧସୀଲସାମଞ୍ଞୱସେନ ସଂହତତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞାତସ୍ସ ପରିୱାରଭାୱେନ ଅତ୍ଥି। “ସଙ୍ଘୀ ଗଣୀ”ତି ଚେଦଂ ପରିଯାଯୱଚନଂ, ସଙ୍କେତମତ୍ତତୋ ନାନନ୍ତି ଆହ “ସ୍ୱେୱା”ତିଆଦି। ସ୍ୱେୱାତି ଚ ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ଏୱ। କେଚି ପନ “ପବ୍ବଜିତସମୂହୱସେନ ସଙ୍ଘୀ, ଗହଟ୍ଠସମୂହୱସେନ ଗଣୀ”ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ଗଣେ ଏୱ ଲୋକେ ସଙ୍ଘ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ଅଚେଲକୱତଚରିଯାଦି ଅତ୍ତନା ପରିକପ୍ପିତମତ୍ତଂ ଆଚାରୋ।ପଞ୍ଞାତୋ ପାକଟୋ ସଙ୍ଘୀଆଦିଭାୱେନ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧମାନାପ୍ପିଚ୍ଛତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ୱତ୍ଥମ୍ପି ନ ନିୱାସେତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତସ୍ମିଂ ସାସନିକେ ୱିଯ ସନ୍ତଗୁଣନିଗ୍ଗୂହଣଲକ୍ଖଣା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ଲବ୍ଭତି। ଯସୋତି କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ। ତରନ୍ତି ଏତେନ ସଂସାରୋଘନ୍ତି ଏୱଂ ସମ୍ମତତାଯ ଲଦ୍ଧି ତିତ୍ଥଂ ନାମ “ସାଧୂ”ତି ସମ୍ମତୋ, ନ ଚ ସାଧୂହି ସମ୍ମତୋତି ଅତ୍ଥମାହ “ଅଯ”ନ୍ତିଆଦିନା। ନ ହି ତସ୍ସ ସାଧୂହି ସମ୍ମତତା ଲବ୍ଭତି। ସୁନ୍ଦରୋ ସପ୍ପୁରିସୋତି ଦ୍ୱିଧା ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସୁତୱତୋତି ଅସ୍ସୁତାରିଯଧମ୍ମସ୍ସ, କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। “ଇମାନି ମେ ୱତସମାଦାନାନି ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ସୁଚିଣ୍ଣାନୀ”ତି ବହୂ ରତ୍ତିଯୋ ଜାନାତି। ତା ପନସ୍ସ ରତ୍ତିଯୋ ଚିରକାଲଭୂତାତି କତ୍ୱା “ଚିରଂ ପବ୍ବଜିତସ୍ସା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଅନ୍ତତ୍ଥଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସୋ

ଚେସ ଯଥା ‘‘ମାସଜାତୋ’’ତି। ଅଥ ତସ୍ସ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ କୋ ୱିସେସୋତି ଚେ? ଚିରପଵ୍ଵଜିତଗ୍ଗହଣେନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧିସୀଲତା, ରତ୍ତଞ୍ଞୁଗହଣେନ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନତା ଦସ୍ସିତା, ଅଯମେତସ୍ସ ୱିସେସୋତି। କିଂ ପନ ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ସୋ ଅମଚ୍ଚୋ ଆହାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚିରପଵ୍ଵଜିତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଓକପ୍ପନୀଯାତି ସଦ୍ଦହନୀଯା। ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଦୀଘକାଲଂ। କିତ୍ତକୋ ପନ ସୋତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେ ତଯୋ ରାଜପରିୱଟ୍ଟେ’’ତି, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ତିଣ୍ଣଂ ୱା ରାଜୂନଂ ରଜ୍ଜାନୁସାସନପଟିପାଟିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଦ୍ଧଗତୋ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ପୁନ କତଂ ୱଯଗ୍ଗହଣଂ ଓସାନୱଯାପେକ୍ଖଂ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିସେସସମ୍ଭୱତୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ପଚ୍ଛିମୱଯ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ଉଭଯନ୍ତି ‘‘ଅଦ୍ଧଗତୋ, ୱଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ପଦଦ୍ୱଯଂ।

କାଜରୋ ନାମ ଏକୋ ରୁକ୍ଖୱିସେସୋ, ଯୋ ‘‘ପଣ୍ଡକରୁକ୍ଖୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦିସ୍ୱା ୱିଯ ଅନତ୍ତମନୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁବ୍ବେ ପିତରା ସଦ୍ଧିଂ ସଦ୍ଧୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦେସନାଯ ସୁତପୁବ୍ବତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଝାନା...ପେ... କାମୋ’’ତି। ତିଲକ୍ଖଣବ୍ଭାହତନ୍ତି ତୀହି ଲକ୍ଖଣେହି ଅଭିଘଟିତଂ। ଦସ୍ସନେନାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ସୋ ହି ଦିସ୍ୱା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଲ୍ଲାପସଲ୍ଲାପଂ କତ୍ୱା , ତତୋ ଅକିରିଯୱାଦଂ ସୁତ୍ୱା ଚ ଅନତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ଗୁଣକଥାଯାତି ଅଭୂତଗୁଣକଥାଯ। ତେନାହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅନତ୍ତମନୋ’’ତି। ଯଦି ଅନତ୍ତମନୋ, କସ୍ମା ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀତି ଚୋଦନଂ ୱିସୋଧେତି ‘‘ଅନତ୍ତମନୋ ସମାନୋପୀ’’ତିଆଦିନା।

୧୫୨।ଗୋସାଲାଯାତି ଏୱଂନାମକେ ଗାମେତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱସ୍ସାନକାଲେ ଗୁନ୍ନଂ ପତିଟ୍ଠିତସାଲାଯାତି ପନ ଅତ୍ଥେ ତବ୍ବସେନ ତସ୍ସ ନାମଂ ସାତିସଯମୁପପନ୍ନଂ ହୋତି ବହୁଲମନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା, ତଥାପି ସୋ ପୋରାଣେହି ଅନନୁସ୍ସୁତୋତି ଏକଚ୍ଚୱାଦୋ ନାମ କତୋ। ‘‘ମା ଖଲୀତି ସାମିକୋ ଆହା’’ତି ଇମିନା ତଥାୱଚନମୁପାଦାଯ ତସ୍ସ ଆଖ୍ୟାତପଦେନ ସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ସଞ୍ଞାଯ ହି ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛାଯ ଆଖ୍ୟାତପଦମ୍ପି ନାମିକଂ ଭୱତି ଯଥା ‘‘ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ’’ତି (ମହାୱ। ୧୭)। ସେସନ୍ତି ‘‘ସୋ ପଣ୍ଡେନ ୱା’’ତିଆଦିୱଚନଂ।

୧୫୩। ଦାସାଦୀସୁ ସିରିୱଡ୍ଢକାଦିନାମମିୱ ଅଜିତୋତି ତସ୍ସ ନାମମତ୍ତଂ। କେସେହି ୱାଯିତୋ କମ୍ବଲୋ ଯସ୍ସାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ପଟିକିଟ୍ଠତରନ୍ତି ନିହୀନତରଂ। ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦିନା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମେ ତିକନିପାତେ ମକ୍ଖଲିସୁତ୍ତ (ଅ। ନି। ୩।୧୩୮) ମାହରି। ତନ୍ତାୱୁତାନୀତି ତନ୍ତେ ୱୀତାନି। ‘‘ସୀତେ ସୀତୋ’’ତିଆଦିନା ଛହାକାରେହି ତସ୍ସ ପଟିକିଟ୍ଠତରଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୫୪। ପକୁଦ୍ଧତି ସମ୍ପାଦିଟ୍ଠିକେସୁ ବ୍ଯାପଜ୍ଜତୀତି ପକୁଧୋ। ୱଚ୍ଚଂ କତ୍ୱାପୀତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦେନ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାପି କେନଚି ଅସୁଚିନା ମକ୍ଖିତ୍ୱାପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ୱାଲିକାଥୂପଂ କତ୍ୱାତି ୱତସମାଦାନସୀସେନ ୱାଲିକାସଞ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା, ତଥାରୂପେ ଅନୁପଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ପୁନ ୱତଂ ସମାଦାଯ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୫୬।‘‘ଗଣ୍ଠନକିଲେସୋ’’ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ପଲିବୁନ୍ଧନକିଲେସୋ’’ତି ଅତ୍ଥୱଚନଂ, ସଂସାରେ ପରିବୁନ୍ଧନକିଚ୍ଚୋ ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁପୁତ୍ତଦାରାଦିୱିସଯୋ ରାଗାଦିକିଲେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଏୱଂୱାଦିତାଯା’’ତି ଇମିନା ଲଦ୍ଧିୱସେନସ୍ସ ନାମଂ, ନ ପନତ୍ଥତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଯାୱ ହି ସୋ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାଟିତୋ, ତାୱ ଅତ୍ଥିଯେୱ। ଅଯଂ ପନ ୱଚନତ୍ଥୋ – ‘‘ନତ୍ଥି ମଯ୍ହଂ ଗଣ୍ଠୋ’’ତି ଗଣ୍ହାତୀତି ନିଗଣ୍ଠୋତି। ନାଟସ୍ସାତି ଏୱଂନାମକସ୍ସ।

କୋମାରଭଚ୍ଚଜୀୱକକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୫୭। ସଵ୍ଵଥା ତୁଣ୍ହୀଭୂତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଏସ ନାଗ...ପେ... ୱିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁପଣ୍ଣୋତି ଗରୁଳୋ, ଗରୁଡୋ ୱା ସଵ୍ଵଟମତେନ। ‘‘ତ-ଠାନ’ମୱିସେସୋ’’ତି ହି ତତ୍ଥ ୱଦନ୍ତି। ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ନ ୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଅନତ୍ଥୋ ୱତ ମେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପସନ୍ତସ୍ସାତି ସଵ୍ଵଥା ସଞ୍ଞମେନ ଉପସମଂ ଗତସ୍ସ। ଜୀୱକସ୍ସ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ମମ ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ମଦ୍ଦନସଦିସୋ, ତସ୍ମା ତଦେୱ ତୁଣ୍ହୀଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା କଥାପନେନ ମମ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ସମ୍ପାଦେତଵ୍ଵୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ରଞ୍ଞୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ହତ୍ଥିମ୍ହି ଖୋ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। କିନ୍ତି କାରଣପୁଚ୍ଛାଯଂ ନିପାତୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘କେନ କାରଣେନା’’ତି ଇମିନା, ଯେନ ତୁୱଂ ତୁଣ୍ହୀ, କିଂ ତଂ କାରଣନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ କାରଣଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମେସ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଏତେସନ୍ତି ଏତେସଂ କୁଲୂପକୋ ଅତ୍ଥି ଯଥା, ଇମେସଂ ନୁ ଖୋ ତିଣ୍ଣଂ କାରଣାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ କାରଣେନ ତୁଣ୍ହୀ ଭୱସୀତି ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

କଥାପେତୀତି କଥାପେତୁକାମୋ ହୋତି। ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନାତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚହି ଅଙ୍ଗେହି ଅଭିମୁଖଂ ଠିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ, ପାଦଜାଣୁ କପ୍ପର ହତ୍ଥ ସୀସସଙ୍ଖାତାନି ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି ସମଂ କତ୍ୱା ଓନାମେତ୍ୱା ଅଭିମୁଖଂ ଠିତେନ ପଠମଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯମ୍ପି ୱଦନ୍ତି ‘‘ନୱକତରେନୁପାଲି ଭିକ୍ଖୁନା ୱୁଡ୍ଢତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପାଦେ ୱନ୍ଦନ୍ତେନ ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପାଦା ୱନ୍ଦିତଵ୍ଵା’ତିଆଦିକଂ (ପରି। ୪୬୯) ୱିନଯପାଠମାହରିତ୍ୱା

ଏକଂସକରଣଅଞ୍ଜଲିପଗ୍ଗହଣପାଦସମ୍ବାହନପେମଗାରୱୁପଟ୍ଠାପନୱସେନ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତୱନ୍ଦନା’’ତି, ତମେତ୍ଥାନଧିପ୍ପେତଂ ଦୂରତୋ ୱନ୍ଦନେ ଯଥାୱୁତ୍ତପଞ୍ଚଙ୍ଗସ୍ସ ଅପରିପୁଣ୍ଣତ୍ତା। ୱନ୍ଦନା ଚେତ୍ଥ ପଣମନା ଅଞ୍ଜଲିପଗ୍ଗହଣକରପୁଟସମାଯୋଗୋ। ‘‘ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା’’ତି ଚ କାଯପଣାମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ‘‘ମମ ସତ୍ଥୁନୋ’’ତିଆଦିନା ପନ ୱଚୀପଣାମୋ, ତଦୁଭଯପୁରେଚରାନୁଚରୱସେନ ମନୋପଣାମୋତି। କାମଂ ସବ୍ବାପି ତଥାଗତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତରୂପାୱ, ତଥାପି ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତି ଅଭିଜାତି ଅଭିନିକ୍ଖମନ ଅଭିସମ୍ବୋଧି ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୩।୩୦) ଯମକପାଟିହାରିଯଦେୱୋରୋହନାନି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅତିୱିଯ ସୁପାକଟାନି, ନ ସକ୍କା କେନଚି ପଟିବାହିତୁନ୍ତି ତାନିଯେୱେତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଟାନି।

ଇତ୍ଥଂ ଇମଂ ପକାରଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତୋ, ତସ୍ସ ଆଖ୍ୟାନଂ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନଂ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଇତ୍ଥଂ ଏୱଂପକାରୋ ଭୂତୋ ଜାତୋତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତୋ, ତାଦିସୋତି ଆଖ୍ୟାନଂ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନଂ, ତଦେୱତ୍ଥୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥୋ, ତସ୍ମିଂ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋତି ଏତ୍ଥ ହି ଅଭିସଦ୍ଦୋ ପଧାନୱସେନ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥଜୋତକୋ କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯୋ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗମନକିରିଯାପକାରସ୍ସ ଦୀପନତୋ, ତେନ ପଯୋଗତୋ ‘‘ତଂ ଖୋ ପନ ଭଗୱନ୍ତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ସାମିଅତ୍ଥେ ସମାନମ୍ପି ଅପ୍ପଧାନୱସେନ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥଦୀପନତୋ ‘‘ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ତସ୍ସ ଖୋ ପନ ଭଗୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ନନୁ ଚ ‘‘ସାଧୁ ଦେୱଦତ୍ତୋ ମାତରମଭୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ ‘‘ତଂ ଖୋ ପନ ଭଗୱନ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପଯୁତ୍ତୋ, କଥମେତ୍ଥ ତଂପଯୋଗତୋ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ସିଯାତି? ଅତ୍ଥତୋ ପଯୁତ୍ତତ୍ତା। ଅତ୍ଥସଦ୍ଦପଯୋଗେସୁ ହି ଅତ୍ଥପଯୋଗୋଯେୱ ପଧାନୋତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ‘‘ସାଧୁ ଦେୱଦତ୍ତୋ ମାତରମଭୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିସଦ୍ଦପଯୋଗତୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତଂ, ଏୱମିଧାପି ‘‘ତଂ ଖୋ ପନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭି ଏୱଂ କଲ୍ୟାଣୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଉଗ୍ଗତୋ’’ତି ଅଭିସଦ୍ଦପଯୋଗତୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତନ୍ତି। ଯଥା ହି ‘‘ସାଧୁ ଦେୱଦତ୍ତୋ ମାତରମଭୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଦେୱଦତ୍ତୋ ମାତରମଭି ମାତୁୱିସଯେ, ମାତୁଯା ୱା ସାଧୂ’’ତି ଏୱଂ ଅଧିକରଣତ୍ଥେ, ସାମିଅତ୍ଥେ ୱା ଭୁମ୍ମୱଚନସ୍ସ, ସାମିୱଚନସ୍ସ ୱା ପସଙ୍ଗେ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନଜୋତକେନ କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯେନ ଅଭିସଦ୍ଦେନ ପଯୋଗତୋ ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତଂ, ଏୱମିଧାପି ସାମିଅତ୍ଥେ ସାମିୱଚନପ୍ପସଙ୍ଗେ ଯଥା ଚ ତତ୍ଥ ‘‘ଦେୱଦତ୍ତୋ ମାତୁୱିସଯେ, ମାତୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ୱା ସାଧୁତ୍ତପ୍ପକାରପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଏୱମିଧାପି ‘‘ଭଗୱତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୀ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗମନପ୍ପକାରପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତତ୍ଥ ହି ଦେୱଦତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ଇଧ କିତ୍ତିସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ, ‘‘ମାତର’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ୱିଯ ‘‘ଭଗୱନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ, ସାଧୁସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଉଗ୍ଗତସଦ୍ଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କଲ୍ୟାଣୋତି ଭଦ୍ଦକୋ। କଲ୍ୟାଣଭାୱୋ ଚସ୍ସ କଲ୍ୟାଣଗୁଣୱିସଯତାଯାତି ଆହ ‘‘କଲ୍ୟାଣଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି, କଲ୍ୟାଣେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ତବ୍ୱିସଯତାଯ ଯୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ୱିସଯତା ହେତ୍ଥ ସମନ୍ନାଗମୋ, କଲ୍ୟାଣଗୁଣୱିସଯତାଯ ତନ୍ନିସ୍ସିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେଟ୍ଠୋତି ପରିଯାଯୱଚନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେଟ୍ଠଗୁଣୱିସଯତା ଏୱ ହି କିତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ସେଟ୍ଠତା ‘‘ଭଗୱାତି ୱଚନଂ ସେଟ୍ଠଂ, ଭଗୱାତି ୱଚନମୁତ୍ତମ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୨; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନୱଣ୍ଣନା; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୪୯) ୱିଯ। ‘‘ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା ଗୁଣାନଂ ସଂକିତ୍ତନତୋ, ସଦ୍ଦନୀଯତୋ ଚ ୱଣ୍ଣୋଯେୱ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ନାମାତି ଆହ ‘‘କିତ୍ତିଯେୱା’’ତି। ୱଣ୍ଣୋ ଏୱ ହି କିତ୍ତେତବ୍ବତୋ କିତ୍ତି, ସଦ୍ଦନୀଯତୋ ସଦ୍ଦୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। କିତ୍ତିପରିଯାଯୋ ହି ସଦ୍ଦସଦ୍ଦୋ ଯଥା ‘‘ଉଳାରସଦ୍ଦା ଇସଯୋ, ଗୁଣୱନ୍ତୋ ତପସ୍ସିନୋ’’ତି। କିତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସଦ୍ଦୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋତି ଭିନ୍ନାଧିକରଣତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଥୁତିଘୋସୋ’’ତି ଇମିନା। କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ଥୁତିପରିଯାଯୋ କିତ୍ତନମଭିତ୍ଥୱନଂ କିତ୍ତୀତି। ଥୁତିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଘୋସୋ ଥୁତିଘୋସୋ, ଅଭିତ୍ଥୱୁଦାହାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିସଦ୍ଦୋ ଅଭିଭୱନେ, ଅଭିଭୱନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା’’ତି, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଭିବ୍ୟାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କିନ୍ତି-ସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋତି ଚୋଦନାଯ ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିମାହାତି ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଦାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧନଂ ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୋ ଭଗୱାତି ଯୋ ସୋ ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସେ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦେୱାନମତିଦେୱୋ ସକ୍କାନମତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନମତିବ୍ରହ୍ମା ଲୋକନାଥୋ ଭାଗ୍ୟୱନ୍ତତାଦୀହି କାରଣେହି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ପତ୍ଥଟକିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ, ସୋ ଭଗୱା। ଯଂ ତଂ-ସଦ୍ଦା ହି ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧା। ‘‘ଭଗୱା’’ତି ଚ ଇଦମାଦିପଦଂ ସତ୍ଥୁ ନାମକିତ୍ତନଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ‘‘ଭଗୱାତି ନେତଂ ନାମଂ ମାତରା କତଂ, ନ ପିତରା କତ’’ନ୍ତିଆଦି (ମହାନି। ୬; ଚୂଳନି। ୨)। ପରତୋ ପନ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ପଦଂ ଗୁଣକିତ୍ତନଂ। ଯଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନିକେନ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନୱସୁ ଠାନେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଇତିପିସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଅନୁସ୍ସରୀଯନ୍ତି, ଏୱମିଧ ବୁଦ୍ଧଗୁଣସଂକିତ୍ତକେନାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତିପି ଅରହଂ...ପେ... ଇତିପି ଭଗୱା’’ତି ଆହ। ଏୱଞ୍ହି ସତି‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ନୱହି ପଦେହି ଯେ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅତିୱିଯ ପାକଟା ପଞ୍ଞାତା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ତେ ନାନପ୍ପକାରତୋ ୱିଭାୱିତା ହୋନ୍ତି ‘‘ଇତିପୀ’’ତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ତେସଂ ନାନପ୍ପକାରତାଦୀପନତୋ। ‘‘ଇତିପେତଂ ଭୂତଂ, ଇତିପେତଂ ତଚ୍ଛ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୬) ୱିଯ ହି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥୋ,

ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ଚ ନେସଂ ନାନପ୍ପକାରଭାୱୋ ଦୀପିତୋ, ତାନି ଚ ଗୁଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣକାରଣାନି ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାନି ସଂକିତ୍ତେନ୍ତେନ ୱିଞ୍ଞୁନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖୀଭୂତାନେୱ କତ୍ୱା ସଂକିତ୍ତେତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ କାରଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ"ତି ଆହ। ଏୱଞ୍ହି ନିରୂପେତ୍ୱା କିତ୍ତେନ୍ତେ ଯସ୍ସ ସଂକିତ୍ତେତି, ତସ୍ସ ଭଗୱତି ଅତିୱିୟ ପସାଦୋ ହୋତି।

ଆରକତ୍ତାତି କିଲେସେହି ସୁୱିଦୂରତ୍ତା। ଅରୀନନ୍ତି କିଲେସାରୀନଂ। ଅରାନନ୍ତି ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଅରାନଂ। ହତତ୍ତାତି ୱିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତା। ପଚ୍ଚୟାଦୀନନ୍ତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚୟାନଞ୍ଚେୱ ପୂଜା ୱିସେସାନଞ୍ଚ। ରହାଭାୱାତି ଚକ୍ଖୁରହାଦୀନମଭାୱତୋ। ରହୋପାପକରଣାଭାୱୋ ହି ପଦମନତିକ୍କମ୍ମ ରହାଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମ୍ପି ହି ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି। ତତୋତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୩)। ଯଥା ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ, ଏୱଂ ତଂସଂୱଣ୍ଣନାୟ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୨୪) ନେସଂ ୱିତ୍ଥାରୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଯସ୍ମା ଜୀୱକୋ ବହୁସୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ସୁତ୍ୱା ଠିତୋ, ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚତାୟ ଚ ସତ୍ଥୁସାସନେ ୱିଗତକଥଂକଥୋ, ସତ୍ଥୁଗୁଣକଥନେ ଚ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଏୱ ଆହାତି ୱୁତ୍ତଂ "ଜୀୱକୋ ପନା"ତିଆଦି। "ଏତ୍ଥ ଚା"ତିଆଦିନା ସାମତ୍ଥିୟତ୍ଥମାହ। ଥାମୋ ଦେସନାଞାଣମେୱ, ବଲଂ ପନ ଦସବଲଞାଣଂ। ୱିସ୍ସତ୍ଥନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକପଦଂ, ଅନାସଙ୍କନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାୟାତି ଖୁଦ୍ଦିକାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚପକାରାୟ। ନିରନ୍ତରଂ ଫୁଟଂ ଅହୋସି କତାଧିକାରଭାୱତୋ। କମ୍ମନ୍ତରାୟୱସେନ ହିସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଗୁଣସରୀରଂ ଖତୂପହତଂ ହୋତି। କସ୍ମା ପନେସ ଜୀୱକମେୱ ଗମନସଜ୍ଜାୟ ଆଣାପେତୀତି ଆହ "ଇମାୟା"ତିଆଦି।

୧୫୮। "ଉତ୍ତମ"ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନ କେୱଲଂ ଉତ୍ତମଭାୱୋୟେୱେତ୍ଥ କାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ଅପ୍ପସଦ୍ଦତାପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅସ୍ସୟାନରଥୟାନାନୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥିୟାନେସୁ ଚ ନିକ୍କିସେୱନମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ହତ୍ଥିନିୟୋପି କପ୍ପାପେସି। ପଦାନୁପଦନ୍ତି ପଦମନୁଗତଂ ପଦଂ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥିୟାନସ୍ସ ପଦେ ତେସଂ ପଦଂ କତ୍ୱା, ପଦସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ପଦୱଠଞ୍ଜୋ। ନିକ୍ଖୁତସ୍ସାତି ସଙ୍କିଲେସଦରଥୂପସମସ୍ସ । ନିକ୍ଖୁତେହେୱାତି ଅପ୍ପସଦ୍ଦତାୟ ସଦ୍ଦସଙ୍ଖୋଭନୂପସମେହେୱ।

କରେଣୂତି ହତ୍ଥିନିପରିୟାୟୱଚନଂ। କଣତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତୀତି ହି କରେଣୁ, କରୋୱ ଯସ୍ସା, ନ ଦୀଘୋ ଦନ୍ତୋତି ୱା କରେଣୁ,"କରେଣୁକା"ତିପି ପାଠୋ, ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ପଦସିଦ୍ଧି। ଆରୋହନସଜ୍ଜନଂ କୁଥାଦୀନଂ ବନ୍ଧନମେୱ। ଓପୱୟ୍ହନ୍ତି ରାଜାନମୁପୱହିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ। "ଓପଗୁୟ୍ହ"ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି, ରାଜାନମୁପଗୂହିତୁଂ ଗୋପିତୁଂ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ଏୱଂ କିରସ୍ସା"ତିଆଦି ପଣ୍ଡିତଭାୱୱିଭାୱନଂ। କଥା ୱତ୍ତତୀତି ଲଦ୍ଧୋକାସଭାୱେନ ଧମ୍ମକଥା ପୱତ୍ତତି। "ରଞ୍ଞୋ ଆସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆସନ୍ନଚାରୀଭାୱେନ ହତ୍ଥିନୀସୁ ଇତ୍ଥିୟୋ ନିସଜ୍ଜାପିତା"ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୫୮) ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ "ଇତ୍ଥିୟୋ ନିସ୍ସାୟ ପୁରିସାନଂ ଭୟଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସୁଖଂ ଇତ୍ଥିପରିୱୁତୋ ଗମିସ୍ସାମୀ"ତି ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଇମିନାପି କାରଣେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ପନ ଆଚରିୟେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା। ରଞ୍ଞୋ ପରେସଂ ଦୁରୁପସଙ୍କମନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତା ପୁରିସୱେସଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଆୱୁଧହତ୍ଥା କାରିତା। ହତ୍ଥିନିକାସତାନୀତି ଏତ୍ଥ ହତ୍ଥିନିୟୋ ଏୱ ହତ୍ଥିନିକା। "ପଞ୍ଚ ହତ୍ଥିନିୟା ସତାନୀ"ତିପି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ, ସୋ ଅୟୁତ୍ତୋୱ "ପଞ୍ଚମତ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୁସତେହୀ"ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧) ୱିୟ ଈଦିସେସୁ ପଚ୍ଛିମପଦସ୍ସ ସମାସସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନତୋ। କସ୍ସଚିଦେୱାତି ସନ୍ନିପତିତେ ମହାଜନେ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଏୱ, ତଦଞ୍ଞେସମ୍ପି ଆୟତିଂ ମଗ୍ଗଫଲାନମୁପନିସ୍ସୟୋତି ଆହ "ସା ମହାଜନସ୍ସ ଉପକାରାୟ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି।

ପଟିୱେଦେସୀତି ଞାପେସି। ଉପଚାରୱଚନନ୍ତି ୱୋହାରୱଚନମତ୍ତଂ ତେନେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସ୍ସ ଅପରିୟୋସାନତୋ । ତେନାହ "ତଦେୱ ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୟା କରୋହୀ"ତି। ଇମିନାୟେୱ ହି ତଦତ୍ଥପରିୟୋସାନଂ। ମଞ୍ଞସୀତି ପକତିୟାୱ ଜାନାସି। ତଦେୱାତି ଗମନାଗମନମେୱ। ଯଦି ଗନ୍ତୁକାମୋ, ଗଚ୍ଛ, ଅଥ ନ ଗନ୍ତୁକାମୋ, ମା ଗଚ୍ଛ, ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୟେୱେତ୍ଥ ପମାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୫୯। ପାଟିଏକ୍କାୟେୱ ସନ୍ଧିୱସେନ ପଚ୍ଚେକା। "ମହଞ୍ଚ"ନ୍ତି ପଦେ କରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ "ମହତା"ତି। ମହନ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମହଞ୍ଚଂ। ନ କେୱଲଂ ନିଗ୍ଗହୀତନ୍ତୱସେନେୱ ପାଠୋ, ଅଥ ଖୋ ଆକାରନ୍ତୱସେନାପୀତି ଆହ "ମହଚ୍ଚାତିପି ପାଠଇ"ତି। ଯଥା "ଖତ୍ତିୟା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ "ଖତ୍ୟା"ତି, ଏୱଂ "ମହତିୟା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ମହତ୍ୟା। ପୁନ ଚ-କାରଂ କତ୍ୱା ମହଚ୍ଚାତି ସନ୍ଧିୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି। ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବେ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଲିଙ୍ଗୱିପରିୟାୟୋ। ୱିସେସନଞ୍ହି ଭିୟ୍ୟୋ ୱିସେସ୍ସଲିଙ୍ଗାଦିଗାହକଂ। ତିୟୋଜନସତାନନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ତିୟୋଜନସତପରିମଣ୍ଡଲାନଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାରଟ୍ଠାନଂ ଇସ୍ସରିୟସିରୀତି ଅଙ୍ଗମଗଧରଟ୍ଠାନମାଧିପଚ୍ଚମାହ। ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି "ତସ୍ସା"ତିଆଦିନା। ପଟିମୁକ୍କୱେଠନାନୀତି ଆବନ୍ଧସିରୋୱେଠନାନି। ଆସତ୍ତଖଗ୍ଗାନୀତି ଅଂସେ ଓଲମ୍ବନୱସେନ ସନ୍ନଦ୍ଧାସୀନି। ମଣିଦଣ୍ଡତୋମରେତି ମଣିଦଣ୍ଡଙ୍କୁସେ।

‘‘ଅପରାପୀ’’ତିଆଦିନା ପଦସା ପରିୱାରା ୱୁତ୍ତା। ଖୁଜ୍ଜୱାମନକା ୱେସୱସେନ, କିରାତସୱରଅନ୍ଧକାଦଯୋ ଜାତିୱସେନ ତାସଂ ପରିଚାରକିନିଯୋ ଦସ୍ସିତା। ୱିସ୍ସାସିକପୁରିସାତି ୱସ୍ସୱରେ ସନ୍ଧାଯାହ। କୁଲଭୋଗୈସ୍ସରିଯାଦିୱସେନ ମହତୀ ମତ୍ତା ପମାଣମେତେସନ୍ତି ମହାମତ୍ତା, ମହାନୁଭାୱା ରାଜାମଚ୍ଚା। ୱିଜ୍ଜାଧରତରୁଣା ୱିଯାତି ମନ୍ତାନୁଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜାମଯିଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନା ୱିଜ୍ଜାଧରକୁମାରକା ୱିଯ। ରଟ୍ଠିଯପୁତ୍ତାତି ଭୋଜପୁତ୍ତା। ରଟ୍ଠେ ପରିଚରନ୍ତୀତି ହି ଲୁଦ୍ଦକା ରଟ୍ଠିଯା, ତେସଂ ନାନାୱୁଧପରିଚଯତାଯ ରାଜଭଟଭୂତା ପୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ, ଅନ୍ତରରଟ୍ଠଭୋଜକାନଂ ୱା ପୁତ୍ତା ରଟ୍ଠିଯପୁତ୍ତା, ଖତ୍ତିଯା ଭୋଜରାଜାନୋ। ‘‘ଅନୁଯୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୁ ତେ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହି ଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୫୯) ୱୁତ୍ତୋ ଭୋଜସଦ୍ଦୋ ଭୋଜକୱାଚକୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉସ୍ସାପେତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧଂ ପସାରେତ୍ୱା। ଜଯସଦ୍ଦନ୍ତି ‘‘ଜଯତୁ ମହାରାଜା’’ତିଆଦିଜଯପଟିବଦ୍ଧଂ ସଦ୍ଦଂ। ଧନୁପନ୍ତିପରିକ୍ଖେପୋତି ଧନୁପନ୍ତିପରିୱାରୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ତଂଗାହକୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ହତ୍ଥିଘଟାତି ହତ୍ଥିସମୂହା। ପହରମାନାତି ଫୁସମାନା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍ଘଟ୍ଟନାତି ଅୱିଚ୍ଛେଦଗମନେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧା। ସେଣିଯୋତି ଗନ୍ଧିକସେଣୀଦୁସ୍ସିକସେଣୀଆଦଯୋ ‘‘ଅନପଲୋକେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ୱା ସଙ୍ଘଂ ୱା ଗଣଂ ୱା ପୂଗଂ ୱା ସେଣିଂ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ର କପ୍ପା ୱୁଟ୍ଠାପେଯ୍ଯା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୬୮୨) ୱିଯ। ‘‘ଅଟ୍ଠାରସ ଅକ୍ଖୋଭିଣୀ ସେନିଯୋ’’ତି କତ୍ଥଚି ଲିଖନ୍ତି, ସୋ ଅନେକେସୁପି ପୋତ୍ଥକେସୁ ନ ଦିଟ୍ଠୋ। ଅନେକସଙ୍ଖ୍ୟା ଚ ସେନା ହେଟ୍ଠା ଗଣିତାତି ଅଯୁତ୍ତୋଯେୱ। ତଦା ସବ୍ବାୱୁଧତୋ ସରୋୱ ଦୂରଗାମୀତି କତ୍ୱା ସରପତନାତିକ୍କମପ୍ପମାଣେନ ରଞ୍ଞୋ ପରିସଂ ସଂୱିଦହତି। କିମତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଚେ’’ତିଆଦି।

ସଯଂ ଭାଯନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ ଭଯଂ ଯଥା ତଥା ଭାଯତୀତି କତ୍ୱା। ଭାଯିତବ୍ବେ ଏୱ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠିତେ ‘‘ଭାଯିତବ୍ବମିଦ’’ନ୍ତି ଭାଯିତବ୍ବାକାରେନ ତୀରଣତୋ ଞାଣଂ ଭଯଂ ଭଯତୋ ତୀରେତୀତି କତ୍ୱା। ତେନେୱାହ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୫୧) ‘‘ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ପନ ଭାଯତି, ନ ଭାଯତୀତି? ନ ଭାଯତି। ତଞ୍ହି ‘ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅନାଗତା ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ତୀରଣମତ୍ତମେୱ ହୋତୀ’’ତି। ଭାଯନଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଭଯଂ ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି କତ୍ୱା। ଭାଯନହେତୁଟ୍ଠେନ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଭଯଂ ପାପତୋ ଭାଯତି ଏତେନାତି କତ୍ୱା। ଭଯାନକନ୍ତି ଭାଯନାକାରୋ। ତେପୀତି ଦୀଘାଯୁକା ଦେୱାପି। ଧମ୍ମଦେସନନ୍ତି ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ପନ୍ନରସଲକ୍ଖଣପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ। ଯେଭୁଯ୍ଯେନାତି ଠପେତ୍ୱା ଖୀଣାସୱଦେୱେ ତଦଞ୍ଞେସଂ ୱସେନ ବାହୁଲ୍ଲତୋ। ଖୀଣାସୱା ହି ତେସଂ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଭଯମ୍ପି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କାମଂ ସୀହୋପମସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୩୩) ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଭଯମ୍ପି ତଦତ୍ଥଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ପକରଣାନୁରୂପତୋ ଞାଣଭଯମେୱ ଗହିତଂ। ସଂୱେଗନ୍ତି ସହୋତ୍ତପ୍ପଞାଣଂ। ସନ୍ତାସନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଉବ୍ବିଜ୍ଜନଂ। ଭାଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଭଯମେୱ ଭୀମଭାୱେନ ଭେରୱନ୍ତି ଭଯଭେରୱଂ, ଭୀତବ୍ବୱତ୍ଥୁ। ତେନାହ ‘‘ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି, ଏତଂ ନରଂ ତଂ ଭଯଭେରୱଂ ଆଗଚ୍ଛତି ନୂନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭୀରୁଂ ପସଂସନ୍ତୀତି ପାପତୋ ଭାଯନତୋ ଉତ୍ରାସନତୋ ଭୀରୁଂ ପସଂସନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା। ନ ହି ତତ୍ଥ ସୂରନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପାପକରଣେ ସୂରଂ ପଗବ୍ଭଧଂସିନଂ ନ ହି ପସଂସନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଭଯା ହି ସନ୍ତୋ ନ କରୋନ୍ତି ପାପ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭଯାତି ପାପୁତ୍ରାସତୋ, ଓତ୍ତପ୍ପହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛମ୍ଭିତତ୍ତାତି ଥମ୍ଭିତତ୍ତ, ଥ-କାରସ୍ସ ଛ-କାରାଦେସୋ। ତଦତ୍ଥମାହ ‘‘ସକଲସରୀରଚଲନ’’ନ୍ତି, ଭଯୱସେନ ସକଲକାଯପକମ୍ପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପୋଥନଂ ସମ୍ପହାରୋ।

ଏକେତି ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ। ‘‘ରାଜଗହେ’’ତିଆଦି ତେସମଧିପ୍ପାଯୱିୱରଣଂ। ଏକେକସ୍ମିଂ ମହାଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କତ୍ୱା ଚତୁସଟ୍ଠି ଖୁଦ୍ଦକଦ୍ୱାରାନି। ‘‘ତଦା’’ତିଆଦିନା ଅକାରଣଭାୱେ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ସକୱାଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଜୀୱକୋ କିରା’’ତିଆଦି ଆସଙ୍କନାକାରଦସ୍ସନଂ। ଅସ୍ସାତି ଅଜାତସତ୍ତୁରଞ୍ଞୋ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋତି ଅନଭିରତୋ। ଛତ୍ତଂ ଉସ୍ସାପେତୁକାମୋ ମଞ୍ଞେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ । ଭାଯିତ୍ୱାତି ଭାଯନହେତୁ। ତସ୍ସାତି ଜୀୱକସ୍ସ। ସମ୍ମସଦ୍ଦୋ ସମାନତ୍ଥୋ, ସମାନଭାୱୋ ଚ ୱଯେନାତି ଆହ ‘‘ୱଯସ୍ସାଭିଲାପୋ’’ତି। ୱଯେନ ସମାନୋ ୱଯସ୍ସୋ ଯଥା ‘‘ଏକରାଜା ହରିସ୍ସୱଣ୍ଣୋ’’ତି (ଜା। ୧।୨।୧୭)। ସମାନସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ସାଦେସମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ, ତେନ ଅଭିଲାପୋ ଆଲପନଂ ତଥା, ରୁଠହୀନିଦ୍ଦେସୋ ଏସ, ‘‘ମାରିସା’’ତି ଆଲପନମ୍ପି। ଯଥା ହି ମାରିସାତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତାଭିଲାପୋ ସଦୁକ୍ଖେପି ନେରଯିକେ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଯଦା ଖୋ ତେ ମାରିସ ସଙ୍କୁନା ସଙ୍କୁ ହଦଯେ ସମାଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା’’ତିଆଦୀସୁ, (ମ। ନି। ୧।୫୧୨) ଏୱଂ ଯୋ କୋଚି ସହାଯୋ ଅସମାନୱଯୋପି ‘‘ସମ୍ମା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି, ତସ୍ମା ସହାଯାଭିଲାପୋ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। କଚ୍ଚି ନ ୱଞ୍ଚେସୀତି ପାଠଇଯା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ନ ପଲମ୍ଭେସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେପି ଇଧ ପରିକପ୍ପତ୍ଥୋୱ ସମ୍ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେଯ୍ଯାସୀ’’ତି, ନ ପଲୋଭେଯ୍ଯାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଥାଯ ସଲ୍ଲାପୋ, ସୋ ଏୱ ନିଗ୍ଘୋସୋ ତଥା।

ୱିନସ୍ସେଯ୍ଯାତି ଚିତ୍ତୱିଘାତେନ ୱିହଞ୍ଞେଯ୍ଯ। ‘‘ନ ତଂ ଦେୱା’’ତିଆଦିୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଦଠହଂ କତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତୁରିତୱସେନିଦମାମେଡିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି

‘‘ତରମାନୋୱା’’ତି ଇମିନା। ‘‘ଅଭିକ୍କମ ମହାରାଜା’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମହାରାଜ ଚୋରବଲଂ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ।

ସାମଞ୍ଞଫଲପୁଚ୍ଛାୱଣ୍ଣନା

୧୬୦। ଅଯଂ ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକୋକାସୋ ନାଗସ୍ସ ଭୂମି ନାମ। ତେନାହ ‘‘ୱିହାରସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଭଗୱତୋ ତେଜୋତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ। ରଞ୍ଞୋ ସରୀରଂ ଫରି ଯଥା ତଂ ସୋଣଦଣ୍ଡସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋୱନସଣ୍ଡଗତସ୍ସ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଅପରାଧଂ ସରିତ୍ୱା ମହାଭଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀ’’ତି ଇଦଂ ସେଦମୁଞ୍ଚନସ୍ସ କାରଣଦସ୍ସନଂ। ନ ହି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱତୋ ସେଦମୁଞ୍ଚନଂ ସମ୍ଭୱତି କାଯଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିହେତୁଭାୱତୋ।

ଏକେତି ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋଯେୱ। ତଦଯୁତ୍ତମେୱାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇମିନା’’ତିଆଦିନା। ଅଭିମାରେତି ଧନୁଗ୍ଗହେ। ଧନପାଲନ୍ତି ନାଳାଗିରିଂ। ସୋ ହି ତଦା ନାଗରେହି ପୂଜିତଧନରାସିନୋ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘ଧନପାଲୋ’’ତି ୱୋହରୀଯତି। ନ କେୱଲଂ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବତୋଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ପକତିଯାପି ଭଗୱା ସଞ୍ଞାତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଆକିଣ୍ଣୱରଲକ୍ଖଣୋତି ବତ୍ତିଂସ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅନୁବ୍ଯଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତୋତି ଅସୀତାନୁବ୍ଯଞ୍ଜନେ (ଜିନାଲଙ୍କାରଟୀକାଯ ୱିଜାତମଙ୍ଗଲୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱିତ୍ଥାରୋ)। ଛବ୍ବଣ୍ଣାହି ରସ୍ମୀହୀତି ତଦା ୱତ୍ତମାନା ରସ୍ମିଯୋ। ଇସ୍ସରିଯଲୀଳ୍ହଆଯାତି ଇସ୍ସରିଯୱିଲାସେନ। ନନୁ ଚ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଇସ୍ସରିଯଲୀଳାଯ ପୁଚ୍ଛା ଅଗାରୱୋଯେୱ ସିଯାତି ଚୋଦନାଯ ‘‘ପକତି ହେସା’’ତିଆଦିମାହ, ପକତିଯା ପୁଚ୍ଛନତୋ ନ ଅଗାରୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେନ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ପୁରେ କତେପି ଅତ୍ତତୋ ତସ୍ସ ପୁରତୋ ନିସିନ୍ନୋ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ପରିୱାରେତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

୧୬୧।ଯେନ, ତେନାତି ଚ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯତ୍ଥ, ତତ୍ଥା’’ତି ଇମିନା। ଯେନ ମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ, ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ସମ୍ପତ୍ତଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧ ଉପଗମନମେୱ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉପଗତୋ’’ତି। ଅନୁଚ୍ଛୱିକେ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେତି ଯତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକା ଅଟ୍ଠଂସୁ, ତସ୍ମିଂ। କୋ ପନେସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକପଦେସୋ ନାମ? ଅତିଦୂରତାଦିଛନିସଜ୍ଜଦୋସୱିରହିତୋ ପଦେସୋ, ନପଚ୍ଛତାଦିଅଟ୍ଠନିସଜ୍ଜଦୋସୱିରହିତୋ ୱା। ଯଥାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା –

‘‘ନ ପଚ୍ଛତୋ ନ ପୁରତୋ, ନାପି ଆସନ୍ନଦୂରତୋ;

ନ କଚ୍ଛେ ନୋ ପଟିୱାତେ, ନ ଚାପି ଓନତୁନ୍ନତେ;

ଇମେ ଦୋସେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା, ଏକମନ୍ତଂ ଠିତା ଅହୂ’’ତି। (ଖୁ॰ ପା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ଏୱମିଚ୍ଚାଦିପାଠୱଣ୍ଣନା; ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୨୬୧);

ତଦା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ତୁଣ୍ହୀଭାୱସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ବ୍ଯାପିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତ’’ନ୍ତି ୱିଚ୍ଛାୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯତୋ…ପେ… ମେୱା’’ତି, ଯତୋ ଯତୋ ଭିକ୍ଖୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହତ୍ଥେନ, ହତ୍ଥସ୍ସ ୱା କୁକତଭାୱୋ ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ଅସଞ୍ଞମୋ, ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞକିରିଯା ଚ। ତଥା ପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପନେ, ତେନ ତଦଞ୍ଞୋପି ଚକ୍ଖୁସୋତାଦିଅସଞ୍ଞମୋ ନତ୍ଥୀତି ୱିଭାୱିତୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଚକ୍ଖୁଅସଂଯମୋ ସବ୍ବପଠମୋ ଦୁନ୍ନିୱାରିତୋ ଚାତି ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପ୍ପସନ୍ନରହଦମିୱାତି ଅନାୱିଲୋଦକସରମିୱ। ଯେନେତରହି…ପେ… ଇମିନା ମେ…ପେ… ହୋତୂତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ଅତ୍ଥକ୍କମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ସଦ୍ଦକ୍କମୋତି ଆହ ‘‘ଯେନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାଯିକ-ୱାଚସିକେନ ଉପସମେନ ଲଦ୍ଧେନ ମାନସିକୋପି ଉପସମୋ ଅନୁମାନତୋ ଲଦ୍ଧୋ ଏୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ମାନସିକେନ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲୂପସମେନାତି ସୀଲସଞ୍ଞମେନ। ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଲୋକପକତିଯା ସାଧେନ୍ତୋ ‘‘ଦୁଲ୍ଲଭଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। ଲଦ୍ଧାତି ଲଭିତ୍ୱା।

ଉପସମନ୍ତି ଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ସଂଯମଂ। ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତଥା ଇଚ୍ଛାଯ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି । ସୋତି ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ, ଉଦଯଭଦ୍ଦୋ ୱା। ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି ତଦତ୍ଥ-ସମତ୍ଥନଂ। ଘାତେସ୍ସତିଯେୱାତି ତଂକାଲାପେକ୍ଖାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଘାତେସୀ’’ତି। ଇଦଞ୍ହି ସମ୍ପତିପେକ୍ଖୱଚନଂ। ପଞ୍ଚପରିୱଟ୍ଟୋତି ପଞ୍ଚରାଜପରିୱଟ୍ଟୋ।

କସ୍ମା ଏୱମାହ, ନନୁ ଭଗୱନ୍ତମୁଦ୍ଦିସ୍ସ ରାଜା ନ କିଞ୍ଚି ୱଦତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱଚୀଭେଦେତି ଯଥାୱୁତ୍ତୌଦାନୱଚୀଭେଦେ। ତୁଣ୍ହୀ ନିରୱୋତି

ପରିଯାଯଵଚନମେତଂ। ‘‘ଅଯ’’ନ୍ତିଆଦି ଚିତ୍ତଜାନନାକାରଦସ୍ସନଂ। ଅଯଂ…ପେ… ନ ସକ୍କିସ୍ସତୀତି ଈଦ୍ଧାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଵଚନାନନ୍ତରନ୍ତି ଉଦାନଵଚନାନନ୍ତରଂ। ଯେନାତି ଯତ୍ଥ ପଦେସେ, ଯେନ ଵା ସୋତପଥେନ। ଯେନ ପେମନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଯଥାରହମେସ ନଯୋ।

କତାପରାଧସ୍ସ ଆଲପନଂ ନାମ ଦୁକ୍କରନ୍ତି ସନ୍ଧାଯ ‘‘ମୁଖଂ ନପ୍ପହୋତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆଗମା ଖୋ ତ୍ଵଂ ମହାରାଜ ଯଥାପେମ’’ନ୍ତି ଵଚନନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଵା ତଦା ତଦତ୍ଥଦୀପନାକାରେନ ପଵତ୍ତଂ ନାନାନଯଵିଚିତ୍ତଂ ଭଗଵତୋ ମଧୁରଵଚନମ୍ପି ସନ୍ଧାଯ ଏଵଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକମ୍ପି ହି ଅତ୍ଥଂ ଭଗଵା ଯଥା ସୋତୂନଂ ଞାଣଂ ପଵତ୍ତତି, ତଥା ଦେସେତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗଵତା ଅବ୍ଯାକତଂ ତନ୍ତିପଦଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବେସଞ୍ଞେଵ ଅତ୍ଥୋପି ଭାସିତୋ’’ତି। ପଞ୍ଚହାକାରେହୀତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ସମଭାଵାଦିସଙ୍ଖାତେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୩୮, ୧୬୨) –

‘‘ପଞ୍ଚହାକାରେହି ତାଦୀ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀ, ଚତ୍ତାଵୀତି ତାଦୀ, ତିଣ୍ଣାଵୀତି ତାଦୀ, ମୁତ୍ତାଵୀତି ତାଦୀ, ତଂନିଦ୍ଦେସା ତାଦୀ।

କଥଂ ଅରହା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀ? ଅରହା ଲାଭେପି ତାଦୀ, ଅଲାଭେପି, ଯସେପି, ଅଯସେପି, ପସଂସାଯପି, ନିନ୍ଦାଯପି, ସୁଖେପି, ଦୁକ୍ଖେପି ତାଦୀ, ଏକଂ ଚେ ବାହଂ ଗନ୍ଧେନ ଲିମ୍ପେଯ୍ଯୁଂ, ଏକଂ ଚେ ବାହଂ ଵାସିଯା ତଚ୍ଛେଯ୍ଯୁଂ, ଅମୁସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି ରାଗୋ, ଅମୁସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି ପଟିଘଂ, ଅନୁନଯପଟିଘଵିପ୍ପହୀନୋ, ଉଗ୍ଘାତିନିଘାତିଵୀତିଵତ୍ତୋ, ଅନୁରୋଧଵିରୋଧସମତିକ୍କନ୍ତୋ, ଏଵଂ ଅରହା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀ।

କଥଂ ଅରହା ଚତ୍ତାଵୀତି ତାଦୀ? ଅରହତୋ…ପେ… ଥମ୍ଭୋ, ସାରମ୍ଭୋ, ମାନୋ, ଅତିମାନୋ, ମଦୋ, ପମାଦୋ, ସବ୍ବେ କିଲେସା, ସବ୍ବେ ଦୁଚ୍ଚରିତା, ସବ୍ବେ ଦରଥା, ସବ୍ବେ ପରିଳାହା , ସବ୍ବେ ସନ୍ତାପା, ସବ୍ବା କୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରା ଚତ୍ତା ଵନ୍ତା ମୁତ୍ତା ପହୀନା ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠା, ଏଵଂ ଅରହା ଚତ୍ତାଵୀତି ତାଦୀ।

କଥଂ ଅରହା ତିଣ୍ଣାଵୀତି ତାଦୀ? ଅରହା କାମୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ, ଭଵୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ, ଦିଟ୍ଠୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ, ଅଵିଜ୍ଜୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ, ସବ୍ବଂ ସଂସାରପଥଂ ତିଣ୍ଣୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ନିତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ ଵୀତିଵତ୍ତୋ, ସୋ ଵୁଟ୍ଠଵାସୋ ଚିଣ୍ଣଚରଣୋ ଜାତିମରଣସଙ୍ଖଯୋ, ଜାତିମରଣସଂସାରୋ (ମହାନି। ୩୮) ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ପୁନବ୍ଭଵୋତି, ଏଵଂ ଅରହା ତିଣ୍ଣାଵୀତି ତାଦୀ।

କଥଂ ଅରହା ମୁତ୍ତାଵୀତି ତାଦୀ? ଅରହତୋ ରାଗା ଚିତ୍ତଂ ମୁତ୍ତଂ ଵିମୁତ୍ତଂ ସୁଵିମୁତ୍ତଂ, ଦୋସା, ମୋହା, କୋଧା, ଉପନାହା, ମକ୍ଖା, ପଳାସା, ଇସ୍ସାଯ, ମଚ୍ଛରିଯା, ମାଯାଯ, ସାଠେଯ୍ଯା, ଥମ୍ଭା, ସାରମ୍ଭା, ମାନା, ଅତିମାନା, ମଦା, ପମାଦା, ସବ୍ବକିଲେସେହି, ସବ୍ବଦୁଚ୍ଚରିତେହି, ସବ୍ବଦରଥେହି, ସବ୍ବପରିଳାହେହି, ସବ୍ବସନ୍ତାପେହି, ସବ୍ବାକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରେହି ଚିତ୍ତଂ ମୁତ୍ତଂ ଵିମୁତ୍ତଂ ସୁଵିମୁତ୍ତଂ; ଏଵଂ ଅରହା ମୁତ୍ତାଵୀତି ତାଦୀ।

କଥଂ ଅରହା ତଂନିଦ୍ଦେସା ତାଦୀ? ଅରହା ‘ସୀଲେ ସତି ସୀଲଵା’ତି ତଂନିଦ୍ଦେସା ତାଦୀ, ‘ସଦ୍ଧାଯ ସତି ସଦ୍ଧୋ’ତି, ‘ଵୀରିଯେ ସତି ଵୀରିଯଵା’ତି, ‘ସତିଯା ସତି ସତିମା’ତି, ‘ସମାଧିମ୍ହି ସତି ସମାହିତୋ’ତି, ‘ପଞ୍ଞାଯ ସତି ପଞ୍ଞଵା’ତି, ‘ଵିଜ୍ଜାଯ ସତି ତେଵିଜ୍ଜୋ’ତି, ‘ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସତି ଛଳଭିଞ୍ଞୋ’ତି ତଂନିଦ୍ଦେସା ତାଦୀ, ଏଵଂ ଅରହା ତଂନିଦ୍ଦେସା ତାଦୀ’’ତି।

ଭଗଵା ପନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତାଦୀନମତିସଯୋ ତାଦୀ। ତେନାହ ‘‘ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ’’ତି। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗଵତା କାଳକାରାମସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘‘ଇତି ଖୋ ଭିକ୍ଖଵେ ତଥାଗତୋ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତଵିଞ୍ଞାତବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ତାଦୀଯେଵ ତାଦୀ, ତମ୍ହା ଚ ପନ ତାଦିମ୍ହା ଅଞ୍ଞୋ ତାଦୀ ଉତ୍ତରିତରୋ ଵା ପଣୀତତରୋ ଵା ନତ୍ଥୀତି ଵଦାମୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪)। ଅଥ ଵା ପଞ୍ଚଵିଧାରିଯିଦ୍ଧିସିଦ୍ଧେହି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ତାଦିଲକ୍ଖଣେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଆଯସ୍ମତା ଧମ୍ମସେନାପତିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ –

‘‘କତମା ଅରିଯା ଇଦ୍ଧି? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି ‘ପଟିକୂଲେ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ଵିହରେଯ୍ଯ’ନ୍ତି, ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ତତ୍ଥ ଵିହରତି, ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି ‘ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ଵିହରେଯ୍ଯ’ନ୍ତି, ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ତତ୍ଥ ଵିହରତି, ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି ‘ପଟିକୂଲେ ଚ ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ଚ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ଵିହରେଯ୍ଯ’ନ୍ତି, ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ତତ୍ଥ ଵିହରତି, ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି ‘ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ଚ ପଟିକୂଲେ ଚ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ଵିହରେଯ୍ଯ’ନ୍ତି, ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ତତ୍ଥ ଵିହରତି, ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି ‘ପଟିକୂଲେ ଚ ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ଚ ତଦୁଭଯଂ ଅଭିନିଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ଉପେକ୍ଖକୋ ଵିହରେଯ୍ଯଂ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ’ତି, ଉପେକ୍ଖକୋ ତତ୍ଥ ଵିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୭)।

ବହିଦ୍ଧାତି ସାସନତୋ ବହିସମଯେ।

୧୬୨।ଏସାତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ୱନ୍ଦନାକାରୋ। ତମହଂ ଲୋକସିଦ୍ଧାଯ ଉପମାଯ ସାଧେତୁଂ ‘‘ରାଜାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଓକାସନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ।

ନ ମେ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଭାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାଯ ଅତ୍ତତୋ ଆପନ୍ନାଯ ଦସ୍ସନଂ। ‘‘ଯଦି ଆକଙ୍ଖସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେଯେୱ ହି ଏସ ଅତ୍ଥୋ ଆପନ୍ନୋ ହୋତି। ସବ୍ବଂ ତେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସାମୀତି ଏତ୍ଥାପି ଅଯଂ ନଯୋ। ‘‘ଯଂ ଆକଙ୍ଖସି, ତଂ ପୁଚ୍ଛା’’ତି ୱଚନେନେୱ ହି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଜ୍ଝତି। ଅସାଧାରଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯଦି ‘‘ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତି ନ ୱଦନ୍ତି, ଅଥ କଥଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ପଦେସଞାଣେଯେୱ ଠିତତ୍ତା ତଥା ୱଦନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ବୁଦ୍ଧା ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

‘‘ପୁଚ୍ଛାୱୁସୋ ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତିଆଦୀନି ସୁତ୍ତପଦାନି ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଆଗତାନି, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଯକ୍ଖନରିନ୍ଦଦେୱସମଣବ୍ରାହ୍ମଣପରିବ୍ବାଜକାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱୁସୋ ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତି ଆଠୱକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଓକାସକରଣଂ, ‘‘ପୁଚ୍ଛ ମହାରାଜା’’ତି ନରିନ୍ଦାନଂ, ‘‘ପୁଚ୍ଛ ୱାସୱା’’ତିଆଦି ଦେୱାନମିନ୍ଦସ୍ସ, ‘‘ତେନ ହୀ’’ତିଆଦି ସମଣାନଂ, ‘‘ବାୱରିସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ, ‘‘ପୁଚ୍ଛ ମଂ ସଭିଯା’’ତିଆଦି ପରିବ୍ବାଜକାନଂ ଓକାସକରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱାସୱାତି ଦେୱାନମିନ୍ଦାଲପନଂ। ତଦେତଞ୍ହି ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତେ। ମନସିଚ୍ଛସୀତି ମନସା ଇଚ୍ଛସି।

କତାୱକାସାତି ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ମଯା କତୋକାସା, ତସ୍ମା ବାୱରିସ୍ସ ଚ ତୁଯ୍ହଂ ଅଜିତସ୍ସ ଚ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ସେସାନଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସବ୍ବଂ ସଂସଯଂ ଯଥା ମନସା ଇଚ୍ଛଥ, ତଥା ପୁଚ୍ଛୱ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛଥାତି ଯୋଜନା। ଏତ୍ଥ ଚ ବାୱରିସ୍ସ ସଂସଯଂ ମନସା ପୁଚ୍ଛୱ୍ହୋ, ତୁମ୍ହାକଂ ପନ ସବ୍ବେସଂ ସଂସଯଂ ମନସା ଚ ଅଞ୍ଞଥା ଚ ଯଥା ଇଚ୍ଛଥ, ତଥା ପୁଚ୍ଛୱ୍ହୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବାୱରୀ ହି ‘‘ଅତ୍ତନୋ ସଂସଯଂ ମନସାୱ ପୁଚ୍ଛଥା’’ତି ଅନ୍ତେୱାସିକେ ଆଣାପେସି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ଅନାୱରଣଦସ୍ସାୱୀ, ଯଦି ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି;

ମନସା ପୁଚ୍ଛିତେ ପଞ୍ହେ, ୱାଚାଯ ୱିସ୍ସଜେସ୍ସତୀ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୧୧);

ତଦେତଂ ପାରାଯନୱଗ୍ଗେ। ତଥା ‘‘ପୁଚ୍ଛ ମଂ ସଭିଯା’’ତିଆଦିପି।

ବୁଦ୍ଧଭୂମିନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଟ୍ଠାନଂ, ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ। ବୋଧିସତ୍ତଭୂମି ନାମ ବୋଧିସତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ପାରମୀସମ୍ଭରଣଞାଣଂ, ଭୂମିସଦ୍ଦୋ ୱା ଅୱତ୍ଥାୱାଚକୋ, ବୁଦ୍ଧାୱତ୍ଥଂ, ବୋଧିସତ୍ତାୱତ୍ଥାଯନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥୋ। ଏକତ୍ତନଯେନ ହି ପୱତ୍ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅୱତ୍ଥାଯେୱ ତଂ ତଦାକାରନିସ୍ସିତା।

ଯୋ ଭଗୱା ବୋଧିସତ୍ତଭୂମିଯଂ ପଦେସଞାଣେ ଠିତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେସି, ତସ୍ସ ତଦେୱ ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ ପଞ୍ହାନୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞାତି ଗୋତ୍ତୱସେନ ସରଭଙ୍ଗମାଲପନ୍ତି। ୱିଯାକରୋହୀତି ବ୍ଯାକରୋହି। ସାଧୁରୂପାତି ସାଧୁସଭାୱା। ଧମ୍ମୋତି ସନନ୍ତନୋ ପୱେଣୀଧମ୍ମୋ। ଯନ୍ତି ଆଗମନକିରିଯାପରାମସନଂ, ଯେନ ୱା କାରଣେନ ଆଗଚ୍ଛତି, ତେନ ୱିଯାକରୋହୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱୁଦ୍ଧନ୍ତି ସୀଲପଞ୍ଞାଦୀହି ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତଂ, ଗରୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ଭାରୋତି ସଂସଯୁପଚ୍ଛେଦନସଙ୍ଖାତୋ ଏସୋ ଭାରୋ, ଆଗତୋ ଭାରୋ ତଯା ଅୱସ୍ସଂ ୱହିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମଯା କତାୱକାସା ଭୋନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୁ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଅହଞ୍ହି ତଂ ତଂ ୱୋ ବ୍ଯାକରିସ୍ସଂ ଞତ୍ୱା ସଯଂ ଲୋକମିମଂ, ପରଞ୍ଚାତି। ସଯନ୍ତି ଚ ସଯମେୱ ପରୂପଦେସେନ ୱିନା। ଏୱଂ ସରଭଙ୍ଗକାଲେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ପଞ୍ହାନନ୍ତି ଧମ୍ମଯାଗପଞ୍ହାନଂ। ଅନ୍ତକରନ୍ତି ନିଟ୍ଠାନକରଂ। ସୁଚିରତେନାତି ଏୱଂ ନାମକେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ। ପୁଟ୍ଠୁନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତୁଂ। ଜାତିଯାତି ପଟିସନ୍ଧିଯା, ‘‘ୱିଜାତିଯା’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପଂସୁଂ କୀଳଅନ୍ତୋ ସମ୍ଭୱକୁମାରୋ ନିସିନ୍ନୋୱ ହୁତ୍ୱା ପୱାରେସୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ତଗ୍ଘାତି ଏକଂସତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଯଥାପି କୁସଲୋ ତଥାତି ଯଥା ସବ୍ବଧମ୍ମକୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମୱିଦୂ ବୁଦ୍ଧୋ ଜାନାତି କଥେତି, ତଥା ତେ ଅହମକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାନାତି-ସଦ୍ଦୋ ହି ଇଧ ସମ୍ବନ୍ଧମୁପଗଚ୍ଛତି । ଯଥାହ ‘‘ଯେନ ଯସ୍ସ ହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଦୂରଟ୍ଠମ୍ପି ଚ ତସ୍ସ ତ’’ନ୍ତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା)। ଜାନନା ଚେତ୍ଥ କଥନା। ଯଥା ‘‘ଇମିନା ଇମଂ ଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ ଆଚରିଯେନ। ରାଜା ଚ ଖୋ ତଂ ଯଦି କାହତି ୱା,ନ ୱାତି ଯୋ ତଂ ଇଧ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ପେସେସି, ସୋ କୋରବ୍ଯରାଜା ତଂ ତଯା ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ, ତଯା ୱା ପୁଟ୍ଠେନ ମଯା ଅକ୍ଖାତମତ୍ଥଂ ଯଦି କରୋତୁ ୱା, ନ ୱା କରୋତୁ, ଅହଂ ପନ ଯଥାଧମ୍ମଂ ତେ ଅକ୍ଖିସ୍ସଂ ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

''ରାଜା ଚ ଖୋ ତନ୍ତି ଅହଂ ତଂ ପଞ୍ହଂ ଯଥା ତୁମ୍ହାକଂ ରାଜା ଜାନାତି ଜାନିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଥା ଅକ୍ଖିସ୍ସଂ। ତତୋ ଉତ୍ତରି ରାଜା ଯଥା ଜାନାତି, ତଥା ଯଦି କରିସ୍ସତି ୱା, ନ ୱା କରିସ୍ସତି, କରୋନ୍ତସ୍ସ ୱା ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ ୱା ତସ୍ସେୱେତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ମୟ୍ହଂ ପନ ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପେତୀ''ତି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୫। ୧୬।୧୭୨) –

ଜାନାତି-ସଦ୍ଦୋ ୱାକ୍ୟଦ୍ୱୟସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୭୩।ସିପ୍ପମେୱ ସିପ୍ପାୟତନଂ ଆୟତନସଦ୍ଦସ୍ସ ତବ୍ଭାୱୱୁତ୍ତିତ୍ତା। ଅପିଚ ସିକ୍ଖିତବ୍ବତାୟ ସିପ୍ପଞ୍ଚ ତଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିୟା କାରଣଭାୱତୋ, ନିସ୍ସୟଭାୱତୋ ୱା ଆୟତନଞ୍ଚାତି ସିପ୍ପାୟତନଂ। ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ଏକୋୱ ନିପାତୋ, ନିପାତସମୁଦାୟୋ ୱା। ତସ୍ସ ତେ କତମେତି ଇଧ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''କତମେ ପନ ତେ''ତି। ଇମେ କତମେତିପି ପଚ୍ଚେକମତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଇଦଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତାପେକ୍ଖନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତେ ସିପ୍ପାୟତନିକା କତମେତି ଅତ୍ଥୋ। ''ପୁଥୁସିପ୍ପାୟତନାନୀ''ତି ହି ସାଧାରଣତୋ ସିପ୍ପାନି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଉପରି ତଂତଂସିପ୍ପୂପଜୀୱିନୋୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ କଥାୟ। କସ୍ମାତି ଚେ? ପପଞ୍ଚଂ ପରିହରିତୁକାମତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଯଥାଧିପ୍ପେତାନି ତାୱ ସିପ୍ପାୟତନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତଂତଂସିପ୍ପୂପଜୀୱିନୋପି ଦସ୍ସେତବ୍ବା ସିୟୁଂ ତେସମେୱେତ୍ଥ ପଧାନତୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ ସତି କଥାପପଞ୍ଚୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ତସ୍ମା ତଂ ପପଞ୍ଚଂ ପରିହରିତୁଂ ସିପ୍ପୂପଜୀୱୀହି ତଂତଂସିପ୍ପାୟତନାନି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଏୱମାହାତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ହତ୍ଥାରୋହାତିଆଦୀହି ଯେ ତଂ ତଂ ସିପ୍ପଂ ନିସ୍ସାୟ ଜୀୱନ୍ତି, ତେ ଦସ୍ସେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାତି ଆହ ''ଅୟଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ସିପ୍ପଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଜୀୱନ୍ତୀତି ସିପ୍ପୂପଜୀୱିନୋ।

ହତ୍ଥିମାରୋହନ୍ତୀତି ହତ୍ଥାରୋହା, ହତ୍ଥାରୁଳ୍ହଯୋଧା। ହତ୍ଥିଂ ଆରୋହାପୟନ୍ତୀତି ହତ୍ଥାରୋହା, ହତ୍ଥାଚରିୟ ହତ୍ଥିୱେଜ୍ଜ ହତ୍ଥିମେଣ୍ଡାଦୟୋ। ଯେନ ହି ପୟୋଗେନ ପୁରିସୋ ହତ୍ଥିନୋ ଆରୋହନଯୋଗ୍ଗୋ ହୋତି, ତଂ ହତ୍ଥିସ୍ସ ପୟୋଗଂ ୱିଧାୟନ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପେତେସଂ ଗହଣଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବେପୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥାଚରିୟା ନାମ ଯେ ହତ୍ଥିନୋ, ହତ୍ଥାରୋହକାନଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପକା। ହତ୍ଥିୱେଜ୍ଜା ନାମ ହତ୍ଥିଭିସକ୍କା। ହତ୍ଥିମେଣ୍ଡା ନାମ ହତ୍ଥୀନଂ ପାଦରକ୍ଖକା। ହତ୍ଥିଂ ମଣ୍ଡୟନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତୀତି ହତ୍ଥିମଣ୍ଡା, ତେଯେୱ ହତ୍ଥିମେଣ୍ଡା, ହତ୍ଥିଂ ମିନେନ୍ତି ସମ୍ମା ୱିଦହନେନ ହିଂସନ୍ତୀତି ୱା ହତ୍ଥିମେଣ୍ଡା।ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହତ୍ଥୀନଂ ଯୱପଦାୟକାଦୟୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅସ୍ସାରୋହାତି ଏତ୍ଥାପି ଯୁଦ୍ଧହେତୁକତ୍ତୱସେନ ଯଥାୱୁତ୍ତୋୱ ଅତ୍ଥୋ। ରଥେ ନିୟୁତ୍ତା ରଥିକା। ରଥରକ୍ଖା ନାମ ରଥସ୍ସ ଆଣିରକ୍ଖକା। ଧନୁଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଧନୁଗ୍ଗହା, ଇସ୍ସାସା, ଧନୁଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତୀତି ଧନୁଗ୍ଗହା, ଧନୁସିପ୍ପସିକ୍ଖାପକା ଧନ୍ୱାଚରିୟା।

ଚେଲେନ ଚେଲପଟାକାୟ ଯୁଦ୍ଧେ ଅକନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେଲକା, ଜୟଦ୍ଧଜଗାହକାତି ଆହ ''ଯେ ଯୁଦ୍ଧେ''ତିଆଦି। ଜୟଧଜନ୍ତି ଜୟନତ୍ଥଂ, ଜୟକାଲେ ୱା ପଗ୍ଗହିତଧଜଂ। ପୁରତୋତି ସେନାୟ ପୁବ୍ବେ। ଯଥା ତଥା ଠିତେ ସେନିକେ ବ୍ୟୂହୱିଚାରଣୱସେନ ତତୋ ତତୋ ଚଲୟନ୍ତି ଉଚ୍ଚାଲେନ୍ତୀତି ଚଲକାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଧ ରଞ୍ଞୋ''ତିଆଦି। ସକୁଣଗ୍ଘିଆଦୟୋ ୱିୟ ମଂସପିଣ୍ଡଂ ପରସେନାସମୂହସଙ୍ଖାତଂ ପିଣ୍ଡଂ ସାହସିକତାୟ ଛେତ୍ୱା ଛେତ୍ୱା ଦୟନ୍ତି ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପିଣ୍ଡଦାୟକା। ତେନାହ ''ତେ କିରା''ତିଆଦି। ସାହସଂ କରୋନ୍ତୀତି ସାହସିକା, ତେଯେୱ ମହାଯୋଧା। ପିଣ୍ଡମିୱାତି ତାଲଫଲପିଣ୍ଡମିୱାତି ୱଦନ୍ତି, ''ମଂସପିଣ୍ଡମିୱା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୩) ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ''ଆଚରିୟେନା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରୋୱ ଗହେତବ୍ବୋ। ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ପିଣ୍ଡେ ଜନସମୂହସଙ୍ଖାତେ ସମ୍ପଦ୍ଧେ ଦୟନ୍ତି ଉପ୍ପତନ୍ତା ୱିୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପିଣ୍ଡଦାୟକା, ଦୟ-ସଦ୍ଦୋ ଗତିୟଂ, ଅୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱା ଦ-କାରାଗମେନ ନିପ୍ଫତ୍ତି।

ଉଗ୍ଗତୁଗ୍ଗତାତି ସଙ୍ଗାମଂ ପତ୍ୱା ଜୱପରକ୍କମାଦିୱସେନ ଅତିୱିୟ ଉଗ୍ଗତା। ତଦେୱାତି ପରେହି ୱୁତ୍ତଂ ତମେୱ ସୀସଂ ୱା ଆୱୁଧଂ ୱା। ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀତି ୱୀରସୂରଭାୱେନ ଅସଜ୍ଜମାନା ପରସେନମନୁପୱିସନ୍ତି। ଥାମଜୱବଲପରକ୍କମାଦିସମ୍ପତ୍ତିୟା ମହାନାଗସଦିସତା। ତେନାହ ''ହତ୍ଥିଆଦୀସୁପୀ''ତିଆଦି। ଏକନ୍ତସୂରାତି ଏକଚରସୂରା ଅନ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ତବ୍ଭାୱୱୁତ୍ତିତୋ, ସୂରଭାୱେନ ଏକାକିନୋ ହୁତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଝନକାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଜାଲିକାତି ସୱମ୍ମିକା। ସନ୍ନାହୋ କଙ୍କଟୋ ୱମ୍ମଂ କୱଚୋ ଉରଚ୍ଛଦୋ ଜାଲିକାତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ସଚମ୍ମିକାତି ଜାଲିକା ୱିୟ ସରୀରପରିତ୍ତାଣେନ ଚମ୍ମେନ ସଚମ୍ମିକା। ଚମ୍ମକଞ୍ଚୁକନ୍ତି ଚମ୍ମମୟକଞ୍ଚୁକଂ। ପୱିସିତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା, ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସରପରିତ୍ତାଣଂ ଚମ୍ମନ୍ତି ଚମ୍ମପଟିସିବ୍ବିତଂ ଚେଲକଂ, ଚମ୍ମମୟଂ ୱା ଫଲକଂ। ବଲୱସିନେହାତି ସାମିନି ଅତିସୟପେମା। ଘରଦାସଯୋଧାତି ଅନ୍ତୋଜାତଦାସପରିୟାପନ୍ନା ଯୋଧା, ''ଘରଦାସିକପୁତ୍ତା''ତିପି ପାଠୋ, ଅନ୍ତୋଜାତଦାସୀନଂ ପୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆଳାରିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି ମହାନସଂ, ତତ୍ଥ ନିୟୁତ୍ତା ଆଳାରିକା।ପୂୱିକାତି ପୂୱସମ୍ପାଦକା, ଯେ ପୂୱମେୱ ନାନପ୍ପକାରତୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିକ୍କିଣନ୍ତା ଜୀୱନ୍ତି। କେସନଖସଣ୍ଠପନାଦିୱସେନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଲଙ୍କାରୱିଧିଂ କପ୍ପେନ୍ତି ସଂୱିଦହନ୍ତୀତି କପ୍ପକା। ଚୁଣ୍ଣୱିଲେପନାଦୀହି ମଲହରଣୱଣ୍ଣସମ୍ପାଦନୱିଧିନା ନ୍ହାପେନ୍ତି ନହାନଂ କରୋନ୍ତୀତି ନ୍ହାପିକା। ନୱନ୍ତାଦିୱିଧିନା ପୱତ୍ତୋ ଗଣନଗନ୍ଥୋ ଅନ୍ତରା ଛିଦ୍ଦାଭାୱେନ ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦେୱ ପଠେନ୍ତୀତି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକପାଠକା। ହତ୍ଥେନ ଅଧିପ୍ପାୟୱିଞ୍ଞାପନଂ, ଗଣନଂ ୱା ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦା। ଅଙ୍ଗୁଲିସଙ୍କୋଚନଞ୍ହି ମୁଦ୍ଦାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନ ଚ ୱିଞ୍ଞାପନଂ, ଗଣନଂ ୱା

ହୋତି। ହତ୍ଥସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ତଦେକଦେସେସୁ ଅଙ୍ଗୁଲୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ‘‘ନ ଭୁଞ୍ଜମାନୋ ସବ୍ବଂ ହତ୍ଥଂ ମୁଖେ ପକ୍ଖିପିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୬୧୮) ୱିୟ, ତମୁପନିସ୍ସାୟ ଜୀୱନ୍ତୀତି ମୁଦ୍ଦିକା। ତେନାହ ‘‘ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାୟା’’ତିଆଦି।

ଅୟକାରୋ କମ୍ମାରକାରକୋ। ଦନ୍ତକାରୋ ଭମକାରୋ। ଚିତ୍ତକାରୋ ଲେପଚିତ୍ତକାରୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କୋଚ୍ଛକଲେଖକୱିଲୀୱକାରେଟ୍ଠକକାରଦାରୁକାରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ। କରଣନିପ୍ଫାଦନୱସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକମେୱାତି ଅସମ୍ପରାୟିକତାୟ ସାମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ସୟମନୁଭୱିତବ୍ବଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଜୀୱନ୍ତୀତି ଉପନିସ୍ସାୟ ଜୀୱନ୍ତି। ସୁଖିତନ୍ତି ସୁଖପ୍ପତ୍ତଂ। ଥାମବଲୂପେତଭାୱୋୱ ପୀଣନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୀଣିତଂ ଥାମବଲୂପେତ’’ନ୍ତି। ଉପରୀତି ଦେୱଲୋକେ। ତଥା ଉଦ୍ଧନ୍ତିପି। ସୋ ହି ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ଉପରିମୋ। ଅଗ୍ଗଂ ୱିୟାତି ଅଗ୍ଗଂ, ଫଲଂ। ‘‘କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ତଂ କମ୍ମସ୍ସ ଅଗ୍ଗିସିଖା ୱିୟ ହୋତୀ’’ତି ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ସଗ୍ଗନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ, ଫଲଂ। ସଗ୍ଗନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗଂ, ରୂପସଦ୍ଦାଦିଦସୱିଧଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ନିପ୍ଫାଦେତୁଂ ଅରହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଅଗ୍ଗିକାୱ ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ସୋୱଗ୍ଗିକା, ଦକ୍ଖିଣାସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାୟ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ। ସୁଖୋତି ସୁଖୂପାୟୋ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗେତି ଉଠଆରେ। ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ବାହିରଂ ରୂପଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତା ୱଣ୍ଣୋତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଦକ୍ଖନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଏତାୟାତି ଦକ୍ଖିଣା, ପରିଚ୍ଚାଗମୟଂ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦକ୍ଖିଣଂ ଦାନ’’ନ୍ତି।

ମଗ୍ଗୋ ସାମଞ୍ଞଂ ସମିତପାପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ଭାୱୋତି କତ୍ୱା, ତସ୍ସ ୱିପାକତ୍ତା ଅରିୟଫଲଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ।‘‘ୟଥାହା’’ତିଆଦିନା ମହାୱଗ୍ଗସଂୟୁତ୍ତପାଠଇୱସେନ ତଦତ୍ଥଂ ସାଧେତି। ତଂ ଏସ ରାଜା ନ ଜାନାତି ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦତାୟ। ୟସ୍ମା ପନେସ ‘‘ଦାସକସ୍ସକାଦିଭୂତାନଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଲୋକତୋ ଅଭିୱାଦନାଦିଲାଭୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ନାମା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କୋଚି ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଇଦିସମତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୋ’’ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ପୂରଣାଦିକେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେସଂ କଥାୟ ଅନଧିଗତୱିତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତମ୍ପି ଏତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛି। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦାସକସ୍ସକୋପମଂ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ରାଜାମଚ୍ଚାତି ରାଜକୁଲସମୁଦାଗତା ଅମଚ୍ଚା, ଅନୁୟୁତ୍ତକରାଜାନୋ ଚେୱ ଅମଚ୍ଚା ଚାତିପି ଅତ୍ଥୋ। କଣ୍ହପକ୍ଖନ୍ତି ୟଥାପୁଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ ଲଦ୍ଧିମାନଦିଟ୍ଠିଗତୂପସଂହିତଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ। ସୁକ୍କପକ୍ଖନ୍ତି ତବ୍ବିଧୁରଂ ଉପରି ସୁତ୍ତାଗତଂ ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ। ସମଣକୋଲାହଲନ୍ତି ସମଣକୋତୂହଲଂ ତଂ ତଂ ସମଣୱାଦାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୋଧଂ। ସମଣଭଣ୍ଡନନ୍ତି ତେନେୱ ୱିରୋଧେନ ‘‘ଏୱଂୱାଦୀନଂ ତେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅୟଂ ଦୋସୋ, ଏୱଂୱାଦୀନଂ ତେସଂ ଅୟଂ ଦୋସୋ’’ତି ଏୱଂ ତଂ ତଂ ୱାଦସ୍ସ ପରିଭାସନଂ। ଇସ୍ସରାନୁୱତ୍ତକୋ ହି ଲୋକୋତି ଧମ୍ମତାଦସ୍ସନେନ ତଦତ୍ଥସମତ୍ଥନଂ। ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲେନ ରଞ୍ଞୋ ଭାରଂ କରୋନ୍ତୋ, ନ ତଦଞ୍ଞେନ ପରୱମ୍ଭନାଦିକାରଣେନ।

୧୬୪। ନୁ-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ନୋ-ସଦ୍ଦୋପି ପୁଚ୍ଛାୟଂ ନିପାତୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିଜାନାସି ନୂ’’ତି। ଅୟଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ନ କେୱଲଂ ଅଭିଜାନାସିପଦେନେୱ, ଅଥ ଖୋ ‘‘ପୁଚ୍ଛିତା’’ତି ପଦେନ ଚାତି ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ। କଥଂ ୟୋଜେତବ୍ବୋତି ଅନୁୟୋଗମପନେତି ‘‘ଇଦଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିନା। ପୁଚ୍ଛିତା ନୂତି ପୁବ୍ବେ ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ତା ନୁ। ନଂ ପୁଟ୍ଠଭାୱନ୍ତି ତାଦିସଂ ପୁଚ୍ଛିତଭାୱଂ ଅଭିଜାନାସି ନୁ। ନ ତେ ସମ୍ମୁଟ୍ଠନ୍ତି ତୱ ନ ପମୁଟ୍ଠଂ ୱତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଫାସୁକଭାୱୋତି ତଥା ଭାସନେନ ଅସୁଖଭାୱୋ। ପଣ୍ଡିତପତିରୂପକାନନ୍ତି (ସାମଂ ୱିୟ ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍କାରାନଂ ପଣ୍ଡିତଭାସାନଂ) ଆମଂ ୱିୟ ପକ୍କାନଂ ପଣ୍ଡିତା ଭାସାନଂ। (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୩) ପାଠଇପଦଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନେସୂତି ପାଠଇସଙ୍ଖାତେ ପଦେ, ତଦତ୍ଥେ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନକ୍ଖରେ ଚ, ୱାକ୍ୟପରିୟାୟୋ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅକ୍ଖରଂ ପଦଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ନେତ୍ତି। ୨୮) ୱିୟ। ଭଗୱତୋ ରୂପଂ ସଭାୱୋ ୱିୟ ରୂପମସ୍ସାତି ଭଗୱନ୍ତରୂପୋ, ଭଗୱା ୱିୟ ଏକନ୍ତପଣ୍ଡିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୂରଣକସ୍ସପୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୬୫।ଏକମିଦାହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ଏକଂ ସମୟମିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମୋଦେତି ସମ୍ମୋଦନଂ କରୋତୀତି ସମ୍ମୋଦନୀୟଂ। ଅନୀୟସଦ୍ଦୋ ହି ବହୁଲା କତ୍ତୁଅଭିଧାୟକୋ ୟଥା ‘‘ନିୟ୍ୟାନିକା’’ତି, (ଧ। ସ। ସୁତ୍ତନ୍ତଦୁକମାତିକା ୯୭) ସମ୍ମୋଦନଂ ୱା ଜନେତୀତି ସମ୍ମୋଦନିୟଂ ତଦ୍ଧିତୱସେନ। ସରିତବ୍ବନ୍ତି ସାରଣୀୟଂ, ସରଣସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ୱା ସାରଣିୟଂ, ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ମୋଦଜନକଂ ସରିତବ୍ବୟୁତ୍ତକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସରିତବ୍ବୟୁତ୍ତକନ୍ତି ଚ ସରଣାନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୬୬।ସହତ୍ଥାତି ସହତ୍ଥେନେୱ, ତେନ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତାରଂ ଦସ୍ସେତି, ଆଣତ୍ତିୟାତି ପନ ହେତୁକତ୍ତାରଂ, ନିସ୍ସଗ୍ଗିୟଥାୱରାଦୟୋପି ଇଧ ସହତ୍ଥ କରଣେନେୱ ସଙ୍ଗହିତା। ହତ୍ଥାଦୀନୀତି ହତ୍ଥପାଦକଣ୍ଣନାସାଦୀନି। ପଚନଂ ଦହନଂ ୱିବାଧନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦଣ୍ଡେନ ଉପ୍ପୀଠଏନ୍ତସ୍ସା’’ତି। ପପଞ୍ଚସୂଦନିୟଂ ନାମ

ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ପଚତୋ’’ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ତଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ୱା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୯୭) ଦୁତିଯୋପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇଧ ପନ ତଜ୍ଜନଂ, ପରିଭାସନଞ୍ଚ ଦଣ୍ଡେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଦଣ୍ଡେନ ଉପ୍ପୀଳେନ୍ତସ୍ସ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୬) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଧୁନା ପନ ପୋତ୍ଥକେସୁ ‘‘ତଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ୱା’’ତି ପାଠୋପି ବହୁସୋ ଦିସ୍ସତି। ସୋକନ୍ତି ସୋକକାରଣଂ, ସୋଚନନ୍ତିପି ଯୁଜ୍ଜତି କାରଣସମ୍ପାଦନେନ ଫଲସ୍ସପି କତ୍ତବ୍ବତୋ। ପରେହୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱଚନକରେହି କମ୍ମଭୂତେହି। ଫନ୍ଦତୋତି ଏତ୍ଥ ପରସ୍ସ ଫନ୍ଦନୱସେନ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁତ୍ଥୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଫନ୍ଦନୱସେନେୱାତି ଆହ ‘‘ପରଂ ଫନ୍ଦନ୍ତଂ ଫନ୍ଦନକାଲେ ସଯମ୍ପି ଫନ୍ଦତୋ’’ତି, ଅତ୍ତନା କତେନ ପରସ୍ସ ୱିବାଧନପଯୋଗେନ ସଯମ୍ପି ଫନ୍ଦତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅତିପାତାପଯତୋ’’ତି ପଦଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତରି, ହେତୁକତ୍ତରି ଚ ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ହନନ୍ତସ୍ସାପି ହନାପେନ୍ତସ୍ସାପୀ’’ତି ଇମିନା। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ‘‘ଆଦିଯତୋ’’ତିଆଦୀସୁ। କରଣକାରଣୱସେନାତି ସଯଂକାରପରଂକାରୱସେନ।

ଘରଭିତ୍ତିଯା ଅନ୍ତୋ ଚ ବହି ଚ ସନ୍ଧି ଘରସନ୍ଧି। କିଞ୍ଚିପି ଅସେସେତ୍ୱା ନିରୱସେସୋ ଲୋପୋ ୱିଲୁମ୍ପନଂ ନିଲ୍ଲୋପୋତି ଆହ ‘‘ମହାୱିଲୋପ’’ନ୍ତି। ଏକାଗାରେ ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଲୋପୋ ଏକାଗାରିକୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକମେୱା’’ତିଆଦି। ‘‘ପରିପନ୍ଥେ ତିଟ୍ଠତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥମେୱ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ପକରଣତୋ ସିଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଆଗତାଗତାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ‘‘ପରିତୋ ସବ୍ବସୋ ପନ୍ଥେ ହନନଂ ପରିପନ୍ଥୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୬) ଅଯମତ୍ଥୋପି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତୋ। କରୋମୀତି ସଞ୍ଞାଯାତି ସଞ୍ଚେତନିକଭାୱମାହ, ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ କରୋତୋପି ନ କରୀଯତି ନାମ, ପଗେୱ ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚା’’ତି। ପାପଂ ନ କରୀଯତୀତି ପୁବ୍ବେ ଅସତୋ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ପାପଂ ଅକତମେୱ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ନତ୍ଥି ପାପ’’ନ୍ତି।

ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ସତ୍ତା ପାପେ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱାଦେ ପରେହି ଆରୋପିତଂ ଦୋସମପନେତୁକାମୋ ପୂରଣୋ ଇମମତ୍ଥମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତା ପନା’’ତିଆଦି। ସଞ୍ଞାମତ୍ତମେତଂ ‘‘ପାପଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି, ପାପଂ ପନ ନତ୍ଥେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ହୋତି – ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ହିଂସାଦିକିରିଯା ଅତ୍ତାନଂ ନ ପାପୁଣାତି ତସ୍ସ ନିଚ୍ଚତାଯ ନିବ୍ବିକାରତ୍ତା, ସରୀରଂ ପନ ଅଚେତନଂ କଟ୍ଠକଲିଙ୍ଗରୂପମଂ, ତସ୍ମିଂ ୱିକୋପିତେପି ନ କିଞ୍ଚି ପାପନ୍ତି। ପରିଯନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନେମି ପରିଯୋସାନେ ଠିତତ୍ତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ‘‘ନିସିତଖୁରମଯନେମିନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୬)। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଚକ୍କପରିଯୋସାନମେୱ ପରିଯନ୍ତୋ, ଖୁରେନ ସଦିସୋ ପରିଯନ୍ତୋ ଯସ୍ସାତି ଖୁରପରିଯନ୍ତୋ। ଖୁରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଖୁରଧାରା ଗହିତା ତଦୱରୋଧତୋ। ପାଠଇଯଂ ଚକ୍କେନାତି ଚକ୍କାକାରକତେନ ଆୱୁଧୱିସେସେନ। ତଂ ମଂସଖଲକରଣସଙ୍ଖାତଂ ନିଦାନଂ କାରଣଂ ଯସ୍ସାତି ତତୋନିଦାନଂ, ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନସ୍ସ ତୋଆଦେସୋ, ସମାସେ ଚସ୍ସ ଲୋପାଭାୱୋ’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧) ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ଥେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା) ଆଚରିଯସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ। ‘‘କାରଣତ୍ଥେ ନିପାତସମୁଦାଯୋ’’ତିପି ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା।

ଗଙ୍ଗାଯ ଦକ୍ଖିଣଦିସା ଅପ୍ପତିରୂପଦେସୋ, ଉତ୍ତରଦିସା ପନ ପତିରୂପଦେସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଦକ୍ଖିଣଞ୍ଚେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଦେସଦିସାପଦେସେନ ତନ୍ନିୱାସିନୋ ସନ୍ଧାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦକ୍ଖିଣତୀରେ’’ତିଆଦିମାହ। ହନନଦାନକିରିଯା ହି ତଦାଯତ୍ତା। ମହାଯାଗନ୍ତି ମହାୱିଜିତରଞ୍ଞୋ ଯଞ୍ଞସଦିସମ୍ପି ମହାଯାଗଂ। ଦମସଦ୍ଦୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସ୍ସ, ଉପୋସଥସୀଲସ୍ସ ଚ ୱାଚକୋତି ଆହ ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମେନ ଉପୋସଥକମ୍ମେନା’’ତି। କେଚି ପନ ଉପୋସଥକମ୍ମେନା’ତି ଇଦଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମସ୍ସ ୱିସେସନଂ, ତସ୍ମା ‘ଉପୋସଥକମ୍ମଭୂତେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମେନା’ତି’’ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତମେୱ ତଦୁଭଯତ୍ଥୱାଚକତ୍ତା ଦମସଦ୍ଦସ୍ସ, ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯସ୍ସ ଚ ୱିସେସୱୁତ୍ତିତୋ। ଅଧୁନା ହି କତ୍ଥଚି ପୋତ୍ଥକେ ୱା-ସଦ୍ଦୋ, ଚ-ସଦ୍ଦୋପି ଦିସ୍ସତି। ସୀଲସଂଯମେନାତି ତଦଞ୍ଞେନ କାଯିକୱାଚସିକସଂୱରେନ। ସଚ୍ଚୱଚନେନାତି ଅମୋସୱଜ୍ଜେନ। ତସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱଚନଂ ଲୋକେ ଗରୁତରପୁଞ୍ଞସମ୍ମତଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ପାପଧମ୍ମେସୁ ମୁସାୱାଦୋ ଗରୁତରୋ, ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମେସୁ ଅମୋସୱଜ୍ଜୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ଇତିୱୁତ୍ତକେ –

‘‘ଏକଧମ୍ମଂ ଅତୀତସ୍ସ, ମୁସାୱାଦିସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ;

ୱିତିଣ୍ଣପରଲୋକସ୍ସ, ନତ୍ଥି ପାପଂ ଅକାରିଯ’’ନ୍ତି। (ଇତିୱୁ। ୨୫);

ପୱତ୍ତୀତି ଯୋ କରୋତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଫଲୁପ୍ପାଦପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ନତ୍ଥି କମ୍ମଂ, ନତ୍ଥି କମ୍ମଫଲ’’ନ୍ତି ଅକିରିଯୱାଦସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣତା। ସତି ହି କମ୍ମଫଲେ କମ୍ମାନମକିରିଯଭାୱୋ କଥଂ ଭୱିସ୍ସତି। ସବ୍ବଥାପୀତି ‘‘କରୋତୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନପି।

ଲବୁଜନ୍ତି ଲିକୁଚଂ। ପାପପୁଞ୍ଞାନଂ କିରିଯମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି, ନ ରଞ୍ଞା ପୁଟ୍ଠଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ବ୍ଯାକରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦଞ୍ହି

ଅୱଧାରଣଂ ୱିପାକପଟିକ୍ଖେପନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ। ଯୋ ହି କମ୍ମଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ତେନ ଅତ୍ଥତୋ ୱିପାକୋପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୟେୱ ନାମ ହୋତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି "କମ୍ମଂ ପଟିବାହନ୍ତେନାପୀ"ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୭୦-୧୭୨)।

ପଟିରାଜୂହି ଅନଭିଭୱନୀୟଭାୱେନ ୱିସେସତୋ ଜିତନ୍ତି ୱିଜିତଂ, ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଆଣାପୱତ୍ତିଦେସୋ। "ମା ମୟ୍ହଂ ୱିଜିତେ ୱସଥା"ତି ଅପସାଦନା ପଳ୍ହଜିତସ୍ସ ପଳ୍ହାଜନସଙ୍ଖାତା ୱିହେଠନାୟେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ "ୱିହେଠେତଜ୍ଝ"ନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ "ଏୱମେତ"ନ୍ତି ଉପଧାରଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ତଦମିନା ପଟିକ୍ଖିପତୀତି ଆହ "ସାରତୋ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ"ତି। ତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଦ୍ଧନିୟଭାୱାପାଦନୱସେନ ଚିତ୍ତେନ ସନ୍ଧାରଣଂ ନିକ୍ଖୁଜ୍ଜନଂ, ତଦମିନା ପଟିକ୍ଖିପତୀତି ଦସ୍ସେତି "ସାରୱସେନେୱ…ପେ… ଅଟୁପେନ୍ତୋ"ତି ଇମିନା। ସାରୱସେନେୱାତି ଉତ୍ତମୱସେନେୱ, ଅୱିତଥତ୍ତା ୱା ପରେହି ଅନୁଚାଲିତୋ ଥିରଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଫେଗ୍ଗୁଭାୱେନ ସାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂୱସେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ୱଚ୍ଚତୋ ନିୟ୍ୟାନଂ। ପରମତ୍ଥୋତି ଅୱିପରୀତତ୍ଥୋ, ଉତ୍ତମସ୍ସ ୱା ଞାଣସ୍ସାରମ୍ମଣଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ପନ ତେନ ଉଗ୍ଗହିତଞ୍ଚେୱ ନିକ୍ଖିତଞ୍ଚ ତଥାୟେୱ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଭାସିତତ୍ତା।

ମକ୍ଖଲିଗୋସାଲୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୬୮।ଉଭୟେନାତି ହେତୁପଚ୍ଚୟପଟିସେଧୱଚନେନ। "ୱିଜ୍ଜମାନମେୱା"ତି ଇମିନା ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ପଟିକ୍ଖିପନେ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞାଣମେୱ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସଂକିଲେସପଚ୍ଚୟନ୍ତି ସଂକିଲିସ୍ସନସ୍ସ ମଲୀନସ୍ସ କାରଣଂ । ୱିସୁଦ୍ଧିପଚ୍ଚୟନ୍ତି ସଂକିଲେସତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିୟା ୱୋଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଂ। ଅତ୍ତକାରେତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନସ୍ସ ଏ-କାରୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି ଯଥା "ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବେ ଯଥା ଫୁସିତଗ୍ଗେ"ତି, (ଖୁ। ପା। ୧୩; ସୁ। ନି। ୨୩୬) ପଚ୍ଚତ୍ତତ୍ଥେ ୱା ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ଯଥା "ଇଦମ୍ପିସ୍ସ ହୋତି ସୀଲସ୍ମି"ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୪), ତଦେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି "ଅତ୍ତକାରୋ"ତି ଇମିନା। ସୋ ଚ ତେନ ତେନ ସତ୍ତେନ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକମ୍ମଂ, ଅତ୍ତନା ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବପଯୋଗୋ ୱା। ତେନାହ "ଯେନା"ତିଆଦି। ସଚ୍ଛିକ୍ଖତନ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ। ତନ୍ତି ଅତ୍ତନା କତକମ୍ମଂ। ଦୁତିୟପଦେନାତି "ନତ୍ଥି ପରକାରେ"ତି ପଦେନ। ପରକାରୋ ଚ ନାମ ପରସ୍ସ ୱାହସା ଇଜ୍ଝନକପଯୋଗୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଯଂ ପରକାର"ନ୍ତିଆଦି। ଓୱାଦାନୁସାସନିନ୍ତି ଓୱାଦଭୂତମନୁସାସନିଂ, ପଠମଂ ୱା ଓୱାଦୋ, ପଚ୍ଛା ଅନୁସାସନୀ। "ପରକାର"ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣୱସେନ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଞ୍ଚେତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ପରକାରାୱସ୍ସୟୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ "ଠପେତ୍ୱା ମହାସତ୍ତ"ନ୍ତି। ଅତ୍ଥେୱେସ ଲୋକିୟଧମ୍ମେ ଯଥା ତଂ ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଆଳାରୁଦକେ ନିସ୍ସାୟ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଲୋକିୟସମାପତ୍ତିଲାଭୋ, ତଞ୍ଚ ପଚ୍ଛିମଭୱିକମହାସତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତସ୍ସପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହୋ ତେସମ୍ପି ତଦଭାୱତୋ। ମନୁସ୍ସସୋଭଗ୍ଗତନ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ସୁଭଗଭାୱଂ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ କମ୍ମୱାଦସ୍ସ, କିରିୟୱାଦସ୍ସ ଚ ପଟିକ୍ଖିପନେନ। ଜିନଚକ୍କେତି "ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ କମ୍ମଂ କଣ୍ହଂ କଣ୍ହୱିପାକ"ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୨୩୨) ନୟପ୍ପୱତ୍ତେ କମ୍ମାନଂ, କମ୍ମଫଲାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିତାପରିଦୀପନେ ବୁଦ୍ଧସାସନେ। ପଚ୍ଚନୀକକଥନଂ ପହାରଦାନସଦିସନ୍ତି "ପହାରଂ ଦେତି ନାମା"ତି।

ଯଥାୱୁତ୍ତଅତ୍ତକାରପରକାରାଭାୱତୋ ଏୱ ସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରୋ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥୀତି ସନ୍ଧାୟ "ନତ୍ଥିପୁରିସକାରେ"ତି ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯେନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। "ଦେୱତ୍ତମ୍ପୀ"ତିଆଦିନା, "ମନୁସ୍ସସୋଭଗ୍ଗତ"ନ୍ତିଆଦିନା ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା। "ବଲେ ପତିଟ୍ଠିତା"ତି ୱତ୍ୱା ୱୀରିୟମେୱିଧ ବଲନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ୱୀରିୟଂ କତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତାନଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଆୱହଂ ୱୀରିୟବଲଂ ନତ୍ଥୀତି ସୋ ପଟିକ୍ଖିପତି, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ୱୋଦାନିୟବଲସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପନଂ ସଂକିଲେସିକସ୍ସାପି ବଲସ୍ସ ତେନ ପଟିକ୍ଖିପନତୋ। ଯଦି ୱୀରିୟାଦୀନି ପୁରିସକାରୱେୱଚନାନି, ଅଥ କସ୍ମା ତେସଂ ୱିସୁଂ ଗହଣନ୍ତି ଆହ "ଇଦଂ ନୋ ୱୀରିୟେନା"ତିଆଦି। ଇଦଂ ନୋ ୱୀରିୟେନାତି ଇଦଂ ଫଲଂ ଅମ୍ହାକଂ ୱୀରିୟେନ ପୱତ୍ତଂ। ପୱତ୍ତୱଚନପଟିକ୍ଖେପକରଣୱସେନାତି ଅଞ୍ଞେସଂ ପୱତ୍ତୱୋହାରୱଚନସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପକରଣୱସେନ । ୱୀରିୟଥାମପରକ୍କମସମ୍ବନ୍ଧନେନ ପୱତ୍ତବଲୱାଦୀନଂ ୱାଦସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପକରଣୱସେନ "ନତ୍ଥି ବଲ"ନ୍ତି ପଦମ୍ପିୱ ସବ୍ବାନିପେତାନି ତେନ ଆଦୀୟନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଞ୍ଚ ୱଚନୀୟତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ୱଚନତ୍ଥତୋ ପନ ତସ୍ସା ତସ୍ସା କିରିୟାୟ ଉସ୍ସନ୍ନଟ୍ଠେନ ବଲଂ। ସୂରୱୀରଭାୱାୱହଟ୍ଠେନ ୱୀରିୟଂ। ତଦେୱ ଦଳ୍ହଭାୱତୋ, ପୋରିସଧୁରଂ ୱହନ୍ତେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ ଚ ପୁରିସଥାମୋ। ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ପୁରିସପରକ୍କମୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୱିସତ୍ତତାୟ ସତ୍ତା। ଅସ୍ସସନପସ୍ସସନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ପାଣନତୋ ପାଣାତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ସମାନେପି ପଦଦ୍ୱୟେ ଏକିନ୍ଦ୍ରିୟାଦିୱସେନ ପାଣେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ସତ୍ତତୋ ୱିସେସଂ କତ୍ୱା ଏସ ୱଦତୀତି ଆହ "ଏକିନ୍ଦ୍ରିୟୋ"ତିଆଦି। ଭୱନ୍ତୀତି ଭୂତାତି ସତ୍ତପାଣପରିୟାୟେପି ସତି ଅଣ୍ଡକୋସାଦୀସୁ ସମ୍ଭୱନଟ୍ଠେନ ତତୋ ୱିସେସୋୱ, ତେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି "ଅଣ୍ଡ…ପେ… ୱଦତୀ"ତି ଇମିନା। ୱତ୍ଥିକୋସୋ ଗବ୍ଭାସୟୋ। ଜୀୱନତୋ ପାଣଂ ଧାରେନ୍ତୋ ୱିୟ ୱଡ୍ଢନତୋ ଜୀୱା। ତେନାହ "ସାଲିୟୱା"ତିଆଦି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ୱିରୂଳ୍ହଧମ୍ମା ତିଣରୁକ୍ଖା ଗହିତା। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ

ସଂକିଲେସୱିସୁଦ୍ଧୀସୁ ୱସୋ ସାମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଅୱସା। ତଥା ଅବଲା ଅୱୀରିଯା। ତେନାହ ''ତେସ''ନ୍ତିଆଦି। ନିଯତାତି ନିଯମନା, ଅଚ୍ଛେଜ୍ଜସୁତ୍ତାୱୁତସ୍ସ ଅଭେଜ୍ଜମଣିନୋ ୱିଯ ନିଯତପ୍ପୱତ୍ତିତାଯ ଗତିଜାତିବନ୍ଧାପୱଗ୍ଗୱସେନ ନିଯାମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ତାସୁ ଜାତୀସୁ। ଛନ୍ନଂ ଅଭିଜାତୀନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୀଭୂତାନଂ ଗମନଂ ସମୱାଯେନ ସମାଗମୋ। ସମ୍ବନ୍ଧୀନିରପେକ୍ଖୋପି ଭାୱସଦ୍ଦୋ ସମ୍ବନ୍ଧୀସହିତୋ ୱିଯ ପକତିଯତ୍ଥୱାଚକୋତି ଆହ ''ସଭାୱେନେୱା''ତି, ଯଥା କଣ୍ଟକସ୍ସ ତିକ୍ଖତା, କପିତ୍ଥଫଲାଦୀନଂ ପରିମଣ୍ଡଲତା, ମିଗପକ୍ଖୀନଂ ୱିଚିତ୍ତାକାରତା ଚ, ଏୱଂ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଲୋକସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯମନ୍ତରେନ ତଥା ତଥା ପରିଣାମୋ ଅକୁତ୍ତିମୋ ସଭାୱୋଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯେନା''ତିଆଦି। ପରିଣମନଂ ନାନପ୍ପକାରତାପତ୍ତି। ଯେନାତି ସତ୍ତପାଣାଦିନା। ଯଥା ଭୱିତବ୍ବଂ, ତଥେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଛଠଅଭିଜାତିଯୋ ପରତୋ ୱିହାରୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ''ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ ମକ୍ଖଲି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭୂମିଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନ ଜାନାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଞ୍ଞା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭୂମି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୀ''ତି। ଅଯଂ ''ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୀ''ତି ୱଚନଂ କରଣଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା ଆଚରିଯସ୍ସ ମତି। ପୋତ୍ଥକେସୁ ପନ ''ଅଞ୍ଞା ସୁଖଦୁକ୍ଖଭୂମି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୀ''ତି ଅଯମେୱ ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ନ ''ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭୂମୀ''ତି। ଏୱଂ ସତି ''ଛସ୍ୱେୱାଭିଜାତୀସୂ''ତି ୱଚନଂ ଅଧିକରଣଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ଛସୁ ଏୱ ଅଭିଜାତୀସୁ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିସଂୱେଦନଂ, ନ ତେହି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ, ତାଯେୱ ସୁଖଦୁକ୍ଖଭୂମି, ନ ତଦଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯମେୱ ଚ ଯୁତ୍ତତରୋ ପଟିକ୍ଖେପିତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଭୂମିୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦି ହି ''ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୀ''ତି ୱଚନେନ ପଟିକ୍ଖେପିତବ୍ବସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ସିଯା, ଅଥ ''ଅଞ୍ଞା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ନତ୍ଥୀ''ତି ଦସ୍ସେଯ୍ଯ, ନ ''ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭୂମୀ''ତି ଦସ୍ସନହେତୁୱଚନସ୍ସ ଭୂମିଅତ୍ଥାଭାୱତୋ। ଦସ୍ସେତି ଚେତଂ ତାସଂ ଭୂମିଯା ଅଭାୱମେୱ, ତେନ ୱିଞ୍ଞାଯତି ଅଯଂ ପାଠୋ, ଅଯଞ୍ଚତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତତରୋତି।

ପମୁଖଯୋନୀନନ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦିୱସେନ, ତିରଚ୍ଛାନାଦୀସୁ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିୱସେନ ପଧାନଯୋନୀନଂ, ପଧାନତା ଚେତ୍ଥ ଉତ୍ତମତା। ତେନାହ ''ଉତ୍ତମଯୋନୀନ''ନ୍ତି। ସଟ୍ଠି ସତାନୀତି ଛ ସହସ୍ସାନି। ''ପଞ୍ଚ ଚ କମ୍ମୁନୋ ସତାନୀ''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ ''ପଞ୍ଚ କମ୍ମସତାନି ଚା''ତି। ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଇମିନା ''କେୱଲଂ ତକ୍କମତ୍ତକେନ ନିରତ୍ଥକଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଦୀପେତୀ''ତି ଇମମେୱତ୍ଥମତିଦିସତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ତକ୍କମତ୍ତକେନା''ତି ୱଦନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ତକ୍କିକା ଅୱସ୍ସଯଭୂତତଥତ୍ଥଗ୍ଗହଣଅଙ୍କୁସନଯମନ୍ତରେନ ନିରଙ୍କୁସତାଯ ପରିକପ୍ପନସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନା ପରିକପ୍ପିତଂ ସାରତୋ ମଞ୍ଞମାନା ତଥେୱ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ତତ୍ଥ ଚ ଦିଟ୍ଠିଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିଞ୍ଞୂହି ୱିଚାରଣା କାତବ୍ବାତି ଇମମଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେତି। କେଚୀତି ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନାତି ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ। ତେ ହି ''ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯସଙ୍ଖାତାନି ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି 'ପଞ୍ଚ କମ୍ମାନୀ'ତି ତିତ୍ଥିଯା ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି ''କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମାନି ଚ 'ତୀଣି କମ୍ମାନୀ'ତି''। କମ୍ମନ୍ତି ଲଦ୍ଧୀତି ତଦୁଭଯଂ ଓଠଆରିକତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣକମ୍ମନ୍ତି ଲଦ୍ଧି। ମନୋକମ୍ମଂ ଅନୋଳାରିକତ୍ତା ଉପଡ୍ଢକମ୍ମନ୍ତି ଲଦ୍ଧୀତି ଯୋଜନା। ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ପଟିପଦା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ''ଦ୍ୱଟ୍ଠିପଟିପଦା''ତି ୱଦତୀତି ଆହ ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ପଟିପଦା''ତି। ସଦ୍ଦରଚକା ପନ ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ସଲୋପୋ, ଅତ୍ତମା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତମେୱ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଯା ଯୋଗତୋ ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା । ଯଦି ହି ସା ଯୋଗେନ ସିଦ୍ଧା ଅସ୍ସ, ଏୱଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଯେୱ ସିଯା, ତଥା ଚ ସତି ଆଚରିଯାନଂ ମତେନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱଦନ୍ତି। ''ଚୁଲ୍ଲାସୀତି ସହସ୍ସାନୀ''ତିଆଦିକା ପନ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଦିଟ୍ଠପଯୋଗା ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଯେୱ। ଦିସ୍ସତି ହି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାଦୀସୁ –

''ଚୁଲ୍ଲାସୀତି ସହସ୍ସାନି, କପ୍ପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଯେ ମରୂ;

ନ ତ୍ୱେୱ ତେପି ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସମୋହିତା''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୧୫; ମହାନି। ୧୦, ୩୯);

ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେତି ଚତୁନ୍ନମସଙ୍ଖେଯ୍ଯକପ୍ପାନଂ ଅଞ୍ଞତରଭୂତେ ଏକସ୍ମିଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯକପ୍ପେ। ତଥାପି ଚ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀସଞ୍ଞିତଂ ଏକମେୱ ସନ୍ଧାଯ ''ଦ୍ୱଟ୍ଠନ୍ତରକପ୍ପା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସୋ ଅସ୍ସୁତସାସନଧମ୍ମୋ ଇତରେ ଜାନାତି ବାହିରକାନମୱିସଯତ୍ତା, ଅଜାନନ୍ତୋ ଏୱମାହାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉରବ୍ଭେ ହନନ୍ତି, ହନ୍ତ୍ୱା ୱା ଜୀୱିତଂ କପ୍ପେନ୍ତୀତି ଓରବ୍ଭିକା। ଏସ ନଯୋ ସାକୁଣିକାଦୀସୁପି। ଲୁଦ୍ଦାତି ୱୁତ୍ତାୱସେସକା ଯେ କେଚି ଚାତୁପ୍ପଦଜୀୱିକା ନେସାଦା। ମାଗୱିକପଦସ୍ମିଞ୍ହି ରୋହିତାଦିମିଗଜାତିଯେୱ ଗହିତା। ବନ୍ଧନାଗାରେ ନିଯୋଜେନ୍ତୀତି ବନ୍ଧନାଗାରିକା। କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତାତି ଦାରୁଣକମ୍ମନ୍ତା। ଅଯଂ ସବ୍ବୋପି କଣ୍ହକମ୍ମପସୁତତାଯ କଣ୍ହାଭିଜାତୀତି ୱଦତି କଣ୍ହସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିଜାତି ଅବ୍ଭୁପ୍ପତ୍ତି ଯସ୍ସାତି କତ୍ୱା। ଭିକ୍ଖୂତି ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଭିକ୍ଖୂ। କଣ୍ଟକେତି ଛନ୍ଦରାଗେ। ସଞ୍ଞୋଗୱସେନ ତେସଂ ପକ୍ଖିପନଂ। କଣ୍ଟକସଦିସଛନ୍ଦରାଗେନ ସଞ୍ଞୁତ୍ତା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ହି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''କଣ୍ଟକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯସ୍ମା ''ତେ ପଣୀତପଣୀତେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିସେୱନ୍ତୀ''ତି ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ, ତସ୍ମା ଞାଯଲଦ୍ଧେପି ପଚ୍ଚଯେ ଭୁଞ୍ଜମାନା ଆଜୀୱକସମଯସ୍ସ ୱିଲୋମଗାହିତାଯ ପଚ୍ଚଯେସୁ କଣ୍ଟକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି ନାମାତି ୱଦତି କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକାତି କଣ୍ଟକେନ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ସହ ଜୀୱିକା। ଅଯଞ୍ହିସ୍ସ ପାଠଇଯେୱାତି ଅଯଂ ମକ୍ଖଲିସ୍ସ ୱାଦଦୀପନା ଅତ୍ତନା ରଚିତା ପାଠଇଯେୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକା ଏୱ ନାମ ଏକେ ଅପରେ

ପଙ୍କଜିତା ବାହିରକା ସନ୍ତି, ତେ ନୀଲାଭିଜାତୀତି ୱଦତୀତି ଅଡ୍ଢୋ। ତେ ହି ସଓିସେସଂ ଅଉକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା। ତଥା ହି ତେ କଣ୍ଟକେ ୱତ୍ତନ୍ତା ୱିଯ ଭୱନ୍ତୀତି କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକାତି ୱୁତ୍ତା। ନୀଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିଜାତି ଯସ୍ସାତି ନୀଲାଭିଜାତି। ଏୱମିତରେସୁପି।

ଅମ୍ହାକଂ ସଞ୍ଞୋଜନଗଣ୍ଠୋ ନତ୍ଥୀତି ୱାଦିନୋ ବାହିରକପଙ୍କଜିତା ନିଗଣ୍ଠା। ଏକମେୱ ସାଟକଂ ପରିଦହନ୍ତା ଏକସାଟକା। କଣ୍ହତୋ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ନୀଲୋ, ତତୋ ପନ ଲୋହିତୋତିଆଦିନା ଯଥାକ୍କମଂ ତସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱାଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମେ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଣ୍ଡରତରାତି ଭୁଞ୍ଜନନହାନପଟିକ୍ଖେପାଦିୱତସମାଯୋଗେନ ପରିସୁଦ୍ଧତରା କଣ୍ହନୀଲମୁପାଦାଯ ଲୋହିତସ୍ସାପି ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ। ଓଦାତୱସନାତି ଓଦାତୱତ୍ଥପରିଦହନା। ଅଚେଲକସାୱକାତି ଆଜୀୱକସାୱକଭୂତା। ତେ କିର ଆଜୀୱକଲଦ୍ଧିୟା ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତତାଯ ନିଗଣ୍ଠେହିପି ପଣ୍ଡରତରା ହଲିଦ୍ଦାଭାନମ୍ପି ପୁରିମେ ଉପାଦାଯ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ଛନ୍ଦାଗମନଂ ଦସ୍ସେତି। ନନ୍ଦାଦୀନଂ ସାୱକଭୂତା ପଙ୍କଜିତା ଆଜୀୱକା। ତଥା ଆଜୀୱକିନିଯୋ। ନନ୍ଦାଦଯୋ କିର ତଥାରୂପଂ ଆଜୀୱକପଟିପତ୍ତିଂ ଉକ୍କଂସଂ ପାପେତ୍ୱା ଠିତା, ତସ୍ମା ନିଗଣ୍ଠେହି ଆଜୀୱକସାୱକେହି ପଙ୍କଜିତେହି ପଣ୍ଡରତରା ୱୁତ୍ତା ପରମସୁକ୍କାଭିଜାତୀତି ଅଯଂ ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି।

ପୁରିସଭୂମିଯୋତି ପଧାନନିଦ୍ଦେସୋ। ଇତ୍ଥୀନମ୍ପି ହେତା ଭୂମିଯୋ ଏସ ଇଚ୍ଛତେୱ। ସତ୍ତ ଦିୱସେତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଞ୍ଞୋଗୱଚନଂ, ଏତ୍ତକମ୍ପି ମନ୍ଦା ମୋମୂହାତି। ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନତୋତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ରୋଦନ୍ତି ଚେୱ ୱିରୱନ୍ତି ଚ ତମନୁସ୍ସରିତ୍ୱା। ଖେଦନଂ, କୀଳଅନଞ୍ଚ ଖିଡ୍ଡାସଦ୍ଦେନେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଖିଡ୍ଡାଭୂମି ୱୁତ୍ତା। ପଦସ୍ସ ନିକ୍ଖିପନଂ ପଦନିକ୍ଖିପନଂ। ଯଦା ତଥା ପଦଂ ନିକ୍ଖିପିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ତଦା ପଦୱୀମଂସଭୂମି ନାମାତି ଭାୱୋ। ୱତାୱତସ୍ସ ଜାନନକାଲୋ। ଭିକ୍ଖୁ ଚ ପନ୍ନକୋତିଆଦିପି ତେସଂ ବାହିରକାନଂ ପାଠଇଯେୱ। ତତ୍ଥ ପନ୍ନକୋତି ଭିକ୍ଖାଯ ୱିଚରଣକୋ, ତେସଂ ୱା ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିପନ୍ନକୋ। ଜିନୋତି ଜିଣ୍ଣୋ ଜରାୱସେନ ହୀନଧାତୁକୋ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିପକ୍ଖଂ ଜିନିତ୍ୱା ଠିତୋ। ସୋ କିର ତଥାଭୂତୋ ଧମ୍ମମ୍ପି କସ୍ସଚି ନ କଥେସି। ତେନାହ ''ନ କିଞ୍ଚି ଆହା''ତି। ଓଟ୍ଠୱଦନାଦିୱିପ୍ପକାରେ କତେପି ଖମନୱସେନ ନ କିଞ୍ଚି କଥେତୀତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅଲାଭିନ୍ତି ''ସୋ ନ କୁମ୍ଭିମୁଖା ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୯୪; ମ। ନି। ୧।୧୫୫) ୱୁତ୍ତଅଲାଭହେତୁସମାଯୋଗେନ ଅଲାଭିଂ। ତତୋଯେୱ ଜିଘଚ୍ଛାଦୁକ୍ଖଲପରେତତାଯ ସଯନପରାଯନଟ୍ଠେନ ସମଣଂ ପନ୍ନଭୂମୀତି ୱଦତି।

ଆଜୀୱୱୁତ୍ତିସତାନୀତି ସତ୍ତାନମାଜୀୱଭୂତାନି ଜୀୱିକାୱୁତ୍ତିସତାନି। ''ପରିବ୍ବାଜକସତାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ଚେସ ସଭାୱଲିଙ୍ଗମଜାନନ୍ତୋ ''ପରିବ୍ବାଜକସତେ''ତି ୱଦତି। ଏୱମଞ୍ଞେସୁପି। ତେନାହ ''ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜାସତାନୀ''ତି। ନାଗଭୱନଂ ନାଗମଣ୍ଡଲଂ ଯଥା ''ମହିଂସକମଣ୍ଡଲ''ନ୍ତି। ପରମାଣୁଆଦି ରଜୋ। ପସୁଗ୍ଗହଣେନ ଏଳଅକଜାତି ଗହିତା। ମିଗଗ୍ଗହଣେନ ରୁରୁଗୱଯାଦି ମିଗଜାତି। ଗଣ୍ଠିମ୍ହୀତି ଫଳଉମ୍ହି, ପଙ୍କେତି ଅଡ୍ଢୋ। ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିୱସେନ, ତେସଞ୍ଚ ଅନ୍ତରଭେଦୱସେନ ବହୂ ଦେୱା। ତତ୍ଥ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଏକଚ୍ଚଅନ୍ତରଭେଦୋ ମହାସମଯସୁତ୍ତେନ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୧) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ''ସୋ ପନା''ତିଆଦିନା ଅଜାନନ୍ତୋ ପନେସ ବହୂ ଦେୱେପି ସତ୍ତ ଏୱ ୱଦତୀତି ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣତଂ ଦସ୍ସେତି। ମନୁସ୍ସାପି ଅନନ୍ତାତି ଦୀପଦେସକୁଲୱଂସାଜୀୱାଦିୱିଭାଗୱସେନ। ପିସାଚା ଏୱ ପେସାଚା, ତେ ଅପରପେତାଦିୱସେନ ମହନ୍ତମହନ୍ତା, ବହୁତରାତି ଅଡ୍ଢୋ। ବାହିରକସମଯେ ପନ ''ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହମନ୍ଦାକିନିଯୋ କୁୱାଠଇଯମୁଚଲିନ୍ଦନାମେନ ୱୋହରିତା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୮) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଗଣ୍ଠିକାତି ପଙ୍କଗଣ୍ଠିକା। ପଙ୍କଗଣ୍ଠିମ୍ହି ହି ପୱୁଟସଦ୍ଦୋ। ମହାପପାତାତି ମହାତଟା। ପାରିସେସନଯେନ ଖୁଦ୍ଦକପପାତସତାନି। ଏୱଂ ସୁପିନେସୁପି। ''ମହାକପ୍ପିନୋ''ତି ଇଦଂ ''ମହାକପ୍ପାନ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଦ୍ଦତୋ ପନେସ ଅଜାନନ୍ତୋ ଏୱଂ ୱଦତୀତି ନ ୱିଚାରଣକ୍ଖମଂ। ତଥା ''ଚୁଲ୍ଲାସୀତି ସତସହସ୍ସାନୀ''ତି ଇଦମ୍ପି। ସୋ ହି ''ଚତୁରାସୀତି ସତସହସ୍ସାନୀ''ତି ୱତ୍ତୁମସକ୍କୋନ୍ତୋ ଏୱଂ ୱଦତି। ସଦ୍ଦରଚକା ପନ ''ଚତୁରାସୀତିଯା ତୁଲୋପୋ, ଚସ୍ସ ଚୁ, ରସ୍ସ ଲୋ, ଦ୍ୱିଭାୱୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ତକା ମହାସରାତି ଏତପ୍ପମାଣୱତା ମହାସରତୋ, ସତ୍ତମହାସରତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିରାତି ତସ୍ସ ୱାଦାନୁସ୍ସୱନେ ନିପାତୋ। ପଣ୍ଡିତୋପି...ପେ... ନ ଗଚ୍ଛତି, କସ୍ମା? ସତ୍ତାନଂ ସଂସରଣକାଲସ୍ସ ନିଯତଭାୱତୋ।

''ଅଚେଲକୱତେନ ୱା ଅଞ୍ଞେନ ୱା ଯେନ କେନଚୀ''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ତିଦିସତି ''ତାଦିସେନେୱା''ତି ଇମିନା। ତପୋକମ୍ମେନାତି ତପକରଣେନ। ଏତ୍ଥାପି ''ତାଦିସେନେୱା''ତି ଅଧିକାରୋ। ଯୋ...ପେ... ୱିସୁଜ୍ଝତି, ସୋ ଅପରିପକ୍କଂ କମ୍ମଂ ପରିପାଚେତି ନାମାତି ଯୋଜନା। ଅନ୍ତରାତି ଚତୁରାସୀତିମହାକପ୍ପସତସହସ୍ସାନମବ୍ଭନ୍ତରେ। ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସାତି ପତ୍ୱା ପତ୍ୱା। ୱୁତ୍ତପରିମାଣଂ କାଲନ୍ତି ଚତୁରାସୀତିମହାକପ୍ପସତସହସ୍ସପମାଣଂ କାଲଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅପରିପକ୍କଂ ସଂସରଣନିମିତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ସୀଲାଦିନା ସୀଘଂଯେୱ ୱିସୁଦ୍ଧପ୍ପତ୍ତିଯା ପରିପାଚେତି ନାମ। ପରିପକ୍କଂ କମ୍ମଂ ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସ କାଲେନ ପରିପକ୍କଭାୱାନାପାଦନେନ ବ୍ଯନ୍ତିଂ ୱିଗମନଂ କରୋତି ନାମାତି। ଦୋଣେନାତି ପରିମିନନଦୋଣତୁମ୍ବେନ। ରୂପକୱସେନଡ୍ଢୋ ଲବ୍ଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମିତଂ ୱିଯା''ତି। ନ ହାପନୱଡ୍ଢନଂ ପଣ୍ଡିତବାଲୱସେନାତି ଦସ୍ସେତି ''ନ ସଂସାରୋ''ତିଆଦିନା। ୱଡ୍ଢନଂ ଉକ୍କଂସୋ। ହାପନଂ ଅୱକଂସୋ।

କତସୁଭଗୁଠଏତି କତସୁଭଓଚ୍ଛିଯଂ। ପଲେତୀତି ପରେତି ଯଥା ‘‘ଅଭିସମ୍ପରାଯୋ’’ତି, (ମହାନି। ୬୯; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୪) ର-କାରସ୍ସ ପନ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ପଲିବୁଦ୍ଧୋ’’ତି (ଚୂଳନି। ୧୫; ମି। ପ। ୩।୬)। ସୋ ଚ ଚୁରାଦିଗଣୱସେନ ଗତିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ଇମାଯ ଉପମାଯ ଚେସ ସତ୍ତାନଂ ସଂସାରୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଖୀଯତେୱ, ନ ୱଡ୍ଢତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୀତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତେ ଖୀଣେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥେୱାତି ଖୀଯନଟ୍ଠାନେଯେୱ।

ଅଜିତକେସକମ୍ବଲୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୧।ଦିନ୍ନନ୍ତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସୀସେନ ଦାନଚେତନାଯେୱ ୱୁତ୍ତା। ତଂମୁଖେନ ଚ ଫଲନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଦିନ୍ନସ୍ସ ଫଲାଭାୱ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ଦିନ୍ନଞ୍ହି ମୁଖ୍ୟତୋ ଅନ୍ନାଦିୱତ୍ଥୁ, ତଂ କଥମେସ ପଟିକ୍ଖିପିସ୍ସତି । ଏସ ନଯୋ ଯିଟ୍ଠଂ ହୁତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ସବ୍ବସାଧାରଣଂ ମହାଦାନଂ ମହାଯାଗୋ। ପାହୁନଭାୱେନ କତ୍ତବ୍ବସକ୍କାରୋ ପାହୁନକସକ୍କାରୋ। ଫଲନ୍ତି ଆନିସଂସଫଲଂ, ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଞ୍ଚ। ୱିପାକୋତି ସଦିସଫଲଂ। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ଦାନେ ଠାନନ୍ତରାଦିପତ୍ତି ୱିଯ ହି ଆନିସଂସୋ, ସଙ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଦାନେ (ଜା। ୧।୧୦।୩୯) ତାଣଲାଭମତ୍ତଂ ୱିଯ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ, ପଟିସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ସଦିସଫଲଂ ୱିପାକୋ। ଅଯଂ ଲୋକୋ, ପରଲୋକୋତି ଚ କମ୍ମୁନା ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ ୱୁତ୍ତୋ ଫଲାଭାୱମେୱ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପନତୋ। ପଚ୍ଚକ୍ଖଦିଟ୍ଠୋ ହି ଲୋକୋ କଥଂ ତେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସିଯା। ‘‘ସବ୍ବେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା କାରଣମାହ, ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଭୱଯୋନିଆଦୀସୁ ଠିତା ଇମେ ସତ୍ତା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ନିରୁଦଯୱିନାସୱସେନ ୱିନସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସୂତି ମାତାପିତୂସୁ। ଫଲାଭାୱୱସେନେୱ ୱଦତି, ନ ମାତାପିତୂନଂ, ନାପି ତେସୁ ଇଦାନି କରିଯମାନସକ୍କାରାସକ୍କାରାନମଭାୱୱସେନ ତେସଂ ଲୋକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତ୍ତା। ପୁବ୍ବୁଠଅସ୍ସ ୱିଯ ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ କେୱଲୋ, ନ ଚୱିତ୍ୱା ଆଗମନପୁବ୍ବକୋ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚୱିତ୍ୱା ଉପପଜ୍ଜନକା ସତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ସମଣେନ ନାମ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତେନ କସ୍ସଚି ଅକଥେତ୍ୱା ସଞ୍ଚିଞ୍ଚତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଅହୋପୁରିସିକା ନାମ ସିଯା। କିଞ୍ହି ପରୋ ପରସ୍ସ କରିସ୍ସତି, ତଥା ଚ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପାଦନସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅୱସ୍ସଯୋ ଏୱ ନ ସିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଯେ ଇମଞ୍ଚ…ପେ… ପୱେଦେନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାୱସେସକୋ ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୂସୁ ମହାଭୂତେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋ ଚାତୁମହାଭୂତିକୋ, ଅତ୍ଥମତ୍ତତୋ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତୁମହାଭୂତମଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ମତ୍ତିକାଯ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଭାଜନଂ ମତ୍ତିକାମଯଂ, ଏୱମଯମ୍ପି ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଚତୁମହାଭୂତମଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକପଥୱୀଧାତୂତି ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତା ପଥୱୀଧାତୁ। ବାହିରପଥୱୀଧାତୁନ୍ତି ବହିଦ୍ଧା ମହାପଥୱିଂ, ତେନ ପଥୱୀଯେୱ କାଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ଅନୁବନ୍ଧତି। ଉଭଯେନାପୀତି ପଦଦ୍ୱଯେନପି। ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ବାହିରପଥୱିକାଯତୋ ତଦେକଦେସଭୂତା ପଥୱୀ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଭାୱପ୍ପତ୍ତି ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତା, ସା ଚ ମହାପଥୱୀ ଘଟାଦିଗତପଥୱୀ ୱିଯ ଇଦାନି ତମେୱ ବାହିରଂ ପଥୱିକାଯଂ ସମୁଦାଯଭୂତଂ ପୁନ ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତି, ସବ୍ବସୋ ତେନ ବାହିରପଥୱିକାଯେନ ନିବ୍ବିସେସତଂ ଏକୀଭାୱମେୱ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆପାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି ଏତ୍ଥ ପଜ୍ଜୁନ୍ନେନ ମହାସମୁଦ୍ଦତୋ ଗହିତଆପୋ ୱିଯ ୱସ୍ସୋଦକଭାୱେନ ପୁନପି ମହାସମୁଦ୍ଦଂ, ସୂରିଯରଂସିତୋ ଗହିତିନ୍ଧନଗ୍ଗିସଙ୍ଖାତତେଜୋ ୱିଯ ପୁନପି ସୂରିଯରଂସିଂ, ମହାୱାଯୁକ୍ଖନ୍ଧତୋ ନିଗ୍ଗତମହାୱାତୋ ୱିଯ ପୁନପି ମହାୱାଯୁକ୍ଖନ୍ଧଂ ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନିଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ମନମେୱ ଛଟ୍ଠଂ ଯେସଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯାନଂ, ତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଆକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତି ତେସଂ ୱିସଯଭାୱାତି ୱଦନ୍ତି। ୱିସଯୀଗହଣେନ ହି ୱିସଯାପି ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। କଥଂ ଗଣିତା ମଞ୍ଚପଞ୍ଚମାତି ଆହ ‘‘ମଞ୍ଚୋ ଚେୱ…ପେ… ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଆଳାହନଂ ସୁସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ଗୁଣାଗୁଣପଦାନୀତି ଗୁଣଦୋସକୋଟ୍ଠାସାନି। ସରୀରମେୱ ୱା ପଦାନି ତଂତଂକିରିଯାଯ ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ। ପାରାୱତପକ୍ଖିୱଣ୍ଣାନୀତି ପାରାୱତସ୍ସ ନାମ ପକ୍ଖିନୋ ୱଣ୍ଣାନି। ‘‘ପାରାୱତପକ୍ଖୱଣ୍ଣାନୀ’’ତି ପାଠୋ, ପାରାୱତସକୁଣସ୍ସ ପତ୍ତୱଣ୍ଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭସ୍ମନ୍ତାତି ଛାରିକାପରିଯନ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଛାରିକାୱସାନମେୱା’’ତି। ଆହୁତିସଦ୍ଦେନେତ୍ଥ ‘‘ଦିନ୍ନଂ ଯିଟ୍ଠଂ ହୁତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଦାନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଗହିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ପାହୁନକସକ୍କାରାଦିଭେଦଂ ଦିନ୍ନଦାନ’’ନ୍ତି ଇମିନା, ୱିରୂପେକସେସନିଦ୍ଦେସୋ ୱା ଏସା। ଅତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ଅତ୍ଥୋ ସଦ୍ଦତୋ ତସ୍ସ ଅନଧିଗମିତତ୍ତା। ଏୱମୀଦିସେସୁ। ଦବ୍ବନ୍ତି ମୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ଦତ୍ତୂ, ବାଲପୁଗ୍ଗଲା, ତେହି ଦତ୍ତୂହି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ବାଲା ଦେନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ପାଠଇଯଂ ‘‘ଲୋକୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ମତି ଯେସଂ ତେ ଅତ୍ଥିକା, ‘‘ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଚେଦଂ ନେପାତିକପଦଂ, ତେସଂ ୱାଦୋ ଅତ୍ଥିକୱାଦୋ, ତଂ ଅତ୍ଥିକୱାଦଂ।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ତୀସୁ ମିଚ୍ଛାୱାଦୀସୁ। କମ୍ମଂ ପଟିବାହତି ଅକିରିଯୱାଦିଭାୱତୋ। ୱିପାକଂ ପଟିବାହତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଆଯତିଂ ଉପପତ୍ତିଯା ପଟିକ୍ଖିପନତୋ। ୱିପାକନ୍ତି ଚ ଆନିସଂସନିସ୍ସନ୍ଦସଦିସଫଲୱସେନ ତିୱିଧମ୍ପି ୱିପାକଂ। ଉଭଯଂ ପଟିବାହତି ସବ୍ବସୋ ହେତୁପଟିସେଧନେନେୱ ଫଲସ୍ସାପି ପଟିସେଧିତତ୍ତା। ଉଭଯନ୍ତି ଚ କମ୍ମଂ ୱିପାକମ୍ପି। ସୋ ହି ‘‘ଅହେତୂ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ସତ୍ତା ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି, ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି ଚା’’ତି ୱଦନ୍ତୋ କମ୍ମସ୍ସ ୱିଯ

ୱିପାକସ୍ସାପି ସଂକିଲେସୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ ପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱଜୋତନତୋ ତଦୁଭଯଂ ପଟିବାହତି ନାମ। ୱିପାକୋ ପଟିବାହିତୋ ହୋତି ଅସତି କମ୍ମସ୍ମିଂ ୱିପାକାଭାୱତୋ। କମ୍ମଂ ପଟିବାହିତଂ ହୋତି ଅସତି ୱିପାକେ କମ୍ମସ୍ସ ନିରତ୍ଥକତାପତ୍ତିତୋ। ଇତୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥନିଦସ୍ସନଂ। ଅତ୍ଥତୋତି ସରୂପତୋ, ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ତଂତଂଦିଟ୍ଠିଦୀପକଭାୱେନ ପାଠଇଯଂ ଆଗତାପି ତଦୁଭଯପଟିବାହକାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚେକଂ ତିୱିଧଦିଟ୍ଠିକା ଏୱ ତେ ଉଭଯପଟିବାହକତ୍ତା। ‘‘ଉଭଯପ୍ପଟିବାହକା’’ତି ହି ହେତୁୱଚନଂ ହେତୁଗବ୍ଭତ୍ତା ତସ୍ସ ୱିସେସନସ୍ସ। ଅହେତୁକୱାଦା ଚେୱାତିଆଦି ପଟିଞ୍ଞାୱଚନଂ ତପ୍ଫଲଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ୱିପାକପଟିବାହକତ୍ତା ନତ୍ଥିକୱାଦା, କମ୍ମପଟିବାହକତ୍ତା ଅକିରିଯୱାଦା, ତଦୁଭଯପଟିବାହକତ୍ତା ଅହେତୁକୱାଦାତି ଯଥାଲାଭଂ ହେତୁଫଲତାସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯୋ ହି ୱିପାକପଟିବାହନେନ ନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠିକୋ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୀ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ କମ୍ମପଟିବାହନେନ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିକୋ, ଉଭଯପଟିବାହନେନ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିକୋ ଚ ହୋତି। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

‘‘ଯେ ୱା ପନା’’ତିଆଦିନା ତେସମନୁଦିଟ୍ଠିକାନଂ ନିଯାମୋକ୍କନ୍ତିୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ତେସନ୍ତି ପୂରଣାଦୀନଂ। ସଜ୍ଝାଯନ୍ତୀତି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଦୀପକଂ ଗନ୍ଥଂ ଯଥା ତଥା ତେହି କତଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଠନ୍ତି। ୱୀମଂସନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିଚାରେନ୍ତି। ‘‘ତେସ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୀମଂସନାକାରଦସ୍ସନଂ। ‘‘କରୋତୋ…ପେ… ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏୱଂ ୱୀମଂସନ୍ତାନଂ ତେସନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେତି ଯଥାପରିକପ୍ପିତେ କମ୍ମଫଲାଭାୱାଦିକେ ‘‘କରୋତୋ ନ କରୀଯତି ପାପ’’ନ୍ତିଆଦି ନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣେ। ମିଚ୍ଛାସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ମିଚ୍ଛାସତିସଙ୍ଖାତା ଲଦ୍ଧିସହଗତା ତଣ୍ହା ସନ୍ତିଟ୍ଠତି। ‘‘କରୋତୋ ନ କରୀଯତି ପାପ’’ନ୍ତିଆଦିୱସେନ ହି ଅନୁସ୍ସୱୂପଲଦ୍ଧେ ଅତ୍ଥେ ତଦାକାରପରିୱିତକ୍କନେହି ସୱିଗ୍ଗହେ ୱିଯ ସରୂପତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେ ଚିରକାଲପରିଚଯେନ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମଭାୱୂପଗମନେ, ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ଚ ତଥା ତଥା ଗହିତେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଥେୱ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କେନ ସମାନୀଯମାନା ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୁପତ୍ଥମ୍ଭିତା ଅତଂସଭାୱମ୍ପି ‘‘ତଂସଭାୱ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ମିଚ୍ଛାଲଦ୍ଧିସହଗତା ତଣ୍ହା ମୁସା ୱିତଥଂ ସରଣତୋ ପୱତ୍ତନତୋ ମିଚ୍ଛାସତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚତୁରଙ୍ଗୁତ୍ତରଟୀକାଯମ୍ପି (ଅ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୪।୩୦) ଚେସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ୱିଯ ହି ମିଚ୍ଛାସତି ନାମ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥି, ତଣ୍ହାସୀସେନ ଗହିତାନଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧାନମେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ସଲ୍ଲେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୮୩) ୱୁତ୍ତଂ।

ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତୀତି ଯଥାସକଂ ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅୱଟ୍ଠିତତାଯ ଅନେକଗ୍ଗତଂ ପହାଯ ଏକଗ୍ଗଂ ଅପ୍ପିତଂ ୱିଯ ହୋତି, ଚିତ୍ତସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାସମାଧି ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ହି ପଚ୍ଚଯୱିସେସେହି ଲଦ୍ଧଭାୱନାବଲୋ ଈଦିସେ ଠାନେ ସମାଧାନପତିରୂପକକିଚ୍ଚକରୋୟେୱ ହୋତି ୱାଲୱିଜ୍ଝନାଦୀସୁ ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତୀତି ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେନାକାରେନ ପୁବ୍ବଭାଗିୟେସୁ ଜୱନୱାରେସୁ ପୱତ୍ତେସୁ ସନିଟ୍ଠାନଭୂତେ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମେ ଜୱନୱାରେ ସତ୍ତ ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି। ‘‘ପଠମଜୱନେ ସତେକିଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଦୁତିଯାଦୀସୂ’’ତି ଇଦଂ ଧମ୍ମସଭାୱଦସ୍ସନମେୱ, ନ ପନ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ତେସଂ ତିକିଚ୍ଛା କେନଚି ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ଦସ୍ସନଂ ତେସ୍ୱେୱ ଠତ୍ୱା ସତ୍ତମଜୱନସ୍ସ ଅୱସ୍ସମୁପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ନିୱତ୍ତିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା, ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତେ ଚ ଚିତ୍ତୱାରେ ଓୱାଦାନୁସାସନୱସେନ ତିକିଚ୍ଛାଯ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଅତେକିଚ୍ଛା ଅନିୱତ୍ତିନୋ’’ତି । ଅରିଟ୍ଠକଣ୍ଟକସଦିସାତି ଅରିଟ୍ଠଭିକ୍ଖୁକଣ୍ଟକସାମଣେରସଦିସା, ତେ ୱିଯ ଅତେକିଚ୍ଛା ଅନିୱତ୍ତିନୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗତିକାୟେୱ ଜାତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତୀସୁ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେସୁ। କୋଚି ଏକଂ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କମତୀତି ଯସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଅଭିନିୱେସୋ, ଆସେୱନା ଚ ପୱତ୍ତା, ସୋ ଏକମେୱ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କମତି। କୋଚି ଦ୍ୱେ, କୋଚି ତୀଣିପୀତି ଯସ୍ସ ଦ୍ୱୀସୁ, ତୀସୁପି ୱା ଅଭିନିୱେସୋ, ଆସେୱନା ଚ ପୱତ୍ତା, ସୋ ଦ୍ୱେ , ତୀଣିପି ଓକ୍କମତି, ଏତେନ ପନ ୱଚନେନ ଯା ପୁବ୍ବେ ‘‘ଇତି ସବ୍ବେପେତେ ଅତ୍ଥତୋ ଉଭଯପ୍ପଟିବାହକା’’ତିଆଦିନା ଉଭଯପ୍ପଟିବାହକତାମୁଖେନ ଦୀପିତା ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିକତା, ସା ପୁବ୍ବଭାଗିଯା। ଯା ପନ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋକ୍କନ୍ତିଭୂତା, ସା ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗମସିଦ୍ଧିତୋ ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣାନଂ ୱିଯ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅବୋକିଣ୍ଣା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଓକ୍କନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦିନା ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠୀନଂ ସମାନସାମତ୍ଥିଯତଂ, ସମାନଫଲତଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତି। ସଗ୍ଗାୱରଣାଦିନା ହେତା ସମାନସାମତ୍ଥିଯା ଚେୱ ସମାନଫଲା ଚ, ତସ୍ମା ତିସ୍ସୋପି ଚେତା ଏକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ଅବୋକିଣ୍ଣା ଏୱ, ଏକାଯ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଇତରା ତସ୍ସା ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯିକାଯୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ପତ୍ତୋ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗାୱରଣଞ୍ଚେୱା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଅଭବ୍ବୋ’’ତିଆଦିନା ତଦେୱତ୍ଥଂ ଆୱିକରୋତି। ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗାୱରଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନପଥଭୂତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ନିୱାରଣଂ। ପଗେୱାତି ପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ମୋକ୍ଖସଙ୍ଖାତଂ ପନ ନିବ୍ବାନଂ ଗନ୍ତୁଂ କା ନାମ କଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ପଗେୱାତି ପା ଏୱ, ପଠମତରମେୱ ମୋକ୍ଖଂ ଗନ୍ତୁମଭବ୍ବୋ, ମୋକ୍ଖଗମନତୋପି ଦୂରତରମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱମଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଯଥାରହଂ।

‘‘ୱଟ୍ଟଖାଣୁ ନାମେସ ସତ୍ତୋ’’ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ନେଯ୍ୟତ୍ଥମେୱ, ନ ନୀତତ୍ଥଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ ନାମ ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘କିଂ ପନେସ ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ନିଯତୋ ହୋତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପୀତି? ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ନିଯତୋ, ଆସେୱନୱସେନ ପନ ଭୱନ୍ତରେପି ତଂ ତଂ

ଦିଟ୍ଠିଂ ରୋଚେତିଯେୱା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୦୩)। ଅକୁସଲଞ୍ହି ନାମେତଂ ଅବଲଂ ଦୁବ୍ବଲଂ, ନ କୁସଲଂ ୱିଯ ସବଲଂ ମହାବଲଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ନିଯତୋ’’ତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ୱିଯ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋପି ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ ସିଯା, ନ ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ। ଯଦେୱଂ ୱଚ୍ଛଖାଣୁଜୋତନା କଥଂ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଆହ ‘‘ଆସେୱନୱସେନା’’ତିଆଦି, ତସ୍ମା ଯଥା ସତ୍ତଙ୍ଗୁତ୍ତରପାଠଇଯଂ ‘‘ସକିଂ ନିମୁଗ୍ଗୋପି ନିମୁଗ୍ଗୋ ଏୱ ବାଲୋ’’ତି [ଅ। ନି। ୭।୧୫ (ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)] ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ୱଚ୍ଛଖାଣୁଜୋତନାପି ୱୁତ୍ତା। ଯାଦିସେ ହି ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ଅଯଂ ତଂ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ, ପୁନ କଦାଚି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ତତୋ ସୀସୁକ୍ଖିପନମସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ, (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୦୨) ଇଧ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଏୱରୂପସ୍ସ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଯେଭୁଯ୍ୟଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ଇତି ଆସେୱନୱସେନ ଭୱନ୍ତରେପି ତଂତଂଦିଟ୍ଠିଯା ରୋଚନତୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନସ୍ସ ଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା ୱଚ୍ଛଖାଣୁକୋ ନାମେସ ଜାତୋ, ନ ପନ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯାତି ନୀହରିତ୍ୱା ଞାତବ୍ବତ୍ଥତାଯ ନେଯ୍ୟତ୍ଥମିଦଂ, ନ ନୀତତ୍ଥନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଭିଧମ୍ମେପି ‘‘ଅରହା, ଯେ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ମଗ୍ଗଂ ନ ପଟିଲଭିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଞ୍ଚ ନ ପରିଜାନନ୍ତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଞ୍ଚ ନ ପରିଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ଯମ। ୧।ଖନ୍ଧଯମକ ୨୧୦) ୱୁତ୍ତଂ। ପଥୱିଗୋପକୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣେନ ପଥୱିପାଲକୋ। ତଦତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ପରମସାୱଜ୍ଜାନୁସାରେନ ସୋତୂନଂ ସତିମୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ସଂସାରଖାଣୁଭାୱସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯୋ ଅପଣ୍ଣକଜାତୋ, ତସ୍ମା ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅକଲ୍ୟାଣଜନନ୍ତି କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୱିରହିତଜନଂ ଅସାଧୁଜନଂ। ଆସୀୱିସନ୍ତି ଆସୁମାଗତହଲାହଲଂ। ଭୂତିକାମୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ୱୁଦ୍ଧିକାମୋ। ୱିଚକ୍ଖଣୋତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ୱିୱିଧତ୍ଥସ୍ସ ପସ୍ସକୋ, ଧୀରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପକୁଧକଚ୍ଚାଯନୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୪। ‘‘ଅକଟା’’ତି ଏତ୍ଥ ତ-କାରସ୍ସ ଟ-କାରାଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଅକତା’’ତି, ସମେନ, ୱିସମେନ ୱା କେନଚିପି ହେତୁନା ଅକତା, ନ ୱିହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଅକଟୱିଧାତି ଏତ୍ଥାପି। ନତ୍ଥି କଟୱିଧୋ କରଣୱିଧି ଏତେସନ୍ତି ଅକଟୱିଧା। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଲୋକେ କେନଚି ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ନେସଂ ଅନିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ କରୋହୀ’’ତିଆଦି। ଇଦ୍ଧିଯାପି ନ ନିମ୍ମିତାତି କସ୍ସଚି ଇଦ୍ଧିମତୋ ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଦେୱସ୍ସ, ଇସ୍ସରାଦିନୋ ଚ ଇଦ୍ଧିଯାପି ନ ନିମ୍ମିତା। ଅନିମ୍ମାପିତାତି କସ୍ସଚି ଅନିମ୍ମାପିତା। କାମଂ ସଦ୍ଦତୋ ଯୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ଚ ପୁରିମେନ ସମାନଂ, ତଥାପି ପାଠଇଯମଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ଅନାଗତମେୱ ଅଗହେତବ୍ବଭାୱେ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ତଂ ନେୱ ପାଠଇଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା।

ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦) ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଇଦମେତ୍ଥ ଯୋଜନାମତ୍ତଂ – ୱଞ୍ଝାତି ହି ୱଞ୍ଝପସୁୱଞ୍ଝତାଲାଦଯୋ ୱିଯ ଅଫଲା କସ୍ସଚି ଅଜନକା, ତେନ ପଥୱିକାଯାଦୀନଂ ରୂପାଦିଜନକଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ରୂପସଦ୍ଦାଦଯୋ ହି ପଥୱିକାଯାଦୀହି ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିକାତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି। ପବ୍ବତସ୍ସ କୂଟମିୱ ଠିତାତି କୂଟଟ୍ଠା, ଯଥା ପବ୍ବତକୂଟଂ କେନଚି ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଂ କସ୍ସଚି ଚ ଅନିବ୍ବତ୍ତକଂ, ଏୱମେତେପି ସତ୍ତକାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯମିଦଂ ‘‘ବୀଜତୋ ଅଙ୍କୁରାଦି ଜାଯତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ ତତୋ ନିକ୍ଖମତି, ନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ, ଇତରଥା ଅଞ୍ଞତୋପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପଲଦ୍ଧି ସିଯା, ଏୱମେତେପି ସତ୍ତକାଯା, ତସ୍ମା ଏସିକଟ୍ଠାଯିଟ୍ଠିତାତି। ଠିତତ୍ତାତି ନିବ୍ବିକାରଭାୱେନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା। ନ ଚଲନ୍ତୀତି ନ ୱିକାରମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ୱିକାରାଭାୱତୋ ହି ତେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ କାଯାନଂ ଏସିକଟ୍ଠାଯିଟ୍ଠିତତା, ଅନିଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ପକତିଯା ଅୱଟ୍ଠାନମେୱ। ତେନାହ ‘‘ନ ୱିପରିଣମନ୍ତୀ’’ତି। ପକତିନ୍ତି ସଭାୱଂ । ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମତ୍ତା ଏୱ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପହନନ୍ତି। ସତି ହି ୱିକାରମାପାଦେତବ୍ବଭାୱେ ଉପଘାତକତା ସିଯା, ତଥା ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବଭାୱେ ସତି ଅନୁଗ୍ଗାହକତାପୀତି ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ନାଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଥୱୀଯେୱ କାଯେକଦେସତ୍ତା ପଥୱିକାଯୋ ଯଥା ‘‘ସମୁଦ୍ଦୋ ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି, ପଥୱିସମୂହୋ ୱା କାଯସଦ୍ଦସ୍ସ ସମୂହୱାଚକତ୍ତା ଯଥା ‘‘ହତ୍ଥିକାଯୋ’’ତି। ଜୀୱସତ୍ତମାନଂ କାଯାନଂ ନିଚ୍ଚତାଯ ନିବ୍ବିକାରଭାୱତୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବତା, ନ ଘାତେତବ୍ବତା ଚ, ତସ୍ମା ନେୱ କୋଚି ହନ୍ତା, ଘାତେତା ୱା ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ସତ୍ତନ୍ନଂ ତ୍ୱେୱ କାଯାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି କୋଚି ହନ୍ତା ନତ୍ଥି, କଥଂ ତେସଂ ସତ୍ଥପ୍ପହାରୋତି ତତ୍ଥ ଚୋଦନାଯାହ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସତ୍ତନ୍ନଂ ତ୍ୱେୱାତି ସତ୍ତନ୍ନମେୱ। ଇତିସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ନିପାତମତ୍ତଂ। ପହତନ୍ତି ପହରିତଂ। ଏକତୋଧାରାଦିକଂ ସତ୍ଥଂ। ଅନ୍ତରେନେୱ ପୱିସତି, ନ ତେସୁ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କେୱଲଂ ‘‘ଅହଂ ଇମଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେମୀ’’ତି ତେସଂ ତଥା ସଞ୍ଞାମତ୍ତମେୱ, ହନନଘାତନାଦି ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥେୱ କାଯାନଂ ଅୱିକୋପନୀଯଭାୱତୋତି।

ନିଗଣ୍ଠନାଟପୁତ୍ତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୭। ଚତ୍ତାରୋ ଯାମା ଭାଗା ଚତୁଯାମଂ, ଚତୁଯାମଂ ଏୱ ଚାତୁଯାମଂ। ଭାଗତ୍ଥୋ ହି ଇଧ ଯାମ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ‘‘ରତ୍ତିଯା ପଠମୋ ଯାମୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୬୮)। ସୋ ପନେତ୍ଥ ଭାଗୋ ସଂୱରଲକ୍ଖିତୋତି ଆହ ‘‘ଚତୁକୋଟ୍ଠାସେନ ସଂୱରେନ ସଂୱୁତୋ’’ତି, ସଂଯମତ୍ଥୋ ୱା

ଯାମସଦ୍ଦୋ ଯମନଂ ସଞ୍ଞମନଂ ଯାମୋତି କତ୍ୱା। ‘‘ଯତତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହି ଅନୁପସଗ୍ଗୋପି ସୌପସଗ୍ଗୋ ୱିଯ ସଞ୍ଞମତ୍ଥୱାଚକୋ, ସୋ ପନ ଚତୂହି ଆକାରେହୀତି ଆହ ‘‘ଚତୁକୋଟ୍ଠାସେନ ସଂୱରେନା’’ତି। ଆକାରୋ କୋଟ୍ଠାସୋତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ୱାରିତୋ ସବ୍ବୱାରି ଯସ୍ସାଯଂ ସବ୍ବୱାରିୱାରିତୋ ଯଥା ‘‘ଅଗ୍ଗ୍ୟାହିତୋ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ୱାରିତସବ୍ବୌଦକୋ’’ତି। ୱାରିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ୱାରିପରିଭୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ‘‘ରତ୍ତୂପରତୋ’’ତି। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସବ୍ବସୀତୋଦକୋ ତପ୍ପରିଭୋଗୋ ଯସ୍ସାତି ତଥା। ତନ୍ତି ସୀତୋଦକଂ। ସବ୍ବୱାରିଯୁତ୍ତୋତି ସଂୱରଲକ୍ଖଣମତ୍ତଂ କଥିତଂ। ସବ୍ବୱାରିଧୁତୋତି ପାପନିଜ୍ଜରଲକ୍ଖଣଂ। ସବ୍ବୱାରିଫୁଟୋତି କମ୍ମକ୍ଖଯଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବେନା’’ତିଆଦିମାହ, ସବ୍ବେନ ପାପୱାରଣେନ ଯୁତ୍ତୋତି ହି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ସଂୱରଲକ୍ଖଣେନ ପାପୱାରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଧୁତପାପୋତି ସବ୍ବେନ ନିଜ୍ଜରଲକ୍ଖଣେନ ପାପୱାରଣେନ ୱିଧୁତପାପୋ। ଫୁଟ୍ଠୋତି ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି କମ୍ମାନଂ ଖେପନେନ ମୋକ୍ଖପ୍ପତ୍ତିଯା କମ୍ମକ୍ଖଯଲକ୍ଖଣେନ ସବ୍ବେନ ପାପୱାରଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋ, ତଂ ପତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଦ୍ୱେଯେୱ ଗତିଯୋ ଭୱନ୍ତି, ଅନଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୫୮; ୨।୩୪; ୩।୧୯୯, ୨୦୦; ମ। ନି। ୨।୩୮୪, ୩୯୮) ୱିଯ ଗମୁସଦ୍ଦୋ ନିଟ୍ଠାନତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୋଟିପ୍ପତ୍ତଚିତ୍ତୋ’’ତି, ମୋକ୍ଖାଧିଗମେନ ଉତ୍ତମମରିଯାଦପ୍ପତ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯାଦୀସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସଂଯମେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସଂଯତଚିତ୍ତୋ। ଅତୀତେ ହେତ୍ଥ ତ-ସଦ୍ଦୋ। ସଂଯମେତବ୍ବସ୍ସ ଅୱସେସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ। କିଞ୍ଚି ସାସନାନୁଲୋମନ୍ତି ପାପୱାରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସୁଦ୍ଧଲଦ୍ଧିତାଯାତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଜୀୱୋ, ସୋ ଚ ସିଯା ନିଚ୍ଚୋ, ସିଯା ଅନିଚ୍ଚୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧। ୧୭୭)। ଏୱମାଦିମଲୀନଲଦ୍ଧିତାଯ। ସବ୍ବାତି କମ୍ମପକତିୱିଭାଗାଦିୱିସଯାପି ସବ୍ବା ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ ଜାତା।

ସଞ୍ଚଯବେଲଟ୍ଠପୁତ୍ତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୯-୧୮୧।ଅମରାୱିକ୍ଖେପେୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱାତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୧) ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ। କସ୍ମା? ୱିକ୍ଖେପବ୍ୟାକରଣଭାୱତୋ, ତଥେୱ ଚ ତତ୍ଥ ୱିକ୍ଖେପୱାଦସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା।

ପଠମସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସାମଞ୍ଞଫଲୱଣ୍ଣନା

୧୮୨।ପୀଠଏତ୍ୱାତି ତେଲଯନ୍ତେନ ଉପ୍ପୀଠଏତ୍ୱା, ଇମିନା ରଞ୍ଞୋ ଆଭୋଗମାହ। ୱଦତୋ ହି ଆଭୋଗୱସେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥନିଚ୍ଛଯୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ଚ ତଦାଭୋଗଞ୍ଞୁ, ପରମ୍ପରାଭତତ୍ଥସ୍ସାୱିରୋଧିନୋ ଚ, ତସ୍ମା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥା ତଥା ୱଚନୋକାସଲଦ୍ଧଭାୱମତ୍ତେନ ଅତ୍ଥୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ୱତ୍ତୁମିଚ୍ଛିତୱସେନାତି ଗହେତବ୍ବଂ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରାଦିୱସେନ ଅତ୍ଥୱିୱେଚନା କତାତି।

୧୮୩।ଯଥା ତେ ରୁଚ୍ଚେଯ୍ୟାତି ଇଦାନି ମଯା ପୁଚ୍ଛିଯମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ଯଥା ତୱ ଚିତ୍ତେ ରୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, ତଯା ଚିତ୍ତେ ରୁଚ୍ଚେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। କମ୍ମତ୍ଥେ ହେତଂ କିରିଯାପଦଂ। ମଯା ୱା ଦାନି ପୁଚ୍ଛିଯମାନମତ୍ଥଂ ତୱ ସମ୍ପଦାନଭୂତସ୍ସ ରୋଚେଯ୍ୟାତିପି ୱଟ୍ଟତି। ଘରଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଜାତୋ ଅନ୍ତୋଜାତୋ। ଧନେନ କୀତୋ ଧନକ୍କୀତୋ। ବନ୍ଧଗ୍ଗାହଗହିତୋ କରମରାନୀତୋ। ସାମମେୱ ଯେନ କେନଚି ହେତୁନା ଦାସଭାୱମୁପଗତୋ ସାମଂଦାସବ୍ୟୋପଗତୋ। ସାମନ୍ତି ହି ସଯମେୱା। ଦାସବ୍ୟନ୍ତି ଦାସଭାୱଂ। କୋଚି ଦାସୋପି ସମାନୋ ଅଲସୋ କମ୍ମଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ‘‘କମ୍ମକାରୋ’’ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ପନ ନ ତଥାଭୂତୋତି ୱିସେସନମେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅନଲସୋ’’ତିଆଦି। ଦୂରତୋତି ଦୂରଦେସତୋ ଆଗତଂ। ପଠମମେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଆସନ୍ନତରଟ୍ଠାନୁପସଙ୍କମନତୋ ପଗେୱ ପୁରେତରମେୱ। ଉଟ୍ଠହତୀତି ଗାରୱୱସେନ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛାତି ସାମିକସ୍ସ ନିପଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଛା। ସଯନତୋ ଅୱୁଟ୍ଠିତେତି ରତ୍ତିଯା ୱିଭାଯନୱେଲାଯ ସେଯ୍ୟତୋ ଅୱୁଟ୍ଠିତେ। ପଚ୍ଚୂସକାଲତୋତି ଅତୀତରତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚୂସକାଲତୋ । ଯାୱ ସାମିନୋ ରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନନ୍ତି ଅପରାଯ ଭାୱିନିଯା ରତ୍ତିଯା ପଦୋସୱେଲାଯଂ ଯାୱ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନଂ। ଯା ଅତୀତରତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚୂସୱେଲା, ଭାୱିନିଯା ଚ ପଦୋସୱେଲା, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ସବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନିପତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଂ କାରମେୱାତି କିଂ କରଣୀଯମେୱ କିନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାଯ କାତବ୍ବତୋ, ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା କାତବ୍ବୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିସ୍ସୱେନେୱ ସମୀପଚାରିତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ପଟିସ୍ସୁଣନ୍ତୋ ୱିଚରତୀ’’ତି। ପଟିକୁଦ୍ଧଂ ମୁଖଂ ଓଲୋକେତୁଂ ନ ୱିସହତୀତିପି ଦସ୍ସେତି ‘‘ତୁଟ୍ଠପହଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଇମିନା।

ଦେୱୋ ୱିଯାତି ଆଧିପଚ୍ଚପରିୱାରାଦିସମନ୍ନାଗତୋ ପଧାନଦେୱୋ ୱିଯ, ତେନ ମଞ୍ଞେ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଉପମତ୍ଥୋତି ଞାପେତି ଯଥା ‘‘ଅକ୍ଖାହତଂ ମଞ୍ଞେ ଅଟ୍ଠାସି ରଞ୍ଞୋ ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ଅନ୍ତେପୁରଂ ଉପସୋଭଯମାନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୫)। ସୋ ୱତସ୍ସାହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୋ ୱତ ଅସ୍ସଂ ଅହନ୍ତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ, ସୋ ରାଜା ୱିଯ ଅହମ୍ପି ଭୱେଯ୍ୟଂ। କେନାତି ଚେ? ଯଦି ପୁଞ୍ଞାନି କରେଯ୍ୟଂ, ତେନାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସୋ ୱତ ଅହ’’ନ୍ତିଆଦି। ୱତସଦ୍ଦୋ ଉପମାଯଂ। ତେନାହ ‘‘ଏୱରୂପୋ’’ତି। ପୁଞ୍ଞାନୀତି ଉଠଆରତରଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞଦା କତପୁଞ୍ଞତୋ ଉଠଆରାଯ ପଜ୍ଜାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘ସୋ ୱତସ୍ସାଯ’’ନ୍ତିପି ପାଠେ ସୋ ରାଜା ୱିଯ ଅଯଂ ଅହମ୍ପି ଅସ୍ସଂ। କଥଂ? ‘‘ଯଦି ପୁଞ୍ଞାନି କରେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ଅଯମେୱତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସନ୍ତି ହି ଉତ୍ତମପୁରିସଯୋଗେ ଅହଂ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପଯୁତ୍ତୋପି ଅଯଂ-ସଦ୍ଦେନ ପରାମସନତୋ ପଯୁତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ସୋ

ଅହଂ ଏୱରୂପୋ ଅସ୍ସଂ ୱତ, ଯଦି ପୁଞ୍ଞାନି କରେୟ୍ୟନ୍ତି ପଠମପାଠସ୍ସ ଅତ୍ଥମିଚ୍ଛନ୍ତି କେଚି। ଏୱଂ ସତି ଦୁତିଯପାଠେ ''ଅଯମେୱତ୍ଥୋ''ତି ଅୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା ତତ୍ଥ ଅଯଂ-ସଦ୍ଦେନ ଅହଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପରାମସନତୋ, ''ସୋ''ତି ଚ ପରାମସିତବ୍ବସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। ଯନ୍ତି ଦାନଂ। ସତଭାଗମ୍ପୀତି ସତଭୂତଂ ଭାଗମ୍ପି, ରଞ୍ଞୋ ଦିନ୍ନଦାନଂ ସତଧା କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଏକଭାଗମ୍ପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯାୱଜୀୱଂ ନ ସକ୍କିସ୍ସାମି ଦାତୁନ୍ତି ଯାୱଜୀୱଂ ଦାନତ୍ଥାଯ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତୋପି ସତଭାଗମତ୍ତମ୍ପି ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କିସ୍ସାମି, ତସ୍ମା ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀତି ପବ୍ବଜ୍ଜାଯଂ ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯଂନୂନା''ତି ନିପାତୋ ପରିୱିତକ୍କନତ୍ଥେତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଂ ଚିନ୍ତନଭାୱ''ନ୍ତି।

କାଯେନ ପିହିତୋତି କାଯେନ ସଂୱରିତବ୍ବସ୍ସ କାଯଦ୍ୱାରେନ ପୱତ୍ତନକସ୍ସ ପାପଧମ୍ମସ୍ସ ସଂୱରଣୱସେନ ପିଦହିତୋ। ଉସ୍ସୁକ୍କୱଚନୱସେନ ପନତ୍ଥୋ ୱିହରେୟ୍ୟ-ପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଅକୁସଲପୱେସନଦ୍ୱାରଂ ଥକେତ୍ୱା''ତି। ହୁତ୍ୱାତି ହି ସେସୋ। ଅକୁସଲପୱେସନଦ୍ୱାରନ୍ତି ଚ କାଯକମ୍ମଭୂତାନମକୁସଲାନଂ ପୱେସନଭୂତଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଦ୍ୱାରଂ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପୀତି ''ୱାଚାଯ ସଂୱୁତୋ, ମନସା ସଂୱୁତୋ''ତି ପଦଦ୍ୱଯେପି। ଘାସଚ୍ଛାଦନେନ ପରମତାଯାତି ଘାସଚ୍ଛାଦନପରିଯେସନେ ସଲ୍ଲେଖୱସେନ ପରମତାଯ, ଉକ୍କଟ୍ଠଭାୱେ ୱା ସଣ୍ଠିତୋ ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତମେୱ ପରମଂ ପମାଣଂ କୋଟି ଏତସ୍ସ , ନ ତତୋ ପରଂ କିଞ୍ଚି ଆମିସଜାତଂ ପରିଯେସତି, ପଚ୍ଚାସିସତି ଚାତି ଘାସଚ୍ଛାଦନପରମୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଘାସଚ୍ଛାଦନପରମତାତିପି ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକୋ ନଯୋ। ଘସିତବ୍ବୋ ଅସିତବ୍ବୋତି ଘାସୋ, ଆହାରୋ, ଆଭୁସୋ ଛାଦେତି ପରିଦହତି ଏତେନାତି ଅଚ୍ଛାଦନଂ, ନିୱାସନଂ, ଅପିଚ ଘସନଂ ଘାସୋ, ଆଭୁସୋ ଛାଦୀଯତେ ଅଚ୍ଛାଦନନ୍ତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ଏତଦତ୍ଥମ୍ପୀତି ଘାସଚ୍ଛାଦନତ୍ଥାଯାପି। ଅନେସନନ୍ତି ଏକୱୀସତିୱିଧମ୍ପି ଅନନୁରୂପମେସନଂ।

ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯାନନ୍ତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକତୋ ପୱିୱିତ୍ତେ ଠିତକାଯାନଂ, ସମ୍ବନ୍ଧୀଭୂତାନଂ କାଯୱିୱେକୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନନ୍ତି ଝାନାଭିରତାନଂ। ପରମୱୋଦାନପତ୍ତାନନ୍ତି ତାଯ ଏୱ ଝାନାଭିରତିଯା ପରମଂ ଉତ୍ତମଂ ୱୋଦାନଂ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପତ୍ତାନଂ। ନିରୁପଧୀନନ୍ତି କିଲେସୂପଧିଅଭିସଙ୍ଖାରୂପଧୀହି ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିଗତାନଂ। ୱିସଙ୍ଖାରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଦଧିଗମନେତା ୱିସଙ୍ଖାରଗତା, ଅରହନ୍ତୋ, ତେସଂ। ''ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ''ତି ଇମିନା ମହାନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୭, ୯) ଆଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୋ ୱିୱେକୋ ଇତରେହି ଦ୍ୱୀହି ୱିୱେକେହି ସହାପି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଇତରେସୁ ସିଦ୍ଧେସୁ ତସ୍ସାପି ସିଜ୍ଝନତୋ, ୱିନା ଚ ତସ୍ମିଂ ସିଦ୍ଧେପି ଇତରେ ସମସିଜ୍ଝନତୋ। ତଥା ଦୁତିଯୋପି। ତତିଯୋ ପନ ଇତରେହି ସହେୱ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ନ ୱିନା ଇତରେସୁ ସିଦ୍ଧେସୁଯେୱ ତସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାଯା''ତିଆଦି ତଦଧିପ୍ପାଯୱିଭାୱନଂ। ତତ୍ଥ ଗଣେ ଜନସମାଗମେ ସନ୍ନିପତନଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକା, ତଂ ପହାଯ। କାଯେନ ଏକୋ ୱିହରତି ୱିଚରତି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଅସହାଯତ୍ତା। ଚିତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ସନ୍ନିପତନଂ ଚିତ୍ତକିଲେସସଙ୍ଗଣିକା, ତଂ ପହାଯ। ଏକୋ ୱିହରତି କିଲେସୱସେନ ଅସହାଯତ୍ତା। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା, ଗୋତ୍ରଭୁଆଦୀନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତତ୍ତା ନ ତେସଂ ୱସେନ ସାତିସଯା ନିବ୍ବୁତିସୁଖସମ୍ଫୁସନା, ଫଲସମାପତ୍ତିନିରୋଧସମାପତ୍ତିୱସେନ ପନ ସାତିସଯାତି ଆହ ''ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ୱା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ୱା''ତି। ଫଲପରିଯୋସାନୋ ହି ନିରୋଧୋ। ପୱିସିତ୍ୱାତି ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା। ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଉସ୍ସୁକ୍କୱଚନମେତଂ ଆରମ୍ମଣକରଣେନ, ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ନିରୋଧେନ ଚ ନିବ୍ବୁତିପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଚୋଦନତ୍ଥେତି ଜାନାପେତୁଂ ଉସ୍ସାହକରଣତ୍ଥେ।

୧୮୪।ଅଭିହରିତ୍ୱାତି ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ନେତ୍ୱା। ନନ୍ତି ତଥା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ୱିହରନ୍ତଂ। ଅଭିହାରୋତି ନିମନ୍ତନୱସେନ ଅଭିହରଣଂ। ''ଚୀୱରାଦୀହି ପଯୋଜନଂ ସାଧେସ୍ସାମୀ''ତି ୱଚନସେସେନ ଯୋଜନା। ତଥା ''ଯେନତ୍ଥୋ, ତଂ ୱଦେୟ୍ୟାଥା''ତି। ଚୀୱରାଦିୱେକଲ୍ଲନ୍ତି ଚୀୱରାଦୀନଂ ଲୂଖତାଯ ୱିକଲଭାୱଂ। ତଦୁଭଯମ୍ପୀତି ତଦେୱ ଅଭିହାରଦ୍ୱଯମ୍ପି। ସମ୍ପାଯନ୍ତି ସବ୍ବଗେଲଞ୍ଞପହରଣୱସେନ ଉପକାରାୱହଂ। ଭାୱିନୋ ଅନତ୍ଥସ୍ସ ଅଜନନୱସେନ ପରିପାଲନଂ ରକ୍ଖାଗୁତ୍ତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନ ଅନତ୍ଥସ୍ସ ନିସେଧୱସେନ ପରିପାଲନଂ ଆୱରଣଗୁତ୍ତି। କିମତ୍ଥିଯଂ ''ଧମ୍ମିକ''ନ୍ତି ୱିସେସନନ୍ତି ଆହ ''ସା ପନେସା''ତିଆଦି। ୱିହାରସୀମାଯାତି ଉପଚାରସୀମାଯ, ଲାଭସୀମାଯ ୱା।

୧୮୫। କେୱଲୋ ଯଦି-ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତତ୍ଥାପେକ୍ଖକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଦି ତୱ ଦାସୋ''ତିଆଦି। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧମାନେ ସତି। ଦୁତିଯଂ ଉପାଦାଯ ପଠମଭାୱୋ, ତସ୍ମା ''ପଠମ''ନ୍ତି ଭଣନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସାପି ଅତ୍ଥିତଂ ଦୀପେତି। ତଦେୱ ଚ କାରଣଂ କତ୍ୱା ରାଜାପି ଏୱମାହାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଠମନ୍ତି ଭଣନ୍ତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାତି ପଠମସଦ୍ଦେନ ଅଞ୍ଞସ୍ସାପି ଅତ୍ଥିତାଦୀପନେନେୱ।

ଦୁତିଯସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସାମଞ୍ଞଫଲୱଣ୍ଣନା

୧୮୬।କସତୀତି ୱିଲେଖତି କସିଂ କରୋତି। ଗହପତିକୋତି ଏତ୍ଥ କ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକଗେହମତ୍ତେ ଜେଟ୍ଠକୋ''ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଗହସ୍ସ ପତି ଗହପତି, ଖୁଦ୍ଦକୋ ଗହପତି ଗହପତିକୋ ଏକସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଗେହମତ୍ତେ ଜେଟ୍ଠକତ୍ତାତି, ଖୁଦ୍ଦକଭାୱୋ ପନସ୍ସ

ଗେହଓସେନେୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ଏକଗେହମେଭ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ହି ଅନେକକୁଲଜେଟ୍ଠକଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଗହଂ, ଗେହନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନମେୱ। କରସଦ୍ଦୋ ବଲିମ୍ହିତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବଲିସଙ୍ଖାତ’’ନ୍ତି। କରୋତୀତି ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି ସମ୍ପାଦେତି। ୱଡ୍ଢେତୀତି ଉପରୂପରି ଉପ୍ପାଦନେନ ମହନ୍ତଂ ସନ୍ନିଚଯଂ କରୋତି।

କସ୍ମା ତଦୁଭଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି। ଅପ୍ପମ୍ପି ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ପଗେୱ ମହନ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ। ଏସା ହି କଥିକାନଂ ପକତି, ଯଦିଦଂ ଯେନ କେନଚି ପକାରେନ ଅତ୍ଥନ୍ତରୱିଞ୍ଞାପନନ୍ତି। ଅପ୍ପମ୍ପି ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଦୁକ୍କରଭାୱୋ ପନ ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ ଲଟୁକିକୋପମସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୨।୧୪୮ ଆଦଯୋ) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି ଉଦାଯି ପୁରିସୋ ଦଲିଦ୍ଦୋ ଅସ୍ସକୋ ଅନାଳ୍ହିଯୋ, ତସ୍ସ’ସ୍ସ ଏକଂ ଅଗାରକଂ ଓଲୁଗ୍ଗୱିଲୁଗ୍ଗଂ କାକାତିଦାଯିଂ ନପରମରୂପଂ, ଏକା ଖଟୋପିକା ଓଲୁଗ୍ଗୱିଲୁଗ୍ଗା ନପରମରୂପା’’ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ଯଦି ଅପ୍ପମ୍ପି ଭୋଗଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଦୁକ୍କରଂ, କସ୍ମା ଦାସୱାରେପି ଭୋଗଗ୍ଗହଣଂ ନ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦାସୱାରେ ପନା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ତନୋପି ଅନିସ୍ସରୋତି ଅତ୍ତାନମ୍ପି ସଯମନିସ୍ସରୋ। ଯଥା ଚ ଦାସସ୍ସ ଭୋଗାପି ଅଭୋଗାଯେୱ ପରାଯତ୍ତଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଞାତଯୋପୀତି ଦାସୱାରେ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଗ୍ଗହଣମ୍ପି ନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିୱଟ୍ଟତି ପରମ୍ପରଭାୱେନ ସମନ୍ତତୋ ଆୱଟ୍ଟତୀତି ପରିୱଟ୍ଟୋ, ଞାତିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଞାତିଯେୱ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟୋ’’ତି।

ପଣୀତତରସାମଞ୍ଞଫଲୱଣ୍ଣନା

୧୮୯।ତନ୍ତି ଯଥା ଦାସୱାରେ ‘‘ଏୱମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତଥା ଇଧ କସ୍ସକୱାରେ, ତଦୱଚନଂ କସ୍ମାତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେୱାତି ୱୁତ୍ତମାନେତି ଯଥା ପଠମଦୁତିଯାନି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ପଞ୍ଞତ୍ତାନି, ତଥାଯେୱ ପଞ୍ଞପେତୁଂ ସକ୍କା ନୁ ଖୋତି ୱୁତ୍ତେ। ଏୱରୂପାହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଦାସକସ୍ସକୂପମାସଦିସାହି ଉପମାହି। ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ଦୀପେତୁଂ ପହୋତି ଅନନ୍ତପଟିଭାନତାଯ ୱିଚିତ୍ତନଯଦେସନଭାୱତୋ। ତସ୍ମାତି ଏୱଂ ଦୀପନେ। ପରିଯନ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି ଅନନ୍ତନଯଦେସନଭାୱତୋ, ସୱନେ ୱା ଅସନ୍ତୋସନେନ ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋ ସୋତୁକାମତାଜନନତୋ ସୋତୁକାମତାଯ ପରିଯନ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାପୀତି ‘‘ଦେସନାଯ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରାଧିକନାନାନଯୱିଚିତ୍ତଭାୱେ ସତିପୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୮୯) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ସତିପି ଏୱଂ ଅପରିଯନ୍ତଭାୱେତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ଅନୁମାନଞାଣେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ଉପରି ୱିସେସନ୍ତି ତଂ ଠପେତ୍ୱା ତଦୁପରି ୱିସେସମେୱ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। କସ୍ମାତି ଆହ ‘‘ସୱନେ’’ତିଆଦି। ଏତେନ ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି – ଅନେକତ୍ଥା ସମାନାପି ସଦ୍ଦା ୱୁତ୍ତିଛାନୁପୁବ୍ବିକାଯେୱ ତଂତଦତ୍ଥଦୀପକାତି।

ସାଧୁକଂ ସାଧୂତି ଏକତ୍ଥମେତଂ ସାଧୁସଦ୍ଦସ୍ସେୱ କ-କାରେନ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତେନେୱ ହି ସାଧୁକସଦ୍ଦସ୍ସତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ସାଧୁସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ଉଦାହଟୋ। ତେନ ଚ ନନୁ ସାଧୁକସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ନ ସାଧୁସଦ୍ଦସ୍ସାତି ଚୋଦନା ନିସେଧିତା। ଆଯାଚନେତି ଅଭିମୁଖଂ ଯାଚନେ, ଅଭିପତ୍ଥନାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେତି ପଟିଗ୍ଗହଣେ। ସମ୍ପହଂସନେତି ସଂୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣୱସେନ ହଂସନେ ତୋସନେ, ଉଦଗ୍ଗତାକରଣେତି ଅତ୍ଥୋ।

ସାଧୁ ଧମ୍ମରୁଚୀତି ଗାଥା ଉମ୍ମାଦନ୍ତୀଜାତକେ (ଜା। ୨।୧୮।୧୦୧)। ତତ୍ଥାଯମଟ୍ଠକଥାୱିନିଚ୍ଛଯପୱେଣୀ – ସୁଚରିତଧମ୍ମେ ରୋଚେତୀତି ଧମ୍ମରୁଚି, ଧମ୍ମରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଦିସୋ ହି ଜୀୱିତଂ ଜହନ୍ତୋପି ଅକତ୍ତବ୍ବଂ ନ କରୋତି। ପଞ୍ଞାଣୱାତି ପଞ୍ଞତ୍ତୱା ଞାଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ମିତ୍ତାନମଦ୍ଦୁବ୍ଭୋତି ମିତ୍ତାନଂ ଅଦୂସନଭାୱୋ। ‘‘ଅଦୂସକୋ ଅନୁପଘାତକୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୮୯) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଦ୍ରୁବ୍ଭୋ’’ତିପି ପାଠୋ ଦ-କାରସ୍ସ ଦ୍ର-କାରଂ କତ୍ୱା।

ଦଳ୍ହୀକମ୍ମେତି ସାତଚ୍ଚକିରିଯାଯଂ। ଆଣତ୍ତିଯନ୍ତି ଆଣାପନେ। ଇଧାପୀତି ସାମଞ୍ଞଫଲେପି। ଅସ୍ସାତି ସାଧୁକସଦ୍ଦସ୍ସ। ‘‘ସୁଣୋହି ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହୀ’’ତି ହି ସାଧୁକସଦ୍ଦେନ ସୱନମନସିକାରାନଂ ସାତଚ୍ଚକିରିଯାପି ତଦାଣାପନମ୍ପି ଜୋତିତଂ ହୋତି। ଆଯାଚନେନେୱ ଚ ଉପ୍ଯୋଜନସାମଞ୍ଞତୋ ଆଣତ୍ତି ସଙ୍ଗହିତାତି ନ ସା ୱିସୁଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ୱୁତ୍ତା। ଆଣାରହସ୍ସ ହି ଆଣତ୍ତି , ତଦନରହସ୍ସ ଆଯାଚନନ୍ତି ୱିସେସୋ। ସୁନ୍ଦରେପୀତି ସୁନ୍ଦରତ୍ଥେପି। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ସାଧୁକସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥତ୍ତଯେନ ପକାସିତଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ତସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥତ୍ତଯସ୍ସ ଇଧ ଯୋଗ୍ଗତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଦଳ୍ହୀକମ୍ମତ୍ଥେନ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଗ୍ଗହିତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ସୁଗ୍ଗହିତଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକଂ। ଭଦ୍ଦକନ୍ତି ପସତ୍ଥଂ, ‘‘ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୁନ୍ଦରଂ ଭଦ୍ଦକନ୍ତି ୱା ସୱନାନୁଗ୍ଗହଣେ ପରିଯାଯୱଚନଂ।

ମନସି କରୋହୀତି ଏତ୍ଥ ନ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦନଲକ୍ଖଣୋ ମନସିକାରୋ, ଅଥ ଖୋ ୱୀଥିପଟିପାଦନଜୱନପଟିପାଦନମନସିକାରପୁବ୍ବକେ ଚିତ୍ତେ ଠପନଲକ୍ଖଣୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆୱଜ୍ଜ, ସମନ୍ନାହରା’’ତି ଆହ। ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତମନସିକାରଦ୍ୱଯପୁବ୍ବକାଯ ଚିତ୍ତପଟିପାଟିଯା ଏକାରମ୍ମଣେ ଠପନୱସେନ ଅନୁଦ୍ଧତଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା। ନିସାମେହୀତି ସୁଣାହି, ଅନଗ୍ଘରତନମିୱ ୱା ସୁୱଣ୍ଣମଞ୍ଜୁସାଯ ଦୁଲ୍ଲଭଧମ୍ମରତନଂ ଚିତ୍ତେ ପଟିସାମେହୀତିପି

ଅତ୍ଥୋ । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତେ କରୋହୀ’’ତି। ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜନାୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଟିଯୋଗୀୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟୱିକ୍ଖେପୱାରଣଂ ସୱନେ ନିୟୋଜନୱସେନ କିରିୟନ୍ତରପଟିସେଧନତୋ, ତେନ ସୋତଂ ଓଦହାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ମନିନ୍ଦ୍ରିୟୱିକ୍ଖେପୱାରଣଂ ମନସିକାରେନ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମନିୟୋଜନେନ ଅଞ୍ଞଚିନ୍ତାପଟିସେଧନତୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୱାରଣଂ ‘‘ସାଧୁକ’’ନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅତ୍ଥୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୱାରଣେପି ଏସ ନୟୋ।

ଧାରଣୂପପରିକ୍ଖାଦୀସୂତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତୁଲନତୀରଣାଦିକେ, ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁପ୍ପଟିୱେଧେ ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତି ପକାସେତି, ସୟମେତେନାତି ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ସହ ବ୍ୟଞ୍ଜନେନାତି ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସହସ୍ସୱତ୍ତି ହି ‘‘ସମ୍ପନ୍ନତା ସମୱାୟତା ୱିଜ୍ଜମାନତା’’ତିଆଦିନା ଅନେକୱିଧା, ଇଧ ପନ ସମ୍ପନ୍ନତାଯେୱ ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ସହ ବ୍ୟଞ୍ଜନେନା’’ତି ନିବ୍ବଚନଂ କତ୍ୱାପି ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୮୯) ଅତ୍ଥୋ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଯଥା ତଂ ‘‘ନ କୁସଲା ଅକୁସଲା, କୁସଲପଟିପକ୍ଖା’’ତି (ଧ। ସ। ୧) ଅରଣୀୟତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅନୁଧାତବ୍ବତୋ ଅତ୍ଥୋ, ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦି, ସହ ଅତ୍ଥେନାତି ସାତ୍ଥୋ, ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସାଧୁକପଦଂ ଏକମେୱ ସମାନଂ ଆୱୁତ୍ତିନୟାଦିୱସେନ ଉଭୟତ୍ଥ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଧମ୍ମୋ ନାମ ତନ୍ତି। ଦେସନା ନାମ ତସ୍ସା ମନସା ୱୱତ୍ଥାପିତାୟ ତନ୍ତିଯା ଦେସନା। ଅତ୍ଥୋ ନାମ ତନ୍ତିଯା ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୱେଧୋ ନାମ ତନ୍ତିଯା, ତନ୍ତିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ। ଯସ୍ମା ଚେତେ ଧମ୍ମଦେସନାତ୍ଥପଟିୱେଧା ସସାଦୀହି ୱିୟ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀହି ଦୁକ୍ଖୋଗାହା, ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠା ଚ, ତସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା…ପେ… ମନସି କରୋହୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା, ଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦେସନାୟ, ଉପ୍ପାଦେତୁମସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ, ତବ୍ୱିସୟଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯମେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ନିଦାନୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

‘‘ସୁଣାହି ସାଧୁକ’’ନ୍ତି ‘‘ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ନ କେୱଲଂ ଅତ୍ଥକ୍କମତୋ ଏୱ ଅୟଂ ଯୋଜନା, ଅଥ ଖୋ ସଦ୍ଦକ୍କମତୋପି ଉଭୟତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ସକ୍କା ମହାରାଜା’’ତି ଇଧାପି ‘‘ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ…ପେ… ପଣୀତତରଞ୍ଚା’’ତି ଇଦମନୁୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞାତଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଦେସନ’’ନ୍ତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ଭାସନନ୍ତି ଅତ୍ଥମେୱ ଦଳ୍ହଂ କରୋତି ‘‘ଦେସେସ୍ସାମୀତି ସଂଖିତ୍ତଉଦ୍ଦୀପନ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ହି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଦେସନଂ ନାମ ଉଦ୍ଦିସନଂ। ଭାସନଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିସନଂ ପରିବ୍ୟତ୍ତକଥନଂ। ତେନାୟମତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସଗାଥାୱଗ୍ଗସଂୟୁତ୍ତେ ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୪) ଗାଥାପଦେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସାଳିକାଯିୱ ନିଗ୍ଘୋସୋତି ସାଳିକାୟ ନିଗ୍ଘୋସୋ ୱିୟ, ଯଥା ସାଳିକାୟ ଆଲାପୋ ମଧୁରୋ କଣ୍ଣସୁଖୋ ପେମନୀୟୋ, ଏୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିଭାନନ୍ତି ଚେତସ୍ସ ୱିସେସନଂ ଲିଙ୍ଗଭେଦସ୍ସପି ୱିସେସନସ୍ସ ଦିସ୍ସନତୋ ଯଥା ‘‘ଗୁଣୋ ପମାଣ’’ନ୍ତି। ପଟିଭାନନ୍ତି ଚ ସଦ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଟିଭାତି ତଂତଦାକାରେନ ଦିସ୍ସତୀତି କତ୍ୱା। ଉଦୀରୟୀତି ଉଚ୍ଚାରୟି, ୱୁଚ୍ଚତି ୱା, କମ୍ମଗବ୍ଭୁଞ୍ଚେତଂ କିରିଯାପଦଂ। ଇମିନା ଚେତଂ ଦୀପେତି – ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଥୋମେତୁକାମେନ ଦେସନାଭାସନାନଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦେନ ଆୟସ୍ମତା ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରେନ ‘‘ସଙ୍ଖିତ୍ତେନ, ୱିତ୍ଥାରେନା’’ତି ଚ ୱିସେସନଂ କତଂ, ତେନାୟମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେତି ‘‘ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ। ‘‘ନ କିର ଭଗୱା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଦେସେସ୍ସତି, ଅଥ ଖୋ ୱିତ୍ଥାରେନପି ଭାସିସ୍ସତୀ’’ତି ହି ତଂ ପଦଂ ସୁତ୍ୱାୱ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ସଞ୍ଜାତୁସ୍ସାହୋ, ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟମାଚରିୟସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅପିଚ ‘‘ତେନ ହି ମହାରାଜ ସୁଣୋହି ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହି, ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଉପ୍ପୋଜନପଟିଞ୍ଞାକରଣପ୍ପକାରଂ ଉସ୍ସାହଜନନକାରଣଂ ସବ୍ବେନେୱ ଉସ୍ସାହସମ୍ଭୱତୋ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେତି ‘‘ସୁଣୋହି, ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହି, ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସବ୍ବେହେୱ ତୀହିପି ପଦେହି ଉସ୍ସାହଜାତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୀତି ପତି ଅସ୍ସୋସି ଭଗୱତୋ ୱଚନସମନନ୍ତରମେୱ ପଚ୍ଛା ଅସ୍ସୋସି, ‘‘ସକ୍କା ପନ ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ୱା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଏୱଂ ଭନ୍ତେ’’ତି ଅସ୍ସୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ପତିସ୍ସୱନଂ ଅତ୍ଥତୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମେୱାତି ଆହ ‘‘ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି, ପଟିଗ୍ଗହେସୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ଇତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଇତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୯୦। ‘‘ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଏତଦୱୋଚା’’ତି ୱଚନସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଏତଂ ଅୱୋଚା’’ତି ପଦଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦାନୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଇଧା’’ତି ଇମିନା ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅଧିକରଣଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଲୋକମେୱାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଦେସୋପଦେସେ ନିପାତୋ’’ତି ଇମିନା। ଦେସସ୍ସ ଉପଦିସନଂ ଦେସୋପଦେସୋ, ତସ୍ମିଂ। ଯଦି ସବ୍ବତ୍ଥ ଦେସୋପଦେସେ, ଅଥାୟମତ୍ଥୋ ନ

ୱୁତ୍ତୋ ଅୱୁତ୍ତେପି ଲବ୍ଭମାନତ୍ତାତି ଚୋଦନାୟାହ ‘‘ସ୍ୱାୟ’’ନ୍ତିଆଦି। ସାମଞ୍ଞଭୂତଂ ଇଧସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ସ୍ୱାୟ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତୁ ଯଥାୱିସେସିତଙ୍ଗ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘କତ୍ଥଚି ପଦପୂରଣମତ୍ତମେୱା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୯୦)। ଲୋକଂ ଉପାଦାୟ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକସଦ୍ଦେନ ସମାନାଧିକରଣଭାୱତୋ। ଇଧ ଲୋକେତି ଚ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ, ତତ୍ଥାପି ଅୟଂ ଚକ୍କୱାଳୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସାସନମୁପାଦାୟ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସମଣୋ’’ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନତୋ। ଅୟଞ୍ହି ଚତୁକ୍କଙ୍ଗୁତ୍ତରପାଠୋ। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ସମଣୋତି ସୋତାପନ୍ନୋ। ଦୁତିୟୋ ସମଣୋତି ସକଦାଗାମୀ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ତତ୍ଥେୱ –

‘‘କତମୋ ଚ ଭିକ୍ଖୱେ ପଠମୋ ସମଣୋ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ ତିଣ୍ଣଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖୟା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି, (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧) ‘‘କତମୋ ଚ ଭିକ୍ଖୱେ ଦୁତିୟୋ ସମଣୋ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ ତିଣ୍ଣଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖୟା ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା ସକଦାଗାମୀ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧) ଚ ଆଦି।

ଓକାସନ୍ତି କଞ୍ଚି ପଦେସମୁପାଦାୟ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସା’’ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନତୋ।

ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସାତି ଇମିସ୍ସଂୟେୱ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାୟଂ ପତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ, ଦେୱଭୂତସ୍ସ ମେ ସତୋତି ଦେୱଭାୱେନ, ଦେୱୋ ହୁତ୍ୱା ୱା ଭୂତସ୍ସ ସମାନସ୍ସ। ମେତି ଅନାଦରୟୋଗେ ସାମିୱଚନଂ। ପୁନ ମେତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ। ଇଦଞ୍ହି ସକ୍କପଞ୍ହତୋ ଉଦାହଟଂ।

ପଦପୂରଣମତ୍ତମେୱ ଓକାସାପଦିସନସ୍ସାପି ଅସମ୍ଭୱେନ ଅତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ଅବୋଧନତୋ। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତମେୱ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଲୋକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମଂ ଉଯ୍ୟୋଜନପଟିଞ୍ଞାକରଣୱିସୟେ ଆଲପନନ୍ତି ପୁନ ‘‘ମହାରାଜା’’ତି ଆଲପତି। ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ଆଦୟୋ ସଦ୍ଦା ୱିହାରିତାତି ଯୋଜନା। ଅତ୍ଥତୋ ହି ୱିହାରଣଂ ସଦ୍ଦମୁଖେନେୱ ହୋତୀତି ଉଭୟତ୍ଥ ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘ଅପରେହିପି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ’’ତିଆଦିନା (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮) ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦୋ ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ, ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ଆଦୟୋ ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଟୀକାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୩୦) ଅପରେହିପି ପକାରେହି ୱିହାରିତା ଆଚରିୟେନ, ତସ୍ମା ତେସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନପି ତେସମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥାଗତସ୍ସ ସତ୍ତନିକାୟନ୍ତୋଗଧତାୟ ‘‘ଇଧ ପନ ସତ୍ତଲୋକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସତ୍ତନିକାୟେ, ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଓକାସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସତ୍ତଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଦେୱଲୋକେ, ନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି।

ତସ୍ସାପରେନାତି ତସ୍ସ ନିଗମସ୍ସ ଅପରେନ, ତତୋ ବହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତୋତି ମହାସାଲତୋ। ଓରତୋ ମଜ୍ଝେତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ମଜ୍ଝିମପଦେସୋ। ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ପଞ୍ଚନିମିତ୍ତବଦ୍ଧା ସୀମା ୱିୟ ପଞ୍ଚହି ଯଥାୱୁତ୍ତନିମିତ୍ତେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟଯୋଜନସତେତି ପଣ୍ଣାସୟୋଜନେହି ଊନତିୟୋଜନସତେ। ଅୟଞ୍ହି ମଜ୍ଝିମଜନପଦୋ ମୁଦିଙ୍ଗସଣ୍ଠାନୋ, ନ ସମପରିୱଟ୍ଟୋ, ନ ଚ ସମଚତୁରସ୍ସୋ, ଉଜୁକେନ କତ୍ଥଚି ଅସୀତିୟୋଜନୋ ହୋତି, କତ୍ଥଚି ଯୋଜନସତିକୋ, ତଥାପି ତେସ କୁଟିଲପରିଚ୍ଛେଦେନ ମିନିୟମାନୋ ପରିୟନ୍ତ ପରିକ୍ଖେପତୋ ନୱୟୋଜନସତିକୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନୱୟୋଜନସତେ’’ତି। ଅସୀତିମହାଥେରାତି ଯେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ସୁନାପରନ୍ତକସ୍ସ ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରସ୍ସାପି ମହାସାୱକେସୁ ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା। ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦୋ ହି ପଚ୍ଚନ୍ତୱିସୟୋ। ତଥା ହି ‘‘ଚନ୍ଦନମଣ୍ଡଲମାଳଅପଟିଗ୍ଗହଣେ ଭଗୱା ନ ତତ୍ଥ ଅରୁଣଂ ଉଟ୍ଠପେତୀ’’ତି ମଜ୍ଝିମାଗମ- (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୪।୩୯୭) ସଂୟୁତ୍ତାଗମଟ୍ଠକଥାସୁ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୪।୮୮-୮୯) ୱୁତ୍ତଂ। ସାରପ୍ପତ୍ତାତି କୁଲଭୋଗିସ୍ସରିୟାଦିୱସେନ, ସୀଲସାରାଦିୱସେନ ଚ ସାରଭୂତା। ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାତିବ୍ରହ୍ମାୟୁପୋକ୍ଖରସାତିଆଦିବ୍ରାହ୍ମଣା ଚେୱ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକାଦିଗହପତିକା ଚ।

ତତ୍ଥାତି ମଜ୍ଝିମପଦେସେ, ତସ୍ମିଂୟେୱ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱଚନେ ୱା। ସୁଜାତାୟାତି ଏୱଂନାମିକାୟ ପଠମଂ ସରଣଗମନିକାୟ ଯସତ୍ଥେରମାତୁୟା। ଚତୂସୁ ପନେତେସୁ ୱିକପ୍ପେସୁ ପଠମୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱାୟ ଆସନ୍ନତରପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଆସନ୍ନତରାୟ ହି ପଟିପତ୍ତିୟା ଠିତୋପି ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା, ପଗେୱ ପଟିପତ୍ତିୟା ମତ୍ଥକେ ଠିତୋ। ଦୁତିୟୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱାୱହପଚ୍ଚଜ୍ଜତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଆସନ୍ନମତ୍ତପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ, ତତିୟୋ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମପାରିପୂରିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବୁଦ୍ଧଭାୱାୟ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ। ନ ହି ମହାସତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତିମଭୱୂପପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧତ୍ଥାୟ କାଲମାଗମୟମାନେନେୱ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠନତୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱକରଧମ୍ମସମାରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବୋଧିୟା ନିୟତଭାୱଦସ୍ସନେନ। ବୋଧିୟା ହି ନିୟତଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱିଞ୍ଞୂହି ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କା ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା। ଯଥା ପନ ‘‘ସନ୍ଦନ୍ତି ନଦିୟୋ’’ତି ସନ୍ଦନକିରିୟାୟ ଅୱିଚ୍ଛେଦମୁପାଦାୟ ୱତ୍ତମାନପ୍ପୟୋଗୋ , ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦତ୍ଥାୟ ପଟିପଜ୍ଜନକିରିୟାୟ ଅୱିଚ୍ଛେଦମୁପାଦାୟ ଚତୂସୁପି ୱିକପ୍ପେସୁ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପୱତ୍ତାପରତୱତ୍ତମାନୱଚନଞ୍ଚେତଂ। ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ହି ୱତ୍ତମାନଲକ୍ଖଣଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ପକାସିତଂ –

‘‘ନିଚ୍ଚପଓ୍ୱତ୍ତି ସମୀପୋ, ପଓ୍ୱତ୍ତୁପରତୋ ତଥା;

ପଓ୍ୱତ୍ତାପରତୋ ଚେଓ୍ୱ, ଓ୍ୱତ୍ତମାନୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ’’ତି।

ଯସ୍ମା ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାଓ୍ୱକାନଂ ୱିଯ ନ ପଟିପାଟିଯା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସହେଓ୍ୱ ପନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସକଲୋପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଗୁଣରାସି ଆଗତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ନିପ୍ଫନ୍ନସବ୍ବକିଚ୍ଚତ୍ତା ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନାମାତି ଏକଙ୍ଗୁତ୍ତରଓ୍ୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦) ୱୁତ୍ତଂ। ଅସତି ହି ନିପ୍ଫନ୍ନସବ୍ବକିଚ୍ଚତ୍ତେ ନ ତାଓ୍ୱତା ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଓ୍ୱତ୍ତୁମରହତି। ସବ୍ବପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାଓ୍ୱନ୍ତି ଚତୂସୁ ୱିକପ୍ପେସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ‘‘ତଥାଗତୋ ସୁଜାତାଯ…ପେ… ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥିଭାଓ୍ୱଂ। ତଦେଓ୍ୱ ସନ୍ଧାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧଭାଓ୍ୱାଯ ଆସନ୍ନତରପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସେଓ୍ୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅଯମେଓ୍ୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ମୁଖ୍ଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ତଥାଗତୋ…ପେ… ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଅତୀତକାଲଓ୍ୱସେନ କୋଚି ଅତ୍ଥଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ଯାତି ତନ୍ନିଓ୍ୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୭) ୱିଯ ହି ଇଧ ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲିକୋ। ନନୁ ଚ ଅରହତ୍ତଫଲସମଙ୍ଗୀସଙ୍ଖାତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋଯେଓ୍ୱ ତଥାଗତୋ ପଓ୍ୱେଦନଦେସନାଦୀନି ସାଧେତି, ଅଥ କସ୍ମା ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପରିଯୋସାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋଯେଓ୍ୱ ତଥାଗତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ନ ହି ସୋ ପଓ୍ୱେଦନଦେସନାଦୀନି ସାଧେତି ମଧୁପାଯାସଭୋଜନତୋ ଯାଓ୍ୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ, ତାଓ୍ୱ ତେସଂ କିଚ୍ଚାନମସାଧନତୋତି? ନ ହେଓ୍ୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ବୁଦ୍ଧଭାଓ୍ୱାଯ ଆସନ୍ନତରପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଗହଣେନେଓ୍ୱ ଅରହତ୍ତଫଲସମଙ୍ଗୀସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସାପି ଗହିତତ୍ତା। କାରଣଗ୍ଗହଣେନେଓ୍ୱ ହି ଫଲମ୍ପି ଗହିତଂ ତଦୱିନାଭାୱିତ୍ତା। ଇତି ପଓ୍ୱେଦନଦେସନାଦିସାଧକସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସମଙ୍ଗିନୋପି ତଥାଗତସ୍ସ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ନେଯ୍ଯତ୍ଥମିଦଂ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଓ୍ୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ତଥା ହି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦) ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ତୀହି କାଲେହି ଅତ୍ଥୱିଭଜନେ ‘‘ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ ଲଦ୍ଧବ୍ଯାକରଣତୋ ଯାଓ୍ୱ ଅନାଗାମିଫଲା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ନାମ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମ, ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ମତି। ଯସ୍ମା ପନ ଏକଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୭୦) ସୁତ୍ତପଦଓ୍ୱଣ୍ଣନାଯଂ ‘‘ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସୁତ୍ତେ ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣଂଯେଓ୍ୱ ସନ୍ଧାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ’’ତି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦) ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ଇଧାପି ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣମେଓ୍ୱ ସନ୍ଧାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ସବ୍ବପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାଓ୍ୱଂ ସନ୍ଧାଯା’’ତି ଇମିନା। ତେନାହ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସବ୍ବପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାଓ୍ୱନ୍ତି ଚ ସବ୍ବଓ୍ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ପଠମତରଂ ଅରହତ୍ତଫଲଓ୍ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଭାଓ୍ୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ଚ ଇମିନା ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣଓ୍ୱସେନ ଅତୀତକାଲଂ ଦସ୍ସେତୀତି। ଅଯମେଓ୍ୱ ଚ ନଯୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟୀକାକାରେନ ଆଚରିଯସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ ଅଧିପ୍ପେତୋତି।

ସୋ ଭଗଓ୍ୱାତି ଯୋ ସୋ ତଥାଗତୋ ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପକିତ୍ତିତଗୁଣୋ, ସୋ ଭଗଓ୍ୱା। ଇଦାନି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଇମସଦ୍ଦେନ ନିଦସ୍ସେତି ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ଥସ୍ସ ପରାମସନତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ନଯିଦଂ ମହାଜନସ୍ସ ସମ୍ମୁଖମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଇମଂ ଲୋକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ‘‘ସଦେଓ୍ୱକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଓ୍ୱକ୍ଖମାନଂ ଅନଓ୍ୱସେସପରିଯାଦାନଂ ସନ୍ଧାଯାତି। ‘‘ସହ ଦେଓ୍ୱେହି ସଦେଓ୍ୱକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଯଥାଓ୍ୱାକ୍ଯଂ ପଦନିବ୍ବଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥାପଦଂ ପନ ‘‘ସଦେଓ୍ୱକୋ’’ତିଆଦିନା ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଇମେ ଚ ତଗ୍ଗୁଣସଂୱିଞ୍ଞାଣବାହିରତ୍ଥସମାସା। ଏତ୍ଥ ହି ଅଓ୍ୱଯଓ୍ୱେନ ୱିଗ୍ଗହୋ, ସମୁଦାଯୋ ସମାସତ୍ଥୋ ହୋତି ଲୋକାଓ୍ୱଯଓ୍ୱେନ କତୱିଗ୍ଗହେନ ଲୋକସମୁଦାଯସ୍ସ ଯଥାରହଂ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ସମଓ୍ୱାଯଜୋତକସହସଦ୍ଦଯୋଗେ ହି ଅଯମେଓ୍ୱ ସମାସୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଦେଓ୍ୱେହୀତି ଚ ପଞ୍ଚକାମାଓ୍ୱଚରଦେଓ୍ୱେହି, ଅରୂପାଓ୍ୱଚରଦେଓ୍ୱେହି ୱା। ବ୍ରହ୍ମୁନାତି ରୂପାଓ୍ୱଚରାରୂପାଓ୍ୱଚରବ୍ରହ୍ମୁନା, ରୂପାଓ୍ୱଚରବ୍ରହ୍ମୁନା ଏଓ୍ୱ ୱା, ବହୁକତ୍ତୁକାଦୀନମ୍ପିଓ୍ୱ ନେସଂ ସିଦ୍ଧି। ପଜାତତ୍ତାତି ଯଥାସକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ପଜାରେନ ନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ତା।

ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱଚନତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଓ୍ୱଚନୀଯତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚକାମାଓ୍ୱଚରଦେଓ୍ୱଗ୍ଗହଣଂ ପାରିସେସଞ୍ଞାଯେନ ଇତରେସଂ ପଦନ୍ତରେହି ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା। ଛଟ୍ଠକାମାଓ୍ୱଚରଦେଓ୍ୱଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞ୍ଞାଯେନ। ତତ୍ଥ ହି ମାରୋ ଜାତୋ, ତନ୍ନିଓ୍ୱାସୀ ଚ। ଯସ୍ମା ଚେସ ଦାମରିକରାଜପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ତତ୍ଥ ଓ୍ୱସିତତ୍ତା ପାକଟୋ, ତସ୍ମା ସନ୍ତେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ଓ୍ୱସଓ୍ୱତ୍ତିମହାରାଜାଦୀସୁ ପାକଟତରେନ ତେନେଓ୍ୱ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋତି, ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୯୦) ପକାସିତୋଓ୍ୱ। ମାରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତଂସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ଦେଓ୍ୱାପି ଗହିତା ଓକାସଲୋକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଗହଣତୋ। ଏଓ୍ୱଞ୍ହି ଓ୍ୱସଓ୍ୱତ୍ତିସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅନଓ୍ୱସେସପରିଯାଦାନଂ ହୋତି। ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣମ୍ପି ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞ୍ଞାଯେନ। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକପଚ୍ଚାମିତ୍ତସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ଏଓ୍ୱ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତା, ତେଯେଓ୍ୱ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା, ତେସଂ ଗହଣଂ ତଥା, ତେନ

ବାହିରକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକପଚ୍ଚାମିତ୍ତାନମ୍ପି ତେସଂ ଇମିନା ଗହଣତୋ। ସମିତପାପବାହିତପାପସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣନ୍ତି ପନ ସାସନିକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କାମଂ ‘‘ସଦେୱକ’’ନ୍ତିଆଦିୱିସେସନାନଂ ୱସେନେୱ ସତ୍ତୱିସଯୋପି ଲୋକସଦ୍ଦୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି ସମାୱାଯତ୍ଥୱସେନ ତୁଲ୍ଯଯୋଗୱିସଯତ୍ତା ତେସଂ, ‘‘ସଲୋମକୋ ସପକ୍ଖକୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ଥୱସେନ ଅତୁଲ୍ଯଯୋଗୱିସଯେପି ଅଯଂ ସମାସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବ୍ଯଭିଚାରଦସ୍ସନତୋ ଅବ୍ଯଭିଚାରେନତ୍ଥଞ୍ଞାପକଂ ପଜାଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଜାୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣ’’ନ୍ତି, ନ ପନ ଲୋକସଦ୍ଦେନ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ତୀହି ପଦେହି ଓକାସଲୋକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତଲୋକୋ’’ତି। ସଦେୱକାଦିୱଚନେନ ଉପପତ୍ତିଦେୱାନଂ, ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀୱଚନେନ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାନଞ୍ଚ ଗହିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଦେୱ… ପେ… ମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିଦେୱା ରାଜାନୋ । ଅୱସେସମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣନ୍ତି ସମ୍ମୁତିଦେୱେହି, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଚ ଅୱସିଟ୍ଠମନୁସ୍ସାନଂ ଗହଣଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ପଦେସୁ। ତୀହି ପଦେହୀତି ସଦେୱକସମାରକସବ୍ରହ୍ମକପଦେହି। ଦ୍ୱୀହୀତି ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀସଦେୱମନୁସ୍ସପଦେହି। ସମାସପଦତ୍ଥେସୁ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଓକାସଲୋକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତଲୋକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅପରୋ ନଯୋ’’ତିଆଦିନା ଅପରମ୍ପି ୱଚନୀଯତ୍ଥମାହ। ଅରୂପିନୋପି ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରେନ ୱିହରନ୍ତୋ ‘‘ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେୱା’’ତି ଇଦଂ ନିବ୍ବଚନଂ ଲଦ୍ଧୁମରହନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସଦେୱକଗ୍ଗହଣେନ ଅରୂପାୱଚରଲୋକୋ ଗହିତୋ’’ତି। ତେନେୱାହ ଭଗୱା ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀସୁ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗାନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ଯତ’’ନ୍ତିଆଦି, (ଅ। ନି। ୩।୧୧୭) ଅରୂପାୱଚରଭୂତୋ ଓକାସଲୋକୋ, ସତ୍ତଲୋକୋ ଚ ଗହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକୋ, ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋତି ଏତ୍ଥାପି। ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକସ୍ସ ସୱିସେସଂ ମାରୱସେ ପୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମାରକଗ୍ଗହଣେନ ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକୋ’’ତି। ସୋ ହି ତସ୍ସ ଦାମରିକସ୍ସ ୱିଯ ୱସପୱତ୍ତନୋକାସୋ। ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ଗହିତୋ ପାରିସେସଞ୍ଞାଯେନ ଅରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା। ଚତୁପରିସୱସେନାତି ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିସମଣଚାତୁମହାରାଜିକତାୱତିଂସମାରବ୍ରହ୍ମସଙ୍ଖାତାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ଖତ୍ତିଯାଦିଚତୁପରିସୱସେନେୱ ତଦଞ୍ଞାସଂ ସଦେୱକାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଚତୁପରିସୱସେନ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ଗହିତୋତି? ‘‘ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣି’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମଣପରିସା, ବ୍ରାହ୍ମଣପରିସା ଚ ଗହିତା, ‘‘ସଦେୱମନୁସ୍ସ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଖତ୍ତିଯପରିସା, ଗହପତିପରିସା ଚାତି। ‘‘ପଜ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପନ ଇମାଯେୱ ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ୱୁତ୍ତା। ଚତୁପରିସସଙ୍ଖାତଂ ପଜନ୍ତି ହି ଇଧ ଅତ୍ଥୋ।

ଅଞ୍ଞଥା ଗହେତବ୍ବମାହ ‘‘ସମ୍ମୁତିଦେୱେହି ୱା ସହ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ’’ତି। କଥଂ ପନ ଗହିତୋତି? ‘‘ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣି’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଗହିତା, ‘‘ସଦେୱମନୁସ୍ସ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମ୍ମୁତିଦେୱସଙ୍ଖାତା ଖତ୍ତିଯା, ଗହପତିସୁଦ୍ଦସଙ୍ଖାତା ଚ ଅୱସେସମନୁସ୍ସାତି। ଇତୋ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ମନୁସ୍ସସତ୍ତାନମଭାୱତୋ ‘‘ପଜ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଏତେଯେୱ ଚତୂହି ପକାରେହି ଠିତା ମନୁସ୍ସସତ୍ତା ୱୁତ୍ତା। ଚତୁକୁଲପ୍ପଭେଦଂ ପଜନ୍ତି ହି ଇଧ ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱିକପ୍ପଦ୍ୱଯେପି ପଜାଗହଣେନ ଚତୁପରିସାଦିୱସେନ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଞେୱ ଗହିତତ୍ତା ଇଦାନି ଅୱସେସସତ୍ତେପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥାପି ଚତୁପରିସୱସେନ ଗହିତେନ ମନୁସ୍ସଲୋକେନ ସହ ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋ ଗହିତୋ, ସମ୍ମୁତିଦେୱେହି ୱା ସହ ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନାଗଗରୁଳାଦିୱସେନ ଚ ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଚତୁପରିସସହିତୋ ଅୱସେସସୁଦ୍ଦନାଗସୁପଣ୍ଣନେରଯିକାଦିସତ୍ତଲୋକୋ, ଚତୁକୁଲପ୍ପଭେଦମନୁସ୍ସସହିତୋ ୱା ଅୱସେସନାଗସୁପଣ୍ଣନେରଯିକାଦିସତ୍ତଲୋକୋ ଗହିତୋତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ଅଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋତି ଉକ୍କଂସଗତିପରିଚ୍ଛେଦତୋ, ତବ୍ବିଜାନନେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଠମନଯେନ ହି ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ ଦେୱଗତିପରିଯାପନ୍ନାୱ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସମଙ୍ଗିତାଯ, ଦୀଘାଯୁକତାଯାତି ଏୱମାଦୀହି ୱିସେସେହି ସେଟ୍ଠା। ଦୁତିଯନଯେନ ପନ ଅରୂପିନୋ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତକିଲେସଦୁକ୍ଖତାଯ, ସନ୍ତପଣୀତଆନେଞ୍ଜୱିହାରସମଙ୍ଗିତାଯ, ଅତିୱିଯ ଦୀଘାଯୁକତାଯାତି ଏୱମାଦୀହି ୱିସେସେହି ଅତିୱିଯ ଉକ୍କଟ୍ଠା। ଆଚରିଯେହି ପନ ଦୁତିଯନଯମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପଠମପଦେନେୱ ପଧାନନଯେନ ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ସଚ୍ଛିକତଭାୱେ ସିଦ୍ଧେପି ଇମିନା କାରଣୱିସେସେନ ସେସପଦାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ତତୋ ଯେସ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ତତୋତି ପଠମପଦତୋ ପରଂ ଆହାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଛକାମାୱଚରିସ୍ସରୋ’’ ତିଯେୱ ୱୁତ୍ତେ ସକ୍କାଦୀନମ୍ପି ତସ୍ସ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ସିଯାତି ଆସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ୱସୱତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ସାହସିକକରଣେନ ୱସୱତ୍ତାପନମେୱ ତସ୍ସାଧିପଚ୍ଚନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୋ ହି ଛଟ୍ଠଦେୱଲୋକେପି ଅନିସ୍ସରୋ ତତ୍ଥ ୱସୱତ୍ତିଦେୱରାଜସ୍ସେୱ ଇସ୍ସରତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମୱରେ ଅଟ୍ଠନିପାତେ ଦାନାନିସଂସସୁତ୍ତେ ‘‘ତତ୍ର ଭିକ୍ଖୱେ ୱସୱତ୍ତୀ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଂ ଅତିରେକଂ କରିତ୍ୱା… ପେ… ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀ ଦେୱେ ଦସହି ଠାନେହି ଅଧିଗଣ୍ହାତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୩୬) ୱିତ୍ଥାରୋ। ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ର ହି ୱସୱତ୍ତିରାଜା ରଜ୍ଜଂ କାରେତି, ମାରୋ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଅତ୍ତନୋ ପରିସାଯ ଇସ୍ସରିଯଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ରଜ୍ଜପଚ୍ଚନ୍ତେ ଦାମରିକରାଜପୁତ୍ତୋ ୱିଯ

ଓସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୬୦) ''ବ୍ରହ୍ମା ମହାନୁଭାୱୋ''ତିଆଦି ଦସସହସ୍ସିୟଂ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱସେନ ୱଦତି। ''ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋ''ତି ହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ''ଏକଙ୍ଗୁଲିୟା''ତିଆଦି ଏକଦେସେନ ମହାନୁଭାୱତାଦସ୍ସନଂ। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଂ। ପୁଥୂତି ବହୁକା, ୱିସୁଂ ଭୂତା ୱା। ଉକ୍କଟ୍ଠଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଉକ୍କଂସଗତିକାନଂ। ଭାୱାନୁକ୍କମୋତି ଭାୱୱସେନ ପରେସମଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ''ସଦେୱକ''ନ୍ତିଆଦିପଦାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ, ଭାୱୱସେନ ଅନୁସନ୍ଧିକ୍କମୋ ୱା ଭାୱାନୁକ୍କମୋ, ଅତ୍ଥାନଞ୍ଚେୱ ପଦାନଞ୍ଚ ଅନୁସନ୍ଧାନପଟିପାଟୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ ତଥାଯେୱ ସମନ୍ତପାସାଦିକାଯଂ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ୧) ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ଆଚରିଯସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) ଚ ୱଣ୍ଣିତତ୍ତା। ''ୱିଭାୱନାନୁକ୍କମୋ''ତିପି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ପନ ତେସୁ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା ନ ସୁନ୍ଦରୋ।

ଇଦାନି ପୋରାଣକାନଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୋରାଣା ପନାହୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞପଦେନ ନିରୱସେସସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅୱସେସଲୋକନ୍ତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ତିଭୱୂପଗେ ସତ୍ତେ''ତି, ତେଧାତୁକସଙ୍ଖାତେ ତଯୋ ଭୱେ ଉପଗତସତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ତୀହାକାରେହୀତି ଦେୱମାରବ୍ରହ୍ମସହିତତାସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ଆକାରେହି। ତୀସୁ ପଦେସୂତି ''ସଦେୱକ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ତୀସୁ ପଦେସୁ। ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୱସେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା। ତେଯେୱ ତିଭୱୂପଗେ ସତ୍ତେ ''ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିଂ, ସଦେୱମନୁସ୍ସ''ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେ ପକ୍ଖିପତୀତି ଞାପେତୁଂ ''ପୁନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ତେନାକାରେନାତି ସଦେୱକତ୍ତାଦିନା, ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀଭାୱାଦିନା ଚ ତେନ ତେନ ପକାରେନ। ''ତିଭୱୂପଗେ ସତ୍ତେ''ତି ୱତ୍ୱା ''ତେଧାତୁକମେୱା''ତି ୱଦନ୍ତା ଓକାସଲୋକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତି। ତେଧାତୁକମେୱ ପରିଯାଦିନ୍ନନ୍ତି ପୋରାଣା ପନାହୂତି ଯୋଜନା।

ସାମନ୍ତି ଅତ୍ତନା। ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପୋହନେନ, ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣେନ ୱା ତପ୍ପଟିସେଧନମାହ ''ଅପରନେଯ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା''ତି, ଅପରେହି ଅନଭିଜାନାପେତବ୍ବୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଞ୍ଞାତି ଯ-କାରଲୋପନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା ''ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩, ୪୨୨; ୨। ୨୪; ୩।୭୫; ସଂ। ନି। ୪।୧୨୦; ଅ। ନି। ୬।୫୮; ମହାନି। ୨୦୬) ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଭିଞ୍ଞାଯା''ତି। ଅଭିସଦ୍ଦେନ ନ ୱିସେସନମତ୍ତଂ ଜୋତିତଂ, ଅଥ ଖୋ ୱିସେସନମୁଖେନ କରଣମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେତି ''ଅଧିକେନ ଞାଣେନା''ତି ଇମିନା। ଅନୁମାନାଦିପଟିକ୍ଖେପୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଉପମାନଅତ୍ଥାପତ୍ତିସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନସମ୍ପଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗସହଚରଣାଦିନା କାରଣଲେସମତ୍ତେନ ପୱେଦନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାଯ ହି ସବ୍ବଧମ୍ମପଚ୍ଚକ୍ଖା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ। ବୋଧେତି ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ପକାସେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯତୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିୱେଚିତବ୍ବୋ।

ଅନୁତ୍ତରଂ ୱିୱେକସୁଖନ୍ତି ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ। ହିତ୍ୱାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରା ଠିତିକାପି କଦାଚି ଭଗୱତୋ ଦେସନା ହୋତୀତି କତ୍ୱା କତଂ। ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ପରିସା ସାଧୁକାରଂ ୱା ଦେତି, ଯଥାସୁତଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ ଖଣମ୍ପି ପୁବ୍ବାଭୋଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପୁବ୍ବେ ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୭) ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା ଦେସେନ୍ତୋତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପଂ ୱା ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ, ନେଯ୍ୟସ୍ସ ଚ ୱସେନ ବହୁଂ ୱା ଦେସେନ୍ତୋ। କଥଂ ଦେସେତୀତି ଆହ ''ଆଦିମ୍ହିପୀ''ତିଆଦି। ଧମ୍ମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣତା ନିୟ୍ୟାନିକତାଯ, ନିୟ୍ୟାନିକତା ଚ ସବ୍ବସୋ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱେନେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୱଜ୍ଜମେୱ କତ୍ୱା''ତି। ଦେସନାଯାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସକାଯତ୍ତେନ ହି ଆଣାଦିୱିଧିନା ଅତିସଜ୍ଜନଂ ପବୋଧନଂ ଦେସନାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚାପି ଅୱଯୱୱିନିମୁତ୍ତୋ ସମୁଦାଯୋ ନାମ ପରମତ୍ଥତୋ କୋଚି ନତ୍ଥି, ଯେସୁ ପନ ଅୱଯୱେସୁ ସମୁଦାଯରୂପେନ ଅପେକ୍ଖିତେସୁ ଗାଥାଦିସମଞ୍ଞା, ତଂ ତତୋ ଭିନ୍ନଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ସଂସାମିୱୋହାରମାରୋପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥି ଦେସନାଯ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନ''ନ୍ତି ଆହ। ସାସନସ୍ସାତି ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ। ସାସିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଗତେନ ହି ଯଥାପରାଧାଦିନା ସାସିତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁସାସନଂ, ତଦଙ୍ଗୱିନଯାଦିୱସେନ ୱିନଯନନ୍ତି କତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମୋ ''ସାସନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ଥି ସାସନସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚତୁପ୍ପଦିକାଯପୀତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ, ତେନ ଏୱଂ ଅପ୍ପକତରାଯପି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ କଲ୍ୟାଣତା, ପଗେୱ ବହୁତରାଯାତି ସମ୍ଭାୱେତି। ପଦଞ୍ଚେତ୍ଥ ଗାଥାଯ ଚତୁତ୍ଥଂସୋ, ଯଂ ''ପାଦୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏତେନେୱ ତିପାଦିକଛପାଦିକାସୁପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ସୁତ୍ତାୱଯୱେ କଲ୍ୟାଣତ୍ତଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସକଲେପି ସୁତ୍ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନାତିବହୁୱିଭାଗଂ ଯଥାନୁସନ୍ଧିନା ଏକାନୁସନ୍ଧିକଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଏକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସା''ତି ଆହ। ଇତରସ୍ମିଂ ପନ ତେନେୱ ଧମ୍ମୱିଭାଗେନ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ''ଅନେକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଦାନନ୍ତି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ଠପିତଂ କାଲଦେସଦେସକପରିସାଦିଅପଦିସନଲକ୍ଖଣଂ ନିଦାନଗନ୍ଥଂ। ଇଦମୱୋଚାତି ନିଗମନଂ ଉପଲକ୍ଖଣମେୱ ''ଇତି ଯଂ ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦମେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ନିଗମନସ୍ସପି ଗହେତବ୍ବତୋ। ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି ଠପିତାନିପି ହି ନିଦାନନିଗମନାନି ସତ୍ଥୁ ଦେସନାଯ ଅନୁୱିଧାନତୋ ତଦନ୍ତୋଗଧାନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅନ୍ତେ ଅନୁସନ୍ଧୀତି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମୋ ଅନୁସନ୍ଧି।

‘‘ସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନା’’ତିଆଦିନା ସାସନସ୍ସ ଇଧ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ୱିଭାୱେତି। ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ସାସନଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୱା –

‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା;

ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦପନଂ, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ’’ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩; ନେତ୍ତି। ୩୦, ୫୦, ୧୧୬, ୧୨୪);

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁସାସନସ୍ସ ପକାସକୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଏୱ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥୱସେନ କଲ୍ୟାଣତ୍ତଯୱିଭାୱନେ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଧ ପନ ପଟିପତ୍ତିଯେୱ। ତେନ ୱକ୍ଖତି ‘‘ଇଧ ଦେସନାଯ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଂ ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି। ସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନା ଆଦି ନାମ ସାସନସମ୍ପତ୍ତିଭୂତାନଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନଂ ମୂଲଭାୱତୋ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ। ଦିଟ୍ଠୀତି ୱିପସ୍ସନା, ଅୱିନାଭାୱତୋ ପନେତ୍ଥ ସମାଧିଗ୍ଗହଣଂ। ମହାୱଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତେ ବାହିଯସୁତ୍ତପଦମିଦଂ (ସଂ। ନି। ୫।୩୮୧)। କାମଂ ସୁତ୍ତେ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱିଗମେନ ତେସଂ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ମଜ୍ଝିମଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଆରମ୍ଭନିପ୍ଫତ୍ତୀନଂ ମଜ୍ଝିମଭାୱସ୍ସାପି ସାଧକଭାୱେ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ, ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ମଜ୍ଝଂ ନାମା’’ତି, ସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାନଂ ଆରମ୍ଭାନଂ, ଫଲନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତାନଞ୍ଚ ନିପ୍ଫତ୍ତୀନଂ ୱେମଜ୍ଝଭାୱତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ମଜ୍ଝଂ ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁୱସେନ ଫଲଂ ପରିଯୋସାନଂ ନାମ, ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁୱସେନ ପନ ନିବ୍ବାନଂ। ସାସନପରିଯୋସାନା ହି ନିବ୍ବାନଧାତୁ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତି ଫଲୱସେନ, ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଚ ହୋତି ତତୋ ପରଂ କତ୍ତବ୍ବାଭାୱତୋତି ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ସାସନସ୍ସ ପରିଯୋସାନତଂ ଆଗମେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ଏତଦତ୍ଥଂ ଇଦ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଏତଦେୱ ଫଲଂ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସାତି ଏତଦତ୍ଥଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ପିଙ୍ଗଲକୋଚ୍ଛବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଭଗୱା ଆଲପତି। ଇଦଞ୍ହି ମଜ୍ଝିମାଗମେ ମୂଲପଣ୍ଣାସକେ ଚୂଳସାରୋପମସୁତ୍ତ (ମ। ନି। ୧।୩୧୨ ଆଦଯୋ) ପଦଂ। ଏତଦେୱ ଫଲଂ ସାରଂ ଯସ୍ସାତି ଏତଂସାରଂ ନିଗ୍ଗହିତାଗମେନ। ତଥା ଏତଂପରିଯୋସାନଂ। ନିବ୍ବାନୋଗଧନ୍ତି ନିବ୍ବାନନ୍ତୋଗଧଂ। ଆୱୁସୋ ୱିସାଖାତି ଧମ୍ମଦିନ୍ନାଯ ଥେରିଯା ୱିସାଖଗହପତିମାଲପନଂ। ଇଦଞ୍ହି ଚୂଳୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୪୬୦ ଆଦଯୋ) ‘‘ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତିଆଦିସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନତୋ ‘‘ଇଧ ଦେସନାଯ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଂ ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ସଦ୍ଦପବନ୍ଧୱସେନ ଦେସନାଯ କଲ୍ୟାଣତ୍ତଯୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦତ୍ଥୱସେନପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅତ୍ଥତୋପି ହି ତସ୍ସାଧିପ୍ପେତଭାୱଂ ହି-ସଦ୍ଦେନ ସମତ୍ଥେତି। ତଥା ସମତ୍ଥନମୁଖେନ ଚ ଅତ୍ଥୱସେନ କଲ୍ୟାଣତ୍ତଯୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୀତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନେତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ କତୱିଧି ସଦ୍ଦପବନ୍ଧୋ ଗାଥାସୁତ୍ତୱସେନ ୱୱତ୍ଥିତୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋଯେୱ ଇଧ ଦେସନାତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଚତ୍ଥୋ ୱିସେସତୋ ସୀଲାଦି ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଆଦିମ୍ହି ସୀଲ’’ନ୍ତିଆଦି। ୱିସେସକଥନଞ୍ହେତଂ। ସାମଞ୍ଞତୋ ପନ ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରସୀଲଂ ଗହିତଂ, ତଥା ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରମଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥତ୍ତଯୱସେନ ଅନୱସେସତୋ ପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତି। ଇତରଥା ହି କଲ୍ୟାଣତ୍ତଯୱିଭାଗୋ ଅସବ୍ବସାଧାରଣୋ ସିଯା। ଏତ୍ଥ ଚ ସୀଲମୂଲକତ୍ତା ସାସନସ୍ସ ସୀଲେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣତା ୱୁତ୍ତା, ସାସନସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱେମଜ୍ଝଭାୱତୋ ମଗ୍ଗେନ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣତା। ନିବ୍ବାନାଧିଗମତୋ ଉତ୍ତରି କରଣୀଯାଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନେନ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣତା। ତେନାତି ସୀଲାଦିଦସ୍ସନେନ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ଇଧ ଦେସନାଯ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ସୋତୂନମନୁସାସନୀଦସ୍ସନଂ।

ଏସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାକାରେନ କଥନା। କଥିକସଣ୍ଠିତୀତି ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ କଥନୱସେନ ସମୱଟ୍ଠାନଂ।

ୱଣ୍ଣନା ଅତ୍ଥୱିୱରଣା, ପସଂସନା ୱା। ନ ସୋ ସାତ୍ଥଂ ଦେସେତି ନିଯ୍ୟାନତ୍ଥୱିରହତୋ ତସ୍ସା ଦେସନାଯ। ତସ୍ମାତି ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନାଦିନିଯ୍ୟାନତ୍ଥଦେସନତୋ। ଏକବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିଯୁତ୍ତାତି ସିଥିଲଧନିତାଦିଭେଦେସୁ ଦସସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଏକପ୍ପକାରେନେୱ, ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେନେୱ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଯୁତ୍ତା ଦମିଳଭାସା ୱିଯ। ସବ୍ବନିରୋଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ୱିୱଟକରଣତାଯ ଓଟ୍ଠେ ଅଫୁସାପେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବତୋ ସବ୍ବଥା ଓଟ୍ଠଫୁସନରହିତୱିମୁତ୍ତବ୍ୟଞ୍ଜନା କିରାତଭାସା ୱିଯ। ସବ୍ବୱିସ୍ସଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ସବ୍ବସ୍ସେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଯୁତ୍ତତାଯ ସବ୍ବଥା ୱିସ୍ସଗ୍ଗବ୍ୟଞ୍ଜନା ସୱରଭାସା ୱିଯ। ସବ୍ବନିଗ୍ଗହିତବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ସବ୍ବସ୍ସେୱ ସାନୁସାରତାଯ ସବ୍ବଥା ବିନ୍ଦୁସହିତବ୍ୟଞ୍ଜନା ପାରସିକାଦିମିଲକ୍ଖଭାସା ୱିଯ। ଏୱଂ ‘‘ଦମିଳକିରାତସୱରମିଲକ୍ଖୂନଂ ଭାସା ୱିଯା’’ତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ମିଲକ୍ଖୂତି ଚ ପାରସିକାଦଯୋ। ସବ୍ବାପେସା ବ୍ୟଞ୍ଜନେକଦେସୱସେନେୱ ପୱତ୍ତିଯା ଅପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନପାରିପୂରିଯା ଅଭାୱତୋ ଅବ୍ୟଞ୍ଜନା ନାମା’’ତି।

ଠାନକରଣାନି ସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବମକ୍ଖରଂ ପଞ୍ଚସୁ ୱଗ୍ଗେସୁ ପଠମତତିଯଂ ସିଥିଲଂ। ତାନି ଅସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବମକ୍ଖରଂ ତେସ୍ୱେୱ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥଂ ଧନିତଂ। ଦ୍ୱିମତ୍ତକାଲମକ୍ଖରଂ ଦୀଘଂ। ଏକମତ୍ତକାଲଂ ରସ୍ସଂ।

ପମାଣଂ ଏକମଉସ୍ସ, ନିମୀସୁମୀସତୋ’ ବ୍ରୱୁଂ;

ଅଙ୍ଗୁଲିଫୋଟକାଲସ୍ସ, ପମାଣେନାପି ଅବ୍ରୱୁଂ।

ସଞ୍ଞୋଗପରଂ, ଦୀଘଞ୍ଚ ଗରୁକଂ। ଅସଂଯୋଗପରଂ ରସ୍ସଂ ଲହୁକଂ। ଠାନକରଣାନି ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅୱିୱଟେନ ମୁଖେନ ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ନିଗ୍ଗହିତଂ। ପରପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ। ତଥା ଅସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ ୱୱତ୍ଥିତଂ। ଠାନକରଣାନି ୱିସ୍ସଟ୍ଠାନି କତ୍ୱା ୱିୱଟେନ ମୁଖେନ ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ୱିମୁତ୍ତଂ।ଦସଧାତିଆଦୀସୁ ଏୱଂ ସିଥିଲାଦିୱସେନ ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅକ୍ଖରୁପ୍ପାଦକଚିତ୍ତସ୍ସ ଦସହି ପକାରେହି ବ୍ଯଞ୍ଜନାନଂ ପଭେଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବାନି ହି ଅକ୍ଖରାନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି, ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସ୍ସ ଚ ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ପକାସନତୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନାନୀତି, ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଯା ୱା କରଣଭୂତାଯ ବ୍ଯଞ୍ଜନାନଂ ଦସଧା ପଭେଦୋତିପି ଯୁଜ୍ଜତି।

ଅମକ୍ଖେତ୍ୱାତି ଅମିଲେଚ୍ଛେତ୍ୱା ଅୱିନାସେତ୍ୱା, ଅହାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦତ୍ଥମାହ “ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ଯଞ୍ଜନମେୱ କତ୍ୱା”ତି, ଯମତ୍ଥଂ ଭଗୱା ଞାପେତୁଂ ଏକଗାଥଂ, ଏକୱାକ୍ଯମ୍ପି ଦେସେତି, ତମତ୍ଥଂ ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ଯଞ୍ଜନାଯ ଏୱ ଦେସନାଯ ଦେସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମାତି ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ଯଞ୍ଜନଧମ୍ମଦେସନତୋ । କେୱଲସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଅନୱସେସୱାଚକୋ। ନ ଅୱୋମିସ୍ସତାଦିୱାଚକୋତି ଆହ “ସକଲାଧିୱଚନ”ନ୍ତି। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣଂ। ତଂ ପନତ୍ଥତୋ ଊନାଧିକନିସେଧନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ “ଅନୂନାଧିକୱଚନ”ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଦତ୍ଥଂ ଦେସିତୋ, ତସ୍ସ ସାଧକତ୍ତା ଅନୂନତା ୱେଦିତବ୍ବା, ତବ୍ବିଧୁରସ୍ସ ପନ ଅସାଧକତ୍ତା ଅନଧିକତା। ଉପନେତବ୍ବସ୍ସ ୱା ୱୋଦାନତ୍ଥସ୍ସ ଅୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନୂନତା, ଅପନେତବ୍ବସ୍ସ ସଂକିଲେସତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନଧିକତା। ସକଲନ୍ତି ସବ୍ବଭାଗୱନ୍ତଂ। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣମେୱ। ତେନାହ “ଏକଦେସେନାପି ଅପରିପୁଣ୍ଣା ନତ୍ଥୀ”ତି। ଅପରିସୁଦ୍ଧା ଦେସନା ହୋତି ତଣ୍ହାଯ ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତା। ଲୋକେହି ତଣ୍ହାଯ ଆମସିତବ୍ବତୋ ଲୋକାମିସା, ଚୀୱରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା, ତେସୁ ଅଗଧିତଚିତ୍ତତାଯ ଲୋକାମିସନିରପେକ୍ଖୋ। ହିତଫରଣେନାତି ହିତତୋ ଫରଣେନ ହିତୂପସଂହାରେନ ୱିସେସନଭୂତେନ। ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ କରଣଭୂତାଯ ମୁଦୁହଦଯୋ। ଉଲ୍ଲୁମ୍ପନସଭାୱସଣ୍ଠିତେନାତି ସକଲସଂକିଲେସତୋ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ଉଦ୍ଧରଣାକାରସଣ୍ଠିତେନ, କାରୁଞ୍ଞାଧିପ୍ପାଯେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

“ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସାମି, ଏୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସାମୀ”ତି ସମାଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଦାନଂ ୱତଂ। ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତତାଯ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଂ, ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱା ସେଟ୍ଠାନଂ ଚରିଯନ୍ତି ଦାନମେୱ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ମଚ୍ଛରିଯଲୋଭାଦିନିଗ୍ଗହଣେନ ସମାଚିଣ୍ଣତ୍ତା ଦାନମେୱ ସୁଚିଣ୍ଣଂ। ଇଦ୍ଧୀତି ଦେୱିଦ୍ଧି। ଜୁତୀତି ପଭା, ଆନୁଭାୱୋ ୱା। ବଲୱୀରିଯୂପପତ୍ତୀତି ମହତା ବଲେନ, ୱୀରିଯେନ ଚ ସମନ୍ନାଗମୋ। ନାଗାତି ୱରୁଣନାଗରାଜାନଂ ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଆଲପନଂ।

ଦାନପତୀତି ଦାନସାମିନୋ। ଓପାନଭୂତନ୍ତି ଉଦକତିତ୍ଥମିୱ ଭୂତଂ।

ଧୀରାତି ସୋ ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତମାଲପତି।

ମଧୁସ୍ସୱୋତି ମଧୁରସସନ୍ଦନଂ। ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ପୁଞ୍ଞଫଲଂ, କାରଣୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ରହ୍ମଂ, ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱା ଚରିଯନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ୱେଯ୍ଯାୱଚ୍ଚଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ତିତ୍ତିରିଯନ୍ତି ତିତ୍ତିରସକୁଣରାଜେନ ଭାସିତଂ।

ଅଞ୍ଞତ୍ର ତାହୀତି ପରଦାରଭୂତାହି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଅମ୍ହନ୍ତି ଅମ୍ହାକଂ।

ତପସ୍ସୀ , ଲୂଖୋ, ଜେଗୁଚ୍ଛୀ, ପୱିୱିତ୍ତୋତି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରସ୍ସ କତତ୍ତା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ। ସୁଦନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଲୋମହଂସନସୁତ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମାଗମେ ମୂଲପଣ୍ଣାସକେ, “ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତ”ନ୍ତିପି (ମ। ନି। ୧।୧୪୬) ତଂ ୱଦନ୍ତି।

ଇଦ୍ଧନ୍ତି ସମିଦ୍ଧଂ। ଫୀତନ୍ତି ଫୁଲ୍ଲିତଂ। ୱିତ୍ଥାରିକନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରଭୂତଂ। ବାହୁଜଞ୍ଞନ୍ତି ବହୂହି ଜନେହି ନିଯ୍ଯାନିକଭାୱେନ ଞାତଂ। ପୁଥୁଭୂତନ୍ତି ବହୁଭୂତଂ। ଯାୱ ଦେୱମନୁସ୍ସେହୀତି ଏତ୍ଥ ଦେୱଲୋକତୋ ଯାୱ ମନୁସ୍ସଲୋକା ସୁପକାସିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ପାସାଦିକସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୭୦) ୱୁତ୍ତଂ, ଯାୱ ଦେୱା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ସକଲସାସନଂ ଇଧ “ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ”ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା।

‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନାଧିକରଣାନି ସବ୍ବପଦାନି ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଏୱଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଚା’’ତି ହି ଇମିନା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସଦ୍ଦେନ ଧମ୍ମସଦ୍ଦାଦୀନଂ ସମାନତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସେତୀ’’ତି ୱଚନଂ ସରୂପତୋ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନତ୍ଥନ୍ତି ଚ ୱିଭାୱେତି।

୧୯୧। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସମ୍ପଦନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଆଦିକଲ୍ୟାଣତାଦିପ୍ପଭେଦଗୁଣସମ୍ପଦଂ। ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତମାନସ୍ସେୱ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି, ନ ମାନଜାତିକସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିହତମାନତ୍ତା’’ତି। ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତାତି ବହୁଲଭାୱତୋ। ଭୋଗରୂପାଦିୱତ୍ଥୁକା ମଦା ସୁପ୍ପହେଯ୍ୟା ହୋନ୍ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ, ନ ତଥା କୁଲୱିଜ୍ଜାଦିମଦା ନିମିତ୍ତସ୍ସ ସମୱଟ୍ଠାନତୋ। ତସ୍ମା ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲୀନାନଂ ପବ୍ବଜିତାନମ୍ପି ଜାତିୱିଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନଜପ୍ପନଂ ଦୁପ୍ପଜହନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନ…ପେ… ମାନଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି। ୱିଜାତିତାଯାତି ୱିପରୀତଜାତିତାଯ, ହୀନଜାତିତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନା ସୁଜାତିକା ଏୱ, ନ ଦୁଜ୍ଜାତିକାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠହିତୁଂ ନ ଉସ୍ସହନ୍ତି, ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୀଲମେୱ ହି ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା, ପତିଟ୍ଠାତୁନ୍ତି ୱା ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପତିଟ୍ଠାଯ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ। ସା ହି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା ନାମ।

ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଅନ୍ୱଯତୋପି ୱଦତି ‘‘ଗହପତିଦାରକା ପନା’’ତିଆଦିନା। କଚ୍ଛେହିସେଦଂ ମୁଞ୍ଚନ୍ତେହୀତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ। ତଥା ପିଟ୍ଠିଯା ଲୋଣଂ ପୁପ୍ଫମାନାଯାତି, ସେଦଂ ମୁଞ୍ଚନ୍ତକଚ୍ଛା ଲୋଣଂ ପୁପ୍ଫମାନପିଟ୍ଠିକା ହୁତ୍ୱା, ତେହି ୱା ପକାରେହି ଲକ୍ଖିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂମିଂ କସିତ୍ୱାତି ଭୂମିଯା କସ୍ସନତୋ, ଖେତ୍ତୂପଜୀୱନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତାଦିସସ୍ସାତି ଜାତିମନ୍ତୂପନିସ୍ସଯସ୍ସ। ଦୁବ୍ବଲଂ ମାନଂ। ବଲୱଂ ଦପ୍ପଂ। କମ୍ପନ୍ତି ପରିକମ୍ପଂ। ‘‘ଇତରେହୀ’’ତିଆଦିନା ‘‘ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା’’ତି ହେତୁପଦଂ ୱିୱରତି। ‘‘ଇତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଦପରାମସିତବ୍ବଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନିହତମାନତ୍ତା’’ତିଆଦିନା, ଇତିସଦ୍ଦୋ ୱା ନିଦସ୍ସନେ, ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ଈଦିସେସୁ।

ପଚ୍ଚାଜାତୋତି ଏତ୍ଥ ଆକାରୋ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପତିଜାତୋ’’ତି। ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ରାଗାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ପହାନଦୀପନତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସତାଯ ସବ୍ବଥା ସୁଦ୍ଧଂ। ଧମ୍ମସ୍ସ ସାମୀ ତଦୁପ୍ପାଦକତ୍ତେନ, ଧମ୍ମେନ ୱା ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସାମୀତି ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ। ସଦ୍ଧନ୍ତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାୱସେନ ସଦ୍ଦହନଂ। ୱିଞ୍ଞୂଜାତିକାନଞ୍ହି ଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଗହଣପୁବ୍ବିକା ସଦ୍ଧାସିଦ୍ଧି ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନପୁଗ୍ଗଲଭାୱତୋ। ‘‘ଯୋ ଏୱଂ ସ୍ୱାକ୍ଖାତଧମ୍ମୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା’’ତି ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତି। ଯୋଜନସତନ୍ତରେପି ୱା ପଦେସେ। ଜାଯମ୍ପତିକାତି ଜାନିପତିକା। କାମଂ ‘‘ଜାଯମ୍ପତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତେଯେୱ ଘରସାମିକଘରସାମିନୀୱସେନ ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱ ଗହଣଂ ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଯସ୍ସ ପନ ପୁରିସସ୍ସ ଅନେକା ପଜାପତିଯୋ, ତସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଏକାଯପି ତାୱ ସଂୱାସୋ ସମ୍ବାଧୋଯେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଦ୍ୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗାଦିନା କିଞ୍ଚନଂ, ଖେତ୍ତୱତ୍ଥାଦିନା ପଲିବୋଧନଂ, ତଦୁଭଯେନ ସହ ୱତ୍ତତୀତି ସକିଞ୍ଚନପଲିବୋଧନୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ ତଥା। ରାଗୋ ଏୱ ରଜୋ, ତଦାଦିକା ଦୋସମୋହରଜା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ରାଗୋ ରଜୋ ନ ଚ ପନ ରେଣୁ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦି (ମହାନି। ୨୦୯; ଚୂଳନି। ୭୪) ଆଗମନପଥତାପି ଉଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନତା ଏୱାତି ଦ୍ୱେପି ସଂୱଣ୍ଣନା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଅଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନାତି ଅସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପଟିବନ୍ଧସଭାୱେନ। ରୂପକୱସେନ, ତଦ୍ଧିତୱସେନ ୱା ଅବ୍ଭୋକାସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିଯ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱଂ ଅକୁସଲକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତୀନଂ ଠାନାଠାନଭାୱେନ ଘରାୱାସପବ୍ବଜ୍ଜାନଂ ସମ୍ବାଧବ୍ଭୋକାସତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଏୱ ଅଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନଭାୱେନ ତେସଂ ତବ୍ଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରଜାନଂ ସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନଂ ୱିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଦୁଦ୍ଧାରମକତ୍ୱା ସମାସତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ସଙ୍ଖେପକଥା। ଏକମ୍ପି ଦିୱସନ୍ତି ଏକଦିୱସମତ୍ତମ୍ପି। ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱାତି ଦୁକ୍କଟମତ୍ତସ୍ସାପି ଅନାପଜ୍ଜନେନ ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା। ଚରିମକଚିତ୍ତନ୍ତି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। କିଲେସମଲେନାତି ତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦିମଲେନ। ଅମଲୀନନ୍ତି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ। ପରିଯୋଦାତଟ୍ଠେନ ନିମ୍ମଲଭାୱେନ ସଙ୍ଖଂ ୱିଯ ଲିଖିତଂ ଧୋତନ୍ତି ସଙ୍ଖଲିଖିତଂ। ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲିଖିତସଙ୍ଖସଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧୋତସଙ୍ଖସପ୍ପଟିଭାଗନ୍ତି ତଦତ୍ଥସ୍ସେୱ ୱିୱରଣଂ। ଅପିଚ ଲିଖିତଂ ସଙ୍ଖଂ ସଙ୍ଖଲିଖିତଂ ଯଥା ‘‘ଅଗ୍ୟାହିତୋ’’ତି, ତସ୍ସଦିସତ୍ତା ପନ ଇଦଂ ସଙ୍ଖଲିଖିତନ୍ତିପି ଦସ୍ସେତି, ଭାୱନପୁଂସକଞ୍ଚେତଂ। ଅଜ୍ଝାୱସତାତି ଏତ୍ଥ ଅଧି-ସଦ୍ଦେନ କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯେନ ଯୋଗତୋ ‘‘ଅଗାର’’ନ୍ତି ଏତଂ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଗାରମଜ୍ଝେ’’ତି। ଯଂ ନୂନ ଯଦି ପନ ପବ୍ବଜେଯ୍ୟଂ, ସାଧୁ ୱତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କସାଯେନ ରତ୍ତାନି କାସାଯାନୀତି ଦସ୍ସେତି ‘‘କସାଯରସପୀତତାଯା’’ତି ଇମିନା। କସ୍ମା ଚେତାନି ଗହିତାନୀତି ଆହ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାନୀ’’ତି। ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱାତି ୱୋହାରୱଚନମତ୍ତଂ, ପରିଦହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ନିୱାସନପାରୁପନୱସେନ। ଅଗାରୱାସୋ ଅଗାରଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତସ୍ସ ହିତଂ ୱୁଡ୍ଢିଆୱହଂ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ। ତଂ ଅନଗାରିଯନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅନଗାରିଯେ।

୧୯୨।ସହସ୍ସତୋତି କହାପଣସହସ୍ସତୋ। ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧୋ ଭୋଗରାସି। ଆବନ୍ଧନଟ୍ଠେନାତି ‘‘ପୁତ୍ତୋ ନତ୍ତା ପନତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ପେମୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ, ଏତେନ ଆବନ୍ଧନଞ୍ହୋ ପରିୱଟ୍ଟ-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ପିତାମହପିତୁପୁତ୍ତାଦିୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ପରିୱଟ୍ଟୋତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଅମ୍ହାକମେତେ’’ତି ଞାଯନ୍ତୀତି ଞାତଯୋ।

୧୯୩। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ପିହିତକାଯୱଚୀଦ୍ୱାରୋ ସମାନୋ ତେନ ସଂୱରେନ ଉପେତୋ ନାମାତି କତ୍ୱା ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଚାରଗୋଚରାନଂ ୱିତ୍ଥାରୋ ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୫୦୩) ଗହେତବ୍ବୋ। ‘‘ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତିଆଦି ଚ ତସ୍ସେୱ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନଂ। ଅଣୁସଦିସତାଯ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ‘‘ଅଣୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକେସୂ’’ତି। ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଆପନ୍ନଅନୁଖୁଦ୍ଦକାପତ୍ତିୱସେନ, ସହସା ଉପ୍ପନ୍ନଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଚ ଅପ୍ପମତ୍ତକତା। ଭଯଦସ୍ସୀତି ଭଯଦସ୍ସନସୀଲୋ। ସମ୍ମାତି ଅୱିପରୀତଂ, ସୁନ୍ଦରଂ ୱା, ତବ୍ଭାୱୋ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଯାୱଜୀୱଂ ଅୱୀତିକ୍କମୱସେନ। ‘‘ସିକ୍ଖାପଦେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତେଯେୱ ତଦୱଯୱଭୂତଂ ‘‘ସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତୀ’’ତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗମ୍ମମାନତ୍ତା କମ୍ମପଦଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦ’’ନ୍ତି, ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସଂ, ସିକ୍ଖାଯ ୱା ଅଧିଗମୁପାଯଂ, ତସ୍ସା ୱା ନିସ୍ସଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ତାତି ଏତସ୍ମିଂ ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ’’ତିଆଦିୱଚନେ। ଆଚାରଗୋଚରଗ୍ଗହଣେନେୱାତି ‘‘ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ୱଚନେନେୱ। ତେନାହ ‘‘କୁସଲେ କାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମେ ଗହିତେପୀ’’ତି। ନ ହି ଆଚାରଗୋଚରସଦ୍ଦମତ୍ତେନ କୁସଲକାଯୱଚୀକମ୍ମଗ୍ଗହଣଂ ସମ୍ଭୱତି, ଇମିନା ପୁନରୁତ୍ତିତାଯ ଚୋଦନାଲେସଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସାତି ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲସ୍ସ। ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିଯା କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦ୍ୱାରସ୍ସ କମ୍ମାପଦେସେନ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଏତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଚୋଦନାଯ ସୋଧନଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସିଦ୍ଧେପି ସତି ପୁନାରମ୍ଭୋ ନିଯମାଯ ୱା ହୋତି, ଅତ୍ଥନ୍ତରବୋଧନାଯ ୱା, ଇଧ ପନ ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ବୋଧେତି, ତସ୍ମା ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। କୁସଲେନାତି ଚ ସଜ୍ଜୋ ଅନେସନପହାନତୋ ଅନୱଜ୍ଜେନ। କଥଂ ତେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ଅନୱଜ୍ଜେନ କାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଦୁଭଯମେୱ ହି ଆଜୀୱହେତୁକଂ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ।

ଇଦାନି ସୁତ୍ତନ୍ତରେନ ସଂସନ୍ଦିତୁଂ ‘‘ମୁଣ୍ଡିକପୁତ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତୱସେନ ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତନ୍ତରସଂସନ୍ଦନାସଙ୍ଖାତଅତ୍ଥନ୍ତରୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ। ମୁଣ୍ଡିକପୁତ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତଂ ନାମ ମଜ୍ଝିମାଗମୱରେ ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ, ଯଂ ‘‘ସମଣମୁଣ୍ଡିକପୁତ୍ତସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଥପତୀତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗଂ ନାମ ୱଡ୍ଢକିଂ ଭଗୱା ଆଲପତି। ଥପତି-ସଦ୍ଦୋ ହି ୱଡ୍ଢକିପରିଯାଯୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା ‘‘କତମେ ଚ ଥପତି କୁସଲା ସୀଲା? କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମ’’ନ୍ତି ସୀଲସ୍ସ କୁସଲକାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧମ୍ପି ଖୋ ଅହଂ ଥପତି ସୀଲସ୍ମିଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୨୬୫) ଏୱଂ ପୱତ୍ତାଯ ମୁଣ୍ଡିକପୁତ୍ତସୁତ୍ତଦେସନାଯ ‘‘କାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୁସଲେନା’’ତି ସୀଲସ୍ସ କୁସଲକାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତଦେସନା ଏକସଙ୍ଗହା ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି ଯଥା ତଂ ଗଙ୍ଗୋଦକେନ ଯମୁନୋଦକଂ, ତସ୍ମା ଇଦିସୀପି ଭଗୱତୋ ଦେସନାୱିଭୂତି ଅତ୍ଥେୱାତି । ସୀଲସ୍ମିଂ ୱଦାମୀତି ସୀଲନ୍ତି ୱଦାମି, ସୀଲସ୍ମିଂ ୱା ଆଧାରଭୂତେ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ପରିଯାପନ୍ନଂ, ନିଦ୍ଧାରଣସମୁଦାଯଭୂତେ ୱା ଏକଂ ସୀଲନ୍ତି ୱଦାମି।

ତିୱିଧେନାତି ଚୂଳଅସୀଲମଜ୍ଝିମସୀଲମହାସୀଲତୋ ତିୱିଧେନ। ‘‘ମନଚ୍ଛଟ୍ଠେସୂ’’ତି ଇମିନା କାଯପଞ୍ଚମାନମେୱ ଗହଣଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଉପରି ନିଦ୍ଦେସେ ୱକ୍ଖମାନେସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ। ତିୱିଧେନାତି ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଯଥାଲାଭଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପତାୱସେନ ତିବ୍ବିଧେନ।

ଚୂଳଅମଜ୍ଝିମମହାସୀଲୱଣ୍ଣନା

୧୯୪-୨୧୧।ଏୱନ୍ତି ‘‘ସୋ ଏୱଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମାନୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ। ‘‘ସୀଲସ୍ମି’’ନ୍ତି ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ ତତୋ ଏକସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରଣୀଯତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଏକଂ ସୀଲ’’ନ୍ତି। ଅପିଚ ଇମିନା ଆଧାରେ ଭୁମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତି ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅୱଯୱାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା ଯଥା ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା’’ତି। ‘‘ଇଦ’’ନ୍ତି ପଦେନ କତ୍ୱତ୍ଥୱସେନ ସମାନାଧିକରଣଂ ଭୁମ୍ମୱଚନସ୍ସ କତ୍ୱତ୍ଥେ ପୱତ୍ତନତୋ ଯଥା ‘‘ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବେ ଯଥ ଫୁସିତଗ୍ଗେ’’ତି (ଖୁ। ପା। ୬।୧୩; ସୁ। ନି। ୨୩୬) ଦସ୍ସେତି ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନତ୍ଥେ ୱା ଏତଂ ଭୁମ୍ମ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ଅଯମେୱତ୍ଥୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନତ୍ଥୋ ଏୱ। ବ୍ରହ୍ମଜାଲେତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭) ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତପଦେ ୱା। ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଦମସ୍ସ ହୋତି ସୀଲସ୍ମି’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମହାସୀଲପରିଯୋସାନେନ ନିଦ୍ଧାରିଯମାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନତ୍ଥୋଯେୱ ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ ‘‘ଇଦଂ ଅସ୍ସ ସୀଲଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି, ତତୋଯେୱ ଚ ପାଠଇଯଂ ଅପିଗ୍ଗହଣମକତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୧୨। ଅତ୍ତାନୁୱାଦପରାନୁୱାଦଦଣ୍ଡଭୟାଦୀନି ଅସଂୱରମୂଲକାନି ଭୟାନି। ‘‘ସୀଲସ୍ସାସଂୱରତୋତି ସୀଲସ୍ସ ଅସଂୱରଣତୋ, ସୀଲସଂୱରାଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୦) ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ୟଦିଦଂ ସୀଲସଂୱରତୋ’’ତି ପନ ପଦସ୍ସ ‘‘ୟଂ ଇଦଂ ଭୟଂ ସୀଲସଂୱରତୋ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ଅତ୍ଥୱଚନତୋ, ‘‘ସୀଲସଂୱରହେତୁ ଭୟଂ ନ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପପତ୍ତିତୋ ସୀଲସଂୱରତୋ ସୀଲସଂୱରହେତୂତି ଅତ୍ଥୋୟେୱ ସମ୍ଭୱତି। ‘‘ୟଂ ଇଦଂ ଭୟଂ ସୀଲସଂୱରତୋ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ହି ପାଠୋପି ଦିସ୍ସତି। ‘‘ସଂୱରତୋ’’ତି ହେତୁଂ ୱତ୍ୱା ତଦଧିଗମିତଅତ୍ଥୱସେନ ‘‘ଅସଂୱରମୂଲକସ୍ସ ଭୟସ୍ସ ଅଭାୱା’’ତିପି ହେତୁଂ ୱଦତି। ୟଥାୱିଧାନୱିହିତେନାତି ୟଥାୱିଧାନଂ ସମ୍ପାଦିତେନ। ଖତ୍ତିୟାଭିସେକେନାତି ଖତ୍ତିୟଭାୱାୱହେନ ଅଭିସେକେନ। ମୁଦ୍ଧନି ଅୱସିତ୍ତୋତି ମତ୍ଥକେୟେୱ ଅଭିସିତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ୟଥାୱିଧାନୱିହିତେନା’’ତି ଇମିନା ପୋରାଣକାଚିଣ୍ଣୱିଧାନସମଙ୍ଗିତାସଙ୍ଖାତଂ ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଖତ୍ତିୟାଭିସେକେନା’’ତି ଇମିନା ଖତ୍ତିୟଭାୱାୱହତାସଙ୍ଖାତଂ, ‘‘ମୁଦ୍ଧନି ଅୱସିତ୍ତୋ’’ତି ଇମିନା ମୁଦ୍ଧନିୟେୱ ଅଭିସିଞ୍ଚିତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ। ଇତି ତିୱଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଖତ୍ତିୟାଭିସେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ୟେନ ଅଭିସିତ୍ତରାଜୂନଂ ରାଜାନୁଭାୱୋ ସମିଜ୍ଝତି। କେନ ପନାୟମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି? ପୋରାଣକସତ୍ଥାଗତନୟେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାୟଂ ମହାସମ୍ମତାଭିସେକୱିଭାୱନାୟ ‘‘ତେ ପନସ୍ସ ଖେତ୍ତସାମିନୋ ତୀହି ସଙ୍ଖେହି ଅଭିସେକମ୍ପି ଅକଂସୂ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୩୧) ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାୟଞ୍ଚ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମୁଦ୍ଧାୱସିତ୍ତେନାତି ତୀହି ସଙ୍ଖେହି ଖତ୍ତିୟାଭିସେକେନ ମୁଦ୍ଧନି ଅଭିସିତ୍ତେନା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୬୦) ସୀହଳଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି ଚୂଳସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ‘‘ପଠମଂ ତାୱ ଅଭିସେକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ରାଜୂନଂ ସୁୱଣ୍ଣମୟାଦୀନି ତୀଣି ସଙ୍ଖାନି ଚ ଗଙ୍ଗୋଦକଞ୍ଚ ଖତ୍ତିୟକଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅୟଂ ପନ ତତ୍ଥାଗତନୟେନ ଅଭିସେକୱିଧାନୱିନିଚ୍ଛୟୋ – ଅଭିସେକମଙ୍ଗଲତ୍ଥଞ୍ହି ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତସ୍ସ ମଣ୍ଡପସ୍ସ ଅନ୍ତୋକତସ୍ସ ଉଦୁମ୍ବରସାଖମଣ୍ଡପସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତେ ଉଦୁମ୍ବରଭଦ୍ଦପୀଠମ୍ହି ଅଭିସେକାରହଂ ଅଭିଜଚ୍ଚଂ ଖତ୍ତିୟଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ପଠମଂ ତାୱ ମଙ୍ଗଲାଭରଣଭୂସିତା ଜାତିସମ୍ପନ୍ନା ଖତ୍ତିୟକଞ୍ଞା ଗଙ୍ଗୋଦକପୁଣ୍ଣଂ ସୁୱଣ୍ଣମୟସାମୁଦ୍ଦିକଦକ୍ଖିଣାୱଟ୍ଟସଙ୍ଖଂ ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଗହେତ୍ୱା ସୀସୋପରି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ତେନ ତସ୍ସ ମୁଦ୍ଧନି ଅଭିସେକୋଦକଂ ଅଭିସିଞ୍ଚତି, ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେତି ‘‘ଦେୱ ତଂ ସବ୍ବେପି ଖତ୍ତିୟଗଣା ଅତ୍ତାନମାରକ୍ଖତ୍ଥଂ ଇମିନା ଅଭିସେକେନ ଅଭିସେକିକଂ ମହାରାଜଂ କରୋନ୍ତି, ତ୍ୱଂ ରାଜଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେହି, ଏତେସୁ ଖତ୍ତିୟଗଣେସୁ ତ୍ୱଂ ପୁତ୍ତସିନେହାନୁକମ୍ପାୟ ସହିତଚିତ୍ତୋ, ହିତସମମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଚ ଭୱ, ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିୟା ତେସଂ ରକ୍ଖିତୋ ଚ ଭୱାହୀ’’ତି। ତତୋ ପୁନ ପୁରୋହିତୋପି ପୋରୋହିଚ୍ଚଠାନାନୁରୂପାଲଙ୍କାରେହି ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତୋ ଗଙ୍ଗୋଦକପୁଣ୍ଣଂ ରଜତମୟଂ ସଙ୍ଖଂ ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସୀସୋପରି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ତେନ ତସ୍ସ ମୁଦ୍ଧନି ଅଭିସେକୋଦକଂ ଅଭିସିଞ୍ଚତି, ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେତି ‘‘ଦେୱ ତଂ ସବ୍ବେପି ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣା ଅତ୍ତାନମାରକ୍ଖତ୍ଥଂ ଇମିନା ଅଭିସେକେନ ଅଭିସେକିକଂ ମହାରାଜଂ କରୋନ୍ତି, ତ୍ୱଂ ରାଜଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେହି, ଏତେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣେସୁ ତ୍ୱଂ ପୁତ୍ତସିନେହାନୁକମ୍ପାୟ ସହିତଚିତ୍ତୋ, ହିତସମମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଚ ଭୱ, ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିୟା ତେସଂ ରକ୍ଖିତୋ ଚ ଭୱାହୀ’’ତି। ତତୋ ପୁନ ସେଟ୍ଠିପି ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଭୂସନଭୂସିତୋ ଗଙ୍ଗୋଦକପୁଣ୍ଣଂ ରତନମୟଂ ସଙ୍ଖଂ ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସୀସୋପରି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ତେନ ତସ୍ସ ମୁଦ୍ଧନି ଅଭିସେକୋଦକଂ ଅଭିସିଞ୍ଚତି, ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେତି ‘‘ଦେୱ ତଂ ସବ୍ବେପି ଗହପତିଗଣା ଅତ୍ତାନମାରକ୍ଖତ୍ଥଂ ଇମିନା ଅଭିସେକେନ ଅଭିସେକିକଂ ମହାରାଜଂ କରୋନ୍ତି, ତ୍ୱଂ ରାଜଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେହି, ଏତେସୁ ଗହପତିଗଣେସୁ ତ୍ୱଂ ପୁତ୍ତସିନେହାନୁକମ୍ପାୟ ସହିତଚିତ୍ତୋ, ହିତସମମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଚ ଭୱ, ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିୟା ତେସଂ ରକ୍ଖିତୋ ଚ ଭୱାହୀ’’ତି। ତେ ପନ ତସ୍ସ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତା ‘‘ସଚେ ତ୍ୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ୱଚନାନୁରୂପଂ ରଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସସି, ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ। ନୋ ଚେ କରିସ୍ସସି, ତୱ ମୁଦ୍ଧା ସତ୍ତଧା ଫଲତୂ’’ତି ଏୱଂ ରଞ୍ଞୋ ଅଭିସପନ୍ତି ୱିୟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ୱଡ୍ଢକୀସୂକରଜାତକାଦୀହି ଚାୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ, ଅଭିସେକୋପକରଣାନିପି ସମନ୍ତପାସାଦିକାଦୀସୁ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ତତିୟସଙ୍ଗୀତିକଥା) ଗହେତବ୍ବାନୀତି।

ୟସ୍ମା ନିହତପଚ୍ଚାମିତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ନ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନୱଜ୍ଜତା କୁସଲଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘କୁସଲଂ ସୀଲପଦଟ୍ଠାନେହୀ’’ତିଆଦି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କୁସଲସୀଲପଦଟ୍ଠାନା ଅୱିପ୍ପଟିସାରପାମୋଜ୍ଜପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିଧମ୍ମା, ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦିନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚେତସିକସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଚେତସିକସୁଖସମୁଟ୍ଠାନେହି ଚ ପଣୀତରୂପେହି ଫୁଟ୍ଠସରୀରସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାୟିକସୁଖନ୍ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୩। ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସେସାପେକ୍ଖତାୟ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋପି ୱିସେସୋ ତେନ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦୋ କତ୍ଥଚି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁମ୍ହି ୱତ୍ତତୀ’’ତିଆଦି। ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ ହି ଅଭିଧେୟ୍ୟଭାୱେନ ୱିସେସତ୍ଥଂ ୱିସେସନ୍ତରନିୱତ୍ତନେନ ୱିସେସସଦ୍ଦୋ ୱିଭାୱେତି, ନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ବୁଦ୍ଧାନମେୱ ଚକ୍ଖୁ ଦସ୍ସନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ, ଆସୟାନୁସୟଞାଣଂ,

ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରୋପରିୟତ୍ତଞାଣଞ୍ଚ। ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବସୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୂତି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ତଥୂପମନ୍ତି ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧୂପମଂ, ଧମ୍ମମଯଂ ପାସାଦନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୁମେଧ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ତ୍ୱଂ ଜନତମପେକ୍ଖସ୍ସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରିୟମଗ୍ଗତ୍ତଯପଞ୍ଞାତି ହେଟ୍ଠିମାରିୟମଗ୍ଗତ୍ତଯପଞ୍ଞା। "ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ନାମ ହେଟ୍ଠିମା ତଯୋ ମଗ୍ଗା, ତୀଣି ଚ ଫଲାନୀ"ତି ସଠଆଯତନୱଗ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୪।୪୧୮) ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ମଗ୍ଗେହେୱ ଫଲାନି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଚତୁସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତେ ଧମ୍ମେ ଚକ୍ଖୂତି ହି ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ। ପଞ୍ଞାଯେୱ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୂତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ, ପୁବ୍ବେନିୱାସାସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁମ୍ହୀତି ଦୁତିଯୱିଜ୍ଜାଯ। ଇଧାତି "ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା"ତି ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ। ଅଯନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦୋ। "ପସାଦଚକ୍ଖୁୱୋହାରେନା"ତି ଇମିନା ଇଧ ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦେଯେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ୱତ୍ତତି, ପରିଯାଯତୋ ପନ ନିସ୍ସଯୱୋହାରେନ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେପି ଯଥା "ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ"ତି ଦସ୍ସେତି। ଇଧାପି ସସମ୍ଭାରକଥା ଅୱସିଟ୍ଠାତି କତ୍ୱା ସେସପଦେସୁପୀତି ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ, "ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ"ତିଆଦିପଦେସୁପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଦ୍ଧଂ ଅସନଂ ଖେଦନଂ ବ୍ୟାସେକୋ, କିଲେସୋ ଏୱ ବ୍ୟାସେକୋ, ତେନ ୱିରହିତୋ ତଥା, ୱିରହିତତା ଚ ଅସମ୍ମିସ୍ସତା, ଅସମ୍ମିସ୍ସଭାୱୋ ଚ ସମ୍ପଯୋଗାଭାୱତୋ ପରିସୁଦ୍ଧତାତି ଆହ "ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ପରିସୁଦ୍ଧ"ନ୍ତି, କିଲେସଦୁକ୍ଖେନ ଅୱୋମିସ୍ସଂ, ତତୋ ଚ ସୁୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସତି ଚ ସୁୱିସୁଦ୍ଧେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରେ ନୀୱରଣେସୁ ପଧାନଭୂତପାପଧମ୍ମୱିଗମେନ ଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ହତ୍ଥଗତୋ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅଧିଚିତ୍ତସୁଖମେୱ "ଅବ୍ୟାସେକସୁଖ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେତି "ଅଧିଚିତ୍ତସୁଖ"ନ୍ତି ଇମିନା।

ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୪। ସମନ୍ତତୋ ପକାରେହି, ପକଟ୍ଠଂ ୱା ସୱିସେସଂ ଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତଥାପୱତ୍ତଞାଣଂ, ତସ୍ସ ୱିଭଜନଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଭାଜନୀଯଂ, ତସ୍ମିଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଭାଜନୀଯମ୍ହି। "ଗମନ"ନ୍ତି ଇମିନା ଅଭିକ୍କମନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଭାୱସାଧନମାହ। ତଥା ପଟିକ୍କମନଂ ପଟିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ "ନିୱତ୍ତନ"ନ୍ତି। ଗମନଞ୍ଚେହ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା, ଅନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଚ ଗମନଂ, ନିୱତ୍ତନଂ ପନ ନିୱତ୍ତିମତ୍ତମେୱ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୁପାଦାନକିରିଯାମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଦ୍ୱଯଂ। କଥଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ "ଗମନେ"ତିଆଦି। ଅଭିହରନ୍ତୋତି ଗମନୱସେନ କାଯଂ ଉପନେନ୍ତୋ। ପଟିନିୱତ୍ତେନ୍ତୋତି ତତୋ ପୁନ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ। ଅପନାମେନ୍ତୋତି ଅପକ୍କମନୱସେନ ପରିଣାମେନ୍ତୋ। ଆସନସ୍ସାତି ପୀଠକାଦିଆସନସ୍ସ। ପୁରିମଅଙ୍ଗାଭିମୁଖୋତି ଅଟନିକାଦିପୁରିମାୱଯୱାଭିମୁଖୋ। ସଂସରନ୍ତୋତି ସଂସପ୍ପନ୍ତୋ। ପଚ୍ଛିମଅଙ୍ଗପଦେସନ୍ତି ଅଟନିକାଦିପଚ୍ଛିମାୱଯୱପ୍ପଦେସଂ। ପଚ୍ଚାସଂସରନ୍ତୋତି ପଟିଆସପ୍ପନ୍ତୋ। "ଏସେୱ ନଯୋ"ତି ଇମିନା ନିପନ୍ନସ୍ସେୱ ଅଭିମୁଖଂ ସଂସପ୍ପନପଟିଆସପ୍ପନାନି ଦସ୍ସେତି। ଠାନନିସଜ୍ଜାସଯନେସୁ ହି ଯୋ ଗମନୱିଧୁରୋ କାଯସ୍ସ ପୁରତୋ ଅଭିହାରୋ, ସୋ ଅଭିକ୍କମୋ। ପଚ୍ଛତୋ ଅପହାରୋ ପଟିକ୍କମୋତି ଲକ୍ଖଣଂ।

ସମ୍ପଜାନନଂ ସମ୍ପଜାନଂ, ତେନ ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ କରଣସୀଲୋ ସମ୍ପଜାନକାରୀତି ଆହ "ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସବ୍ବକିଚ୍ଚକାରୀ"ତି। "ସମ୍ପଜଞ୍ଞମେୱ ୱା କାରୀ"ତି ଇମିନା ସମ୍ପଜାନସ୍ସ କରଣସୀଲୋ ସମ୍ପଜାନକାରୀତି ଦସ୍ସେତି। "ସୋ ହୀ"ତିଆଦି ଦୁତିଯୱିକପ୍ପସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ। "ସମ୍ପଜଞ୍ଞ"ନ୍ତି ଚ ଇମିନା ସମ୍ପଜାନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପରିଯାଯତା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ଆଚରିଯାନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ "ସମନ୍ତତୋ, ସମ୍ମା, ସମଂ ୱା ପଜାନନଂ ସମ୍ପଜାନଂ, ତଦେୱ ସମ୍ପଜଞ୍ଞ"ନ୍ତି (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୨।୫୨୩) ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନଯୋ – ଯଥା ଅତିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୋହଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତଥା ସମ୍ପଜାନସ୍ସ କାରୋ କରଣଂ ସମ୍ପଜାନକାରୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ପଜାନକାରୀତି।

ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ଥେନ ସହ ୱତ୍ତତୀତି ସାତ୍ଥକଂ, ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦି, ସାତ୍ଥକସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସପ୍ପାଯସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପତିରୂପସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ପୱତ୍ତେସୁ ଅୱିଜହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେ ଗୋଚରେ ସମ୍ପଜାନନଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ହି ଏକସେସନଯେନ ୱା ଗୋଚରସଦ୍ଦୋ ତଦତ୍ଥଦ୍ୱଯେପି ପୱତ୍ତତି। ଅତିକ୍କମାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନସଙ୍ଖାତଂ ଅସମ୍ମୋହମେୱ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଚିତ୍ତୱସେନେୱାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନେୱ, ଚିତ୍ତୱସମନୁଗତେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ତୁଲଯିତ୍ୱା ତୀରେତ୍ୱା, ପଟିସଙ୍ଖାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଘଦସ୍ସନେନେୱ ଉପୋସଥପୱାରଣାଦିଅତ୍ଥାଯ ଗମନଂ ସଙ୍ଘହିତଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ କସିଣପରିକମ୍ମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତଂ ତଦତ୍ଥମେୱ ୱିୱରିତୁଂ "ଚେତିଯଂ ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତୀତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ ଏସ। ସମଥୱିପସ୍ସନୁପ୍ପାଦନମ୍ପି ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱଡ୍ଢିଯେୱ। ତତ୍ଥାତି ଅସୁଭାରମ୍ମଣେ। କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ। ଆମିସତୋତି ଚୀୱରାଦିଆମିସପଚ୍ଚଯତୋ। କସ୍ମାତି ଆହ "ତଂ ନିସ୍ସାଯା"ତିଆଦି।

ତସ୍ମିନ୍ତି ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ ପରିଗ୍ଗହିତଅତ୍ଥେ। ଯସ୍ମା ପନ ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢିଯେୱ ଅତ୍ଥୋ ନାମ, ତସ୍ମା ଯଂ "ସାତ୍ଥକ"ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ଗମନଂ, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସପ୍ପାଯମେୱାତି ସିଯା ଅୱିସେସେନ କସ୍ସଚି ଆସଙ୍କାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ "ଚେତିଯଦସ୍ସନଂ ତାୱା"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ମହାପୂଜାଯାତି ମହତିଯା ପୂଜାଯ, ବହୂନଂ ପୂଜାଦିୱସେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତକମ୍ମରୂପକାନୀ ୱିଯାତି ଚିତ୍ତକମ୍ମକତପଟିମାଯୋ ୱିଯ, ଯନ୍ତପଯୋଗେନ ୱା

ନାନପ୍ପକାରଓିଚିଓିକିରିଯା ପଟିମାଯୋ ଓିଯ। ତତ୍ରାତି ତାସୁ ପରିସାସୁ। ଅସ୍ସାତି ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଅସମପେକ୍ଖନଂ ନାମ ଗେହସ୍ସିତଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାଓସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଯୋନିସୋ ଗହଣଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପେକ୍ଖା ବାଲସ୍ସ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩। ୩୦୮) ମାତୁଗାମସମ୍ଫସ୍ସଓସେନ କାଯସଂସଗ୍ଗାପତ୍ତି। ହତ୍ଥିଆଦିସମ୍ମଦ୍ଦେନ ଜୀଓିତନ୍ତରାଯୋ। ଓିସଭାଗରୂପଦସ୍ସନାଦିନା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତରାଯୋ। ''ଦସଦ୍ୱାଦସଯୋଜନନ୍ତରେ ପରିସା ସନ୍ନିପତନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ଓୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେଓ। ମହାପରିସପରିଓାରାନନ୍ତି କଦାଚି ଧମ୍ମସ୍ସଓନାଦିଅତ୍ଥାଯ ଇଚ୍ଛିପୁରିସସମ୍ମିସ୍ସପରିଓାରେ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ।

ତଦତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ଅସୁଭଦସ୍ସନସ୍ସ ସାତ୍ଥକଭାଓସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥଂ। ପଜ୍ଜିତଦିଓସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଓଚନଦାନଓସେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୁଓତ୍ତନକଥା ଆଚିଣ୍ଣା, ତସ୍ମା ପଟିଓଚନସ୍ସ ଅଦାନଓସେନ ଅନନୁଓତ୍ତନକଥା ତସ୍ସ ଦୁତିଯା ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଦ୍ୱେ କଥା ନାମ ନ କଥିତପୁବ୍ବା''ତି। ଦ୍ୱେ କଥାତି ହି ଓଚନକରଣାକରଣକଥା। ତତ୍ଥ ଓଚନକରଣକଥାଯେଓ କଥିତପୁବ୍ବା, ଦୁତିଯା ନ କଥିତପୁବ୍ବା। ତସ୍ମା ସୁଦ୍ଧଚତ୍ତା ପଟିଓଚନମଦାସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏଓନ୍ତି ଇମିନା। ''ସଚେ ପନ ଚେତିଯସ୍ସ ମହାପୂଜାଯା''ତିଆଦିକଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଓୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ପଚ୍ଚାମସତି, ନ ''ପୁରିସସ୍ସ ମାତୁଗାମାସୁଭ''ନ୍ତିଆଦିକମେଓ। ପରିଗ୍ଗହିତଂ ସାତ୍ଥକଂ, ସପ୍ପାଯଞ୍ଚ ଯେନ ସୋ ପରିଗ୍ଗହିତସାତ୍ଥକସପ୍ପାଯୋ, ତସ୍ସ, ତେନ ଯଥାନୁପୁବ୍ବିକଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପରିଗ୍ଗହଣଂ ଦସ୍ସେତି। ଓୁଚ୍ଚମାନଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ପଓତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ଭାଓନାଯ ଆରମ୍ମଣଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ତଦେଓ ଭାଓନାଯ ଓିସଯଭାଓତୋ ଗୋଚରନ୍ତି ଆହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ଗୋଚର''ନ୍ତି। ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଯଥା ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏଓଂ ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲସ୍ସ ସମ୍ପାଦନଓସେନ ଉଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ୱା। ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେତି ଭିକ୍ଖାଚାରସଙ୍ଖାତେ ଗୋଚରେ, ଅନେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ, ଭିକ୍ଖାଚାରେ ଚ ଗୋଚରସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଧାତି ସାସନେ। ହରତୀତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପଓତ୍ତନଓସେନ ନେତି, ଯାଓ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କମା ଅନୁଯୁଞ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ପଚ୍ଚାହରତୀତି ଆହାରୂପଯୋଗତୋ ଯାଓ ଦିଓାଠାନୁପସଙ୍କମନା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ପଟିନେତି। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଚତୂସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ। ଆଓରଣୀଯେହୀତି ନୀଓରଣେହି। ପଗେଓାତି ପାତୋଯେଓ । ସରୀରପରିକମ୍ମନ୍ତି ମୁଖଧୋଓନାଦିସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ। ଦ୍ୱେ ତଯୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେତି ଦ୍ୱେ ତଯୋ ନିସଜ୍ଜାଓାରେ। ଉରୁବଦ୍ଧାସନଞ୍ହେତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ। ଉସୁମନ୍ତି ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଉଣ୍ହାପନାନି ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱାତି ତଦହେ ମୂଲଭୂତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱା। କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେଓାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନମୁଖେନେଓ, କମ୍ମଟ୍ଠାନମଓିଜହନ୍ତୋ ଏଓାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି, ତେନ ''ପତୋପି ଅଚେତନୋ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୪; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୦୯; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୧୬୮; ଓିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୫୨୩) ଓକ୍ଖମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଯଥାପରିହରିଯମାନଂ ଓା ଅଓିଜହିତ୍ୱାତି ଦସ୍ସେତି।

ଗନ୍ତ୍ୱାତି ପାପୁଣିତ୍ୱା। ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଚେ, ତଦେଓ ନିପଚ୍ଚକାରସାଧନଂ। ଅଞ୍ଞଞ୍ଚେ, ଅନିପଚ୍ଚକାରକରଣମିଓ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଚେ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଅତଜ୍ଝିସଯେନ ତଂ ଠପେତ୍ୱା।''ମହନ୍ତଂ ଚେତିଯଂ ଚେ''ତିଆଦିନା କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରସ୍ସ ପପଞ୍ଚାଭାଓଦସ୍ସନଂ। ଅଞ୍ଞେନ ପନ ତଥାପି ଅଞ୍ଞଥାପି ଓନ୍ଦିତବ୍ବମେଓ। ତଥେଓାତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁମେଓ। ପରିଭୋଗଚେତିଯତୋ ସାରୀରିକଚେତିଯଂ ଗରୁତରନ୍ତି କତ୍ୱା ''ଚେତିଯଂ ଓନ୍ଦିତ୍ୱା''ତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଚେତିଯଂ ବାଧଯମାନା ବୋଧିସାଖା ହରିତବ୍ବା''ତି, (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୪।୧୨୮; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୬୫; ଓିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୦୯) ଅଯଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ମତି, ''ବୋଧିଯଙ୍ଗଣଂ ପତ୍ତେନାପୀ''ତି ପନ ଓଚନତୋ ଯଦି ଚେତିଯଙ୍ଗଣତୋ ଗତେ ଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗେ ବୋଧିଯଙ୍ଗଣଂ ଭଓେଯ୍ଯ, ସାପି ଓନ୍ଦିତବ୍ବାତି ମଗ୍ଗାନୁକ୍କମେନେଓ ''ଚେତିଯଂ ଓନ୍ଦିତ୍ୱା''ତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାଓଚନଂ, ନ ତୁ ଗରୁକାତବ୍ବତାନୁକ୍କମେନ। ଏଓଞ୍ହି ସତି ବୋଧିଯଙ୍ଗଣଂ ପଠମଂ ପତ୍ତେନାପି ବୋଧିଂ ଓନ୍ଦିତ୍ୱା ଚେତିଯଂ ଓନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ଏକମେଓ ପତ୍ତେନାପି ତଦେଓ ଓନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ତଦୁଭଯମ୍ପି ଅପ୍ପତ୍ତେନ ନ ଓନ୍ଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସୁଓିଞ୍ଞାତୋ ହୋତି। ଭିକ୍ଖାଚାରଗତମଗ୍ଗେନ ହି ପତ୍ତଟ୍ଠାନେ କତ୍ତବ୍ବଅନ୍ତରାଓତ୍ତଦସ୍ସନମେତଂ, ନ ପନ ଧୁଓଓତ୍ତଦସ୍ସନଂ। ପୁବ୍ବେ ହେସ କତଓତ୍ତୋଯେଓ। ତେନାହ ''ପଗେଓ ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣଓତ୍ତଂ କତ୍ୱା''ତିଆଦି। ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନୁସ୍ସରଣଓସେନେଓ ବୋଧିଆଦିପରିଭୋଗଚେତିଯେପି ନିପଚ୍ଚକରଣଂ ଉପପନ୍ନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଓତୋ ସମ୍ମୁଖା ଓିଯ ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା''ତି ଇମିନା। ପଟିସାମିତଟ୍ଠାନନ୍ତି ସୋପାନମୂଲଭାଓସାମଞ୍ଞେନ ଓୁତ୍ତଂ, ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣପୀତିଓିସଯଭୂତଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣତୋ ବାହିରଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ୱାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଗାମସମୀପେତି ଗାମୂପଚାରେ। ତାଓ ପଞ୍ହଂ ଓା ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଧମ୍ମଂ ଓା ସୋତୁକାମା ହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଜନସଙ୍ଗହତ୍ଥନ୍ତି ''ମଯି ଅକଥେନ୍ତେ ଏତେସଂ କୋ କଥେସ୍ସତୀ''ତି ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ ମହାଜନସ୍ସ ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯାନଂ ଓଚନଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ଧମ୍ମକଥା ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଓିନିମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ''ଧମ୍ମକଥା ନାମ କାତବ୍ବାଯେଓା''ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ଓଦନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଓା ଧମ୍ମକଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନଓିନିମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା

ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆଚରିୟାନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୫୨୩) ପନ ‘‘ତସ୍ମା’’ତି ଏତସ୍ସ ‘‘କଥେତବ୍ବାୟେୱାତି ୱଦନ୍ତୀ’’ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱାତି ଅତ୍ତନା ପରିହରିୟମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଜହନୱସେନ, ତଦନୁଗୁଣଂୟେୱ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ, ଦୁତିୟପଦେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱା’’ତି ଅଧିକାରୋ। ତତ୍ଥାତି ଗାମତୋ ନିକ୍ଖମନଟ୍ଠାନେୟେୱ।

‘‘ପୋରାଣକଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା ପୋରାଣକାଚିଣ୍ଣଦସ୍ସନେନ ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଦଳ୍ହଂ କରୋତି। ସମ୍ପତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେନେୱାତି ‘‘ପରିଚିତୋ ଅପରିଚିତୋ’’ତିଆଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ସମ୍ପତ୍ତକୋଟିୟା ଏୱ, ସମାଗମମତ୍ତେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆନୁଭାୱେନାତି ଅନୁଗ୍ଗହବଲେନ। ଭୟେତି ପରଚକ୍କାଦିଭୟେ। ଛାତକେତି ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖେ।

‘‘ପଚ୍ଛିମୟାମେପି ନିସଜ୍ଜାଚଙ୍କମେହି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ। କରୋନ୍ତସ୍ସାତି କରମାନସ୍ସେୱ, ଅନାଦରେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। କମ୍ମଜତେଜୋତି ଗହଣିଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ପଜ୍ଜଲତୀତି ଉଣ୍ହଭାୱଂ ଜନେତି। ତତୋୟେୱ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ଗଣ୍ହାତି, ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୀଥିଂ ନାରୋହତି ଖୁଦାପରିସ୍ସମେନ କିଲନ୍ତକାୟସ୍ସ ସମାଧାନାଭାୱତୋ। ଅନୁପାଦିନ୍ନଂ ଓଦନାଦିୱତ୍ଥୁ। ଉପାଦିନ୍ନଂ ଉଦରପଟଲଂ। ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିୟଞ୍ହି ଓଦନାଦିୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅସତି କମ୍ମଜତେଜୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉଦରପଟଲଂ ଗଣ୍ହାତି, ‘‘ଛାତୋସ୍ମି, ଆହାରଂ ମେ ଦେଥା’’ତି ୱଦାପେତି, ଭୁତ୍ତକାଲେ ଉଦରପଟଲଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅଥ ସତ୍ତୋ ଏକଗ୍ଗୋ ହୋତି, ୟତୋ ‘‘ଛାୟାରକ୍ଖସୋ ୱିୟ କମ୍ମଜତେଜୋ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ପଗେୱାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତସ୍ମା’’ତି ସେସୋ। ଗୋରୂପାନନ୍ତି ଗୁନ୍ନଂ, ଗୋସମୂହାନଂ ୱା, ୱଜତୋ ଗୋଚରତ୍ଥାୟ ନିକ୍ଖମନୱେଲାୟମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରୀତନୟେନ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅନୁପାଦିନ୍ନକଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅନ୍ତରାଭତ୍ତେତି ଭତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତରେ, ୟାୱ ଭତ୍ତଂ ନ ଭୁଞ୍ଜାତି, ତାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ଆହାରଞ୍ଚ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା’’ତି। ଅୱସେସଟ୍ଠାନେତି ୟାଗୁୟା ଅଗ୍ଗହିତଟ୍ଠାନେ। ତତୋତି ଭୁଞ୍ଜନତୋ। ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅନୱଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନମେତଂ, ଉତ୍ତରୁତ୍ତରିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ୟଥା ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ପୱତ୍ତାୟ ସରପଟିପାଟିୟା ଅନୱଚ୍ଛେଦୋ, ଏୱମେତସ୍ସାପି କମ୍ମଟ୍ଠାନୁପଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଏଦିସା ଚା’’ତିଆଦିନା ତଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରସ୍ସାପି ସାତ୍ଥକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଆସନନ୍ତି ନିସଜ୍ଜାସନଂ।

ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋତି ଭାୱନାନୁୟୋଗେ ଅନୁକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ ଅନାରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ। ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିୟା ଅପରିପୂରଣେନ ସବ୍ବୱତ୍ତାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା। ପଞ୍ଚୱିଧଚେତୋଖୀଲୱିନିବନ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଚେତୋଖୀଲେନ, ୱିନିବନ୍ଧେନ ଚ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ମଜ୍ଝିମାଗମେ ଚେତୋଖୀଲସୁତ୍ତେ –

‘‘କତମସ୍ସ ପଞ୍ଚ ଚେତୋଖୀଲା ଅପ୍ପହୀନା ହୋନ୍ତି? ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତି, ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖତି, ସଙ୍ଘେ କଙ୍ଖତି, ସିକ୍ଖାୟ କଙ୍ଖତି, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ କୁପିତୋ ହୋତୀ’’ତି, (ମ। ନି। ୧।୧୮୫)

‘‘କତମସ୍ସ ପଞ୍ଚ ଚେତସୋ ୱିନିବନ୍ଧା ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ହୋନ୍ତି? ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ କାମେ ଅୱୀତରାଗୋ ହୋତି, କାୟେ ଅୱୀତରାଗୋ ହୋତି, ରୂପେ ଅୱୀତରାଗୋ ହୋତି, ୟାୱଦତ୍ଥଂ ଉଦରାୱଦେହକଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେୟ୍ୟସୁଖଂ ପସ୍ସସୁଖଂ ମିଦ୍ଧସୁଖଂ ଅନୁୟୁତ୍ତୋ ୱିହରତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ଦେୱନିକାୟଂ ପଣିଧାୟ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮୬)। ଚ –

ୱିତ୍ଥାରୋ । ଆଚରିୟେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୫) ପନ ପଞ୍ଚୱିଧଚେତୋୱିନିବନ୍ଧଚିତ୍ତଭାୱୋୟେୱ ପଦେକଦେସମୁଲ୍ଲିଙ୍ଗେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ କଚୱରଖାଣୁକଭାୱୋ ହି ଚେତୋଖୀଲୋ, ଚିତ୍ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ମୁଟ୍ଠିୟଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନଭାୱୋ ଚେତସୋ ୱିନିବନ୍ଧୋ। ପଠମୋ ଚେତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦୋସୱସେନ, ଦୁତିୟୋ ଲୋଭୱସେନାତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଚରିତ୍ୱାତି ୱିଚରିତ୍ୱା। କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିରହୱସେନ ତୁଚ୍ଛୋ।

ଭାୱନାସହିତମେୱ ଭିକ୍ଖାୟ ଗତଂ, ପଚ୍ଚାଗତଞ୍ଚ ୟସ୍ସାତି ଗତପଚ୍ଚାଗତିକଂ, ତଦେୱ ୱତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ଅତ୍ତକାମାତି ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖମିଚ୍ଛନ୍ତା, ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ହି ହିତଂ, ସୁଖଞ୍ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତକନ୍ତି। ଅଥ ୱା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅତ୍ତତୋ ନିବ୍ବିସେସତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ଚ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତା ନାମ, ତଂ କାମେନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ତକାମା। ଅଧୁନା ପନ ଅତ୍ଥକାମାତି ହିତୱାଚକେନ ଅତ୍ଥସଦ୍ଦେନ ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ଧମ୍ମସଞ୍ଞୁତ୍ତଂ ହିତମିଚ୍ଛନ୍ତା, ହିତଭୂତଂ ୱା ଧମ୍ମମିଚ୍ଛନ୍ତାତି ତସ୍ସତ୍ଥୋ। ଇଣଟ୍ଟାତି ଇଣେନ ପୀଳିତା। ତଥା ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି। ଏତ୍ଥାତି ସାସନେ।

ଉସଭଂ ନାମ ୱୀସତି ୟଟ୍ଠିୟୋ, ଗାୱୁତଂ ନାମ ଅସୀତି ଉସଭା। ତାୟ ସଞ୍ଞାୟାତି ତାଦିସାୟ ପାସାଣସଞ୍ଞାୟ, କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରେନ ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଠାନମାଗତା’’ତି ଜାନନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନନ୍ତି କିଲେସଂ। କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ପାଦୁଦ୍ଧାରଣମକତ୍ତୁକାମତୋ ତିଟ୍ଠତି, ପଚ୍ଛାଗତୋ ପନ ଠିତିମନତିକ୍କମିତୁକାମତୋ। ସୋତି ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଅୟନ୍ତି ପଚ୍ଛାଗତୋ । ଏତନ୍ତି ପରସ୍ସ ଜାନନଂ। ତତ୍ଥେୱାତି ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନେୟେୱ।

ସୋଯେଵ ନଯୋତି ‘‘ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିକା ଯୋ ପଟିଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଏଵ ନିସଜ୍ଜାଯପି ନଯୋ। ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଛିନ୍ନଭତ୍ତଭାଵଭଯେନାପି ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ପରିବ୍ରୂହେତୀତି ଇଦମ୍ପି ପରସ୍ସ ଜାନନେନେଵ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରିମପାଦେଯେଵାତି ପଠମଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଵିସ୍ସଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଉଦ୍ଧରିତପାଦଵଠଅଞ୍ଜେଯେଵ। ଏତୀତି ଗଚ୍ଛତି। ‘‘ଆଲିନ୍ଦକଵାସୀ ମହାଫୁସ୍ସଦେଵତ୍ଥେରୋ ୱିଯା’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠାନେଯେଵେତଂ କଥିତଂ। ‘‘ବ୍ୟାଯଂ ଏଵଂ ପଟିପନ୍ନପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଆସଙ୍କଂ ନିଵତ୍ତେତି।

ମଦ୍ଦନ୍ତାତି ଧଞ୍ଞକରଣଟ୍ଠାନେ ସାଲିସୀସାଦୀନି ମଦ୍ଦନ୍ତା। ଅସ୍ସାତି ଥେରସ୍ସ, ଉଭଯାପେକ୍ଖଵଚନମେତଂ। ଅସ୍ସ ଅରହତ୍ତପତ୍ତଦିଵସେ ଚଙ୍କମନକୋଟିଯନ୍ତି ଚ । ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ୱିକ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା, ନିବନ୍ଧିତ୍ୱା ଚ ପଟିଜାନିତ୍ୱାଯେଵ ଆରୋଚେସି।

ପଠମଂ ତାଵାତି ପଦସୋଭନତ୍ଥଂ ପରିଯାଯଵଚନଂ। ମହାପଧାନନ୍ତି ଭଗଵତୋ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ, ଅମ୍ହାକଂ ଅତ୍ଥାଯ ଲୋକନାଥେନ ଛଵସ୍ସାନି କତଂ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ ‘‘ଏଵାହଂ ଯଥାବଲଂ ପୂଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପତ୍ତିପୂଜାଯେଵ ହି ପସତ୍ଥତରା ସତ୍ଥୁପୂଜା, ନ ତଥା ଆମିସପୂଜା। ଠାନଚଙ୍କମମେଵାତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବିରିଯାପଥଵସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଭୋଜନକାଲାଦୀସୁ ଅଵସ୍ସଂ କତ୍ତବ୍ବନିସଜ୍ଜାଯ ପଟିକ୍ଖେପଵସେନ। ଏଵସଦ୍ଦେନ ହି ଇତରାଯ ନିସଜ୍ଜାଯ, ସଯନସ୍ସ ଚ ନିଵତ୍ତନଂ କରୋତି। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଉଦ୍ଧଟେ ପଟିନିଵତ୍ତେନ୍ତୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଉଦ୍ଧରିତପାଦେଯେଵ ପୁନ ଠପନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ‘‘ଗାମସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଂ ୱିଵରତି ‘‘ଗାଵୀ ନୁ’’ତିଆଦିନା। କଚ୍ଛକନ୍ତରତୋତି ଉପକଚ୍ଛନ୍ତରତୋ, ଉପକଚ୍ଛେ ଲଗ୍ଗିତକମଣ୍ଡଲୁତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଦକଗଣ୍ଡୁସନ୍ତି ଉଦକାଵଗଣ୍ଡକାରକଂ। କତିନଂ ତିଥୀନଂ ପୂରଣୀ କତିମୀ, ‘‘ପଞ୍ଚମୀ ନୁ ଖୋ ପକ୍ଖସ୍ସ, ଅଟ୍ଠମୀ’’ତିଆଦିନା ଦିଵସଂ ୱା ପୁଚ୍ଛିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାରୋଚନସ୍ସ ଅକତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଆରୋଚେତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁଜାନାମି ଭିକ୍ଖଵେ ସବ୍ବେହେଵ ପକ୍ଖଗଣନଂ ଉଗ୍ଗହେତୁ’’ନ୍ତିଆଦି (ମହାଵ। ୧୫୬)।

‘‘ଉଦକଂ ଗିଲିତ୍ୱା ଆରୋଚେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନଯେନ।ତତ୍ଥାତି ଗାମଦ୍ୱାରେ। ନିଟ୍ଠୁଭନନ୍ତି ଉଦକନିଟ୍ଠୁଭନଟ୍ଠାନଂ। ତେସୂତି ମନୁସ୍ସେସୁ। ଞାଣଚକ୍ଖୁସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚକ୍ଖୁମା।ଇଦିସୋତି ସୁସମ୍ମଟ୍ଠଚେତିଯଙ୍ଗଣାଦିକୋ। ୱିସୁଦ୍ଧିପଵାରଣନ୍ତି ଖୀଣାସଵଭାଵେନ ପଵାରଣଂ।

ୱୀଥିଂ ଓତରିତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ପଠମମେଵ ୱୀଥିଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ୱୀଥିଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା’’ତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାସାଦିକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ପଟିକ୍କନ୍ତେନା’’ତିଆଦି (ପାରା। ୪୩୨)। ତଂ ଗମନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ନ ହି ଜଵେନ ପିଣ୍ଡପାତିଯଧୁତଙ୍ଗଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଇମିନା ଜଵେନ ଗମନେ ଲୋଲୁପ୍ପଚାରିତା ୱିଯ ଅସାରୁପ୍ପତଂ ଦସ୍ସେତି। ଉଦକସକଟନ୍ତି ଉଦକସାରସକଟଂ। ତଞ୍ହି ୱିସମଭୂମିଭାଗପ୍ପତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚଲମେଵ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ତଦନୁରୂପନ୍ତି ଭିକ୍ଖାଦାନାନୁରୂପଂ। ‘‘ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ରଥସ୍ସ ଅକ୍ଖାନଂ ତେଲେନ ଅବ୍ଭଞ୍ଜନଂ, ଵଣସ୍ସ ଲେପନଂ, ପୁତ୍ତମଂସସ୍ସ ଖାଦନଞ୍ଚ ତିଧା ଉପମା ଯସ୍ସ ଆହରଣସ୍ସାତି ତଥା। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ‘‘ଯାଵଦେଵ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯା, ଯାପନାଯା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩; ୨।୨୪, ୩୮୭; ସଂ। ନି। ୪।୧୨୦; ଅ। ନି। ୬।୫୮; ୫।୯; ୱିଭ। ୫୧୮; ମହାନି। ୨୦୬) ୱୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ କତ୍ୱା। ‘‘ନେଵ ଦଵାଯା’’ତିଆଦି ପନ ପଟିକ୍ଖେପମତ୍ତଦସ୍ସନଂ। ଭତ୍ତକିଲମଥନ୍ତି ଭତ୍ତଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲମଥଂ। ପୁରେଭତ୍ତାଦି ଦିଵାଵସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମଯାମାଦି ରତ୍ତିଵସେନ।

ଗତପଚ୍ଚାଗତେସୁ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ହରଣଂ ୱତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ହରଣପଚ୍ଚାହରଣସଙ୍ଖାତ’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ଯଦି ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ଦେଵପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁପି ସବ୍ବତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପଦା କପ୍ପାନଂ ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି, ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ତଜ୍ଜା ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ, ସାଵକବୋଧିଯା ଅଗ୍ଗସାଵକାନଂ ଏକମସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ, କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ମହାସାଵକାନଂ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରଗାଥାଵଣ୍ଣନା ୱିତ୍ଥାରୋ) କପ୍ପସତସହସ୍ସମେଵ, ଇତରେସଂ ପନ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ୱିଵଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଵସେନ କାଲନିଯମମନ୍ତରେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯକୁସଲଂ। ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପୀ’’ତିଆଦିନା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନନ୍ତରେ ଏତଦଗ୍ଗଟ୍ଠପିତାନଂ ଥେରାନଂ ସକ୍ଖିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଥେରୋ ବାହିଯୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋତି ବାହିଯୱିସଯେ ସଞ୍ଜାତସଂଵଦ୍ଧିତାଯ ବାହିଯୋ, ଦାରୁଚୀରପରିହରଣତୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋତି ଚ ସମଞ୍ଞିତୋ ଥେରୋ। ସୋ ହାଯସ୍ମା –

‘‘ତସ୍ମା ତିହ ତେ ବାହିଯ ଏଵଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭଵିସ୍ସତି, ସୁତେ, ମୁତେ, ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତଂ ଭଵିସ୍ସତୀ’ତି, ଏଵଞ୍ହି ତେ ବାହିଯ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଯତୋ ଖୋ ତେ ବାହିଯ ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭଵିସ୍ସତି, ସୁତେ, ମୁତେ, ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତଂ ଭଵିସ୍ସତି, ତତୋ ତ୍ୱଂ ବାହିଯ ନ ତେନ। ଯତୋ ତ୍ୱଂ ବାହିଯ ନ ତେନ, ତତୋ ବାହିଯ ନ ତତ୍ଥ। ଯତୋ ତ୍ୱଂ ବାହିଯ ନ ତତ୍ଥ, ତତୋ ତ୍ୱଂ ବାହିଯ ନେଵିଧ ନ ହୁରଂ ନ ଉଭଯମନ୍ତରେନ, ଏସେଵନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା’ତି’’ (ଉଦା। ୧୦)।

ଏଉକାଯ ଦେସନାଯ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ଏୱଂ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରାଦୀନମ୍ପି ମହାପଞ୍ଞତାଦିଦୀପନାନି ସୁତ୍ତପଦାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାନି। ୱିସେସତୋ ପନ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମେ ଏତଦଗ୍ଗସୁତ୍ତପଦାନି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୧୮୮) ସିଖାପତ୍ତନ୍ତି କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ନିଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ସବ୍ବଥା ପରିପୁଣ୍ଣତୋ।

ତନ୍ତି ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ। ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ଅତ୍ତା ଅଭିକ୍କମତୀ''ତି ଇମିନା ଦିଟ୍ଠିଗାହୱସେନ, ''ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମୀ''ତି ଇମିନା ମାନଗାହୱସେନ, ତଦୁଭଯସ୍ସ ପନ ୱିନା ତଣ୍ହାଯ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ତଣ୍ହାଗାହୱସେନାତି ତୀହିପି ମଞ୍ଞନାହି ଅନ୍ଧବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଭିକ୍କମେ ସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଦସ୍ସେତି। ''ତଥା ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଦେୱ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଯେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗେନ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଭିକ୍କମାମୀ''ତିଆଦିମାହ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାଯୋଧାତୁତି ତେନେୱ ଅଭିକ୍କମନଚିତ୍ତେନ ସମୁଟ୍ଠାନା, ତଂଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନିକା ୱା ୱାଯୋଧାତୁ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିନ୍ତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ। ଜନଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତସ୍ସା ୱିକାରଭାୱତୋ। ଇତୀତି ତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନାତି କିରିଯମଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିଚଲନାକାରସଙ୍ଖାତକାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ। ତସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟସ୍ସ। ଅଭିକ୍କମତୋତି ଅଭିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ। ଓମତ୍ତାତି ଅୱମତ୍ତା ଲାମକପ୍ପମାଣା। ୱାଯୋଧାତୁତେଜୋଧାତୁୱସେନ ଇତରା ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ।

ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତା ତେଜୋଧାତୁ ଉଦ୍ଧରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ। ଉଦ୍ଧରଣଗତିକା ହି ତେଜୋଧାତୁ, ତେନ ତସ୍ସା ଉଦ୍ଧରଣେ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ତଥା ଅଭାୱତୋ ପନ ଇତରାସଂ ଓମତ୍ତତାତି। ଯସ୍ମା ପନ ତେଜୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତା ୱାଯୋଧାତୁ ଅତିହରଣୱୀତିହରଣାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ। କିରିଯଗତିକାଯ ହି ୱାଯୋଧାତୁଯା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୁ ସାତିସଯୋ ବ୍ୟାପାରୋ, ତେନ ତସ୍ସା ତତ୍ଥ ତେଜୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ତଦଭାୱତୋ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେତି ''ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୂ''ତି ଇମିନା। ସତିପି ଚେତ୍ଥ ଅନୁଗମକାନୁଗନ୍ତବ୍ବତାୱିସେସେ ତେଜୋଧାତୁୱାଯୋଧାତୁଭାୱମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ତଥାସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ପଠମେ ହି ନଯେ ତେଜୋଧାତୁଯା ଅନୁଗମକତା, ୱାଯୋଧାତୁଯା ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବତା, ଦୁତିଯେ ପନ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଅନୁଗମକତା, ତେଜୋଧାତୁଯା ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବତାତି। ତତ୍ଥ ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ପାଦସ୍ସ ଉକ୍ଖିପନଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ, ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୁରତୋ ହରଣଂ ଅତିହରଣଂ। ଖାଣୁଆଦିପରିହରଣତ୍ଥଂ, ପତିଟ୍ଠିତପାଦଘଟ୍ଟନାପରିହରଣତ୍ଥଂ ୱା ପସ୍ସେନ ହରଣଂ ୱୀତିହରଣଂ, ଯାୱ ପତିଟ୍ଠିତପାଦୋ, ତାୱ ହରଣଂ ଅତିହରଣଂ, ତତୋ ପରଂ ହରଣଂ ୱୀତିହରଣନ୍ତି ୱା ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଯସ୍ମା ପଥୱୀଧାତୁଯା ଅନୁଗତା ଆପୋଧାତୁ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପଚ୍ଚଯୋ। ଗରୁତରସଭାୱା ହି ଆପୋଧାତୁ, ତେନ ତସ୍ସା ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଅନୁଗତଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ତଦଭାୱତୋ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ… ପେ… ବଲୱତିଯୋ''ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଆପୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତା ପଥୱୀଧାତୁ ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ। ପତିଟ୍ଠାଭାୱେ ୱିଯ ପତିଟ୍ଠାପନେପି ତସ୍ସା ସାତିସଯକିଚ୍ଚତ୍ତା ଆପୋଧାତୁଯା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ ହୋତି, ତଥା ଘଟ୍ଟନକିରିଯାଯ ପଥୱୀଧାତୁଯା ୱସେନ ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ ତସ୍ସା ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନେପି ଆପୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ତଥା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନେସୂ''ତି।

ଅନୁଗମକାନୁଗନ୍ତବ୍ବତାୱିସେସେପି ସତି ପଥୱୀଧାତୁଆପୋଧାତୁଭାୱମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ତଥାସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ପଠମେ ହି ନଯେ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଅନୁଗମକତା, ଆପୋଧାତୁଯା ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବତା, ଦୁତିଯେ ପନ ଆପୋଧାତୁଯା ଅନୁଗମକତା, ପଥୱୀଧାତୁଯା ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବତାତି। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚେତ୍ଥ ପାଦସ୍ସ ଓନାମନୱସେନ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ତତୋ ପରଂ ଭୂମିଆଦୀସୁ ପତିଟ୍ଠାପନଂ ସନ୍ନିକ୍ଖେପନଂ, ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ନିମ୍ମଦ୍ଦନୱସେନ ଗମନସ୍ସ ସନ୍ନିରୋଧୋ ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନଂ।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଅତିକ୍କମନେ, ତେସୁ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଉଦ୍ଧରଣାତିହରଣୱୀତିହରଣୱୋସ୍ସଜ୍ଜନସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନସଙ୍ଖାତେସୁ ଛସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଉଦ୍ଧରଣେତି ଉଦ୍ଧରଣକ୍ଖଣେ। ରୂପାରୂପଧମ୍ମାତି ଉଦ୍ଧରଣାକାରେନ ପୱତ୍ତା ରୂପଧମ୍ମା, ତଂସମୁଟ୍ଠାପକା ଚ ଅରୂପଧମ୍ମା। ଅତିହରଣଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାନତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଏସ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱାତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରଣାଦିକେ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନ୍ତରସଙ୍କମନଂ ଅତ୍ଥି ଲହୁପରିୱତ୍ତନତୋ। ପବ୍ବଂ ପବ୍ବନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦଂ ପରିଚ୍ଛେଦଂ। ସନ୍ଧି ସନ୍ଧୀତି ଗଣ୍ଠି ଗଣ୍ଠି। ଓଧି ଓଧୀତି ଭାଗଂ ଭାଗଂ। ସବ୍ବଞ୍ଚେତଂ ଉଦ୍ଧରଣାଦିକୋଟ୍ଠାସେ ସନ୍ଧାଯ ସଭାଗସନ୍ତତିୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତରୋ ଏୱ ହି ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣୋ ଗମନଯୋଗଗମନସ୍ସାଦାନଂ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିଯେନ ପଟିମୁଖଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ ସିରସି, ପାଦେ ଚ ବନ୍ଧଖୁରଧାରାସମାଗମତୋପି ସୀଘତରୋ, ଯଥା ତିଲାନଂ ଭିଜ୍ଜମାନାନଂ ପଟପଟାଯନେନ ଭେଦୋ ଲକ୍ଖୀଯତି, ଏୱଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦେନାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ପଟପଟାଯନ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉପ୍ପାଦୱସେନ ପଟପଟ-ସଦ୍ଦଂ ଅକରୋନ୍ତାପି କରୋନ୍ତା ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତିଲଭେଦଲକ୍ଖଣଂ ପଟପଟାଯନଂ ୱିଯ ହି ସଙ୍ଖତଭେଦଲକ୍ଖଣଂ ଉପ୍ପାଦୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନମେକନ୍ତତୋ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ତତ୍ଥାତି ଅଭିକ୍କମନେ। କୋ ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାଭିକ୍କମତିଯେୱ। କସ୍ସ ୱା ଏକସ୍ସ ଅଭିକ୍କମନଂ ସିଯା, ନ ସିଯା ଏୱ। କସ୍ମା? ପରମତ୍ଥତୋ ହି…

ପେ… ଧାତୂନଂ ସଯନଂ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ଧବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ଅଓନୋ ଅଭିକ୍କମନନିଓନଞ୍ଚେତଂ ଓଚନଂ। ଅଥ ୱା ''କୋ ଏକୋ… ପେ… ଅଭିକ୍କମନ''ନ୍ତି ଚୋଦନାଯ ''ପରମତ୍ଥତୋ ହୀ''ତିଆଦିନା ସୋଧନା ୱୁତ୍ତା।

ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଛବ୍ବିଧେପି କୋଟ୍ଠାସେ ଗମନାଦିକସ୍ସ ଅପଚ୍ଚାମଟ୍ଠତ୍ତା। ''ସଦ୍ଧିଂ ରୂପେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ, ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଚ ସିଲୋକପଦେନ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ପଠମପଦସମ୍ବନ୍ଧେ ରୂପେନାତି ଯେନ କେନଚି ସହୁପ୍ପଜ୍ଜନକେନ ରୂପେନ। ଦୁତିଯପଦସମ୍ବନ୍ଧେ ପନ ''ରୂପେନା''ତି ଇଦଂ ଯଂ ତତୋ ନିରୁଜ୍ଝମାନଚିତ୍ତତୋ ଉପରି ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଦେୱ ତସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝମାନଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝନକଂ ସତ୍ତରସଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକଂ ରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ସମାନାଯୁକା ସିଯୁଂ। ଯଦି ଚ ସିଯୁଂ, ଅଥ ''ରୂପଂ ଗରୁପରିଣାମଂ ଦନ୍ଧନିରୋଧ''ନ୍ତିଆଦି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥା) ଅଟ୍ଠକଥାଓଚନେହି, ''ନାହଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ, ଯଥଯିଦଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୮) ଏୱମାଦିପାଠଇଓଚନେହି ଚ ୱିରୋଧୋ ସିଯା। ଚିତ୍ତଚେତସିକା ହି ସାରମ୍ମଣସଭାୱା ଯଥାବଲଂ ଅଓନୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ତଂସଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତିଅନନ୍ତରଂ ନିରୋଧୋ, ରୂପଧମ୍ମା ପନ ଅନାରମ୍ମଣା ପକାସେତବ୍ବା, ଏୱଂ ତେସଂ ପକାସେତବ୍ବଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତି ସୋଳସହି ଚିତ୍ତେହି ହୋତି, ତସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତେନ ସହ ସତ୍ତରସଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକତା ରୂପଧମ୍ମାନମିଚ୍ଛିତାତି। ଲହୁପରିୱତ୍ତନୱିଞ୍ଞାଣୱିସେସସ୍ସ ସଙ୍ଗତିମତ୍ତପଚ୍ଚଯତାଯ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ୱିସଯସଙ୍ଗତିମତ୍ତତାଯ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଲହୁପରିୱତ୍ତିତା, ଦନ୍ଧମହାଭୂତପଚ୍ଚଯତାଯ ରୂପସ୍ସ ଗରୁପରିୱତ୍ତିତା। ଯଥାଭୂତଂ ନାନାଧାତୁଞ୍ଞାଣଂ ଖୋ ପନ ତଥାଗତସ୍ସେୱ, ତେନ ଚ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ରୂପଧମ୍ମୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ଚ ତଥେୱାତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମାନକ୍ଖଣତା ନ ଯୁଜ୍ଜତେୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୪) ୱୁତ୍ତଂ , ତଦେତଂ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିଯା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଏକନିରୋଧଭାୱସ୍ସ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ସୱିଞ୍ଞତ୍ତିକେନ ପୁରେତରଂ ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସଦ୍ଦକ୍କମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥକ୍କମୋତି। ଯଞ୍ହି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱେନେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଥା ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯମେୱ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ, ଅୱତ୍ଥାୱିସେସତୋ ଚେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଥା। ଯଦି ଏୱଂ ତେସମଭିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରୋ ଲବ୍ଭେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନଂ ''ନୋ''ତି ଅପନେତୁମାହ ''ଅୱୀଚି ମନୁସମ୍ବନ୍ଧୋ''ତି, ଯଥା ୱୀଚି ଅନ୍ତରୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଦେୱେଦନ୍ତି ଅୱିସେସଂ ୱିଦୂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁ ଅନୁ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନୋ, ରୂପସନ୍ତାନୋ ଚ ନଦୀସୋତୋୱ ନଦିଯଂ ଉଦକପ୍ପୱାହୋ ୱିଯ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱୀଚୀତି ହି ନିରନ୍ତରତାୱସେନ ଭାୱନପୁଂସକୱଚନଂ।

ଅଭିମୁଖଂ ଲୋକିତଂ ଆଲୋକିତନ୍ତି ଆହ ''ପୁରତୋପେକ୍ଖନ''ନ୍ତି। ଯଂଦିସାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତି, ତିଟ୍ଠତି, ନିସୀଦତି, ସଯତି ୱା, ତଦଭିମୁଖଂ ପେକ୍ଖନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ଚ ତାଦିସମାଲୋକିତଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଦନୁଗତଦିସାଲୋକନଂ ୱିଲୋକିତନ୍ତି ଆହ ''ଅନୁଦିସାପେକ୍ଖନ''ନ୍ତି, ଅଭିମୁଖଦିସାନୁରୂପଗତେସୁ ୱାମଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେସୁ ୱିୱିଧା ପେକ୍ଖନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହେଟ୍ଠାଉପରିପଚ୍ଛାପେକ୍ଖନଞ୍ହି ''ଓଲୋକିତୌଲ୍ଲୋକିତାପଲୋକିତାନୀ''ତି ଗହିତାନି। ସାରୁପ୍ପୱସେନାତି ସମଣପତିରୂପୱସେନ, ଇମିନାୱ ଅସାରୁପ୍ପୱସେନ ଇତରେସମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ସିଜ୍ଝତି। ସମ୍ମଜ୍ଜନପରିଭଣ୍ଡାଦିକରଣେ ଓଲୋକିତସ୍ସ, ଉଲ୍ଲୋକହରଣାଦୀସୁ ଉଲ୍ଲୋକିତସ୍ସ, ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତପରିସ୍ସଯପରିୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ଅପଲୋକିତସ୍ସ ଚ ସିଯା ସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ''ଇମିନା ୱା''ତିଆଦି, ଏତେନ ଉପଲକ୍ଖଣମତ୍ତମେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

କାଯସକ୍ଖିନ୍ତି କାଯେନ ସଚ୍ଛିକତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିନଂ, ସାଧକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାକାଲେ ''ଯମେୱାହଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତଂ ନିସ୍ସାଯ ସାସନେ ଅନଭିରତିଆଦିୱିପ୍ପକାରଂ ପତ୍ତୋ, ତମେୱ ସୁଟ୍ଠୁ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ''ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ବଲୱହିରୋତ୍ତପ୍ପୋ, ତତ୍ଥ ଚ କତାଧିକାରତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରେ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ତେନେୱ ନଂ ସତ୍ଥା ''ଏତଦଗ୍ଗଂ ଭିକ୍ଖୱେ ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନଂ, ଯଦିଦଂ ନନ୍ଦୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୩୦) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି। ନନ୍ଦସ୍ସାତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ଇତୀତି ଇମିନା ଆଲୋକନେନ।

ସାତ୍ଥକତାଚ ସପ୍ପାଯତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝାହରିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନସ୍ସେୱ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତେ। ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଭାୱତୋ ଏତ୍ଥାତି ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତେ। ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନେୱାତି ଖନ୍ଧାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ କାତବ୍ବଂ, ନ ଅଞ୍ଞୋ ଉପାଯୋ ଗୱେସିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱାତି ୱତ୍ତମାନକମ୍ମଟ୍ଠାନମୁଖେନେୱ। ଯସ୍ମା ପନ ଆଲୋକିତାଦି ନାମ ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅବ୍ଭନ୍ତରେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଲୋକେତାତି ଆଲୋକେନ୍ତୋ। ତଥା ୱିଲୋକେତା। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିନ୍ତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ। ଇତୀତି ତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନାତି କିରିଯମଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଯ ୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିଚଲନାକାରସଙ୍ଖାତକାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ। ଅକ୍ଖିଦଲନ୍ତି ଅକ୍ଖିପଟଲଂ। ଅଧୋ ସୀଦତୀତି ଓସୀଦନ୍ତଂ ୱିଯ ହେଟ୍ଠା ଗଚ୍ଛତି। ଉଦ୍ଧଂ ଲଙ୍ଘେତୀତି ଲଙ୍ଘେନ୍ତଂ ୱିଯ ଉପରି ଗଚ୍ଛତି। ଯନ୍ତକେନାତି ଅକ୍ଖିଦଲେସୁ

ଯୋଜିତରଜ୍ଜୁଯୋ ଗହେତ୍ୱା ପରିବ୍ଭମନକଚକ୍କେନ। ତତୋତି ତଥା ଅକ୍ଖିଦଲାନମୋସୀଦନୁଲ୍ଲଙ୍ଘନତୋ। ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନସ୍ସ ମୂଲକାରଣପରିଜାନନଂ ମୂଲପରିଞ୍ଞା। ଆଗନ୍ତୁକସ୍ସ ଅବ୍ଭାଗତସ୍ସ, ତାୱକାଲିକସ୍ସ ଚ ତଙ୍ଖଣମତ୍ତପୱତ୍ତକସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଗନ୍ତୁକତାୱକାଲିକଭାୱୋ, ତେସଂ ୱସେନ।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଗାଥାଯ ଦସ୍ସିତେସୁ ସତ୍ତସୁ ଚିତ୍ତେସୁ। ଅଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନନ୍ତି ପଧାନଭୂତଅଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତଂ, ସରୀରଂ ହୁତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭୱଙ୍ଗଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିସଦିସତ୍ତା ପଧାନମଙ୍ଗଂ, ପଧାନଞ୍ଚ ‘‘ସରୀର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ୱା କାରଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଭୱଙ୍ଗସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପୱତ୍ତାକାରୱିସେସୱସେନ ପନ ଅତୀତାଦିନା ତିବିଧଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସେୱ ଆୱଟ୍ଟନଂ। ତନ୍ନିରୋଧାତି ତସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ, ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୱସେନ ହେତୁୱଚନଂ। ‘‘ପଠମଜୱନେପି...ପେ... ସତ୍ତମଜୱନେପୀ’’ତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱୀଥିଯଂ ‘‘ଅଯଂ ଇତ୍ଥୀ, ଅଯଂ ପୁରିସୋ’’ତି ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁଯ୍ହନାନମଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ଆୱଜ୍ଜନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନଂ ପୁରେତରଂ ପୱତ୍ତାଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ଅଯୋନିସୋ ଆୱଜ୍ଜନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାକାରେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଇଟ୍ଠେ ଇତ୍ଥିରୂପାଦିମ୍ହି ଲୋଭସହଗତମତ୍ତଂ ଜୱନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅନିଟ୍ଠେ ଚ ଦୋସସହଗତମତ୍ତଂ, ନ ପନେକନ୍ତରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନାଦି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏୱ ଏକନ୍ତରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନାଦି ହୋତି, ତସ୍ସ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନାଦିନୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ମୂଲଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱା ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗାଦି, ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନସ୍ସ ମୂଲକାରଣୱସେନ ମୂଲପରିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା, ଆଗନ୍ତୁକତାୱକାଲିକତା ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକ ଜୱନସ୍ସେୱ ଅପୁବ୍ବଭାୱୱସେନ, ଇତ୍ତରତାୱସେନ ଚ। ଯୁଦ୍ଧମଣ୍ଡଲେତି ସଙ୍ଗାମପ୍ପଦେସେ। ହେଟ୍ଠୁପରିଯୱସେନାତି ହେଟ୍ଠା ଚ ଉପରି ଚ ପରିୱତ୍ତମାନୱସେନ, ଅପରାପରଂ ଭୱଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଭୱଙ୍ଗୁପ୍ପାଦୱସେନ ହି ତେସଂ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତନଂ, ଇମିନା ପନ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ, ଉପରିମସ୍ସ ଚ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନତୋ ୱିସଦିସସ୍ସ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦଂ ଦସ୍ସେତି ତସ୍ସ ୱସେନେୱ ରଜ୍ଜନାଦିପୱତ୍ତନତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତଂ ହୋତୀ’’ତି।

ଆପାଥନ୍ତି ଗୋଚରଭାୱଂ। ସକକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନୱସେନାତି ଆୱଜ୍ଜନାଦିକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନୱସେନ। ତନ୍ତି ଜୱନଂ। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ରୂପସ୍ସ ଆପାଥଗମନେନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ପୱତ୍ତନତୋ ପୱତ୍ତିକାରଣୱସେନେୱ ‘‘ଗେହଭୂତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ନିସ୍ସଯୱସେନ। ଆଗନ୍ତୁକପୁରିସୋ ୱିଯାତି ଅବ୍ଭାଗତପୁରିସୋ ୱିଯ। ଦୁୱିଧା ହି ଆଗନ୍ତୁକା ଅତିଥିଅବ୍ଭାଗତୱସେନ। ତତ୍ଥ କତପରିଚଯୋ ‘‘ଅତିଥୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅକତପରିଚଯୋ ‘‘ଅବ୍ଭାଗତୋ’’ତି, ଅଯମେୱିଧାଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ପରଗେହେ’’ତିଆଦି । ତସ୍ସାତି ଜୱନସ୍ସ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁଯ୍ହନଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆସିନେସୂତି ନିସିନ୍ନେସୁ। ଆଣାକରଣନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ୱସକରଣଂ।

ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ଫସ୍ସାଦୀହି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ସକକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନଟ୍ଠାନେ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ଇତୀତି ତସ୍ମା ଆୱଜ୍ଜନାଦିୱୋଟ୍ଠବ୍ବନପରିଯୋସାନାନଂ ଭିଜ୍ଜନତୋ। ଇତ୍ତରାନୀତି ଅଚିରଟ୍ଠିତିକାନି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ଅଯଂ ଉପମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦଯବ୍ବଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତାୱ ତତ୍ତକୋ କାଲୋ ଏତେସନ୍ତି ତାୱକାଲିକାନି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, ତଂୱସେନ।

ଏତନ୍ତି ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସମୁଦାଯେ। ଦସ୍ସନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ୱସେନେୱ ଆଲୋକନୱିଲୋକନପଞ୍ଞାଯନତୋ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନମଗ୍ଗହଣଂ।

ସମୱାଯେତି ସାମଗ୍ଗିଯଂ। ତତ୍ଥାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ଆଲୋକନୱିଲୋକନ ପଞ୍ଞାଯମାନେ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ, ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତକୋ କୋ ଏକୋଆଲୋକେତି ନ ତ୍ୱେୱ ଆଲୋକେତି। କୋ ଚ ଏକୋ ୱିଲୋକେତି ନତ୍ୱେୱ ୱିଲୋକେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ତଥା’’ତିଆଦି ଆଯତନୱସେନ, ଧାତୁୱସେନ ଚ ଦସ୍ସନଂ। ଚକ୍ଖୁରୂପାନି ଯଥାରହଂ ଦସ୍ସନସ୍ସ ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ, ତଥା ଆୱଜ୍ଜନା ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯୋ, ଆଲୋକୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ଦସ୍ସନସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ପରିଯାଯତୋ ପଚ୍ଚଯତା ୱୁତ୍ତା। ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋପି ଦସ୍ସନସ୍ସେୱ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାଦିପଚ୍ଚଯାନମ୍ପି ଲବ୍ଭନତୋ, ‘‘ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯା’’ତିପି ଅଧୁନା ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ନିଗମନଂ।

ଇଦାନି ଯଥାପାଠଂ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣେସୁ ସମ୍ପଜାନଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ସମିଞ୍ଜିତେ ପସାରିତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପବ୍ବାନନ୍ତି ପବ୍ବଭୂତାନଂ। ତଂସମିଞ୍ଜନପସାରଣେନେୱ ହି ସବ୍ବେସଂ ହତ୍ଥପାଦାନଂ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣଂ ହୋତି, ପବ୍ବମେତେସନ୍ତି ୱା ପବ୍ବା ଯଥା ‘‘ସଦ୍ଧୋ’’ତି, ପବ୍ବୱନ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତୱସେନେୱାତି ଚିତ୍ତରୁଚିଯା ଏୱ, ଚିତ୍ତସାମତ୍ଥିଯା ୱା। ଯଂ ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସାତ୍ଥେପି ଅନତ୍ଥେପି ସମିଞ୍ଜିତୁଂ, ପସାରିତୁଂ ୱା,

ତଂତଂଚିତ୍ତାନୁଗତେନେୱ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣମକତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥାତି ସମିଞ୍ଜନପସାରଣେସୁ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଖଣେ ଖଣେତି ତଥା ଠିତକ୍ଖଣସ୍ସ ବ୍ଯାପନିଚ୍ଛାୱଚନଂ। ୱେଦନାତି ସନ୍ଥମ୍ଭନାଦୀହି ରୁଜ୍ଜନା। ''ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିନା ପରମ୍ପରପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ''ତା ୱେଦନାନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତିଆଦିନାପି। ପୁରିମଂ ପୁରିମଞ୍ହି ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। କାଲେତି ସମିଞ୍ଜିତୁଂ, ପସାରିତୁଂ ୱା ଯୁତ୍ତକାଲେ। ଫାତିନ୍ତି ୱୁଦ୍ଧିଂ। ଝାନାଦି ପନ ୱିସେସୋ।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋତି ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯଅପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେ ୱତ୍ଥୁସନ୍ଦସ୍ସନସଂଙ୍ଖାତୋ ନଯୋ। ତଦପରିଗ୍ଗହଣେ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନେୱ ପରିଗ୍ଗହଣେପି ଆନିସଂସୋ ୱିଭାୱିତୋତି ତେସମିଧ ଉଦାହରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମହାଚେତିଯଙ୍ଗଣେତି ଦୁଟ୍ଠଗାମଣିରଞ୍ଞା କତସ୍ସ ହେମମାଲୀନାମକସ୍ସ ମହାଚେତିଯସ୍ସ ଅଙ୍ଗଣେ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଦୀପପ୍ପସାଦକୋ ଥେରୋ, ରାଜିନୋ ଅଯ୍ଯକସ୍ସ ମେ;

ଏୱଂ କିରାହ ନତ୍ତା ତେ, ଦୁଟ୍ଠଗାମଣି ଭୂପତି।

ମହାପୁଞ୍ଞୋ ମହାଥୂପଂ, ସୋଣ୍ଣମାଲିଂ ମନୋରମଂ;

ୱୀସଂ ହତ୍ଥସତଂ ଉଚ୍ଚଂ, କାରେସ୍ସତି ଅନାଗତେ''ତି।

ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ଚେତ୍ଥ ଅଙ୍ଗଣଂ ''ଉଦଙ୍ଗଣେ ତତ୍ଥ ପପଂ ଅୱିନ୍ଦୁ''ନ୍ତିଆଦିସୁ (ଜା। ୧।୧।୨) ୱିଯ, ତସ୍ମା ଉପଚାରଭୂତେ ସୁସଙ୍ଖତେ ଭୂମିପ୍ପଦେସେତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ କାରଣେନ ଗିହୀ ଜାତୋତି କାଯସଂସଗ୍ଗସମାପଜ୍ଜନହେତୁନା ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ହୀନାଯାୱତ୍ତୋ। ଝାଯୀତି ଝାଯନଂ ଡଯ୍ହନମାପଜ୍ଜି। ମହାଚେତିଯଙ୍ଗଣେପି ଚୀୱରକୁଟିଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସଜ୍ଝାଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୀୱରକୁଟିଦଣ୍ଡକେ''ତି, ଚୀୱରକୁଟିଯା ଚୀୱରଛଦନତ୍ଥାଯ କତଦଣ୍ଡକେତି ଅତ୍ଥୋ। ''ମଣିସପ୍ପୋ ନାମ ସୀହଳଦୀପେ ୱିଜ୍ଜମାନା ଏକା ସପ୍ପଜାତୀତି ୱଦନ୍ତୀ''ତି ଆଚରିଯାନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ, (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୨୪୨) ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୪) ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ''କେଚି, ଅପରେ, ଅଞ୍ଞେ''ତି ୱା ଅୱତ୍ୱା ''ୱଦନ୍ତି''ଚ୍ଚେୱ ୱଚନଞ୍ଚ ସାରତୋ ଗହେତବ୍ବତାୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞଥା ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଅୱଚନତୋ, ତସ୍ମା ନ ନୀଲସପ୍ପାଦି ଇଧ ''ମଣିସପ୍ପୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମହାଥେରୱତ୍ଥୁନାତି ଏୱଂନାମକସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନା। ଅନ୍ତେୱାସିକେହୀତି ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନେସୁ ବହୂସୁ ଅନ୍ତେୱାସିକେସୁ ଏକେନ ଅନ୍ତେୱାସିକେନ। ତେନାହ ''ତଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା ପୁଚ୍ଛିଂସୂ''ତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ''ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୪) ୱକ୍ଖମାନପ୍ପକାରଂ ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ପକରଣତୋପି ହି ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି। ତତ୍ଥ ଠିତାନଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ସଙ୍ଗହଣୱସେନ ''ତୁମ୍ହେହୀ''ତି ପୁନ ପୁଥୁୱଚନକରଣଂ। ଏୱଂ ରୂପଂ ସଭାୱୋ ଯସ୍ସାତି ଏୱରୂପୋ ନିଗ୍ଗହିତଲୋପୱସେନ ତେନ , କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରସଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେତ୍ଥାପୀତି ଅପି-ସଦ୍ଦେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତପକ୍କମପେକ୍ଖନଂ କରୋତି। ଅଯଂ ନଯୋ ଉପରିପି।

ସୁତ୍ତାକଡ୍ଢନୱସେନାତି ଯନ୍ତେ ଯୋଜିତସୁତ୍ତାନଂ ଆୱିଞ୍ଛନୱସେନ। ଦାରୁଯନ୍ତସ୍ସାତି ଦାରୁନା କତଯନ୍ତରୂପସ୍ସ। ତଂ ତଂ କିରିଯଂ ଯାତି ପାପୁଣାତି, ହତ୍ଥପାଦାଦୀହି ୱା ତଂ ତଂ ଆକାରଂ କୁରୁମାନଂ ଯାତି ଗଚ୍ଛତୀତି ଯନ୍ତଂ, ନଟକାଦିପଞ୍ଚାଲିକାରୂପଂ, ଦାରୁନା କତଂ ଯନ୍ତଂ ତଥା, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ। ତଥା ହି ନଂ ପୋତ୍ଥେନ ୱତ୍ଥେନ ଅଲଙ୍କରିଯତ୍ତା ପୋତ୍ଥଲିକା, ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି ଯସ୍ସା ସଜୀୱସ୍ସେୱାତି ପଞ୍ଚାଲିକାତି ଚ ୱୋହରନ୍ତି। ହତ୍ଥପାଦଲଳଅନନ୍ତି ହତ୍ଥପାଦାନଂ କମ୍ପନଂ, ହତ୍ଥପାଦେହି ୱା ଲୀଳଆକରଣଂ।

ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରାନଂ ସମାନଧାରଣତାଯ ଏକତୋଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛଗରୁତାପନଯନତ୍ଥଂ, ଅନ୍ତରୱାସକସ୍ସ ନିୱାସନୱସେନ, ସେସାନଂ ପାରୁପନୱସେନାତି ଯଥାରହମତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରଧାରଣପତ୍ତଧାରଣେସୁ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱିଧିନା ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋ।

ଉଣ୍ହପକତିକସ୍ସାତି ଉଣ୍ହାଲୁକସ୍ସ ପରିଳାହବହୁଲକାଯସ୍ସ। ସୀତାଲୁକସ୍ସାତି ସୀତବହୁଲକାଯସ୍ସ। ଘନନ୍ତି ଅପ୍ପିତଂ। ଦୁପଟ୍ଟନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ''ଉତୁଦ୍ଧଟାନଂ ଦୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଗ୍ଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟିଂ, ଦିଗୁଣଂ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ, ଦିଗୁଣଂ ଅନ୍ତରୱାସକଂ, ପଂସୁକୂଲେ ଯାୱଦତ୍ଥ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୩୪୮) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପରୀତନ୍ତି ତଦୁଭଯତୋ ୱିପରୀତଂ, ତେସଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଅସପ୍ପାଯଂ। କସ୍ମାତି ଆହ ''ଅଗ୍ଗଳଆଦିଦାନେନା''ତିଆଦି। ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅଲ୍ଲୀଯାପନଖଣ୍ଡଂ ଅଗ୍ଗଳଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତୁନ୍ନକମ୍ମାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁକଡ୍ଢନତ୍ଥୋ, ଅସପ୍ପାଯମେୱାତି। ପଟ୍ଟୁଣ୍ଣଦେସେ ପାଣକେହି ସଞ୍ଜାତୱତ୍ଥଂ

ପଟ୍ଟୁଣ୍ଣଂ। ୱାକଓିସେସମଯଂ ସେତୱଣ୍ଣଂ ଦୁକୂଲଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ କୋସେଯ୍ୟକମ୍ବଲାଦିକଂ ସାନୁଲୋମଂ କପ୍ପିଯଚୀୱରଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତାଦିସଞ୍ଚୀ''ତିଆଦି। ଅରଞ୍ଞେ ଏକକସ୍ସ ନିୱାସନ୍ତରାଯକରନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତରାଯେକଦେସମାହ। ଚୋରାଦିସାଧାରଣତୋ ଚ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ତଂ ଅସପ୍ପାଯନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନେନେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତମସପ୍ପାଯଂ ଅନେକନ୍ତଂ ତଥାରୂପପଚ୍ଚଯେନ କସ୍ସଚି କଦାଚି ସପ୍ପାଯସମ୍ଭୱତୋ। ଇଦଂ ପନ ଦ୍ୱଯଂ ଏକନ୍ତମେୱ ଅସପ୍ପାଯଂ କସ୍ସଚି କଦାଚିପି ସପ୍ପାଯାଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତି। ମିଚ୍ଛା ଆଜୀୱନ୍ତି ଏତେନାତି ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ, ଅନେସନୱସେନ ପଚ୍ଚଯପରିଯେସନପଯୋଗୋ। ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦୀହି ପୱତ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ତଥା, ଏତେନ ଏକୱୀସତିୱିଧଂ ଅନେସନପଯୋଗମାହ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ ଖୁଦ୍ଦକପାଠଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ମେତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ –

''ଯୋ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ନ ସମ୍ମା ପଯୋଜେତି, ଖଣ୍ଡସୀଲୋ ହୋତି , ଏକୱୀସତିୱିଧଂ ଅନେସନଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ୱେଳୁଦାନଂ, ପତ୍ତଦାନଂ, ପୁପ୍ଫ, ଫଲ, ଦନ୍ତକଟ୍ଠ, ମୁଖୋଦକ, ସିନାନ, ଚୁଣ୍ଣ, ମତ୍ତିକାଦାନଂ, ଚାଟୁକମ୍ୟତଂ, ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତଂ, ପାରିଭଟ୍ୟତଂ, ଜଙ୍ଘପେସନିକଂ, ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ, ଦୂତକମ୍ମଂ, ପହିଣଗମନଂ, ପିଣ୍ଡପଟିପିଣ୍ଡଂ, ଦାନାନୁପ୍ପଦାନଂ, ୱତ୍ଥୁୱିଜ୍ଜଂ, ନକ୍ଖତ୍ତୱିଜ୍ଜଂ, ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜ''ନ୍ତି।

ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାକାରେନ ପନ ଆଚରିଯାନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଏକୱୀସତି ଅନେସନା ନାମ ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ କରୋତି, ଦୂତକମ୍ମଂ କରୋତି, ପହିଣକମ୍ମଂ କରୋତି, ଗଣ୍ଡଂ ଫାଲେତି, ଅରୁମକ୍ଖନଂ ଦେତି, ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନଂ ଦେତି, ଅଧୋୱିରେଚନଂ ଦେତି, ନତ୍ଥୁତେଲଂ ପଚତି, ୱଣତେଲଂ ପଚତି, ୱେଳୁଦାନଂ ଦେତି, ପତ୍ତ, ପୁପ୍ଫ, ଫଲ, ସିନାନ, ଦନ୍ତକଟ୍ଠ, ମୁଖୋଦକ, ଚୁଣ୍ଣ, ମତ୍ତିକାଦାନଂ ଦେତି, ଚାଟୁକମ୍ମଂ କରୋତି, ମୁଗ୍ଗସୂପିଯଂ, ପାରିଭଟ୍ୟଂ, ଜଙ୍ଘପେସନିକଂ ଦ୍ୱାୱୀସତିମଂ ଦୂତକମ୍ମେନ ସଦିସଂ, ତସ୍ମା ଏକୱୀସତୀ''ତି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୧୫୦-୫୧)।

ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଞ୍ଚେତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦିସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଟୀକାୱଚନଂ ପନ ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗାଦିଅଭିଧମ୍ମନଯେନ, ଅତୋ ଚେତ୍ଥ କେସଞ୍ଚି ୱିସମତାତି ୱଦନ୍ତି, ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ଅପିଚ ''ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦୀ''ତି ଇମିନା ନିମିତ୍ତୋଭାସପରିକଥାଯୋ ୱୁତ୍ତା। ''ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ''ତି ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତପଯୋଗୋ, ତସ୍ମା ନିମିତ୍ତକମ୍ମଞ୍ଚ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ଚ, ତବ୍ବସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅସପ୍ପାଯଂ ସୀଲୱିନାସନେନ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମାହାରଦ୍ୱନ୍ଦେପି ହି କତ୍ଥଚି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗପଯୋଗୋ ଦିସ୍ସତି ଯଥା ''ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ''ତି। ଅତିରୁଚିଯେ ରାଗାଦଯୋ, ଅତିଅରୁଚିଯେ ଚ ଦୋସାଦଯୋତି ଆହ ''ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତୀ''ତି। ତନ୍ତି ତଦୁଭଯଂ। କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନାତି ୱଡ୍ଢମାନକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅୱିଜହନୱସେନ।

''ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମା''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ତତ୍ଥ ଚୀୱରମ୍ପି ଅଚେତନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଚୀୱରସ୍ସ ୱିଯ ''କାଯୋପି ଅଚେତନୋ''ତି କାଯସ୍ସ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନେନ ତମତ୍ଥଂ ପରିଦୀପେନ୍ତୋ ''ତସ୍ମା ନେୱ ସୁନ୍ଦରଂ ଚୀୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଇତରୀତରସନ୍ତୋସସ୍ସ କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅବ୍ଭନ୍ତରେ''ତିଆଦିମାହ। ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନେନ ପନ ତଦତ୍ଥଂ ପରିଦୀପିତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ତତ୍ଥ ଚୀୱର''ନ୍ତିଆଦି। ଇଦାନି ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନସ୍ସ ପଯୋଜନଭୂତଂ ଇତରୀତରସନ୍ତୋସସଙ୍ଖାତଂ ଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତସ୍ମା ନେୱ ସୁନ୍ଦର''ନ୍ତିଆଦୀତି।

ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭନ୍ତରେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଚୀୱରପାରୁପନେ। ତେସୁ ୱା ପାରୁପକପାରୁପିତବ୍ବଚୀୱରେସୁ। କାଯୋପୀତି ଅତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତୋ କାଯୋପି। ''ତସ୍ମା''ତି ଅଜ୍ଝାହରିତବ୍ବଂ, ଅଚେତନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅହନ୍ତି କମ୍ମଭୂତୋ କାଯୋ। ଧାତୁଯୋତି ଚୀୱରସଙ୍ଖାତୋ ବାହିରା ଧାତୁଯୋ। ଧାତୁସମୂହନ୍ତି କାଯସଙ୍ଖାତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଧାତୁସମୂହଂ। ପୋତ୍ଥକରୂପପଟିଚ୍ଛାଦନେ ଧାତୁଯୋ ଧାତୁସମୂହଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତି ୱିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁସନଂ ସ୍ନେହସେଚନଂ, ପୂରଣଂ ୱା ପୋତ୍ଥଂ, ଲେପନଖନନକିରିଯା, ତେନ କତନ୍ତି ପୋତ୍ଥକଂ, ତମେୱ ରୂପଂ ତଥା, ଖନନକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ଦାରୁମତ୍ତିକାଦିରୂପମିଧାଧିପ୍ପେତଂ। ତସ୍ମାତି ଅଚେତନତ୍ତା, ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞଭାୱତୋ ୱା।

ନାଗାନଂ ନିୱାସୋ ୱମ୍ମିକୋ ନାଗୱମ୍ମିକୋ। ଚିତ୍ତୀକରଣଟ୍ଠାନଭୂତୋ ରୁକ୍ଖୋ ଚେତିଯରୁକ୍ଖୋ। କେହିଚି ସକ୍କତସ୍ସାପି କେହିଚି ଅସକ୍କତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଉପମାନଭାୱେନ ଯୋଗ୍ୟତ୍ତା ତେସମିଧ କଥନଂ। ତେହୀତି ମାଲାଗନ୍ଧଗୂଥମୁତ୍ତାଦୀହି। ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଯ ନାଗୱମ୍ମିକଚେତିଯରୁକ୍ଖାଦୀହି ୱିଯ କାଯସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ତନା ସୋମନସ୍ସଂ ୱା ଦୋମନସ୍ସଂ ୱା ନ କାତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

''ଲଭିସ୍ସାମି ୱା, ନୋ ୱା''ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପୁବ୍ବକେନ ''ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ଅତ୍ଥସମ୍ପସ୍ସନେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଭୱତୀତି ଆହ ''ସହସାୱ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା''ତିଆଦି।

ଗରୁପଓ୍ତୋତି ଅତିଭାରଭୂତୋ ପତ୍ତୋ। ଚତ୍ତାରୋ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ଗଣ୍ଠିକା ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକା ଯଥା “ଦ୍ୱତ୍ତିପତ୍ତା (ପାଚି। ୨୩୨), ଛପ୍ପଞ୍ଚୱାଚା”ତି (ପାଚି। ୬୧) ଅଞ୍ଞପଦଭୂତସ୍ସ ହି ୱା-ସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥୋ ଇଧ ପଧାନୋ ଚତୁଗଣ୍ଠିକାହତୋ ୱା ପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହତୋ ୱା ପତ୍ତୋ ଦୁକ୍କିସୋଧନୀୟୋତି ୱିକପ୍ପନୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗୟ୍ହମାନତ୍ତା। ଆହତା ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକା ଯସ୍ସାତି ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହତୋ ଯଥା “ଅଗ୍ୟାହିତୋ”ତି, ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହି ୱା ଆହତୋ ତଥା, ଦୁକ୍କିସୋଧନୀୟଭାୱସ୍ସ ହେତୁଗତ୍ତୱଚନଞ୍ଚେତଂ। କାମଞ୍ଚଊନପଞ୍ଚବନ୍ଧନସିକ୍ଖାପଦେ (ପାରା। ୬୧୨) ପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହତୋପି ପତ୍ତୋ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁକ୍କିସୋଧନୀୟତାମତ୍ତେନ ପନ ପଲିବୋଧକରଣତୋ ଇଧ ଅସପ୍ପାୟୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦୁଦ୍ଧୋତପତ୍ତୋତି ଅଗଣ୍ଠିକାହତମ୍ପି ପକତିୟାୱ ଦୁକ୍କିସୋଧନୀୟପତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ। “ତଂ ଧୋୱନ୍ତସ୍ସେୱା”ତିଆଦି ତଦୁଭୟସ୍ସାପି ଅସପ୍ପାୟଭାୱେ କାରଣଂ। “ମଣିୱଣ୍ଣପତ୍ତୋ ପନ ଲୋଭନୀୟୋ”ତି ଇମିନା କିଞ୍ଚାପି ସୋ ୱିନୟପରିୟାୟେନ କପ୍ପିୟୋ, ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ପନ ଅନ୍ତରାୟକରଣତୋ ଅସପ୍ପାୟୋତି ଦସ୍ସେତି। “ପତ୍ତଂ ଭମଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚନ୍ତି ‘ମଣିୱଣ୍ଣଂ କରିସ୍ସାମା’ତି, ନ ୱଟ୍ଟତୀ”ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧। ପାଠଇମୁତ୍ତକୱିନିଚ୍ଛୟୋ) ହି ୱିନୟଟ୍ଠକଥାସୁ ପଚନକିରିୟାମତ୍ତମେୱ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି “ମଣିୱଣ୍ଣଂ ପନ ପତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞେନ କତଂ ଲଭିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ”ତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୨।୮୫) “ତାଦିସଞ୍ହି ଅରଞ୍ଞେ ଏକକସ୍ସ ନିୱାସନ୍ତରାୟକର”ନ୍ତିଆଦିନା ଟୀୱରେ ୱୁତ୍ତନୟେନ “ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧୋ ପନ ଏକନ୍ତଅକପ୍ପିୟୋ ସୀଲୱିନାସନେନ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା”ତିଆଦିନା ଅମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତନୟୋପି ଯଥାରହଂ ନେତବ୍ବୋ। ସେୱମାନସ୍ସାତି ହେତ୍ୱନ୍ତୋ ଗଧୱଚନଂ ଅଭିୱଡ୍ଢନପରିହାୟନସ୍ସ।

“ଅବ୍ଭନ୍ତରେ”ତିଆଦି ସଙ୍ଖେପୋ। “ତତ୍ଥା”ତିଆଦି ଅଊସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନେନ ୱିତ୍ଥାରୋ। ସଣ୍ଠାସେନାତି କମ୍ମାରାନଂ ଅୟୋଗହଣୱିସେସେନ। ଅଗ୍ଗିୱଣ୍ଣପତ୍ତଗ୍ଗହଣେତି ଅଗ୍ଗିନା ଝାପିତତ୍ତା ଅଗ୍ଗିୱଣ୍ଣଭୂତପତ୍ତସ୍ସ ଗହଣେ। ରାଗାଦିପରିଳାହଜନକପତ୍ତସ୍ସ ଇଦିସମେୱ ଉପମାନଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ।

“ଅପିଚା”ତିଆଦିନା ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରପତ୍ତଧାରଣେସୁ ଏକତୋ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି। ଛିନ୍ନହତ୍ଥପାଦେ ଅନାଥମନୁସ୍ସେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନୀଲମକ୍ଖିକା ନାମ ଆସାଟିକକାରିକା। ଗୱାଦୀନଞ୍ହି ୱଣେସୁ ନୀଲମକ୍ଖିକାହି କତା ଅନୟବ୍ୟସନହେତୁଭୂତା ଅଣ୍ଡକା ଆସାଟିକା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନାଥସାଲାୟନ୍ତି ଅନାଥାନଂ ନିୱାସସାଲାୟଂ। ଦୟାଲୁକାତି କରୁଣାବହୁଲା। ୱଣମତ୍ତଚୋଳଅକାନୀତି ୱଣପ୍ପମାଣେନ ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥାୟ ଛିନ୍ନଚୋଳଅଖଣ୍ଡକାନି। କେସଞ୍ଚୀତି ବହୂସୁ କେସଞ୍ଚି ଅନାଥମନୁସ୍ସାନଂ। ଥୂଲାନୀତି ଅଦ୍ଧାନି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ପାପୁଣନେ, ଭାୱଲକ୍ଖଣେ, ନିମିତ୍ତେ ୱା ଏତଂ ଭୁମ୍ମଂ। କସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ “ୱଣପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତେନେୱା”ତିଆଦି। ଚୋଳଅକେନ, କପାଲେନାତି ଚ ଅତ୍ଥୟୋଗେ କମ୍ମତ୍ଥେ ତତିୟା, କରଣତ୍ଥେ ୱା। ୱଣପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତେନେୱ ଭେସଜ୍ଜକରଣମତ୍ତେନେୱାତି ପନ ୱିସେସନଂ, ନ ପନ ମଣ୍ଡନାନୁଭୱନାଦିପ୍ପକାରେନ ଅତ୍ଥୋତି। ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଦୀହି ନିଚ୍ଚାତୁରସ୍ସ କାୟସ୍ସ ପରିଭୋଗଭୂତାନଂ ପତ୍ତଚୀୱରାନଂ ଏଦିସମେୱ ଉପମାନମୁପପନ୍ନନ୍ତି ତଥା ୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୁଖୁମତ୍ତସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ଉତ୍ତମସ୍ସ ସମ୍ପଜାନସ୍ସ କରଣସୀଲତ୍ତା, ପୁରିମେହି ଚ ସମ୍ପଜାନକାରୀହି ଉତ୍ତମତ୍ତା ଉତ୍ତମସମ୍ପଜାନକାରୀ।

ଅସନାଦିକିରିୟାୟ କମ୍ମୱିସେସୟୋଗତୋ ଅସିତାଦିପଦେହେୱ କମ୍ମୱିସେସସହିତୋ କିରିୟାୱିସେସୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ଅସିତେତି ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନେ”ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠୱିଧୋପି ଅତ୍ଥୋତି ଅଟ୍ଠପ୍ପକାରୋପି ପୟୋଜନୱିସେସୋ।

ତତ୍ଥ ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନାଦୀସୁ ଅତ୍ଥୋ ନାମ ଇମିନା ମହାସିୱତ୍ଥେରୱାଦୱସେନ “ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଠିତିୟା”ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୪।୧୨୦; ଅ। ନି। ୬।୫୮; ୮।୯; ଧ। ସ। ୧୩୫୫; ମହାନି। ୨୦୬) ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠୱିଧମ୍ପି ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ମହାସିୱତ୍ଥେରୋ (ଧ। ସ। ୧।୧୩୫୫) ହି “ହେଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରି ଅଙ୍ଗାନି ପଟିକ୍ଖେପୋ ନାମ, ଉପରି ପନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ପୟୋଜନୱସେନ ସମୋଧାନେତବ୍ବାନୀ”ତି ୱଦତି। ତତ୍ଥ “ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଠିତିୟା”ତି ଏକମଙ୍ଗଂ, “ଯାପନାୟା”ତି ଏକଂ, “ୱିହିଂସୂପରତିୟା”ତି ଏକଂ, “ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନୁଗ୍ଗହାୟା”ତି ଏକଂ, “ଇତି ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମୀ”ତି ଏକଂ, “ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀ”ତି ଏକଂ, “ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ”ତି ଏକଂ, “ଅନୱଜ୍ଜତା ଚା”ତି ଏକଂ, ଫାସୁୱିହାରୋ ପନ ଭୋଜନାନିସଂସମତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନି ପୟୋଜନୱସେନ ସମୋଧାନେତବ୍ବାନି। ଅଞ୍ଞଥା ପନ “ନେୱ ଦୱାୟା”ତି ଏକମଙ୍ଗଂ, “ନ ମଦାୟା”ତି ଏକଂ, “ନ ମଣ୍ଡନାୟା”ତି ଏକଂ, “ନ ୱିଭୂସନାୟା”ତି ଏକଂ, “ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଠିତିୟା ଯାପନାୟା”ତି ଏକଂ, “ୱିହିଂସୂପରତିୟା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନୁଗ୍ଗହାୟା”ତି ଏକଂ, “ଇତି ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମି, ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀ”ତି ଏକଂ, “ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ”ତି ଏକଂ, “ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ଫାସୁୱିହାରୋ ଚା”ତି ପନ ଭୋଜନାନିସଂସମତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଇଧାନଧିପ୍ପେତାନି। କସ୍ମାତି ଚେ? ପୟୋଜନାନମେୱ ଅଭାୱତୋ, ତେସମେୱ ଚ ଇଧ ଅତ୍ଥସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନନୁ ଚ “ନେୱଦୱାୟାତିଆଦିନା ନୟେନ ୱୁତ୍ତୋ”ତି ମରିୟାଦୱଚନେନ ଦୁତିୟନୟସ୍ସେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି? ନ, “ନେୱ ଦୱାୟା”ତିଆଦିନା ପଟିକ୍ଖେପଙ୍ଗଦସ୍ସନମୁଖେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପାଠଇୟା ଦେସିତତ୍ତା, ଯଥାଦେସିତତନ୍ତିକ୍କମସ୍ସେୱ ମରିୟାଦଭାୱେନ ଦସ୍ସନତୋ। ପାଠକ୍କମେନେୱ ହି “ନେୱ ଦୱାୟାତିଆଦିନା

ନଯେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅନୁକ୍କମେନ, ତେନ ପନ ‘‘ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯାତିଆଦିନା ନଯେନା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ତିଧା ଦେନ୍ତେ ଦ୍ୱିଧା ଗାହଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଭୋଜନାଦିଗହଣତ୍ଥାଯ ହତ୍ଥଓତାରଣଂ ଭୁଞ୍ଜନାଦିଅତ୍ଥାଯ ଆଲୋପକରଣନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁକ୍କମେନ ଭୁଞ୍ଜନାଦିପଯୋଗୋ ୱାଯୋଧାତୁୱସେନେୱ ୱିଭାୱିତୋ। ୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱାତି ଏତ୍ଥ ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନ କୋଚି’’ତିଆଦିନା। କୁଞ୍ଚିକା ନାମ ଅୱାପୁରଣଂ, ଯଂ ‘‘ତାଳୋ’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଯନ୍ତକେନାତି ଚକ୍କଯନ୍ତକେନ। ଯତତି ଉଗ୍ଘାଟନନିଗ୍ଘାଟନୌକ୍ଖିପନନିକ୍ଖିପନାଦୀସୁ ୱାଯମତି ଏତେନାତି ହି ଯନ୍ତକଂ। ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣକରଣଂ ମୁସଲକିଚ୍ଚଂ। ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠାପନଂ ଉଦୁକ୍ଖଲକିଚ୍ଚଂ। ଆଲୋଳିତୱିଲୋଳିତୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଂ ହତ୍ଥକିଚ୍ଚଂ। ଇତୀତି ଏୱଂ। ତତ୍ଥାତି ହତ୍ଥକିଚ୍ଚସାଧନେ, ଭାଜନଲକ୍ଖଣେ, ନିମିତ୍ତେ ୱା ଭୁମ୍ମଂ। ତନୁକଖେଳୋତି ପସନ୍ନଖେଳୋ। ବହଲଖେଳୋତି ଆୱିଲଖେଳୋ। ଜିୱ୍ହାସଙ୍ଖାତେନ ହତ୍ଥେନ ଆଲୋଳିତୱିଲୋଳିତୱସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱତ୍ତକଂ ଜିୱ୍ହାହତ୍ଥପରିୱତ୍ତକଂ। କଟଚ୍ଛୁ, ଦବ୍ବୀତି କତ୍ଥଚି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ପୁମେ କଟଚ୍ଛୁ ଦବ୍ବିହୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଯେନ ଭୋଜନାଦୀନି ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ସୋ କଟଚ୍ଛୁ, ଯାଯ ପନ ତେସମୁଦ୍ଧରଣାଦୀନି କରୋତି, ସା ଦବ୍ବୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଲାଲସନ୍ଥାରନ୍ତି ପତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପଲାଲାଦିସନ୍ଥାରଂ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ। ଧାରେନ୍ତୋତି ପତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ। ପଥୱୀସନ୍ଧାରକଜଲସ୍ସ ତଂସନ୍ଧାରକୱାଯୁନା ୱିଯ ପରିଭୁତ୍ତାହାରସ୍ସ ୱାଯୋଧାତୁନାୱ ଆମାସଯେ ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱାଯୋଧାତୁୱସେନେୱ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଇମିନା। ତଥା ପରିଭୁତ୍ତଞ୍ହି ଆହାରଂ ୱାଯୋଧାତୁ ହେଟ୍ଠା ଚ ତିରିଯଞ୍ଚ ଘନଂ ପରିୱଟୁମଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ପକ୍କା ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ଆମାସଯେ ପତିଟ୍ଠିତଂ କରୋତୀତି। ଉଦ୍ଧନଂ ନାମ ଯତ୍ଥ ଉକ୍କଲିଯାଦୀନି ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପଚନ୍ତି, ଯା ‘‘ଚୁଲ୍ଲୀ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ରସ୍ସଦଣ୍ଡୋ ଦଣ୍ଡକୋ। ପତୋଦୋ ଯଟ୍ଠି। ଇତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମତିଦିସତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସେୱ ହି ଧାତୁୱସେନ ୱିଭାୱନା। ତତ୍ଥ ଅତିହରତୀତି ଯାୱ ମୁଖା ଅଭିହରତି। ୱୀତିହରତୀତି ତତୋ କୁଚ୍ଛିଯଂ ୱିମିସ୍ସଂ କରୋନ୍ତୋ ହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୪) ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରୋ, ଆଚରିଯାନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ପନ ‘‘ତତୋ ଯାୱ କୁଚ୍ଛି, ତାୱ ହରତୀ’’ତି (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୫୨୩) ଆହ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଏକମେୱ ଉଭଯତ୍ଥାପି କୁଚ୍ଛିସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ତଂ ହରଣସ୍ସେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

ଅପିଚ ଅତିହରତୀତି ମୁଖଦ୍ୱାରଂ ଅତିକ୍କାମେନ୍ତୋ ହରତି। ୱୀତିହରତୀତି କୁଚ୍ଛିଗତଂ ପସ୍ସତୋ ହରତି। ଧାରେତୀତି ଆମାସଯେ ପତିଟ୍ଠିତଂ କରୋତି । ପରିୱତ୍ତେତୀତି ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତନଂ କରୋତି। ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣେତୀତି ମୁସଲେନ ୱିଯ ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣନଂ କରୋତି। ୱିସୋସେତୀତି ୱିସୋସନଂ ନାତିସୁକ୍ଖଂ କରୋତି। ନୀହରତୀତି କୁଚ୍ଛିତୋ ବହି ନିଦ୍ଧାରେତି। ପଥୱୀଧାତୁକିଚ୍ଚେସୁପି ଯଥାୱୁତ୍ତୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ପନ ଆହାରସ୍ସ ଧାରଣପରିୱତ୍ତନସଞ୍ଚୁଣ୍ଣନୱିସୋସନାନି ପଥୱୀସହିତା ଏୱ ୱାଯୋଧାତୁ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ କେୱଲା, ତସ୍ମା ତାନି ପଥୱୀଧାତୁଯାପି କିଚ୍ଚଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସିନେହେତୀତି ତେମେତି। ଅଲ୍ଲତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁପାଲେତୀତି ଯଥା ୱାଯୋଧାତୁଆଦୀହି ଅତିୱିଯ ସୋସନଂ ନ ହୋତି, ତଥା ଅଲ୍ଲଭାୱଞ୍ଚ ନାତିଅଲ୍ଲତାକରଣୱସେନ ଅନୁପାଲେତି। ଅଞ୍ଜସୋତି ଆହାରସ୍ସ ପୱିସନପରିୱତ୍ତନନିକ୍ଖମନାଦୀନଂ ମଗ୍ଗୋ। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପରିଯେସନଜ୍ଝୋହରଣାଦିୱିଜାନନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପରିଯେସନଜ୍ଝୋହରଣାଦିକିଚ୍ଚେ। ତଂତଂୱିଜାନନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ତଂନିପ୍ଫାଦକୋଯେୱ ପଯୋଗୋ ସମ୍ମାପଯୋଗୋ ନାମ। ଯେନ ହି ପଯୋଗେନ ପରିଯେସନାଦି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି,। ସୋ ତବ୍ବିସଯୱିଜାନନମ୍ପି ନିପ୍ଫାଦେତି ନାମ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ତମନ୍ୱାଯ ଆଗମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଭୁଜତୀତି ପରିଯେସନୱସେନ, ଅଜ୍ଝୋହରଣଜିଣ୍ଣାଜିଣ୍ଣତାଦିପଟିସଂୱେଦନୱସେନ ଚ ତାନି ପରିଯେସନଜ୍ଝୋହରଣଜିଣ୍ଣାଜିଣ୍ଣତାଦୀନି ଆୱଜ୍ଜେତି ୱିଜାନାତି। ଆୱଜ୍ଜନପୁବ୍ବକତ୍ତା ୱିଜାନନସ୍ସ ୱିଜାନନମ୍ପେତ୍ଥ ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମାପଯୋଗୋ ନାମ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି। ତମନ୍ୱାଯ ଆଗମ୍ମ। ‘‘ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଭୁଞ୍ଜନକୋ ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ଆଭୁଜତି ସମନ୍ନାହରତି, ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଭୋଗପୁବ୍ବକୋ ହି ସବ୍ବୋ ୱିଞ୍ଞାଣବ୍ୟାପାରୋତି ‘‘ଆଭୁଜତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଗମନତୋତି ଭିକ୍ଖାଚାରୱସେନ ଗୋଚରଗାମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗମନତୋ। ପଚ୍ଚାଗମନମ୍ପି ଗମନସଭାୱତ୍ତା ଇମିନାୱ ସଙ୍ଗହିତଂ। ପରିଯେସନତୋତି ଗୋଚରଗାମେ ଭିକ୍ଖାଯ ଆହିଣ୍ଡନତୋ। ପରିଯେସନସଭାୱତ୍ତା ଇମିନାୱ ପଟିକ୍କମନସାଲାଦିଉପସଙ୍କମନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ। ପରିଭୋଗତୋତି ଦନ୍ତମୁସଲେହି ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣେତ୍ୱା ଜିୱ୍ହାଯ ସମ୍ପରିୱତ୍ତନକ୍ଖଣେଯେୱ ଅନ୍ତରହିତୱଣ୍ଣଗନ୍ଧସଙ୍ଖାରୱିସେସଂ ସୁୱାନଦୋଣିଯଂ ସୁୱାନୱମଥୁ ୱିଯ ପରମଜେଗୁଚ୍ଛଂ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ। ଆସଯତୋତି ଏୱଂ ପରିଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପିତ୍ତସେମ୍ହପୁବ୍ବଲୋହିତାସଯଭାୱୂପଗମନେନ ପରମଜିଗୁଚ୍ଛନହେତୁଭୂତତୋ ଆମାସଯସ୍ସ ଉପରି ପତିଟ୍ଠାନକପିତ୍ତାଦିଚତୁବ୍ବିଧାସଯତୋ। ଆସଯତି ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତମାନୋପି କମ୍ମବଲୱତ୍ଥିତୋ ହୁତ୍ୱା ମରିଯାଦୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ତିଟ୍ଠତି ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ହି ଆସଯୋ, ଆମାସଯସ୍ସ ଉପରି ପତିଟ୍ଠାନକୋ ପିତ୍ତାଦି ଚତୁବ୍ବିଧାସଯୋ। ମରିଯାଦତ୍ଥୋ ହି ଅଯମାକାରୋ। ନିଧାନତୋତି ଆମାସଯତୋ। ନିଧେତି ଯଥାଭୁତ୍ତୋ ଆହାରୋ ନିଚିତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥାତି ହି ଆମାସଯୋ ‘‘ନିଧାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପରିପକ୍କତୋତି ଭୁତ୍ତାହାରପରିପାଚନେନ ଗହଣୀସଙ୍ଖାତେନ କମ୍ମଜତେଜସା ଅପରିପାକତୋ। ପରିପକ୍କତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତକମ୍ମଜତେଜସାୱ ପରିପାକତୋ। ଫଲତୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ, ସମ୍ମାପରିପଚ୍ଚମାନସ୍ସ, ଅସମ୍ମାପରିପଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଚ ଭୁତ୍ତାହାରସ୍ସ ଯଥାକ୍କମଂ କେସାଦିକୁଣପଦଦ୍ଦୁଆଦିରୋଗାଭିନିପ୍ଫତ୍ତିସଙ୍ଖାତପଯୋଜନତୋତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଦମସ୍ସ ଫଲ’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ନିସ୍ସନ୍ଦନତୋତି ଅକ୍ଖିକଣ୍ଣାଦୀସୁ

ଅନେକଦ୍ୱାରେସୁ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିସ୍ସନ୍ଦନତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଅନ୍ନଂ ପାନଂ ଖାଦନୀୟଂ, ଭୋଜନଞ୍ଚ ମହାରହଂ;

ଏକଦ୍ୱାରେନ ପୱିସିତ୍ୱା, ନୱଦ୍ୱାରେହି ସନ୍ଦତୀ''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୩);

ସମ୍ମକ୍ଖନତୋତି ହତ୍ଥଓଟ୍ଠାଦିଅଙ୍ଗେସୁ ନୱସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପରିଭୋଗକାଲେ, ପରିଭୁତ୍ତକାଲେ ଚ ଯଥାରହଂ ସଙ୍ଖସୋ ମକ୍ଖନତୋ। ସଙ୍ଖତ୍ଥ ଆହାରେ ପଟିକ୍କୂଲତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତଙ୍ଖାତି ସହ ପାଠସେସେନ ଯୋଜନା। ତଂତଂକିରିୟାନିପ୍ଫତ୍ତିପଟିପାଟିୱସେନ ଚାୟଂ ''ଗମନତୋ''ତିଆଦିକା ଅନୁପୁବ୍ବୀ ଠପିତା। ସମ୍ମକ୍ଖନଂ ପନ ପରିଭୋଗାଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ନିସ୍ସନ୍ଦୱସେନ ୱିସେସତୋ ପଟିକ୍କୂଲନ୍ତି ସଙ୍ଖପଚ୍ଛା ଠପିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପତ୍ତକାଲେତି ଯୁତ୍ତକାଲେ, ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ୱା ତେଜେନ ପରିପଚ୍ଚନତୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଭାୱଂ ପତ୍ତକାଲେ। ୱେଗସନ୍ଧାରଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନପରିଳାହତ୍ତା ସକଲସରୀରତୋ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତୋୟେୱ ଅକ୍ଖୀନି ପରିବ୍ଭମନ୍ତି, ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଏକଗ୍ଗଂ ନ ହୋତି। ଅଞ୍ଞେ ଚ ସୂଲଭଗନ୍ଦରାଦୟୋ ରୋଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସଙ୍ଖଂ ତନ୍ତି ସେଦମୁଚ୍ଚନାଦିକଂ।

ଅଟ୍ଠାନେତି ମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସପରିଗ୍ଗହିତେ ଖେତ୍ତଦେୱାୟତନାଦିକେ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ତାଦିସେ ହି କରୋନ୍ତଂ କୁଦ୍ଧା ମନୁସ୍ସା, ଅମନୁସ୍ସା ୱା ଜୀୱିତକ୍ଖୟମ୍ପି ପାପେନ୍ତି। ଆପତ୍ତୀତି ପନ ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଯଥାରହଂ ଦୁକ୍କଟପାଚିତ୍ତିୟା। ପତିରୂପେ ଠାନେତି ୱୁତ୍ତୱିପରୀତେ ଠାନେ। ସଙ୍ଖଂ ତନ୍ତି ଆପତ୍ତିଆଦିକଂ।

ନିକ୍ଖମାପେତା ଅତ୍ତା ନାମ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ କାମତାୟ ନିକ୍ଖମନନ୍ତି ବାଲମଞ୍ଞନଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ''ଅକାମତାୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ତନୋ ଅନିଚ୍ଛାୟ ଅପଯୋଗେନ ୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ନିକ୍ଖମତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସନ୍ନିଚିତାତି ସମୁଚ୍ଚୟେନ ଠିତା। ୱାୟୁୱେଗସମୁପ୍ପୀଳିତାତି ୱାୟୋଧାତୁୟା ୱେଗେନ ସମନ୍ତତୋ ଅୱପୀଳିତା, ନିକ୍ଖମନସ୍ସ ଚେତଂ ହେତୁୱଚନଂ। ''ସନ୍ନିଚିତା ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱା''ତି ୱତ୍ୱା ''ସୋ ପନାୟଂ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱୋ''ତି ପୁନ ୱଚନଂ ସମାହାରଦ୍ୱନ୍ଦେପି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗପଯୋଗସ୍ସ ସଦ୍ଦୱତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଏକତ୍ତମେୱ ହି ତସ୍ସ ନିୟତଲକ୍ଖଣନ୍ତି। ଅତ୍ତନା ନିରପେକ୍ଖଂ ନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା ନେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥାୟ ସନ୍ତକଂ ୱା ହୋତି, କସ୍ସଚିପି ଦୀୟନୱସେନ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜିତତ୍ତା, ଜିଗୁଚ୍ଛନୀୟତ୍ତା ଚ ନ ପରସ୍ସପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସରୀରନିସ୍ସନ୍ଦୋୱାତି ସରୀରତୋ ୱିସ୍ସନ୍ଦନମେୱ ନିକ୍ଖମନମତ୍ତଂ। ସରୀରେ ସତି ସୋ ହୋତି, ନାସତୀତି ସରୀରସ୍ସ ଆନିସଂସମତ୍ତନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ତଦଯୁତ୍ତମେୱ ନିଦସ୍ସନେନ ୱିସମଭାୱତୋ। ତତ୍ଥ ହି ''ପଟିଜଗ୍ଗନମତ୍ତମେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପଟିସୋଧନମତ୍ତଂ ଏୱାତି ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ୱେଳୁନାଳିଆଦିଉଦକଭାଜନଂ ଉଦକତୁମ୍ବୋ। ତନ୍ତି ଛଡ୍ଡିତୋଦକଂ।

''ଗତେତି ଗମନେ''ତି ପୁବ୍ବେ ଅଭିକ୍କମପଟିକ୍କମଗହଣେନ ଗମନେପି ପୁରତୋ, ପଚ୍ଛତୋ ଚ କାୟସ୍ସ ଅତିହରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ଗମନମେୱ ଗହିତ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୫୨୫) ଆଚରିୟାନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କେଚିୱାଦୋ ନାମ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ କତଂ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଗମନେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ପୁରତୋ, ପଚ୍ଛତୋ ଚ କାୟାତିହରଣସ୍ସ ତଦୱିନାଭାୱତୋ ପଦୱୀତିହାରନିୟମିତାୟ ଗମନକିରିୟାୟ ଏୱ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା, ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଦୀହି (ଅଭି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୨୩) ଚ ୱିରୋଧନତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଗମନସ୍ସ ଉଭୟତ୍ଥ ସମୱରୋଧତ୍ତଂ, ଭେଦତ୍ତଞ୍ଚ –

''ଏତ୍ଥ ଚ ଏକୋ ଇରିୟାପଥୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଆଗତୋ। ସୋ ହେଟ୍ଠା 'ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ'ତି ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖାଚାରଗାମଂ ଗଚ୍ଛତୋ ଚ ଆଗଚ୍ଛତୋ ଚ ଅଦ୍ଧାନଗମନୱସେନ କଥିତୋ। 'ଗତେ ଠିତେ ନିସିନ୍ନେ'ତି ଏତ୍ଥ ୱିହାରେ ଚୁଣ୍ଣିକପାଦୁଦ୍ଧାରୈରିୟାପଥୱସେନ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି।

''ଗତେ''ତିଆଦୀସୁ ଅୱତ୍ଥାଭେଦେନ କିରିୟାଭେଦୋୟେୱ, ନ ପନ ଅତ୍ଥଭେଦୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି । ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେତି ଦୀଘନିକାୟେ, ମଜ୍ଝିମନିକାୟେ ଚ ସଙ୍ଗୀତେ ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୨; ମ। ନି। ୧।୧୦୫) ଅଦ୍ଧାନୈରିୟାପଥାତି ଚିରପୱତ୍ତକା ଦୀଘକାଲିକା ଇରିୟାପଥା ଅଦ୍ଧାନସଦ୍ଦସ୍ସ ଚିରକାଲୱଚନତୋ ''ଅଦ୍ଧନିୟଂ ଅସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିକ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୪; ୩।୧୭୭; ପାରା। ୨୧) ୱିୟ, ଅଦ୍ଧାନଗମନପୱତ୍ତକା ୱା ଦୀଘମଗ୍ଗିକା ଇରିୟାପଥା। ଅଦ୍ଧାନସଦ୍ଦୋ ହି ଦୀଘମଗ୍ଗପରିୟାୟୋ ''ଅଦ୍ଧାନଗମନସମୟୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୨୧୩, ୨୧୭) ୱିୟ। ମଜ୍ଝିମାତି ଭିକ୍ଖାଚାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ନାତିଚିରକାଲିକା, ନାତିଦୀଘମଗ୍ଗିକା ୱା ଇରିୟାପଥା। ଚୁଣ୍ଣିୟୈରିୟାପଥାତି ୱିହାରେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱତ୍ତନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଅପ୍ପମତ୍ତକଭାୱେନ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣିୟଭୂତା ଇରିୟାପଥା। ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ହି ''ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣ''ନ୍ତି ଲୋକେ ୱଦନ୍ତି। ''ଖୁଦ୍ଦକଚୁଣ୍ଣିକୈରିୟାପଥା''ତିପି ପାଠୋ, ଖୁଦ୍ଦକା ହୁତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନୟେନ ଚୁଣ୍ଣିକା ଇରିୟାପଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ଏୱଂ ଅୱତ୍ଥାଭେଦେନ ଇରିୟାପଥଭେଦମତ୍ତସ୍ସ କଥନତୋ। ତେସୁପୀତି ''ଗତେ ଠିତେ''ତିଆଦୀସୁପି। ୱୁତ୍ତନୟେନାତି ''ଅଭିକ୍କନ୍ତେ''ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନ।

ଅପରଭାଗେତି ଗମନୈରିୟାପଥତୋ ଅପରଭାଗେ। ଠିତୋତି ଠିତୈରିୟାପଥସମ୍ପନ୍ନୋ। ଏତ୍ଥେୱାତି ଚଙ୍କମନେୟେୱ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୟଥାରହଂ।

ଗମନଠାନନିସଜ୍ଜାନଂ ୱିୟ ନିସୀଦନସୟନସ୍ସ କମୱଚନମୟୁତ୍ତଂ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ତଥା କମାଭାୱତୋତି ''ଉଟ୍ଠାୟ'' ମିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଜାଗରିତସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଚେତ୍ଥ ଭୱଙ୍ଗୋତରଣୱସେନ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନମେୱ ସୟନଂ, ନ ପନ ପିଟ୍ଠିପସାରଣମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''କିରିୟାମୟପୱତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦିନା। ଦିୱାସେୟ୍ୟସିକ୍ଖାପଦେ (ପାରା। ୭୭) ୱିୟ ପିଟ୍ଠିପସାରଣସ୍ସାପି ସୟନୈରିୟାପଥଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଏତ୍ଥାୱରୋଧନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କରଣଂ କିରିୟା, କାୟାଦିକିଚ୍ଚଂ, ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି କିରିୟାମୟାନି ତଦ୍ଧିତସଦ୍ଦାନମନେକତ୍ଥତ୍ତୁତ୍ତିତୋ। ଅଥ ୱା ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱୟକିଚ୍ଚଂ କିରିୟା, ତାୟ ପକତାନି, ନିବ୍ବତ୍ତାନି ୱା କିରିୟାମୟାନି। ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ ହି ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦେ ସତି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିୟା ନାନପ୍ପକାରତୋ ୱତ୍ତନ୍ତି ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତାନି। କତ୍ଥଚି ପନ ''ଚିତ୍ତାନ''ନ୍ତି ପାଠୋ, ସୋ ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଦୀହି, (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୫୨୩) ତଟ୍ଟୀକାହି ଚ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ନ ପୋରାଣପାଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିରିୟାମୟାନି ଏୱ ପୱତ୍ତାନି ତଥା, ଜୱନଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ୱା ଛଦ୍ୱାରିକୱୀଥିଚିତ୍ତଂ। ତେନାହ ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାୟଂ (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୫୨୫) ''କାୟାଦିକିରିୟାମୟତ୍ତା , ଆୱଜ୍ଜନକିରିୟାସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଚ ଜୱନଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ୱା ଛଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଂ କିରିୟାମୟପୱତ୍ତଂ ନାମା''ତି। ଅପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନକାଲେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ନେୟ୍ୟତ୍ଥୱଚନଞ୍ହି ଇଦଂ, ଇତରଥା ଛଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତାନଂ ପୁରେଚରାନୁଚରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଦ୍ୱାରୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ ସିୟା, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନକାଲତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ଦ୍ୱାରୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତାନମ୍ପି ପୱତ୍ତଂ ଜାଗରିତେ ସଙ୍ଗୟ୍ହତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୟୋଗକାରଣଭୂତେ ଓଟ୍ଠାଦିକେ ପଟିଚ୍ଚ ୟଥାସକଂ ଠାନେ ସଦ୍ଦୋ ଜାୟତୀତି ଆହ ''ଓଟ୍ଠେ ଚ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦି। କିଞ୍ଚାପି ସଦ୍ଦୋ ୟଥାଠାନଂ ଜାୟତି, ଓଟ୍ଠଚଲନାଦିନା ପନ ପୟୋଗେନେୱ ଜାୟତି, ନ ୱିନା ତେନ ପୟୋଗେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କେଚି ପନ ୱଦନ୍ତି ''ଓଟ୍ଠେ ଚାତିଆଦି ସଦ୍ଦୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତମେୱ ତଥା ଅୱଚନତୋ। ନ ହି ''ଓଟ୍ଠେ ଚ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ସସମୁଚ୍ଚୟେନ କମ୍ମୱଚନେନ ଠାନୱଚନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି। ତଦନୁରୂପନ୍ତି ତସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ। ଭାସନସ୍ସ ପଟିସଙ୍ଖିକ୍ଖନୱିରୋଧତୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱପକ୍ଖେ ''ଅପରଭାଗେ ଭାସିତୋ ଇତି ପଟିସଙ୍ଖିକ୍ଖତୀ''ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଚ ୱିଞ୍ଞାୟତି ''ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋୱ ପଟିସଙ୍ଖିକ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି।

ଭାସନତୁଣ୍ହୀଭାୱାନଂ ସଭାୱତୋ ଭେଦେ ସତି ଅୟଂ ୱିଭାଗୋ ୟୁତ୍ତୋ ସିୟା, ନାସତୀତି ଅନୁୟୋଗେନାହ ''ଉପାଦାରୂପପୱତ୍ତିୟଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ସଦ୍ଦାୟତନସ୍ସ ପୱତ୍ତି ତଥା, ସଦ୍ଦାୟତନସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ ଭାସନଂ, ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ ତୁଣ୍ହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ୟସ୍ମା ପନ ମହାସିୱତ୍ଥେରୱାଦେ ଅନନ୍ତରେ ଅନନ୍ତରେ ଇରିୟାପଥେ ପୱତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ନିରୋଧଦସ୍ସନୱସେନ ସମ୍ପଜାନକାରିତା ଗହିତା, ତସ୍ମା ତଂ ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୬; ମ। ନି। ୧।୧୦୯) ଆଗତଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞୱିପସ୍ସନାୱାରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ପଜଞ୍ଞୱିଭାଗୱସେନ, ଅତୋ ତତ୍ଥେୱ ତମଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଇଧାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତୟିଦ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅସମ୍ମୋହସଙ୍ଖାତଂ ଧୁରଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ୟସ୍ସ ୱଚନସ୍ସାତି ଅସମ୍ମୋହଧୁରଂ, ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେୟେୱ ତସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତଭାୱସ୍ସ ହେତୁଗବ୍ଭମିଦଂ ୱଚନଂ। ୟସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଲବ୍ଭତି ୟାୱଦେୱ ସାମଞ୍ଞଫଲୱିସେସଦସ୍ସନପଧାନତ୍ତା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ, ତସ୍ମା ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମସ୍ମିଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱାତି ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ନନୁ ''ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଏତସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସସ୍ସାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅଥ କସ୍ମା ସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନେୱ ୱିତ୍ଥାରୋ କତୋତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ ''ସମ୍ପଜାନକାରୀତି ଚା''ତିଆଦିମାହ, ସତିସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସେୱ ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଦିତବ୍ବତ୍ତା ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରୋ କତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ସତିସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସେୱା''ତି ଚ ଇମିନା ୟଥା ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ କିଚ୍ଚତୋ ପଧାନତା ଗହିତା, ଏୱଂ ସତିୟାପୀତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ପନେତଂ ସତିୟା ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସହ ଭାୱମତ୍ତଦସ୍ସନଂ। ନ ହି କଦାଚି ସତିରହିତା ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି।

ନନୁ ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନେୱାୟଂ ୱିତ୍ଥାରୋ, ଅଥ କସ୍ମା ସତିସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଚୋଦନମ୍ପି ସୋଧେତି ''ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଏତସ୍ସ ହି ପଦସ୍ସ ଅୟଂ ୱିତ୍ଥାରୋ''ତି ଇମିନା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ''ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଏୱଂ ଏକତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରତ୍ତା ଉଦ୍ଦେସେ ୱିୟ ନିଦ୍ଦେସେପି ତଦୁଭୟଂ ସମଧୁରଭାୱେନେୱ ଗହିତନ୍ତି। ଇମିନାପି ହି ସତିୟା ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମଧୁରତଂୟେୱ ୱିଭାୱେତି ଏକତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରଭାୱଦସ୍ସନେନ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଇଦାନି ୱିଭଙ୍ଗନୟେନାପି ତଦତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣେ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନାପି ହି ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ୱିୟ ସତିୟାପେତ୍ଥ ପଧାନତଂୟେୱ ୱିଭାୱେତି। ତତ୍ଥ ଏତାନି ପଦାନୀତି ''ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି ଉଦ୍ଦେସପଦାନି। ୱିଭତ୍ତାନେୱାତି ସତିୟା ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମ୍ପୟୋଗମକତ୍ୱା ସବ୍ବଟ୍ଠାନେସୁ

ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱିଭତ୍ତାନିଯେୱ।

ମଜ୍ଝିମଭାଣକା, ପନ ଆଭିଧମ୍ମିକା (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୫୨୩) ଚ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି – ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛତି। ତଥା ଏକୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ତିଟ୍ଠତି। ଏକୋ ନିସୀଦନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ନିସୀଦତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ନିସୀଦତି। ଏକୋ ସଯନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ସଯତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ସଯତି। ଏତ୍ତକେନ ପନ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଚଙ୍କମନେନ ଦୀପେନ୍ତି। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଚଙ୍କମଂ ଓତରିତ୍ୱା ଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ଠିତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ''ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତାପି ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମନୱେମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତା ଉଭୋ କୋଟିଯୋ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମନେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଠାନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଠାନେ ପୱତ୍ତା ନିସଜ୍ଜଂ, ନିସଜ୍ଜାଯ ପୱତ୍ତା ସଯନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା''ତି ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋୟେୱ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତାରେତି, ଉଟ୍ଠହନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି। ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଗତାଦୀସୁ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି।

ଏୱଂ ପନ ସୁତ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଭୂତଂ ହୋତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଭୂତଂ ନ କାତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯାୱ ସକ୍କୋତି, ତାୱ ଚଙ୍କମିତ୍ୱା ଠତ୍ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱା ସଯମାନୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଯତି ''କାଯୋ ଅଚେତନୋ, ମଞ୍ଚୋ ଅଚେତନୋ, କାଯୋ ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋ'ତି, ମଞ୍ଚୋପି ନ ଜାନାତି 'ମଯି କାଯୋ ସଯିତୋ'ତି। ଅଚେତନୋ କାଯୋ ଅଚେତନେ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋ''ତି। ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋୟେୱ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତାରେତି, ପବୁଜ୍ଝନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ପବୁଜ୍ଝତି, ଅଯଂ ସୁତ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି।

''କାଯାଦିକିରିଯାନିପ୍ଫତ୍ତନେନ ତମ୍ମଯତ୍ତା, ଆୱଜ୍ଜନକିରିଯାସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଚ ଜୱନଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ୱା ଛଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଂ କିରିଯାମଯପୱତ୍ତଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ସତି ଜାଗରିତଂ ନାମ ହୋତୀ''ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଅପିଚ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେ ଜଗ୍ଗନ୍ତୋପି ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି।

ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋପି, ବାତ୍ତିଂସ ତିରଚ୍ଛାନକଥା ପହାଯ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ ସପ୍ପାଯକଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ।

ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତରୁଚିଯଂ ମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋପି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋପି ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଦୁତିଯଞ୍ହି ଝାନଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୱିରହତୋ ୱିସେସତୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ନାମାତି। ଅଯମ୍ପି ନଯୋ ପୁରିମନଯତୋ ୱିସେସନଯତ୍ତା ଇଧାପି ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତଥା ହେସ ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୫୨୩) ''ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅପରୋପି ନଯୋ''ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତନଯୋ ୱିଭାୱିତୋତି। ''ଏୱଂ ଖୋ ମହାରାଜା''ତିଆଦି ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦେସାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସାତି ହି ନିଦ୍ଦେସାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତପଟିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ପକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସନ୍ତୋସକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୫। ଅତ୍ଥଦସ୍ସନେନ ପଦସ୍ସପି ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା ପଦମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିତାଯ ଭିକ୍ଖୁ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତୁସ୍ସତି ନ ଲୁଦ୍ଧୋ ଭୱତୀତି ହି ପଦନିବ୍ବଚନଂ। ଅପିଚ ପଦନିବ୍ବଚନୱସେନ ଅତ୍ଥେ ୱୁତ୍ତେ ଯସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିଭାୱତୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ନାମ, ସୋ ଅପାକଟୋତି ତଂ ପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ''ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଅତ୍ଥମତ୍ତମାହ, ଚୀୱରାଦିକେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କପ୍ପିଯପଚ୍ଚଯେ ସନ୍ତୋସେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତର-ସଦ୍ଦୋ ହି ଅନିଯମୱଚନୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କପ୍ପିଯପଚ୍ଚଯେ''ତି। ଅଥ ୱା ଇତରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ହୀନଂ ପଣୀତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା, ତଥା ପଣୀତମ୍ପି ହୀନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧା ହି ଇତରତା, ତସ୍ମା ହୀନେନ ୱା ପଣୀତେନ ୱା ଚୀୱରାଦିକପ୍ପିଯପଚ୍ଚଯେନ ସନ୍ତୋସେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସନ୍ତୁସ୍ସତି ତେନ, ସନ୍ତୁସ୍ସନମତ୍ତନ୍ତି ୱା ସନ୍ତୋସୋ, ତଥା ପୱତ୍ତୋ ଅଲୋଭୋ, ଅଲୋଭପଧାନା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା। ଲଭନଂ ଲାଭୋ, ଅତ୍ତନୋ ଲାଭସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ବଲନ୍ତି କାଯବଲଂ, ଅତ୍ତନୋ ବଲସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ।ସାରୁପ୍ପନ୍ତି ସପ୍ପାଯଂ ପତିରୂପଂ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକତା, ଅତ୍ତନୋ ସାରୁପ୍ପସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ସନ୍ତୋସୋ

ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଲବ୍ଭତେତି ଲାଭୋ, ଯୋ ଯୋ ଲାଭୋ ଯଥାଲାଭଂ, ଇତରୀତରପଚ୍ଚୟୋ, ଯଥାଲାଭେନ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ବଲସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଯଥାବଲଂ, ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁଚ୍ଛୱିକପଚ୍ଚୟୋ, ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସସାଧନଂ ଅନୁରୂପକିରିୟଂ ୱଦତି, ଯଥା ତଂ ''ଅଧିଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ସସାଧନଂ ଅଧିକରଣକିରିୟନ୍ତି। ଯଥାବଲେନ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ସାରୁପ୍ପତି ପତିରୂପଂ ଭୱତି, ସୋଭନଂ ୱା ଆରୋପେତୀତି ସାରୁପ୍ପଂ, ଯଂ ଯଂ ସାରୁପ୍ପଂ ଯଥାସାରୁପ୍ପଂ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ସପ୍ପାୟପଚ୍ଚୟୋ, ଯଥାସାରୁପ୍ପେନ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପଭେଦମନୁଗତା ୱଣ୍ଣନା ପଭେଦୱଣ୍ଣନା।

ଇଧାତି ସାସନେ। ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତୀତି ଅପ୍ପତ୍ତପତ୍ଥନଭାୱମାହ, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତୀତି ପତ୍ତପତ୍ଥନାଭାୱଂ। ପଠମେନ ଅପ୍ପତ୍ତପତ୍ଥନାଭାୱେଯେୱ ୱୁତ୍ତେ ଯଥାଲଦ୍ଧତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅପତ୍ଥନା ନାମ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାୟପି ସିୟା ପୱତ୍ତିଆକାରୋତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାପସଙ୍ଗଭାୱତୋ ତତୋପି ନିୱତ୍ତମେୱ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତିୟେନ ପତ୍ତପତ୍ଥନାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱମୁପରିପି। ପକତିଦୁବ୍ବଲୋତି ଆବାଧାଦିୱିରହେପି ସଭାୱଦୁବ୍ବଲୋ। ସମାନୋ ସୀଲାଦିଭାଗୋ ଯସ୍ସାତି ସଭାଗୋ, ସହ ୱା ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣଭାଗେହି ୱତ୍ତତୀତି ସଭାଗୋ, ଲଜ୍ଜୀପେସଲୋ ଭିକ୍ଖୁ, ତେନ। ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ପକତିଦୁବ୍ବଲାଦୀନଂ ଗରୁଚୀୱରଂ ନ ଫାସୁଭାୱାୱହଂ, ସରୀରଖେଦାୱହଞ୍ଚ ହୋତୀତି ପୟୋଜନୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିୱସେନ। ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିପ୍ପକାରେନ ହି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକଚୀୱରପରିଭୋଗୋ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀ ହୋତି, ତସ୍ସ ପନ ତଦଭାୱତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପୟୋଜନୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକଚୀୱରପରିଭୋଗୋପି ନ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀତି ଆହ ''ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ''ତି। ପୟୋଜନୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକଚୀୱରପରିଭୋଗୋପି ନ ତାୱ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀ, ପଗେୱ ତଥା ଅପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିଭୋଗେତି ସମ୍ଭାୱିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ଚୀୱରନିଦ୍ଦେସେପି ''ପତ୍ତଚୀୱରାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତର''ନ୍ତି ୱଚନଂ ଯଥାରୁତଂ ଗହିତାୱସେସପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସସ୍ସ ଚୀୱରସନ୍ତୋସେ ସମୱରୋଧିତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ''ଥେରକୋ ଅୟମାୟସ୍ମା ମଲ୍ଲକୋ''ତିଆଦୀସୁ ଥେରୱୋହାରସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତେପି ପୱତ୍ତିତୋ ଦସୱସ୍ସତୋ ପଭୁତି ଚିରୱସ୍ସପବ୍ବଜିତେସ୍ୱେୱ ଇଧ ପୱତ୍ତିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ''ଥେରାନଂ ଚିରପବ୍ବଜିତାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଥେରାନନ୍ତି ୱା ସଙ୍ଘତ୍ଥେରଂ ୱଦତି। ଚିରପବ୍ବଜିତାନନ୍ତି ପନ ତଦୱସେସେ ୱୁଡ୍ଢଭିକ୍ଖୂ। ସଙ୍କାରକୂଟାଦିତୋତି କଚୱରରାସିଆଦିତୋ। ଅନନ୍ତକାନୀତି ନନ୍ତକାନି ପିଲୋତିକାନି। ''ଅ-କାରୋ ଚେତ୍ଥ ନିପାତମତ୍ତ''ନ୍ତି (ୱି॰ ୱ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧୧୬୫) ୱିମାନଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚାହୁ ''ନନ୍ତକଂ କପ୍ପଟୋ ଜିଣ୍ଣୱସନଂ ତୁ ପଟଚ୍ଚର''ନ୍ତି ନହି ଦସାସଙ୍ଖାତୋ ଅନ୍ତୋ କୋଟି ଯେସନ୍ତି ହି ନନ୍ତକାନି, ନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ତୁ ଅନାଦେସେ ଅନନ୍ତକାନୀତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ସଙ୍କେତକୋୱିଦାନଂ ପନ ଆଚରିୟାନଂ ତଥା ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ''ସନନ୍ତକାନୀ''ତିପି ପାଠୋ, ନନ୍ତକେନ ସହ ସଂସିବ୍ବିତାନି ପଂସୁକୂଲାନି ଚୀୱରାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଘାଟିନ୍ତି ତିଣ୍ଣଂ ଚୀୱରାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଚୀୱରଂ। ତୀଣିପି ହି ଚୀୱରାନି ସଙ୍ଘଟିତତ୍ତା ''ସଙ୍ଘାଟୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମହଗ୍ଘଂ ଚୀୱରଂ, ବହୂନି ୱା ଚୀୱରାନି ଲଭିତ୍ୱା ତାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଗହଣମ୍ପି ମହିଚ୍ଛତାଦିନୟେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଯଥାସାରୁପ୍ପନୟେ ଏୱ ଠିତତ୍ତା ନ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀତି ଆହ ''ତେସଂ…ପେ… ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ''ତି। ଯଥାସାରୁପ୍ପନୟେନ ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞଗହଣମ୍ପି ନ ତାୱ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀ, ପଗେୱ ଅନଞ୍ଞଗହଣେନ ଯଥାଲଦ୍ଧସ୍ସେୱ ଯଥାସାରୁପ୍ପଂ ପରିଭୋଗେତି ସମ୍ଭାୱିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ, ଏୱଂ ସେସପଚ୍ଚୟେସୁପି ଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପନିଦ୍ଦେସେସୁ ଅପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପକତିୱିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ସଭାୱେନେୱ ଅସପ୍ପାୟଂ। ସମଣଧମ୍ମକରଣସୀସେନ ସପ୍ପାୟପଚ୍ଚୟପରିଯେସନଂ, ପରିଭୁଞ୍ଜନଞ୍ଚ ୱିସେସତୋ ଯୁତ୍ତତରନ୍ତି ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ''ଯାପେନ୍ତୋପୀ''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମିସ୍ସକାହାରନ୍ତି ତଣ୍ଡୁଲମୁଗ୍ଗାଦୀହି ନାନାୱିଧପୁବ୍ବଣ୍ଣାପରଣ୍ଣେହି ମିସ୍ସେତ୍ୱା କତଂ ଆହାରଂ।

ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସେନାସନେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି। ପଠମେ ହି ନୟେ ଯଥାଲଦ୍ଧସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ, ଦୁତିୟେ ପନ ଯଥାପତ୍ତସ୍ସ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ହି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ପକ୍ଖନ୍ତରଜୋତକୋ। ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ପି-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି। ''ଉତ୍ତମସେନାସନଂ ନାମ ପମାଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତବ୍ଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଦ୍ଦାଭିଭୂତସ୍ସାତି ଥିନମିଦ୍ଧୋକ୍କମନେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକଗେଲଞ୍ଞଭାୱତୋ ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତିସଙ୍ଖାତାୟ ନିଦ୍ଦାୟ ଅଭିଭୂତସ୍ସ, ନିଦ୍ଦାୟନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିବୁଜ୍ଝତୋତି ତଥାରୂପେନ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେନ ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ପଟିବୁଜ୍ଝନହେତୁ କାମୱିତକ୍କା ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ପଟିବୁଜ୍ଝନତୋ''ତିପି ହି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ଅୟମ୍ପୀତି ପଠମନୟଂ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

ତେସଂ ଆଭତେନାତି ତେହି ଥେରାଦୀହି ଆଭତେନ, ତେସଂ ୱା ଯେନ କେନଚି ସନ୍ତକେନାତି ଅଜ୍ଝାହରିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମୁତ୍ତହରୀତକନ୍ତି

ଗୋମୁତ୍ତପରିଭାୱିତଂ, ପୂତିଭାୱେନ ୱା ମୋଚିତଂ ଛଡ୍ଡିତଂ ହରୀତକଂ, ଇଦାନି ପନ ପୋତ୍ଥକେସୁ "ଗୋମୁତ୍ତହରୀତକ"ନ୍ତି ପାଠୋ, ସୋ ନ ପୋରାଣପାଠୋ ତଟ୍ଟଣ୍ଣନାୟ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୫) ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ଚତୁମଧୁରନ୍ତି ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠରେ ମହାଧମ୍ମସମାଦାନସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୪୮୪ ଆଦୟୋ) ୱୁତ୍ତଂ ଦଧିମଧୁସପ୍ପିଫାଣିତସଙ୍ଖାତଂ ଚତୁମଧୁରଂ, ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ ଭାଜନେ ଚତୁମଧୁରଂ ଠପେତ୍ୱା ତେସୁ ଯଦିଚ୍ଛସି, ତଂ ଗଣ୍ହାହି ଭନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। "ସଚସ୍ସା"ତିଆଦିନା ତଦୁଭୟସ୍ସ ରୋଗୱୂପସମନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତନ୍ତି "ପୂତିମୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜା"ତିଆଦିନା (ମହାୱ। ୭୩, ୧୨୮) ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପସତ୍ଥଂ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାୱିସିଟ୍ଠାୟ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିୟା ନିୟୋଜନତୋ ପରମେନ ଉକ୍କଂସଗତେନ ସନ୍ତୋସେନ ସନ୍ତୁସ୍ସତୀତି ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ।

କାମଞ୍ଚ ସନ୍ତୋସପ୍ପଭେଦା ଯଥାୱୁତ୍ତତୋପି ଅଧିକତରା ଚୀୱରେ ୱୀସତି ସନ୍ତୋସା, ପିଣ୍ଡପାତେ ପନ୍ନରସ, ସେନାସନେ ଚ ପନ୍ନରସ, ଗିଲାନପଚ୍ଚୟେ ୱୀସତୀତି, ଇଧ ପନ ସଙ୍ଖେପେନ ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋୟେୱ ସନ୍ତୋସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଦଧିକତରପ୍ପଭେଦୋ ପନ ଚତୁରଙ୍ଗୁତ୍ତରେ ମହାଅରିୟୱଂସସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାୟ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୨୮) ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନାହ "ଇମିନା ପନା"ତିଆଦି। ଏୱଂ "ଇଧ ମହାରାଜ ଭିକ୍ଖୁ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀ"ତି ଏତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠପଦେନେୱ ସନ୍ତୋସପ୍ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି "କାୟପରିହାରିକେନ ଚୀୱରେନ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକେନ ପିଣ୍ଡପାତେନା"ତିଆଦି ଦେସନାନୁରୂପଂ ତେନ ସନ୍ତୋସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ପଚ୍ଚୟପ୍ପଭେଦଂ, ତସ୍ସ ଚ କାୟକୁଚ୍ଛିପରିହାରିୟଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଏୱମାହାତି ଅୟମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାମଞ୍ଚସ୍ସ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତେହେୱ ଯଥାକ୍କମଂ କାୟକୁଚ୍ଛିପରିହାରିୟେହି ସନ୍ତୁଟ୍ଠତା ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତା, ତଥାପି ସେସପରିକ୍ଖାରଚତୁକ୍କେନ ଚ ୱିନା ୱିଚରଣମୟୁତ୍ତଂ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ କାୟକୁଚ୍ଛିପରିହାରିୟତା ଲବ୍ଭତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଅୟଂ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦନ୍ତକଟ୍ଠଚ୍ଛେଦନୱାସୀତି ଲକ୍ଖଣମତ୍ତଂ ତଦଞ୍ଞକିଚ୍ଚସ୍ସାପି ତାୟ ସାଧେତବ୍ବତ୍ତା, ତେନ ୱକ୍ଖତି "ମଞ୍ଚପୀଠାନଂ ଅଙ୍ଗପାଦଚୀୱରକୁଟିଦଣ୍ଡକସଜ୍ଜନକାଲେ ଚା"ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାସୁ "ନ ହେତଂ କତ୍ଥଚିପି ପାଠଇୟମାଗତ"ନ୍ତି।

ବନ୍ଧନନ୍ତି କାୟବନ୍ଧନଂ। ପରିସ୍ସାୱନେନ ପରିସ୍ସାୱନଞ୍ଚ, ତେନ ସହାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଯୁତ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାସଙ୍ଖାତୋ ଯୋଗୋ ଯସ୍ସ, ତସ୍ମିଂ ୱା ଯୋଗୋ ଯୁତ୍ତୋତି ଯୁତ୍ତଯୋଗୋ, ତସ୍ସ।

କାୟଂ ପରିହରନ୍ତି ପୋସେନ୍ତି, କାୟସ୍ସ ୱା ପରିହାରୋ ପୋସନମତ୍ତଂ ପୟୋଜନମେତେହୀତି କାୟପରିହାରିୟା କ-କାରସ୍ସ ୟ-କାରଂ କତ୍ୱା। ପୋସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱଡ୍ଢନଂ, ଭରଣଂ ୱା, ତଥା କୁଚ୍ଛିପରିହାରିୟାପି ୱେଦିତବ୍ବା। ବହିଦ୍ଧାୱ କାୟସ୍ସ ଉପକାରକଭାୱେନ କାୟପରିହାରିୟତା, ଅଜ୍ଝୋହରଣୱସେନ ସରୀରଟ୍ଠିତିୟା ଉପକାରକଭାୱେନ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିୟତାତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ତେନାହ "ତିଚୀୱରଂ ତାୱା"ତିଆଦି। "ପରିହରତୀ"ତି ଏତସ୍ସ ପୋସେତୀତି ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଇତୀତି ନିଦସ୍ସନେ ନିପାତୋ, ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ କାୟପରିହାରିୟଂ ହୋତୀତି କାରଣଜୋତନେ ୱା, ତସ୍ମା ପୋସନତୋ କାୟପରିହାରିୟଂ ହୋତୀତି। ଏୱମୁପରିପି। ଚୀୱରକଣ୍ଣେନାତି ଚୀୱରପରିୟନ୍ତେନ।

କୁଟିପରିଭଣ୍ଡକରଣକାଲେତି କୁଟିୟା ସମନ୍ତତୋ ୱିଲିମ୍ପନେନ ସମ୍ମଟ୍ଠକରଣକାଲେ।

ଅଙ୍ଗଂ ନାମ ମଞ୍ଚପୀଠାନଂ ପାଦୂପରି ଠପିତୋ ପଧାନସମ୍ଭାରୱିସେସୋ। ଯତ୍ଥ ପଦରସଞ୍ଚିନନପିଟ୍ଠିଅପସ୍ସୟନାଦୀନି କରୋନ୍ତି, ଯୋ "ଅଟନୀ"ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ମଧୁଦ୍ଦୁମପୁପ୍ଫଂ ମଧୁକଂ ନାମ, ମକ୍ଖିକାମଧୂହି କତପୂୱଂ ୱା। ପରିକ୍ଖାରମତ୍ତା ପରିକ୍ଖାରପମାଣଂ। ସେୟ୍ୟଂ ପୱିସନ୍ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣକୁଞ୍ଚିକାନଂ ତାଦିସେ କାଲେ ପରିଭୁତ୍ତଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ "ତତ୍ରଟ୍ଠକଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣେ"ନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଭାୱେନ ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣାଧିଟ୍ଠାନେନ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ସେନାସନେ ଠିତ୍ତନକଞ୍ଚି "ତତ୍ରଟ୍ଠକ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିକପ୍ପନୱଚନତୋ ପନ ତେସମଞ୍ଞତରସ୍ସ ନୱମତା, ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପାଟିୟା ଚେତ୍ଥ ନୱମଭାୱୋ, ନ ତୁ ତେସଂ ତଥାପଟିନିୟତଭାୱେନ। କସ୍ମାତି ଚେ? ତଥାୟେୱ ତେସମଧାରଣତୋ। ଏସ ନୟୋ ଦସମାଦୀସୁପି। ତେଲଂ ପଟିସାମେତ୍ୱା ହରିତା ୱେଠଉନାଠଇଆଦିକା ତେଲନାଠଇ। ନନୁ ସନ୍ତୁଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲଦସ୍ସନେ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରିକୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋତି ଅନୁୟୋଗେ ଯଥାରହଂ ତେସମ୍ପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଏତେସୁ ଚା"ତିଆଦିମାହ। ମହନ୍ତୋ ପରିକ୍ଖାରସଙ୍ଖାତୋ ଭାରୋ ଏତେସନ୍ତି ମହାଭାରା, ଅୟଂ ଅଧୁନା ପାଠୋ, ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ପନ "ମହାଗଜା"ତି ପାଠସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା "ଦୁପ୍ପୋସଭାୱେନ ମହାଗଜା ୱିୟାତି ମହାଗଜା"ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୫) ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତେ ଏତ୍ତକେହି ପରିକ୍ଖାରେହି "ମହିଚ୍ଛା, ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠା, ଦୁବ୍ଭରା, ବାହୁଲ୍ଲୱୁତ୍ତିନୋ"ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଦି ଇତରେପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିସଭାୱା, କିମେତେସମ୍ପି ୱସେନ ଅୟଂ ଦେସନା ଇଚ୍ଛିତାତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ "ଭଗୱା ପନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରିକସ୍ସ ୱସେନ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ ଇଚ୍ଛିତଭାୱୋ କଥଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଅନୁୟୋଗମ୍ପି ଅପନେତି "ସୋ ହୀ"ତିଆଦିନା, ତସ୍ସେୱ ତଥା ପଚ୍ଚନ୍ତଭାୱେନ "କାୟପରିହାରିକେନ ଚୀୱରେନା"ତିଆଦି ପାଠଇୟା ଯୋଗ୍ଗତୋ ତସ୍ସ ୱସେନ ଇଚ୍ଛିତଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱଚନୀୟସ୍ସ

ହେତୁଭାୱଦସ୍ସନେନ ହି ୱାଚକସ୍ସାପି ହେତୁଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋତି । ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଇତି ଇମସ୍ସା’’ତିଆଦି ଲଦ୍ଧଗୁଣୱଚନମ୍ପି ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ସଲ୍ଲହୁକା ୱୁତ୍ତି ଜୀୱିକା ଯସ୍ସାତି ସଲ୍ଲହୁକୱୁତ୍ତି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସଲ୍ଲହୁକୱୁତ୍ତିତା, ତଂ। କାଯପାରିହାରିଯେନାତି ଭାୱପ୍ପଧାନନିଦ୍ଦେସୋ, ଭାୱଲୋପନିଦ୍ଦେସୋ ୱାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘କାଯଂ ପରିହରଣମତ୍ତକେନା’’ତି ଇମିନା, କାଯପୋସନପ୍ପମାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା କୁଚ୍ଛିପରିହାରିଯେନାତି ଏତ୍ଥାପି। ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱିଧା ୱଚନତ୍ଥୋ, ଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୫) ପନ ପଠମସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଦୁତିଯୋୱ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମମାଯନତଣ୍ହାଯ ଆସଙ୍ଗୋ। ପରିଗ୍ଗହତଣ୍ହାଯ ବନ୍ଧୋ। ଜିଯାମୁତ୍ତୋତି ଧନୁଜିଯାଯ ମୁତ୍ତୋ। ଯୂଥାତି ହତ୍ଥିଗଣତୋ। ତିଧା ପଭିନ୍ନମଦୋ ମଦହତ୍ଥୀ। ୱନପବ୍ଭାରନ୍ତି ୱନେ ପବ୍ଭାରଂ।

ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସୁଖୱିହାରିତାଯ ସୁଖୱିହାରଟ୍ଠାନଭୂତା, ‘‘ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୮; ମ। ନି। ୧।୭୭, ୪୫୯, ୫୦୯; ୨।୩୦୯) ୱା ନଯେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାଫରଣଟ୍ଠାନଭୂତା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଏତସ୍ସାତି ଚତୁଦ୍ଦିସୋ, ସୋ ଏୱ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ, ଚତସ୍ସୋ ୱା ଦିସା ଚତୁଦ୍ଦିସଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନ ତମସ୍ସାତି ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ଯଥା ‘‘ସଦ୍ଧୋ’’ତି। ତାସ୍ୱେୱ ଦିସାସୁ କତ୍ଥଚିପି ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା ଭଯେନ ନ ପଟିହନତି, ସଯଂ ୱା ତେହି ନ ପଟିହଞ୍ଞତେତି ଅପ୍ପଟିଘୋ। ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋତି ସକେନ, ସନ୍ତେନ ୱା, ସମମେୱ ୱା ତୁସ୍ସନକୋ। ଇତରୀତରେନାତି ଯେନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ, ଉଚ୍ଚାୱଚେନ ୱା। ପରିଚ୍ଚ ସଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି କାଯଚିତ୍ତାନି, ତାନି ୱା ପରିସଯନ୍ତି ଅଭିଭୱନ୍ତୀତି ପରିସ୍ସଯା, ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦଯୋ ବାହିରା, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା କାଯଚିତ୍ତୁପଦ୍ଦୱା, ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ସହିତାତି ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିଯା, ୱୀରିଯାଦିଧମ୍ମେହି ଚ ଯଥାରହଂ ଖନ୍ତା, ଗହନ୍ତା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଥଦ୍ଧଭାୱକରଭଯାଭାୱେନ ଅଛମ୍ଭୀ। ଏକୋ ଚରେତି ଅସହାଯୋ ଏକାକୀ ହୁତ୍ୱା ଚରିତୁଂ ୱିହରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ। ସମତ୍ଥନେ ହି ଏଯ୍ଯ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ‘‘କୋ ଇମଂ ୱିଜଟଯେ ଜଟ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩) ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପତାଯ ଏକୱିହାରୀତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି ଇମିନା। ସଣ୍ଠାନେନ ଖଗ୍ଗସଦିସଂ ଏକମେୱ ମତ୍ଥକେ ଉଟ୍ଠିତଂ ୱିସାଣଂ ଯସ୍ସାତି ଖଗ୍ଗୋ; ଖଗ୍ଗସଦ୍ଦେନ ତଂସଦିସୱିସାଣସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା, ମହିଂସପ୍ପମାଣୋ ମିଗୱିସେସୋ, ଯୋ ଲୋକେ ‘‘ପଲାସାଦୋ, ଗଣ୍ଡକୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ୱିସାଣେନ ଏକୀଭାୱେନ ସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ଏକୱିହାରିତାଯ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି ଦସ୍ସେତୁମ୍ପି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନସ୍ସା ଅତ୍ଥୋ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ, (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୪୨) ଚୂଳଅନିଦ୍ଦେସେ (ଚୂଳଅନି। ୧୨୮) ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତେ ଭଗୱତା ତଥା ଦେସନାଯ ୱିୱରିତଂ, ଥୋମିତଂ ୱା। ଖଗ୍ଗସ୍ସ ନାମ ମିଗସ୍ସ ୱିସାଣେନ କପ୍ପୋ ସଦିସୋ ତଥା। କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ‘‘ସତ୍ଥୁକପ୍ପେନ ୱତ ଭୋ କିର ସାୱକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯମାନା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୬୦) ୱିଯ ପଟିଭାଗେ ୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପତା, ତଂ ସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ୱାତାଭିଘାତାଦୀହି ସିଯା ସକୁଣୋ ଛିନ୍ନପକ୍ଖୋ, ଅସଞ୍ଜାତପକ୍ଖୋ ୱା, ଇଧ ପନ ଡେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ସପକ୍ଖିକୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତୁ ‘‘ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଚଙ୍କମତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୩।୧୧) ୱିଯ ପରିଯାଯମତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ପକ୍ଖଯୁତ୍ତୋ ସକୁଣୋ’’ତି। ଉପ୍ପତତୀତି ଉଦ୍ଧଂ ପତତି ଗଚ୍ଛତି, ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଧୁନନ୍ତାତି ୱିଭିନ୍ଦନ୍ତା, ୱିଚାଲେନ୍ତା ୱା। ଅଜ୍ଜତନାଯାତି ଅଜ୍ଜଭାୱତ୍ଥାଯ। ତଥା ସ୍ୱାତନାଯାତି ଏତ୍ଥାପି। ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଂ ଏୱ ଭାରୋ ଯସ୍ସାତି ସପତ୍ତଭାରୋ। ମମାଯନତଣ୍ହାଭାୱେନ ନିସ୍ସଙ୍ଗୋ। ପରିଗ୍ଗହତଣ୍ହାଭାୱେନ ନିରପେକ୍ଖୋ। ଯେନ କାମନ୍ତି ଯତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ରୁଚି, ତତ୍ଥ। ଭାୱନପୁଂସକଂ ୱା ଏତଂ। ଯେନ ଯଥା ପୱତ୍ତୋ କାମୋତି ହି ଯେନକାମୋ, ତଂ, ଯଥାକାମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ନୀୱରଣପ୍ପହାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୬। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥଚତୁକ୍କସ୍ସ ପୁନ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା କଥନଂ କିମତ୍ଥନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅନୁଯୋଗଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସୋଧେତି ‘‘ସୋ...ପେ... କିଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତିଆଦିନା। ପଚ୍ଚଯସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ସମ୍ଭାରପାରିପୂରିଂ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋତି ସୀଲସଂୱରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସନ୍ତୋସୋତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଆରଞ୍ଞିକସ୍ସ ସମ୍ଭାରା। ନ ଇଜ୍ଝତୀତି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ନ ସଫଲୋ ଭୱତି। ନ କେୱଲଂ ଅନିଜ୍ଝନମତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅଯମ୍ପି ଦୋସୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ତିରଚ୍ଛାନଗତେହି ୱା’’ତିଆଦିନା। ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ‘‘ଅସୁକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରଞ୍ଞେ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ ୱିଯ, ୱନଚରକାନଂ ୱିଯ ଚ ନିୱାସନମତ୍ତମେୱ, ନ ପନ ଅରଞ୍ଞୱାସାନୁଚ୍ଛୱିକା କାଚି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଅପୱାଦୱସେନ ୱଚନୀଯଭାୱମାପଜ୍ଜତି, ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ପନ ଦସ୍ସନେନ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ ସଦ୍ଧିଂ-ସଦ୍ଦୋ ନ ପୋରାଣୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଆରଞ୍ଞକେହି ତିରଚ୍ଛାନଗତେହି, ୱନଚରୱିସଭାଗଜନେହି ୱା ସଦ୍ଧିଂ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୱସେନ ୱସନୀଯଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ନ ଭିକ୍ଖୱେ ପଣିଧାଯ ଅରଞ୍ଞେ ୱତ୍ଥବ୍ବଂ, ଯୋ ୱସେଯ୍ଯ, ଆପତ୍ତି ଦୁକ୍କଟସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୨୩) ୱିଯ ହି ୱତ୍ଥବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ ୱସିତବ୍ବପରିଯାଯୋ। ତଥା ହି ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱରୂପସ୍ସ ହି ଅରଞ୍ଞୱାସୋ

କାଠଅମକ୍କଟଅଚ୍ଛତରଚ୍ଛଦୀପିମିଗାନଂ ଅଟୱିୱାସସଦିସୋ ହୋତୀ’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୫୨୬) ଅଧିୱଦ୍ଧାତି ଅଧିୱସନ୍ତା। ପଠମଂ ଭେରୱସଦ୍ଦଂ ସାୱେନ୍ତି। ତାୱତା ଅପଲାୟନ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥେହିପି ସୀସଂ ପହରିତ୍ୱା ପଲାପନାକାରଂ କରୋନ୍ତୀତି ଆଚରିୟସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ କଥିତଂ। ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ପଚ୍ଚୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଦସ୍ସିତଭାୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନ୍ୱୟତୋପି ପକାସେତୁଂ ‘‘ୟସ୍ସ ପନେତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ଆହ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି। କାଠଅକୋ ତିଲକୋତି ୱଣ୍ଣୱିକାରାପନରୋଗୱସେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପରିୟାୟୱଚନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ଦୁନ୍ନାମକଞ୍ଚ ଅରିସଂ, ଛଦ୍ଦିକୋ ୱମଥୂରିତୋ;

ଦୱଥୁ ପରିତାପୋଥ, ତିଲକୋ ତିଲକାଠଅକୋ’’ତି।

ତିଲସଣ୍ଠାନଂ ୱିୟ ଜାୟତୀତି ହି ତିଲକୋ, କାଠଓ ହୁତ୍ୱା ଜାୟତୀତି କାଠଅକୋ। ଇଧ ପନ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତଂ ଥୁଲ୍ଲୱଜ୍ଜଂ କାଠଅକସଦିସତ୍ତା କାଠଅକଂ, ମିଚ୍ଛାୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତଂ ଅଣୁମତ୍ତୱଜ୍ଜଂ ତିଲକସଦିସତ୍ତା ତିଲକନ୍ତି ଅୟଂ ୱିସେସୋ। ତନ୍ତି ତଥା ଉପ୍ପାଦିତଂ ପୀତିଂ। ୱିଗତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଖୟୱୟୱସେନ ସମ୍ମସନଂ। ଖୀୟନଟ୍ଠେନ ହି ଖୟୋୱ ୱିଗତୋ, ୱିପରୀତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ଅୟନଟ୍ଠେନ ୱୟୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅରିୟଭୂମି ନାମ ଲୋକୁତ୍ତରଭୂମି। ଇତୀତି ଅରିୟଭୂମିୱକ୍କମନତୋ, ଦେୱତାନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନତୋ ୱା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେୱତାନଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ୟସୋ ପତ୍ଥଟୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ଅୟସପତ୍ଥରଣମ୍ପି ଦେୱତାନମାରୋଚନୱସେନାତି ଗହେତବ୍ବଂ।

ୱିୱିତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଜନୱିୱେକେତି ଆହ ‘‘ସୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ତଂ ପନ ଜନସଦ୍ଦନିଗ୍ଘୋସାଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ ସଦ୍ଦକଣ୍ଟକତ୍ତା ଝାନସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜନକଗ୍ଗହଣେନେୱ ହି ଇଧ ଜଞ୍ଞଂ ଗହିତଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ୟଦେୱ ତଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ, ତଦେୱ ତଂ ୱିଜନୱାତ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୩୩)। ଅପ୍ପସଦ୍ଦନ୍ତି ଚ ପକତିସଦ୍ଦାଭାୱମାହ। ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ନଗରନିଗ୍ଘୋସାଦିସଦ୍ଦାଭାୱଂ। ଇଦିସେସୁ ହି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ସାୱସେସଂ ୱିୟ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ନିରୱସେସୋତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାୱଣ୍ଣନାୟଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୬୪) ପନ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରୋ ଏୱମାହ ‘‘ଅପ୍ପସଦ୍ଦସ୍ସ ପରିତ୍ତପରିୟାୟଂ ମନସି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ସାୱସେସଂ ସିୟା’ତି। ତେନାହ ‘ନ ହି ତସ୍ସା’ତିଆଦି। ଅପ୍ପସଦ୍ଦୋ ପନେତ୍ଥ ଅଭାୱତ୍ଥୋତିପି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ‘ଅପ୍ପାବାଧତଞ୍ଚ ସଞ୍ଜାନାମୀ’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୨୫) ୱିୟା’’ତି। ତମତ୍ଥଂ ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇୟା (ୱିଭ। ୫୨୮) ସଂସନ୍ଦନ୍ତୋ ‘‘ଏତଦେୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଏତଦେୱାତି ଚ ମୟା ସଂୱଣ୍ଣିୟମାନଂ ନିସ୍ସଦ୍ଦତଂ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ତିକେପୀତି ଗାମାଦୀନଂ ସମୀପେପି ଏଦିସଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ନାମ, ପଗେୱ ଦୂରେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାକିଣ୍ଣନ୍ତି ଅସଙ୍କିଣ୍ଣଂ ଅସମ୍ବାଧଂ। ୟସ୍ସ ସେନାସନସ୍ସ ସମନ୍ତା ଗାୱୁତମ୍ପି ଅଡ୍ଢୟୋଜନମ୍ପି ପବ୍ବତଗହନଂ ୱନଗହନଂ ନଦୀଗହନଂ ହୋତି, ନ କୋଚି ଅୱେଲାୟ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଇଦଂ ସନ୍ତିକେପି ଅନାକିଣ୍ଣଂ ନାମ। ସେତୀତି ସୟତି। ଆସତୀତି ନିସୀଦତି। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଇମିନା ସେନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ, ଆସନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ଅଧିକରଣତ୍ଥଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଚ ତଦୁଭୟପଦସ୍ସ ଚତ୍ଥସମାସଭାୱଂ। ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇମେୱ ଆହରତି।

ଇଦାନି ତସ୍ସାୟେୱତ୍ଥଂ ସେନାସନପ୍ପଭେଦଦସ୍ସନୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇୟଂ ନିଦସ୍ସନନୟେନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତସେନାସନସ୍ସେୱ ହି ଅୟଂ ୱିଭାଗୋ। ତତ୍ଥ ୱିହାରୋ ପାକାରପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସକଲୋ ଆୱାସୋ। ଅଡ୍ଢୟୋଗୋ ଦୀଘପାସାଦୋ, ‘‘ଗରୁଠଅସଣ୍ଠାନପାସାଦୋ’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପାସାଦୋ ଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ। ହମ୍ମିୟଂ ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନପାସାଦୋ। ଅଟ୍ଟୋ ପଟିରାଜୂନଂ ପଟିବାହନୟୋଗ୍ଗୋ ଚତୁପଞ୍ଚଭୂମକୋ ପତିସ୍ସୟୱିସେସୋ। ମାଠଓ ଏକକୂଟସଙ୍ଗହିତୋ ଅନେକକୋଣୱନ୍ତୋ ପତିସ୍ସୟୱିସେସୋ। ଅପରୋ ନୟୋ – ୱିହାରୋ ଦୀଘମୁଖପାସାଦୋ। ଅଡ୍ଢୟୋଗୋ ଏକପସ୍ସଚ୍ଛଦନକଗେହଂ। ତସ୍ସ କିର ଏକପସ୍ସେ ଭିତ୍ତି ଉଚ୍ଚତରା ହୋତି, ଇତରପସ୍ସେ ନୀଚା, ତେନ ତଂ ଏକଚ୍ଛଦନକଂ ହୋତି। ପାସାଦୋ ଆୟତଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ। ହମ୍ମିୟଂ ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନକଂ ଚନ୍ଦିକଙ୍ଗଣୟୁତ୍ତଂ। ଗୁହା କେୱଲା ପବ୍ବତଗୁହା। ଲେଣଂ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧଂ ପବ୍ଭାରଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ‘‘ମଣ୍ଡପୋତି ସାଖାମଣ୍ଡପୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୬) ଏୱଂ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ, ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟୀକାକାରେନ ଚ ଆଚରିୟସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୫୨୭) ପନ ୱିହାରୋତି ସମନ୍ତା ପରିହାରପଥଂ, ଅନ୍ତୋୟେୱ ଚ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା କତସେନାସନଂ। ଅଡ୍ଢୟୋଗୋତି ସୁପଣ୍ଣୱଙ୍କଗେହଂ। ପାସାଦୋତି ଦ୍ୱେ କଣ୍ଣିକାନି ଗହେତ୍ୱା କତୋ ଦୀଘପାସାଦୋ। ଅଟ୍ଟୋତି ପଟିରାଜାଦିପଟିବାହନତ୍ଥଂ ଇଟ୍ଠକାହି କତୋ ବହଲଭିତ୍ତିକୋ ଚତୁପଞ୍ଚଭୂମକୋ ପତିସ୍ସୟୱିସେସୋ। ମାଠଓତି ଭୋଜନସାଲାସଦିସୋ ମଣ୍ଡଲମାଠଓ। ୱିନୟଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଏକକୂଟସଙ୍ଗହିତୋ ଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୮୨-୪୮୭) ୱୁତ୍ତଂ। ଲେଣନ୍ତି ପବ୍ବତଂ ଖଣିତ୍ୱା ୱା ପବ୍ଭାରସ୍ସ ଅପ୍ପହୋନକଟ୍ଠାନେ କୁଟ୍ଟଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱା କତସେନାସନଂ। ଗୁହାତି ଭୂମିଦରି ୱା ୟତ୍ଥ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଦୀପଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ପବ୍ବତଗୁହା ୱା ଭୂମିଗୁହା ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଂ ଆୱସଥଭୂତଂ ପତିସ୍ସୟସେନାସନଂ ୱିହରିତବ୍ବଟ୍ଠେନ, ୱିହାରଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଚ ୱିହାରସେନାସନଂ ନାମ। ମସାରକାଦିଚତୁବ୍ବିଧୋ ମଞ୍ଚୋ। ତଥା ପୀଠଂ। ଉଣ୍ଣଭିସିଆଦିପଞ୍ଚୱିଧା ଭିସି। ସୀସପ୍ପମାଣଂ ବିମ୍ବୋହନଂ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲତା, ଦୀଘତୋ ମଞ୍ଚୱିତ୍ଥାରପ୍ପମାଣତା ଚେତ୍ଥ ସୀସପ୍ପମାଣଂ। ମସାରକାଦୀନି ମଞ୍ଚପୀଠଭାୱତୋ, ଭିସିଉପଧାନଞ୍ଚ ମଞ୍ଚପୀଠସମ୍ବନ୍ଧତୋ ମଞ୍ଚପୀଠସେନାସନଂ। ମଞ୍ଚପୀଠଭୂତଞ୍ହି ସେନାସନଂ, ମଞ୍ଚପୀଠସମ୍ବନ୍ଧଞ୍ଚ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସେନ ୱା "ମଞ୍ଚପୀଠସେନାସନ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆଚରିୟସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ଏୱମେୱ ୱଦତି। ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ପନ "ମଞ୍ଚପୀଠସେନାସନନ୍ତି ମଞ୍ଚପୀଠଞ୍ଚେୱ ମଞ୍ଚପୀଠସମ୍ବନ୍ଧସେନାସନଞ୍ଚା"ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୬) ୱୁତ୍ତଂ। ଚିମିଲିକା ନାମ ସୁଧାପରିକମ୍ମକତାୟ ଭୂମିୟା ୱଣ୍ଣାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ପଟଖଣ୍ଡାଦୀହି ସିବ୍ବେତ୍ୱା କତା। ଚମ୍ମଖଣ୍ଡୋ ନାମ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘଦୀପିତରଚ୍ଛଚମ୍ମାଦୀସୁପି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚମ୍ମଂ। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ପାଚି। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୨; ୱି। ସଙ୍ଗ। ଅଟ୍ଠ। ୮୨) ହି ସେନାସନପରିଭୋଗେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଚମ୍ମଂ ନ ଦିସ୍ସତି। ତିଣସନ୍ଥାରୋତି ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ତିଣାନଂ ସନ୍ଥାରୋ। ଏସେୱ ନୟୋ ପଣ୍ଣସନ୍ଥାରେପି। ଚିମିଲିକାଦି ଭୂମିୟଂ ସନ୍ଥରିତବ୍ବତାୟ ସନ୍ଥତସେନାସନଂ। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଭିକ୍ଖୁ ପଟିକ୍କମନ୍ତୀତି ଠପେତ୍ୱା ୱା ଏତାନି ମଞ୍ଚାଦୀନି ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ନିପତନ୍ତି, ସବ୍ବମେତଂ ସେନାସନଂ ନାମାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅୱସେସଂ ରୁକ୍ଖମୂଲାଦିପଟିକ୍କମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଭାୱତୋ କେୱଲଂ ସୟନସ୍ସ, ନିସ୍ସଜ୍ଜାୟ ଚ ଓକାସଭୂତତ୍ତା ଓକାସସେନାସନଂ। ସେନାସନଗ୍ଗହଣେନାତି "ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନ"ନ୍ତି ଇମିନା ସେନାସନସଦ୍ଦେନ ୱିୱିତ୍ତସେନାସନସ୍ସ ୱା ଆଦାନେନ, ୱଚନେନ ୱା ଗହିତମେୱ ସାମଞ୍ଞଜୋତନାୟ ୱିସେସେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ, ୱିସେସତ୍ଥିନା ଚ ୱିସେସସ୍ସ ପୟୁଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ।

ଯଦେୱଂ କସ୍ମା "ଅରଞ୍ଞ"ନ୍ତିଆଦି ପୁନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁୟୋଗେନ "ଇଧ ପନସ୍ସା"ତିଆଦିମାହ। ଏୱଂ ଗହିତେସୁପି ସେନାସନେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକମେୱ ସେନାସନଂ ଦସ୍ସେତୁକାମତ୍ତା ପୁନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। "ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ୱସେନ ଆଗତ"ନ୍ତି ଇଦଂ ୱିନୟେ ଆଗତମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଭିଧମ୍ମେ। ୱିନୟେ ହି ଗଣମ୍ହାଓହୀୟନସିକ୍ଖାପଦେ (ପାଚି। ୬୯୧) ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଆରଞ୍ଞକଧୁତଙ୍ଗସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ଇଦମ୍ପି ଚ ତାସଂ ଅରଞ୍ଞଂ ନାମ, ନ ପନ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଅରଞ୍ଞମେୱ ସେନାସନଂ, ଇଦମ୍ପି ଚ ତାସଂ ଗଣମ୍ହାଓହୀୟନାପତ୍ତିକରଂ, ନ ତୁ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକାଦିମେୱ ଅରଞ୍ଞଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ –

"ଏକା ୱା ଗଣମ୍ହା ଓହୀୟେୟ୍ୟାତି ଅଗାମକେ ଅରଞ୍ଞେ ଦୁତିୟିକାୟ ଭିକ୍ଖୁନିୟା ଦସ୍ସନୂପଚାରଂ ୱା ସୱନୂପଚାରଂ ୱା ୱିଜହନ୍ତିୟା ଆପତ୍ତି ଥୁଲ୍ଲଚ୍ଚୟସ୍ସ, ୱିଜହିତେ ଆପତ୍ତି ସଙ୍ଘାଦିସେସସ୍ସା"ତି।

ୱିନୟଟ୍ଠକଥାସୁପି (ପାଚି। ଅଟ୍ଠ। ୬୯୨) ହି ତଥାୱ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ "ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲା ସବ୍ବମେତଂ ଅରଞ୍ଞ"ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୨୯) ଆଗତଂ। ୱିନୟସୁତ୍ତନ୍ତା ହି ଉଭୋପି ପରିୟାୟଦେସନା ନାମ, ଅଭିଧମ୍ମୋ ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନା, ତସ୍ମା ଯଂ ନ ଗାମପଦେସନ୍ତୋଗଧଂ, ତଂ ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଇନ୍ଦଖୀଲା ବହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଯଂ ଠାନଂ ପୱତ୍ତଂ , ସବ୍ବମେତଂ ଅରଞ୍ଞଂ ନାମାତି ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଆରଞ୍ଞକଂ ନାମ...ପେ... ପଚ୍ଛିମନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତନୟେନ ଆରଞ୍ଞକସିକ୍ଖାପଦେ (ପାରା। ୬୫୨) ଆରଞ୍ଞିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁରୂପଂ, ତସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଧୁତଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୯) ଯଂ ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯୁତ୍ତମେୱ, ଅତୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସନ୍ଦଚ୍ଛାୟନ୍ତି ସୀତଚ୍ଛାୟଂ। ତେନାହ "ତତ୍ଥ ହୀ"ତିଆଦି। ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ରୁକ୍ଖସମୀପଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "ଯାୱତା ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ସମନ୍ତା ଛାୟା ଫରତି, ନିୱାତେ ପଣ୍ଣାନି ନିପତନ୍ତି, ଏତ୍ତାୱତା ରୁକ୍ଖମୂଲ"ନ୍ତି। ପବ୍ବତନ୍ତି ସୁଦ୍ଧପାସାଣସୁଦ୍ଧପଂସୁଉଭୟମିସ୍ସକୱସେନ ତିୱିଧୋପି ପବ୍ବତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ସିଲାମୟୋ ଏୱ। ସେଲ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ଅୱିସେସତୋ ପବ୍ବତପରିୟାୟୋତି କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। "ତତ୍ଥ ହୀ"ତିଆଦିନା ତଦୁଭୟସ୍ସ ଅନୁରୂପତଂ ଦସ୍ସେତି। ଦିସାସୁ ଖାୟମାନାସୂତି ଦସସୁ ଦିସାସୁ ଅଭିମୁଖୀଭାୱେନ ଦିସ୍ସମାନାସୁ। ତଥାରୂପେନପି କାରଣେନ ସିୟା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତାତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ସବ୍ବଦିସାହି ଆଗତେନ ୱାତେନ ବୀଜିୟମାନଭାୱହେତୁଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି କେଚି। କଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦକଂ ପିପାସୱିନୋଦନସ୍ସ କାରକତ୍ତା। "ଯଂ ନଦୀତୁମ୍ବନ୍ତିପି ନଦୀକୁଞ୍ଜନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି, ତଂ କନ୍ଦରନ୍ତି ଅପବ୍ବତପଦେସେପି ୱିଦୁଗ୍ଗନଦୀନିୱତ୍ତନପଦେସଂ କନ୍ଦରନ୍ତି ଦସ୍ସେତୀ"ତି (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୫୩୦) ଆଚରିୟାନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ, ତେନେୱ ୱିଞ୍ଞାୟତି "ନଦୀତୁମ୍ବନଦୀକୁଞ୍ଜସଦ୍ଦା ନଦୀନିୱତ୍ତନପଦେସୱାଚକା"ତି। ନଦୀନିୱତ୍ତନପଦେସୋ ଚ ନାମ ନଦିୟା ନିକ୍ଖମନୌଦକେନ ପୁନ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଗତୋ ୱିଦୁଗ୍ଗପଦେସୋ। "ଅପବ୍ବତପଦେସେପୀ"ତି ୱଦନ୍ତୋ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତେନ ପଠମଂ ପବ୍ବତପଦେସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପନ ନଦୀପଦେସୋପି କନ୍ଦରୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି।

"ତତ୍ଥ ହୀ"ତିଆଦିନାପି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ତସ୍ସାନୁରୂପଭାୱମାହ। ଉସ୍ସାପେତ୍ୱାତି ପୁଞ୍ଜଂ କତ୍ୱା। "ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପବ୍ବତାନମ୍ପି ଆସନ୍ନତରେ ଠିତାନଂ ଓୱରକାଦିସଦିସଂ ୱିୱରଂ ହୋତି, ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ପନ ପବ୍ବତେ ଉମଙ୍ଗସଦିସ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି ଆଚରିୟା। ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ହି ଉମଙ୍ଗସଦିସଂ ଅନ୍ତୋଲେଣଂ

ହୋତି ଉପରି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା, ନ ଦ୍ୱୀସୁ ତଥା ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା, ତସ୍ମା ‘‘ଉମଙ୍ଗସଦିସ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ୟେୱା’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧନୀୟଂ। ‘‘ମହାୱିୱର’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ଉଭୟେହିପି। ଉମଙ୍ଗସଦିସନ୍ତି ଚ ‘‘ସୁଦୁଙ୍ଗାସଦିସ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୬) ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଦୁଙ୍ଗାତି ହି ଭୂମିଘରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ‘‘ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସୁଦୁଙ୍ଗାୟ ରତ୍ତଂ ୟକ୍ଖିନୀ ଖିପୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନନ୍ତି ପକତିସଞ୍ଚାରୱସେନ ମନୁସ୍ସେହି ନ ସଞ୍ଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। କସ୍ସନୱପ୍ପନାଦିୱସେନ ହି ପକତିସଞ୍ଚାରପଟିକ୍ଖେପୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ୟତ୍ଥ ନ କସନ୍ତି ନ ୱପନ୍ତୀ’’ତି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପନ ‘‘ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ୱନସଣ୍ଡାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଭୀସନକାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ସଲୋମହଂସାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ପରିୟନ୍ତାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୩୧) ଇମଂ ୱିଭଙ୍ଗପାଠସେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପତ୍ଥୋତି ହି ପବ୍ବତସ୍ସ ସମାନଭୂମି, ୟୋ ‘‘ସାନୂ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସଦିସତ୍ତା ପନ ମନୁସ୍ସାନମସଞ୍ଚରଣଭୂତଂ ୱନଂ, ତସ୍ମା ପତ୍ଥସଦିସଂ ୱନଂ ୱନପତ୍ଥୋତି ୱିସେସନପରନିପାତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସବ୍ବେସଂ ସବ୍ବାସୁ ଦିସାସୁ ଅଭିମୁଖୋ ଓକାସୋ ଅବ୍ଭୋକାସୋତି ଆହ ‘‘ଅଚ୍ଛନ୍ନ’’ନ୍ତି, କେନଚି ଛଦନେନ ଅନ୍ତମସୋ ରୁକ୍ଖସାଖାୟପି ନ ଛାଦିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦଣ୍ଡକାନଂ ଉପରି ଚୀୱରଂ ଛାଦେତ୍ୱା କତା ଚୀୱରକୁଟି। ନିକ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା। ଅତ୍ତୋପବ୍ଭାରଲେଣସଦିସୋ ପଲାଲରାସିୟେୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଇତରଥା ତିଣପଣ୍ଣସନ୍ଥାରସଙ୍ଖୋପି ସିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପବ୍ଭାରଲେଣସଦିସେ ଆଲୟେ’’ତି, ପବ୍ଭାରସଦିସେ, ଲେଣସଦିସେ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗଚ୍ଛଗୁମ୍ବାଦୀନମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ପୁରିମନୟଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି।

ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ପରିୟେସନଂ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତତୋ ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ପିଣ୍ଡପାତପରିୟେସନତୋ ପଟିକ୍କନ୍ତୋ’’ତି। ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ସମନ୍ତତୋ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ, ତସ୍ମା ପରିସମନ୍ତତୋ ଅଙ୍କନଂ ଆସନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ, ଦ୍ୱିଭାୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୟଥା ‘‘ପଲିବୁଦ୍ଧୋ’’ତି, (ମି। ପ। ୬।୩।୬) ସମନ୍ତଭାୱୋ ଚ ୱାମୋରୁଂ, ଦକ୍ଖିଣୋରୁଞ୍ଚ ସମଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଭିନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧନକରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ସମନ୍ତତୋ ଉରୁବଦ୍ଧାସନ’’ନ୍ତି। ଉରୂନଂ ବନ୍ଧନୱସେନ ନିସଜ୍ଜାୱ ଇଧ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ, ନ ଆହରିମେହି ୱାଳଏହି କତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ଚ ୟଥା ପଲ୍ଲଙ୍କୱସେନ ନିସଜ୍ଜା ହୋତି, ତଥା ଉଭୋ ପାଦେ ଆଭୁଗ୍ଗେ ସମିଞ୍ଜିତେ କତ୍ୱା, ତଂ ପନ ଉଭିନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ତଥାବନ୍ଧତାକରଣମେୱାତି ଆହ ‘‘ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତି। ଉଜୁଂ କାୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାୟ-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିମକାୟୱିସୟୋ ହେଟ୍ଠିମକାୟସ୍ସ ଅନୁଜୁକଂ ଠପନସ୍ସ ନିସଜ୍ଜାୱଚନେନେୱ ୱିଞ୍ଞାପିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ତଂ ପନ ଉପରିମକାୟସ୍ସ ଉଜୁକଂ ଠପନଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଟ୍ଠାରସା’’ତିଆଦିନା, ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଟ୍ଠିକାନଂ କୋଟିୟା କୋଟିଂ ପଟିପାଦନମେୱ ତଥା ଠପନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଇଦାନି ତଥା ଠପନସ୍ସ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ତଥା ଠପନେ ସତି, ଇମିନା ୱା ତଥାଠପନହେତୁନା। ନ ପଣମନ୍ତୀତି ନ ଓନମନ୍ତି। ‘‘ଅଥସ୍ସା’’ତିଆଦି ପନ ପରମ୍ପରପୟୋଜନଦସ୍ସନଂ। ଅଥାତି ଏୱଂ ଅନୋନମନେ। ୱେଦନାତି ପିଟ୍ଠିଗିଲାନାଦିୱେଦନା। ନ ପରିପତତୀତି ନ ୱିଗଚ୍ଛତି ୱୀଥିଂ ନ ୱିଲଙ୍ଘେତି। ତତୋ ଏୱ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସପ୍ପତ୍ତିୟା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଫାତିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ପରିସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅଭିସଦ୍ଦପରିୟାୟୋ ଅଭିମୁଖତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖ’’ନ୍ତି, ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂୟେୱ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିସଦ୍ଦସ୍ସ ସମୀପତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ମୁଖସମୀପେ ୱା କତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା, ମୁଖସ୍ସ ସମୀପେ ୱିୟ ଚିତ୍ତେ ନିବଦ୍ଧଂ ଉପଟ୍ଠାପନୱସେନ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିସଦ୍ଦସ୍ସ ସମୀପତ୍ଥତଂ ୱିଭଙ୍ଗପାଠେନୟା (ୱିଭ। ୫୩୭) ସାଧେତୁଂ ‘‘ତେନେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନାସିକଗ୍ଗେତି ନାସପୁଟଗ୍ଗେ। ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝପ୍ପଦେସୋ, ୟତ୍ଥ ନାସିକୱାତୋ ପଟିହଞ୍ଞତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ୟଥା ‘‘ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନଂ ଭଜତୀ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୦୮) ଭାୱନାନୁରୂପଂ ସେନାସନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଏୱଂ ‘‘ନିସୀଦତୀ’’ତି ଇମିନା ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକୋ ସନ୍ତୋ ଇରିୟାପଥୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ନିସଜ୍ଜାୟ ଦଳହଭାୱୋ, ‘‘ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହଣୂପାୟୋତି। ପରି-ସଦ୍ଦୋ ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ ‘‘ପରିଣାୟିକା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୬) ୱିୟ। ମୁଖ-ସଦ୍ଦୋ ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ‘‘ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖମନମେୱ ହି ନିୟ୍ୟାନଂ। ଅସମ୍ମୋସନଭାୱୋ ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ। ତତ୍ରାତି ପଟିସମ୍ଭିଦାନୟୋ। ପରିଗ୍ଗହିତନିୟ୍ୟାନନ୍ତି ସବ୍ବଥା ଗହିତାସମ୍ମୋସତାୟ ପରିଗ୍ଗହିତଂ, ପରିଚ୍ଚତ୍ତସମ୍ମୋସପଟିପକ୍ଖତାୟ ଚ ନିୟ୍ୟାନଂ ସତିଂ କତ୍ୱା, ପରମଂ ସତିନେପକ୍କଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୟଂ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରସ୍ସ, ଆଚରିୟସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ ମତି। ଅଥ ୱା ‘‘କାୟାଦୀସୁ ସୁଟ୍ଠୁପୱତ୍ତିୟା ପରିଗ୍ଗହିତଂ, ତତୋ ଏୱ ଚ ନିୟ୍ୟାନଭାୱୟୁତ୍ତଂ, କାୟାଦିପରିଗ୍ଗହଣଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତତାୟ ୱା ପରିଗ୍ଗହିତଂ, ତତୋୟେୱ ଚ ନିୟ୍ୟାନଭୂତଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଅୟଂ ଆଚରିୟାନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୫୩୭) ମତି।

୨୧୭। ଅଭିଜ୍ଝାୟତି ଗିଜ୍ଝତି ଅଭିକଙ୍ଖତି ଏତାୟାତି ଅଭିଜ୍ଝା, କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ। ଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ, ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ, (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୭) ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟୀକାକାରେନ ଚ ଆଚରିୟସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତେସୁ ଚ ଦିସ୍ସତି ‘‘ଲୁଜ୍ଜତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ଲୋକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚ ଲୁଜ୍ଜତି? ଚକ୍ଖୁ ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ଲୁଜ୍ଜତି, ରୂପା ଲୁଜ୍ଜନ୍ତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଲୁଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। (ସଂ। ନି। ୪।୮୨)

ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ, (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୭-୧୩) ପନ ଇଧ ଚ ଅଧୁନା ପୋତ୍ଥକେ ''ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନା''ତି ଲିଖିତଂ। ତତ୍ଥ ଲୁଜ୍ଜନମେୱ ପଲୁଜ୍ଜନପରିୟାୟେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଲୁଚସଦ୍ଦୋ ହି ଅପେକ୍ଖନାଦିଅତ୍ଥୋପି ଭୱତି ''ଓଲୋକେତୀ''ତିଆଦୀସୁ, ଭିଜ୍ଜନପଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଂସତ୍ଥପକାସିନିୟଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଖଣଭଙ୍ଗୱସେନ ଲୁଜ୍ଜନସଭାୱତୋ, ଚୁତିଭଙ୍ଗୱସେନ ଚ ପଲୁଜ୍ଜନସଭାୱତୋ ଲୋକୋ ନାମା''ତି (ୱଂସତ୍ଥପକାସିନିୟଂ ନାମ ମହାୱଂସଟୀକାୟଂ ପଠମପରିଚ୍ଛେଦେ ପଞ୍ଚମଗାଥା ୱଣ୍ଣନାୟଂ) କେଚି ପନ ''ଭିଜ୍ଜନୌପଜ୍ଜନଟ୍ଠେନା''ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଆହଚ୍ଚଭାସିତୱଚନଦ୍ୱେନ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ, ଲୁଚସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ଅନୁପ୍ପାଦୱାଚକତ୍ତା ଅୟୁତ୍ତମେୱେତଂ। ଅପିଚ ଆଚରିୟେହିପି ''ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନା''ତି ପାଠମେୱ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତ୍ୱା ତଥା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ସିୟା, ପଚ୍ଛା ପନ ପରମ୍ପରାଭତୱସେନ ପମାଦଲେଖତ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନ ଦିଟ୍ଠୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଲୁଜ୍ଜତି ନ ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ଗହିତୋପି ତଥା ନ ହୋତି, ସ୍ୱେୱ ଲୋକୋ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ୱା ଲୁଜ୍ଜତି ଭିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀତି ଗହେତବ୍ବୋୱ ଲୋକୋତି ତଂଗହଣରହିତାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ନତ୍ଥି ଲୋକତା, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ୱା ଲୋକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଲୋକୋ''ତି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱଚନତୋପି ଯଥାୱୁତ୍ତୋ କେସଞ୍ଚି ଅତ୍ଥୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି।

ତସ୍ମାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନମେୱ ଲୋକଭାୱତୋ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନେୱ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ, ନ ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନୱସେନ ପଟିପକ୍ଖାନଂ ସୁଟ୍ଠୁପହୀନଂ। ''ପହୀନତ୍ତା''ତି ହି ତଥାପହୀନସଦିସତଂ ଏୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଝାନସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା। ଏୱଂ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟ ତଥା ପହାନତୋୟେୱେତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଗତାଭିଜ୍ଝଂ ନାମ, ନ ତୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମିୱ ସଭାୱତୋ ଅଭିଜ୍ଝାୱିରହିତତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଦିସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱା। ଅଧୁନା ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ, ଅନାଗତେ ଚ ପୁନ ଅନାଦାନସ୍ସ କରଣଂ ପରିସୋଧନଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥା ଚ ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟ ପରିସୋଧିତତ୍ତା ୱିଗତାଭିଜ୍ଝତା, ଏୱଂ ଅବ୍ୟାପନ୍ନତା, ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧତା, ଅନୁଦ୍ଧତତା, ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବାତି ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ବ୍ୟାପାଦପଦୋସଂ ପହାୟାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ''ତି ଆହ। ପୂତିକୁମ୍ମାସାଦୟୋତି ଆଭିଦୋସିକୟୱକୁମ୍ମାସାଦୟୋ। ପୁରିମପକତିନ୍ତି ପରିସୁଦ୍ଧପଣ୍ଡରସଭାୱଂ, ଇମିନା ୱିକାରମାପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିକାରାପତ୍ତିୟାତି ପୁରିମପକତିୱିଜହନସଙ୍ଖାତେନ ୱିକାରମାପଜ୍ଜନେନ। ''ଉଭୟ''ନ୍ତିଆଦିନା ତୁଲ୍ୟତ୍ଥସମାସଭାୱମାହ। ''ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୬୨; ୱିଭ। ୫୪୬) ଥିନସ୍ସ, ''ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ କାୟସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା''ତିଆଦିନା ଚ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ''ଥିନଂ ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଂ, ମିଦ୍ଧଂ ଚେତସିକଗେଲଞ୍ଞ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତିପି ହି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିପ୍ପୟୋଗେ ଚିତ୍ତକାୟଲହୁତାଦୀନଂ ୱିୟ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ତଂତଂୱିସେସସ୍ସ ଯା ତେସଂ ଅକଲ୍ଲତାଦୀନଂ ୱିସେସପଚ୍ଚୟତା, ଅୟମେତେସଂ ସଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦିଟ୍ଠାଲୋକୋ ନାମ ପସ୍ସିତୋ ରତ୍ତିଂ ଚନ୍ଦାଲୋକଦୀପାଲୋକୌକ୍କାଲୋକାଦି, ଦିୱା ଚ ସୂରିୟାଲୋକାଦି। ରତ୍ତିମ୍ପି ଦିୱାପି ତସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନସମତ୍ଥା ସଞ୍ଞା ଆଲୋକସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ଚ ୱିଗତନୀୱରଣାୟ ପରିସୁଦ୍ଧାୟ ଅତ୍ଥିତା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ଅତିସୟତ୍ଥୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ହି ଅତ୍ଥିଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱବୋଧକୋ ଅୟମୀକାରୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ରତ୍ତିମ୍ପୀ''ତିଆଦିମାହ, ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ କାରଣତ୍ତା ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତେସୁ ପାକଟୋୱାୟମତ୍ଥୋ।

ସରତୀତି ସତୋ, ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋତି ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋତି ଦସ୍ସେତି ''ସତିୟା ଚ ଞାଣେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଇମିନା। ସନ୍ତେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ୱୀରିୟସମାଧିଆଦୀସୁ କସ୍ମା ଇଦମେୱ ଉଭୟଂ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିଗତାଭିଜ୍ଝାଦୀସୁ ୱା ଇଦଂ ଉଭୟଂ ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ଇଧେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁୟୋଗମପନେତୁଂ ''ଇଦଂ ଉଭୟ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସଙ୍ଖାତଂ ଇଦଂ ଉଭୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋତି ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତୀତତ୍ଥତଂ ଆହ, ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟ ପଜହନମେୱ ଚ ଅତିକ୍କମନଂ। ''କଥଂ ଇଦଂ କଥଂ ଇଦ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତତୀତି କଥଂକଥା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କଥଂକଥୀ, ନ କଥଂକଥୀ ଅକଥଂକଥୀ, ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛୋତି ୱଚନତ୍ଥୋ, ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥଂ ଇଦଂ କଥଂ ଇଦ'ନ୍ତି ଏୱଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି ଅକଥଂକଥୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ''ତି ଇଦଂ ''ଅକଥଂକଥୀ''ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ନ ୱିଚିକିଚ୍ଛତି, ନ କଙ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ୱଚନତ୍ଥଲକ୍ଖଣାଦିଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚୟପହାନପହାୟକାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେପି ହି ପଭେଦତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାତି।

୨୧୮। ୱଡ୍ଢିୟା ଗହିତଂ ଧନଂ ଇଣଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱଡ୍ଢିୟା ଧନଂ ଗହେତ୍ୱା''ତି। ୱିଗତୋ ଅନ୍ତୋ ବ୍ୟନ୍ତୋ, ସୋ ଯସ୍ସାତି ବ୍ୟନ୍ତୀ। ତେନାହ ''ୱିଗତନ୍ତ''ନ୍ତି, ୱିରହିତଦାତବ୍ବୈଣପରିୟନ୍ତଂ କରେୟ୍ୟାତି ଚେତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ତେସନ୍ତି ୱଡ୍ଢିୟା ଗହିତାନଂ ଇଣଧନାନଂ। ପରିୟନ୍ତୋ ନାମ ତଦୁତ୍ତରି ଦାତବ୍ବୈଣସେସୋ। ନତ୍ଥି ଇଣମସ୍ସାତି ଅଣଣୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଣଣ୍ୟଂ। ତମେୱ ନିଦାନଂ ଆଣଣ୍ୟନିଦାନଂ, ଆଣଣ୍ୟହେତୁ ଆଣଣ୍ୟକାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଣଣ୍ୟମେୱ ହି ନିଦାନଂ କାରଣମସ୍ସାତି ୱା ଆଣଣ୍ୟନିଦାନଂ, ''ପାମୋଜ୍ଜଂ ସୋମନସ୍ସ''ନ୍ତି ଇମେହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଇଣପଲିବୋଧତୋ ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ''ତି ବଲୱପାମୋଜ୍ଜଂ ଲଭତି। ''ଜୀୱିକାନିମିତ୍ତମ୍ପି ମେ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି ସୋମନସ୍ସଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି।

୨୧୯।ଓିପଭାଗଓ୍ୱେଦନା ନାମ ଦୁକ୍ଖଓ୍ୱେଦନା। ସା ହି କୁସଲଓିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ଓିରୋଧିଭାଓତୋ ସୁଖଓ୍ୱେଦନାଯ ଓିସଭାଗା, ତସ୍ସା ଉପ୍ପତ୍ତିଯା କରଣଭୂତାଯ। କକଚେନେଓାତି କକଚେନ ଇଓ। ଚତୁଇରିଯାପଥନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଇରିଯାପଥଂ। ବ୍ଯାଧିତୋ ହି ଯଥା ଠାନଗମନେସୁ ଅସମତ୍ଥୋ, ଏଓଂ ନିସଜ୍ଜାଦୀସୁପି। ଆବାଧେତୀତି ପୀଳେତି। ଓାତାଦୀନଂ ଓିକାରଭୂତା ଓିସମାଓତ୍ଥାଯେଓ "ଆବାଧୋ"ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ "ତଂସମୁଟ୍ଠାନେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଦୁକ୍ଖିତୋ"ତି, ଆବାଧସମୁଟ୍ଠାନେନ ଦୁକ୍ଖଓ୍ୱେଦନାସଙ୍ଖାତେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଦୁକ୍ଖିତୋ ଦୁକ୍ଖସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖଓ୍ୱେଦନାଯ ପନ ଆବାଧଭାଓେନ ଆଦିମ୍ହି ବାଧତୀତି ଆବାଧୋତି କତ୍ୱା ଆବାଧସଙ୍ଖାତେନ ମୂଲବ୍ଯାଧିନା ଆବାଧିକୋ, ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଜାତଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁବନ୍ଧବ୍ଯାଧିନା ଦୁକ୍ଖିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏଓଞ୍ହି ସତି ଦୁକ୍ଖଓ୍ୱେଦନାଓସେନ ଓୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖିତପଦସ୍ସ ଆବାଧିକପଦେନ ଓିସେସିତବ୍ବତା ପାକଟା ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୯) ଓୁତ୍ତନଯୋ। ଅଧିକଂ ମତ୍ତଂ ପମାଣଂ ଅଧିମତ୍ତଂ, ବାଳ୍ହଂ, ଅଧିମତ୍ତଂ ଗିଲାନୋ ଧାତୁସଙ୍ଖଯେନ ପରିକ୍ଖୀଣସରୀରୋତି ଅଧିମତ୍ତଗିଲାନୋ। ଅଧିମତ୍ତବ୍ଯାଧିପରେତତାଯାତି ଅଧିମତ୍ତବ୍ଯାଧିପୀଳିତତାଯ। ନ ରୁଚ୍ଚେଯ୍ଯାତି ନ ରୁଚ୍ଚେଥ, କମ୍ମତ୍ଥପଦଞ୍ଚେତଂ "ଭତ୍ତଞ୍ଚସ୍ସା"ତି ଏତ୍ଥ "ଅସ୍ସା"ତି କତ୍ତୁଦସ୍ସନତୋ। ମତ୍ତାସଦ୍ଦୋ ଅନପ୍ପକୋତି ଓୁତ୍ତଂ "ବଲମତ୍ତାତି ବଲମେଓା"ତି, ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଓା ବଲଂ ବଲମତ୍ତା। ତଦୁଭଯନ୍ତି ପାମୋଜ୍ଜଂ, ସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ। ଲଭେଥ ପାମୋଜ୍ଜଂ "ରୋଗତୋ ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ"ତି। ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ ସୋମନସ୍ସଂ "ଅତ୍ଥି ମେ କାଯବଲ"ନ୍ତି ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ।

୨୨୦।କାକଣିକମତ୍ତଂ ନାମ "ଏକଗୁଞ୍ଜମତ୍ତ"ନ୍ତି ଓଦନ୍ତି। "ଦିଯଡ୍ଢଓୀହିମତ୍ତ"ନ୍ତି ଓିନଯଟୀକାଯଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ କଣ-ସଦ୍ଦୋ କୁଣ୍ଡକେ –

"ଅକଣଂ ଅଥୁସଂ ସୁଦ୍ଧଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ ତଣ୍ଡୁଲପ୍ଫଲଂ;

ତୁଣ୍ଡିକୀରେ ପଚିତ୍ୱାନ, ତତୋ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଭୋଜନ"ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୩।୨୮୧) ଆଦୀସୁ ଓିଯ;

"କଣୋ ତୁ କୁଣ୍ଡକୋ ଭଓେ"ତି (ଅଭିଧାନେ ଭକଣ୍ଡେ ଚତୁକ୍କଣ୍ଡଓଗ୍ଗେ ୪୫୪ ଗାଥା) ହି ଓୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପକୋ ପନ କଣୋ କାକଣୋତି ଓୁଚ୍ଚତି ଯଥା "କାଲଓଣ"ନ୍ତି, ତସ୍ମା କାକଣୋଓ ପମାଣମସ୍ସାତି କାକଣିକଂ, କାକଣିକମେଓ କାକଣିକମତ୍ତଂ, ଖୁଦ୍ଦକକୁଣ୍ଡକପ୍ପମାଣମେଓାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏଓଞ୍ହି ସତି "ରାଜଦାଯୋ ନାମ କାକଣିକମତ୍ତଂ ନ ଓଟ୍ଟତି, ଅଡ୍ଢମାସଗ୍ଘନିକଂ ମଂସଂ ଦେତୀ"ତି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୬।ଉମଙ୍ଗଜାତକଓଣ୍ଣନାଯ) ଓୁତ୍ତେନ ଉମଙ୍ଗଜାତକଓଚନେନ ଚ ଅଓିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଓଯୋତି ଖଯୋ ଭଙ୍ଗୋ, ତସ୍ସ "ବନ୍ଧନା ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ"ତି ଆଓଜ୍ଜଯତୋ ତଦୁଭଯଂ ହୋତି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ "ଲଭେଥ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ ସୋମନସ୍ସ"ନ୍ତି। ଓଚନାଓସେସଂ ସନ୍ଧାଯ "ସେସଂ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓା"ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଓୁତ୍ତନଯେନେଓାତି ଚ ପଠମଦୁତିଯପଦେସୁ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ। ସବ୍ବପଦେସୁପି ତତିଯାଦୀସୁ ତୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଏକେକୋ ହି ଉପମାପକ୍ଖୋ "ପଦ"ନ୍ତି ଓୁତ୍ତୋ।

୨୨୧-୨୨୨।ଅଧୀନୋତି ଆଯତ୍ତୋ, ନ ସେରିଭାଓଯୁତ୍ତୋ। ତେନାହ "ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ନ ଲଭତୀ"ତି। ଏଓମିତରସ୍ମିମ୍ପି। ଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ, ତେନ କାମଂ ଗମୋ ନ ହୋତୀତି ସପାଠସେସଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯେନା"ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। କାମନ୍ତି ଚେତଂ ଭାଓନପୁଂସକଓଚନଂ, କାମେନ ଓା ଇଚ୍ଛାଯ ଗମୋ କାମଂଗମୋ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ। ଦାସବ୍ଯାତି ଏତ୍ଥ ବ୍ଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଭାଓତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି "ଦାସଭାଓା"ତି ଇମିନା। ଅପରାଧୀନତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଭୁଜୋ ଓିଯ ସକିଚ୍ଚେ ଏସିତବ୍ବୋ ପେସିତବ୍ବୋତି ଭୁଜିସ୍ସୋ, ସଯଂଓସୀତି ନିବ୍ବଚନଂ। "ଭୁଜୋ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ଯଥାସୁଖଂ ଓିନିଯୋଗୋ, ସୋ ଇମସ୍ସୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଏତ୍ଥାତି ଭୁଜିସ୍ସୋ, ଅସ୍ସାମିକୋ"ତି ମୂଲପଣ୍ଣାସକଟୀକାଯଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକୋ"ତି ଆହ, ଅତ୍ତାଓ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକୋ, ନ ପରସ୍ସାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁଦକତାଯ କଂ ପାନୀଯଂ ତାରେନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି କନ୍ତାରୋ, ଅଦ୍ଧାନସଦ୍ଦୋ ଚ ଦୀଘପରିଯାଯୋତି ଓୁତ୍ତଂ "ନିରୁଦକଂ ଦୀଘମଗ୍ଗ"ନ୍ତି।

୨୨୩।ସେସାନୀତି ବ୍ଯାପାଦାଦୀନି। ତତ୍ରାତି ଦସ୍ସନେ। ଅଯନ୍ତି ଇଦାନି ଓୁଚ୍ଚମାନା ସଦିସତା, ଯେନ ଇଣାଦୀନଂ ଉପମାଭାଓୋ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଞ୍ଚ ଉପମେଯ୍ଯଭାଓୋ ହୋତି, ସୋ ନେସଂ ଉପମୋପମେଯ୍ଯସମ୍ବନ୍ଧୋ ସଦିସତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେହୀତି ପରେହି ଇଣସାମିକେହି। କିଞ୍ଚି ପଟିବାହିତୁନ୍ତି ଫରୁସଓଚନାଦିକଂ କିଞ୍ଚିପି ପଟିସେଧେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଇଣଂ ଦାତୁମସକ୍କୁଣତ୍ତା। କସ୍ମାତି ଓୁତ୍ତଂ "ତିତିକ୍ଖାକାରଣା"ନ୍ତିଆଦି, ଇଣସ୍ସ ତିତିକ୍ଖାକାରଣତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ଯମ୍ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ରଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯମ୍ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଓତ୍ଥୁଭୂତେ ପୁଗ୍ଗଲେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ରଜ୍ଜତି। ତଣ୍ହାସହଗତେନ ତଂ ଓତ୍ଥୁଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ତଣ୍ହାଭୂତେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ତଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଓତ୍ଥୁଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ "ମମେତ"ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି। ସହଗତସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ତବ୍ଭାଓମତ୍ତୋ "ଯାଯଂ ତଣ୍ହା ପୋନୋଭଓିକା ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତା"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୧୩୩, ୪୮୦; ୩।୩୭୩; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାଓ। ୧୫; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଓିଯ। ତେନାତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଓତ୍ଥୁଭୂତେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ। କସ୍ମାତି ଆହ "ତିତିକ୍ଖାକାରଣ"ନ୍ତିଆଦି, କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ତିତିକ୍ଖାକାରଣତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତିତିକ୍ଖାସଦିସୋ ଚେତ୍ଥ ରାଗପଧାନୋ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ "ତିତିକ୍ଖା"ତି ଓୁତ୍ତୋ, ନ ତୁ "ଖନ୍ତୀ ପରମଂ ତପୋ ତିତିକ୍ଖା"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୧; ଧ। ପ। ୧୮୪) ଓିଯ ତପଭୂତୋ ଅଦୋସପଧାନୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଘରସାମିକେହୀତି ଘରସ୍ସ ସାମିକଭୂତେହି

ସସ୍ସୁସସୁରସାମିକେହି। ଇତ୍ଥୀନଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ତିତିକ୍ଖାକାରଣଂ ହୋତି ୱିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

''ଯଥା ପନା''ତିଆଦିନା ସେସାନଂ ରୋଗାଦିସଦିସତା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପିତ୍ତଦୋସକୋପନୱସେନ ପିତ୍ତରୋଗାତୁରୋ। ତସ୍ସ ପିତ୍ତକୋପନତୋ ସବ୍ବମ୍ପି ମଧୁସକ୍କରାଦିକଂ ଅମଧୁରଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତିତ୍ତକଂ ତିତ୍ତକନ୍ତି ଉଗ୍ଗିରତିଯେୱା''ତି। ତୁମ୍ହେ ଉପଦ୍ଦୱେଥାତି ଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧। ୨୨୩) ଉଦ୍ଧଟପାଠୋ, ''ଉପଦ୍ଦୱଂ କରୋଥା''ତି ନାମଧାତୁୱସେନ ଅତ୍ଥୋ, ଇଦାନି ପନ ''ତୁମ୍ହେହି ଉପଦ୍ଦୁତା''ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ୱିବ୍ଭମତୀତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଆହିଣ୍ଡତି, ହୀନାଯ ୱା ଆୱତ୍ତତି। ମଧୁସକ୍କରାଦୀନଂ ରସଂ ନ ୱିନ୍ଦତି ନାନୁଭୱତି ନ ଜାନାତି ନ ଲଭତି ଚ ୱିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସାସନରସନ୍ତି ସାସନସ୍ସ ରସଂ, ସାସନମେୱ ୱା ରସଂ।

ନଚ୍ଚଉଚ୍ଛଣଂ ନଚ୍ଚତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଅହୋ ନଚ୍ଚଂ, ଅହୋ ଗୀତ''ନ୍ତି। ମୁତ୍ତୋତି ବନ୍ଧନତୋ ପମୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସାତି ସୋତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ।

ସୀଘଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅଚ୍ଚାଯିକଂ। ସୀଘତ୍ଥୋ ହି ଅତିସଦ୍ଦୋ ''ପାଣାତିପାତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୯୩; ୱିଭ। ୯୬୮) ୱିଯ। ୱିନଯେ ଅପକତଞ୍ଞୁନାତି ୱିନଯକ୍କମେ ଅକୁସଲେନ। ପକତଂ ନିଟ୍ଠାନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଜାନାତୀତି ପକତଞ୍ଞୂ, ନ ପକତଞ୍ଞୂ ତଥା। ସୋ ହି କପ୍ପିଯାକପ୍ପିଯଂ ଯାଥାୱତୋ ନ ଜାନାତି। ତେନାହ ''କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱା''ତିଆଦି। କପ୍ପିଯମଂସେପୀତି ସୂକରମଂସାଦିକେପି। ଅକପ୍ପିଯମଂସସଞ୍ଞାଯାତି ଅଚ୍ଛମଂସାଦିସଞ୍ଞାଯ।

ଦଣ୍ଡକସଦ୍ଦେନାପୀତି ସାଖାଦଣ୍ଡକସଦ୍ଦେନପି। ଉସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତୋତି ଅୱସଙ୍କିତୋ ଚେୱ ସମନ୍ତତୋ ସଙ୍କିତୋ ଚ, ଅତିୱିଯ ସଙ୍କିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଦାକାରଦସ୍ସନଂ ''ଗଚ୍ଛତିପୀ''ତିଆଦି। ସୋ ହି ଥୋକଂ ଗଚ୍ଛତିପି। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପନ ତାଯ ଉସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତତାଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତିଟ୍ଠତିପି। ଈଦିସେ କନ୍ତାରେ ଗତେ ''କୋ ଜାନାତି, କିଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ନିୱତ୍ତତିପି, ତସ୍ମା ଚ ଗତଟ୍ଠାନତୋ ଅଗତଟ୍ଠାନମେୱ ବହୁତରଂ ହୋତି, ତତୋ ଏୱ ଚ ସୋ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ଖେମନ୍ତଭୂମିଂ ପାପୁଣାତି ୱା, ନ ୱା ପାପୁଣାତି। କିଚ୍ଛେନ କସିରେନାତି ପରିଯାଯୱଚନଂ, କାଯିକଦୁକ୍ଖେନ ଖେଦନଂ ୱା କିଚ୍ଛଂ, ଚେତସିକଦୁକ୍ଖେନ ପୀଳନଂ କସିରଂ। ଖେମନ୍ତଭୂମିନ୍ତି ଖେମଭୂତଂ ଭୂମିଂ ଅନ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ତବ୍ଭାୱତ୍ତା, ଭଯସ୍ସ ଖୀଯନଂ ୱା ଖେମୋ, ସୋୱ ଅନ୍ତୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଯସ୍ସା ତଥା, ସା ଏୱ ଭୂମୀତି ଖେମନ୍ତଭୂମି, ତଂ ନିବ୍ବୁଯପ୍ପଦେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୂତି ''ତତ୍ଥ କତମା ୱିଚିକିଚ୍ଛା? ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତି ୱିଚିକିଚ୍ଛତି। ଧମ୍ମେ। ସଙ୍ଘେ। ସିକ୍ଖାଯ। ପୁବ୍ବନ୍ତେ। ଅପରନ୍ତେ। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖତି ୱିଚିକିଚ୍ଛତୀ''ତି (ୱିଭ। ୯୧୫) ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ। ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱାତି ୱିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା, ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ୱା। ସଦ୍ଧାଯ ଗଣ୍ହିତୁନ୍ତି ସଦ୍ଦେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଂ ''ଇଦମେୱା''ନ୍ତି ସଦ୍ଦହନୱସେନ ଗଣ୍ହିତୁଂ, ସଦ୍ଦହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୀତି ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅସକ୍କୁଣନତୋ ଅନ୍ତରାଯଂ କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ, ନତ୍ଥି ନୁ ଖୋ''ତି ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ଏୱ ସପ୍ପନଂ ସଂସପ୍ପୋ ଆସପ୍ପନଂ। ତତୋ ପରଂ ସମନ୍ତତୋ, ଉପରୂପରି ୱା ସପ୍ପନଂ ପରିସପ୍ପନଂ। ଉଭଯେନପି ତଦ୍ଧେୱ ସଂସଯୱସେନ ପରିବ୍ଭମନଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ଅପରିଯୋଗାହନ''ନ୍ତି, ''ଏୱମିଦ''ନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଅନୋଗାହନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛମ୍ଭିତଭାୱଂ ହଦଯମଂସଚଲନଂ, ଉତ୍ରାସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପମେଯ୍ୟପକ୍ଖେପି ଯଥାରହମେସମତ୍ଥୋ।

୨୨୪।ତତ୍ରାଯଂ ସଦିସତାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅପ୍ପହୀନପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସଦିସତା ୱେଦିତବ୍ବା । ଯଦଗ୍ଗେନ ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଇଣାଦିସଦିସା, ତଦଗ୍ଗେନ ଚ ତେସଂ ପହାନଂ ଆଣଣ୍ୟାଦିସଦିସତାତି। ଇଦଂ ପନ ଅନୁତ୍ତାନପଦତ୍ଥମତ୍ତଂ – ସମିଦ୍ଧତନ୍ତି ଅଦ୍ଧତଂ। ପୁବ୍ବେ ପଣ୍ଣମାରୋପିତାଯ ୱଡ୍ଢିଯା ସହ ୱତ୍ତତୀତି ସୱଡ୍ଢିକଂ। ପଣ୍ଣନ୍ତି ଇଣଦାନଗ୍ଗହଣେ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଲିଖିତପଣ୍ଣଂ। ପୁନ ପଣ୍ଣନ୍ତି ଇଣଯାଚନୱସେନ ସାସନଲିଖିତପଣ୍ଣଂ। ନିଲ୍ଲେପତାଯାତି ଧନସମ୍ବନ୍ଧାଭାୱେନ ଅୱିଲିମ୍ପନତାଯ। ତଥା ଅଲଗ୍ଗତାଯ। ପରିଯାଯୱଚନଞ୍ହେତଂ ଦ୍ୱଯଂ। ଅଥ ୱା ନିଲ୍ଲେପତାଯାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅୱିଲିମ୍ପନଭାୱେନ ୱିସେସନଭୂତେନ ଅଲଗ୍ଗତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଛ ଧମ୍ମେତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମେ। ଭାୱେତ୍ୱାତି ବ୍ରୂହେତ୍ୱା, ଅତ୍ତନି ୱା ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ଅନୁପ୍ପନ୍ନଅନୁପ୍ପାଦନୌପ୍ପନ୍ନପ୍ପହାନାଦିୱିଭାୱନୱସେନ ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ ସୱିସେସଂ ପାଳିଇଯା ଆଗତତ୍ତା ''ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ''ତି ଚ ଇମସ୍ମିଂ ଦୀଘାଗମେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୨ ଆଦଯୋ) ସଙ୍ଗୀତମାହ, ନ ମଜ୍ଝିମାଗମେ ନିକାଯନ୍ତରତ୍ତା। ନିକାଯନ୍ତରାଗତୋପି ହି ଅତ୍ଥୋ ଆଚରିଯେହି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ୱୁତ୍ତୋତି ୱଦନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ବ୍ୟାପାଦାଦିପ୍ପହାନଭାଗେପି। ପରୱତ୍ଥୁମ୍ହୀତି ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ପରସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ମମାଯନାଭାୱେନ ନେୱ ସଙ୍ଗୋ। ପରିଗ୍ଗହାଭାୱେନ ନ ବଦ୍ଧୋ। ଦିବ୍ବାନିପି ରୂପାନି ପସ୍ସତୋ କିଲେସୋ ନ ସମୁଦାଚରତି, ପଗେୱ ମାନୁସିଯାନୀତି ସମ୍ଭାୱନେ ଅପି-ସଦ୍ଦୋ।

ଅନତ୍ଥକରୋତି ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ଚ ଅହିତକରୋ। ଛ ଧମ୍ମେତି ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ମେତ୍ତାଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, କମ୍ମସ୍ସକତା,

ପଟିସଙ୍ଖାନବହୁଲତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥେୱାତି ମହାସତିପଟ୍ଠାନେୟେୱ। ଚାରିତ୍ତସୀଲମେୱ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଂ ''ଆଚାରପଣ୍ଣତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱାରିତ୍ତପଣ୍ଣତ୍ତିସିକ୍ଖାପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ପୱେସିତୋତି ପୱେସାପିତୋ। ବନ୍ଧନାଗାରଂ ପୱେସାପିତତ୍ତା ଅଲଦ୍ଧନକ୍ଖତ୍ତାନୁଭୱନୋ ପୁରିସୋ ହି ''ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେ ବନ୍ଧନାଗାରଂ ପୱେସିତୋ ପୁରିସୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେ ଏୱ ୱା ତଦନନୁଭୱନଙ୍ଗଂ ତଥା କତୋ ପୁରିସୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅପରସ୍ମିନ୍ତି ତତୋ ପଚ୍ଛିମେ, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱା ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେ। ଓକାସନ୍ତି କମ୍ମକାରଣାକାରଣଂ, କମ୍ମକାରଣକ୍ଖଣଂ ୱା। ମହାନତ୍ଥକରନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥହାପନମୁଖେନ ମହତୋ ଅନତ୍ଥସ୍ସ କାରକଂ। ଛ ଧମ୍ମେତି ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ଇରିୟାପଥସମ୍ପରିୱତ୍ତନତା, ଆଲୋକସଞ୍ଞାମନସିକାରୋ, ଅବ୍ଭୋକାସୱାସୋ, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମେ, ଧମ୍ମନକ୍ଖତ୍ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସୋତବ୍ବଧମ୍ମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମହସ୍ସ। ସାଧୂନଂ ରତିଜନନତୋ ହି ଧମ୍ମୋପି ଛଣସଦିସଟ୍ଠେନ ''ନକ୍ଖତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚେ ମହାନତ୍ଥକରନ୍ତି ପରାୟତ୍ତତାପାଦନେନ ୱୁତ୍ତନୟେନ ମହତୋ ଅନତ୍ଥସ୍ସ କାରକଂ। ଛ ଧମ୍ମେତି ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ୱୁଦ୍ଧସେୱିତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମା। ବଲସ୍ସ, ବଲେନ ୱା ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ କରଣଂ ବଲକ୍କାରୋ, ତେନ। ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିପଦନ୍ତି ନୀୱରଣତୋ ନିକ୍ଖମନପଟିପଦଂ ଉପଚାରଭାୱନମେୱ, ନ ପଠମଂ ଝାନଂ। ଅୟଞ୍ହି ଉପଚାରଭାୱନାଧିକାରୋ।

ବଲୱାତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୱିଧମନସମତ୍ଥେନ ବଲେନ ବଲୱା ୱନ୍ତୁ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଭିସୟତ୍ଥୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥିୟତ୍ଥସ୍ସ ବୋଧନତୋ। ହତ୍ଥସାରନ୍ତି ହତ୍ଥଗତଧନସାରଂ। ସଜ୍ଜାୱୁଧୋତି ସଜ୍ଜିତଧନ୍ୱାଦିଆୱୁଧୋ, ସନ୍ନଦ୍ଧପଞ୍ଚାୱୁଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୂରୱୀରସେୱକଜନୱସେନ ସପରିୱାରୋ। ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପୁରିସଂ। ବଲୱନ୍ତତାୟ, ସଜ୍ଜାୱୁଧତାୟ, ସପରିୱାରତାୟ ଚ ଚୋରା ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ପଲାୟେୟ୍ୟୁଂ। ଅନତ୍ଥକାରିକାତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ୱିବନ୍ଧକରଣତୋ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅହିତକାରିକା। ଛ ଧମ୍ମେତି ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା , ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମା। ଯଥା ବାହୁସଚ୍ଚାଦୀନି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟପୀତି ଇଧାପି ବହୁସ୍ସୁତତାଦୟୋ ତୟୋପି ଧମ୍ମା ଗହିତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ପନ ସପ୍ପାୟକଥା ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାସୁ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନୀୱରଣସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକସେୱନତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତିଣଂ ୱିୟାତି ତିଣଂ ଭୟୱସେନ ନ ଗଣେତି ୱିୟ। ଦୁଚ୍ଚରିତକନ୍ତାରଂ ନିତ୍ଥରିତ୍ୱାତି ଦୁଚ୍ଚରିତଚରଣୂପାୟଭୂତାୟ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ନିତ୍ଥରଣୱସେନ ଦୁଚ୍ଚରିତସଙ୍ଖାତଂ କନ୍ତାରଂ ନିତ୍ଥରିତ୍ୱା। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ହି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନନିମିତ୍ତତାମୁଖେନ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିମେୱ ପରିବ୍ରୂହେତୀତି ତସ୍ସା ଅପ୍ପହାନଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଚରଣୂପାୟୋ, ପହାନଞ୍ଚ ଦୁଚ୍ଚରିତୱିଧୂନନୂପାୟୋତି।

୨୨୫।''ତୁଟ୍ଠାକାରୋ''ତି ଇମିନା ପାମୋଜ୍ଜଂ ନାମ ତରୁଣପୀତିଂ ଦସ୍ସେତି। ସା ହି ତରୁଣତାୟ କଥଞ୍ଚିପି ତୁଟ୍ଠାୱତ୍ଥା ତୁଟ୍ଠାକାରମତ୍ତଂ। ''ତୁଟ୍ଠସ୍ସା''ତି ଇଦଂ ''ପମୁଦିତସ୍ସା''ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନଂ, ତସ୍ମାୟଂ ''ଓକ୍କନ୍ତିକଭାୱପ୍ପତ୍ତାୟ ପୀତିୟା ୱସେନ ତୁଟ୍ଠସ୍ସା''ତି ଟୀକାୟଂ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ସତି ପାମୋଜ୍ଜପଦେନ ଓକ୍କନ୍ତିକା ପୀତିୟେୱ ଗହିତା ସିୟା। ''ସକଲସରୀରଂ ଖୋଭୟମାନା ପୀତି ଜାୟତୀ''ତି ଏତସ୍ସା ଚତ୍ଥୋ ''ଅତ୍ତନୋ ସୱିପ୍ଫାରିକତାୟ, ଅତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ସକଲସରୀରଂ ଖୋଭୟମାନା ଫରଣଲକ୍ଖଣା ପୀତି ଜାୟତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ପୀତିପଦେନ ଫରଣା ପୀତିୟେୱ ଗହିତା ସିୟା, କାରଣଂ ପନେତ୍ଥ ଗୱେସିତବ୍ବଂ। ଇଧ, ପନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ତରୁଣବଲୱତାମତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ଅତ୍ଥଦୀପନତୋ ଯା କାଚି ତରୁଣା ପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ, ବଲୱତୀ ପୀତି, ପଞ୍ଚୱିଧାୟ ୱା ପୀତିୟା ଯଥାକ୍କମଂ ତରୁଣବଲୱତାସମ୍ଭୱତୋ ପୁରିମା ପୁରିମା ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ପୀତୀତିପି ୱଦନ୍ତି, ଅୟମେତ୍ଥ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକୋ ଅତ୍ଥୋ। ତୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ପାମୋଜ୍ଜସଙ୍ଖାତାୟ ତରୁଣପୀତିୟା ୱସେନ ତୁଟ୍ଠସ୍ସ। ତ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଅତୀତତ୍ଥୋ, ଇତରଥା ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧାଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ''ସକଲସରୀରଂ ଖୋଭୟମାନା''ତି ଇମିନା ପୀତି ନାମ ଏତ୍ଥ ବଲୱପୀତୀତି ଦସ୍ସେତି। ସା ହି ଅତ୍ତନୋ ସୱିପ୍ଫାରିକତାୟ, ଅତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ସକଲସରୀରଂ ସଙ୍ଖୋଭୟମାନା ଜାୟତି। ସକଲସରୀରେ ପୀତିୱେଗସ୍ସ ପୀତିୱିପ୍ଫାରସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସଙ୍ଖୋଭନଂ।

ପୀତିସହିତଂ ପୀତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। କିଂ ପନ ତଂ? ମନୋ, ପୀତି ମନୋ ଏତସ୍ସାତି ସମାସୋ। ପୀତିୟା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ମନୋ ଯସ୍ସାତିପି ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ସ। ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୀତିସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାୟୋତି ଇଧ ସଙ୍କୋପି ଅରୂପକଲାପୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ପନ କାୟଲହୁତାଦୀସୁ ୱିୟ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତୟମେୱ, ନ ଚ କାୟାୟତନାଦୀସୁ ୱିୟ ରୂପକାୟମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେତି ''ନାମକାୟୋ''ତି ଇମିନା। ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱୟୱସେନେୱ ହେତ୍ଥ ପସ୍ସମ୍ଭନମଧିପ୍ପେତଂ, ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ପନ ୱିଗତକିଲେସଦରଥତାତି ଆହ ''ୱିଗତଦରଥୋ ହୋତୀ''ତି, ପହୀନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସଦରଥୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟ ୱସେନ ଚେତସିକସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋୟେୱ ତଂସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟସରୀରତାୟ କାୟିକମ୍ପି ସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାୟିକମ୍ପି ଚେତସିକମ୍ପି ସୁଖଂ ୱେଦୟତୀ''ତି। ଇମିନା

ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖେନାତି "ସୁଖଂ ୱେଦେତୀ"ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ସଂକିଲେସନୀୱରଣପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା, ପଠମଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକତ୍ତା ଚ ଯଥାରହଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍ଖାତେନ ଉପଚାରସୁଖେନ ଅପ୍ପନାସୁଖେନ ଚ। ସମାଧାନମ୍ପେତ୍ଥ ତଦୁଭୟେନେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ "ଉପଚାରୱସେନାପି ଅପ୍ପନାୱସେନାପୀ"ତି।

ଏତ୍ଥ ପନାୟମଧିପ୍ପାୟୋ – କାମଚ୍ଛନ୍ଦପ୍ପହାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟସ୍ସ ସୁଖପଟିସଂୱେଦନା, ତାୱ ଯଥା ପୁବ୍ବେ, ତଥା ଇଧାପି ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟେୱ ୱୁତ୍ତା, ନ ଅପ୍ପନା। ତଥା ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦପ୍ପହାନେ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ "ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ, ନ ପଟିପକ୍ଖାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତା, ପହୀନତ୍ତାତି ଚ ପହୀନସଦିସତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ଝାନସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା"ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧। ୨୬୧)। ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟସ୍ସ ସୁଖପଟିସଂୱେଦନାୟ ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟ ୱସେନ ଚେତସିକସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋୟେୱ ତଂସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟସରୀରତାୟ କାୟିକମ୍ପି ସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି। ଅପିଚ କା ନାମ କଥା ଅଞ୍ଞେହି ୱତ୍ତବ୍ବା ଅଟ୍ଠକଥାୟମେୱ "ଛ ଧମ୍ମେ ଭାୱେତ୍ୱା"ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତସମାଧାନେ ପନ ସୁଖସ୍ସ ଉପଚାରଭାୱନାୟ ୱିୟ ଅପ୍ପନାୟପି କାରଣତ୍ତା, "ସୋ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ"ତିଆଦିନା ଚ ୱକ୍ଖମାନାୟ ଅପ୍ପନାୟ ହେତୁଫଲୱସେନ ସମ୍ବନ୍ଧନତୋ ପୁବ୍ବଭାଗସମାଧି , ଅପ୍ପନାସମାଧି ଚ ୱୁତ୍ତୋ, ପୁବ୍ବଭାଗସୁଖମ୍ପିୱ ୱା ଅପ୍ପନାସୁଖମ୍ପି ଅପ୍ପନାସମାଧିସ୍ସ କାରଣମେୱାତି ତମ୍ପି ଅପ୍ପନାସୁଖଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିନୋ କାରଣଭାୱେନ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ଗହିତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥମସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତା ନେକ୍ଖମ୍ମପଦତ୍ଥଂ ଯଥାତଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପାଠଇୟଂ, ଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି ସଂକିଣ୍ଣାକୁଲଂ କେଚି କରୋନ୍ତୀତି।

ପଠମଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୨୬। ଯଦେୱଂ "ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିୟତୀ"ତି ଏତେନେୱ ଉପଚାରୱସେନପି ଅପ୍ପନାୱସେନପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନଂ କଥିତଂ ସିୟା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ "ସୋ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ"ତିଆଦିକା ଦେସନା କିମତ୍ଥିୟାତି ଚୋଦନାୟ "ସୋ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ...ପେ... ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ "ସମାହିତେ"ତି ପଦଦ୍ୱୟଂ "ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି ଇମେହି ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସମାହିତତ୍ତା ତଥା ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉପରିୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଉପଚାରସମାଧିତୋ, ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିତୋ ଚ ଉପରି ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ପଠମଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦିୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉପଚାରସମାଧିସମଧିଗମେନେୱ ହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱିସେସୋ ସମଧିଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କା, ନ ପନ ତେନ ୱିନା, ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦିସମଧିଗମେପି ପାମୋଜ୍ଜୁପ୍ପାଦାଦିକାରଣପରମ୍ପରା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ଦୁତିୟମଗ୍ଗାଦିସମଧିଗମେ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ୱିୟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପ୍ପନାସମାଧିନାତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଅପ୍ପନାସମାଧିନା। ତସ୍ସ ସମାଧିନୋତି ଯୋ ଅପ୍ପନାଲକ୍ଖଣୋ ସମାଧି "ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିୟତୀ"ତି ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ସମାଧିନୋ। ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦିୱିଭାଗସ୍ସ ଚେୱ ପଠମାଭିଞ୍ଞାଦିୱିଭାଗସ୍ସ ଚ ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କରଜକାୟନ୍ତି ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସମୁଦାୟଭୂତଂ ଚାତୁମହାଭୂତିକକାୟଂ। ସୋ ହି ଗବ୍ଭାସୟେ କରୀୟତୀତି କତ୍ୱା କରସଙ୍ଖାତତୋ ପୁପ୍ଫସମ୍ଭୱତୋ ଜାତତ୍ତା କରଜୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। କରୋତି ହି ମାତୁ ସୋଣିତସଙ୍ଖାତପୁପ୍ଫସ୍ସ, ପିତୁ ସୁକ୍କସଙ୍ଖାତସମ୍ଭୱସ୍ସ ଚ ନାମଂ, ତତୋ ଜାତୋ ପନ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜୱସେନ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକକାୟୋୱ। କାମଂ ଓପପାତିକାଦୀନମ୍ପି ହେତୁସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସମଧିଗମୋ ସମ୍ଭୱତି, ତଥାପି ଯେଭୁୟ୍ୟତ୍ତା, ପାକଟତ୍ତା ଚ ସ୍ୱେୱ କାୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି। କରୋତି ପୁତ୍ତେ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି କରୋ, ସୁକ୍କସୋଣିତଂ, କରେନ ଜାତୋ କରଜୋତିପି ୱଦନ୍ତି।

ନନୁ ଚ ନାମକାୟୋପି ୱିୱେକଜେନ ପୀତିସୁଖେନ ତଥା ଲଦ୍ଧୂପକାରୋୱ ସିୟା, ଅଥ କସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ରୂପକାୟୋୱ ଇଧ ଗହିତୋତି? ସବ୍ବନ୍ତରାଭିସମ୍ବନ୍ଧେନ ଅଧିଗତତ୍ତା। "ଅଭିସନ୍ଦେତୀ"ତିଆଦିସବ୍ବନ୍ତରାଭିସମ୍ବନ୍ଧତୋ ହି ରୂପକାୟୋ ଏୱ ଇଧ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିଗମୀୟତି ତସ୍ସେୱ ଅଭିସନ୍ଦନାଦିକିରିୟାଯୋଗ୍ଗତ୍ତାତି। ଅଭିସନ୍ଦେତୀତି ଅଭିସନ୍ଦନଂ କରୋତି, ସୋ ଇମମେୱ କାୟଂ ୱିୱେକଜେନ ପୀତିସୁଖେନାତି ହି ଭେଦୱସେନ, ସମୁଦାୟାୱୟୱୱସେନ ଚ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧା ହେତୁକିରିୟା ଏତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ଅଭିସନ୍ଦନଂ ପନେତଂ ଝାନମୟେନ ପୀତିସୁଖେନ କରଜକାୟସ୍ସ ତିନ୍ତଭାୱାପାଦନଂ, ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଚ ଲୂଖଭାୱସ୍ସାପନୟନନ୍ତି ଆହ "ତେମେତି ସ୍ନେହେତୀ"ତି, ଅୱସୁତଭାୱଂ, ଅଲ୍ଲଭାୱଞ୍ଚ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଅଭିସନ୍ଦନଂ ନାମ ଯଥାୱୁତ୍ତପୀତିସୁଖସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି କାୟସ୍ସ ପରିପ୍ଫୁରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ "ସବ୍ବତ୍ଥ ପୱତ୍ତପୀତି ସୁଖଂ କରୋତୀ"ତି। ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପଫରଣୱସେନେୱ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ ପୱତ୍ତପୀତିସୁଖତା। ପରିସନ୍ଦେତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଭସ୍ତଂ ନାମ ଚମ୍ମପସିବ୍ବକଂ। ପରିପୂରତୀତି ସୁଦ୍ଧକିରିୟାପଦଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ସମନ୍ତତୋ ଫୁସତୀ"ତି, ସୋ ଇମମେୱ କାୟଂ ୱିୱେକଜେନ ପୀତିସୁଖେନ ସମନ୍ତତୋ ଫୁଟ୍ଠୋ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଫୁସନକିରିୟାୟେୱେତ୍ଥ ଉପପନ୍ନା, ନ ବ୍ୟାପନକିରିୟା ଭିକ୍ଖୁସ୍ସେୱ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁଭାୱତୋ। ସବ୍ବଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବୱା ଯଥା "ଗୁଣୱା"ତି, ତସ୍ସ ସବ୍ବୱତୋ, "ଅୱୟୱାୱୟୱୀସମ୍ବନ୍ଧେ ଅୱୟୱିନି ସାମିୱଚନ"ନ୍ତି ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣେନ ପନେତସ୍ସ "କିଞ୍ଚୀ"ତି ଅୱୟୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧନତୋ ଅୱୟୱୀୱିସୟୋୟେୱେସ ସବ୍ବସଦ୍ଦୋତି ମନ୍ତ୍ୱା ଛୱିମଂସାଦିକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଖାତେନ ଅୱୟୱେନ ଅୱୟୱୀଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସୱତୋ କାୟସ୍ସା"ତି। "କିଞ୍ଚୀ"ତି ଏତସ୍ସ "ଉପା...ପେ... ଠାନ"ନ୍ତି ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ତତିପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେତି

କମ୍ମଜରୂପସନ୍ତତିଯା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଅଫୁଟଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଛୱିମଂସଲୋହିତାନୁଗତନ୍ତି ଛୱିମଂସଲୋହିତାଦିକମ୍ମଜରୂପମନୁଗତଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ କମ୍ମଜରୂପଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଜରୂପସ୍ସାପି ବ୍ଯାପନତୋ ତେନ ତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଫୁଟଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ "ଅଫୁଟଂ ନାମ ନ ହୋତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୨୭।ଛେକୋତି କୁସଲୋ, ତଂ ପନ କୋସଲ୍ଲଂ "କଂସଥାଲେ ନ୍ହାନିଯଚୁଣ୍ଣାନି ଆକିରିତ୍ୱା"ତିଆଦିସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନତୋ, ପକରଣତୋ ଚ ନ୍ହାନିଯଚୁଣ୍ଣାନଂ କରଣେ, ପଯୋଜନେ, ପିଣ୍ଡନେ ଚ ସମତ୍ଥତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି "ପଟିବଲୋ"ତିଆଦିନା। କଂସସଦ୍ଦୋ ପନ "ମହତିଯା କଂସପାତିଯା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୧) ସୁୱଣ୍ଣେ ଆଗତୋ, "କଂସୋ ଉପହତୋ ଯଥା"ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୩୪) କିତ୍ତିମଲୋହେ, "ଉପକଂସୋ ନାମ ରାଜା ମହାକଂସସ୍ସ ଅତ୍ରଜୋ"ତିଆଦୀସୁ [ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୪।୧୦।୧୬୪ (ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)] ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତେ। ଇଧ ପନ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଲୋହେତି ଆହ "ଯେନ କେନଚି ଲୋହେନ କତଭାଜନେ"ତି। ନନୁ ଉପମାକରଣମତ୍ତମେୱିଦଂ, ଅଥ କସ୍ମା କଂସଥାଲକସ୍ସ ସୱିସେସସ୍ସ ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଅନୁଯୋଗଂ ପରିହରତି "ମତ୍ତିକାଭାଜନ"ନ୍ତିଆଦିନା। "ସନ୍ଦେନ୍ତସ୍ସା"ତି ପରିମଦ୍ଦେତ୍ୱା ପିଣ୍ଡଂ କରୋନ୍ତସ୍ସେୱ ଭିଜ୍ଜତି, ନ ପନ ସନ୍ଦନକ୍ଖମଂ ହୋତି, ଅନାଦରଲକ୍ଖଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। କିରିଯନ୍ତରସ୍ସ ପୱତ୍ତନକ୍ଖଣେଯେୱ କିରିଯନ୍ତରସ୍ସ ପୱତ୍ତନଞ୍ହି ଅନାଦରଲକ୍ଖଣଂ। "ପରିପ୍ଫୋସକଂ ପରିପ୍ଫୋସକ"ନ୍ତି ଇଦଂ ଭାୱନପୁଂସକନ୍ତି ଦସ୍ସେତି "ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା"ତି ଇମିନା। ଫୁସସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ପରିସିଞ୍ଚନେ ଯଥା ତଂ ୱାତୱୁଟ୍ଠିସମଯେ "ଦେୱୋ ଚ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଫୁସାଯତୀ"ତି, (ପାଚି। ୩୬୨) ତସ୍ମା ତତୋ ତତୋ ନ୍ହାନିଯଚୁଣ୍ଣତୋ ଉପରି ଉଦକେନ ବ୍ଯାପନକରଣୱସେନ ପରିସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ପରିସିଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁପସଗ୍ଗୋପି ହି ସଦ୍ଦୋ ସୌପସଗ୍ଗୋ ୱିଯ ପକରଣାଧିଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପକୋ, "ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା"ତି ପନ ୱଚନଂ "ପରିପ୍ଫୋସକଂ ପରିପ୍ଫୋସକ"ନ୍ତି ଏତସ୍ସ "ସନ୍ଦେଯ୍ଯା"ତି ଏତ୍ଥ ୱିସେସନଭାୱୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ। ଏୱମୀଦିସେସୁ। "ସନ୍ଦେଯ୍ଯା"ତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ଦ-ସଦ୍ଦୋ ପିଣ୍ଡକରଣେତି ୱୁତ୍ତଂ "ପିଣ୍ଡଂ କରେଯ୍ଯା"ତି। ଅନୁଗତାତି ଅନୁପୱିସନୱସେନ ଗତା ଉପଗତା। ପରିଗ୍ଗହିତାତି ପରିତୋ ଗହିତା ସମନ୍ତତୋ ଫୁଟ୍ଠା।

ଅନ୍ତରୋ ଚ ବାହିରୋ ଚ ପଦେସୋ, ତେହି ସହ ପୱତ୍ତତୀତି ସନ୍ତରବାହିରା, ନ୍ହାନିଯପିଣ୍ଡି, "ସମନ୍ତରବାହିରା"ତିପି ପାଠୋ, ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିୱସେନ ଆଗମୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପରିଗ୍ଗହିତତାକାରଣେନେୱ ସନ୍ତରବାହିରୋ ନ୍ହାନିଯପିଣ୍ଡି ଫୁଟା ଉଦକସ୍ନେହେନାତି ଆହ "ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଉଦକସିନେହେନ ଫୁଟା"ତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ପୱତ୍ତନଂ ସବ୍ବତ୍ଥକଂ, ଭାୱନପୁଂସକଞ୍ଚେତଂ, ସବ୍ବପଦେସେ ହୁତ୍ୱା ଏୱ ଫୁଟାତି ଅତ୍ଥୋ। "ସନ୍ତରବାହିରା ଫୁଟା"ତି ଚ ଇମିନା ନ୍ହାନିଯପିଣ୍ଡିଯା ସବ୍ବସୋ ଉଦକେନ ତେମିତଭାୱମାହ, "ନ ଚ ପଗ୍ଘରଣୀ"ତି ପନ ଇମିନା ତିନ୍ତାଯପି ତାଯ ଘନଥଦ୍ଧଭାୱଂ। ତେନାହ "ନ ଚ ବିନ୍ଦୁଂ ବିନ୍ଦୁ"ନ୍ତିଆଦି। ଉଦକସ୍ସ ଫୁସିତଂ ଫୁସିତଂ, ନ ଚ ପଗ୍ଘରଣୀ ସୂଦନୀତି ଅତ୍ଥୋ, "ବିନ୍ଦୁଂ ଉଦକଂ" ତିପି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ, ଉଦକସଙ୍ଘାତଂ ବିନ୍ଦୁନ୍ତି ତସ୍ସତ୍ଥୋ। ବିନ୍ଦୁସଦ୍ଦୋ ହି "ବ୍ଯାଲମ୍ବମ୍ବୁଧରବିନ୍ଦୂ"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଧାରାୱଯୱେ। ଏୱଂ ପନ ଅପଗ୍ଘରଣତୋ ହତ୍ଥେନପି ଦ୍ୱୀହିପି ତୀହିପି ଅଙ୍ଗୁଲେହି ଗହେତୁଂ, ଓୱଟ୍ଟିକାଯ ୱା କାତୁଂ ସକ୍କା। ଯଦି ହି ସା ପଗ୍ଘରଣୀ ଅସ୍ସ, ଏୱଂ ସତି ସ୍ନେହୱିଗମନେନ ସୁକ୍ଖତ୍ତା ଥଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ତଥା ଗହେତୁଂ, କାତୁଂ ୱା ନ ସକ୍କାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଓୱଟ୍ଟିକାଯାତି ପରିୱଟ୍ଟୁଲୱସେନ, ଗୁଳିକାୱସେନ ସା ପିଣ୍ଡି କାତୁଂ ସକ୍କାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୨୯। ତାହି ତାହି ଉଦକସିରାହି ଉବ୍ଭିଜ୍ଜତି ଉଦ୍ଧଂ ନିକ୍ଖମତୀତି ଉବ୍ଭିଦଂ, ତାଦିସଂ ଉଦକଂ ଯସ୍ସାତି ଉବ୍ଭିଦୋଦକୋ, ଦ-କାରସ୍ସ ପନ ତ-କାରେ କତେ ଉବ୍ଭିତୋଦକୋ, ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଉବ୍ଭିନ୍ନୋଦକୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନଦୀତୀରେ ଖତକୂପକୋ ୱିଯ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନକୌଦକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନକମ୍ପି ଉଦକଂ କତ୍ଥଚି ହେଟ୍ଠା ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଧାରାୱସେନ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ବହି ଗଚ୍ଛତି, ନ ତଂ କୋଚି ଅନ୍ତୋଯେୱ ପଟିବ୍ବିତଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି ଧାରାୱସେନ ଉଟ୍ଠହନତୋ, ଇଧ ପନ ୱାଲିକାତଟେ ୱିଯ ଉଦକରହଦସ୍ସ ଅନ୍ତୋଯେୱ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ତିଟ୍ଠତି, ନ ଧାରାୱସେନ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ବହି ଗଚ୍ଛତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି ଅଖୋଭକସ୍ସ ସନ୍ନିସିନ୍ନସ୍ସେୱ ଉଦକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯାହ "ନ ହେଟ୍ଠା"ତିଆଦି। ହେଟ୍ଠାତି ଉଦକରହଦସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ମହାଉଦକସିରା, ଲୋହିତାନୁଗତା ଲୋହିତସିରା ୱିଯ ଉଦକାନୁଗତୋ ପଥୱିପଦେସୋ "ଉଦକସିରା"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନକୌଦକୋତି ଧାରାୱସେନ ଉଟ୍ଠହନକୌଦକୋ। ଅନ୍ତୋଯେୱାତି ଉଦକରହଦସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ସମତଲପଦେସେ ଏୱ। ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନକୌଦକୋତି ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ତିଟ୍ଠନକୌଦକୋ। ଆଗମନମଗ୍ଗୋତି ବାହିରତୋ ଉଦକରହଦାଭିମୁଖଂ ଆଗମନମଗ୍ଗୋ। କାଲେନ କାଲନ୍ତି ରୁଠହୀପଦଂ "ଏକୋ ଏକାଯା"ତିଆଦି (ପାରା। ୪୪୩, ୪୪୪, ୪୫୨) ୱିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ "କାଲେ କାଲେ"ତି। ଅନ୍ୱଦ୍ଧମାସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନୁସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯାପନେ। ୱସ୍ସାନସ୍ସ ଅଦ୍ଧମାସଂ ଅଦ୍ଧମାସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଅନୁଦସାହନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ୱୁଟ୍ଠିନ୍ତି ୱସ୍ସନଂ। ଅନୁପ୍ପୱଚ୍ଛେଯ୍ଯାତି ନ ଉପପୱଚ୍ଛେଯ୍ଯ। ୱସ୍ସସଦ୍ଦତୋ ଚସ୍ସ ସିଦ୍ଧୀତି ଦସ୍ସେତି "ନ ୱସ୍ସେଯ୍ଯା"ତି ଇମିନା।

"ସୀତା ୱାରିଧାରା"ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପଦସ୍ସ "ସୀତଂ ଧାର"ନ୍ତି ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗେନ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ଧାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଦ୍ୱିଲିଙ୍ଗିକଭାୱୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ। ସୀତନ୍ତି

ଖୋଭନାଭାୱେନ ସୀତଲଂ, ପୁରାଣପଣ୍ଣତିଣକଟ୍ଠାଦିସଂକିଣ୍ଣାଭାୱେନ ୱା ସେତଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସେତଂ ସୀତନ୍ତି ହି ପରିଯାଯୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଉବ୍ଭିଦୋଦକୋଯେୱ ରହଦୋ ଗହିତୋ, ନ ଇତରେତି ଅନୁଯୋଗମପନେତି ''ହେଟ୍ଠା ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନୌଦକଞ୍ଚ୍ଛି''ତିଆଦିନା। ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜନ୍ତନ୍ତି ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଧାରାକିରଣୱସେନ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନ୍ତଂ, ୱିନସ୍ସନ୍ତଂ ୱା। ଖୋଭେତୀତି ଆଲୋଠେଏତି। ୱୁଟ୍ଠୀତି ୱସ୍ସନଂ। ଧାରାନିପାତପୁବ୍ବୁଳଅକେହୀତି ଉଦକଧାରାନିପାତେହି ଚ ତତୋଯେୱ ଉଟ୍ଠିତୌଦକପୁବ୍ବୁଳଅକସଙ୍ଖାତେହି ଫେଣପଟଲେହି ଚ। ଏୱଂ ଯଥାକ୍କମଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ରହଦାନମଗହେତଙ୍କତଂ ୱତ୍ୱା ଉବ୍ଭିଦୋଦକସ୍ସେୱ ଗହେତଙ୍କତଂ ୱଦତି ''ସନ୍ନିସିନ୍ନମେୱା''ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସନ୍ନିସିନ୍ନମେୱାତି ସମ୍ମା, ସମଂ ୱା ନିସିନ୍ନମେୱ, ଅପରିକ୍ଖୋଭତାଯ ନିଚ୍ଚଲମେୱ, ସୁପ୍ପସନ୍ନମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦ୍ଧିନିମ୍ମିତମିୱାତି ଇଦ୍ଧିମତା ଇଦ୍ଧିଯା ତଥା ନିମ୍ମିତଂ ଇୱ। ତସ୍ମାତି ତସ୍ମିଂ ଉପମୋପମେଯ୍ୟୱଚନେ। ସେସନ୍ତି ''ଅଭିସନ୍ଦେତୀ''ତିଆଦିକଂ।

ତତିଯଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୩୧।''ଉପ୍ପଲିନୀ''ତିଆଦି ଗଚ୍ଛସ୍ସପି ୱନସ୍ସପି ଅଧିୱଚନଂ। ଇଧ ପନ ''ଯାୱ ଅଗ୍ଗା, ଯାୱ ଚ ମୂଲା''ତି ୱଚନଯୋଗେନ ''ଅପ୍ପେକଚ୍ଚାନୀ''ତିଆଦିନା ଉପ୍ପଲଗଚ୍ଛାଦୀନମେୱ ଗହେତଙ୍କତାଯ ୱନମେୱାଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ''ଉପ୍ପଲାନୀତି ଉପ୍ପଲଗଚ୍ଛାନି। ଏସ୍ୱାତି ଉପ୍ପଲୱନେ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱଯୱେନ ହି ସମୁଦାଯସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ କତଂ। ଏକଞ୍ଚି ଉପ୍ପଲଗଚ୍ଛାଦି ଉପ୍ପଲାଦିଯେୱ, ଚତୁପଞ୍ଚମତ୍ତମ୍ପି ପନ ଉପ୍ପଲାଦିୱନନ୍ତି ୱୋହରୀଯତି, ସାରତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ପନ ଜଲାସଯୋପି ଉପ୍ପଲିନିଆଦିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚାତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦତ୍ତଯେ, ଏତେସୁ ୱା ତୀସୁ ଉପ୍ପଲପଦୁମପୁଣ୍ଡରୀକସଙ୍ଖାତେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ। ''ସେତରତ୍ତନୀଲେସୂ''ତି ଉପ୍ପଲମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ସେତୁପ୍ପଲରତ୍ତୁପ୍ପଲନୀଲୁପ୍ପଲେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉପ୍ପଲଂ ଉପ୍ପଲମେୱ ଉପ୍ପଲସଦ୍ଦସ୍ସ ସାମଞ୍ଞନାମୱସେନ ତେସୁ ସବ୍ବେସୁପି ପୱତ୍ତନତୋ। ସତପତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତସଦ୍ଦୋ ବହୁପରିଯାଯୋ ''ସତଗ୍ଘୀ ସତରଂସି ସୂରିଯୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅନେକସଙ୍ଖ୍ୟାଭାୱତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅନେକପତ୍ତସ୍ସାପି ପଦୁମଭାୱେ ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ପତ୍ତନ୍ତି ଚ ପୁପ୍ଫଦଲମଧିପ୍ପେତଂ। ୱଣ୍ଣନିଯମେନ ସେତଂ ପଦୁମଂ,ରତ୍ତଂପୁଣ୍ଡରୀକନ୍ତି ସାସନୱୋହାରୋ, ଲୋକେ ପନ ''ରତ୍ତଂ ପଦୁମଂ, ସେତଂ ପୁଣ୍ଡରୀକ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚି ''ପୁଣ୍ଡରୀକଂ ସିତଂ ରତ୍ତଂ, କୋକନଦଂ କୋକାସକୋ''ତି। ରତ୍ତୱଣ୍ଣତାଯ ହି କୋକନାମକାନଂ ସୁନଖାନଂ ନାଦଯତୋ ସଦ୍ଦାପଯତୋ, ତେହି ଚ ଅସିତବ୍ବତୋ ''କୋକନଦଂ, କୋକାସକୋ''ତି ଚ ପଦୁମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ''ପଦ୍ମଂ ଯଥା କୋକନଦଂ ସୁଗନ୍ଧ''ନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱଚନତ୍ଥୋ ଉଦକଂ ପାତି, ଉଦକେ ୱା ପ୍ଲୱତୀତି ଉପ୍ପଲଂ। ପଙ୍କେ ଦୱତି ଗଚ୍ଛତି, ପକାରେନ ୱା ଦୱତି ୱିରୂହତୀତି ପଦୁମଂ। ପଣ୍ଡରଂ ୱଣ୍ଣମସ୍ସ, ମହନ୍ତତାଯ ୱା ମୁଡିତବ୍ବଂଖଣ୍ଡେତବ୍ବନ୍ତି ପୁଣ୍ଡରୀକଂ ମ-କାରସ୍ସ ପ-କାରାଦିୱସେନ। ମୁଡିସଦ୍ଦଞ୍ଚି ମୁଡରିସଦ୍ଦଂ ୱା ଖଣ୍ଡନତ୍ଥମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ, ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ଚେତ୍ଥ ପଦସିଦ୍ଧି। ଯାୱ ଅଗ୍ଗା, ଯାୱ ଚ ମୂଲା ଉଦକେନ ଅଭିସନ୍ଦନାଦିଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ''ଉଦକାନୁଗ୍ଗତାନୀ''ତି ୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଉଦକତୋ ନ ଉଗ୍ଗତାନିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ, ନ ତୁ ଉଦକେ ଅନୁରୂପଗତାନୀତି ଆହ ''ଉଦକା…ପେ… ଗତାନୀ''ତି। ଇଧ ପନ ଉପ୍ପଲାଦୀନି ୱିଯ କରଜକାଯୋ, ଉଦକଂ ୱିଯ ତତିଯଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୩୩। ଯସ୍ମା ପନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତମେୱ ''ଚେତସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ରାଗାଦିଉପକ୍କିଲେସମଲାପଗମତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ନିମ୍ମଲଂ, ତସ୍ମା ଉପକ୍କିଲେସୱିଗମନମେୱ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱୋତି ଆହ ''ନିରୁପକ୍କିଲେସଟ୍ଠେନ ପରିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଚ ପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ ପରିଯୋଦାତତା ସୁଦ୍ଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ନିଘଂସନେନ ପଭସ୍ସରତା ୱିଯ, ତସ୍ମା ପଭସ୍ସରତାଯେୱ ପରିଯୋଦାତତାତି ଆହ ''ପଭସ୍ସରଟ୍ଠେନ ପରିଯୋଦାତ''ନ୍ତି। ୱିଜ୍ଜୁ ୱିଯ ପଭାଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ନିଚ୍ଛରଣଂ ପଭସ୍ସରଂ ଯଥା ''ଆଭସ୍ସରା''ତି। ଓଦାତେନ ୱତ୍ଥେନାତି ଏତ୍ଥ ''ଓଦାତେନା''ତି ଗୁଣୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଓଦାତେନ…ପେ… ଇଦ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉତୁଫରଣତ୍ଥନ୍ତି ଉଣ୍ହସ୍ସ ଉତୁନୋ ଫରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କସ୍ମାତି ଆହ ''କିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥେନା''ତିଆଦି। ଉତୁଫରଣଂ ନ ହୋତୀତି ଓଦାତୱତ୍ଥେନ ୱିଯ ସୱିସେସଂ ଉତୁଫରଣଂ ନ ହୋତି, ଅପ୍ପକମତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ତେନାହ ''ତଙ୍ଖଣ…ପେ… ବଲୱଂ ହୋତୀ''ତି। ''ତଙ୍ଖଣଧୋତପରିସୁଦ୍ଧେନା''ତି ଚ ଏତେନ ଓଦାତସଦ୍ଦୋ ଏତ୍ଥ ପରିସୁଦ୍ଧୱଚନୋ ଏୱ ''ଗିହୀ ଓଦାତୱତ୍ଥୱସନୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ , ନ ସେତୱଚନୋ ଯେନ କେନଚି ତଙ୍ଖଣଧୋତପରିସୁଦ୍ଧେନେୱ ଉତୁଫରଣସମ୍ଭୱତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ନନୁ ଚ ପାଠଇଯଂ ''ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚି ସବ୍ବାୱତୋ କାଯସ୍ସ ଓଦାତେନ ୱତ୍ଥେନ ଅଫୁଟଂ ଅସ୍ସା''ତି କାଯସ୍ସ ଓଦାତୱତ୍ଥଫରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ୱତ୍ଥସ୍ସ ଉତୁଫରଣଂ, ଅଥ କସ୍ମା ଉତୁଫରଣଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁଯୋଗେନାହ ''ଇମିସ୍ସାଯ ହୀ''ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ କରଜକାଯୋ, ଉତୁଫରଣଂ ୱିଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖଂ, ତସ୍ମା ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏତେନ ଚ ଓଦାତେନ ୱତ୍ଥେନ ସବ୍ବାୱତୋ କାଯସ୍ସ ଫରଣାସମ୍ଭୱତୋ,

ଉପମେଯ୍ୟେନ ଚ ଅଯୁତ୍ତା କାଯଗ୍ଗହଣେନ ତନ୍ନିସ୍ସିତଓତ୍ଥଂ ଗହେତବ୍ବଂ, ଓତ୍ଥଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଉତୁଫରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନେଯ୍ୟତ୍ଥତୋ ହି ଅଯଂ ଉପମା ୱୁତ୍ତା। ୱିଚିତ୍ରଦେସନା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗଓନ୍ତୋତି। ଯୋଗିନୋ ହି କରଜକାଯୋ ଓତ୍ଥଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଉତୁଫରଣସଦିସେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖେନ ଫରିତବ୍ବତ୍ତା, ଉତୁଫରଣଂ ୱିଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଓତ୍ଥସ୍ସ ୱିଯ ତେନ କରଜକାଯସ୍ସ ଫରଣତୋ, ପୁରିସସ୍ସ ସରୀରଂ ୱିଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉତୁଫରଣଟ୍ଠାନିଯସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାଓତୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଇଦଞ୍ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଓଚନସ୍ସ ଗୁଣଦସ୍ସନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପାଠଇଯଂ ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧେନ ଚେତସା’’ତି ଚେତୋଗହଣେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଭଗଓତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଞାପେତୁଂ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖେନା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନନୁ ଚ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖଂ ନାମ ସାତଲକ୍ଖଣଂ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ସନ୍ତସଭାଓତ୍ତା ପନେତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାଯେଓ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ‘‘ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେଓ ଭାସିତା’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩୨; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୪୪; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୨୭; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୫)।

ଏତ୍ତାଓତାତି ପଠମଜ୍ଝାନାଧିଗମପରିଦୀପନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଓ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଧିଗମପରିଦୀପନା, ତାଓତା ଓଚନକ୍କମେନ। ଲଭନଂ ଲାଭୋ, ସୋ ଏତସ୍ସାତି ଲାଭୀ, ରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଲାଭୀ ରୂପଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଯଥା ‘‘ଲାଭୀ ଚୀଓରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରାନ’’ନ୍ତି, (ସଂ। ନି। ୨।୭୦; ଉଦା। ୩୮) ଲଭନସୀଲୋ ୱା ଲାଭୀ। କିଂ ଲଭନସୀଲୋ? ରୂପଜ୍ଝାନାନୀତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ଏଓମିତରସ୍ମିମ୍ପି। ନ ଅରୂପଜ୍ଝାନଲାଭୀତି ନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି, ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମାପତ୍ତୀନଂ ଉପରି ଅଭିଞ୍ଞାଧିଗମେ ଅୱିନାଭାଓତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହୀତି ‘‘କସିଣାନୁଲୋମତୋ, କସିଣପଟିଲୋମତୋ କସିଣାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, ଝାନାନୁଲୋମତୋ, ଝାନପଟିଲୋମତୋ, ଝାନାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, ଝାନକସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିତୋ, ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିତୋ , ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିତୋ ଅଙ୍ଗଓଓତ୍ଥାନତୋ, ଆରମ୍ମଣଓଓତ୍ଥାନତୋ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୬୫) ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତେହି ଇମେହି ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି। ସତିପି ଝାନେସୁ ଆଓଜ୍ଜନାଦିପଞ୍ଚୱିଧଓସୀଭାଓେ ଅଯମେଓ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧୋ ଓସୀଭାଓୋ ଅଭିଞ୍ଞା ନିବ୍ବତ୍ତନେ ଏକନ୍ତେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଚିଣ୍ଣଓସୀଭାଓ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇମିନା ଚ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀସୁ ଚିଣ୍ଣଓସୀଭାଓଂ ୱିନା ରୂପସମାପତ୍ତୀସୁ ଏଓ ଚିଣ୍ଣଓସୀଭାଓେନ ସମାପତ୍ତି ନ ଇଜ୍ଝତୀତି ତାସଂ ଅଭିଞ୍ଞାଧିଗମେ ଅୱିନାଭାଓଂ ଦସ୍ସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନନୁ ଯଥାପାଠମେଓ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଓତ୍ତବ୍ବୋତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତି ‘‘ପାଠଇଯଂ ପନା’’ତିଆଦିନା, ସାଓସେସପାଠଭାଓତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଏସ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଓତ୍ତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଜ୍ଜେଓଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନିପି ପାଠଇଯଂ ଗହେତବ୍ବାନି, ଅଥ କସ୍ମା ତାନି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସାଓସେସପାଠୋ ଭଗଓତା କତୋତି? ସବ୍ବାଭିଞ୍ଞାନଂ ୱିସେସତୋ ରୂପାଓଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକତ୍ତା। ସତିପି ହି ତାସଂ ତଥା ଅୱିନାଭାଓେ ୱିସେସତୋ ପନେତା ରୂପାଓଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକା, ତସ୍ମା ତାସଂ ତପ୍ପାଦକଭାଓୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ତଦେଓ ଠତ୍ୱା ଦେସନା କତା, ନ ପନ ଅରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନାନଂ ଇଧ ଅନନୁପଯୋଗତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ଆହରିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବାନୀ’’ତି।

ୱିପସ୍ସନାଞାଣକଥାଓଣ୍ଣନା

୨୩୪। ‘‘ପୁନ ଚପରଂ ମହାରାଜ (ପାଠଇଯଂ ନତ୍ଥି) ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଓତ୍ୱାପି କିମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ’’ତି ପଦଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନାଯାହ ‘‘ସୋ… ପେ… ଦସ୍ସେତୀ’’ତି, ଯଥାରୁତଓସେନ, ନେଯ୍ୟତ୍ଥଓସେନ ଚ ୱୁତ୍ତାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚିଣ୍ଣଓସିତାୱସିଟ୍ଠଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏଓଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସନ୍ତି ‘‘ସୋ’’ତି ପଦତ୍ତତୋ ସେସଂ ‘‘ଏଓଂ ସମାହିତେ’’ତିଆଦୀସୁ ଓତ୍ତବ୍ବଂ ସାଧିପ୍ପାଯମତ୍ଥଜାତଂ। ଞେଯ୍ୟଂ ଜାନାତୀତି ଞାଣଂ, ତଦେଓ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନଂ, ଞାଣମେଓ ଦସ୍ସନଂ ନ ଚକ୍ଖାଦିକନ୍ତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ଞାଣଂ, ତଯିଦଂ ପନ ଞାଣଦସ୍ସନପଦଂ ସାସନେ ଯେସୁ ଞାଣୱିସେସେସୁ ନିରୁଳ୍ହଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଓସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ମଗ୍ଗଞାଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥନ୍ତି ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିପଯୋଜନାଯ। ଫାସୁୱିହାରୋତି ଅରିଯୱିହାରଭୂତୋ ସୁଖୱିହାରୋ। ଭଗଓତୋପୀତି ନ କେଓଲଂ ଦେଓତାରୋଚନମେଓ, ଅଥ ଖୋ ତଦା ଭଗଓତୋପି ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଉଦପାଦୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତାହଂ କାଲଙ୍କତସ୍ସ ଅସ୍ସାତି ସତ୍ତାହକାଲଙ୍କତୋ। ‘‘କାଲାମୋ’’ତି ଗୋତ୍ତଓସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି [ୱିମୁତ୍ତି (ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ)] ନାମ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି। ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଞେଯ୍ୟସଙ୍ଖାତେ ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଜାନାତି, ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନତୋ ଚ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ତେ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇଧ ପନା’’ତିଆଦିନା।

ଅଭିନୀହରତୀତି ୱିପସ୍ସନାଭିମୁଖଂ ଚିତ୍ତଂ ତଦଞ୍ଞକରଣୀଯତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ହରତୀତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥୋ, ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ପନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦଭିମୁଖଭାଓୋଯେଓ ହିସ୍ସ ତନ୍ନିନ୍ନତାଦିକରଣଂ, ତଂ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ

ୱିପସ୍ସନାକ୍କମେନ ଜାତେ ୱିପସ୍ସନାଭିମୁଖଂ ଚିତ୍ତପେସନମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତନ୍ନିନ୍ନନ୍ତି ତସ୍ସଂ ୱିପସ୍ସନାୟଂ ନିନ୍ନଂ। ଇତରଦ୍ୱୟଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ତସ୍ସଂ ପୋଣଂ ୱଙ୍କଂ ପବ୍ଭାରଂ ନୀଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଓଦନକୁମ୍ମାସେହି ଉପଚୀୟତି ୱଡ୍ଢାପୀୟତି, ଉପଚୟତି ୱା ୱଡ୍ଢତୀତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ "ଓଦନେନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚୁଚ୍ଛାଦନପରିମଦ୍ଦନଭେଦନୱିଦ୍ଧଂସନଧମ୍ମୋତି ଏତ୍ଥ "ଅନିଚ୍ଚଧମ୍ମୋ"ତିଆଦିନା ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚଧମ୍ମୋତି ପଭଙ୍ଗୁତାୟ ଅଦ୍ଧୁୱସଭାୱୋ। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୱିଘାତତ୍ଥାୟାତି ସରୀରେ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧସ୍ସ ୱିଗମାୟ। ଉଚ୍ଛାଦନଧମ୍ମୋତି ଉଚ୍ଛାଦେତବ୍ବତାସଭାୱୋ, ଇମସ୍ସ ପୂତିକାୟସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଭାୱତୋ ଗନ୍ଧୋଦକାଦୀହି ଉବ୍ବଟ୍ଟନୱିଲିମ୍ପନଜାତିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଚ୍ଛାଦନେନ ହି ପୂତିକାୟେ ସେଦୱାତପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ଗରୁଭାୱଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନମପଗମୋ ହୋତି। ମହାସମ୍ବାହନଂ ମଲ୍ଲାଦୀନଂ ବାହୁୱଡ୍ଢନାଦିଅତ୍ଥଂୱ ହୋତି, ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାବାଧୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ପନ ଖୁଦ୍ଦକସମ୍ବାହନମେୱ ୟୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଖୁଦ୍ଦକସମ୍ବାହନେନା"ତି, ମନ୍ଦସମ୍ବାହନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମୋତି ପରିମଦ୍ଦିତବ୍ବତାସଭାୱୋ।

ଏୱଂ ଅନିୟମିତକାଲୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ନିୟମିତକାଲୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି "ଦହରକାଲେ"ତିଆଦିନା। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନେୱ ଅତ୍ଥନ୍ତରୱିକପ୍ପନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାୟମାନତ୍ତା ନ ପୟୁତ୍ତୋ, ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ୱା। ଦହରକାଲେତି ଅଚିରୱିଜାତକାଲେ। ସୟାପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଛନପୀଠଅନାଦିୱସେନ ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମିତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ତେନ ୟଥାପମାଣଂ, ମନ୍ଦଂ ୱା ଅଞ୍ଛନପୀଠଅନାଦୀନି ଦସ୍ସେତି। ଅଞ୍ଛନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଆକଡ୍ଢନଂ। ପୀଠଅନଂ ସମ୍ବାହନଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସମିଞ୍ଜନୌଗ୍ଗମନାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ପରିହରିତୋପୀତି ଉଚ୍ଛାଦନାଦିନା ସୁଖେଧିତୋପି। ଭିଜ୍ଜତି ଚେୱାତି ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱସେନ ନସ୍ସତି ଚ। ୱିକିରତି ଚାତି ଏୱଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ଚ କିଞ୍ଚି ପୟୋଜନଂ ଅସାଧେନ୍ତୋ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣୋୱ ହୋତି। ଏୱଂ ନୱହି ପଦେହି ୟଥାରହଂ କାୟେ ସମୁଦୟୱୟଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିତା ଦସ୍ସିତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ "ତତ୍ଥା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଛହି ପଦେହୀତି "ରୂପୀ, ଚାତୁମହାଭୂତିକୋ, ମାତାପେତ୍ତିକସମ୍ଭୱୋ, ଓଦନକୁମ୍ମାସୂପଚୟୋ, ଉଚ୍ଛାଦନଧମ୍ମୋ, ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମୋ"ତି ଇମେହି ଛହି ପଦେହି। ୟୁତ୍ତଂ ତାୱ ହୋତୁ ମଜ୍ଝେ ତୀହିପି ପଦେହି କାୟସ୍ସ ସମୁଦୟକଥନଂ ତେସଂ ତଦତ୍ଥଦୀପନତୋ, "ରୂପୀ, ଉଚ୍ଛାଦନଧମ୍ମୋ, ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମୋ"ତି ପନ ତୀହି ପଦେହି କଥଂ ତସ୍ସ ତଥାକଥନଂ ୟୁତ୍ତଂ ସିୟା ତେସଂ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଅଦୀପନତୋତି? ୟୁତ୍ତମେୱ ତେସମ୍ପି ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପିତତ୍ତା। "ରୂପୀ"ତି ହି ଇଦଂ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟଭୂତେନ ଉତୁଆହାରଲକ୍ଖଣେନ ରୂପେନ ରୂପୱାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପକଂ। ପଚ୍ଚୟସଙ୍ଗମୱିସିଟ୍ଠେ ହି ତଦସ୍ସତ୍ଥିଅତ୍ଥେ ଅୟମୀକାରୋ। "ଉଚ୍ଛାଦନଧମ୍ମୋ, ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମୋ"ତି ଚ ଇଦଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ ତଥାୱିଧରୂପୁପ୍ପାଦନେନ ସଣ୍ଠାନସମ୍ପାଦନତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପକନ୍ତି। ଦ୍ୱୀହୀତି "ଭେଦନଧମ୍ମୋ, ୱିଦ୍ଧଂସନଧମ୍ମୋ"ତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି। ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ କାୟପରିୟାପନ୍ନେ ହଦୟୱତ୍ଥୁମ୍ହି ନିସ୍ସିତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସ୍ସ। ତଦା ପୱତ୍ତଞ୍ହି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତମେୱ "ଇଦଞ୍ଚ ମେ ୱିଞ୍ଞାଣ"ନ୍ତି ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ କାୟେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, କାୟସଞ୍ଞିତାନଞ୍ଚ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ।

୨୩୫। ସୁଟ୍ଠୁ ଓଭାସତୀତି ସୁଭୋ, ପଭାସମ୍ପନ୍ନୋ ମଣି, ତାୟ ଏୱ ପଭାସମ୍ପତ୍ତିୟା ମଣିନୋ ଭଦ୍ରତାତି ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସୁଭୋତି ସୁନ୍ଦରୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିସୁଦ୍ଧାକରସମୁଟ୍ଠାନମେୱ ମଣିନୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଜାତିତାତି ଆହ "ଜାତିମାତି ପରିସୁଦ୍ଧାକରସମୁଟ୍ଠିତୋ"ତି। ସୁୱିସୁଦ୍ଧରତନାକରତୋ ସମୁଟ୍ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆକରପରିୱିସୁଦ୍ଧିମୂଲକୋ ଏୱ ହି ମଣିନୋ କୁରୁୱିନ୍ଦଜାତିଆଦିଜାତିୱିସେସୋତି। ଇଧାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ପନ ୱେଠଉରିୟମଣିନୋ ୱିଠଉର (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୩୪ ଆଦୟୋ ୱାଲୁକଙ୍କେସୁ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ) ପବ୍ବତସ୍ସ, ୱିଠଉର ଗାମସ୍ସ ଚ ଅୱିଦୂରେ ପରିସୁଦ୍ଧାକରୋ। ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ହି ସୋ ତତୋ ସମୁଟ୍ଠିତୋ। ତଥା ହେସ ୱିଠଉରନାମକସ୍ସ ପବ୍ବତସ୍ସ, ଗାମସ୍ସ ଚ ଅୱିଦୂରେ ସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ୱେଠଉରିୟୋତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ, ଦେୱଲୋକେ ପୱତ୍ତସ୍ସପି ଚ ତଂସଦିସୱଣ୍ଣନିଭତାୟ ତଦେୱ ନାମଂ ଜାତଂ ୟଥା ତଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଲଦ୍ଧନାମୱସେନ ଦେୱଲୋକେ ଦେୱତାନଂ, ସୋ ପନ ମୟୂରଗୀୱାୱଣ୍ଣୋ ୱା ହୋତି ୱାୟସପତ୍ତୱଣ୍ଣୋ ୱା ସିନିଦ୍ଧୱେଣୁପତ୍ତୱଣ୍ଣୋ ୱାତି ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ପରମତ୍ଥଦୀପନିୟଂ (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୩୪) ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନୟସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱି। ୱି। ଟୀ। ୧।୨୮୧) ପନ "ଅଲ୍ଲୱେଠଉୱଣ୍ଣୋ"ତି ୱଦନ୍ତି। ତଥା ହିସ୍ସ "ୱଂସୱଣ୍ଣୋ"ତିପି ନାମଂ ଜାତଂ। "ମଜ୍ଜାରକ୍ଖିମଣ୍ଡଲୱଣ୍ଣୋ"ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ, ତତୋୟେୱ ସୋ ଇଧ ପଦେସେ ମଜ୍ଜାରମଣୀତି ପାକଟୋ ହୋତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିପରିଭୋଗାରହପଣୀତତରମଣିଭାୱତୋ ପନ ତସ୍ସେୱ ପାଠଇୟଂ ୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଥାହ "ପୁନ ଚପରଂ ଆନନ୍ଦ ରଞ୍ଞୋ ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ମଣିରତନଂ ପାତୁରହୋସି, ସୋ ଅହୋସି ମଣି ୱେଠଉରିୟୋ ସୁଭୋ ଜାତିମା ଅଟ୍ଠଂସୋ"ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୮)। ପାସାଣସକ୍କରାଦିଦୋସନୀହରଣୱସେନେୱ ପରିକମ୍ମନିପ୍ଫତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି "ଅପନୀତପାସାଣସକ୍କରୋ"ତି ଇମିନା।

ଛୱିୟା ଏୱ ସଣ୍ହଭାୱେନ ଅଚ୍ଛତା, ନ ସଙ୍ଘାତସ୍ସାତି ଆହ "ଅଚ୍ଛୋତି ତନୁଚ୍ଛୱୀ"ତି। ତତୋ ଚେୱ ୱିସେସେନ ପସନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ସୁଟ୍ଠୁ ପସନ୍ନୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଭୋଗମଣିରତନାକାରସମ୍ପତ୍ତି ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନତା । ତେନାହ "ଧୋୱନୱେଧନାଦୀହୀ"ତିଆଦି। ପାସାଣାଦୀସୁ ଧୋତତା ଧୋୱନଂ, କାଠଅକାଦିଅପହରଣତ୍ଥାୟ ଚେୱ ସୁତ୍ତେନ ଆୱୁନତ୍ଥାୟ ଚ ୱିଜ୍ଝିତବ୍ବତା ୱେଧନଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତାପସଣ୍ହକରଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଆୱୁନିତସୁତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଂ। କସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ "ତାଦିସ"ନ୍ତିଆଦି, ତାଦିସସ୍ସେୱ ଆୱୁତସ୍ସ ପାକଟଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ମଣି ୱିଯ କରଜକାଯୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବତୋ। ଆୱୁତସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା। ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାଲାଭୀ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମଦେୱ ତସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ମଣିନୋ ଆୱିଭୂତକାଲୋ ୱିଯ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କାଯସ୍ସ ଆୱିଭୂତକାଲୋ ତନ୍ନିସ୍ସଯସ୍ସ ପାକଟଭାୱତୋ। ସୁତ୍ତସ୍ସାୱିଭୂତକାଲୋ ୱିଯ ତେସଂ ଧମ୍ମାନମାୱିଭୂତକାଲୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ପାକଟଭାୱତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଉପମାସମ୍ପାଦନେ କାରଣୱିଭାୱନା, ‘‘ଆୱୁତସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାଞାଣ’’ନ୍ତି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ, ‘‘ଇଦଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ପନ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ପାଠୋୱ ସୁନ୍ଦରତରୋ, ‘‘ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱା ଭୱିତବ୍ବଂ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅଭିନୀହରିତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣାଭିମୁଖଂ ଚିତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା।

ତତ୍ରାତି ୱେଳୁରିଯମଣିମ୍ହି। ତଦାରମ୍ମଣାନନ୍ତି କାଯସଞ୍ଞିତରୂପଧମ୍ମାରମ୍ମଣାନଂ। ‘‘ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାନ’’ନ୍ତିଆଦିପଦଉଭଯସ୍ସେତଂ ୱିସେସନଂ ଅତ୍ଥୱସା ଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱଚନୱିପରିଣାମୋତି କତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମପଦସ୍ସାପି ୱିସେସନଭାୱତୋ। ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକଗ୍ଗହଣେନ, ସବ୍ବଚିତ୍ତଚେତସିକଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଗହିତଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ତେସଂ ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣଗତିକତ୍ତା ଆୱୁତସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ‘‘ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ଅୱିରୋଧିତଂ ହୋତି। କସ୍ମା ପନ ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ଗହଣନ୍ତି? ‘‘ଇଦଞ୍ଚ ମେ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଏତ୍ଥ ସିତଂ ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସେୱ ୱଚନତୋ। ‘‘ଅଯଂ ଖୋ ମେ କାଯୋ’’ତିଆଦିନା ହି ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ‘‘ତଦେୱ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଏତ୍ଥ ସିତଂ ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ନିସ୍ସଯୱିସଯାଦିୱସେନ ମନସି କରୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସେୱ ଇଧ ଗହଣଂ ସମ୍ଭୱତି, ନାଞ୍ଞସ୍ସାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ୱା ଆୱିଭୂତକାଲୋ’’ତି। ଧମ୍ମସଙ୍ଗହାଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨ ଆଦଯୋ) ଦେସିତନଯେନ ପାକଟଭାୱତୋ ଚେତ୍ଥ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାନଂ ଗହଣଂ, ନିରୱସେସପରିଗ୍ଗହଣତୋ ସବ୍ବଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ, ଯଥାରୁତଂ ଦେସିତୱସେନ ପଧାନଭାୱତୋ ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କିଂ ପନେତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ ଆୱିଭୱନ୍ତି, ଉଦାହୁ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି? ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସେୱ, ତସ୍ସ ପନ ଆୱିଭୂତତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାପି ଆୱିଭୂତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆୱିଭୂତକାଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଯସ୍ମା ପନିଦଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନନ୍ତରଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ ପରତୋ, ଛଟ୍ଠଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ପୁରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅଥ କସ୍ମା ସବ୍ବାଭିଞ୍ଞାନଂ ପୁରତୋୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନାଲେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନାଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଇଦଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଞାଣାନନ୍ତର’’ନ୍ତି ହି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଚୋଦନାଲେସଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ‘‘ମଗ୍ଗଞାଣାନନ୍ତର’’ନ୍ତି ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାଭୂତଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦେୱ ହି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ, ସବ୍ବେସଂ ୱା ମଗ୍ଗଫଲାନମନନ୍ତରଂ ହୋତି, ପଧାନତୋ ପନ ତବ୍ବଚନେନେୱ ସବ୍ବସ୍ସପି ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଅୱିସେସତୋ ତସ୍ସ ଇଧ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ମଗ୍ଗସଦ୍ଦେନ ଚ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ଗହଣଂ ତସ୍ସେୱାଭିଞ୍ଞାପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା, ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ବନ୍ଧେନ ଚ ଚୋଦନାସମ୍ଭୱତୋ। ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ ପୁରତୋ ୱୁତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ତାସଂ ନାନନ୍ତରତାଯ ଅନୁପକାରଂ, ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାଭିଞ୍ଞାଯ ପୁରତୋ ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସା ଅନନ୍ତରତାଯ ଉପକାରଂ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ ପରତୋ, ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ପୁରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା ପନ ଉପକାରଟ୍ଠାନେ ତଥା ଅୱତ୍ୱା ଅନୁପକାରଟ୍ଠାନେୱ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ହି ଚୋଦନା ସମ୍ଭୱତି। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦି ପରିହାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଯଦିପି ଞାଣାନୁପୁବ୍ବିଯା ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରତାଯ ଉପକାରଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସତିପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭିଞ୍ଞାୱାରେତି ଛଳଭିଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତେ ଦେସନାୱାରେ। ଏତସ୍ସ ଅନ୍ତରା ୱାରୋ ନତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଚସୁ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାସୁ କଥିତାସୁ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୫) ୱିଯ ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞାପି ଅୱସ୍ସଂ କଥେତବ୍ବା ଅଭିଞ୍ଞାଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତୋ, ନ ଚ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ, ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ଅନ୍ତରା ପୱେସେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ ଅନଭିଞ୍ଞାଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ତଦପରିଯାପନ୍ନତୋ। ଇତି ଏତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ତାସମଭିଞ୍ଞାନଂ ଅନ୍ତରା ୱାରୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅୱସରାଭାୱତୋ ଇଧେୱ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନନ୍ତରଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ କଥିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଯସ୍ମା ଚା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥନ୍ତରମାହ। ତତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ତେନ ନ କେୱଲଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ଇଧ ଦସ୍ସନେ ତଦେୱ କାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ଇଦମ୍ପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମୁଚ୍ଚିନାତୀତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୩୫) ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଦୱିଦୂ ପନ ଈଦିସେ ଠାନେ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱା-ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ, ସୋ ଚ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋତି ୱଦନ୍ତି, ତମ୍ପି ଯୁତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥନ୍ତରଦସ୍ସନେ ପଯୁତ୍ତତ୍ତା। ଅତ୍ତନା ପଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବସ୍ସ ହି ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ଥସ୍ସେୱ ଜୋତକା ଉପସଗ୍ଗନିପାତା ଯଥା ମଗ୍ଗନିଦସ୍ସନେ ସାଖାଭଙ୍ଗା, ଯଥା ଚ ଅଦିସ୍ସମାନା ଜୋତନେ ପଦୀପାତି ଏୱମୀଦିସେସୁ। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

‘‘ଅତ୍ଥନ୍ତରଦସ୍ସନମ୍ହି , ଚ ସଦ୍ଦୋ ଯଦି ଦିସ୍ସତି;

ସମୁଚ୍ଚଯେ ୱିକପ୍ପେ ସୋ, ଗହେତବ୍ବୋ ୱିଭାୱିନା’’ତି।

ଅକତସମ୍ମସନସ୍ସାତି ହେତୁଗବ୍ଭପଦଂ। ତଥା କତସମ୍ମସନସ୍ସାତି ଚ। ‘‘ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଭେରୱମ୍ପି ରୂପଂ ପସ୍ସତୋତି ଏତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣେନ ଭେରୱଂ

ରୂପଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ମଂସଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୋତିପି ୱତ୍ତଙ୍ଖଂ। ଏୱଞ୍ହି ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭିନୋ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ଭଯଂ ସନ୍ତାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉଚ୍ଛୱାଲିକୱାସିମହାନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯା''ତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୩୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯା ଭେରୱଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣେନ ଭେରୱଂ ସଦ୍ଦଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ମଂସସୋତେନ ସୁଣତୋପୀତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ। ଏୱଞ୍ହି ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭିନୋ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ଭଯଂ ସନ୍ତାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉଚ୍ଛୱାଲିକୱାସିମହାନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ। ଥେରୋ ହି କୋଞ୍ଚନାଦସହିତଂ ସବ୍ବସେତଂ ହତ୍ଥିନାଗଂ ମାପେତ୍ୱା ଦିସ୍ୱା, ସୁତ୍ୱା ଚ ସଞ୍ଜାତଭଯସନ୍ତାସୋତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୮୮୨; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮୧; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୩୩) ୱୁତ୍ତୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ କତସମ୍ମସନସ୍ସ ଦିବ୍ବାଯ…ପେ… ଭଯଂ ସନ୍ତାସୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଭଯୱିନୋଦନହେତୁ ନାମ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେନ କତସମ୍ମସନତା, ତସ୍ସ, ତେନ ୱା ସମ୍ପାଦନହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧେୱାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନନ୍ତରମେୱ। ''ଅପିଚା''ତିଆଦିନା ଯଥାପାଠଂ ଯୁତ୍ତତରନଯଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିପସ୍ସନାଯ ପୱତ୍ତଂ ପାମୋଜ୍ଜପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିପରମ୍ପରାଗତସୁଖଂ ୱିପସ୍ସନାସୁଖଂ। ପାଟିଯେକ୍କନ୍ତି ଝାନାଭିଞ୍ଞାଦୀହି ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ୱିସୁଂ ଭୂତଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ଧମ୍ମପଦେ –

''ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ''ନ୍ତିଆଦି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ଇଧାପି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଦମ୍ପି ଖୋ ମହାରାଜ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ…ପେ… ପଣୀତତରଞ୍ଚା''ତି, ତସ୍ମା ପାଠଇଯା ସଂସନ୍ଦନତୋ ଇମମେୱ ନଯଂ ଯୁତ୍ତତରନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଆଦିତୋୱାତି ଅଭିଞ୍ଞାନମାଦିମ୍ହିଯେୱ।

ମନୋମଯିଦ୍ଧିଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୩୬-୭।ମନୋମଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ମଯସଦ୍ଦୋ ଅପରପଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରପଦପୂରଣନିବ୍ବତ୍ତିଆଦୀସୁ ଅନେକେସ୍ୱତ୍ଥେସୁ ଆଗତୋ। ଇଧ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତିଅତ୍ଥେତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଭିଞ୍ଞାମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥୋତି ଆଚରିଯେନାତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୩୬, ୨୩୭) ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୯୭) ପନ ''ଅଧିଟ୍ଠାନମନେନ ନିମ୍ମିତତ୍ତା ମନୋମଯ''ନ୍ତି ଆଗତଂ, ଅଭିଞ୍ଞାମନେନ, ଅଧିଟ୍ଠାନମନେନ ଚାତି ଉଭଯଥାପି ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଯୁତ୍ତମେୱ । ଅଙ୍ଗଂ ନାମ ହତ୍ଥପାଦାଦିତଂତଂସମୁଦାଯଂ, ପଚ୍ଚଙ୍ଗଂ ନାମ କପ୍ପରଜଣ୍ଣୁଆଦି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମୁଦାଯେ ଅୱଯୱଂ। ''ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣତାଯେୱ ଅହୀନତା, ନ ତୁ ଅପ୍ପଣୀତତା, ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱୋ ଚ ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନଂ ସଣ୍ଠାନୱସେନେୱ। ନିମ୍ମିତରୂପେ ହି ପସାଦୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଣ୍ଠାନୱସେନ ଅୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇମିନାୱ ତସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନମ୍ପି ଅଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଣ୍ଠାନୱସେନାତି ଚ କମଲଦଲାଦିସଦିସସଣ୍ଠାନମତ୍ତୱସେନ, ନ ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ। ''ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗିଂ ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେନ୍ତୋ ''ଇଦ୍ଧିମତା''ତିଆଦିମାହ। ଅୱିଦ୍ଧକଣ୍ଣୋତି କୁଲଚାରିତ୍ତୱସେନ କଣ୍ଣାଲଙ୍କାରପିଳନ୍ଧନତ୍ଥଂ ଅୱିଚ୍ଛିତକଣ୍ଣୋ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବାକାରେହୀ''ତି, ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାୱଯୱୱିସେସାଦିସବ୍ବାକାରେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାତି ଇଦ୍ଧିମତା।

ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ପାଠଇଯମ୍ପି ୱିଭାୱିତୋତି ଆହ ''ମୁଞ୍ଜମ୍ହା ଈସିକନ୍ତିଆଦିଉପମାତ୍ତଯମ୍ପି ହି…ପେ… ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ପନ ''ମୁଞ୍ଜମ୍ହା ଈସିକନ୍ତିଆଦି ଉପମାମତ୍ତଂ। ଯମ୍ପି ହି ସଦିସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ''ଉପମାମତ୍ତ''ନ୍ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥନ୍ତରଦସ୍ସନଂ ନିୱତ୍ତେତି, ''ଯମ୍ପି ହୀ''ତିଆଦିନା ପନ ତସ୍ସ ଉପମାଭାୱଂ ସମତ୍ଥେତି। ନିଯତାନପେକ୍ଖେନ ଚ ଯଂ-ସଦ୍ଦେନ ''ମୁଞ୍ଜମ୍ହା ଈସିକ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନମେୱ ପଚ୍ଚାମସତି। ସଦିସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱାତି ସଣ୍ଠାନତୋପି ୱଣ୍ଣତୋପି ଅୱଯୱୱିସେସତୋପି ସଦିସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂଯେୱ। କଥଂ ସଦିସଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମୁଞ୍ଜସଦିସା ଏୱ ହୀ''ତିଆଦି। ମୁଞ୍ଜଂ ନାମ ତିଣୱିସେସୋ, ଯେନ କୋଚ୍ଛାଦୀନି କରୋନ୍ତି। ''ପୱାହେଯ୍ୟା''ତି ୱଚନତୋ ଅନ୍ତୋ ଠିତା ଏୱ ଈସିକା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେତି ''ଅନ୍ତୋ ଈସିକା ହୋତୀ''ତି ଇମିନା। ଈସିକାତି ଚ କଳୀରୋ। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଟୀକାଯଂ ପନ ''କଣ୍ଡ''ନ୍ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୩୯୯) ୱୁତ୍ତଂ। ୱଟ୍ଟାଯ କୋସିଯାତି ପରିୱଟ୍ଟୁଲାଯ ଅସିକୋସିଯା। ପତ୍ଥଟାଯାତି ପଟ୍ଟିକାଯ। କରଣ୍ଡିତବ୍ବୋ ଭାଜେତବ୍ବୋତି କରଣ୍ଡୋ, ପେଳଆ। କରଣ୍ଡିତବ୍ବୋ ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି କରଣ୍ଡୋ, ନିମ୍ମୋକଂ। ଇଧାପି ନିମ୍ମୋକମେୱାତି ଆହ ''କରଣ୍ଡାତି ଇଦମ୍ପୀ''ତିଆଦି। ୱିଲୀୱକରଣ୍ଡୋ ନାମ ପେଳଆ। କସ୍ମା ଅହିକଞ୍ଚୁକସ୍ସେୱ ନାମଂ, ନ ୱିଲୀୱକରଣ୍ଡକସ୍ସାତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତି ''ଅହିକଞ୍ଚୁକୋ ହୀ''ତିଆଦିନା, ସ୍ୱେୱ ଅହିନା ସଦିସୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସେୱ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଟୀକାଯଂ ପନ ''କରଣ୍ଡାଯାତି ପେଳଆଯ, ନିମ୍ମୋକତୋତି ଚ ୱଦନ୍ତୀ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୩୯୯) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପେଳଆଗହଣଂ ଅହିନା ଅସଦିସତାଯ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ।

ଯଜ୍ଜେଓଂ ''ସେୟ୍ୟଥାପି ପନ ମହାରାଜ ପୁରିସୋ ଅହିଂ କରଣ୍ଡା ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟା''ତି ପୁରିସସ୍ସ କରଣ୍ଡତୋ ଅହିଉଦ୍ଧରଣୂପମାୟ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିରୁଜ୍ଝେୟ୍ୟ। ନ ହି ସୋ ହତ୍ଥେନ ତତୋ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ସକ୍କାତି ଅନୁଯୋଗେନାହ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି। ''ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟା''ତି ହି ଅନିଯମୱଚନେପି ହତ୍ଥେନ ଉଦ୍ଧରଣସ୍ସେୱ ପାକଟତ୍ତା ତଂଦସ୍ସନମିୱ ଜାତଂ। ତେନାହ ''ହତ୍ଥେନ ଉଦ୍ଧରମାନୋ ୱିଯ ଦସ୍ସିତୋ''ତି। ''ଅଯଞ୍ହି''ତିଆଦି ଚିଢେନ ଉଦ୍ଧରଣସ୍ସ ହେତୁଦସ୍ସନଂ। ଅହିନୋ ନାମ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ସଜାତିଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି ଉପପତ୍ତିଯଂ, ଚୁତିଯଂ, ୱିସ୍ସଟ୍ଠନିଦ୍ଦୋକ୍କମନେ, ସମାନଜାତିଯା ମେଥୁନପଟିସେୱନେ, ଜିଣ୍ଣତଚାପନଯନେତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସଜାତିଯଂ ଠିତୋ''ତି। ଉରଗଜାତିଯମେୱ ଠିତୋ ପଜହତି, ନ ନାଗିଦ୍ଧିଯା ଅଞ୍ଞଜାତିରୂପୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ମହିଦ୍ଧିକେ ନାଗେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସରୀରଂ ଖାଦଯମାନଂ ୱିଯାତି ଅତ୍ତନୋଯେୱ ତଚଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ଖାଦଯମାନଂ ୱିଯ। ପୁରାଣତଚଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଜିଣ୍ଣତାଯ କତ୍ଥଚି ମୁତ୍ତଂ କତ୍ଥଚି ଓଲମ୍ବିତଂ ଜିଣ୍ଣତଚଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଚତୂହୀତି ''ସଜାତିଯଂ ଠିତୋ, ନିସ୍ସାଯ, ଥାମେନ, ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ''ତି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଚତୂହି କାରଣେହି। ତତୋତି କଞ୍ଚୁକତୋ। ଅଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ। ଚିଢେନାତି ପୁରିସସ୍ସ ଚିଢେନେୱ, ନ ହତ୍ଥେନ। ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ପୁରିସୋ ଅହିଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ''ଅହୋ ୱତାହଂ ଇମଂ ଅହିଂ କଞ୍ଚୁକତୋ ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଅହିଂ କରଣ୍ଡା ଚିଢେନ ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ ଏୱମସ୍ସ ''ଅଯଂ ଅହି, ଅଯଂ କରଣ୍ଡୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅହି, ଅଞ୍ଞୋ କରଣ୍ଡୋ, କରଣ୍ଡା ତ୍ୱେୱ ଅହି ଉବ୍ଭତୋ''ତି, ଏୱମେୱ…ପେ… ସୋ ଇମମ୍ହା କାଯା ଅଞ୍ଞଂ କାଯଂ ଅଭିନିମ୍ମିନାତି…ପେ… ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୩୯। ଭାଜନାଦିୱିକତିକିରିଯାନିପ୍ଫାଦନଭୂତା ସୁପରିକମ୍ମକତମତ୍ତିକାଦଯୋ ୱିଯ ୱିକୁବ୍ବନକିରିଯାନିପ୍ଫାଦନଭାୱତୋ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୪୧। ପୁବ୍ବେ ନୀୱରଣପ୍ପହାନୱାରେ ୱିଯ କନ୍ତାରଗ୍ଗହଣଂ ଅକତ୍ୱା କେୱଲଂ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣଂ ଖେମମଗ୍ଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କସ୍ମା ପନ ଖେମମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନଂ, ନ କନ୍ତାରମଗ୍ଗସ୍ସ, ନନୁ ଉପମାଦସ୍ସନମତ୍ତମେତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ''ଯସ୍ମା''ତିଆଦିମାହ। ''ଅପ୍ପଟିଭଯଞ୍ହି''ତିଆଦି ପନ ଖେମମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ଗହଣକାରଣଦସ୍ସନଂ। ୱାତାତପାଦିନିୱାରଣତ୍ଥଂ ସୀସେ ସାଟକଂ କତ୍ୱା। ତଥା ତଥା ପନ ପରିପୁଣ୍ଣୱଚନଂ ଉପମାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉପମେୟ୍ୟସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଚ ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥସ୍ସ ସୁୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ, ହେତୁଦାହରଣଭେଦଭେଦକାଦିସମ୍ପନ୍ନୱଚନେନ ଚ ୱିଞ୍ଞୂଜାତିକାନଂ ଚିତ୍ତାରାଧନତ୍ଥନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ସୁଖଂ ୱୱତ୍ଥପେତୀତି ଅକିଚ୍ଛଂ ଅକସିରେନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି ଚ।

୨୪୩। ମନ୍ଦୋ ଉତ୍ତାନସେୟ୍ୟକଦାରକୋପି ''ଦହରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ଯୁୱା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ମନ୍ତ୍ୱା ଯୁୱସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତବ୍ବମେୱ ଦହରସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତରୁଣୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଯୁୱାପି କୋଚି ଅନିଚ୍ଛନକୋ, ଅନିଚ୍ଛନତୋ ଚ ଅମଣ୍ଡନଜାତିକୋତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ମଣ୍ଡନଜାତିକୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ମନ୍ତ୍ୱା ମଣ୍ଡନଜାତିକାଦିସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତବ୍ବମେୱ ଯୁୱସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋବ୍ବନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠଇଯଞ୍ହି ଯଥାକ୍କମଂ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ୱିସେସିତବ୍ବୱିସେସକଭାୱେନ ୱଚନତୋ ତଥା ସଂୱଣ୍ଣନା କତା, ଇତରଥା ଏକକେନାପି ପଦେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥାଧିଗମିକା ସପରିୱାରା ସଂୱଣ୍ଣନାୱ କାତବ୍ବା ସିଯାତି। ''ମଣ୍ଡନପକତିକୋ''ତି ୱୁତ୍ତମେୱ ୱିୱରିତୁଂ ''ଦିୱସସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। କଣିକସଦ୍ଦୋ ଦୋସପରିଯାଯୋ, ଦୋସୋ ଚ ନାମ କାଳଅତିଲକାଦୀତି ଦସ୍ସେତି ''କାଳଅତିଲକା''ତିଆଦିନା। କାଳଅତିଲପ୍ପମାଣା ବିନ୍ଦୱୋ କାଳଅତିଲକାନି, କାଳଆ ୱା କମ୍ମାସା, ଯେ ''ସାସପବୀଜିକା''ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତିଲପ୍ପମାଣା ବିନ୍ଦୱୋ ତିଲକାନି। ୱଙ୍ଗଂ ନାମ ୱିଯଙ୍ଗଂ ୱିପରିଣାମିତମଙ୍ଗଂ। ଯୋବ୍ବନପୀଳଅକାଦଯୋ ମୁଖଦୂସିପୀଳଅକା, ଯେ ''ଖରପୀଳଅକା'' ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମୁଖନିମିତ୍ତନ୍ତି ମୁଖଚ୍ଛାଯଂ। ମୁଖେ ଗତୋ ଦୋସୋ ମୁଖଦୋସୋ। ଲକ୍ଖଣୱଚନମତ୍ତମେତଂ ମୁଖେ ଅଦୋସସ୍ସପି ପାକଟଭାୱସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଯଥା ୱା ମୁଖେ ଦୋସୋ, ଏୱଂ ମୁଖେ ଅଦୋସୋପି ମୁଖଦୋସୋତି ସରଲୋପେନ ୱୁତ୍ତୋ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସତୋପି ଅନେକତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବତ୍ତା, ପିସଦ୍ଦଲୋପେନ ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱୁତ୍ତୋପି ହି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଯତି, ମୁଖଦୋସୋ ଚ ମୁଖଅଦୋସୋ ଚ ମୁଖଦୋସୋତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସନଯେନପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ''ପରେସଂ ସୋଳଅସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ପାକଟଂ ହୋତୀ''ତି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସାୱସିଟ୍ଠସ୍ସ, ଗାହୋ ନିଦସ୍ସନାଦିନା;

ଅପିସଦ୍ଦାଦିଲୋପେନ, ଏକସେସନଯେନ ୱା।

ଅସମାନେ ସଦ୍ଦେ ତିଧା, ଚତୁଧା ଚ ସମାନକେ;

ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସତୋପି, ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିଭାୱିନା’’ତି।

‘‘ସରାଗଂ ୱା ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ସୋଳସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ।

୨୪୫।ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣୂପମାଯନ୍ତି ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେ ୱା ଦସ୍ସିତାଯ ଉପମାଯ। କସ୍ମା ପନ ପାଠଇଯଂ ଗାମତ୍ତଯମେୱ ଉପମାନେ ଗହିତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ‘‘ତଂ ଦିୱସ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଦିୱସଂ କତକିରିଯା ନାମ ପାକଟିକସତ୍ତସ୍ସାପି ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ପାକଟା ହୋତି। ତସ୍ମା ତଂ ଦିୱସଂ ଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଂ ଗାମତ୍ତଯମେୱ ଭଗୱତା ଗହିତଂ, ନ ତଦୁତ୍ତରୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । କିଞ୍ଚାପି ପାଠଇଯଂ ତଂଦିୱସଗ୍ଗହଣଂ ନତ୍ଥି, ଗାମତ୍ତଯଗ୍ଗହଣେନ ପନ ତଦହେୱ କତକିରିଯା ଅଧିପ୍ପେତାତି ମନ୍ତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ତଂଦିୱସଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଂଦିୱସଗତଗାମତ୍ତଯଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚ ମହାଭିନୀହାରେହି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଲାଭୀନଂ ତୀସୁପି ଭୱେସୁ କତକିରିଯା ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ପାକଟା ହୋତୀତି ଦୀପିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତଦତ୍ଥମ୍ପି ହି ଗାମତ୍ତଯଗ୍ଗହଣନ୍ତି। ତୀସୁ ଭୱେସୁ କତକିରିଯାଯାତି ଅଭିସମ୍ପରାଯେସୁ ପୁବ୍ବେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ପନ ଇଦାନି, ପୁବ୍ବେ ଚ କତକିଚ୍ଚସ୍ସ।

୨୪୭। ପାଠଇଯଂ ରଥିକାଯ ୱୀଥିଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତେତି ଅଞ୍ଞାଯ ରଥିକାଯ ଅଞ୍ଞଂ ରଥିଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତେ’’ତି, ତଂତଂକିଚ୍ଚୱସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଞ୍ଚରନ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ରଥିୱୀଥିସଦ୍ଦାନମେକତ୍ଥତ୍ତା। ସିଙ୍ଘାଟକମ୍ପୀତି ୱୀଥିଚତୁକ୍କୋ। ପାସାଦୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ କରଜକାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବଦସ୍ସନସିଦ୍ଧିତୋ। ମଂସଚକ୍ଖୁମତୋ ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସମଧିଗମୋ। ଯଥାହ ‘‘ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ, ମଗ୍ଗୋ ଦିବ୍ବସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନୋ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୬୧)। ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ୱିଯ ଅଯମେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ପତ୍ୱା ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ। ଗେହଂ ପୱିସନ୍ତୋ, ତତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୱିସନ୍ତୋ, ତତୋ ଚ ୱିଜାତିୱସେନ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯା ଗେହସଦିସତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମାତରଂ କୁଟିକଂ ବ୍ରୂସି, ଭରିଯଂ ବ୍ରୂସି କୁଲାୱକ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୯)। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକୋ ନଯୋ – ଗେହଂ ପୱିସନ୍ତୋ ୱିଯ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଓକ୍କମନ୍ତୋ, ଗେହା ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଚୱନୱସେନ ଅପକ୍କମନ୍ତୋ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଗେହସଦିସତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସୀ’’ତି (ଧ। ପ। ୧୫୪)।

ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣକସତ୍ତାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଂସାରେ ପରିବ୍ଭମନକସତ୍ତା। ଅବ୍ଭୋକାସଟ୍ଠାନେତି ଅବ୍ଭୋକାସଦେସଭୂତେ। ମଜ୍ଝେତି ନଗରସ୍ସ ମଜ୍ଝଭୂତେ ସିଙ୍ଘାଟକେ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେକଦେସେ। ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକସତ୍ତା। ଇମିନା ହି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଜାତସଂୱଦ୍ଧେ ସତ୍ତେ ୱଦତି, ‘‘ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣକସତ୍ତା’’ତି ପନ ଏତେନ ତଥା ଅନିଯମିତକାଲିକେ ସାଧାରଣସତ୍ତେ। ଏୱଞ୍ହି ତେସଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସଞ୍ଚରଣକସନ୍ନିସିନ୍ନକଜନୋପମତା ଉପପନ୍ନା ହୋତୀତି। ତୀସୁ ଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ଆୱିଭୂତକାଲୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ଅନିଯମତୋ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନନୁ ଚାଯଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକଥା, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘ତୀସୁ ଭୱେସୂ’’ତି ଚତୁୱୋକାରଭୱସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ କତୋ। ନ ହି ସୋ ଅରୂପଧମ୍ମାରମ୍ମଣୋତି ଅନୁଯୋଗଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଞ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଇଦନ୍ତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୪୭) ଅଯମେତ୍ଥ ଆଚରିଯସ୍ସ ମତି, ଏୱଂ ସତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ଅଟ୍ଠକଥାଯମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅନୁଯୋଗୋ ପରିହରିତୋତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅମ୍ହାକଂ ଖନ୍ତି – ନନୁ ଚାଯଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକଥା, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ’’ତିଆଦିନା ଅୱିସେସତୋ ଚତୁୱୋକାରଭୱୂପଗସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ କତୋ। ନ ହି ସୋ ଅରୂପଧମ୍ମାରମ୍ମଣୋତି ଅନୁଯୋଗଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଞ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ‘‘ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ’’ତିଆଦିୱଚନଂ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ପାଠଇଯମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅନୁଯୋଗୋ ପରିହରିତୋତି। ଯଦଗ୍ଗେନ ସୋ ପାଠଇଯଂ ପରିହରିତୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ତସ୍ସା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଭାୱତୋ। ଦେସନାସୁଖତ୍ଥମେୱାତି କେୱଲଂ ଦେସନାସୁଖତ୍ଥଂ ଏୱ ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଚତୁୱୋକାରଭୱୂପଗାନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆୱିଭାୱସବ୍ଭାୱତୋ। ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଅରୂପଭୱ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୂ’’ତି ୱା ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି କାମାୱଚରଭୱତୋ, ରୂପାୱଚରଭୱତୋ ଚ ଚୱମାନେତି ୱା କାମାୱଚରଭୱେ, ରୂପାୱଚରଭୱେ ଚ ଉପପଜ୍ଜମାନେତି ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ହି ଦେସନା ଯଥାରହଂ ଭେଦନ୍ଭେଦକାଦିୱିଭାୱନେନ ସୁଖାସୁଖାୱବୋଧା ଚ ନ ହୋତି, ଅୱିସେସେନ ପନ ଏୱମେୱ ୱୁଚ୍ଚମାନା ସୁଖାସୁଖାୱବୋଧା ଚ। ଦେସେତୁଂ, ଅୱବୋଧେତୁଞ୍ଚ ସୁକରତାପଯୋଜନଞ୍ହି ‘‘ଦେସନାସୁଖତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାତି ଆହ ‘‘ଆରୁପ୍ପେ…ପେ… ନତ୍ଥୀ’’ତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଗୋଚରଭୂତାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନମଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଆସୱକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୪୮।ଇଧ ଓ଼ିପସ୍ସନାପାଦକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାସୁ ଓ଼ିଯ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ। ଓ଼ିପସ୍ସନାପାଦକନ୍ତି ଚ ଓ଼ିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ, ଓ଼ିପସ୍ସନା ଚ ନାମେସା ତିଓ଼ିଧା ଓ଼ିପସ୍ସକପୁଗ୍ଗଲଭେଦେନ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଓ଼ିପସ୍ସନା, ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଓ଼ିପସ୍ସନା, ସାୱକାନଂ ଓ଼ିପସ୍ସନା ଚାତି। ତତ୍ଥ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ, ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଓ଼ିପସ୍ସନା ଚିନ୍ତାମଯଞାଣସମ୍ବନ୍ଧିକା ସଯମ୍ଭୁଞାଣଭୂତା, ସାୱକାନଂ ପନ ସୁତମଯଞାଣସମ୍ବନ୍ଧିକା ପରୋପଦେସସମ୍ଭୂତା। ସା ''ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଅୱସେସରୂପାରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅଞ୍ଞତରତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯା''ତିଆଦିନା ଅନେକଧା, ଅରୂପମୁଖୱସେନ ଚତୁଧାତୁୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞତରମୁଖୱସେନ ଅନେକଧା ଚ ଓ଼ିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଓ଼ିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୬୪) ନାନାନଯତୋ ଓ଼ିଭାୱିତା, ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ପଭେଦଗମନତୋ ନାନାନଯଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସନ୍ନିସ୍ସଯସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମତରଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଓ଼ିପସ୍ସନାଞାଣଂ ହୋତି , ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ''ମହାୱଜିରଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତିଓ଼ିଭାଗେନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ପାଦକଭାୱେନ ସମାପଜ୍ଜିଯମାନା ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ଦେୱସିକଂ ସତ୍ଥୁ ୱଳଞ୍ଜନସମାପତ୍ତିଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସ୍ୱାଯଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଓ଼ିପସ୍ସନାଚାରୋ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାଯଂ ଓ଼ିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଓ଼ିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୪୪) ଉଦ୍ଦେସତୋ ଆଚରିଯେନ ଦସ୍ସିତୋ, ତତୋ ସୋ ଅତ୍ଥିକେହି ଗହେତବ୍ବୋ। ଇଧ ପନ ସାୱକାନଂ ଓ଼ିପସ୍ସନାୱ ଅଧିପ୍ପେତା।

''ଆସୱାନଂ ଖଯଞାଣାଯା''ତି ଇଦଂ କିରିଯାପଯୋଜନଭୂତେ ତଦତ୍ଥେ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଅସତିପି ପଯୋଜନୱାଚକେ ପଯୋଜନୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଖଯଞାଣନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥାଯା''ତି। ଏୱମୀଦିସେସୁ। ନିବ୍ବାନଂ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଇଧ ଖଯୋ ନାମ, ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଖଯଞାଣଂ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ପଯୋଜନଂ, ତଦତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖେପେତି ପାପଧମ୍ମେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଖଯୋ, ମଗ୍ଗୋ। ସୋ ପନ ପାପକ୍ଖଯୋ ଆସୱକ୍ଖଯେନ ଓ଼ିନା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ଖଯେ ଞାଣ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ସୁତ୍ତନ୍ତଦୁକମାତିକା ୧୪୮) ଏତ୍ଥ ଖଯଗ୍ଗହଣେନ ଆସୱକ୍ଖଯୋୱ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି ''ଆସୱାନଂ ଖଯୋ''ତି ଇମିନା। ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣନ୍ତି ଆସୱାନମନୁପ୍ପାଦଭୂତେ ଅରିଯଫଲେ ଞାଣଂ। ଖୀଯିଂସୁ ଆସୱା ଏତ୍ଥାତି ଖଯୋ, ଫଲଂ। ସମିତପାପତାଯ ସମଣୋ, ସମିତପାପତା ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅରହତ୍ତଫଲେନେୱାତି ଆହ ''ଆସୱାନଂ ଖଯା ସମଣୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଫଲ''ନ୍ତି। ଖଯାତି ଚ ଖୀଣତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୀଯନ୍ତି ଆସୱା ଏତ୍ଥାତି ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ''ଆସୱକ୍ଖଯା''ତି ପନ ସମାସୱସେନ ଦ୍ୱିଭାୱଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ଆସୱାନଂ ଖଯୋ''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଆସୱକ୍ଖଯପଦଗ୍ଗହଣଂ।

''ପରୱଜ୍ଜାନୁପସ୍ସିସ୍ସା''ତିଆଦିଗାଥା ଧମ୍ମପଦେ (ଧ। ପ। ୨୫୩)। ତତ୍ଥ ଉଜ୍ଝାନସଞ୍ଞିନୋତି ଗରହସଞ୍ଞିନୋ। ଅରାତି ଦୂରା। ''ଅରା ସିଙ୍ଘାମି ୱାରିଜ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୪; ଜା। ୧।୬।୧୧୬) ଓ଼ିଯ ହି ଦୂରତ୍ଥୋଯଂ ନିପାତୋ। ''ଆରା''ତିପି ପାଠୋ। ଅରାସଦ୍ଦୋ ଓ଼ିଯ ଆରାସଦ୍ଦୋପି ଦୂରତ୍ଥେ ଏକୋ ନିପାତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଦେୱ ହି ପଦଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ଉଦାହଟଂ। କାମଞ୍ଚ ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତା ଆରା ଦୂରଂ ଗତୋୱ ହୋତୀ''ତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୫୩) ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାପି ଆସୱୱୁଦ୍ଧିଯା ସଙ୍ଖାରେ ୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଓ଼ିସଙ୍ଖାରତୋ ସୁୱିଦୂରଦୂରୋ, ତସ୍ମା ''ଆରା ସୋ ଆସୱକ୍ଖଯା''ତି ଏତ୍ଥ ଆସୱକ୍ଖଯପଦଂ ଓ଼ିସଙ୍ଖାରାଧିୱଚନମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ ''ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି। ଖଯନଂ ଖଯୋ, ଆସୱାନଂ ଖଣନିରୋଧୋ। ସେସଂ ତସ୍ସ ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଭଙ୍ଗୋ ଆସୱାନଂ ଖଯୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଯୋଜନା। ଇଧ ପନ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ମଗ୍ଗୋପି ଅୱିନାଭାୱତୋ। ନ ହି ନିବ୍ବାନମନାରବ୍ଭ ମଗ୍ଗେନେୱ ଆସୱାନଂ ଖଯୋ ହୋତୀତି।

ତନ୍ନିନ୍ନନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଆସୱାନଂ ଖଯଞାଣେ ନିନ୍ନଂ। ସେସଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପାଠଇଯଂ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ଅନୱସେସେତ୍ୱା ଚ ତଦା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏତ୍ତକ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋତି ଅନୱସେସେତ୍ୱା ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦି। ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧୱସେନ ପଜାନନମେୱ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନନଂ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି ''ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେନା''ତି ଇମିନା। ରସୋତି ସଭାୱୋ ରସିତବ୍ବୋ ଜାନିତବ୍ବୋତି କତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ରସୋ ସରସୋ, ସୋ ଏୱ ଲକ୍ଖଣଂ, ତସ୍ସ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନଞ୍ଚ ନାମ ଯଥା ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ସରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି। ''ନିବ୍ବତ୍ତିକ''ନ୍ତି ଇମିନା ''ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ''ତି ନିବ୍ବଚନଂ ଦସ୍ସେତି। ତଦୁଭଯନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ଚ। ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱାତି ଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କାରଣଭୂତଂ ଆଗମ୍ମ। ଠାନନ୍ତି ହି କାରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି କତ୍ୱା। ତଦୁଭଯଂ ପତ୍ୱାତି ଚ ତଦୁଭଯୱତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତଦୁଭଯସ୍ସ ପତ୍ତି ଓ଼ିଯ ୱୁତ୍ତା। ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ହି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତି, ନ ତଦୁଭଯସ୍ସ। ଅପିଚ ପତ୍ୱାତି ପାପୁଣନହେତୁ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ସମାପଜ୍ଜନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସମାନକତ୍ତୁକେ ଓ଼ିଯ ହି ସମାନକତ୍ତୁକେପି ତ୍ୱାପଚ୍ଚଯସ୍ସ ହେତ୍ୱତ୍ଥେ ପୱତ୍ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥେସୁ ପାକଟା। ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ''ନ ପୱତ୍ତତି ତଦୁଭଯମେତେନା''ତି କତ୍ୱା, ଅପ୍ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱା ''ନ ପୱତ୍ତତି ତଦୁଭଯମେତ୍ଥା''ତି କତ୍ୱା, ଅନେନ ଚ ''ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ୱା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ''ତି ନିବ୍ବଚନଂ ଦସ୍ସେତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯସ୍ସ ପନ

ଗହଣଂ ତଂନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ତସ୍ସାପି ନିରୁଜ୍ଝନଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିବ୍ବାନପଦେଯେଵ ତ-ସଦ୍ଦୋ ନିଵତ୍ତତୀତି ଅଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ପୁନ ଵୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବନାମିକଞ୍ହି ପଦଂ ଵୁତ୍ତସ୍ସ ଵା ଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଗାହକଂ, ଵୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଵା। ତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ। ସମ୍ପାପକନ୍ତି ସଚ୍ଛିକରଣଵସେନ ସମ୍ମଦେଵ ପାପକଂ, ଏତେନ ଚ ‘‘ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଗମଯତି, ଗଚ୍ଛତି ଵା ଏତାଯାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ, ସାଯେଵ ପଟିପଦା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦା’’ତି ନିବ୍ବଚନଂ ଦସ୍ସେତି।

କିଲେସଵସେନାତି ଆସଵସଙ୍ଖାତକିଲେସଵସେନ। ତଦେଵ ଆସଵପରିଯାଯେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନ ଆହ, ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ଥ ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରିଯାଯଦେସନାଭାଵୋ ନାମ ହି ଆଵେଣିକୋ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମୋତି ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତୋଵାଯମତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ଆସଵାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାଯୋଵ ଅତ୍ଥି, ନ ସେସସଚ୍ଚପରିଯାଯୋ, ଅଥ କସ୍ମା ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତସଚ୍ଚାନିଯେଵ କିଲେସଵସେନ ପରିଯାଯତୋ ପୁନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏଵମାହାତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଂସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ପନ ସେସସଚ୍ଚାନଂ ତଂସମୁଦଯାଦିପରିଯାଯୋପି ଲବ୍ଭତୀତି କତ୍ଵା ଏଵଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାଯଭୂତଆସଵସମ୍ବନ୍ଧାନି ହି ଆସଵସମୁଦଯାଦୀନୀତି, ସଚ୍ଚାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋତିପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ଆସଵାନଂ ଖଯଞ୍ଞାଣାଯା’’ତି ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ଚେତ୍ଥ ଆସଵାନମେଵ ଗହଣଂ, ନ ସେସକିଲେସାନଂ ତଥା ଅନାରଦ୍ଧତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ‘‘କାମାସଵାପି ଚିତ୍ତଂ ଵିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧। ୨୪୮; ମ। ନି। ୧।୪୩୩; ୩।୧୯) ଆସଵଵିମୁତ୍ତସୀସେନେଵ ସବ୍ବକିଲେସଵିମୁତ୍ତି ଵୁତ୍ତା। ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋଵ ଇଧ କଥିତୋ ଲୋକିଯଵିପସ୍ସନାଯ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ ମିସ୍ସକତ୍ତାତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସହ ଵିପସ୍ସନାଯ କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଂ କଥେସୀ’’ତି। ‘‘ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ’’ତି ଇମିନା ତଯୋପି ପରିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାଵନାଭିସମଯା ଵୁତ୍ତା ଚତୁସଚ୍ଚପଜାନନାଯ ଏଵ ଚତୁକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିତୋ, ପହାନାଭିସମଯୋ ପନ ପାରିସେସତୋ ‘‘ଵିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଇମିନା ଵୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ଚତ୍ତାରି ହି କିଚ୍ଚାନି ଚତୁସଚ୍ଚପଜାନନାଯ ଏଵ ସିଦ୍ଧାନି। ଯଥାହ ‘‘ତଂ ଖୋ ପନିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞାତନ୍ତି ମେ ଭିକ୍ଖଵେ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାଵ। ୧୫; ପଟି। ମ। ୨।୨୯)। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକୋ ନଯୋ – ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋତି ଚ ହେତୁନିଦ୍ଦେସୋ, ‘‘ଜାନନହେତୁ ପସ୍ସନହେତୁ କାମାସଵାପି ଚିତ୍ତଂ ଵିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିନା ଯୋଜନା। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଜାନନପସ୍ସନକିରିଯାନଂ, ଵିମୁଚ୍ଚନକିରିଯାଯ ଚ ସମାନକାଲତା, ତଥାପି ଧମ୍ମାନଂ ସମାନକାଲିକାନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତା ସହଜାତାଦିକୋଟିଯା ଲବ୍ଭତୀତି, ହେତୁଗବ୍ଭଵିସେସନତାଦସ୍ସନମେତନ୍ତିପି ଵଦନ୍ତି।

ଭଵାସଵଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଭଵରାଗସ୍ସ ଵିଯ ଭଵଦିଟ୍ଠିଯାପି ସମଵରୋଧୋତି ଦିଟ୍ଠାସଵସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅଧୁନା ପନ ‘‘ଦିଟ୍ଠାସଵାପି ଚିତ୍ତଂ ଵିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ନ ପୋରାଣୋ, ପଚ୍ଛା ପମାଦଲିଖିତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଭଯଭେରଵସୁତ୍ତସଂଵଣ୍ଣନାଦୀସୁ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୪) ଅନେକାସୁପି ତଥେଵ ସଂଵଣ୍ଣିତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ପାଠଇଯଂ ସଚ୍ଚପଟିଵେଧୋ ଅନିଯମିତପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନିଯମିତକାଲଵସେନ ଵୁତ୍ତୋ, ତଥାପି ଅଭିସମଯକାଲେ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଏଵଂ ଜାନତୋ ଏଵଂ ପସ୍ସତୋ’’ତି ଵତ୍ତମାନକାଲନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ସୋ ଚ କାମଂ କସ୍ସଚି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପରଂ ଯାଵଜ୍ଜତନା ଅତୀତକାଲିକୋ ଏଵ, ସବ୍ବପଠମଂ ପନସ୍ସ ଅତୀତକାଲିକତ୍ତଂ ଫଲକ୍ଖଣେନ ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଵିମୁତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ଇମିନା ଫଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି। ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଫଲପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଂ ତଥା ଚେଵ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ତଦଵିନାଭାଵତୋ ସେସାନି ନିରଵସେସାନି ଗହେତବ୍ବାନି, ଏକଦେସାନି ଵା ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯପି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାଯ ସମ୍ଭଵତୋ। ‘‘ଖୀଣା ଜାତୀ’’ତିଆଦୀହି ପଦେହି ‘‘ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯା’’ତି ପଦପରିଯୋସାନେହି। ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ଭୂମିନ୍ତି ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ନନୁ ଚ ‘‘ଵିମୁତ୍ତସ୍ମିଂ ଵିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ଫଲମେଵ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତା ଭୂମି, ଅଥ କଥଂ ‘‘ଖୀଣା ଜାତୀ’’ତିଆଦୀହି ତସ୍ସ ଭୂମିଦସ୍ସନନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ‘‘ତେନ ହୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣେନ ଵିଜ୍ଜମାନସ୍ସାପି କମ୍ମସ୍ସ ଆଯତିଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଭାଵତୋ ‘‘ଖୀଣା ଜାତୀ’’ତି ପଜାନାତି, ଯସ୍ମା ଚ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାଦୀହି ‘‘ଵୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଜାନାତି, ତସ୍ମା ‘‘ଖୀଣା ଜାତୀ’’ତିଆଦୀହି ତସ୍ସ ଭୂମିଦସ୍ସନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ତେନ ଞାଣେନା’’ତି ହି ଯଥାରୁତତୋ, ଅଵିନାଭାଵତୋ ଚ ଗହିତେନ ପଞ୍ଚଵିଧେନ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଖୀଣା ଜାତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ସୋତୁଜନାନଂ ସୁଵିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ପରମ୍ମୁଖା ଵିଯ ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ‘‘କତମା ପନା’’ତିଆଦିନା। ଯେନ ପନାଧିପ୍ପାଯେନ ଚୋଦନା କତା, ତଦଧିପ୍ପାଯଂ ପକାସେତ୍ଵା ପରିହାରଂ ଵତ୍ତୁକାମୋ ‘‘ନ ତାଵସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ନ ତାଵ…ପେ… ଵିଜ୍ଜମାନତ୍ତା’’ତି ଵକ୍ଖମାନମେଵ ହି ଅତ୍ଥଂ ମନସି କତ୍ଵା ଅଯଂ ଚୋଦନା ସମୁଟ୍ଠାପିତା, ତତ୍ଥ ନ ତାଵସ୍ସ ଅତୀତାଜାତି ଖୀଣାତି ଅସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅତୀତା ଜାତି, ନ ତାଵ ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ଖୀଣା। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ପୁବ୍ବେଵ ଖୀଣତ୍ତା’’ତି, ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ପୁରିମତରମେଵ ନିରୁଜ୍ଝନଵସେନ ଖୀଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ଅନାଗତା ଅସ୍ସ ଜାତି ଖୀଣା ମଗ୍ଗଭାଵନାଯାତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଅନାଗତେ ଵାଯାମାଭାଵତୋ’’ତି, ଇଦଞ୍ଚ ଅନାଗତଭାଵସାମଞ୍ଞମେଵ ଗହେତ୍ଵା ଲେସେନ ଚୋଦନାଧିପ୍ପାଯଵିଭାଵନତ୍ଥଂ ଵଦତି, ନ ଅନାଗତଵିସେସଂ ଅନାଗତେ ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ଖେପନପଯୋଗାଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିଜ୍ଜମାନେଯେଵ ହି ପଯୋଗୋ ସମ୍ଭଵତି, ନ ଅଵିଜ୍ଜମାନେତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନାଗତଵିସେସୋ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ସ ଚ ଖେପନେ ଵାଯାମୋପି ଲବ୍ଭତେଵ।

ତେନାହ ‘‘ଯା ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଅନାଗତୱିସେସୋତି ଚ ଅଭାୱିତେ ମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହୋ ଅନନ୍ତରଜାତିଭେଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଅସ୍ସ ଜାତି ଖୀଣା ମଗ୍ଗଭାୱନାଯାତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା’’ତି, ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନତାଯ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ହି ଜାତି। ‘‘ଯା ପନା’’ତିଆଦିନା ପନ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ କିଲେସହେତୁୱିନାସନମୁଖେନ ଅନାଗତଜାତିଯା ଏୱ ଖୀଣଭାୱୋ ପକାସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକଚତୁପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୂତି ଭୱତ୍ତଯଗ୍ଗହଣଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନୱସେସତୋ ଜାତିଯା ଖୀଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ପୁବ୍ବପଦଦ୍ୱଯେପେତ୍ଥ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ। ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପଭେଦାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ତଂ ସୋ’’ତିଆଦି ‘‘କଥଞ୍ଚ ନଂ ପଜାନାତୀ’’ତି ଚୋଦନାଯ ସୋଧନାୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଜାତିଂ। ସୋତି ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ପଜାନନାଯ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଦସ୍ସନଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପରମ୍ପରାଯ ତଥା ପଜାନନା ସିଦ୍ଧାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତରୱିଭାୱନତ୍ଥମେୱ ହି ‘‘ଜାନନ୍ତୋ ପଜାନାତୀ’’ତି ୱତ୍ତମାନୱଚନଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଜାନନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା, ଜାନନହେତୁ ୱା ପଜାନାତି ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସୋ ନାମ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସତୋ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନମେୱାତି ଆହ ‘‘ପରିୱୁତ୍ଥ’’ନ୍ତି, ସମନ୍ତତୋ ନିରୱସେସେନ ୱସିତଂ ପରିଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କସ୍ମା ପନିଦଂ ସୋ ଅତୀତକାଲୱସେନ ପଜାନାତୀତି ଅନୁଯୋଗେନାହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକେନ ହି ସଦ୍ଧି’’ନ୍ତିଆଦି। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକୋପି ହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ନାମ ଦକ୍ଖିଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ତଥା ଏୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ୱସନ୍ତି ନାମାତି ୱସନ୍ତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତି, ନ ୱୁତ୍ଥୱାସା। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ଥୱାସତ୍ତା। ନନୁ ଚ ‘‘ସୋ ‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା ପାଠଇଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯେୱ ୱୁତ୍ତା, ନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାୱନାୱସେନ ସୋଠଅସୱିଧଂ କିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପିତ’’ନ୍ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନମ୍ପି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ହି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାଯ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନମ୍ପି ସେସାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାନୁଗୁଣାୱ ପୱତ୍ତି, ଇତରସଚ୍ଚେସୁ ଚ ନେସଂ ପହାନାଭିସମଯାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତି ପାକଟା ଏୱାତି। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧମଗ୍ଗେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ପରିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାୱନାପି ଯାୱଦେୱ ସମୁଦଯପହାନତ୍ଥାତି କତ୍ୱା ତଦତ୍ଥେଯେୱ ତାସଂ ପକ୍ଖିପନେନ ‘‘କତଂ କରଣୀଯ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦୁକ୍ଖମୂଲଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଇମିନାପି ତଦେୱ ପକାରନ୍ତରେନ ୱିଭାୱେତି।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ‘‘କତଂ କରଣୀଯ’’ନ୍ତି ଅତୀତନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଆହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକାଦଯୋ’’ତିଆଦି। ଇମେ ପକାରା ଇତ୍ଥଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଇତ୍ଥତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇତ୍ଥଭାୱାଯା’’ତି ଇମିନା, ଆଯ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ସମ୍ପଦାନତ୍ଥେ, ତଦତ୍ଥାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେ ପନ ପକାରା ଅରିଯମଗ୍ଗବ୍ୟାପାରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଦଯୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ସୋଠଅସକିଚ୍ଚଭାୱାଯା’’ତି। ତେ ହି ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ମଗ୍ଗେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତେ ତଂକିଚ୍ଚପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯପି ସୁଖେନ ସିଦ୍ଧିତୋ। ଏୱଂ ସାଧାରଣତୋ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୁକିଚ୍ଚୱସେନ ସୋଠଅସକିଚ୍ଚଭାୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ତେସୁପି କିଚ୍ଚେସୁ ପହାନମେୱ ପଧାନଂ ତଦତ୍ଥତ୍ତା ଇତରେସଂ ପରିଞ୍ଞାଦୀନନ୍ତି ତଦେୱ ୱିସେସତୋ ପକାସେତୁଂ ‘‘କିଲେସକ୍ଖଯଭାୱାଯ ୱା’’ତି ଆହ।

ଅପିଚ ପୁରିମନଯେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପରମ୍ପରାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଧାନତ୍ତା ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱିଧିମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତିପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଅଯଂ ପକାରୋ ଇତ୍ଥଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ, ଆଯସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସମ୍ପଦାନୱଚନସ୍ସ କାରିଯଭୂତୋ ନିସ୍ସକ୍କତ୍ଥେତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇତ୍ଥଭାୱତୋ’’ତି ଇମିନା। ‘‘ଇମସ୍ମା ଏୱଂ ପକାରା’’ତି ପନ ୱଦନ୍ତୋ ପକାରୋ ନାମ ପକାରୱନ୍ତତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଭେଦୋ ନତ୍ଥି। ଯଦି ହି ସୋ ଭେଦୋ ଅସ୍ସ, ତସ୍ସେୱ ସୋ ପକାରୋ ନ ସିଯା, ତସ୍ମା ଇତ୍ଥଂ-ସଦ୍ଦୋ ପକାରୱନ୍ତୱାଚକୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଅଭେଦେପି ସତି ଅୱଯୱାୱଯୱିତାଦିନା ଭେଦପରିକପ୍ପନାୱସେନ ସିଯା କିଞ୍ଚି ଭେଦମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଇତ୍ଥତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପକାରୱାଚକୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅଯମିଧ ଟୀକାଯଂ, (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୪୮) ମଜ୍ଝିମାଗମଟୀକାୱିନଯଟୀକାଦୀସୁ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୪) ଚ ଆଗତନଯୋ।

ସଦ୍ଦୱିଦୂ ପନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତାନୁସାରେନ ଏୱମିଚ୍ଛନ୍ତି – ଅଯଂ ପକାରୋ ଅସ୍ସାତି ଇତ୍ଥଂ, ପକାରୱନ୍ତୋ। ୱିଚିତ୍ରା ହି ତଦ୍ଧିତୱୁତ୍ତି। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ, ପକାରୋ, ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତ୍ଥଭାୱତୋ ଇମସ୍ମା ଏୱଂ ପକାରା’’ତି ଆହାତି। ପଠମୱିକପ୍ପେପି ଯଥାରହଂ ଏସ ନଯୋ। ଇଦାନି ୱତ୍ତମାନଖନ୍ଧସନ୍ତାନାତି ସରୂପକଥନଂ। ଅପରନ୍ତି ଅନାଗତଂ। ‘‘ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତି ଇଦାନି ପାଠୋ, ‘‘ଇମେ ପନ ଚରିମକତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତି ପନ ମଜ୍ଝିମାଗମୱିନଯଟୀକାଦୀସୁ, (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୪) ଇଧ ଚ ଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୪୮) ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗିତପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଚରିମକତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତାତି ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଭାୱେନ ପଚ୍ଛିମକତ୍ତଭାୱକଥିତା। ପରିଞ୍ଞାତାତି ମଗ୍ଗେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଞାତା। ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା ଅନୋକାସା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଏତେନ ହି ତେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅପରିଞ୍ଞାମୂଲାଭାୱେନ ଅପତିଟ୍ଠାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅପରିଞ୍ଞାମୂଲିକା ହି ପତିଟ୍ଠା, ତଦଭାୱତୋ ପନ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ଯଥାହ ‘‘କବଳୀକାରେ ଚେ ଭିକ୍ଖୱେ ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ, ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ, ଅତ୍ଥି

ତଣ୍ଟୁ, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୁଳହ''ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୬୪; କଥା। ୨୯୬; ମହାନି। ୭)। ତଦୁପମଂ ୱିଭାୱେତି ''ଛିନ୍ନମୂଲକା ରୁକ୍ଖା ୱିଯା''ତି ଇମିନା, ଯଥା ଛିନ୍ନମୂଲକା ରୁକ୍ଖା ମୂଲାଭାୱତୋ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା ଅନୋକାସା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏୱମେତେପି ଅପରିଞ୍ଞାମୂଲାଭାୱତୋତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନା। ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧେନାତି ପରିନିବ୍ବାନଚିତ୍ତନିରୋଧେନ। ଅନୁପାଦାନୋତି ଅନିନ୍ଧନୋ। ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାୱନ୍ତି ଯେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ତଥା ତଥା ପରିକପ୍ପନାସିଦ୍ଧା ପଞ୍ଞତ୍ତି, ତଦଭାୱତୋ ତସ୍ସାପି ଧରମାନକପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଅଭାୱେନ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିକଭାୱଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ପଣ୍ଣତ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ ଯଥା ''ପଞ୍ଞାସ ପଣ୍ଣାସା''ତି। ପଞ୍ଞାସ ପଣ୍ଣାଦେସୋତି ହି ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ୱଦନ୍ତି।

୨୪୯। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସଂଖିପତି ସଙ୍କୁଚିତୋ ଭୱତୀତି ସଙ୍ଖେପୋ, ପବ୍ବତମତ୍ଥକଂ। ତଞ୍ହି ପବ୍ବତପାଦତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ବହୁଲଂ ସଂଖିତ୍ତଂ ସଙ୍କୁଚିତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ପବ୍ବତମତ୍ଥକେ''ତି, ପବ୍ବତସିଖରେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକୋ ନଯୋ – ସଙ୍ଖିପୀଯତି ପବ୍ବତଭାୱେନ ଗଣୀଯତୀତି ସଙ୍ଖେପୋ, ପବ୍ବତପରିଯାପନ୍ନୋ ପଦେସୋ, ତସ୍ମିଂ ପବ୍ବତପରିଯାପନ୍ନେ ପଦେସେତି ଅତ୍ଥୋତି। ଅନାୱିଲୋତି ଅକାଲୁସିଯୋ, ସା ଚସ୍ସ ଅନାୱିଲତା କଦ୍ଦମାଭାୱେନ ହୋତୀତି ଆହ ''ନିକ୍କଦ୍ଦମୋ''ତି। ସପତି ଅପଦାପି ସମାନା ଗଚ୍ଛତୀତି ସିପ୍ପି, ଖୁଦ୍ଦକା ସିପ୍ପି ସିପ୍ପିଯୋ କା-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା, ଯୋ ''ମୁତ୍ତିକୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୱତି ପସୱତୀତି ସମ୍ବୁକୋ, ଯଂ ''ଜଲସୁତ୍ତି, ସଙ୍ଖଲିକା''ତି ଚ ୱୋହରନ୍ତି। ସମାହାରେ ଯେଭୁଯ୍ୟତୋ ନପୁଂସକପଯୋଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସିପ୍ପିଯସମ୍ବୁକ''ନ୍ତି। ଏୱମୀଦିସେସ୍ୱ। ସକ୍ଖରାତି ମୁଟ୍ଠିପ୍ପମାଣା ପାସାଣା। କଥଲାନୀତି କପାଲଖଣ୍ଡାନି। ସମୂହୱାଚକସ୍ସ ଘଟାସଦ୍ଦସ୍ସ ଇଧ ଲିଙ୍ଗସ୍ସାପି ଦିସ୍ସନତୋ ''ଗୁମ୍ବ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ଘଟା''ତି ଇମିନା।

କାମଞ୍ଚ ''ସିପ୍ପିଯସମ୍ବୁକମ୍ପି ସକ୍ଖରକଥଲମ୍ପି ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପୀ''ତି ଏତ୍ଥ ସକ୍ଖରକଥଲଂ ତିଟ୍ଠତିଯେୱ, ସିପ୍ପିଯସମ୍ବୁକମଚ୍ଛଗୁମ୍ବାନି ଚରନ୍ତିପି ତିଟ୍ଠନ୍ତିପି, ତଥାପି ସହଚରଣନଯେନ ସବ୍ବାନେୱ ଚରନ୍ତି ୱିଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହି ''ସକ୍ଖରକଥଲଂ ତିଟ୍ଠତିଯେୱା''ତିଆଦିନା ଯଥାସମ୍ଭୱମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି, ''ଯଥା ପନା''ତିଆଦିନା ପନ ସହଚରଣନଯଂ। ପନ-ସଦ୍ଦୋ ଅରୁଚିସଂସୂଚନେ, ତଥାପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତରନ୍ତରାତି ବହୂନଂ ଗାୱୀନମନ୍ତରନ୍ତରା ଠିତାସୁ ଗାୱୀସୁ ୱିଜ୍ଜମାନାସୁପି। ଗାୱୋତି ଗାୱିଯୋ। ଇତରାପୀତି ଠିତାପି ନିସିନ୍ନାପି। ଚରନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ସହଚରଣନଯେନ। ତିଟ୍ଠନ୍ତମେୱାତିଆଦୀସୁ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ସିପ୍ପିଯସମ୍ବୁକମଚ୍ଛଗୁମ୍ବାନଂ ଚରଣକିରିଯାଯପି ଯୋଗତୋ ଠାନକିରିଯାଯ ଅନେକନ୍ତତ୍ତା ଏକନ୍ତତୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତମେୱ ନ କଦାଚିପି ଚରନ୍ତଂ ସକ୍ଖରକଥଲଂ ଉପାଦାଯ ସିପ୍ପିଯସମ୍ବୁକମ୍ପି ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତୁ ତେସଂ ଠାନକିରିଯମୁପାଦାଯ। ତେସଂ ପନ ଚରଣକିରିଯମୁପାଦାଯ ''ଚରନ୍ତମ୍ପୀ''ତି ପି-ସଦ୍ଦଲୋପୋ ହେତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇତରମ୍ପି ଦ୍ୱଯନ୍ତି ସିପ୍ପିଯସମ୍ବୁକମଚ୍ଛଗୁମ୍ବଂ ପଦୱସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରଞ୍ଚ ଦ୍ୱଯନ୍ତି ସିପ୍ପିଯସମ୍ବୁକମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମେୱ। ଚରନ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ତେସଂ ଠାନକିରିଯମୁପାଦାଯ ''ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପୀ''ତି ପି-ସଦ୍ଦଲୋପୋ, ଏୱମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ସହଚରଣନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ପନ ଯଥାଲାଭନଯୋପି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''କିଂ ୱା ଇମାଯ ସହଚରିଯାଯ, ଯଥାଲାଭଗ୍ଗହଣଂ ପନେତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକ୍ଖରକଥଲସ୍ସ ହି ୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତନ୍ତି, ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକସ୍ସ ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବସ୍ସ ଚ ୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପୀତି ଏୱଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୪୯)। ଅଲବ୍ଭମାନସ୍ସାପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସହଯୋଗୀୱସେନ ଦେସନାମତ୍ତଂ ପତି ସହଚରଣନଯୋ, ସାଧାରଣତୋ ଦେସିତସ୍ସାପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭୱୱସେନ ୱିୱେଚନଂ ପତି ଯଥାଲାଭନଯୋତି ଉଭଯଥାପି ଯୁଜ୍ଜତି।

ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ୱଦନ୍ତି – ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସକ୍ଖରକଥଲଂ ତିଟ୍ଠତିଯେୱ, ଇତରାନି ଚରନ୍ତିପି ତିଟ୍ଠନ୍ତିପୀ''ତି ଇମିନା ଯଥାଲାଭନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱେଚିତତ୍ତା, ''ଯଥା ପନା''ତିଆଦିନା ପନ ସହଚରଣନଯୋ ଅଲବ୍ଭମାନସ୍ସାପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସହଯୋଗୀୱସେନ ଦେସନାମତ୍ତସ୍ସ ୱିଭାୱିତତ୍ତାତି , ତଦେତମ୍ପି ଅନୁପୱଜ୍ଜମେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଯୁତ୍ତତ୍ତା, ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ତଥା ଦସ୍ସନସ୍ସାପି ସମ୍ଭୱତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ତୀରେତି ଉଦକରହଦସ୍ସ ତୀରେ। ଉଦକରହଦୋ ଚ ନାମ କତ୍ଥଚି ସମୁଦ୍ଦୋପି ୱୁଚ୍ଚତି ''ରହଦୋପି ତତ୍ଥ ଗମ୍ଭୀରୋ, ସମୁଦ୍ଦୋ ସରିତୋଦକୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୮)। କତ୍ଥଚି ଜଲାସଯୋପି ''ରହଦୋପି ତତ୍ଥ ଧରଣୀ ନାମ, ଯତୋ ମେଘା ପୱସ୍ସନ୍ତି, ୱସ୍ସା ଯତୋ ପତାଯନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ, (ଦୀ। ନି। ୩। ୨୮୧) ଇଧାପି ଜଲାସଯୋୟେୱ। ସୋ ହି ଉଦକୱସେନ ରହୋ ଚକ୍ଖୁରହାଦିକଂ ଦଦାତୀତି ଉଦକରହଦୋ ଓ-କାରସ୍ସ ଅ-କାରଂ କତ୍ୱା। ସଦ୍ଦୱିଦୂ ପନ ''ଉଦକଂ ହରତୀତି ଉଦକରହଦୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନା''ତି ୱଦନ୍ତି।

''ଏତ୍ତାୱତା''ତିଆଦିନା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନନ୍ତରଂ ଦସ୍ସିତୱିପସ୍ସନାଞାଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ। ତତ୍ଥ ଏତ୍ତାୱତାତି ''ପୁନ ଚପରଂ ମହାରାଜ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ…ପେ… ଞାଣଦସ୍ସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତୀ''ତିଆଦିନା ଏତ୍ତକେନ, ଏତପରିମାଣୱନ୍ତେନ ୱା ୱଚନକ୍କମେନ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣନ୍ତି ଞାଣଦସ୍ସନନାମେନ ଦସ୍ସିତଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ, ତସ୍ସ ଚ ୱିସୁଂ ଗଣନଦସ୍ସନେନ ହେଟ୍ଠା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତବ୍ବତାକାରଣେସୁ ତୀସୁ ନଯେସୁ ତତିଯନଯସ୍ସେୱ ଯୁତ୍ତତରଭାୱୋପି ଦୀପିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମନୋମଯଞାଣସ୍ସ ଇଦ୍ଧିୱିଧସମୱରୋଧିତଭାୱେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨। ୩୭୯ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତେପି ଇଧ ପାଠଇଯଂ ୱିସୁଂ ଦେସିତତ୍ତା ୱିସୁଂ ଏୱ ଗହଣଂ, ତଥା ଦେସନା ଚ ପାଟିଯେକ୍କସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସାମଞ୍ଞଫଲତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଦ୍ୱଯସ୍ସ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତତ୍ତା ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଓସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତବ୍ବସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତଂ ତଂ ଞାଣଦ୍ୱଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ହି ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଂ, ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱେପି ଞାଣାନି ପରିଭଣ୍ଡାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣନ୍ତି ଚୁତୂପପାତଞ୍ଞାଣନାମେନ ଦସ୍ସିତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ।

ସବ୍ବେସଂ ପନ ଦସନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଅନାଗତତ୍ତା ତତ୍ଥାନାଗତଞ୍ଞାଣାନଂ ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେସ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ଦସନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେ, ତେସୁ ୱା ଦସସୁ ଞାଣେସୁ। ଭୂମିଭେଦତୋ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଂ, କାଲଭେଦତୋ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ସନ୍ତାନଭେଦତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ଚାତି ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ସତ୍ତୱିଧାରମ୍ମଣଂ। ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିତିକତ୍ତଯେନେୱ ହି ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗୋ, ନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତିକେନ। ନିମ୍ମିତରୂପାଯତନମତ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ତନା ନିମ୍ମିତଂ ରୂପାରମ୍ମଣମେୱ, ଅତ୍ତନା ୱା ନିମ୍ମିତେ ମନୋମଯେ କାଯେ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ରୂପାଯତନମେୱାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ଇଦଞ୍ହି ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅଭିନିମ୍ମିଯମାନେ ମନୋମଯେ କାଯେ ରୂପାଯତନମେୱାରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନମଭାୱତୋ । ନ ହି ରୂପକଲାପୋ ଗନ୍ଧାଯତନାଦିୱିରହିତୋ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବଥା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନମେୱ ନିମ୍ମିତରୂପଂ। ତେନାହ ''ପରିତ୍ତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି, ଯଥାକ୍କମଂ ଭୂମିକାଲସନ୍ତାନଭେଦତୋ ତିୱିଧାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନୱସେନ ଏକଧମ୍ମାରମ୍ମଣମ୍ପି ସମାନଂ ଆସୱକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିତିକୱସେନ ତିୱିଧାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପ୍ପମାଣବହିଦ୍ଧାନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ପରିତ୍ତତିକୱସେନ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱସେନ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଅତୀତତିକୱସେନ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ହୋତି।

ଉତ୍ତରିତରସଦ୍ଦୋ, ପଣୀତତରସଦ୍ଦୋ ଚ ପରିଯାଯୋତି ଦସ୍ସେତି ''ସେଟ୍ଠତର''ନ୍ତି ଇମିନା। ରତନକୂଟଂ ୱିଯ କୂଟାଗାରସ୍ସ ଅରହତ୍ତଂ କୂଟଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଭୂତଂ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ଅରହତ୍ତପରିଯୋସାନତ୍ତାତି ଆହ ''ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନା''ତି। ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି ତିତ୍ଥକରମତହରୱିଭାୱିନିଂ ନାନାୱିଧକୁହନଲପନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିଦ୍ଧଂସିନିଂ ତିୱିଧସୀଲାଲଙ୍କତପରମସଲ୍ଲେଖପଟିପତ୍ତିପରିଦୀପିନିଂ ଝାନାଭିଞ୍ଞାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୱିଭୂସିନିଂ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧମହାସାମଞ୍ଞଫଲପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଦେସନଂ ରତନାଗାରଂ ୱିଯ ରତନକୂଟେନ ଅରହତ୍ତକୂଟେନ ନିଟ୍ଠାପେସି ''ୱିମୁତ୍ତସ୍ମି''ନ୍ତି ଇମିନା, ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଜାତସତ୍ତୁଉପାସକତ୍ତପଟିୱେଦନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୫୦। ଏତ୍ତାୱତା ଭଗୱତା ଦେସିତସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ''ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ''ତିଆଦିପାଠସ୍ସପି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତୋ ପଠମଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରାଜା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସାମଞ୍ଞଫଲେ, ସୁତ୍ତପଦେସେ ୱା। କରଣଂ କାରୋ, ସାଧୁ ଇତି କାରୋ ତଥା, ''ସାଧୁ ଭଗୱା, ସାଧୁ ସୁଗତା''ତିଆଦିନା ତଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ। ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନନ୍ତି ଦେସନାଯ ଆଦିଞ୍ଚ ମଜ୍ଝଞ୍ଚ ପରିଯୋସାନଞ୍ଚ। ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସାଦରଂ ଗାରୱଂ ସୁତ୍ୱା, ''ଚିନ୍ତେତ୍ୱା''ତି ଏତ୍ଥ ଇଦଂ ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାୱଚନଂ। ଇମେ ପଞ୍ହେ ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅହଂ ଚିରଂ ୱତ ଅମ୍ହି, ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଅହଂ ଥୁସେ କୋଟ୍ଟେନ୍ତୋ ୱିଯ କଞ୍ଚି ସାରଂ ନାଲତ୍ଥନ୍ତି ଯୋଜନା। ତଥା ଯୋ…ପେ… ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି, ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଗୁଣସମ୍ପଦା ଅହୋ ୱତ। ଦସବଲସ୍ସ ଗୁଣାନୁଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅହଂ ୱଞ୍ଚିତୋ ସୁଚିରଂ ୱତ ଅମ୍ହୀତି। ୱଞ୍ଚିତୋତି ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ୱଞ୍ଚିତୋ ଆୱଟ୍ଟିତୋ, ମୋହେନ ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ ଅମ୍ହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଦସବଲସ୍ସ ଗୁଣାନୁଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତୋ''ତି। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତି। ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଆୱିକରୋନ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନସମତ୍ଥାଯପି ଉବ୍ବେଗପୀତିଯା ଅନୁଲ୍ଲଙ୍ଘନମ୍ପି ସିଯାତି ଆହ ''ପଞ୍ଚୱିଧାଯ ପୀତିଯା ଫୁଟସରୀରୋ''ତି। ଫୁଟସରୀରୋତି ଚ ଫୁସିତସରୀରୋତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ବ୍ୟାପିତସରୀରୋତି ସବ୍ବାଯ ପୀତିଯା ଅବ୍ୟାପିତତ୍ତା। ତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପସାଦସ୍ସ ଆୱିକରଣଂ, ଉପାସକତ୍ତପୱେଦନଞ୍ଚ। ଆରଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି।

ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା ୱିଗତା, ୱିଗତଭାୱୋ ଚ ଖଯୋ ଏୱାତି ଆହ ''ଖଯେ ଦିସ୍ସତୀ''ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ''ତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତତରୋ ମନୋରମୋ, ତାଦିସୋ ଚ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ଦକୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁନ୍ଦରେ''ତି।

''କୋ ମେ''ତିଆଦି ଗାଥା ୱିମାନୱତ୍ଥୁମ୍ହି (ୱି। ୱ। ୮୫୭)। ତତ୍ଥ କୋତି ଦେୱନାଗଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀସୁ କତମୋ। ମେତି ମମ। ପାଦାନୀତି ପାଦେ, ଲିଙ୍ଗୱିପରିଯାଯୋଯଂ। ଇଦ୍ଧିଯାତି ଇଦିସାଯ ଦେୱିଦ୍ଧିଯା। ଯସସାତି ଇଦିସେନ ପରିୱାରେନ, ପରିଜନେନ ଚ। ଜଲନ୍ତି ଜଲନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତେନ କମନୀଯେନ, ଅଭିରୂପେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱଣ୍ଣେନାତି ଛୱିୱଣ୍ଣେନ ସରୀରୱଣ୍ଣନିଭାଯ। ସବ୍ବା ଓଭାସଯଂ ଦିସାତି ସବ୍ବା ଦସପି ଦିସା ଓଭାସଯନ୍ତୋ। ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ, ସୂରିଯୋ ୱିଯ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକାଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋ କୋ ୱନ୍ଦତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅଭିରୂପେତି ଅତିରେକରୂପେ ଉଳାରୱଣ୍ଣେନ ସମ୍ପନ୍ନରୂପେ। ଅବ୍ଭାନୁମୋଦନେତି ଅଭିଅନୁମୋଦନେ ଅଭିପ୍ପମୋଦିତଭାୱେ। କିମତ୍ଥିଯଂ

‘‘ଅବ୍ଭାନୁମୋଦନେ’’ତି ୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ହୋତୁ ଅବ୍ଭାନୁମୋଦନେ, କସ୍ମା ପନାଯଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଚୋଦନାଯ ସୋଧନାମୁଖେନ ଆମେଡିତୱିସଯଂ ନିଦ୍ଧାରେତି ‘‘ଭଯେ କୋଧେ’’ତିଆଦିନା, ଇମିନା ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣେନ ହେତୁଭୂତେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ, ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ ୱିସଯେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ସାଧୁ ସାଧୁ ଭନ୍ତେ’’ତି ଆମେଡିତୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସଯଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଏୱମାହାତିପି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଚୋରୋ ଚୋରୋ, ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଭଯେ ଆମେଡିତଂ, ‘‘ୱିଜ୍ଝ ୱିଜ୍ଝ, ପହର ପହରା’’ତିଆଦୀସୁ କୋଧେ, ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୭; ୩।୩୫; ୫।୧୦୮୫) ପସଂସାଯଂ, ‘‘ଗଚ୍ଛ ଗଚ୍ଛ, ଲୁନାହି ଲୁନାହୀ’’ତିଆଦୀସୁ ତୁରିତେ, ‘‘ଆଗଚ୍ଛ ଆଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦୀସୁ କୋତୂହଲେ, ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ବୁ। ୱଂ। ୨।୪୪) ଅଚ୍ଛରେ, ‘‘ଅଭିକ୍କମଥାଯସ୍ମନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମଥାଯସ୍ମନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୦; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ହାସେ, ‘‘କହଂ ଏକପୁତ୍ତକ, କହଂ ଏକପୁତ୍ତକା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨। ୬୩) ସୋକେ, ‘‘ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୦; ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫) ପସାଦେ। ଚସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ତେନ ଗରହା ଅସମ୍ମାନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ପାପୋ ପାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ଗରହାଯଂ, ‘‘ଅଭିରୂପକ ଅଭିରୂପକା’’ତିଆଦୀସୁ ଅସମ୍ମାନେ। ଏୱମେତେସୁ ନୱସୁ, ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ୱିସଯେସୁ ଆମେଡିତୱଚନଂ ବୁଧା କରେଯ୍ୟୁଂ, ଯୋଜେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆମେଡନଂ ପୁନପ୍ପୁନମୁଚ୍ଚାରଣଂ, ଆମେଡୀଯତି ୱା ପୁନପ୍ପୁନମୁଚ୍ଚାରୀଯତୀତି ଆମେଡିତଂ, ଏକସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱଚନଂ। ମେଡିସଦ୍ଦୋ ହି ଉମ୍ମାଦନେ, ଆପୁବ୍ବୋ ତୁ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁମୁଚ୍ଚାରଣେ ୱତ୍ତତି ଯଥା ‘‘ଏତଦେୱ ଯଦା ୱାକ୍ୟ-ମାମେଡଯତି ୱାସୱୋ’’ତି।

ଏୱଂ ଆମେଡିତୱସେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନଯିଦଂ ଆମେଡିତୱସେନେୱ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ପଚ୍ଚେକମତ୍ଥଦ୍ୱଯୱସେନପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଆମେଡିତୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱିଚ୍ଛାୱସେନାପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱମାହାତିପି ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତମେୱ ବ୍ୟାପେତବ୍ବସ୍ସ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁମୱୁତ୍ତତ୍ତା। ବ୍ୟାପେତବ୍ବସ୍ସ ହି ବ୍ୟାପକେନ ଗୁଣକିରିଯାଦବ୍ବେନ ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାଯ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱଚନଂ ୱିଚ୍ଛା ଯଥା ‘‘ଗାମୋ ଗାମୋ ରମଣୀଯୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଅଭିକ୍କମନୀଯଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଚ ଅତିଇଟ୍ଠତାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତିଇଟ୍ଠ’’ନ୍ତିଆଦି, ପଦତ୍ତଯଞ୍ଚେତଂ ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଏତ୍ଥାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦେସୁ। ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯେୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ଯଦିଦଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା’’ତି ଆହ, ଯାଯଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ମଯା ସୁତା, ତଦିଦଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାସଙ୍ଖାତଂ ୱଚନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋପି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଅଭେଦତ୍ତା ଯୁତ୍ତୋ ଏୱ ‘‘ଯତ୍ଥ ଚ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲମାହୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ୱି। ୱ। ୮୮) ୱିଯ। ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥମତ୍ତଦସ୍ସନଂ ଏତଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୱସେନ ଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, କାରିଯୱିପରିଣାମୱସେନ ଚେତ୍ଥ ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମତା। ୱଚନନ୍ତି ହେତ୍ଥ ସେସୋ, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ, ଯାଯଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ମଯା ସୁତା, ସା ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯପଦେପି ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ପସାଦନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗେନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଯଥାରହମେସ ନଯୋ ନେତବ୍ବୋ।

‘‘ଭଗୱତୋ ୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯସରୂପଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଦୋସନାସନତୋତି ରାଗାଦିକିଲେସଦୋସୱିଦ୍ଧଂସନତୋ। ଗୁଣାଧିଗମନତୋତି ସୀଲାଦିଗୁଣାନଂ ସମ୍ପାଦନୱସେନ ଅଧିଗମାପନତୋ। ଯେ ଗୁଣେ ଦେସନା ଅଧିଗମେତି, ତେସୁ ‘‘ଗୁଣାଧିଗମନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେସୁଯେୱ ଗୁଣେସୁ ପଧାନଭୂତା ଗୁଣା ଦସ୍ସେତବ୍ବାତି ତେ ପଧାନଭୂତେ ଗୁଣେ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଦ୍ଧାଜନନତୋ ପଞ୍ଞାଜନନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାପଧାନା ହି ଲୋକିଯା ଗୁଣା, ପଞ୍ଞାପଧାନା ଲୋକୁତ୍ତରାତି, ପଧାନନିଦ୍ଦେସୋ ଚେସ ଦେସନାଯ ଅଧିଗମେତବ୍ବେହି ସୀଲସମାଧିଦୁକାଦୀହିପି ଯୋଜନାସମ୍ଭୱତୋ। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସାତ୍ଥତୋ’’ତିଆଦିନା। ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତ୍ଥତୋ। ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ। ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଦ୍ଦପଯୋଗତାଯ ଉତ୍ତାନପଦତୋ। ସଣ୍ହସୁଖୁମଭାୱେନ ଦୁବ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ଥତାଯ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥତୋ। ସିନିଦ୍ଧମୁଦୁମଧୁରସଦ୍ଦପଯୋଗତାଯ କଣ୍ଣସୁଖତୋ। ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧପେମନୀଯତ୍ଥତାଯ ହଦଯଙ୍ଗମତୋ। ମାନାତିମାନୱିଧମନେନ ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସନତୋ। ଥମ୍ଭସାରମ୍ଭନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ଅପରୱମ୍ଭନତୋ। ହିତାଧିପ୍ପାଯପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପରେସଂ ରାଗପରିଳାହାଦିୱୂପସମନେନ କରୁଣାସୀତଲତୋ। କିଲେସନ୍ଧକାରୱିଧମନେନ ପଞ୍ଞାୱଦାତତୋ। ଅୱଦାତଂ, ଓଦାତନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁତାଯ ଆପାଥରମଣୀଯତୋ। ପୁବ୍ବାପରାୱିରୁଦ୍ଧସୁୱିସୁଦ୍ଧତାଯ ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତୋ। ଆପାଥରମଣୀଯତାଯ ଏୱ ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋ। ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତାଯ, ହିତଜ୍ଝାସଯପ୍ପୱତ୍ତିତାଯ ଚ ୱୀମଂସିଯମାନହିତତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପନ ସଂସାରଚକ୍କନିୱତ୍ତନତୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ମିଚ୍ଛାୱାଦୱିଦ୍ଧଂସନତୋ, ସମ୍ମାୱାଦପତିଟ୍ଠାପନତୋ, ଅକୁସଲମୂଲସମୁଦ୍ଧରଣତୋ, କୁସଲମୂଲସଂରୋପନତୋ, ଅପାଯଦ୍ୱାରୱିଧାନତୋ, ସଗ୍ଗମଗ୍ଗଦ୍ୱାରୱିୱରଣତୋ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱୂପସମନତୋ, ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାଟନତୋତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ନ କେୱଲଂ ପଦଦ୍ୱଯେନେୱ, ଅଥ ଖୋ ପରମ୍ପି ଚତୂହି ଉପମାହୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ‘‘ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ରୂପାନି ଦକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ତେଲପଜ୍ଜୋତଂ ଧାରେଯ୍ୟା’’ତି ଚତୁତ୍ଥୋପମାଯ ଆକାରମତ୍ତଦସ୍ସନଂ, ନ ପନ ଉପମନ୍ତରଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତୂହି ଉପମାହୀ’’ତି। ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତନ୍ତି କେନଚି ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତଂ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତନ୍ତି ସଭାୱେନେୱ ହେଟ୍ଠାମୁଖଂ ଜାତଂ। ଉଗ୍ଘାଟେଯ୍ୟାତି ୱିୱଟଂ କରେଯ୍ୟ। ‘‘ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା’’ତି

ସମାଚିକ୍ଖଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ, ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ୱା ଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦିନା ୱଚନମତ୍ତଂ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଏସ ମଗ୍ଗୋ, ଏୱଂ ଗଚ୍ଛା’’ତି ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ନିସ୍ସନ୍ଦେହଂ ଦସ୍ସେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାଳପକ୍ଖେ ଚାତୁଦ୍ଦସୀ କାଳପକ୍ଖଚାତୁଦ୍ଦସୀ। ନିରନ୍ତରରୁକ୍ଖଗହନେନ ଏକଗ୍ଘନୋ ୱନସଣ୍ଡୋ ଘନୱନସଣ୍ଡୋ। ମେଘସ୍ସ ପଟଲଂ ମେଘପଟଲଂ, ମେଘଚ୍ଛନ୍ନତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି କସ୍ସଚିପି ଆଧେୟ୍ୟସ୍ସ ଅନାଧାରଭୂତଂ କିଞ୍ଚି ଭାଜନଂ ଆଧାରଭାୱାପାଦନୱସେନ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ ଉପରି ମୁଖଂ ଠପେୟ୍ୟ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତତାଯ ୱିମୁଖଂ, ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତତାଯ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ପତିତନ୍ତି ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତପଦସ୍ସ ଯଥାଦସ୍ସିତେନ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯେନ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ନ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ। ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ହି ଏସ ରାଜା ସଦ୍ଧମ୍ମୱିମୁଖୋ, ପାପମିତ୍ତେନ ପନ ଦେୱଦତ୍ତେନ ପିତୁଘାତାଦୀସୁ ଉୟ୍ୟୋଜିତତ୍ତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ପତିତୋତି। ୱୁଟ୍ଠାପେନ୍ତେନ ଭଗୱତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

‘‘କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ’’ତିଆଦିନା ତଦା ରଞ୍ଞୋ ଅୱ୍ୟୁତ୍ତସ୍ସାପି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିମତ୍ତଦସ୍ସନଂ। କାମଞ୍ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋପି ପଟିଚ୍ଛାଦକା ନୀୱରଣଭାୱତୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପନ ସୱିସେସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ସତ୍ତେ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୱସେନାତି ଆହ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାହଂ ଭିକ୍ଖୱେ ୱଜ୍ଜଂ ୱଦାମୀ’’ତି, [ଅ। ନି। ୧।୩୧୦ (ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)] ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତଗୁମ୍ବପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ସାସନଂ ୱିୱରନ୍ତେନା’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଏକାୱ ଅନୁସନ୍ଧି, ଏକଂୱ ସାସନନ୍ତି କତ୍ୱା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନମ୍ପି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଏକସାସନଂ କରୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାଦୀସୁପି ହି ତଥା ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ୱିୱରଣୱଚନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତୀତି।

ସବ୍ବୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଅପାଯଗାମିମଗ୍ଗୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ କୁଚ୍ଛିତୋ ମଗ୍ଗୋତି କତ୍ୱା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତଧମ୍ମା ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗୋ ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗତୋ ମିଚ୍ଛା ୱିତଥୋ ମଗ୍ଗୋତି କତ୍ୱା। ତେନେୱ ହି ତଦୁଭଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗଂ ଆୱିକରୋନ୍ତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବୋ ହି କୁସଲଧମ୍ମୋ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତଧମ୍ମା ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗୋ। ସପ୍ପିଆଦିସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ପଦୀପୋ ନ ତଥା ଉଜ୍ଜଲୋ, ଯଥା ତେଲସନ୍ନିସ୍ସଯୋତି ତେଲପଜ୍ଜୋତଗ୍ଗହଣଂ। ଧାରେୟ୍ୟାତି ଧରେୟ୍ୟ, ସମାହରେୟ୍ୟ ସମାଦହେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧାଦିରତନରୂପାନୀତି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ୱଣ୍ଣାଯତନାନି। ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାଦିରତନରୂପାନଂ ପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସକଂ ତଥା। ଦେସନାସଙ୍ଖାତଂ ପଜ୍ଜୋତଂ ତଥା। ତଦୁଭଯଂ ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣୱସେନ ୱିଯୂହିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧାରକୋ ସମାଦହକୋତି ଅତ୍ଥେନ ‘‘ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସକଦେସନାପଜ୍ଜୋତଧାରକେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେହି ପରିଯାଯେହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତୁକ୍କୁଜ୍ଜନପଟିଚ୍ଛନ୍ନୱିୱରଣମଗ୍ଗାଚିକ୍ଖଣତେଲପଜ୍ଜୋତଧାରଣ ସଙ୍ଖାତ ଚତୁବ୍ବିଧୋପମୋପମିତବ୍ବପ୍ପକାରେହି, ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ୱା ନାନାୱିଧକୁହନଲପନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିଧମନାଦିୱିଭାୱନପରିଯାଯେହି। ତେନାହ ‘‘ଅନେକପରିଯାଯେନ ଧମ୍ମୋ ପକାସିତୋ’’ତି।

‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦିନା ‘‘ଏସାହ’’ନ୍ତିଆଦିପାଠସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି। ପସନ୍ନଚିତ୍ତତାଯପସନ୍ନାକାରଂ କରୋତି। ପସନ୍ନଚିତ୍ତତା ଚ ଇମଂ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଏୱାତି ଅତ୍ଥଂ ଞାପେତୁଂ ‘‘ଇମାଯ ଦେସନାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମାଯ ଦେସନାଯ ହେତୁଭୂତାଯ। ପସନ୍ନାକାରନ୍ତି ପସନ୍ନେହି ସାଧୁଜନେହି କତ୍ତବ୍ବସକ୍କାରଂ। ସରଣନ୍ତି ପଟିସରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ପରାଯଣ’’ନ୍ତି। ପରାଯଣତା ପନ ଅନତ୍ଥନିସେଧନେନ, ଅତ୍ଥସମ୍ପାଦନେନ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଘସ୍ସ ତାତା,ହିତସ୍ସ ଚ ୱିଧାତା’’ତି। ଅଘସ୍ସାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ସାମିୱଚନଂ, ପାପତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖତୋତିପି ୱଦନ୍ତି କେଚି। ତାଯତି ଅୱସ୍ସଯଂ କରୋତୀତି ତାତା। ହିତସ୍ସାତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ୱିଦହତି ସଂୱିଧାନଂ କରୋତୀତି ୱିଧାତା। ‘‘ଇତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନା’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଇତିସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ସୋ ଚ ଆକାରତ୍ଥୋ’’ତି ଦସ୍ସେତି। ସରଣନ୍ତି ଗମନଂ। ହିତାଧିପ୍ପାଯେନ ଭଜନଂ, ଜାନନଂ ୱା, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ ‘‘ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ସହେୱ ଇତିସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ଏତ୍ଥ ହି ନାଯଂ ଗମି-ସଦ୍ଦୋ ନୀ-ସଦ୍ଦାଦଯୋ ୱିଯ ଦ୍ୱିକମ୍ମିକୋ, ତସ୍ମା ଯଥା ‘‘ଅଜଂ ଗାମଂ ନେତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ‘‘ଭଗୱନ୍ତଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା, ‘‘ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଯୋ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି, ସୋ ବୁଦ୍ଧଂ ୱା ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ସରଣଂ ୱା’’ତି (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଗମତୀଯଦୀପନା) ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ଉଦ୍ଧଟା ଚୋଦନା ଅନୱକାସା। ନ ହି ଗମି-ସଦ୍ଦଂ ଦୁହାଦିନୀୱାଦିଗଣିକଂ କରୋନ୍ତି ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକାତି। ହୋତୁ ତାୱ ଗମି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଏକକମ୍ମଭାୱୋ, ତଥାପି ‘‘ଗଚ୍ଛତେୱ ପୁବ୍ବଂ ଦିସଂ, ଗଚ୍ଛତି ପଚ୍ଛିମଂ ଦିସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯; ୩।୮୭) ୱିଯ ‘‘ଭଗୱନ୍ତଂ, ସରଣ’’ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ସମାନାଧିକରଣତା ଯୁତ୍ତାତି? ନ, ତସ୍ସ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ସମାନାଧିକରଣଭାୱାନୁପପତ୍ତିତୋ। ତସ୍ସ ହି ସମାନାଧିକରଣଭାୱେ ଅଧିପ୍ପେତେ ପଟିହତଚିତ୍ତୋପି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତୋ ନାମ ସିଯା। ଯଞ୍ହି ତଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱିସେସିତଂ ସରଣଂ, ତମେୱେସ ଗତୋତି, ନ ଚେତ୍ଥ ଅନୁପପତ୍ତିକେନ ଅତ୍ଥେନ ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଭଗୱନ୍ତ’’ନ୍ତି ଗମନୀଯତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନଂ, ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ପନ ଗମନାକାରସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଇତିଲୋପୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି। ଧମ୍ମଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ହୋନ୍ତି ଚେତ୍ଥ –

‘‘ଗମିସ୍ସ ଏକକମ୍ମତ୍ତା, ଇତିଲୋପଂ ୱିଜାନିଯା;

ପଟିଘାତପ୍ପସଙ୍ଗତ୍ତା, ନ ଚ ତୁଲ୍ୟତ୍ତତା ସିଯା।

ତସ୍ମା ଗମନୀଯତ୍ତସ୍ସ, ପୁବ୍ବପଦଂୱ ଜୋତକଂ;

ଗମନାକାରସ୍ସ ପରଂ, ଇତ୍ଥୁତ୍ତଂ ସରଣତ୍ତଯେ’’ତି।

‘‘ଇତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପନ ୱଦନ୍ତୋ ଅନେନେୱ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଭଜନଂ, ଜାନନଂ ୱା ସରଣଗମନଂ ନାମାତି ନିଯମେତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ, ‘‘ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଏତସ୍ସ ୱା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଦସ୍ସନୱସେନ ପାଟିଯେକ୍କମେୱ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ‘‘ଭଜାମୀ’’ତିଆଦିପଦତ୍ତଯଂ। ଭଜନଞ୍ହି ସରଣାଧିପ୍ପାଯେନ ଉପସଙ୍କମନଂ, ସେୱନଂ ସନ୍ତିକାୱଚରଭାୱୋ, ପଯିରୁପାସନଂ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତକରଣେନ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତଂଯେୱ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ‘‘ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଗତିଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ୱା’’ତିଆଦିମାହ, ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ‘‘ଭଗୱା ମେ ସରଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ। କସ୍ମା ପନ ‘‘ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ବୁଜ୍ଝାମୀ’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତି ‘‘ଯେସଞ୍ହି’’ତିଆଦିନା, ଅନେନ ଚ ନିରୁତ୍ତିନଯମନ୍ତରେନ ସଭାୱତୋୱ ଗମୁଧାତୁସ୍ସ ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋତି ଦୀପେତି। ଧାତୂନନ୍ତି ମୂଲସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତାନଂ ଇ, ଯା, କମୁ, ଗମୁଇଚ୍ଚାଦୀନଂ।

‘‘ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ, ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧେ’’ତି ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଫଲଟ୍ଠା ଏୱ ଦସ୍ସିତା, ନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାତି ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଚା’’ତି ଆହ। ନନୁ ଚ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ‘‘ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? କିଞ୍ଚାପି ୱୁଚ୍ଚତି, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଏୱ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବା, ନ ଇତରୋ ନିଯାମୋକ୍କମନାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତେ ଏୱ ‘‘ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋକ୍କମନେନ ହି ଅପାଯୱିନିମୁତ୍ତିସମ୍ଭୱୋତି। ଏୱଂ ଅନେକେହିପି ୱିନଯ- (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) ସୁତ୍ତନ୍ତଟୀକାକାରେହୀ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୦) ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେତଂ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋକ୍କମନୱସେନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅପାଯୱିନିମୁତ୍ତକେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦନୁପପତ୍ତିୱସେନ ପନ ପରିଯାଯତୋ ଅପାଯୱିନିମୁତ୍ତକଂ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନମ୍ପି ‘‘ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ’’ତି ପଦେନ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହେସ ଦକ୍ଖିଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋତି, ଛତ୍ତୱିମାନେ (ୱି। ୱ। ୮୮୬ ଆଦଯୋ) ଛତ୍ତମାଣୱକୋ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ, ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧେ ଚ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଚ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନେ କତ୍ୱା ଧାରେତୀତି ସପାଠସେସଯୋଜନା। ଅତୀତକାଲିକେନ ହି ପୁରିମପଦଦ୍ୱଯେନ ଫଲଟ୍ଠାନମେୱ ଗହଣଂ, ୱତ୍ତମାନକାଲିକେନ ଚ ପଚ୍ଛିମେନ ପଦେନ ସହ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନେନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନମେୱ। ‘‘ଅପତମାନେ’’ତି ପନ ପଦେନ ଧାରଣାକାରଦସ୍ସନଂ ଅପତନକରଣୱସେନେୱ ଧାରେତୀତି, ଧାରଣସରୂପଦସ୍ସନଂ ୱା। ଧାରଣଂ ନାମ ଅପତନକରଣମେୱାତି, ଅପତନକରଣଞ୍ଚ ଅପାଯାଦିନିବ୍ବତ୍ତକକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନୱସେନ ୱଟ୍ଟତୋ ନିସ୍ସରଣମେୱ। ‘‘ଅପାଯେସୂ’’ତି ହି ଦୁକ୍ଖବହୁଲଟ୍ଠାନତାଯ ପଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେସୁ ପନ ସବ୍ବେସୁପି ଅପତମାନେ କତ୍ୱା ଧାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଚେତ୍ଥ ଅପାଯଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସୁଗତିକାମଭୱେକଦେସତୋ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ କାମଭୱତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ରୂପାରୂପଭୱତୋ, ସବ୍ବଭୱେହିପି ୱୁଟ୍ଠାତି ଏୱାତି ୱଦନ୍ତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦) ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିସ୍ସରଣିକତାଯ, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିହେତୁତାଯାତି ଉଭଯମେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଧମ୍ମୋ ନାମାତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଚ ପାଠଇଯା ଏୱ ସିଦ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯାୱତାତି ଯତ୍ତକା। ତେସନ୍ତି ତତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ‘‘ଅଗ୍ଗୋ ଅକ୍ଖାଯତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଓ-କାରସ୍ସ ଅ-କାରଂ, ମ-କାରାଗମଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅକ୍ଖାଯତୀ’’ତି ଚେତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ‘‘ଯାୱତା ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ’’ତିଆଦି (ଇତିୱୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪) ସୁତ୍ତପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ‘‘ୱିତ୍ଥାରୋ’’ତି ଇମିନା ୱା ତଦୱସେସସଙ୍ଗହୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ଅରିଯଫଲାନଂ ‘‘ତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ଅୱୂପସନ୍ତାଯା’’ତିଆଦି ୱଚନତୋ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାନଂ କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନକିଚ୍ଚତାଯ ନିଯ୍ୟାନାନୁଗୁଣତା, ନିଯ୍ୟାନପରିଯୋସାନତା ଚ, ପରିଯତ୍ତିଯା ପନ ନିଯ୍ୟାନଧମ୍ମସମଧିଗମହେତୁତାଯ ନିଯ୍ୟାନାନୁଗୁଣତାତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ତଦୁଭଯମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ନ କେୱଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଚ ପାଠାରୁଳ୍ହୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ଛତ୍ତମାଣୱକୱିମାନେତି ଛତ୍ତୋ କିର ନାମ ସେତବ୍ୟାଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମାଣୱକୋ, ସୋ ଉକ୍କଟ୍ଠାଯଂ ପୋକ୍ଖରସାତିବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଗରୁଦକ୍ଖିଣଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଉକ୍କଟ୍ଠାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତି, ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଚୋରନ୍ତରାଯଂ, ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ସରଣଗମନୱିଧିଂ ଦେସେସି, ତସ୍ସ ତାୱତିଂସଭୱନୁପଗସ୍ସ ତିଂସଯୋଜନିକଂ ୱିମାନଂ ଛତ୍ତମାଣୱକୱିମାନଂ।

ଦେୱଲୋକେପି ହି ତସ୍ସ ମନୁସ୍ସକାଲେ ସମଞ୍ଞା ଯଥା ‘‘ମଣ୍ଡୂକୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ, (ୱି। ୱ। ୮୫୮ ଆଦୟୋ) କୁୱେରୋ ଦେୱରାଜା’’ତି, ଇଧ ପନ ଛତ୍ତମାଣୱକୱିମାନଂ ୱତ୍ଥୁ କାରଣଂ ଏତସ୍ସାତି କତ୍ୱା ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ନ ତଥା ତପତି ନଭେ ସୂରିୟୋ, ଚନ୍ଦୋ ଚ ନ ଭାସତି ନ ଫୁସ୍ସୋ, ଯଥା’’ତିଆଦିକା (ୱି। ୱ। ୮୮୯) ଦେସନା ‘‘ଛତ୍ତମାଣୱକୱିମାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତ୍ରାୟଂ ଗାଥା ପରିୟାପନ୍ନା, ତସ୍ମା ଛତ୍ତମାଣୱକୱିମାନୱତ୍ଥୁଦେସନାୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କାମରାଗୋ ଭୱରାଗୋତି ଏୱମାଦିଭେଦୋ ଅନାଦିକାଲୱିଭାୱିତୋ ସବ୍ବୋପି ରାଗୋ ୱିରଜ୍ଜତି ପହୀୟତି ଏତେନାତି ରାଗୱିରାଗୋ, ମଗ୍ଗୋ। ଏଜାସଙ୍ଖାତାୟ ତଣ୍ହାୟ, ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ସୋକସ୍ସ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ନତ୍ଥି ଏଜା, ସୋକୋ ଚ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ଅନେଜଂ, ଅସୋକଞ୍ଚ, ଫଲଂ। ତଦଟ୍ଠକଥାୟଂ (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୮୮୭) ପନ ‘‘ତଣ୍ହାୱସିଟ୍ଠାନଂ ସୋକନିମିତ୍ତାନଂ କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନତୋ ଅସୋକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମମସଙ୍ଖତନ୍ତି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂୟ ପଚ୍ଚୟେହି ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖତତ୍ତା ଅସଙ୍ଖତଂ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଧାରଣତୋ ପରମତ୍ଥଧମ୍ମଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ତଦଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଧମ୍ମନ୍ତି ସଭାୱଧମ୍ମଂ। ସଭାୱତୋ ଗହେତବ୍ବଧମ୍ମୋ ହେସ, ଯଦିଦଂ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି, ନ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ ୱିୟ ପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନା’’ତି (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୮୮୭) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପଟିକୂଲସଦ୍ଦେନ ଚ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନମେୱ ଗହିତଂ ‘‘ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚିପି ପଟିକୂଲ’’ନ୍ତି କତ୍ୱା, ଅପ୍ପଟିକୂଲନ୍ତି ଚ ଅୱିରୋଧଦୀପନତୋ କିଞ୍ଚି ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ, ଇଟ୍ଠଂ ପଣୀତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ପଗୁଣରୂପେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା, ପକଟ୍ଠଗୁଣୱିଭାୱନତୋ ୱା ପଗୁଣଂ। ଯଥାହ ‘‘ୱିହିଂସସଞ୍ଞୀ ପଗୁଣଂ ନ ଭାସିଂ, ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ମନୁଜେସୁ ବ୍ରହ୍ମେ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ୨।୩୩୯; ମହାୱ। ୯)।

ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା କଥିତାତି ଯୋଜନା। ଏୱଂ ଇଧ ଚତୂହିପି ପଦେହି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋୟେୱ ଗହିତୋ, ତଦଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ସୱନୱେଲାୟଂ, ଉପପରିକ୍ଖଣୱେଲାୟଂ, ପଟିପଜ୍ଜନୱେଲାୟନ୍ତି ସବ୍ବଦାପି ଇଟ୍ଠମେୱାତି ମଧୁରଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସନ୍ନିସ୍ସୟାୟ ପଟିଭାନସମ୍ପଦାୟ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ସୁପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱତୋ, ନିପୁଣଭାୱତୋ ଚ ପଗୁଣଂ, ୱିଭଜିତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ, କୁସଲାଦିୱସେନ, ଉଦ୍ଦେସାଦିୱସେନ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭଜନତୋ ସୁୱିଭତ୍ତନ୍ତି ତୀହିପି ପଦେହି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମମେୱ ୱଦତୀ’’ତି (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୮୮୭) ୱୁତ୍ତଂ। ଆପାଥକାଲେ ୱିୟ ମଜ୍ଜନକାଲେପି, କଥେନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ସୁଣନ୍ତସ୍ସାପି ସମ୍ମୁଖୀଭାୱତୋ ଉଭତୋପଚ୍ଚକ୍ଖତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଧେୱ ‘‘ଇମ’’ନ୍ତି ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱଚନମାହ। ପୁନ ‘‘ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସାପି ଧମ୍ମସ୍ସ ସାଧାରଣୱଚନଂ। ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋପି ହି ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାନମତ୍ତାୟପି ଯାଥାୱପଟିପତ୍ତିୟା ଅପାୟପତନତୋ ଧାରେତି, ଇମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଇଦମେୱ ଛତ୍ତମାଣୱକୱିମାନଂ ସାଧକନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସାଧାରଣଭାୱେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନ ‘‘ଇମ’’ନ୍ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ଚେସା ଭ-କାରୱିପୁଲେନ ଚ ପଟିମଣ୍ଡିତା ଦୋଧକଗାଥା, ତସ୍ମା ତତିୟପାଦେ ମଧୁରସଦ୍ଦେ ମ-କାରୋ ଅଧିକୋପି ଅରିୟଚରିୟାଦିପଦେହି ୱିୟ ଅନେକକ୍ଖରପଦେନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ଅନୁପୱଜ୍ଜୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦିଟ୍ଠିସୀଲସଙ୍ଘାତେନାତି ‘‘ଯାୟଂ ଦିଟ୍ଠି ଅରିୟା ନିୟ୍ୟାନିକା ନିୟ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟାୟ, ତଥାରୂପାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪, ୩୫୬; ଅ। ନି। ୬।୧୧; ପରି। ୨୭୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା ଚେୱ ‘‘ଯାନି ତାନି ସୀଲାନି ଅଖଣ୍ଡାନି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ଅସବଲାନି ଅକମ୍ମାସାନି ଭୁଜିସ୍ସାନି ୱିଞ୍ଞୁପସତ୍ଥାନି ଅପରାମଟ୍ଠାନି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନି, ତଥାରୂପେହି ସୀଲେହି ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪, ୩୫୬; ମ। ନି। ୧।୪୯୨; ୩।୫୪; ଅ। ନି। ୬।୧୨; ପରି। ୨୭୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ସୀଲାନଞ୍ଚ ସଂହତଭାୱେନ, ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂହତୋତି ସଙ୍ଘଟିତୋ, ସମେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ହି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଦୂରେ ଠିତାପି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣସାମଗ୍ଗିୟା ସଂହତା ଏୱ। ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଆହଚ୍ଚପାଠେନ ସମତ୍ଥେତି।

ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ସଙ୍ଘେ। ଦିନ୍ନନ୍ତି ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ଅନ୍ନାଦିଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ, ଗାଥାବନ୍ଧତ୍ତା ଚେତ୍ଥ ଅନୁନାସିକଲୋପୋ। ଦୋଧକଗାଥା ହେସା। ମହପ୍ଫଲମାହୂତି ‘‘ମହପ୍ଫଲ’’ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଆହୁ। ଚତୂସୂତି ଚେତ୍ଥ ଚ-କାରୋ ଅଧିକୋପି ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅନୁପୱଜ୍ଜୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ କିଲେସାସୁଚିତୋ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ସୁଚୀସୁ। ‘‘ସୋତାପନ୍ନୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୪୮୮) ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ପୁରିସୟୁଗେସୁ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ, ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନେନ, ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସାୱିତାୟ ୱା ଧମ୍ମଦସା। ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠେ ଯୁଗଲେ ଅକତ୍ୱା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପୁଗ୍ଗଲଗଣନେନ ଅଟ୍ଠ ଚ ହୋନ୍ତି। ଇମଂ ସଙ୍ଘଂ ସରଣତ୍ଥଂ ସରଣାୟ ପରାୟଣାୟ ଅପାୟଦୁକ୍ଖୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପରିତାଣାୟ ଉପେହି ଉପଗଚ୍ଛ ଭଜ ସେୱ, ଏୱଂ ୱା ଜାନାହି ବୁଜ୍ଝସ୍ସୂତି ସହ ଯୋଜନାୟ ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ଥ ଯେସୁ ସୁଚୀସୁ ଚତୂସୁ ପୁରିସୟୁଗେସୁ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲମାହୁ, ଧମ୍ମଦସା ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅଟ୍ଠ ଚ, ଇମଂ ସଙ୍ଘଂ ସରଣତ୍ଥମୁପେହୀତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱମ୍ପି ହି ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ଯୁତ୍ତୋ ଏୱ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ପୁରିସପଦେ ଇକାରଂ, ପୁଗ୍ଗଲାପଦେ ଚ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ।

ଏତ୍ତାୱତାତି ‘‘ଏସାହ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନକ୍କମେନ। ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଗମନାନି, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଗମନାନୀତି ସରଣଗମନାନି। ପଟିୱେଦେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ହଦଯଗତଂ ୱାଚାଯ ପୱେଦେସି।

ସରଣଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା

ସରଣଗମନସ୍ସ ୱିସଯପ୍ପଭେଦଫଲସଂକିଲେସଭେଦାନଂ ୱିଯ, କତ୍ତୁ ଚ ୱିଭାୱନା ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାଯ ହୋତି ଯେୱାତି ସହ କତ୍ତୁନା ତଂ ୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଦାନି ତେସୁ ସରଣଗମନେସୁ କୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯୋ ଚ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଇମିନା ହି କତ୍ତାରଂ ୱିଭାୱେତି ତେନ ୱିନା ସରଣଗମନସ୍ସେୱ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ‘‘ସରଣଗମନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଚ ସରଣଗମନମେୱ, ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ପନ ଯଥାକ୍କମଂ ୱିସଯାଦଯୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱୋଦାନଂ ନ ଗହିତଂ, ନନୁ ୱୋଦାନୱିଭାୱନାପି ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାଯ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂ ପନ ସଂକିଲେସଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭାୱିତଂ ହୋତୀତି ନ ଗହିତଂ। ଯାନି ହି ନେସଂ ସଂକିଲେସକାରଣାନି ଅଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ତେସଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନେନ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ପହାନେନ ୱୋଦାନଂ ହୋତୀତି। ଅତ୍ଥତୋତି ସରଣସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ, ‘‘ସରଣତ୍ଥତୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ଅଯମେୱତ୍ଥୋ। ହିଂସତ୍ଥସ୍ସ ସରସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନେତଂ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଧାତ୍ୱତ୍ଥୱସେନ ‘‘ହିଂସତୀତି ସରଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ହିଂସନଂ କେସଂ, କଥଂ, କସ୍ସ ୱାତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତି ‘‘ସରଣଗତାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା। କେସନ୍ତି ହି ସରଣଗତାନଂ। କଥନ୍ତି ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ। କସ୍ସାତି ଭଯାଦୀନନ୍ତି ଯଥାକ୍କମଂ ସୋଧନା। ତତ୍ଥ ସରଣଗତାନନ୍ତି ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଗତାନଂ। ସରଣଗମନେନାତି ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଗମନେନ କୁସଲଧମ୍ମେନ। ଭଯନ୍ତି ୱଟ୍ଟଭଯଂ। ସନ୍ତାସନ୍ତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଂ ତେନେୱ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି କାଯିକଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣଂ। ଦୁଗ୍ଗତିପରିକିଲେସନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ‘‘ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ପରିକିଲିସ୍ସନଂ ସଂୱିବାଧନଂ, ସମୁପତାପନଂ ୱା’’ତି କତ୍ୱା, ତଯିଦଂ ସବ୍ବଂ ପରତୋ ଫଲକଥାଯଂ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ହିଂସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିନାସନମେୱ, ନ ପନ ସତ୍ତହିଂସନମିୱାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ହନତି ୱିନାସେତୀ’’ତି ଇମିନା। ଏତନ୍ତି ସରଣପଦଂ। ଅଧିୱଚନନ୍ତି ନାମଂ, ପସିଦ୍ଧୱଚନଂ ୱା, ଯଥାଭୁଚ୍ଚଂ ୱା ଗୁଣଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ରତନତ୍ତଯସ୍ସେୱା’’ତି।

ଏୱଂ ହିଂସନତ୍ଥୱସେନ ଅୱିସେସତୋ ସରଣସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଦତ୍ଥୱସେନେୱ ୱିସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ପଚ୍ଚେକଂ ହିଂସନକାରଣଦସ୍ସନମେୱ ହି ପୁରିମନଯତୋ ଇମସ୍ସ ୱିସେସୋତି। ତତ୍ଥ ହିତେ ପୱତ୍ତନେନାତି ‘‘ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା ଭିକ୍ଖୱେ ୱିହରଥା’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧.୬୪, ୬୯) ଅତ୍ଥେ ସତ୍ତାନଂ ନିଯୋଜନେନ। ଅହିତା ଚ ନିୱତ୍ତନେନାତି ‘‘ପାଣାତିପାତସ୍ସ ଖୋ ପାପକୋ ୱିପାକୋ, ପାପକଂ ଅଭିସମ୍ପରାଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଆଦୀନୱଦସ୍ସନାଦିମୁଖେନ ଅନତ୍ଥତୋ ଚ ସତ୍ତାନଂ ନିୱତ୍ତନେନ। ଭଯଂ ହିଂସତୀତି ହିତାହିତେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତିହେତୁକଂ ବ୍ୟସନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ୱିନାସେତି। ଭୱକନ୍ତାରା ଉତ୍ତାରଣେନ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ଫଲନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତୋ ପନ ଅସ୍ସାସଦାନେନ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ହିଂସତୀତି ଯୋଜନା। କାରାନନ୍ତି ଦାନୱସେନ, ପୂଜାୱସେନ ଚ ଉପନୀତାନଂ ସକ୍କାରାନଂ। ଅନୁପସଗ୍ଗୋପି ହି ସଦ୍ଦୋ ସୌପସଗ୍ଗୋ ୱିଯ ଅତ୍ଥୱିସେସୱାଚକୋ ‘‘ଅପ୍ପକମ୍ପି କତଂ କାରଂ, ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତି ମହପ୍ଫଲ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ ୱିପୁଲଫଲପଟିଲାଭକରଣେନ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ହିଂ ସତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇମିନାପି ପରିଯାଯେନାତି ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ପଚ୍ଚେକଂ ହିଂସକଭାୱକାରଣଦସ୍ସନୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେନ ଇମିନାପି କାରଣେନ। ଯସ୍ମା ପନିଦଂ ସରଣପଦଂ ନାଥପଦଂ ୱିଯ ସୁଦ୍ଧନାମପଦତ୍ତା ଧାତ୍ୱତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ସଙ୍କେତତ୍ଥମ୍ପି ୱଦତି, ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠା ସରଣଂ ପରାଯଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ସରଣତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସରଣଗମନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତପ୍ପସାଦା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ଏୱମାଦିନା ତସ୍ମିଂ ରତନତ୍ତଯେ ପସାଦୋ ତପ୍ପସାଦୋ, ତଦେୱ ରତନତ୍ତଯଂ ଗରୁ ଏତସ୍ସାତି ତଗ୍ଗରୁ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତଗ୍ଗରୁତା, ତପ୍ପସାଦୋ ଚ ତଗ୍ଗରୁତା ଚ ତପ୍ପସାଦତଗ୍ଗରୁତା, ତାହି। ୱିହତକିଲେସୋ ୱିଧୁତୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ମୋହାସଦ୍ଧିଯାଦିପାପଧମ୍ମତ୍ତା, ତଦେୱ ରତନତ୍ତଯଂ ପରାଯଣଂ ପରାଗତି ତାଣଂ ଲେଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତପ୍ପରାଯଣୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତପ୍ପରାଯଣତା, ସାଯେୱ ଆକାରୋ ତପ୍ପରାଯଣତାକାରୋ, ତେନ ପୱତ୍ତୋ ତପ୍ପରାଯଣତାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକିଯଂ ସରଣଗମନମାହ। ତଞ୍ହି ସଦ୍ଧାପଧାନଂ, ନ ଞାଣପଧାନଂ, ଗରୁତାଗହଣେନ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଅରିଯା ହି ରତନତ୍ତଯଂ ଗୁଣାଭିଞ୍ଞତାଯ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ତପ୍ପସାଦେନ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ ୱିହତକିଲେସୋ, ତଗ୍ଗରୁତାଯ ଚ ଅଗାରୱକରଣହେତୂନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତପ୍ପରାଯଣତା ପନେତ୍ଥ ତଗ୍ଗତିକତାତି ତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ୱକ୍ଖମାନଂ ସରଣଗମନଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱିସେସେନ ୱା ପସାଦଗରୁତା ଜୋତିତାତି ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ଅନୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସ୍ସ ଲୋକିଯସ୍ସ, ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସ୍ସ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ଗହଣଂ, ତଥା ଗରୁତାଗହଣେନ ଲୋକିଯସ୍ସ ଗରୁକରଣସ୍ସ, ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ଚାତି ଉଭଯେନପି ପଦେନ ଉଭଯମ୍ପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତମେତେନାତି ଉପ୍ପାଦୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସମୂହୋ, ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ତଂ ଉପ୍ପାଦୋ ଚାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ସମାହାରଦ୍ୱନ୍ଦେପି ହି କତ୍ଥଚି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ, ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସହିତଂ

ଚିତ୍ତଂ ସରଣଗମନଂ ନାମ ''ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି କତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ତଂସମଙ୍ଗୀ''ତିଆଦି କତ୍ତୁୱିଭାୱନା। ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ସମଙ୍ଗୀତି ତଂସମଙ୍ଗୀ। ତେନାହ ''ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନା''ତି । ଉପେତୀତି ଭଜତି ସେୱତି ପଯିରୁପାସତି, ଜାନାତି ୱା, ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସରଣଗମନଂ କେସନ୍ତି ଆହ ''ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚାନ''ନ୍ତି, ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କଦା ତଂ ଇଜ୍ଝତୀତି ଆହ ''ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ''ତି, ''ଇଜ୍ଝତୀ''ତି ପଦେନ ଚେତସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଇଜ୍ଝମାନେନେୱ ହି ଚତୁସଚ୍ଚାଧିଗମେନ ଫଲଟ୍ଠାନମ୍ପି ସରଣଗମକତା ସିଜ୍ଝତି ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନସ୍ସ ଭେଦାଭାୱତୋ, ତେସଞ୍ଚ ଏକସନ୍ତାନତ୍ତା। କଥଂ ତଂ ଇଜ୍ଝତୀତି ଆହ ''ସରଣଗମନୁପକ୍କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦେନା''ତିଆଦି, ଉପକ୍କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ, କିଚ୍ଚତୋ ଚ ସକଲେପି ରତନତ୍ତଯେ ଇଜ୍ଝତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସରଣଗମନୁପକ୍କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦେନାତି ଚେତ୍ଥ ପହାନାଭିସମଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣତୋତି ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯଂ। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣତୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ହି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚ ହେତୁଅତ୍ଥୱାଚକୋ ଯଥା ''ସଙ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତି (ଧା। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨।୨୯)। ଅପିଚ ''ଆରମ୍ମଣତୋ''ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସରୂପତୋ ନିଯମେତି ''ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା''ତି ଇମିନା। ''କିଚ୍ଚତୋ''ତି ତଦୱସେସଂ ଭାୱନାଭିସମଯଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଆରମ୍ମଣତୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ୱା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣାନୁରୂପଂ ଏକାରମ୍ମଣତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''କିଚ୍ଚତୋ''ତି ଇମିନା ପହାନତୋ ଅୱସେସଂ କିଚ୍ଚତ୍ତଯଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ଥତୋ ମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତୋ ଚତୁସଚ୍ଚାଧିଗମୋ ଏୱ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତତ୍ଥ ହି ଚତୁସଚ୍ଚାଧିଗମନେ ସରଣଗମନୁପକ୍କିଲେସସ୍ସ ପହାନାଭିସମଯୱସେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ଭୱତି, ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ ପନ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ, ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ ଚ ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନୋଯେୱ ସରଣଗମନତ୍ଥଂ ସାଧେତି, ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ପନ ସାୱକଗୋଚରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନା ସରଣଗମନତ୍ଥଂ ସାଧେନ୍ତି, ତଥା ଅରିଯସଙ୍ଘଗୁଣା। ତେନାହ ''ସକଲେପି ରତନତ୍ତଯେ ଇଜ୍ଝତୀ''ତି।

ଫଲପରିଯତ୍ତୀନମ୍ପେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ମଗ୍ଗାନୁଗୁଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଗହଣଂ, ଅପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭୂତାନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧସଙ୍ଘଗୁଣାନଂ ତଗ୍ଗୁଣସାମଞ୍ଞତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ସକଲଭାୱୱିସିଟ୍ଠୱଚନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତୀତି। ଇଜ୍ଝନ୍ତଞ୍ଚ ସହେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଲୋକିଯଂ ୱିଯ ପଟିପାଟିଯା ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ପଦୀପସ୍ସ ୱିଯ ହି ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନନ୍ତି। ଯେ ପନ ୱଦନ୍ତି ''ସରଣଗମନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ନ ପୱତ୍ତତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ପନ ଅଧିଗତମେୱ ତଂ ହୋତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ତେୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଲୋକିଯୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ୱିଯା''ତି, ତେସଂ ପନ ୱଚନେ ଲୋକିଯମେୱ ସରଣଗମନଂ ସିଯା, ନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ତଞ୍ଚ ଅଯୁତ୍ତମେୱ ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ତସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ସରଣଗମନୁପକ୍କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ। ଆରମ୍ମଣତୋ ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ, ସରଣଗମନୁପକ୍କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ସକଲେପି ରତନତ୍ତଯେ ଇଜ୍ଝତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତନ୍ତି ଲୋକିଯସରଣଗମନଂ। ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ। ସଦ୍ଧାମୂଲିକାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମା। ସହଜାତୱସେନ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାଯେୱ ହି ତମ୍ମୂଲିକତା ସଦ୍ଧାୱିରହିତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସମ୍ମାଦସ୍ସନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ, ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତଞ୍ଚ ଲୋକିଯାୱବୋଧୱସେନ ସମ୍ମା ଞାଯେନ ଦସ୍ସନତୋ। ''ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ''ତି ଇମିନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱିରହିତାପି ସଦ୍ଧା ଲୋକିଯସରଣଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି, ''ସଦ୍ଧାମୂଲିକା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ''ତି ପନ ଏତେନ ସଦ୍ଧୂପନିସ୍ସଯା ଯଥାୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଞାତି। ଲୋକିଯମ୍ପି ହି ସରଣଗମନଂ ଦୁୱିଧଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ପଠମେନ ପଦେନ ମାତାଦୀହି ଉସ୍ସାହିତଦାରକାଦୀନଂ ୱିଯ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସରଣଗମନଂ ଗହିତଂ, ଦୁତିଯେନ ପନ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ତଦୁଭଯମେୱ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ୱିସେସଭାୱେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦସସୁ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂସୁ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଆହ। ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଉଜୁଂ କରୀଯତୀତି ହି ଅତ୍ଥେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଭାୱୋ, ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂ କରୀଯତି ଏତେନାତି ଅତ୍ଥେନ ପନ ସଦ୍ଧାଯପି। ସଦ୍ଧାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତପ୍ପଧାନସ୍ସାପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଗହଣଂ, ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମପଦେନ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ କରଣସାଧନେନ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ତପ୍ପରାଯଣତାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ''ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି, ସଦ୍ଧାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀନଂ ପନ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ତପ୍ପଧାନତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଯିଦନ୍ତି ଲୋକିଯଂ ସରଣଗମନମେୱ ପଚ୍ଚାମସତି ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ତଥା ଭେଦାଭାୱତୋ। ତସ୍ସ ହି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେଯେୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଇଜ୍ଝନତୋ ତଥାୱିଧସ୍ସ ସମାଦାନସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଏସ ଭେଦୋ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି। ଅତ୍ତା ସନ୍ନିଯ୍ୟାତୀଯତି ଅପ୍ପୀଯତି ପରିଚ୍ଚଜୀଯତି ଏତେନାତି ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସରଣଗମନସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ। ତଂ ରତନତ୍ତଯଂ ପରାଯଣଂ ପଟିସରଣମେତସ୍ସାତି ତପ୍ପରାଯଣୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତପ୍ପରାଯଣତା, ତଦେୱ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ। ''ସରଣ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ସିସ୍ସଭାୱଂ ଅନ୍ତେୱାସିକଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ୱଉପଟିୱତ୍ତାଦିକରଣଂ ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ସିସ୍ସଭାୱୂପଗମନଂ। ସରଣଗମନାଧିପ୍ପାଯେନେୱ ପଣିପତତି ଏତେନାତି ପଣିପାତୋ, ପଣିପତନଞ୍ଚେତ୍ଥ

ଅଭିୱାଦନପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମସାମୀଚିକମ୍ମମେୱ, ସଦ୍ଦତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସଂସାରଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନଂ ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚଜନଂ। ତପ୍ପରାୟଣତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ହିତୋପଦେସକଥାପରିୟାୟେନ ଧମ୍ମସ୍ସାପି ଆଚରିୟଭାୱୋ ସମୁଦାଚରୀୟତି ''ଫଲୋ ଅମ୍ବୋ ଅଫଲୋ ଚ, ତେ ସତ୍ଥାରୋ ଉଭୋ ମମା''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟାତି ଆହ ''ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ''ତି। ''ଅଭିୱାଦନା''ତିଆଦି ପଣିପାତସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂୟେୱାତି ଅୱଧାରଣସ୍ସ ଅତ୍ତସନ୍ନିୟ୍ୟାତନାଦୀସୁପି ସୀହଗତିକୱସେନ ଅଧିକାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ତଦଞ୍ଞନିୱତ୍ତନଂ କତଂ ହୋତୀତି। ''ଇମେସଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ଚତୁଧା ପୱତ୍ତନସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ, କାରଣଦସ୍ସନଂ ୱା।

ଏୱଂ ଅତ୍ତସନ୍ନିୟ୍ୟାତନାଦୀନି ଏକେନ ପକାରେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅପରେହିପି ପକାରେହି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ, ଏତେନ ଅତ୍ତସନ୍ନିୟ୍ୟାତନତପ୍ପରାୟଣତାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପରିୟାୟନ୍ତରେହିପି ଅତ୍ତସନ୍ନିୟ୍ୟାତନତପ୍ପରାୟଣତାଦି କତମେୱ ହୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା ଯଥା ତଂ ''ସିକ୍ଖାପଚ୍ଚକ୍ଖାନଅଭୂତାରୋଚନାନୀ''ତି ଦସ୍ସେତି। ଜୀୱିତପରିୟନ୍ତିକନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକୱଚନଂ, ଯାୱଜୀୱଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାକସ୍ସପୋ କିର ସୟମେୱ ପବ୍ବଜିତୱେସଂ ଗହେତ୍ୱା ମହାତିତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତିଗାୱୁତମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ଚ ରାଜଗହଂ, ଅନ୍ତରା ଚ ନାଳନ୍ଦଂ ବହୁପୁତ୍ତକନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖମୂଲେ ଏକକମେୱ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ''ଅୟଂ ଭଗୱା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଅଜାନନ୍ତୋୟେୱ ''ସତ୍ଥାରଞ୍ଚ ୱତାହଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ଭଗୱନ୍ତମେୱ ପସ୍ସେୟ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪) ସରଣଗମନମକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ସରଣଗମନଂ ୱିୟା''ତି। ୱିତ୍ଥାରୋ କସ୍ସପସଂୟୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାୟଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧୫୪) ଗହେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ଥାରଞ୍ଚୱତାହଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ଭଗୱନ୍ତମେୱ ପସ୍ସେୟ୍ୟନ୍ତି ସଚେ ଅହଂ ସତ୍ଥାରଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ଇମଂ ଭଗୱନ୍ତଂୟେୱ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ। ନ ହି ମେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ ସତ୍ଥାରା ଭୱିତୁଂ ସକ୍କା। ସୁଗତଞ୍ଚ ୱତାହଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ଭଗୱନ୍ତମେୱ ପସ୍ସେୟ୍ୟନ୍ତି ସଚେ ଅହଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ସୁଟ୍ଠୁ ଗତତ୍ତା ସୁଗତଂ ନାମ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ଇମଂ ଭଗୱନ୍ତଂୟେୱ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ। ନ ହି ମେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ ସୁଗତେନ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ୱତାହଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ଭଗୱନ୍ତମେୱ ପସ୍ସେୟ୍ୟନ୍ତି ସଚେ ଅହଂ ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନି ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ନାମ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ଇମଂ ଭଗୱନ୍ତଂୟେୱ ପସ୍ସେୟ୍ୟଂ, ନ ହି ମେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥା। ସଦ୍ଦତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ, ୱତ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ, ଚେ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ଭୱିତବ୍ବଂ ''ସଚେ''ତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୨।୧୫୪) ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ୱତ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ପସ୍ସିତୁକାମତାୟ ଏକଂସତ୍ଥଂ ଦୀପେତୀତିପି ୟୁଜ୍ଜତି।

''ସୋ ଅହ''ନ୍ତିଆଦି ସୁତ୍ତନିପାତେ ଆଳୱକସୁତ୍ତେ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ମଗ୍ଗେନେୱ ତସ୍ସ ସରଣଗମନମାଗତଂ, ସୋତାପନ୍ନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ପନ ପସାଦାନୁରୂପଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଏୱଂ ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦତୀତି ତଦଟ୍ଠକଥାୟଂ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୮୧) ୱୁତ୍ତଂ। ଗାମା ଗାମନ୍ତି ଅଞ୍ଞସ୍ମା ଦେୱଗାମା ଅଞ୍ଞଂ ଦେୱଗାମଂ, ଦେୱତାନଂ ୱା ଖୁଦ୍ଦକଂ, ମହନ୍ତଞ୍ଚ ଗାମନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରା ପୁରନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସୁଧମ୍ମତନ୍ତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୁବୁଦ୍ଧତଂ, ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁଧମ୍ମତଂ, ସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତଞ୍ଚ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱାତି ସହ ସମୁଚ୍ଚୟେନ, ପାଠସେସେନ ଚ ଅତ୍ଥୋ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ନମସ୍ସମାନୋ ଧମ୍ମଘୋସକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଆଳୱକାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାତାଗିରହେମୱତାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ। ନନୁ ଚ ଏତେ ଆଳୱକାଦୟୋ ଅଧିଗତମଗ୍ଗତ୍ତା ମଗ୍ଗେନେୱ ଆଗତସରଣଗମନା, କସ୍ମା ତେସଂ ତପ୍ପରାୟଣତାସରଣଗମନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ମଗ୍ଗେନାଗତସରଣଗମନେହିପି ତେହି ତପ୍ପରାୟଣତାକାରସ୍ସ ପୱେଦିତତ୍ତା। ''ସୋ ଅହଂ ୱିଚରିସ୍ସାମି…ପେ… ସୁଧମ୍ମତଂ, (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୯୪) ତେ ମୟଂ ୱିଚରିସ୍ସାମ, ଗାମା ଗାମଂ ନଗା ନଗଂ…ପେ… ସୁଧମ୍ମତ''ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୧୮୨) ଚ ହି ଏତେହି ତପ୍ପରାୟଣତାକାରୋ ପୱେଦିତୋ। ତସ୍ମା ସରଣଗମନୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୱେଦନାକାରମତ୍ତଂ ଉପଦିସନ୍ତେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥାତି ''କଥଂ ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଟ୍ଠୱିଧପଞ୍ହସ୍ସ ''ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ୟୋ ୱେଦୀ''ତିଆଦିନା ବ୍ୟାକରଣପରିୟୋସାନକାଲେ। ଇଦଞ୍ହି ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ ବ୍ରହ୍ମାୟୁସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୯୪) ପରିଚୁମ୍ବତୀତି ପରିଫୁସତି । ପରିସମ୍ବାହତୀତି ପରିମଜ୍ଜତି। ଏୱମ୍ପି ପଣିପାତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଏୱମ୍ପି ପରମନିପଚ୍ଚକାରେନ ପଣିପାତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସୋ ପନେସାତି ପଣିପାତୋ। ଞାତି…ପେ… ୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଞାତିୱସେନ, ଭୟୱସେନ, ଆଚରିୟୱସେନ, ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୱସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ ଦ୍ୱନ୍ଦପରତୋ ସୁୟ୍ୟମାନତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଞାତିୱସେନାତି ଞାତିଭାୱୱସେନ। ଭାୱପ୍ପଧାନନିଦ୍ଦେସୋ ହି ଅୟଂ, ଭାୱଲୋପନିଦ୍ଦେସୋ ୱା ତବ୍ଭାୱସ୍ସେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ପଣିପାତପଦେନ ଚେତେସଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ତବ୍ବସେନ ପଣିପାତସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା। ତେନାହ ''ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟପଣିପାତେନା''ତି, ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତାହେତୁକେନ ପଣିପାତେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରେହୀତି ଞାତିଭାୱାଦିହେତୁକେହି ପଣିପାତେହି। ''ସେଟ୍ଠୱସେନେୱା''ତିଆଦି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ । ଇଦାନି ''ନ ଇତରେହୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥତ୍ତୟଂ ଯଥାକ୍କମଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ

''ତସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସାକିଯୋ ୱା''ତି ପିତୁପକ୍ଖତୋ ଞାତିକୁଲଦସ୍ସନଂ, ''କୋଲିଯୋ ୱା''ତି ପନ ମାତୁପକ୍ଖତୋ। ୱନ୍ଦତୀତି ପଣିପାତସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। ରାଜପୂଜିତୋତି ରାଜୂହି, ରାଜୂନଂ ୱା ପୂଜିତୋ ଯଥା ''ଗାମପୂଜିତୋ''ତି। ପୂଜାୱଚନପଯୋଗେ ହି କତ୍ତରି ସାମିୱଚନମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ଭଗୱତୋତି ବୋଧିସତ୍ତଭୂତସ୍ସ, ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ୱା ଭଗୱତୋ। ଉଗ୍ଗହିତନ୍ତି ସିକ୍ଖିତସିପ୍ପଂ।

''ଚତୁଧା''ତିଆଦି ସିଙ୍ଗାଲୋୱାଦସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୫) ଘରମାୱସନ୍ତି ଘରେ ୱସନ୍ତୋ, କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯଯୋଗତୋ ଚେତ୍ଥ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। କମ୍ମଂ ପଯୋଜଯେତି କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ ପଯୋଜେଯ୍ଯ। କୁଲାନଞ୍ହି ନ ସବ୍ବକାଲଂ ଏକସଦିସଂ ୱତ୍ତତି, କଦାଚି ରାଜାଦିୱସେନ ଆପଦାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ''ଆପଦାସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାସୁ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ମନସି କତ୍ୱା ନିଧାପେଯ୍ଯାତି ଆହ ''ଆପଦାସୁ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି। ଇମେସୁ ପନ ଚତୂସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ''ଏକେନ ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯା''ତି ୱୁତ୍ତକୋଟ୍ଠାସତୋଯେୱ ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନମ୍ପି କପଣଦ୍ଧିକାଦୀନମ୍ପି ଦାନଂ ଦାତବ୍ବଂ, ପେସକାରନ୍ହାପିତକାଦୀନମ୍ପି ୱେତନଂ ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ଭୋଗପରିଗ୍ଗହଣାନୁସାସନୀ, ଏୱରୂପଂ ଅନୁସାସନିଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି, ସମ୍ପରାଯିକଂ, ପନ ନିଯ୍ଯାନିକଂ ୱା ଅନୁସାସନିଂ ପଚ୍ଚାସିସନ୍ତୋପି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯପଣିପାତମେୱ କରୋତି ନାମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଯୋ ପନା''ତିଆଦି ''ସେଟ୍ଠୱସେନେୱ…ପେ… ଗଣ୍ହାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରୱଚନଂ।

''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦି ପନ ''ସେଟ୍ଠୱସେନ ଚ ଭିଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ବ୍ଯତିରେକଦସ୍ସନଂ। ଅଚ୍ଚୱସା ଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋତି କତ୍ୱା ଗହିତସରଣାଯ ଉପାସିକାଯ ୱାତିପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱମୀଦିସେସୁ। ପବ୍ବଜିତମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଗେୱ ଅପବ୍ବଜିତ''ନ୍ତି। ସରଣଗମନଂ ନ ଭିଜ୍ଜତି ସେଟ୍ଠୱସେନ ଅୱନ୍ଦିତତ୍ତା। ତଥାତି ଅନୁକଡ୍ଢନତ୍ଥେ ନିପାତୋ ''ସରଣଗମନଂ ନ ଭିଜ୍ଜତୀ''ତି। ରଟ୍ଠପୂଜିତତ୍ତାତି ରଟ୍ଠେ, ରଟ୍ଠୱାସୀନଂ ୱା ପୂଜିତତ୍ତା। ତଯିଦଂ ଭଯୱସେନ ୱନ୍ଦିତବ୍ବଭାୱସ୍ସେୱ ସମତ୍ଥନଂ, ନ ତୁ ଅଭେଦସ୍ସ କାରଣଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ସ ପନ କାରଣଂ ସେଟ୍ଠୱସେନ ଅୱନ୍ଦିତତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ସେଟ୍ଠୱସେନ ଚ ଭିଜ୍ଜତୀ''ତି। ସେଟ୍ଠୱସେନାତି ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯତାଯ ସେଟ୍ଠଭାୱୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅଯଂ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯୋତି ୱନ୍ଦତୀ''ତି। ତିତ୍ଥିଯମ୍ପି ୱନ୍ଦତୋ ନ ଭିଜ୍ଜତି, ପଗେୱ ଇତରଂ। ସରଣଗମନପ୍ପଭେଦୋତି ସରଣଗମନୱିଭାଗୋ, ତବ୍ବିଭାଗସମ୍ବନ୍ଧତୋ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବା ଅଭେଦୋପି ସୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଅଭେଦଦସ୍ସନଂ କତଂ।

ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଏୱ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ୱିପାକଫଲଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋତି ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ କମ୍ମସଦିସଂ ୱିପାକଫଲଂ, ତବ୍ବିପରୀତଂ ଆନିସଂସଫଲନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ସାଲିବୀଜାଦୀନଂ ଫଲାନି ତଂସଦିସାନି ୱିପକ୍କାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ୱିପାକନିରୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତି, ନ ମୂଲଙ୍କୁରପତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧନାଳଆନି, ଏୱଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଫଲାନି ଅରୂପଧମ୍ମଭାୱେନ, ସାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଚ ସଦିସାନି ୱିପକ୍କାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ୱିପାକନିରୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତି, ନ ତଦଞ୍ଞାନି କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନିପି କମ୍ମଅସଦିସାନି, ତାନି ପନ ଆନିସଂସାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ଆନିସଂସନିରୁତ୍ତିମତ୍ତଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତୀତି। ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଧମ୍ମପଦେ ଅଗ୍ଗିଦତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣୱତ୍ଥୁପାଠମିମାହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ଯୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯତିରେକେ, ଯୋ ପନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ବ୍ଯତିରେକତ୍ଥଦୀପନେ ଯଦି ''ବହୁଂ ୱେ ସରଣଂ ଯନ୍ତି, ପବ୍ବତାନି ୱନାନି ଚା''ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୧୮୮) ୱୁତ୍ତଂ ଖେମଂ ସରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ଉତ୍ତମଂ ସରଣଂ, ଏତଞ୍ଚ ସରଣମାଗମ୍ମ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ନ ପମୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସତି କିଂ ନାମ ୱତ୍ଥୁ ଖେମଂ ସରଣଂ ହୋତି, ଉତ୍ତମଂ ସରଣଂ, କିଂ ନାମ ୱତ୍ଥୁଂ ସରଣମାଗମ୍ମ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି ଚେ?

ଯୋ ଚ ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚ, ସଙ୍ଘଞ୍ଚ ସରଣଂ ଗତୋ…ପେ…

ଏତଂ ଖୋ ସରଣଂ ଖେମଂ, ଏତଂ ସରଣମୁତ୍ତମଂ;

ଏତଂ ସରଣମାଗମ୍ମ, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି। (ଧ। ପ। ୧୯୦-୯୨);

ଏୱମୀଦିସେସୁ। ଲୋକିଯସ୍ସ ସରଣଗମନସ୍ସ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାୱନ୍ଦନାଦିନା କୁପ୍ପନତୋ, ଚଲନତୋ ଚ ଅକୁପ୍ପଂ ଅଚଲଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେୱ ସରଣଗମନଂ ପକାସେତୁଂ ''ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି, ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାଚାସିଲିଟ୍ଠତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ମାସଦ୍ଦସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ। ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦି ''ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସରୂପଦସ୍ସନଂ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅତିକ୍କମନ୍ତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ। ଦୁକ୍ଖୂପସମଗାମିନନ୍ତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିଂ। ''ଏତ''ନ୍ତି ''ଚତ୍ତାରି… ପେ… ପସ୍ସତୀ''ତି (ଧ। ପ। ୧୯୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନସଙ୍ଖାତଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଦସ୍ସନଂ। ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ପଦତ୍ତଯେପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପଗମନାଦିୱସେନାତି ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ, ଇତିନା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବେହି ତୋ-ସଦ୍ଦମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦିନା

ଞାଣୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ଅ। ନି। ୧।୨୬୮) ଆଗତଂ ପାଠଇଂ ସାଧକଭାୱେନ ଆହରତି। ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ଜନକହେତୁପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅନୱକାସୋତି ପଚ୍ଚଯହେତୁପଟିକ୍ଖେପୋ। ଉଭଯେନାପି କାରଣମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନ। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପନ୍ନୋ ସୋତାପନ୍ନୋ। କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚତୁଭୂମକେସୁ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୁ ଏକମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଂ। ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ଯାତି ''ନିଚ୍ଚୋ''ତି ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ। ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ଯାତି ''ଏକନ୍ତସୁଖୀ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୭୬) ଏୱଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱସେନ ''ସୁଖୋ''ତି ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ, ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ପରିଳାହାଭିଭୂତୋ ପରିଳାହୂପସମତ୍ଥଂ ମତ୍ତହତ୍ଥିପରିତ୍ତାସିତୋ ଚୋକ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱିଯ ଉକ୍କାରଭୂମିଂ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଅତ୍ତୱାରେ କସିଣାଦିପଣ୍ଣତ୍ତିସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ''ସଙ୍ଖାର''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ''ଧମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ପରିୱାରେ –

''ଅନିଚ୍ଚା ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା, ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତା ଚ ସଙ୍ଖତା;

ନିବ୍ବାନଞ୍ଚେୱ ପଣ୍ଣତ୍ତି, ଅନତ୍ତା ଇତି ନିଚ୍ଛଯା''ତି। (ପରି। ୨୫୭);

ଇମେସୁ ପନ ତୀସୁପି ୱାରେସୁ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଚତୁଭୂମକୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତେଭୂମକୱସେନେୱ ୱା। ଯଂ ଯଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ''ନିଚ୍ଚଂ ସୁଖଂ ଅତ୍ତା''ତି ଗାହଂ ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ତଂ ଅରିଯସାୱକୋ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଗାହଂ ୱିନିୱେଠେତି।

''ମାତର''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଜନିକା ମାତା, ଜନକୋ ପିତା, ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଂ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ତେହି ଅଞ୍ଞମ୍ପି ପାଣଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ଯାତି? ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନମେୱ। ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜସକଜୀୱିତହେତୁପି ହି ସୋ ତଂ ଜୀୱିତା ନ ୱୋରୋପେଯ୍ଯ, ତଥାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ମହାସାୱଜ୍ଜତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅରିଯଭାୱସ୍ସ ଚ ବଲୱତାପକାସନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ୱଧକଚିତ୍ତେନ ପଦୂସନଚିତ୍ତୋ, ପଦୂସିତଚିତ୍ତୋ ୱା। ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯାତି ଜୀୱମାନକସରୀରେ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ। ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ଯାତି ସମାନସଂୱାସକଂ ସମାନସୀମାଯଂ ଠିତଂ ସଙ୍ଘଂ ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ଭିନ୍ଦେଯ୍ଯ, ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ପଞ୍ଚହୁପାଲି ଆକାରେହି ସଙ୍ଘୋ ଭିଜ୍ଜତି କମ୍ମେନ, ଉଦ୍ଦେସେନ, ୱୋହରନ୍ତୋ, ଅନୁସ୍ସାୱନେନ, ସଲାକଗ୍ଗାହେନା''ତି (ପରି। ୪୫୮) ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରନ୍ତି ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରଂ ''ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥା''ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱସମ୍ପଦାତି ସୁଗତିଭୱେନ ସମ୍ପଦା, ଇଦଂ ୱିପାକଫଲଂ। ଭୋଗସମ୍ପଦାତି ମନୁସ୍ସଭୋଗଦେୱଭୋଗେହି ସମ୍ପଦା, ଇଦଂ ପନ ଆନିସଂସଫଲଂ। ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତାଦିପାଠଇଂ (ସଂ। ନି। ୧।୩୭) ସାଧକଭାୱେନ ଦସ୍ସେତି।

ଗତାସେତି ଏତ୍ଥ ସେ-ଇତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିନ୍ତି ତେ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତା ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ଅପାଯଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ମାନୁସନ୍ତି ଚ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ୱିସଞ୍ଞୋଗନିଦ୍ଦେସୋ, ମନୁସ୍ସେସୁ ଜାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେୱକାଯନ୍ତି ଦେୱସଙ୍ଘଂ, ଦେୱପୁରଂ ୱା ''ଦେୱାନଂ କାଯୋ ସମୂହୋ ଏତ୍ଥା''ତି କତ୍ୱା।

''ଅପରମ୍ପୀ''ତିଆଦିନା ସଳାଯତନୱଗ୍ଗେ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସଂଯୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୧) ଆଗତଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଫଲମାହ, ଅପରମ୍ପି ଫଲଂ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞେ ଦେୱେତି ଅସରଣଙ୍ଗତେ ଦେୱେ। ଦସହି ଠାନେହୀତି ଦସହି କାରଣେହି। ''ଦିବ୍ବେନା''ତିଆଦି ତସ୍ସରୂପଦସ୍ସନଂ। ଅଧିଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅଭିଭୱନ୍ତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ''ଏସ ନଯୋ''ତି ଇମିନା ''ସାଧୁ ଖୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦ ଧମ୍ମସରଣଗମନଂ ହୋତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୧) ସୁତ୍ତପଦଂ ଅତିଦିସତି। ୱେଲାମସୁତ୍ତଂ ନାମ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ ନୱନିପାତେ ଜାତିଗୋତ୍ତରୂପଭୋଗସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାଦୀହି ମରିଯାଦୱେଲାତିକ୍କନ୍ତେହି ଉଳାରେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱେଲାମନାମକସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତସ୍ସ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସରାଜୂନଂ ଆଚରିଯବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଦାନକଥାପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୯।୨୦) ତତ୍ଥ ହି କରୀସସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଭାଗପ୍ପମାଣାନଂ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ଯାନଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିରୂପିଯପାତିକଂସପାତୀନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ରୂପିଯସୁୱଣ୍ଣ ହିରଞ୍ଞପୂରାନଂ, ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ହତ୍ଥିସହସ୍ସାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ଅସ୍ସସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ରଥସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ଧେନୁସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା କଞ୍ଞାସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ପଲ୍ଲଙ୍କସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ୱତ୍ଥକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଅପରିମାଣସ୍ସ ଚ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିଭେଦସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ସତ୍ତମାସାଧିକାନି ସତ୍ତସଂୱଚ୍ଛରାନି ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତୱେଲାମମହାଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ତତୋ ସତଂସୋତାପନ୍ନାନଂ ଦିନ୍ନଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସକଦାଗାମିନୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅରହତୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ତତୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସଂ ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିହାରକରଣଂ, ତତୋ ସରଣଗମନଂ ମହପ୍ଫଲତରନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯଂ ଗହପତି ୱେଲାମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଦାନଂ ଅଦାସି ମହାଦାନଂ, ଯୋ ଚେକଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନଂ ଭୋଜେୟ୍ୟ, ଇଦଂ ତତୋ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ଯୋ ଚ ସତଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଜେୟ୍ୟ, ଯୋ ଚେକଂ ସକଦାଗାମିଂ ଭୋଜେୟ୍ୟ, ଇଦଂ ତତୋ ମହପ୍ଫଲତର’’ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୯।୨୦)।

ଇମିନା ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସେୱ ସରଣଗମନସ୍ସ ଫଲଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱେଲାମସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସରଣଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗେନାଗତଂ ଅନିୱତ୍ତନସରଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅପରେ ପନାହୁ ‘ଅତ୍ତାନଂ ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା ଦିନ୍ନତ୍ତା ସରଣଗମନଂ ତତୋ ମହପ୍ଫଲତର’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୯।୨୦) କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା ଚ ସରଣଗମନଂ ନାମ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗମଯଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦେତି, ତସ୍ମା ମହପ୍ଫଲତରଞ୍ଚ ମହାନିସଂସତରଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୫୦, ୩୫୧) ଇମିନା ପନ ନଯେନ ଲୋକିଯସ୍ସାପି ସରଣଗମନସ୍ସ ଫଲଂ ଇଧ ଦସ୍ସିତମେୱାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନପି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୦) ହି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି ଇଧ ଚେୱ ଅଞ୍ଞାସୁ ଚ ମଜ୍ଝିମାଗମଟୀକାଦୀସୁ ଅୱିସେସତୋୟେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଆଚରିଯସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନାପି ଅଯମତ୍ଥୋ ଅଭିମତୋ ସିଯା ସାରତ୍ଥଦୀପନିଯଂ, (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା।୧୫) ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟୀକାଯଞ୍ଚ ତଦୁଭଯସାଧାରଣୱଚନତୋ। ଅପରେ ପନ ୱଦନ୍ତି ‘‘କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୪୯) ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସେୱ ସରଣଗମନସ୍ସ ଫଲଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତମେୱ ତଥା ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ଯସ୍ମା...ପେ... ଦେତୀ’’ତି ହି ତଦୁଭଯସାଧାରଣକାରଣୱସେନ ତଦୁଭଯସ୍ସାପି ଫଲଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ୱେଲାମସୁତ୍ତାଦୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦) ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦସୁତ୍ତଛତ୍ତମାଣୱକୱିମାନାଦୀନଂ (ୱି। ୱ। ୮୮୬ ଆଦଯୋ) ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯସ୍ସ ଗୁଣାନମଜାନନଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୋ। ସଂସଯୋ ନାମ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୨୧୬) ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ମିଚ୍ଛାଞାଣଂ ନାମ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ଅଗୁଣଭାୱପରିକପ୍ପନେନ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅନାଦରାଗାରୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସଂକିଲିସ୍ସତୀତି ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ମଲୀନଂ ଭୱତି। ନ ମହାଜୁତିକନ୍ତିଆଦିପି ସଂକିଲେସପରିଯାଯୋ ଏୱ। ତତ୍ଥ ନ ମହାଜୁତିକନ୍ତି ନ ମହୁଜ୍ଜଲଂ, ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅପରିଯୋଦାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ମହାୱିପ୍ଫାରନ୍ତି ନ ମହାନୁଭାୱଂ, ଅପଣୀତଂ ଅନୁଳାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସାୱଜ୍ଜୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ସଦୋସୋ। ତଦେୱ ଫଲୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅନିଟ୍ଠଫଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସାୱଜ୍ଜତ୍ତା ଅକନ୍ତଫଲୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକିଯସରଣଗମନଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ ୱିଯ ଅଗହିତକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ଜୀୱିତପରିଯନ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଖନ୍ଧଭେଦେନ ଭେଦୋ, ସୋ ଚ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଦିୱିରହିତତ୍ତା ଅଦୋସୋତି ଆହ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜୋ କାଲକିରିଯାଯ ହୋତୀ’’ତି। ସୋତି ଅନୱଜ୍ଜୋ ସରଣଗମନଭେଦୋ। ସତିପି ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତେ ଇଟ୍ଠଫଲୋପି ନ ହୋତି, ପଗେୱ ଅନିଟ୍ଠଫଲୋ ଅୱିପାକତ୍ତା। ନ ହି ତଂ ଅକୁସଲଂ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଭେଦନମତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭୱନ୍ତରେପୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ଭୱେ।

ଧରସଦ୍ଦସ୍ସ ଦ୍ୱିକମ୍ମିକତ୍ତା ‘‘ଉପାସକ’’ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି କମ୍ମମେୱ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆକାରତ୍ଥେନାତି ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉପାସକୋ ଅଯନ୍ତି ଏୱଂଧାରେତୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାରେତୂତି ଚ ଉପଧାରେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଧାରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଜାନନମେୱାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଜାନାତୂ’’ତି ଇମିନା। ଉପାସକୱିଧିକୋସଲ୍ଲତ୍ଥନ୍ତି ଉପାସକଭାୱୱିଧାନକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ। କୋ ଉପାସକୋତି ସରୂପପୁଚ୍ଛା, କିଂ ଲକ୍ଖଣୋ ଉପାସକୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମାତି ହେତୁପୁଚ୍ଛା, କେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ଉପାସକସଦ୍ଦୋ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘କସ୍ମା ଉପାସକୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଅଭିଧେୟ୍ୟେ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତମେୱ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ତବ୍ଭାୱକାରଣଂ। କିମସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି ୱତସମାଦାନପୁଚ୍ଛା, କୀଦିସଂ ଅସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ସୀଲଂ, କିତ୍ତକେନ ୱତସମାଦାନେନାଯଂ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କୋ ଆଜୀୱୋତି କମ୍ମସମାଦାନପୁଚ୍ଛା, କୋ ଅସ୍ସ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, କେନ କମ୍ମସମାଦାନେନ ଅସ୍ସ ଆଜୀୱୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପୁଚ୍ଛତି, ସୋ ପନ ମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ହୋତୀତି ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋପି ୱିଭଜୀଯତି। କା ୱିପତ୍ତୀତି ତଦୁଭଯେସଂ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିପୁଚ୍ଛା, କା ଅସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ, ଆଜୀୱସ୍ସ ଚ ୱିପତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ହି ସତି ଅନନ୍ତରସ୍ସେୱ ୱିଧି ୱା ପଟିସେଧୋ ୱାତି ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଗହଣଂ। କା ସମ୍ପତ୍ତୀତି ତଦୁଭଯେସମେୱ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପୁଚ୍ଛା, କା ଅସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ, ଆଜୀୱସ୍ସ ଚ ସମ୍ପତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ। ସରୂପୱଚନତ୍ଥାଦିସଙ୍ଖାତେନ ପକାରେନ କିରତୀତି ପକିଣ୍ଣଂ, ତଦେୱ ପକିଣ୍ଣକଂ, ଅନେକାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯୋ କୋଚୀତି ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀସୁ ଯୋ କୋଚି, ଇମିନା ପଦେନ ଅକାରଣମେତ୍ଥ ଜାତିଆଦିୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତି, ‘‘ସରଣଗତୋ’’ତି ଇମିନା ପନ ସରଣଗମନମେୱେତ୍ଥ ପମାଣନ୍ତି। ‘‘ଗହଟ୍ଠୋ’’ତି ଚ ଇମିନା ଆଗାରିକେସ୍ୱେୱ ଉପାସକସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ, ନ ପବ୍ବଜୂପଗତେସୂତି। ତମତ୍ଥଂ ମହାୱଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତେ ମହାନାମସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୩୩) ସାଧେନ୍ତୋ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦିସରଣଗମନତୋ। ମହାନାମାତି ଅତ୍ତନୋ ଚୂଳପିତୁନୋ ସୁକ୍କୋଦନସ୍ସ ପୁତ୍ତଂ ମହାନାମଂ ନାମ ସକ୍କରାଜାନଂ ଭଗୱା ଆଲପତି। ଏତ୍ତାୱତାତି ଏତ୍ତକେନ ବୁଦ୍ଧାଦିସରଣଗମନେନ ଉପାସକୋ ନାମ ହୋତି, ନ ଜାତିଆଦୀହି କାରଣେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କାମଞ୍ଚ ତପୁସ୍ସଭଲ୍ଲିକାନଂ ୱିଯ ଦ୍ୱେୱାଚିକୌପାସକଭାୱୋପି ଅତ୍ଥି, ସୋ ପନ ତଦା ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯାଭାୱତୋ କଦାଚିଯେୱ ହୋତୀତି ସବ୍ବଦା ପୱତ୍ତଂ ତେୱାଚିକୌପାସକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ

‘‘ସରଣଗତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେପି ହି ପଚ୍ଛା ତିସରଣଗତା ଏୱ, ନ ଚେତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ସରଣଗତୋ ଉପାସକୋ ନାମାତି ଇମମତ୍ଥମ୍ପି ଞାପେତୁଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଉପାସନତୋତି ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ, ତତ୍ଥ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାୟ ଗାରୱବହୁମାନାଦିୟୋଗେନ ପୟିରୁପାସନତୋ, ଇମିନା କତ୍ୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି।

ୱେରମଣିୟୋତି ଏତ୍ଥ ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ, ତସ୍ସ ମଣନତୋ ହନନତୋ ୱିନାସନତୋ ୱେରମଣିୟୋ ନାମ, ପଞ୍ଚ ୱିରତିୟୋ ୱିରତିପଧାନତ୍ତା ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ। ତଥା ହି ଉଦାହଟେ ମହାନାମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୩୩) ‘‘ୟଥାହା’’ତିଆଦିନା ସାଧକଂ, ସରୂପଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି ୟଥା ତଂ ଉୟ୍ୟାନପାଲସ୍ସ ଏକେନେୱ ଉଦକପତିଟ୍ଠାନପୟୋଗେନ ଅମ୍ବସେଚନଂ, ଗରୁସିନାନଞ୍ଚ। ୟଥାହ ଅମ୍ବୱିମାନେ (ୱି। ୱ। ୧୧୫୧ ଆଦୟୋ) –

‘‘ଅମ୍ବୋ ଚ ସିତ୍ତୋ ସମଣୋ ଚ ନ୍ହାପିତୋ,

ମୟା ଚ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ ଅନପ୍ପକଂ;

ଇତି ସୋ ପୀତିୟା କାୟଂ, ସବ୍ବଂ ଫରତି ଅତ୍ତନୋ’’ତି।

[‘‘ଅମ୍ବୋ ଚ ସିଞ୍ଚତୋ ଆସି, ସମଣୋ ଚ ନହାପିତୋ;

ବହୁଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ, ଅହୋ ସଫଲଂ ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି। (ଇଧ ଟୀକାୟଂ ମୂଲପାଠୋ)]

ଏୱମୀଦିସେସୁ। ଏତ୍ତାୱତାତି ଏତ୍ତକେନ ପଞ୍ଚୱେରୱିରତିମତ୍ତେନ।

ମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାତି ଅୟୁତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା, ନ ସମ୍ମାୱଣିଜ୍ଜା, ଅସାରୁପ୍ପୱଣିଜ୍ଜକମ୍ମାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାୟାତି ଅକରଣେନେୱ ପଜହିତ୍ୱା। ଧମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତେନ, ତେନ ମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜକମ୍ମେନ ଆଜୀୱନତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅଧମ୍ମିକଂ ଆଜୀୱନଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସମେନାତି ଅୱିସମେନ, ତେନ କାୟୱିସମାଦିଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା କାୟସମାଦିନା ସୁଚରିତେନ ଆଜୀୱନଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁତ୍ତରପାଠଇମାହରିତ୍ୱା ସାଧକଂ, ସରୂପଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ୱାଣିଜାନଂ ଅୟନ୍ତି ୱଣିଜ୍ଜା, ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱିକ୍କୟୋ, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପଦମେତଂ। ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜାତି ଆୱୁଧଭଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ୱା କାରେତ୍ୱା ୱା ୟଥାକତଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜାତି ମନୁସ୍ସୱିକ୍କୟୋ। ମଂସୱଣିଜ୍ଜାତି ସୂନକାରାଦୟୋ ୱିୟ ମିଗସୂକରାଦିକେ ପୋସେତ୍ୱା ମଂସଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିକ୍କୟୋ। ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜାତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ମଜ୍ଜଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ୱିସୱଣିଜ୍ଜାତି ୱିସଂ ୟୋଜେତ୍ୱା, ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜା ପରୋପରୋଧନିମିତ୍ତତାୟ ଅକରଣୀୟାତି ୱୁତ୍ତା, ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅଭୁଜିସ୍ସଭାୱକରଣତୋ, ମଂସୱଣିଜ୍ଜା ୱଧହେତୁତୋ, ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜା ପମାଦଟ୍ଠାନତୋ, ୱିସୱଣିଜ୍ଜା ପରୂପଘାତକାରଣତୋ।

ତସ୍ସେୱାତି ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚୱେରମଣିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଚେୱ ପଞ୍ଚମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାଦିପ୍ପହାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଆଜୀୱସ୍ସ ଚ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ। ୱିପତ୍ତୀତି ଭେଦୋ, ପକୋପୋ ଚ । ଏୱଂ ସୀଲଆଜୀୱୱିପତ୍ତିୱସେନ ଉପାସକସ୍ସ ୱିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିୱସେନପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ୟାୟାତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା। ଚଣ୍ଡାଲୋତି ନୀଚଧମ୍ମଜାତିକଟ୍ଠେନ ଉପାସକଚଣ୍ଡାଲୋ। ମଲନ୍ତି ମଲୀନଟ୍ଠେନ ଉପାସକମଲଂ। ପତିକିଟ୍ଠୋତି ଲାମକଟ୍ଠେନ ଉପାସକନିହୀନୋ। ସାପିସ୍ସାତି ସାପି ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିୱିପ୍ପଟିପତ୍ତି ଅସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ୱିପତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। କା ପନାୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେ ଚା’’ତିଆଦି। ଉପାସକଚଣ୍ଡାଲସୁତ୍ତଂ, (ଅ। ନି। ୫।୧୭୫) ଉପାସକରତନସୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁତ୍ତରେ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ, କମ୍ମକମ୍ମଫଲେସୁ ଚ ସଦ୍ଧାୱିପରିୟାୟୋ ମିଚ୍ଛାୱିମୋକ୍ଖୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ। ୟଥାୱୁତ୍ତସୀଲୱିପତ୍ତିଆଜୀୱୱିପତ୍ତିୱସେନ ଦୁସ୍ସୀଲୋ। ‘‘ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିନା ଇଦଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲଂ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତେନ କୋତୂହଲସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲିକୋ। ମଙ୍ଗଲଂ ପଚ୍ଚେତୀତି ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦିଭେଦଂ ମଙ୍ଗଲମେୱ ପତ୍ତିୟାୟତି ନୋ କମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତଂ ନୋ ପତ୍ତିୟାୟତି। ଇତୋ ଚ ବହିଦ୍ଧାତି ଇତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ବାହିରକସମୟେ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନପୟୁତ୍ତୋ, ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଂ ପରିୟେସତୀତି ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ଦକ୍ଖିଣାରହସଞ୍ଞୀ ଗୱେସତି। ତତ୍ଥାତି ବହିଦ୍ଧା ବାହିରକସମୟେ। ପୁବ୍ବକାରଂ କରୋତୀତି ପଠମତରଂ ଦାନମାନନାଦିକଂ କୁସଲକିରିୟଂ କରୋତି, ବାହିରକସମୟେ ପଠମତରଂ କୁସଲକିରିୟଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସାସନେ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ।

ତତ୍ଥାତି ୱା ତେସଂ ବାହିରକାନଂ ତିତ୍ଥିୟାନନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟପରିଯେସନପୁଞ୍ଞକାରେ ଏକଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅସ୍ସାତି ଉପାସକସ୍ସ। ସୀଲସମ୍ପଦାତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୱେରମଣିଲକ୍ଖଣେନ ସୀଲେନ ସମ୍ପଦା। ଆଜୀୱସମ୍ପଦାତି ପଞ୍ଚମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାଦିପ୍ପହାନଲକ୍ଖଣେନ ଆଜୀୱେନ ସମ୍ପଦା। ଏୱଂ ସୀଲସମ୍ପଦାଆଜୀୱସମ୍ପଦାୱସେନ ଉପାସକସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଦିୱସେନପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯେ ଚସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ଯେ ଚ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା, ତେପି ଅସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଧମ୍ମେହୀତି ଗୁଣେହି। ଚତୁନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ଉପାସକୋୱ ରତନଂ ଉପାସକରତନଂ। ଗୁଣସୋଭାକିତ୍ତିସଦ୍ଦସୁଗନ୍ଧତାଦୀହି ଉପାସକୋୱ ପଦୁମଂ ଉପାସକପଦୁମଂ। ତଥା ଉପାସକପୁଣ୍ଡରୀକଂ। ସେସଂ ୱିପତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନିଗଣ୍ଠୀନନ୍ତି ନିଗଣ୍ଠସମଣୀନଂ। ଆଦିମ୍ହୀତି ପଠମପଦେ। ଉଚ୍ଛଗ୍ଗନ୍ତି ଉଚ୍ଛୁଅଗ୍ଗଂ ଉଚ୍ଛୁକୋଟି। ତଥା ୱେଠଅଗ୍ଗନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। କୋଟିୟନ୍ତି ପରିଯନ୍ତକୋଟିୟଂ, ପରିଯନ୍ତପଦେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗନ୍ତି ଅମ୍ବିଲକୋଟ୍ଠାସଂ। ତଥା ତିତ୍ତକଗ୍ଗନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ୱିହାରଗ୍ଗେନାତି ଓୱରକକୋଟ୍ଠାସେନ ''ଇମସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭେ ୱସନ୍ତାନଂ ଇଦଂ ନାମ ଫଲଂ ପାପୁଣାତୀ''ତିଆଦିନା ତଂତଂୱସନଟ୍ଠାନକୋଟ୍ଠାସେନାତି ଅତ୍ଥୋ । ପରିୱେଣଗ୍ଗେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅଗ୍ଗେତି ଏତ୍ଥ ଉପଯୋଗୱଚନସ୍ସ ଏକାରାଦେସୋ, ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱା, କତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚ ସେସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆଦିଂ କତ୍ୱା''ତି। ଭାୱପଦେ ତା-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେତି ''ଅଜ୍ଜଭାୱ''ନ୍ତି ଇମିନା, ଅଜ୍ଜଭାୱୋ ଚ ନାମ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସମଯେ ଧରମାନକତାପାପୁଣକଭାୱୋ। ତଦା ହି ତଂ ନିସ୍ସୟୱସେନ ଧରମାନତଂ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ତଂଦିୱସନିସ୍ସିତଅରୁଣୁଗ୍ଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପୁନ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନା ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଅଜ୍ଜସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧରମାନକତାସଙ୍ଖାତଂ ଅଜ୍ଜଭାୱଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଜ୍ଜତନ୍ତି ୱା ଅଜ୍ଜୈଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ ତା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସକତ୍ଥୱୁତ୍ତିତୋ ଯଥା ''ଦେୱତା''ତି, ଅଯଂ ଆଚରିୟାନଂ ମତି। ଏୱଂ ପଠମକ୍ଖରେନ ଦିସ୍ସମାନପାଠାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତିୟକ୍ଖରେନ ଦିସ୍ସମାନପାଠାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଜଦଗ୍ଗେତି ୱା ପାଠୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଗମମତ୍ତୱା ଦକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଅଜ୍ଜାତି ହି ନେପାତିକମିଦଂ ପଦଂ। ତେନାହ ''ଅଜ୍ଜ ଅଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି।

''ପାଣୋ''ତି ଇଦଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେ ଏୱ, ''ପାଣୁପେତ''ନ୍ତି ଚ କରଣପଦେନେୱ ସମାସୋତି ଞାପେତୁଂ ''ଯାୱ ମେ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତି, ତାୱୌପେତ''ନ୍ତି ଆହ। ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ହି ଉପେତୋ, ପାଣେହି କରଣଭୂତେହି ଉପେତୋ ପାଣୁପେତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଆଚରିଯେହି ଅଭିମତୋ। ଇମିନା ଚ ''ପାଣୁପେତନ୍ତି ଇଦଂ ପଦଂ ତସ୍ସ ସରଣଗମନସ୍ସ ଆପାଣକୋଟିକତାଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତି। ''ପାଣୁପେତ''ନ୍ତି ହି ଇମିନା ଯାୱ ମେ ପାଣା ଧରନ୍ତି, ତାୱ ସରଣଂ ଉପେତୋ, ଉପେନ୍ତୋ ଚ ନ ୱାଚାମତ୍ତେନ, ନ ଚ ଏକୱାରଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ପାଣାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ଯାୱଜୀୱଂ ଉପେତୋତି ଆପାଣକୋଟିକତା ଦସ୍ସିତା। ''ତୀହି...ପେ... ଗତ''ନ୍ତି ଇଦଂ ''ସରଣଂ ଗତ''ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ''ଅନଞ୍ଞସତ୍ଥୁକ''ନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣେନ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପୋହନେନ ଚ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ଥଦସ୍ସନଂ। ଏକଚ୍ଚୋ କପ୍ପିୟକାରକସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଉପାସକସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଚନୀଯୋପି ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପାସକଂ କପ୍ପିୟକାରକ''ନ୍ତି, ଅତ୍ତସନ୍ନିୟ୍ୟାତନସରଣଗମନଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ''ପାଣୁପେତ''ନ୍ତି ଇମିନା ନୀତତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସିତଂ ତସ୍ସ ସରଣଗମନସ୍ସ ଆପାଣକୋଟିକତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ପନେସ ରାଜା ''ଜୀୱିତେନ ସହ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯଂ ପଟିପୂଜେନ୍ତୋ ସରଣଗମନଂ ରକ୍ଖାମୀ''ତି ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେତୀତି ନେୟ୍ୟତ୍ଥତୋ ୱିଭାୱିତଂ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ଅହଞ୍ହି''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହି-ସଦ୍ଦୋ ସମତ୍ଥନେ, କାରଣତ୍ଥେ ୱା, ତେନ ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିୟା, ଇମିନା ୱା କାରଣେନ ଉପାସକଂ ମଂ ଭଗୱା ଧାରେତୂତି ଅଯମତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ।

ଅଚ୍ଚଯନଂ ସାଧୁମରିୟାଦଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନଂ ଅଚ୍ଚଯୋ, କାଯିକାଦିଅଜ୍ଝାଚାରସଙ୍ଖାତୋ ଦୋସୋତି ଆହ ''ଅପରାଧୋ''ତି, ଅଚ୍ଚେତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ଏତେନାତି ୱା ଅଚ୍ଚଯୋ, କାଯିକାଦିୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ପୱତ୍ତନକୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଦୋସୋ ଏୱ, ସୋ ଚ ଅପରଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ଅପରାଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଅପରଜ୍ଝନ୍ତଂ ପୁରିସଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ତେନାହ ''ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ''ତି। ଧମ୍ମନ୍ତି ଦସରାଜଧମ୍ମଂ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନେତସ୍ସ ମହାହଂସଜାତକାଦୀହି ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଚରତୀତି ଆଚରତି କରୋତି। ଧମ୍ମେନେୱାତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତେନେୱ, ଅନପେତକୁସଲଧମ୍ମେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ନ ପିତୁଘାତନାଦିନା ଅଧମ୍ମେନା''ତି। ''ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୂ''ତି ଏତସ୍ସ ଅଧିୱାସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୂତି ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥୋ, ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ପନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଖମତୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁନ ଅକରଣମେତ୍ଥ ସଂୱରୋତି ଦସ୍ସେତି ''ପୁନ ଏୱରୂପସ୍ସା''ତିଆଦିନା। ''ଅପରାଧସ୍ସା''ତିଆଦି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱେୱଚନଂ।

୨୫୧।''ଯଥାଧମ୍ମୋ ଠିତୋ, ତଥେୱା''ତି ଇମିନାପି ଯଥା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନୁରୂପତ୍ଥମାହ, ସାଧୁସମାଚିଣ୍ଣକୁସଲଧମ୍ମାନୁରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନତ୍ଥକତଂ ଦସ୍ସେତି ''କରୋସୀ''ତି ଇମିନା। ପଟିକମ୍ମଂ କରୋସୀତିପି ୱଦନ୍ତି। ଯଥାଧମ୍ମଂ ପଟିକରଣଂ ନାମ କତାପରାଧସ୍ସ ଖମାପନମେୱାତି ଆହ

‘‘ଖମାପେସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାମା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାମାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଖମାମା’’ତି ଇମିନା। ୱୁଦ୍ଧି ହେସାତି ଏତ୍ଥ ହ-କାରୋ ପଦସିଲିଟ୍ଠତାୟ ଆଗମୋ, ହି-ସଦ୍ଦୋ ୱା ନିପାତମତ୍ତଂ। ଏସାତି ଯଥାଧମ୍ମଂ ପଟିକିରିୟା, ଆୟତିଂ ସଂୱରାପଜ୍ଜନା ଚ। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ଅଚ୍ଚୟଂ…ପେ… ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଅରଣୀୟତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ତଥାଗତୋ ଅରିୟୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ’’ତି। ୱିନେତି ସତ୍ତେ ଏତେନାତି ୱିନୟୋ, ସାସନଂ। ୱଦ୍ଧତି ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖସମ୍ପତ୍ତି ଏତାୟାତି ୱୁଦ୍ଧି। କତମା ପନ ସା, ଯା ‘‘ଏସା’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ୱୁଦ୍ଧୀତି ଚୋଦନମପନେତୁଂ ‘‘ଯୋ ଅଚ୍ଚୟ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘କତମା’’ତିଆଦିନା, ଯା ଅୟଂ ସଂୱରାପଜ୍ଜନା, ସା ‘‘ଏସା’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ୱୁଦ୍ଧି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯଥାଧମ୍ମଂ ପଟିକରୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ଆୟତିଂ ସଂୱରାପଜ୍ଜନାୟ ପୁବ୍ବକିରିୟାଦସ୍ସନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ‘‘ଯଥାଧମ୍ମଂ ପଟିକରିତ୍ୱା ଆୟତିଂ ସଂୱରାପଜ୍ଜନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସା ହି ଆଚରିୟାନଂ ପକତି, ଯଦିଦଂ ଯେନ କେନଚି ପକାରେନ ଅଧିପ୍ପାୟନ୍ତରୱିଞ୍ଞାପନଂ, ଏତପଦେନ ପନ ତସ୍ସାପି ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ସମ୍ଭୱତି ‘‘ଯଥାଧମ୍ମଂ ପଟିକରୋତୀ’’ ତିପି ପଟିନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଯଥାଧମ୍ମଂ ପଟିକରୋତୀ’ତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବକିରିୟାମତ୍ତସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନଂ, ନ ପଟିନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବସ୍ସ। ‘ଆୟତିଞ୍ଚ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’ତି ଇଦଂ ପନ ପଟିନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବସ୍ସେୱାତି ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତମେୱ ଖମାପନସ୍ସାପି ୱୁଦ୍ଧିହେତୁଭାୱେନ ଅରିୟୂପୱାଦେ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଇତରଥା ହି ଖମାପନାଭାୱେପି ଆୟତିଂ ସଂୱରାପଜ୍ଜନାୟ ଏୱ ଅରିୟୂପୱାଦାପଗମନଂ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା, ନ ଚ ପନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

କସ୍ମା ପନ ‘‘ଯାୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନନୁ ପାଠଇୟଂ ‘‘ଯୋ ଅଚ୍ଚୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ‘‘ଦେସନଂ ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଧମ୍ମଦେସନଂ କରୋନ୍ତୋ। ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାପି ହି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଧମ୍ମଦେସନା, ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନପୁଗ୍ଗଲଦେସନାତି ଦୁୱିଧା ହୋତି। ଅୟମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ – କିଞ୍ଚାପି ‘‘ୱୁଦ୍ଧି ହେସା’’ତିଆଦିନା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଦେସନା ଆରଦ୍ଧା, ତଥାପି ପୁନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତେନ ‘‘ଯୋ ଅଚ୍ଚୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଦେସନା ଆରଦ୍ଧା ଦେସନାୱିଲାସୱସେନ, ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ଚାତି। ତଦୁଭୟୱସେନେୱ ହି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଦିଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧା ଦେସନା।

୨୫୨।ୱଚସାୟତ୍ତେତି ୱଚସା ଆୟତ୍ତେ। ୱାଚାପଟିବଦ୍ଧତ୍ତେତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦିନା ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱିୟ ଦିସ୍ସତି। ୱଚସାୟତ୍ତେତି ପନ ୱାଚାପରିୟୋସାନତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ ଓସାନକରଣତ୍ଥସ୍ସ ସାସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ସାୟସଦ୍ଦନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ ଯଥା ‘‘ଦାୟୋ’’ତି। ଏୱଞ୍ହି ସମତ୍ଥନୱଚନମ୍ପି ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ଗମନାୟ କତଂ ୱାଚାପରିୟୋସାନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ଥେ ୱତ୍ତତୀତି। ହନ୍ଦସଦ୍ଦଞ୍ହି ଚୋଦନତ୍ଥେ, ୱଚସଗ୍ଗତ୍ଥେ ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ‘‘ହନ୍ଦ ଦାନି ଭିକ୍ଖୱେ ଆମନ୍ତୟାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୮; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬) ହି ଚୋଦନତ୍ଥେ, ‘‘ହନ୍ଦ ଦାନି ଅପାୟାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୮୪୩) ୱଚସଗ୍ଗତ୍ଥେ, ୱଚସଗ୍ଗୋ ଚ ନାମ ୱାଚାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ତଞ୍ଚ ୱାଚାପରିୟୋସାନମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦୁକ୍କରକିଚ୍ଚୱସେନ ବହୁକିଚ୍ଚତାତି ଆହ ‘‘ବଲୱକିଚ୍ଚା’’ତି। ‘‘ଅୱସ୍ସଂ କତ୍ତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚଂ, ଇତରଂ କରଣୀୟଂ। ପଠମଂ ୱା କତ୍ତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚଂ, ପଚ୍ଛା କତ୍ତବ୍ବଂ କରଣୀୟଂ। ଖୁଦ୍ଦକଂ ୱା କିଚ୍ଚଂ, ମହନ୍ତଂ କରଣୀୟ’’ନ୍ତିପି ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ-ତଂ-ସଦ୍ଦାନଂ ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା, ଗମନକାଲଜାନନତୋ, ଅଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଚ ଅନୁପଯୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ତସ୍ସ କାଲଂ ତ୍ୱମେୱ ଜାନାସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ‘‘ତୟା ଞାତଂ ଗମନକାଲଂ ତ୍ୱମେୱ ଞତ୍ୱା ଗଚ୍ଛାହୀ’’ତି। ଅଥ ୱା ଯଥା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚନିୟୋଜନେ ‘‘ଇମଂ ଜାନ, ଇମଂ ଦେହି, ଇମଂ ଆହରା’’ତି (ପାଚି। ୮୮, ୯୩) ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ଇଧାପି ତୟା ଞାତଂ କାଲଂ ତ୍ୱମେୱ ଜାନାସି, ଗମନୱସେନ କରୋହୀତି ଗମନେ ନିୟୋଜେତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତ୍ୱମେୱ ଜାନାସୀ’’ତି ପାଠସେସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦି ଯଥାସମାଚିଣ୍ଣଂ ପକରଣାଧିଗତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଦକ୍ଖିଣନ୍ତି ପକାରତୋ କତଂ ଦକ୍ଖିଣଂ। ତେନାହ ‘‘ତିକ୍ଖତ୍ତୁ’’ନ୍ତି। ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତି ଦ୍ୱୀସୁ ହତ୍ଥେସୁ ଜାତାନଂ ଦସନ୍ନଂ ନଖାନଂ ସମୋଧାନେନ ଏକୀଭାୱେନ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତଂ, ତେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କରତଲାନଂ ସମଟ୍ଠପନଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଞ୍ଜଲିନ୍ତି ହତ୍ଥପୁଟଂ। ଅଞ୍ଜତି ବ୍ୟତ୍ତିଂ ପକାସେତି ଏତାୟାତି ଅଞ୍ଜଲି। ଅଞ୍ଜୁ-ସଦ୍ଦଞ୍ହି ବ୍ୟତ୍ତିୟଂ, ଅଲିପଚ୍ଚୟଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ଅଭିମୁଖୋୱାତି ସମ୍ମୁଖୋ ଏୱ, ନ ଭଗୱତୋ ପିଟ୍ଠିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚପ୍ପତିଟ୍ଠିତୱନ୍ଦନାନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

୨୫୩। ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପଚ୍ଚନକାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବେ କତକୁସଲମୂଲାନଂ ଖଣନେନ ଖତୋ, ତେସମେୱ ଉପହନନେନ ଉପହତୋ, ପଦଦ୍ୱୟେନପି ତସ୍ସ କମ୍ମାପରାଧମେୱ ଦସ୍ସେତି ପରିୟାୟୱଚନତ୍ତା ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ। କୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତପତିଟ୍ଠାଭେଦନେନ ଖତୂପହତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭିନ୍ନପତିଟ୍ଠୋ ଜାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପତିଟ୍ଠା, ମୂଲନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ପତିଟ୍ଠହତି ସମ୍ପତ୍ତନିୟାମୋକ୍କମନଂ ଏତାୟାତି ହି ପତିଟ୍ଠା, ତସ୍ସ କୁସଲୂପନିସ୍ସୟସମ୍ପଦା, ସା କିରିୟାପରାଧେନ ଭିନ୍ନା ୱିନାସିତା ଏତେନାତି ଭିନ୍ନପତିଟ୍ଠୋ। ତଦେୱ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ‘‘ତଥା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଥା କୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତା ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠାନଜାତା, ତଥା ଅନେନ ରଞ୍ଞା ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତା ଖତୋ ଖନିତୋତି ଯୋଜନା। ଖତୋତି ହି ଇଦଂ ଇଧ କମ୍ମୱସେନ ସିଦ୍ଧଂ, ପାଠଇୟଂ ପନ କତ୍ତୁୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ପରିୟାୟତ୍ତା ‘‘ଉପହତୋ’’ତି ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ରାଗୋ ରଜୋ ନ ଚ ପନ ରେଣୁ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦି (ମହାନି। ୨୦୯; ଚୂଳନି। ୭୪) ୱଚନତୋ ରାଗଦୋସମୋହାୱ ଇଧ ରଜୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ

‘‘ରାଗରଜାଦିୱିରହିତ’’ନ୍ତି। ୱୀତସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଗତପରିୟାୟତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିଗତତ୍ତା’’ତି ଇମିନା। ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତଂ ତେସଂ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଂ। ଧମ୍ମେସୂତି ୱା ହେଟ୍ଠିମେସୁ ତୀସୁ ମଗ୍ଗଧମ୍ମେସୁ। ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଏକଂ ଚକ୍ଖୁଂ, ସମୁଦାୟେକଦେସୱସେନ ଆଧାରତ୍ଥସମାସୋୟଂ, ନ ତୁ ନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥସମାସୋ। ସୋ ହି ସାସନଗନ୍ଥେସୁ, ସକ୍କତଗନ୍ଥେସୁ ଚ ସଦ୍ଦତ୍ଥ ପଟିସିଦ୍ଧୋତି। ଧମ୍ମମୟନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ଇମିନା ‘‘ଧମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ଅତ୍ଥମାହ। ଅପିଚ ଧମ୍ମମୟନ୍ତି ସୀଲାଦିତିୱିଧଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୋୟେୱ ମୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସକତ୍ଥେ ପୱତ୍ତନତୋ, ଅନେନ ‘‘ଧମ୍ମୋୟେୱ ଚକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ଅତ୍ଥମାହ। ଅଞ୍ଞେସୁ ଠାନେସୂତି ଅଞ୍ଞେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସେସୁ, ଏତେନ ୟଥାପାଠଂ ତିୱିଧତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଧ ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସେୱେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମିମ୍ପି ଅନଧିଗତେ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱତ୍ତବ୍ବତାୟେୱ ଅଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଇଦାନି ‘‘ଖତାୟଂ ଭିକ୍ଖୱେ ରାଜା’’ତିଆଦିପାଠସ୍ସ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମଧିପ୍ପାୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନାଭୱିସ୍ସାତି ସଚେ ନ ଅଭୱିସ୍ସଥ, ଏୱଂ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତୀତେ ହି ଇଦଂ କାଲାତିପତ୍ତିୱଚନଂ, ନ ଅନାଗତେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନୟୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୋ ଅଭୱିସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି। ନନୁ ଚ ମଗ୍ଗପାପୁଣନୱଚନଂ ଭୱିସ୍ସମାନତ୍ତା ଅନାଗତକାଲିକନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ ଅନିୟମିତେ, ଇଧ ପନ ‘‘ଇଧେୱାସନେ ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ନିୟମିତତ୍ତା ଅତୀତକାଲିକମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଞ୍ହି ଭଗୱା ରଞ୍ଞୋ ଆସନା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସ୍ସେୱ ଅୱୋଚାତି। ପାପମିତ୍ତସଂସଗ୍ଗେନାତି ଦେୱଦତ୍ତେନ, ଦେୱଦତ୍ତପରିସାସଙ୍ଖାତେନ ଚ ପାପମିତ୍ତେନ ସଂସଗ୍ଗତୋ। ଅସ୍ସାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦିନା ପାଠାନାରୁଳ୍ହଂ ୱଚନାୱସେସଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମାତି ସରଣଂ ଗତତ୍ତା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ମମ ଚ ସାସନମହନ୍ତତାୟା’’ତି ପାଠୋ ୟୁତ୍ତୋ, କତ୍ଥଚି ପନ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ନ ଦିସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ସୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ କେୱଲଂ ସରଣଂ ଗତତ୍ତାୟେୱ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତି, ଅଥ ଖୋ ୟତ୍ଥ ଏସ ପସନ୍ନୋ, ପସନ୍ନାକାରଞ୍ଚ କରୋତି, ତସ୍ସ ଚ ତିୱିଧସ୍ସପି ସାସନସ୍ସ ଉତ୍ତମତାୟାତି ହି ସହ ସମୁଚ୍ଚୟେନ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି।

‘‘ୟଥା ନାମା’’ତିଆଦି ଦୁକ୍କରକମ୍ମୱିପାକତୋ ସୁକରେନ ମୁଚ୍ଚନେନ ଉପମାଦସ୍ସନଂ। କୋଚୀତି କୋଚି ପୁରିସୋ। କସ୍ସଚୀତି କସ୍ସଚି ପୁରିସସ୍ସ, ‘‘ୱଧ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭାୱୟୋଗେ କମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିମତ୍ତେନ ଦଣ୍ଡେନାତି ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିମତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ଧନଦଣ୍ଡେନ। ମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟାତି ୱଧକମ୍ମଦଣ୍ଡତୋ ମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ଦଣ୍ଡେନାତି ୱା ନିସ୍ସକ୍କତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ ‘‘ସୁମୁତ୍ତା ମୟଂ ତେନ ମହାସମଣେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୩୨; ଚୂଳୱ। ୪୩୭) ୱିୟ, ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିମତ୍ତେନ ଧନଦଣ୍ଡତୋ, ୱଧଦଣ୍ଡତୋ ଚ ମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋହକୁମ୍ଭିୟନ୍ତି ଲୋହକୁମ୍ଭିନରକେ। ତତ୍ଥ ହି ତଦନୁଭୱନକାନଂ ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମବଲେନ ଲୋହମୟା ମହତୀ କୁମ୍ଭୀ ନିବ୍ବତ୍ତା, ତସ୍ମା ତଂ ‘‘ଲୋହକୁମ୍ଭୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପରିମତଲତୋ ଅଧୋ ପତନ୍ତୋ, ହେଟ୍ଠିମତଲତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ଉଭୟଥା ପନ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

‘‘ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ପରିପୁଣ୍ଣାନି ସବ୍ବସୋ;

ନିରୟେ ପଚ୍ଚମାନାନଂ, କଦା ଅନ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। (ପେ। ୱ। ୮୦୨; ଜା। ୧।୪।୫୪);

‘‘ହେଟ୍ଠିମତଲଂ ପତ୍ୱା, ଉପରିମତଲଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି – ୟଥା ଅଞ୍ଞେ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତାଦୟୋ ଅପରାପରଂ ଅଧୋ ପତନ୍ତା, ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଚ ଅନେକାନି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ତଥା ଅୟଂ, ଅୟଂ ପନ ରାଜା ୟଥାୱୁତ୍ତକାରଣେନ ଏକୱାରମେୱ ଅଧୋ ପତନ୍ତୋ, ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନିୟେୱ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତି। ଅୟଂ ପନ ଅତ୍ଥୋ କୁତୋ ଲଦ୍ଧୋତି ଅନୁୟୋଗଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ଇଦମ୍ପି କିର ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତମେୱା’’ତି ଆହ। କିରସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅନୁସ୍ସୱନତ୍ଥୋ, ତେନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଆଚରିୟପରମ୍ପରତୋ ସୁୟ୍ୟମାନତଂ, ଇମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆଚରିୟପରମ୍ପରାଭତଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଅଥ ପାଳିୟଂ ସଙ୍ଗୀତଂ ସିୟାତି ଚୋଦନମପନେତି ‘‘ପାଳିୟଂ ପନ ନ ଆରୁଳ୍ହ’’ନ୍ତି ଇମିନା, ପକିଣ୍ଣକଦେସନାଭାୱେନ ପାଳିୟମନାରୁଳ୍ହତ୍ତା ପାଠଭାୱେନ ନ ସଙ୍ଗୀତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପକିଣ୍ଣକଦେସନା ହି ପାଳିୟମନାରୁଳ୍ହାତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ।

ୟଦି ଅନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାୱେ ନରକେ ପଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସତି ଇମଂ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା କୋ ରଞ୍ଞୋ ଆନିସଂସୋ ଲଦ୍ଧୋତି କସ୍ସଚି ଆସଙ୍କା ସିୟାତି ତଦାସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଚୋଦନଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ପରିହରିତୁଂ ‘‘ଇଦଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅୟଞ୍ହି’’ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦାଲାଭାଦିକଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକଂ ଅନେକୱିଧଂ ମହାନିସଂସଂ ସରୂପତୋ ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଅୟଂ...ପେ... ନିଦ୍ଦଂ ଲଭତୀ’’ତି ଇମିନା ନିଦ୍ଦାଲାଭଂ ଦସ୍ସେତି, ତଦା କାୟିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖାପଗତଭାୱଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦାଲାଭସୀସେନ, ‘‘ତିଣ୍ଣଂ...ପେ... ଅକାସୀ’’ତି ଇମିନା ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ମହାସକ୍କାରକିରିୟଂ, ‘‘ପୋଥୁଜ୍ଜନିକାୟ...ପେ... ନାହୋସୀ’’ତି ଇମିନା ସାତିସୟଂ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାପଟିଲାଭଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଏୱମାଦି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ, ‘‘ଅନାଗତେ... ପେ... ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତୀ’’ତି ଇମିନା ପନ ଉକ୍କଂସତୋ ସମ୍ପରାୟିକୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅନୱସେସତୋ ପନ ଅପରାପରେସୁ ଭୱେସୁ ଅପରିମାଣୋୟେୱ

ସମ୍ପରାୟିକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ମଧୁରାୟାତି ମଧୁରରସଭୂତାୟ। ଓଜୱନ୍ତିୟାତି ମଧୁରରସସ୍ସାପି ସାରଭୂତାୟ ଓଜାୟ ଓଜୱତିୟା। ପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଭୱୋ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକୋ। ପଞ୍ଚ ମାରେ ୱିସେସତୋ ଜିତୱାତି ୱିଜିତାୱୀ, ପରୂପଦେସୱିରହତୋ ଚେତ୍ଥ ୱିସେସଭାୱୋ। ପଚ୍ଚେକଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ, ଅନାଚରିୟକୋ ହୁତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞେୱ ସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ‘‘ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସୟମେୱ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ପରେ ବୋଧେନ୍ତି, ଅତ୍ଥରସମେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଧମ୍ମରସଂ। ନ ହି ତେ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଦେସେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ମୂଗେନ ଦିଟ୍ଠସୁପିନୋ ୱିୟ, ୱନଚରକେନ ନଗରେ ସାୟିତବ୍ୟଞ୍ଜନରସୋ ୱିୟ ଚ ନେସଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଇଦ୍ଧିସମାପତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାପଭେଦଂ ପାପୁଣନ୍ତୀ’’ତି (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ଅପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୯୦, ୯୧) ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥାହ – ୟଦି ରଞ୍ଞୋ କମ୍ମନ୍ତରାୟାଭାୱେ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆସନେ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସଥ, ଅଥ କଥଂ ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତି। ୟଦି ଚ ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତି, ଅଥ କଥଂ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆସନେ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସଥ, ନନୁ ଇମେ ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିଉପନିସ୍ସୟା ଭିନ୍ନନିସ୍ସୟା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବୋଧୀନଂ ଅସାଧାରଣଭାୱତୋ। ଅସାଧାରଣା ହି ଏତା ଦ୍ୱେ ୟଥାକ୍କମଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗଦ୍ୱୟଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିୟା, ଅଭିନୀହାରସମିଦ୍ଧିୱସେନ, ପାରମୀସମ୍ଭରଣକାଲୱସେନ, ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନୱସେନ ଚାତି? ନାୟଂ ୱିରୋଧୋ ଇତୋ ପରତୋୟେୱସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ଭାରାନଂ ସମ୍ଭରଣୀୟତ୍ତା। ସାୱକବୋଧିୟା ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତାପି ହି ଅସତି ତସ୍ସା ସମୱାୟେ କାଲନ୍ତରେ ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟା ବୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି ତଥାଭିନୀହାରସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋତି। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି – ‘‘ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟାୟେୱାୟଂ ରାଜା କତାଭିନୀହାରୋ। କତାଭିନୀହାରାପି ହି ତତ୍ଥ ନିୟତିମପ୍ପତ୍ତା ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଅନୁପଗତତ୍ତା ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ସାୱକବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତୀତି ଭଗୱା ‘ସଚାୟଂ ଭିକ୍ଖୱେ ରାଜା’ତିଆଦିମୱୋଚ, ମହାବୋଧିସତ୍ତାନମେୱ ଚ ଆନନ୍ତରିୟପରିମୁତ୍ତି ହୋତି, ନ ଇତରେସଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ। ତଥା ହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟଂ ନିୟତୋ ସମାନୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ ଚିରକାଲସମ୍ଭୂତେନ ଲୋକନାଥେ ଆଘାତେନ ଗରୁତରାନି ଆନନ୍ତରିୟକମ୍ମାନି ପସୱି, ତସ୍ମା କମ୍ମନ୍ତରାୟେନ ଅୟଂ ଇଦାନି ଅସମୱେତଦସ୍ସନାଭିସମୟୋ ରାଜା ପଚ୍ଚେକବୋଧିନିୟାମେନ ଅନାଗତେ ୱିଜିତାୱୀ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତୀ’’ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ୟୁତ୍ତତରମେତ୍ଥ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇମେୱ ସଂୱଣ୍ଣନାୟ ନିଗମୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦମୱୋଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋତି। ଅପିଚ ପାଠଇୟମନାରୁଳ୍ହମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗହେତୁଂ ‘‘ଇଦମୱୋଚା’’ତିଆଦିନା ନିଗମନଂ କରୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟା ଦୀଘନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାୟ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଜନନାୟ ଅଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱସୋରଚ୍ଚସଦ୍ଧାସତିଧିତିବୁଦ୍ଧିଖନ୍ତିୱୀରିୟାଦିଧମ୍ମସମଙ୍ଗିନା ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତୟେ ଅସଙ୍ଗାସଂହିରୱିସାରଦଞାଣଚାରିନା ଅନେକପ୍ପଭେଦସକସମୟସମୟନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହିନା ମହାଗଣିନା ମହାୱେୟ୍ୟାକରଣେନ ଞାଣାଭିୱଂସଧମ୍ମସେନାପତିନାମଥେରେନ ମହାଧମ୍ମରାଜାଧିରାଜଗରୁନା କତାୟ ସାଧୁୱିଲାସିନିୟା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନିୟା ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ଅଦ୍ଧାନଗମନଵଣ୍ଣନା

୨୫୪। ଏଵଂ ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେତ୍ଵା ଇଦାନି ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂଵଣ୍ଣୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାଵଂ ଵିଭାଵେତୁଂ, ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତଭାଵଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଏଵଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… କୋସଲେସୂତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ଏଵମୀଦିସେସୁ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପଦତ୍ଥଵିପଲ୍ଲାସଜୋତକୋ ପନ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଆଦିସଦ୍ଦଲୋପୋ ଵା ଏସ, ଉପଲକ୍ଖଣନିଦ୍ଦେସୋ ଵା। ଅପୁବ୍ବପଦଵଣ୍ଣନା ନାମ ହେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗହିତତାଯ ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଵିଭଜନା। ‘‘ହିତ୍ଵା ପୁନପ୍ପୁନାଗତ-ମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା) ହି ଵୁତ୍ତଂ, ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବପଦଵଣ୍ଣନା’’ତି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ, ସୋ ଅଯୁତ୍ତୋଵ ଟୀକାଯ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା, ତଥା ଅସଂଵଣ୍ଣିତତ୍ତା ଚ।

‘‘ରାଜକୁମାରା ଗୋତ୍ତଵସେନ କୋସଲା ନାମା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୪) ଆଚରିଯେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ଵଦନ୍ତି ‘‘କୋସଂ ଲନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି, କୁସଲଂ ଵା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି କୋସଲା’’ତି। ଜନପଦିନୋତି ଜନପଦଵନ୍ତୋ, ଜନପଦସ୍ସ ଵା ଇସ୍ସରା। ‘‘କୋସଲା ନାମ ରାଜକୁମାରା’’ତି ଵୁତ୍ତେଯେଵ ସିଦ୍ଧେପି ‘‘ଜନପଦିନୋ’’ତି ଵଚନଂ ସନ୍ତେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ତଂତଂନାମପଞ୍ଞାତେସୁ ତତ୍ଥ ନିଵସନ୍ତେସୁ ଜନପଦିଭାଵତୋ ତେସମେଵ ନିଵସନମୁପାଦାଯ ଜନପଦସ୍ସାଯଂ ସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ‘‘ତେସଂ ନିଵାସୋ’’ତି ଇମିନା ‘‘କୋସଲାନଂ ନିଵାସା କୋସଲା’’ତି ତଦ୍ଧିତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଏକୋପି ଜନପଦୋ’’ତି ଇମିନା ପନ ସଦ୍ଦତୋଯେଵେତଂ ପୁଥୁଵଚନଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନେସ ଏକୋ ଏଵାତି ଵିଭାଵେତି। ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅନୁଗ୍ଗହେ, ତେନ କାମଂ ଏକୋଯେଵେସ ଜନପଦୋ, ତଥାପି ଇମିନା କାରଣେନ ପୁଥୁଵଚନମୁପପନ୍ନନ୍ତି ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଦି ଏକୋଵ ଜନପଦୋ, କଥଂ ତତ୍ଥ ବହୁଵଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦେନା’’ତିଆଦି, ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦତ୍ତା ବହୁଵଚନମୁପପନ୍ନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିସ୍ସିତେସୁ ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପୁଥୁଵଚନସ୍ସ, ପୁଥୁଭାଵସ୍ସ ଵା ନିସ୍ସଯେ ଅଭିନିରୋପନା ଇଧ ରୁଳ୍ହି, ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ଇଧ ଚେଵ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ମଜ୍ଝିମାଗମଟୀକାଦୀସୁ ‘‘ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତେ ଵିଯ ଈଦିସଲିଙ୍ଗଵଚନାନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯମେତ୍ଥ ରୁଳ୍ହି ଯଥା ‘ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି କୁରୂସୁ ଵିହରତି, ଅଙ୍ଗେସୁ ଵିହରତୀ’ତି ଚା’’ତି। କେଚି ପନ କୋସଲନାମାଭିନିରୋପନମିଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯୁତ୍ତମେତଂ ପୁଥୁଵଚନସ୍ସ ଅପ୍ପଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା। ନାମାଭିନିରୋପନାଯ ହି ଏକଵଚନମ୍ପି ଭଵତି ଯଥା ‘‘ସୀହୋ ଗାଯତୀ’’ତି। ତବ୍ବିସେସିତେପି ଜନପଦସଦ୍ଦେ ଜାତିସଦ୍ଦତ୍ତା ଏକଵଚନମେଵ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମିଂ କୋସଲେସୁ ଜନପଦେ’’ତି, କୋସଲନାମକେ ତସ୍ମିଂ ଜନପଦେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭୂତତୋ ହି ଵୋହାରମତ୍ତଂ ରୁଳ୍ହି, ଭୂତତୋଯେଵ ଅତ୍ଥୋ ଵିନିଚ୍ଛିନିତବ୍ବୋ। ଯଥା ହି –

‘‘ସନ୍ତି ପୁତ୍ତା ଵିଦେହାନଂ, ଦୀଘାଵୁ ରଟ୍ଠଵଡ୍ଢନୋ;

ତେ ରଜ୍ଜଂ କାରଯିସ୍ସନ୍ତି, ମିଥିଲାଯଂ ପଜାପତୀ’’ତି। (ଜା। ୨।୨୨।୨୭୬) ଆଦୀସୁ –

ତଂପୁତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଏକତ୍ଥସ୍ସ ରୁଳ୍ହିଵସେନ ‘‘ପୁତ୍ତା’’ତି ବହୁଵଚନପଯୋଗୋ, ତଥା ଇଧାପି ତନ୍ନିଵାସସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଏକତ୍ଥସ୍ସ ରୁଳ୍ହିଵସେନ ‘‘କୋସଲେସୂ’’ତି ବହୁଵଚନପଯୋଗୋ ହୋତି। ଯଥା ଚ ‘‘ପାଣଂ ନ ହଞ୍ଞେ, ନ ଚ’ଦିନ୍ନମାଦିଯେ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୪୨, ୪୩, ୪୫) ଜାତିଵସେନ ବହ୍ଵତ୍ଥାନମେକଵଚନପଯୋଗୋ, ତଥା ଇଧାପି ଜାତିଵସେନ ଅଵଯଵପ୍ପଭେଦେନ ବହ୍ଵତ୍ଥସ୍ସ ‘‘ଜନପଦେ’’ତି ଏକଵଚନପଯୋଗୋ ହୋତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ଚ ଆଚରିଯେନ ମଜ୍ଝିମାଗମଟୀକାଯଂ ‘‘ତବ୍ବିସେସନେପି ଜନପଦସଦ୍ଦେ ଜାତିସଦ୍ଦେ ଏକଵଚନମେଵ। ତେନାହ ‘ତସ୍ମିଂ ଅଙ୍ଗେସୁ ଜନପଦେ’ତି’’।

ଏଵଂ ରୁଳ୍ହିଵସେନ ବହୂମ୍ହି ଵିଯ ଵତ୍ତବ୍ବେ ବହୁଵଚନଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ବହ୍ଵତ୍ଥଵସେନ ବହୂମ୍ପି ଏଵ ଵତ୍ତବ୍ବେ ବହୁଵଚନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୋରାଣା ପନାହୂ’’ତିଆଦିମାହ। ପନ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଵିସେସତ୍ଥଜୋତନୋ, ତେନ ପୁଥୁଅତ୍ଥଵିସଯତାଯ ଏଵେତଂ ପୁଥୁଵଚନଂ, ନ ରୁଳ୍ହିଵସେନାତି ଵକ୍ଖମାନଂ ଵିସେସଂ ଜୋତେତି। ସୋ ହି ପଦେସୋ ତିଯୋଜନସତପରିମାଣତାଯ ବହୁପ୍ପଭେଦୋତି, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ନଯେ ତେସୁ କୋସଲେସୁ ଜନପଦେସୂତି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ମହାପନାଦନ୍ତି ମହାପନାଦଜାତକ (ଜା। ୧।୩।୪୦, ୪୧, ୪୨) ସୁରୁଚିଜାତକେସୁ (ଜା। ୧।୧୪।୧୦୨ ଆଦଯୋ) ଆଗତଂ ସୁରୁଚିନୋ ନାମ ଵିଦେହରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତଂ ମହାପନାଦନାମକଂ ରାଜକୁମାରଂ। ନାନାନାଟକାନୀତି ଭଣ୍ଡୁକଣ୍ଡପଣ୍ଡୁକଣ୍ଡପମୁଖାନି ଛସତସହସ୍ସାନି ନାନାଵିଧନାଟକାନି, କତ୍ଥଚି ପନ ଆଦିସଦ୍ଦୋପି ଦିଟ୍ଠୋ, ସୋ ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ନ ଦିସ୍ସତି, ଯଦି ଚ ଦିସ୍ସତି, ତେନ ନଟଲଙ୍ଘକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ

ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସିତମତ୍ତମ୍ପୀତି ମିହିତମତ୍ତମ୍ପି। ତସ୍ସ କିର ଦିବ୍ବନାଟକାନଂ ଅନନ୍ତରଭଵେୟେଵ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ମନୁସ୍ସନାଟକାନଂ ନଚ୍ଚଂ ଅମନୁଞ୍ଞଂ ଅହୋସି। ନଙ୍ଗଲାନିପି ଛଡ୍ଡେତ୍ଵାତି କସିକମ୍ମପ୍ପହାନଵସେନ ନଙ୍ଗଲାନି ପହାୟ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ। ନ ହି କେଵଲଂ କସ୍ସକା ଏଵ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ଉଭୟରଟ୍ଠଵାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ପହାୟ ତସ୍ମିଂ ମଙ୍ଗଲଟ୍ଠାନେ ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ତଦା କିର ମହାପନାଦକୁମାରସ୍ସ ପାସାଦମଙ୍ଗଲଂ, ଛତ୍ତମଙ୍ଗଲଂ, ଆଵାହମଙ୍ଗଲନ୍ତି ତୀଣି ମଙ୍ଗଲାନି ଏକତୋ ଅକଂସୁ, କାସିଵିଦେହରଟ୍ଠଵାସିନୋପି ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତ୍ଵା ଅତିରେକସତ୍ତଵସ୍ସାନି ଛଣମନୁଭଵିଂସୂତି, ଅଧୁନା ପନ ‘‘ନଙ୍ଗଲାଦୀନୀ’’ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ନ ପୋରାଣପାଠୋ ଟୀକାୟମନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା।

ମହାଜନକାୟେ ସନ୍ନିପତିତେତି କେଚି ‘‘ପହଂସନଵିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ରାଜକୁମାରଂ ହାସାପେସ୍ସାମା’’ତି, କେଚି ‘‘ତଂ କୀଳନଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା’’ତି ଏଵଂ ମହାଜନସମୂହେ ସନ୍ନିପତିତେ। ଅତୁଲମ୍ବାଭିରୁହନଦାରୁଚିତକପଵେସନାଦି ନାନାକୀଳାୟୋ ଦସ୍ସେତ୍ଵା। ସକ୍କପେସିତୋ କିର ଦିବ୍ବନାଟକୋ ରାଜଙ୍ଗଣେ ଆକାସେ ଠତ୍ଵା ଉପଡ୍ଢଭାଗଂ ନାମ ଦସ୍ସେତି, ଏକୋଵ ହତ୍ଥୋ, ଏକୋ ପାଦୋ, ଏକଂ ଅକ୍ଖି, ଏକା ଦାଠା ନଚ୍ଚତି ଚଲତି, ଉପଡ୍ଢଂ ଫନ୍ଦତି, ସେସଂ ନିଚ୍ଚଲମହୋସି, ତଂ ଦିସ୍ଵା ମହାପନାଦୋ ଥୋକଂ ହସିତମକାସି, ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ସୋ ଦିବ୍ବନାଟକଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ହସାପେସୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସୁହଜ୍ଜା ନାମ ଵିସ୍ସାସିକା ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ହଦୟମେତେସ’’ନ୍ତି କତ୍ଵା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଞାତକପରିଜନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତସ୍ମାତି ତଥା ଵଚନତୋ। ତଂ କୁସଲନ୍ତି ଵଚନଂ ଉପାଦାୟାତି ଏତ୍ଥ ‘‘କଚ୍ଚି କୁସଲଂ? ଆମ କୁସଲ’’ନ୍ତି ଵଚନପଟିଵଚନଵସେନ ପଵତ୍ତକୁସଲଵାଦିତାୟ ତେ ମନୁସ୍ସା ଆଦିତୋ ‘‘କୁସଲା’’ତି ସମଞ୍ଞଂ ଲଭିଂସୁ, ତେସଂ କୁସଲାନଂ ଇସ୍ସରାତି ରାଜକୁମାରା କୋସଲା ନାମ ଜାତା, ତେସଂ ନିଵାସଟ୍ଠାନତାୟ ପନ ପଦେସୋ କୋସଲାତି ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନୟମେଵ। ତେନାହ ‘‘ସୋ ପଦେସୋ କୋସଲାତି ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଏଵଂ ମଜ୍ଝିମାଗମଟୀକାୟଂ ଆଚରିୟେନେଵ ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାୟମଧିପ୍ପାୟୋ ସିୟା – ‘‘ସୋ ପଦେସୋ କୋସଲାତି ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ସଞ୍ଞୀସଞ୍ଞା ୟଥାକ୍କମଂ ଏକଵଚନବହୁଵଚନଵସେନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ପୁରିମନୟେ ଵିୟ ଇଧାପି ରୁଳ୍ହିଵସେନେଵ ବହୁଵଚନଂ ହୋତି। ରାଜକୁମାରାନଂ ନାମଲାଭହେତୁମତ୍ତଞ୍ହେତ୍ଥ ଵିସେସୋତି। ଇଧ ପନ ଆଚରିୟେନ ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ ସୋ ପଦେସୋତି ପଦେସସାମଞ୍ଞତୋ ଵୁତ୍ତଂ, ଵଚନଵିପଲ୍ଲାସେନ ଵା, ତେ ପଦେସାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋସଲାତି ଵୁଚ୍ଚତି କୁସଲା ଏଵ କୋସଲାତି କତ୍ଵା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୪) ତତ୍ରାୟମଧିପ୍ପାୟୋ ସିୟା – ସୋ ପଦେସୋତି ଜାତିସଦ୍ଦଵସେନ, ଵଚନଵିପଲ୍ଲାସେନ ଵା ଵୁତ୍ତତ୍ତା ପୁଥୁଅତ୍ଥଵିସୟତାୟ ଏଵ ବହୁଵଚନଂ ହୋତି। ପଦେସସ୍ସ ନାମଲାଭହେତୁ ହେତ୍ଥ ଵିସେସୋତି। ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି ହି ଵଚନମୁପାଦାୟ ରୁଳ୍ହିନାମଵସେନ ଵୁତ୍ତନୟେନ କୋସଲା ୟଥା ‘‘ୟେଵାପନକଂ, ନତୁମ୍ହାକଵଗ୍ଗୋ’’ତି। ଅପିଚ ଵଚନପଟିଵଚନଵସେନ ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି କୋସଲା। ଵିଚିତ୍ରା ହି ତଦ୍ଧିତଵୁତ୍ତୀତି। କୁସଲନ୍ତି ଚ ଆରୋଗ୍ୟଂ ‘‘କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲଂ, କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମୟ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୫; ଜା। ୨।୨୦।୧୨୯) ଵିୟ, କଚ୍ଚି ତୁମ୍ହାକଂ ଆରୋଗ୍ୟଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଛେକଂ ଵା ‘‘କୁସଲା ନଚ୍ଚଗୀତସ୍ସ , ସିକ୍ଖିତା ଚାତୁରିତ୍ଥିୟୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୯୪) ଵିୟ, କଚ୍ଚି ତେସଂ ନାଟକାନଂ ଛେକତା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚରଣଂ ଚାରିକା, ଚରଣଂ ଵା ଚାରୋ, ସୋ ଏଵ ଚାରିକା, ତୟିଦଂ ମଗ୍ଗଗମନମେଵ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଚୁଣ୍ଣିକଗମନମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଦ୍ଧାନଗମନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଭାଵନପୁଂସକଞ୍ଚେତଂ, ଅଦ୍ଧାନଗମନସଙ୍ଖାତାୟ ଚାରିକାୟ ଚରମାନୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଅଭେଦେପି ଵା ଭେଦଵୋହାରେନ ଵୁତ୍ତଂ ୟଥା ‘‘ଦିଵାଵିହାରଂ ନିସୀଦୀ’’ତି, (ମ। ନି। ୧।୨୫୬) ଅଦ୍ଧାନଗମନସଙ୍ଖାତଂ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ, ଚରଣଂ କରୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସକମ୍ମକୋ ହି କରଭୂଧାତୂନମତ୍ଥୋତି। ‘‘ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗ’’ନ୍ତିପି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ, ସୋ ନ ସୁନ୍ଦରୋ। ନ ହି ଚାରିକାସଦ୍ଦୋ ମଗ୍ଗଵାଚକୋତି। ଇଦାନି ତଂ ଵିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ନିୟମେନ୍ତୋ ‘‘ଚାରିକା ଚ ନାମେସା’’ତିଆଦିମାହ। ସାଵକାନମ୍ପି ରୁଳ୍ହିଵସେନ ଚାରିକାୟ ସମ୍ଭଵତୋ ତତୋ ଵିସେସେତି ‘‘ଭଗଵତୋ’’ତି ଇମିନା। ତଥା ହି ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାୟଂ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଚାରିକଂ ଚରମାନୋତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅୟଂ ଚାରିକା ନାମ ମହାଜନସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧାନଂୟେଵ ଲବ୍ଭତି, ବୁଦ୍ଧେ ଉପାଦାୟ ପନ ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦେନ ସାଵକାନମ୍ପି ଵୁଚ୍ଚତି କିଲଞ୍ଜାଦୀହି କତବୀଜନୀପି ତାଲଵଣ୍ଟଂ ଵିୟା’’ତି। ଦୂରେପୀତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦେନ, ଅପି-ସଦ୍ଦେନ ଵା ନାତିଦୂରେପୀତି ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ ତତ୍ଥାପି ଚାରିକାସମ୍ଭଵତୋ। ବୋଧନେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିଵେଧଵସେନ ବୋଧନାରହପୁଗ୍ଗଲଂ। ସହସା ଗମନନ୍ତି ସୀଘଗମନଂ। ‘‘ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦୀସୂ’’ତି ଵୁତ୍ତମେଵ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଭଗଵା ହୀ’’ତିଆଦିନା। ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ପଟିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠହନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଥା’’ତି ଇମିନା ‘‘ତିଂସୟୋଜନ’’ନ୍ତି ପଦମନୁକଡ୍ଢତି। ପକ୍କୁସାତି ନାମ ଗନ୍ଧାରରାଜା। ମହାକପ୍ପିନୋ ନାମ କୁକ୍କୁଟଵତୀରାଜା। ଧନିୟୋ ନାମ କୋରଣ୍ଡସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ଗୋପୋ।

ଏଵଂ ଧମ୍ମଗରୁତାକିତ୍ତନମୁଖେନ ମହାକସ୍ସପପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦୀନି (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୫୪) ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ଵନଵାସିତିସ୍ସସାମଣେରସ୍ସ ଵତ୍ଥୁଂ ଵିତ୍ଥାରେତ୍ଵା ଚାରିକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକଦିଵସ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କୋ ପନେସ ତିସ୍ସସାମଣେରୋ ନାମ? ସାଵତ୍ଥିୟଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ଉପଟ୍ଠାକକୁଲେ ଜାତୋ ମହାପୁଞ୍ଞୋ ‘‘ପିଣ୍ଡପାତଦାୟକତିସ୍ସୋ, କମ୍ବଲଦାୟକତିସ୍ସୋ’’ତି ଚ ପୁବ୍ବେ ଲଦ୍ଧନାମୋ ପଚ୍ଛା ‘‘ଵନଵାସିତିସ୍ସୋ’’ତି ପାକଟୋ ଖୀଣାସଵସାମଣେରୋ। ଵିତ୍ଥାରୋ ଧମ୍ମପଦେ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୪ ଵନଵାସୀତିସ୍ସସାମଣେରଵତ୍ଥୁ)। ଆକାସଗାମୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଆକାସେନେଵ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଭଗଵା ‘‘ଛଳଭିଞ୍ଞାନଂ ଆରୋଚେହୀ’’ତି ଅଵୋଚ। ତସ୍ସାତି ତିସ୍ସସାମଣେରସ୍ସ। ତନ୍ତି ଭଗଵନ୍ତଂ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ

ଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତଂ। ନୋ ଥେରୋ ନୋ ଓରମତ୍ତକୋ ୱତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଗୁଣେନ ଲାମକପ୍ପମାଣିକୋ ନୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୱନୋପତ୍ତାସନେତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆସନପରିୟନ୍ତେ। ତେସଂ ଗାମିକାନଂ ଦାନପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ମଙ୍ଗଲଂ ୱତ୍ୱା। କସ୍ମା ପନ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ମଗ୍ଗଦେସକୋପି ସମାନୋ ଭଗୱା ଏୱମୋହାତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ''ଭଗୱା କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗଦେସକୋତି ନିବ୍ବାନମଗ୍ଗସ୍ସ, ସୁଗତିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ଦେସକୋ।

ତାୟାତି ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞାୟ। ସଙ୍ଘକମ୍ମୱସେନ ସିଜ୍ଝମାନାପି ଉପସମ୍ପଦା ସତ୍ଥୁ ଆଣାୱସେନ ସିଜ୍ଝନତୋ ''ବୁଦ୍ଧଦାୟଜ୍ଜଂ ତେ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ''ଅପରିପୁଣ୍ଣୱୀସତିୱସ୍ସସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ସତ୍ଥା 'ବୁଦ୍ଧଦାୟଜ୍ଜଂ ତେ ଦସ୍ସାମୀ'ତି ଅୱୋଚା''ତି ୱଦନ୍ତି। ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଉପଜ୍ଝାୟେନ ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱା, ତତୋୟେୱେସ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକୋତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଧମ୍ମସେନାପତିଆଦିଥେରାନଂ ଚତ୍ତାଲୀସଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସପରିୱାରାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପରିୱାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଗମନଂ, ଭଗୱତୋ ଚ ଏକକସ୍ସେୱ ଗମନଂ ଖୁଦ୍ଦକଭାଣକାନଂ ମତେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ, ପନ ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାୟଞ୍ଚ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୬୫) ଅଞ୍ଞଥା ଗମନଂ ଦୀଘଭାଣକମଜ୍ଝିମଭାଣକାନଂ ମତେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୟନ୍ତି ମହାକସ୍ସପାଦୀନମତ୍ଥାୟ ଚାରିକା। ୟଂ ପନ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଗମନଂ, ଅୟଂ ଅତୁରିତଚାରିକା ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଇମଂପନ ଚାରିକନ୍ତି ଅତୁରିତଚାରିକଂ। ମହାମଣ୍ଡଲନ୍ତି ମଜ୍ଝିମଦେସପରିୟାପନ୍ନେନେୱ ବାହିରିମେନ ପମାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ମହନ୍ତତରଂ ମଣ୍ଡଲଂ। ମଜ୍ଝିମମଣ୍ଡଲନ୍ତି ଇତରେସଂ ଉଭିନ୍ନଂ ୱେମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତଂ ମଣ୍ଡଲଂ। ଅନ୍ତୋମଣ୍ଡଲନ୍ତି ଇତରେହି ଖୁଦ୍ଦକଂ ମଣ୍ଡଲଂ, ଇତରେସଂ ୱା ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଅନ୍ତିମଂ ମଣ୍ଡଲଂ, ଅବ୍ଭନ୍ତରିମଂ ମଣ୍ଡଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଂ ପନିମେସଂ ପମାଣନ୍ତି ଆହ ''କତ୍ଥା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ନୱୟୋଜନସତିକତା ମଜ୍ଝିମଦେସପରିୟାପନ୍ନୱସେନେୱ ଗହେତବ୍ବା ତତୋ ପରଂ ଅତୁରିତଚାରିକାୟ ଅଗମନତୋ। ତଦୁତ୍ତରି ହି ତୁରିତଚାରିକାୟ ଏୱ ତଥାଗତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନ ଅତୁରିତଚାରିକାୟ। ପୱାରେତ୍ୱାୱ ଚାରିକାଚରଣଂ ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମହାପୱାରଣାୟ ପୱାରେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ପାଟିପଦଦିୱସେତି ପଠମକତ୍ତିକପୁଣ୍ଣମିୟା ଅନନ୍ତରେ ପାଟିପଦଦିୱସେ। ସମନ୍ତାତି ଗତଗତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚତୂସୁ ପସ୍ସେସୁ ସମନ୍ତତୋ। ମହାଜନକାୟସ୍ସ ସନ୍ନିପତନତୋ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ଆଗତା ନିମନ୍ତେତୁଂ ଲଭନ୍ତି। ତଥା ସନ୍ନିପତନମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇତରେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମଥୱିପସ୍ସନା ତରୁଣା ହୋନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ସମଥସ୍ସ ତରୁଣଭାୱୋ ଉପଚାରସମାଧିୱସେନ, ୱିପସ୍ସନାୟ ପନ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦଞାଣଂ, କଙ୍ଖାୱିତରଣଞାଣଂ, ସମ୍ମସନଞାଣଂ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତରୁଣୱିପସ୍ସନାତି ହି ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନମଧିୱଚନଂ। ପୱାରଣାସଙ୍ଗହଂ ଦତ୍ୱାତି ଅନୁମତିଦାନୱସେନ ଦତ୍ୱା। କତ୍ତିକପୁଣ୍ଣମାୟନ୍ତି ପଚ୍ଛିମକତ୍ତିକପୁଣ୍ଣମିୟଂ। ''ମିଗସିରସ୍ସ ପଠମପାଟିପଦଦିୱସେ''ତି ଇଦଂ ମଜ୍ଝିମଦେସୱୋହାରୱସେନ ମିଗସିରମାସସ୍ସ ପଠମଂ ପାଟିପଦଦିୱସଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଏତରହି ପୱତ୍ତୱୋହାରୱସେନ ପନ ପଚ୍ଛିମକତ୍ତିକମାସସ୍ସ କାଳପକ୍ଖପାଟିପଦଦିୱସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞେନପି କାରଣେନାତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାତରୁଣଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞେନପି ମଜ୍ଝିମମଣ୍ଡଲେ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଞାଣପରିପାକାଦିକାରଣେନ। ଚତୁମାସନ୍ତି ଆସଳ୍ହୀପୁଣ୍ଣମିୟା ପାଟିପଦତୋ ୟାୱ ପଚ୍ଛିମକତ୍ତିକପୁଣ୍ଣମୀ, ତାୱ ଚତୁମାସଂ। ''ସମନ୍ତା ୟୋଜନସତ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ୱସନଂ ୱସ୍ସଂ, ୱସନକିରିୟା, ୱୁଟ୍ଠଂ ୱସିତଂ ୱସ୍ସମସ୍ସାତି ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସୋ, ତସ୍ସ। ତଥାଗତେନ ୱିନେତବ୍ବତ୍ତା ''ଭଗୱତୋ ୱେନେୟ୍ୟସତ୍ତା''ତି ସାମିନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତୋ, କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ ୱା ଏସ। ୱେନେୟ୍ୟସତ୍ତାତି ଚ ଚରିତାନୁରୂପଂ ୱିନେତବ୍ବସତ୍ତା। ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକଂ ଆଗମୟମାନୋତି ସଦ୍ଧାଦିଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନଭାୱେନ ପରିପକ୍କଂ ପଟିମାନେନ୍ତୋ। ଫୁସ୍ସମାଘଫଗ୍ଗୁଣଚିତ୍ତମାସାନଂ ଅଞ୍ଞତରମାସସ୍ସ ପଠମଦିୱସେ ନିକ୍ଖମନତୋ ମାସନିୟମୋ ଏତ୍ଥ ନ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଏକମାସଂ ୱା ଦ୍ୱିତିଚତୁମାସଂ ୱା ତତ୍ଥେୱ ୱସିତ୍ୱା''ତି। ତତ୍ଥେୱାତି ୱସ୍ସୂପଗମନଟ୍ଠାନେ ଏୱ। ''ସତ୍ତହି ୱା''ତିଆଦି ''ଏକମାସଂ ୱା''ତିଆଦିନା ୟଥାକ୍କମଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ – ୟଦି ଅପରମ୍ପି ଏକମାସଂ ତତ୍ଥେୱ ୱସତି, ସତ୍ତହି ମାସେହି ଚାରିକଂ ପରିୟୋସାପେତି। ୟଦି ଦ୍ୱିମାସଂ ଛହି, ୟଦି ତିମାସଂ ପଞ୍ଚହି, ୟଦି ଚତୁମାସଂ ତତ୍ଥେୱ ୱସତି, ଚତୂହି ମାସେହି ଚାରିକଂ ପରିୟୋସାପେତୀତି। କସ୍ମା ପନ ଚାରିକାଗମନନ୍ତି ଆସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ଇତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିରେକଂ ଜରାଦୁବ୍ବଲୋ ବାଳ୍ହଜିଣ୍ଣୋ। ତେ କଦା ପସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି, ନ ପସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି ଏୱ। ଲୋକାନୁକମ୍ପକାୟାତି ଲୋକାନୁକମ୍ପକାୟ ଏୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ଚୀୱରାଦିହେତୂ''ତି।

ଜଙ୍ଘୱିହାରୱସେନାତି ଜଙ୍ଘାହି ୱିଚରଣୱସେନ, ଜଙ୍ଘାହି ୱିଚରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କତିପାହଂ ନିୱସନୱସେନ ୱା। ସକ୍କିରିୟାପଥସାଧାରଣଞ୍ହି ୱିହାରୱଚନଂ। ସରୀରଫାସୁକତ୍ଥାୟାତି ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ନିବଦ୍ଧୱାସୱସେନ ଉସ୍ସନ୍ନଧାତୁକସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ୱିଚରଣେନ ଫାସୁଭାୱତ୍ଥାୟ। ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲାଭିକଙ୍ଖନତ୍ଥାୟାତି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତ (ଅ। ନି। ୭।୭୨) ମଘଦେୱଜାତକାଦି (ଜା। ୧।୧।୯) ଦେସନାନଂ ୱିୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅଭିକଙ୍ଖିତବ୍ବଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲତ୍ଥାୟ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲସ୍ସ ୱା ଅଭିକଙ୍ଖନତ୍ଥାୟ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନଡ୍ଢାଯାତି ସୁରାପାନସିକ୍ଖାପଦାଦି (ପାଚି। ୩୨୭, ୩୨୮, ୩୨୯) ପଞ୍ଞାପନେ ୱିଯ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ପଞ୍ଞାପନଡ୍ଢାଯ। ବୋଧନଡ୍ଢାଯାତି ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲାଦଯୋ (ମ। ନି। ୨।୩୪୭) ୱିଯ ବୋଧନେଯ୍ୟସତ୍ତେ ଚତୁସଚ୍ଚବୋଧନଡ୍ଢାଯ। ମହତାତି ମହତିଯା। କଞ୍ଚି, କତିପଯେ ୱା ପୁଗ୍ଗଲେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଚାରିକା ନିବଦ୍ଧଚାରିକା। ତଦଞ୍ଞା ସମ୍ବହୁଲେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗାମନିଗମନଗରପଟିପାଟିଯା ଚାରିକା ଅନିବଦ୍ଧଚାରିକା। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଯଂ ଚରତୀତି କିରିଯାପରାମସନଂ।

‘‘ଏସା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦା କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯାତି ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭୂତଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାତି ଚେ? ତତ୍ଥେୱ ଭବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସମ୍ଭୱତୋ। ତତ୍ଥ ହି ସତ୍ତେ ଭବ୍ବେ ପରିପକ୍କିନ୍ଦ୍ରିଯେ ପସ୍ସିତୁଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଅଭିନୀହରିତ୍ୱା ଠିତୋ ଭଗୱା ଞାଣଜାଲଂ ପତ୍ଥରତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଦଞ୍ଚ ଦେୱବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମନୁସ୍ସା ପନ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେ, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚ ସପରିୱାରେ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ବୋଧନେଯ୍ୟା ହୋନ୍ତି। ବୋଧନେଯ୍ୟବନ୍ଧୱେତି ବୋଧନେଯ୍ୟସତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ଭଗୱତୋ ବନ୍ଧୱେ। ଗୋତ୍ତାଦିସମ୍ବନ୍ଧା ୱିଯ ହି ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସମ୍ବନ୍ଧା ୱେନେଯ୍ୟା ଭଗୱତୋ ବନ୍ଧୱା ନାମାତି। ଗୋଚରଭାୱୂପଗମନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଜାଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱା କିର ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଯେ ସତ୍ତା ଭବ୍ବା ପରିପକ୍କଞାଣା, ତେ ମଯ୍ହଂ ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୁ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ସମନ୍ନାହରତି, ତସ୍ସ ସହସମନ୍ନାହାରା ଏକୋ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ସମ୍ବହୁଲା ୱା ତଦା ୱିନଯୂପଗା ୱେନେଯ୍ୟା ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯମେତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ। ଏୱମାପାଥଗତାନଂ ପନ ନେସଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ ପୁବ୍ବଚରିଯଂ, ପୁବ୍ବହେତୁଂ, ସମ୍ପତି ୱତ୍ତମାନଞ୍ଚ ପଟିପତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତି। ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଞ୍ହି ସମନ୍ନାହାରେ କତେ ପଠମଂ ନେସଂ ୱେନେଯ୍ୟଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଅଥ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ସରଣଗମନାଦିୱସେନ କଞ୍ଚି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ୱୀମଂସମାନୋ ପୁବ୍ବୂପନିସ୍ସଯାଦୀନି ଓଲୋକେତି। ତେନାହ ‘‘ଅଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ସୋତି ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ। ୱାଦପଟିୱାଦଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ଏୱଂ ନୁ ତେ ଅମ୍ବଟ୍ଠା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୬୨) ମଯା ୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ‘‘ଯେ ଚ ଖୋ ତେ ଭୋ ଗୋତମ ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୬୩) ପଟିୱଚନଂ ଦତ୍ୱା, ଅସବ୍ଭିୱାକ୍ୟନ୍ତି ଅସପ୍ପୁରିସୱାଚଂ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଇବ୍ଭୱାଦନିପାତନୱସେନ ନାନପ୍ପକାରଂ ସାଧୁସଭାୱାଯ ୱାଚାଯ ୱତ୍ତୁମଯୁତ୍ତଂ ୱାକ୍ୟଂ ୱକ୍ଖତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିବ୍ବିସେୱନନ୍ତି ୱିଗତତୁଦନଂ, ମାନଦପ୍ପୱସେନ ଅପଗତପରିନିପ୍ଫନ୍ଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୱସରିତବ୍ବନ୍ତି ଉପଗନ୍ତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ଇଦଂ ନାମମତ୍ତଂ, କିମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥପରିଯେସନାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲନ୍ତିପି ପାଠୋ’’ତି। ‘‘ଯେନ ଦିସାଭାଗେନା’’ତି କରଣନିଦ୍ଦେସାନୁରୂପଂ କରଣତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ତେନ ଅୱସରୀ’’ତି ଇମିନା। ‘‘ଯସ୍ମିଂ ପଦେସେ’’ତି ପନ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସାନୁରୂପଂ ‘‘ତଂ ୱା ଅୱସରୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦୁଭଯମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରତି ‘‘ତେନ ଦିସାଭାଗେନା’’ତିଆଦିନା। ଗତୋତି ଉପଗତୋ, ଅଗମାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ଗତୋତି ସମ୍ପତ୍ତୋ, ସମ୍ପାପୁଣୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲେ’’ତି ଇଦଂ ତଦା ଭଗୱତୋ ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନଂ, ସମୀପତ୍ଥେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ । ‘‘ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲୱନସଣ୍ଡେ’’ତି ଇଦଂ ପନ ନିୱାସଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ, ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅଧିକରଣେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ତଦୁଭଯମ୍ପି ପଦଂ ୱିସେସତ୍ଥଦସ୍ସନେନ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲଂ ଉପନିସ୍ସାଯା’’ତିଆଦିମାହ । ‘‘ସୀଲଖନ୍ଧାୱାର’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେନେଯ୍ୟହିତସମପେକ୍ଖନୱସେନେୱ ଭଗୱତୋ ୱିହାରଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବସୋ ଅଧମ୍ମନିଗ୍ଗଣ୍ହନପରା ଏୱ ପଟିପତ୍ତି, ସା ଚ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱସେନାତି ସୀଲାଦିତ୍ତଯସ୍ସେୱ ଗହଣଂ। ସୀଲଖନ୍ଧାୱାରନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ଦାରୁଇଟ୍ଠକାଦିକତଂ ଖନ୍ଧାୱାରସଦିସଂ ସୀଲସଙ୍ଖାତଂ ଖନ୍ଧାୱାରଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ଆସମନ୍ତତୋ ୱରନ୍ତି ପରିକ୍ଖିପନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ହି ଖନ୍ଧାୱାରୋ ଅ-କାରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା, ରାଜୂନଂ ଅଚିରନିୱାସଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ ପନ ଭଗୱତୋ ଅଚିରନିୱସନକିରିଯାସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ତେନ ଭଯନିୱାରଣଟ୍ଠେନ ତଂସଦିସତାଯ ସୀଲମ୍ପି ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି। ସମାଧିକୋନ୍ତନ୍ତି ସମ୍ମାସମାଧିସଙ୍ଖାତଂ ମଙ୍ଗଲସତ୍ତିଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ଜଯମନ୍ତପଦଂ। ପରିୱତ୍ତଯମାନୋତି ପରିଜପ୍ପମାନୋ। ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସର’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୱଜିରଗ୍ଗସରଂ ଅପରାପରଂ ସମ୍ପରିୱତ୍ତମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଭିରୁଚିତେନ ୱିହାରେନାତି ସବ୍ବୱିହାରସାଧାରଣଦସ୍ସନଂ, ଦିବ୍ବୱିହାରାଦୀସୁ ଯେନ ଯେନ ଅତ୍ତନା ଅଭିରୁଚିତେନ ୱିହାରେନ ୱିହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୋକ୍ଖରସାତିୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୨୫୫।ମନ୍ତେତି ଇରୁୱେଦାଦିମନ୍ତସତ୍ଥେ। ଇରୁୱେଦାଦଯୋ ହି ଗୁତ୍ତଭାସିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ‘‘ମନ୍ତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଣ-ସଦ୍ଦୋ ସଦ୍ଦେତି ଆହ ‘‘ସଜ୍ଝାଯତୀ’’ତି। ଲୋକିଯା ପନ ୱଦନ୍ତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅପଚ୍ଚଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ନାଗମୋ, ଣତ୍ତଂ, ଦୀଘାଦୀ’’ତି। କସ୍ମା ଅଯମେୱ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଇଦମେୱା’’ତିଆଦି। ଅଥ କେସଂ ଇତରୋ ୱଚନତ୍ଥୋତି ଚୋଦନମପନେତି ‘‘ଅରିଯା ପନା’’ତିଆଦିନା। ଅଥ ୱା ଯଂ ଲୋକିଯା ୱଦନ୍ତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନା ଜାତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତିଆଦିନିରୁତ୍ତିଂ, ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇଦମେୱା’’ତି ହି ଅୱଧାରଣେନ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣାନ’’ନ୍ତି ପନ ଇମିନା ସଦ୍ଦନ୍ତରେନ ଦସ୍ସିତେସୁ ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣୱିସୁଦ୍ଧିବ୍ରାହ୍ମଣୱସେନ ଦୁୱିଧେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ୱିସୁଦ୍ଧିବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ନିରୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅରିଯା

ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ବହନ୍ତି ପାପେ ବହି କରୋନ୍ତୀତି ହି ଅରିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ‘‘ତସ୍ସ କିର କାଯୋ ସେତପୋକ୍ଖରସଦିସୋ’’ତି ଇଦମେଓସ୍ସ ନାମଲାଭହେତୁଦସ୍ସନଂ, ସେସଂ ପନ ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ଯଥାଓିଜ୍ଜମାନଓିସେସଦସ୍ସନମେଓ। ତେନାହ ‘‘ଇତି ନଂ ପୋକ୍ଖରସଦିସତ୍ତା ପୋକ୍ଖରସାତୀତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀ’’ତି। ପୋକ୍ଖରେନ ସଦିସୋ କାଯୋ ଯସ୍ସାତି ହି ପୋକ୍ଖରସାତୀ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ । ସାତସଦ୍ଦୋ ୱା ସଦିସତ୍ଥୋ, ପୋକ୍ଖରେନ ସାତୋ ସଦିସୋ କାଯୋ ତଥା, ସୋ ଯସ୍ସାତି ପୋକ୍ଖରସାତୀ। ସେତପୋକ୍ଖରସଦିସୋତି ସେତପଦୁମୱଣ୍ଣୋ। ଦେୱନଗରେତି ଆଲକମନ୍ଦାଦିଦେୱପୁରେ। ଉସ୍ସାପିତରଜତତୋରଣନ୍ତି ଗମ୍ଭୀରନେମନିଖାତଂ ଅଙ୍କୁସ୍ସତଂ ରଜତମଯଂ ଇନ୍ଦଖୀଲଂ । କାଳଅମେଘରାଜୀତି କଦାଚି ଦିସ୍ସମାନା କାଳଅଅବ୍ଭଲେଖା। ରଜତପନାଳିକାତି ରଜତମଯତୁମ୍ବଂ। ସୁୱଚ୍ଛିତାତି ୱଚ୍ଛଭାୱସ୍ସ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ସୁଟ୍ଠୁ ୱଚ୍ଛିଲା। କାଳଅୱଙ୍ଗତିଲକାଦୀନମଭାୱେନ ସୁପରିସୁଦ୍ଧା।‘‘ଅରାଜକେ’’ତିଆଦିନାପି ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଭାୱମେୱ ନିଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ଅପରମ୍ପି ତସ୍ସ ନାମଲାଭହେତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚ ‘‘ହିମୱନ୍ତପଦେସେ ମହାସରେ ପଦୁମଗବ୍ଭେ ନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି ଇଦମେୱସ୍ସ ନାମଲାଭହେତୁଦସ୍ସନଂ। ସେସଂ ପନ ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ତଥାପୱତ୍ତାକାରଦସ୍ସନମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଇତି ନଂ ପୋକ୍ଖରେ ସଯିତତ୍ତା ପୋକ୍ଖରସାତୀତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀ’’ତି। ପୋକ୍ଖରେ କମଲେ ସଯତୀତି ହି ପୋକ୍ଖରସାତୀ, ସାତଂ ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ସମସଣ୍ଠାନଂ, ପୋକ୍ଖରେ ଜାତଂ ସମସଣ୍ଠାନଂ ତଥା, ତମସ୍ସତ୍ଥୀତିପି ପୋକ୍ଖରସାତୀ। ଯଂ ପନ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କୀଦିସୋ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ, ଯେନ ନଂ ଭଗୱା ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ତଂ ଠାନଂ ଉପଗତୋତି ଆହା’’ତି, (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୫) ତଦେତଂ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦିୱଚନଂ ଏକଦେସମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସୋ ତତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅପରାପରଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ଏୱ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥାରୂପେନ କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତିମେୱ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ମାତୁକୁଚ୍ଛିୱାସଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଦୁମଗବ୍ଭେ ନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ସଂସେଦଜୋଯେୱ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ନ ପୁପ୍ଫତୀତି ନ ୱିକସତି। ତେନାତି ତାପସେନ। ନାଳଅତୋତି ପୁପ୍ଫଦଣ୍ଡତୋ। ସୁୱଣ୍ଣଚୁଣ୍ଣେହି ପିଞ୍ଜରଂ ହେମୱଣ୍ଣୋ ଯସ୍ସାତି ସୁୱଣ୍ଣଚୁଣ୍ଣପିଞ୍ଜରୋ, ତଂ, ସୁୱଣ୍ଣଚୁଣ୍ଣେହି ୱିକିଣ୍ଣଭାୱେନ ହେମୱଣ୍ଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପିଞ୍ଜରସଦ୍ଦୋ ହି ହେମୱଣ୍ଣପରିଯାଯୋତି ସାରତ୍ଥଦୀପନିଯଂ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୨୨) ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ପଦୁମରେଣୁପିଞ୍ଜରନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ରଜତବିମ୍ବକନ୍ତି ରୂପିଯମଯରୂପକଂ। ପଟିଜଗ୍ଗାମୀତି ପୋସେମି। ପାରନ୍ତି ପରିଯୋସାନଂ, ନିପ୍ଫତ୍ତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ନଦୀସମୁଦ୍ଦାଦୀନଂ ପରିଯୋସାନଭୂତଂ ପାରଂ ୱିଯାତି କତ୍ୱା। ପଟିସନ୍ଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ସଭାୱଞ୍ଞାଣେନ ପଣ୍ଡିତୋ। ଇତି କତ୍ତବ୍ବେସୁ, ୱେଦେସୁ ୱା ୱିସାରଦପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯେନ ବ୍ୟତ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଦିସାପାମୋକ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ସିପ୍ପନ୍ତି ୱେଦସିପ୍ପଂ ତସ୍ସେୱ ପକରଣାଧିଗତତ୍ତା। ବ୍ରହ୍ମଦେୟ୍ୟଂ ଅଦାସୀତି ୱକ୍ଖମାନନଯେନ ବ୍ରହ୍ମଦେୟ୍ୟଂ କତ୍ୱା ଅଦାସି।

‘‘ଅଜ୍ଝାୱସତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ, ଆ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ତତୋ ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଅଜ୍ଝାପୁବ୍ବୱସଯୋଗେ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ୱା ଇସ୍ସରିଯତ୍ଥୋ, ଆ-ସଦ୍ଦୋ ମରିଯାଦତ୍ଥୋ ତତୋ ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଇଦଂ କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯଯୋଗେ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠନାମକେ’’ତିଆଦିନା। ତଦେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ସାମିକୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି ହି ‘‘ଅଭିଭୱିତ୍ୱା’’ତି ଏତସ୍ସତ୍ଥୱିୱରଣଂ, ତେନେତଂ ଦୀପେତି ‘‘ସାମିଭାୱୋ ଅଭିଭୱନ’’ନ୍ତି। ‘‘ଯାଯ ମରିଯାଦାଯା’’ତିଆଦି ପନ ଆ-ସଦ୍ଦସ୍ସତ୍ଥୱିୱରଣଂ, ତେନେତଂ ଦୀପେତି ‘‘ଆସଦ୍ଦୋ ମରିଯାଦତ୍ଥୋ, ମରିଯାଦା ଚ ନାମ ଯାଯ ତତ୍ଥ ୱସିତବ୍ବଂ, ସାଯେୱ ଅପରାଧୀନତା’’ତି। ଯାଯ ମରିଯାଦାଯାତି ହି ଯାଯ ଅପରାଧୀନତାସଙ୍ଖାତାଯ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାଯ ଅୱତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉପସଗ୍ଗୱସେନା’’ତିଆଦି ପନ ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠନାମକେ’’ତି ଏତସ୍ସତ୍ଥୱିୱରଣଂ, ତେନେତଂ ଦୀପେତି ‘‘ସତିପି ଭୁମ୍ମୱଚନପ୍ପସଙ୍ଗେ ଧାତ୍ୱତ୍ଥାନୁୱତ୍ତକୱିସେସକଭୂତେହି ଦ୍ୱୀହିପି ଉପସଗ୍ଗେହି ଯୁତ୍ତତ୍ତା ଉପଯୋଗୱଚନମେୱେତ୍ଥ ୱିହିତ’’ନ୍ତି। ‘‘ତସ୍ସ କିରା’’ତିଆଦି ପନ ଅତ୍ଥାନୁଗତସମଞ୍ଞାପରିଦୀପନଂ। ୱତ୍ଥୁ ନାମ ନଗରମାପନାରହଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ‘‘ଆରାମୱତ୍ଥୁ, ୱିହାରୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ।

ଉକ୍କାତି ଦଣ୍ଡଦୀପିକା। ଅଗ୍ଗହେସୁନ୍ତି ‘‘ଅଜ୍ଜ ମଙ୍ଗଲଦିୱସୋ, ତସ୍ମା ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ, ତଥାପି ଅଯଂ ସୁଖଣୋ ମା ଅତିକ୍କମୀ’’ତି ରତ୍ତିୱିଭାଯନଂ ଅନୁରକ୍ଖନ୍ତା, ରତ୍ତିଯଂ ଆଲୋକକରଣତ୍ଥାଯ ଉକ୍କା ଠପେତ୍ୱା ଉକ୍କାସୁ ଜଲମାନାସୁ ନଗରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେନେତଂ ଦୀପେତି – ଉକ୍କାସୁ ଠିତାତି ଉକ୍କଟ୍ଠା। ମୂଲୱିଭୁଜାଦି ଆକତିଗଣପକ୍ଖେପେନ, ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ୱା ଉକ୍କାସୁ ୱିଜ୍ଜୋତଯନ୍ତୀସୁ ଠିତାତି ଉକ୍କଟ୍ଠା, ତଥା ଉକ୍କାସୁ ଠିତାସୁ ଠିତା ଆସୀତିପି ଉକ୍କଟ୍ଠାତି। ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଞ୍ହି ନଗରଂ ‘ମଙ୍ଗଲଦିୱସୋ ସୁଖଣୋ, ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ ମା ଅତିକ୍କମୀ’ତି ରତ୍ତିମ୍ପି ଉକ୍କାସୁ ଠିତାସୁ ମାପିତତ୍ତା ଉକ୍କଟ୍ଠାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ଦଣ୍ଡଦୀପିକାସୁ ଜାଲେତ୍ୱା ଧାରିଯମାନାସୁ ମାପିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି, (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା) ତଦପିମିନା ସଂସନ୍ଦତି ଚେୱ ସମେତି ଚ ନଗରୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହସ୍ସପି ନଗରମାପନପରିଯାପନ୍ନତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ‘‘ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଉପକରଣସମ୍ପତ୍ତିଯା, ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ତଂ ନଗରଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଯୋଗତୋ ଉକ୍କଟ୍ଠାତି ନାମଂ ଲଭତୀ’’ତି। ଲୋକିଯା ପନ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଉକ୍କା ଧାରୀଯତି ଏତସ୍ସ ମାପିତକାଲେତି ଉକ୍କଟ୍ଠା, ୱଣ୍ଣୱିକାରୋଯ’’ନ୍ତି, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଚାଯଂ ସମଞ୍ଞା, ତେନେୱିଧ ପଯୋଗୋ ଦିସ୍ସତି ‘‘ଯଥା ଚ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ଉକ୍କଟ୍ଠାଯ ଅଞ୍ଞାନି ଉପାସକକୁଲାନି ଉପସଙ୍କମତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୯) ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧) ଚ ‘‘ଏକଂ

ସମଯଂ ଭଗୱା ଉକ୍କଟ୍ଠାଯଂ ୱିହରତି ସୁଭଗୱନେ ସାଲରାଜମୂଲେ’’ତିଆଦି। ଏୱମେତ୍ଥ ହୋତୁ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, କଥଂ ପନେତଂ ସେସପଦେସୁ ସିଯାତି ଅନୁଯୋଗେନାହ ‘‘ତସ୍ସ ଅନୁପଯୋଗତ୍ତା ସେସପଦେସୂ’’ତି। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଉପଯୋଗସଞ୍ଞୁତସ୍ସ ‘‘ଉକ୍କଟ୍’’ନ୍ତି ପଦସ୍ସ। ଅନୁପଯୋଗତ୍ତାତି ୱିସେସନଭାୱେନ ଅନୁପଯୁତ୍ତତ୍ତା। ସେସପଦେସୂତି ‘‘ସତ୍ତୁସ୍ସଦ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସତ୍ତସୁ ପଦେସୁ।

କିଂ ନୁ ଖ୍ୱାଯଂ ସଦ୍ଦପଯୋଗୋ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣାନୁଗତୋତି ଚୋଦନମପନେତି ‘‘ତତ୍ଥ...ପେ... ପରିୟେସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ତତ୍ଥାତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ, ଅନୁପଯୋଗୱସେନ ଚ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ଦୁଦ୍ଦିଧେପି ୱିଧାନେ। ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଗହଣୂପାଯଞ୍ଞାଯଭୂତଂ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣଂ, ସୁତ୍ତଂ ୱା। ପରିୟେସିତବ୍ବନ୍ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଞାଣେନ ଗୱେସିତବ୍ବଂ, ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ହି ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣାନୁଗତୋୱାଯଂ ସଦ୍ଦପଯୋଗୋତି ଦସ୍ସେତି, ସଦ୍ଦୱିଦୂ ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ‘‘ଉପଅନୁଅଧିଆଇଚ୍ଚାଦିପୁବ୍ବୱସଯୋଗେ ସତ୍ତମିଯତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ପାପୁଣାତି, ୱିସେସିତବ୍ବପଦେ ଚ ଯଥାୱିଧିମନୁପଯୋଗୋ ୱିସେସନପଦାନଂ ସମାନାଧିକରଣଭୂତାନ’’ନ୍ତି। ତତ୍ର ଯଦା ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ, ଆ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ତଦା ‘‘ତତିଯାସତ୍ତମୀନଞ୍ଚା’’ତି ଲକ୍ଖଣେନ ଅଜ୍ଝାପୁବ୍ବୱସଯୋଗେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି ‘‘ସତ୍ତମିଯତ୍ଥେ କାଲଦିସାସୁ ଉପାନ୍ୱଜ୍ଝାୱସଯୋଗେ, ଅଧିପୁବ୍ବସିଠାୱସାନଂ ପଯୋଗେ, ତପ୍ପାନଚାରେସୁ ଚ ଦୁତିଯା। କାଲେ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିୱାସେତ୍ୱା, ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା, କଞ୍ଚି କାଲଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଇମଂ ରତ୍ତିଂ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ। ଦିସାଯଂ ପୁରିମଂ ଦିସଂ ଧତରଟ୍ଠୋ। ଉପାଦିପୁବ୍ବୱସଯୋଗେ ଗାମଂ ଉପୱସତି, ଗାମଂ ଅନୁୱସତି, ଗାମଂ ଆୱସତି, ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତି, ଅଧିପୁବ୍ବସିଠାୱସାନଂ ପଯୋଗେ ପଥୱିଂ ଅଧିସେସ୍ସତି, ଗାମଂ ଅଧିତିଟ୍ଠତି, ଗାମଂ ଅଜ୍ଝାୱସତି। ତପ୍ପାନଚାରେସୁ ନଦିଂ ପିୱତି, ଗାମଂ ଚରତି ଇଚ୍ଚାଦୀତି।

ଯଦା ପନ ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ଇସ୍ସରିଯତ୍ଥୋ, ଆ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ମରିଯାଦତ୍ଥୋ, ତଦା ‘‘କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯଯୁତ୍ତେ’’ତି ଲକ୍ଖଣେନ କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯଯୋଗେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି ‘‘ଅନୁଆଦଯୋ ଉପସଗ୍ଗା, ଧୀଆଦଯୋ ନିପାତା ଚ କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯସଞ୍ଞା ହୋନ୍ତି କିରିଯାସଙ୍ଖାତଂ କମ୍ମଂ ପୱଚନୀଯଂ ଯେସଂ ତେ କମ୍ମପ୍ପୱଚନୀଯା’’ତି। ସେସପଦାନଂ ପନ ଯଥାୱିଧିମନୁପଯୋଗେ କତରେନ ଲକ୍ଖଣେନ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି? ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣେନେୱ। ଯଜ୍ଜେୱଂ ତେସମ୍ପି ଆଧାରଭାୱତୋ ନାନାଧାରତା ସିଯାତି? ନ, ବହୂନମ୍ପି ପଦାନଂ ନଗରୱସେନ ଏକତ୍ଥଭାୱତୋ। ସକତ୍ଥମତ୍ତଞ୍ହି ତେସଂ ନାନାକରଣନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ପନ ସଦ୍ଦୱିଦୂ ଏୱମିଚ୍ଛନ୍ତି ‘‘ସମାନାଧିକରଣପଦାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ କିରିଯାସମ୍ବନ୍ଧନେନ ୱିସେସିତବ୍ବପଦେନ ସମାନୱଚନତା ଯଥା ‘କଟଂ କରୋତି, ୱିପୁଲଂ, ଦସ୍ସନୀଯ’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘କଟଂ କରୋତି, ୱିପୁଲଂ କରୋତି, ଦସ୍ସନୀଯଂ କରୋତୀ’ତି ପଚ୍ଚେକଂ କିରିଯାସମ୍ବନ୍ଧନେନ କମ୍ମତ୍ଥେଯେୱ ଦୁତିଯା’’ତି, ତଦେତଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ ୱିସେସନପଦାନଂ ସମାନାଧିକରଣାନଂ କିରିଯାସମ୍ବନ୍ଧନାଭାୱତୋ। ଯଦା ହି କିରିଯାସମ୍ବନ୍ଧନଂ, ତଦା ୱିସେସନମେୱ ନ ହୋତୀତି।

ଉସ୍ସଦତା ନାମେତ୍ଥ ବହୁଲତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବହୁଜନ’’ନ୍ତି। ତଂ ପନ ବହୁଲତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ଅରଞ୍ଞାଦୀସୁ ଗହେତ୍ୱା ପୋସେତବ୍ବା ପୋସାୱନିଯା, ଏତେନ ତେସଂ ଧମ୍ମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଆୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଖଣିତ୍ୱା କତା ପୋକ୍ଖରଣୀ, ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା କତଂ ତଳାକଂ। ଅଚ୍ଛିନ୍ନୁଦକଟ୍ଠାନେୟେୱ ଜଲଜକୁସୁମାନି ଜାତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦକସ୍ସ ନିଚ୍ଚଭରିତାନେୱା’’ତି। ଉଦକସ୍ସାତି ଚ ପୂରଣକିରିଯାଯୋଗେ କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ ‘‘ମହନ୍ତେ ମହନ୍ତେ ସାଣିପସିବ୍ବକେ କାରାପେତ୍ୱା ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ପୂରାପେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୩୪) ୱିଯ। ସହ ଧଞ୍ଞେନାତିସଧଞ୍ଞନ୍ତି ନଗରସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥାୱାକ୍କଂ ୱା ଉପଯୋଗୱଚନେନ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ପୁବ୍ବଣ୍ଣାପରଣ୍ଣାଦିଭେଦଂ ବହୁଧଞ୍ଞସନ୍ନିଚଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତଂ ଅଲାବୁକୁମ୍ଭଣ୍ଡାଦିସୂପେଯ୍ୟଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନାଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି – ନଯିଧ ଧଞ୍ଞସଦ୍ଦୋ ସାଲିଆଦିଧଞ୍ଞୱିସେସୱାଚକୋ, ପୋସନେ ସାଧୁତ୍ତମତ୍ତେନ ପନ ନିରୱସେସପୁବ୍ବଣ୍ଣାପରଣ୍ଣସୂପେଯ୍ୟୱାଚକୋ, ୱିରୂପେକସେସୱସେନ ୱା ପଯୁତ୍ତୋତି। ଏତ୍ତାୱତାତି ଯଥାୱୁତ୍ତପଦତ୍ତଯେନ। ରାଜଲୀଲାଯାତି ରାଜୂନଂ ୱିଲାସେନ। ସମିଦ୍ଧିଯା ଉପଭୋଗପରିଭୋଗସମ୍ପୁଣ୍ଣଭାୱେନ ସମ୍ପତ୍ତି ସମିଦ୍ଧିସମ୍ପତ୍ତି।

‘‘ରାଜଭୋଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କେନ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଅୱସ୍ସଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ ଏୱଂ ୱୁତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘କେନା’’ତିଆଦିନା। ରଞ୍ଞା ୱିଯ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ୱା ରାଜଭୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନଯୋ। ଯାୱ ପୁତ୍ତନତ୍ତପନତ୍ତପରମ୍ପରା କୁଲସନ୍ତକଭାୱେନ ରାଜତୋ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘ରଞ୍ଞୋ ଦାଯଭୂତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଧମ୍ମଦାଯାଦା ମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଭୱଥା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୯) ୱିଯ ଚ ଦାଯସଦ୍ଦୋ ଦାଯଜ୍ଜପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ଦାଯଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। କଥଂ ଦିନ୍ନତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଦେଯ୍ୟଂ ନାମାତି ଚୋଦନଂ ପରିହରତି ‘‘ଛତ୍ତଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା। ରାଜନୀହାରେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ହି ଉଦ୍ଧଂ ପରିଭୋଗଲାଭସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଦେଯ୍ୟତା ନାମ ନତ୍ଥି, ଇଦଞ୍ଚ ତଥା ଦିନ୍ନମେୱ, ତସ୍ମା ବ୍ରହ୍ମଦେଯ୍ୟଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଛେଜ୍ଜଭେଜ୍ଜନ୍ତି ସରୀରଦଣ୍ଡଧନଦଣ୍ଡାଦିଭେଦଂ ଦଣ୍ଡମାହ। ନଦୀତିତ୍ଥପବ୍ବତାଦୀସୂତି ନଦୀତିତ୍ଥପବ୍ବତପାଦଗାମଦ୍ୱାରଅଟୱିମୁଖାଦୀସୁ। ସେତଚ୍ଛତ୍ତଉସ୍ସାହଣେନ ସେସରାଜକକୁଧଭଣ୍ଡମ୍ପି ଗହିତଂ ତପ୍ପମୁଖତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ରଞ୍ଞା ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବ’’ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତେ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ ନ ପାକଟୋତି ଦ୍ୱିତ୍ୱା-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ

କତଂ। ତଞ୍ହି ସୋ ରାଜକୁଲତୋ ଅସମୁଦାଗତୋପି ରାଜା ହୁତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଲଭତୀତି ଅଯମିଧାଧିପ୍ପେତୋ ଅତ୍ଥୋ। ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଦାଯଂ, ‘‘ରାଜଦାଯ’’ନ୍ତି ଇମିନାୱ ରଞ୍ଞା ଦିନ୍ନଭାୱେ ସିଦ୍ଧେ ‘‘ରଞ୍ଞା ପସେନଦିନା କୋସଲେନ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ପୁନ ଚ ୱଚନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦାଯକରାଜଦୀପନତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅସୁକେନ ରଞ୍ଞା ଦିନ୍ନନ୍ତି ଦାଯକରାଜସ୍ସ ଅଦୀପିତତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମନଯେ ‘‘ରାଜଭୋଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ପଦେ ପୁଚ୍ଛାସମ୍ଭୱତୋ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁତିଯନଯେ ପନ ‘‘ରାଜଦାଯ’’ନ୍ତି ପଦେତି ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଅତିବହୁଲତାଯ ପୁରତୋ ଠପନୋକାସାଭାୱତୋ ପସ୍ସେନପି ଓଦନସୂପବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଦୀଯତି ଏତସ୍ମାତି ପସେନଦି, ଅଲୁତ୍ତସମାସୱସେନ। ସୋ ହି ରାଜା ତଣ୍ଡୁଲଦୋଣସ୍ସ ଓଦନମ୍ପି ତଦୁପିଯେନ ସୂପବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଭୁଞ୍ଜତି। ତଥା ହି ନଂ ଭୁତ୍ତପାତରାସକାଲେ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକମାଗନ୍ତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସମ୍ପରିୱତ୍ତନ୍ତଂ ନିଦ୍ଦାଯ ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନଂ ଉଜୁକଂ ନିସୀଦିତୁମସକ୍କୋନ୍ତଂ ଭଗୱା –

‘‘ମିଦ୍ଧୀ ଯଦା ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚ,

ନିଦ୍ଦାଯିତା ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀ;

ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ,

ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ’’ତି। (ଧ। ପ। ୩୨୫; ନେତ୍ତି। ୨୬, ୯୦);

ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଓୱଦି। ଭାଗିନେଯ୍ୟଞ୍ଚ ସୋ ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ମାଣୱଂ –

‘‘ମନୁଜସ୍ସ ସଦା ସତୀମତୋ,

ମତ୍ତଂ ଜାନତୋ ଲଦ୍ଧଭୋଜନେ;

ତନୁକସ୍ସ ଭୱନ୍ତି ୱେଦନା,

ସଣିକଂ ଜୀରତି ଆଯୁପାଲଯ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୪) –

ଇମଂ ଗାଥଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହାପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଓସାନପିଣ୍ଡକାଲେ ଦେୱସିକଂ ଭଣାପେତି, ସୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଓସାନପିଣ୍ଡପରିହରଣେନ ନାଳିକୋଦନମତ୍ତାଯ ସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ତନୁସରୀରୋ ବଲୱା ସୁଖପ୍ପତ୍ତୋ ଅହୋସୀତି। ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୨) ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚାମିତ୍ତଂ ପରସେନଂ ଜିନାତୀତି ପସେନଦୀ’’ତି। ସଦ୍ଦୱିଦୂପି ହି ଜ-କାରସ୍ସ ଦ-କାରେ ଇଦମୁଦାହରନ୍ତି। ସୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଭାଗିନେଯ୍ୟଂ ଅଜାତସତ୍ତୁରାଜାନଂ, ପଞ୍ଚଚୋରସତାଦୀନି ଚ ଅୱରୁଦ୍ଧକାନି ଜିନାତୀତି। କୋସଲରଟ୍ଠସ୍ସାଧିପତିଭାୱତୋ କୋସଲୋ, ତସ୍ମା କୋସଲାଧିପତିନା ପସେନଦି ନାମକେନ ରଞ୍ଞା ଦିନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନିସ୍ସଟ୍ଠପରିଚ୍ଚତ୍ତତାସଙ୍ଖାତେନ ପୁନ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବଭାୱେନେୱ ଦିନ୍ନତ୍ତା ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଦେଯ୍ୟଂ ନାମ, ନ ତୁ ପୁରିମନଯେ ୱିଯ ରାଜସଙ୍ଖେପେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଭାୱେନ ଦିନ୍ନତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି। ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ହୁତ୍ୱା, ନିସ୍ସଟ୍ଠଭାୱେନ ୱା ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ନିସ୍ସଟ୍ଠପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ, ମୁତ୍ତଚାଗୱସେନ ଚଜିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୱନଂ ଉପଲବ୍ଭୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉପଲଭୀ’’ତି ଇମିନା, ସୋ ଚାଯମୁପଲବ୍ଭୋ ସୱନୱସେନେୱ ଜାନନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋତଦ୍ୱାରସମ୍ପତ୍ତୱଚନନିଗ୍ଘୋସାନୁସାରେନ ଅଞ୍ଞାସୀ’’ତି। ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନ ଜାନନମେୱ ହି ଇଧ ସୱନଂ ତେନେୱ ‘‘ସମଣୋ ଖଲୁ ଭୋ ଗୋତମୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା, ନ ପନ ସୋତଦ୍ୱାରୱୀଥିୱସେନ ସୁତମତ୍ତଂ ତେନ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା। ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତା ସଦ୍ଦପଯୋଗସ୍ସ ସବ୍ବମ୍ପି ୱାକ୍ୟଂ ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣଂ। ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଜୋତକସଦ୍ଦେନ ୱିନାପି ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପୋହନୱସେନ ଅସ୍ସୋସି ଏୱ, ନାସ୍ସ କୋଚି ସୱନନ୍ତରାଯୋ ଅହୋସୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ’’ତି, ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣେପି ଚ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ ନୀତତ୍ଥତୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ ‘‘ଏୱା’’ତି ସାମତ୍ଥିଯା ସାତିସଯଂ ଏତଦତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତାତି ପଠମୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନୀତତ୍ଥତୋ ଅୱଧାରଣେନ କୋ ଅତ୍ଥୋ ଏକନ୍ତିକୋ କତୋ, ଅୱଧାରିତୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଅଥ ପଦପୂରଣମତ୍ତେନ ଖୋ-ସଦ୍ଦେନ କିଂ ପଯୋଜନନ୍ତି ଚୋଦନମପନେତି ‘‘ପଦପୂରଣେନା’’ତିଆଦିନା, ଅକ୍ଖରସମୂହପଦସ୍ସ, ପଦସମୂହୱାକ୍ୟସ୍ସ ଚ

ସିଲିଟ୍ଠତାପଯୋଜନମତ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅସ୍ସୋସୀ’’ତି ହିଦଂ ପଦଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦେ ଗହିତେ ତେନ ଫୁଲ୍ଲିତଂ ମଣ୍ଡିତଂ ୱିଭୂସିତଂ ୱିଯ ହୋନ୍ତଂ ପୂରିତଂ ନାମ ହୋତି, ତେନ ଚ ପୁରିମପଚ୍ଛିମପଦାନି ସୁଖୁଚ୍ଚାରଣୱସେନ ସିଲିଟ୍ଠାନି ହୋନ୍ତି, ନ ତସ୍ମିଂ ଅଗ୍ଗହିତେ, ତସ୍ମା ପଦପୂରଣମତ୍ତମ୍ପି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାପଯୋଜନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ, ତେନସ୍ସ ଅନତ୍ଥନ୍ତରଦୀପନତା ଦସ୍ସିତା, ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ପନ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାଯ ଏକନ୍ତିକତା।

‘‘ସମଣୋ ଖଲୂ’’ତିଆଦି ଯଥାସୁତତ୍ଥନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇଦାନୀ’’ତିଆଦିନା। ସମିତପାପତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅନୱସେସତୋ ସୱାସନଂ ସମିତପାପତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ବାହିରକୱୀତରାଗସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପାପସମନତୋ ଭଗୱତୋ ପାପସମନଂ ଯଥାରହଂ ୱିସେସିତଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗୱା ଚ ଅନୁତ୍ତରେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସମିତପାପୋ’’ତି। ତଦେୱତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦେସପାଠେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅସ୍ସାତି ଅନେନ ଭିକ୍ଖୁନା, ଭଗୱତା ୱା। ସମିତାତି ସମାପିତା, ସମଭାୱଂ ୱା ଆପାଦଯିତା, ଅସ୍ସ ୱା ସମ୍ପଦାନଭୂତସ୍ସ ସନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥାନୁଗତା ଚାଯଂ ଭଗୱତି ସମଞ୍ଞାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗୱା ଚା’’ତିଆଦି। ତେନାତି ତଥା ସମିତପାପତ୍ତା। ଯଥାଭୂତଂ ପୱତ୍ତୋ ଯଥାଭୁଚ୍ଚଂ, ତଦେୱ ଗୁଣୋ, ତେନ ଅଧିଗତଂ ତଥା। ‘‘ଖଲୂ’’ତି ଇଦଂ ନେପାତିକଂ ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକପଦେ (ମି। ପ। ୪।୧।୮) ୱିଯ, ନ ନାମଂ, ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଚ ନିପାତାନଂ ଅନୁସ୍ସୱନତ୍ଥୋୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଅନୁସ୍ସୱନତ୍ଥେ ନିପାତୋ’’ତି, ପରମ୍ପରସୱନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅନୁସ୍ସୱନଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିସମୁଦାଗତନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିଯା ଆଗତଂ, ଜାତିସିଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆଲପନମତ୍ତନ୍ତି ପିଯାଲପନୱଚନମତ୍ତଂ, ନ ତଦୁତ୍ତରି ଅତ୍ଥପରିଦୀପନଂ। ପିଯସମୁଦାହାରା ହେତେ ‘‘ଭୋ’’ତି ୱା ‘‘ଆୱୁସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଦେୱାନଂ ପିଯା’’ତି ୱା। ଧମ୍ମପଦେ ବ୍ରାହ୍ମଣୱତ୍ଥୁପାଠେନ, (ଧ। ପ। ୩୧୫ ଆଦଯୋ) ସୁତ୍ତନିପାତେ ଚ ୱାସେଟ୍ଠସୁତ୍ତପଦେନ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିସମୁଦାଗତାଲପନଭାୱଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ରାଯମତ୍ଥୋ – ସଚେ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନେହି ସକିଞ୍ଚନୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ଆମନ୍ତନାଦୀସୁ ‘‘ଭୋ ଭୋ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରଣତୋ ଭୋୱାଦୀଯେୱ ନାମ ହୋତି, ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ‘‘ଅକିଞ୍ଚନଂ ଅନାଦାନଂ, ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୩୯୬, ସୁ। ନି। ୬୨୫) ସେସଗାଥାପଦଂ। ତତ୍ଥ ରାଗାଦଯୋ ସତ୍ତେ କିଞ୍ଚନ୍ତି ମଦ୍ଦନ୍ତି ପଲିବୁଦ୍ଧନ୍ତୀତି କିଞ୍ଚନାନି। ମନୁସ୍ସା କିର ଗୋଣେହି ଖଲଂ ମଦ୍ଦାପେନ୍ତା ‘‘କିଞ୍ଚେହି କପିଲ, କିଞ୍ଚେହି କାଳଅକା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ମା କିଞ୍ଚନସଦ୍ଦୋ ମଦ୍ଦନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥାହ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଅକିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗକିଞ୍ଚନଂ, ଦୋସ, ମୋହ, ମାନ, ଦିଟ୍ଠି, କିଲେସକିଞ୍ଚନଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତକିଞ୍ଚନଂ, ଯସ୍ସେତେ କିଞ୍ଚନା ପହୀନା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ୱୂପସନ୍ତା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକା ଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢା, ସୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅକିଞ୍ଚନୋ’’ତି (ଚୂଳନି। ୨୮, ୩୨, ୬୦, ୬୩)। ଗୋତମୋତି ଗୋତ୍ତୱସେନ ପରିକିତ୍ତନଂ, ଯଂ ‘‘ଆଦିଚ୍ଚଗୋତ୍ତ’’ନ୍ତିପି ଲୋକେ ୱଦନ୍ତି, ସକ୍ୟପୁତ୍ତୋତି ପନ ଜାତିୱସେନ ସାକିଯୋତି ଚ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁତ୍ତେ –

‘‘ଆଦିଚ୍ଚା ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସାକିଯା ନାମ ଜାତିଯା;

ତମ୍ହା କୁଲା ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି, ନ କାମେ ଅଭିପତ୍ଥଯ’’ନ୍ତି। (ସୁ। ନି। ୪୨୫);

ତଥା ଚାହ ‘‘ଗୋତମୋତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗୋତ୍ତୱସେନ ପରିକିତ୍ତେତୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଗଂ ତାଯତୀତି ଗୋତ୍ତଂ, ‘‘ଗୋତମୋ’’ତି ପୱତ୍ତମାନଂ ଅଭିଧାନଂ, ବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଏକଂସିକୱିସଯତାଯ ରକ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ବୁଦ୍ଧି ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ଅତ୍ଥେନ ୱିନା ନ ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅଭିଧାନଂ ଅଭିଧେଯ୍ୟଭୂତେନ, ତସ୍ମା ସୋ ଗୋତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ତାନି ରକ୍ଖତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଗୋ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅଭିଧାନେ, ବୁଦ୍ଧିଯଞ୍ଚ ୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି –

‘‘ଗୋ ଗୋଣେ ଚେନ୍ଦ୍ରିଯେ ଭୂମ୍ୟଂ, ୱଚନେ ଚେୱ ବୁଦ୍ଧିଯଂ;

ଆଦିଚ୍ଚେ ରସ୍ମିଯଞ୍ଚେୱ, ପାନୀଯେପି ଚ ୱତ୍ତତେ;

ତେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଗୋଣେ ଥୀ, ପୁମା ଚ ଇତରେ ପୁମା’’ତି।

ତତ୍ଥ ‘‘ଗୋସୁ ଦୁଯ୍ହମାନାସୁ ଗତୋ, ଗୋପଞ୍ଚମୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଗୋସଦ୍ଦୋ ଗୋଣେ ୱତ୍ତତି। ‘‘ଗୋଚରୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେ। ‘‘ଗୋରକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଭୂମିଯଂ। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଯ ୱାସେଟ୍ଠସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଗୋରକ୍ଖନ୍ତି ଖେତ୍ତରକ୍ଖଂ, କସିକମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଥୱୀ ହି ‘ଗୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତପ୍ପଭେଦୋ ଚ ‘‘ଖେତ୍ତ’’ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୬୧୯-୬୨୬)। ‘‘ଗୋତ୍ତଂ ନାମ ଦ୍ୱେ ଗୋତ୍ତାନି ହୀନଞ୍ଚ ଗୋତ୍ତଂ, ଉକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ ଗୋତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୧୫) ୱଚନେ, ବୁଦ୍ଧିଯଞ୍ଚ ୱତ୍ତତି। ‘‘ଗୋଗୋତ୍ତଂ ଗୋତମଂ ନମେ’’ତି ପୋରାଣକୱିରଚନାଯ ଆଦିଚ୍ଚେ, ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁଂ ଗୋତମଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ନମାମୀତି ହି ଅତ୍ଥୋ, ‘‘ଉଣ୍ହଗୂ’’ତିଆଦୀସୁ ରସ୍ମିଯଂ, ଉଣ୍ହା ଗାୱୋ ରସ୍ମିଯୋ ଏତସ୍ସାତି ହି ଉଣ୍ହଗୁ, ସୂରିଯୋ।

‘‘ଗୋସୀତଚନ୍ଦନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୯) ପାନୀଯେ , ଗୋସଙ୍ଖାତଂ ପାନୀଯଂ ୱିଯ ସୀତଂ, ତଦେୱ ଚନ୍ଦନଂ ତଥା। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଉଦ୍ଧନତୋ ଉଦ୍ଧରିତପକ୍କୁଥିତତେଲସ୍ମିଂ ପକ୍ଖିତ୍ତେ ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ତଂ ତେଲଂ ସୀତଲଂ ହୋତୀତି। ଏତେସୁ ପନ ଅତ୍ଥେସୁ ଗୋଣେ ୱତ୍ତମାନୋ ଗୋ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥାରହଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୋ ଚେୱ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋ ଚ, ସେସେସୁ ପନ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋଯେୱ।

କିଂ ପନେତଂ ଗୋତ୍ତଂ ନାମାତି? ଅଞ୍ଞକୁଲପରମ୍ପରାଯ ଅସାଧାରଣଂ ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ଆଦିପୁରିସସମୁଦାଗତଂ ତଂକୁଲପରିଯାପନ୍ନସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞରୂପନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସାଧାରଣମେୱ ହି ଇଦଂ ତଂକୁଲପରିଯାପନ୍ନାନଂ ସାଧାରଣତୋ ଚ ସାମଞ୍ଞରୂପଂ। ତଥା ହି ତଂକୁଲେ ଜାତା ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜାଦଯୋପି ‘‘ଗୋତମୋ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେନେୱ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ପିତରଂ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜାନଂ ‘‘ଅତିକ୍କନ୍ତୱରା ଖୋ ଗୋତମ ତଥାଗତା’’ତି (ମହାୱ। ୧୦୫) ଅୱୋଚ, ୱେସ୍ସୱଣୋପି ମହାରାଜା ଭଗୱନ୍ତଂ ‘‘ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନଂ, ବୁଦ୍ଧଂ ୱନ୍ଦାମ ଗୋତମ’’ନ୍ତି, (ଦୀ। ନି। ୩।୨୮୮) ଆଯସ୍ମାପି ୱଙ୍ଗୀସୋ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ‘‘ସାଧୁ ନିବ୍ବାପନଂ ବ୍ରୂହି, ଅନୁକମ୍ପାଯ ଗୋତମା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୨)। ଇଧ ପନ ଭଗୱନ୍ତମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଭଗୱନ୍ତଂ ଗୋତ୍ତୱସେନ ପରିକିତ୍ତେତୀ’’ତି। ତସ୍ମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥତ୍ତଯଂ ପଚ୍ଚାମସତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସମଣୋ’’ତି ଇମିନା ସରିକ୍ଖକଜନେହି ଭଗୱତୋ ବହୁମତଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ତଦ୍ଦିସଯସମିତପାପତାପରିକିତ୍ତନତୋ, ‘‘ଗୋତମୋ’’ତି ଇମିନା ଲୋକିଯଜନେହି ତଦ୍ଦିସଯୋଠଆରଗୋତ୍ତସମ୍ଭୂତତାପରିକିତ୍ତନତୋ।

ସକ୍କସ୍ସ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ସକ୍କପୁତ୍ତୋ, ଇମିନା ପନ ଉଚ୍ଚାକୁଲପରିଦୀପନଂ ଉଦିତୋଦିତୱିପୁଲଖତ୍ତିଯକୁଲସମ୍ଭୂତତାପରିକିତ୍ତନତୋ। ସବ୍ବଖତ୍ତିଯାନଞ୍ହି ଆଦିଭୂତମହାସମ୍ମତମହାରାଜତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ ଉଠଆରତମଂ ସକ୍କରାଜକୁଲଂ। ଯଥାହ –

‘‘ମହାସମ୍ମତରାଜସ୍ସ, ୱଂସଜୋ ହି ମହାମୁନି;

କପ୍ପାଦିସ୍ମିଞ୍ହି ରାଜାସି, ମହାସମ୍ମତନାମକୋ’’ତି। (ମହାୱଂସେ ଦୁତିଯପରିଚ୍ଛେଦେ ପଠମଗାଥା);

କଥଂ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱପରିଦୀପନନ୍ତି ଆହ ‘‘କେନଚୀ’’ତିଆଦି। ପରିଜିଯନଂ ପରିହାଯନଂ ପାରିଜୁଞ୍ଞଂ, ପରିଜିରତୀତି ୱା ପରିଜିଣ୍ଣୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାରିଜୁଞ୍ଞଂ, ତେନ। ଞାତିପାରିଜୁଞ୍ଞଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞାଦିନା କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ପରିହାନିଯା ଅନଭିଭୂତୋ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦେୱ ପରିଯାଯନ୍ତରେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅପରିକ୍ଖୀଣଂଯେୱ ତଂ କୁଲଂ ପହାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରିକ୍ଖୀଣନ୍ତି ହି ଞାତିପାରିଜୁଞ୍ଞଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞାଦିନା କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ଅପରିକ୍ଖଯଂ। ସଦ୍ଧାଯ ପବ୍ବଜିତୋତି ସଦ୍ଧାଯ ଏୱ ପବ୍ବଜିତୋ। ଏୱଞ୍ହି ‘‘କେନଚୀ’’ତିଆଦିନା ନିୱତ୍ତିତୱଚନଂ ସୂପପନ୍ନଂ ହୋତି। ନନୁ ଚ ‘‘ସକ୍ୟକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ଇଦଂ ଉଚ୍ଚାକୁଲା ପବ୍ବଜିତଭାୱପରିଦୀପନମେୱ ସିଯା ତଦତ୍ଥସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା, ନ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱପରିଦୀପନଂ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଅୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତାତି? ନ ଖୋ ପନେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ମହନ୍ତଂ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଂ, ମହନ୍ତଞ୍ଚ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାଯ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ହି ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅଭିଜାତିଯଂ ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ନ କିଞ୍ଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞଂ, ଅଥ ଖୋ ୱୁଡ୍ଢିଯେୱ, ତତୋ ତସ୍ସ ସମିଦ୍ଧତମଭାୱୋ ଲୋକେ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ସକ୍ୟକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ଏତ୍ତକେଯେୱ ୱୁତ୍ତେ ତଥା ସମିଦ୍ଧତମଂ କୁଲଂ ପହାଯ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋଯେୱାତି, ଇମଂ ପରିହାରଂ ‘‘କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନା’’ତିଆଦିନା ୱିଭାୱେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତୋ ପରନ୍ତି ‘‘କୋସଲେସୁ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ’’ତିଆଦିୱଚନଂ।

‘‘ସାଧୁ ଧମ୍ମରୁଚି ରାଜା, ସାଧୁ ପଞ୍ଞାଣୱା ନରୋ;

ସାଧୁ ମିତ୍ତାନମଦୁବ୍ଭୋ, ପାପସ୍ସାକରଣଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି। ଆଦୀସୁ –

ୱିଯ ସାଧୁସଦ୍ଦୋ ଇଧ ସୁନ୍ଦରତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରଂ ଖୋ ପନା’’ତି। ଖୋତି ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ପନାତି ପକ୍ଖନ୍ତରତ୍ଥେ। ଏୱଂ ସାତ୍ଥକତାୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଞ୍ହି ସଂୱଣ୍ଣନାଯମେତେସଂ ଗହଣଂ। ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଚ ଭଦ୍ଦକଂ, ଭଦ୍ଦକତା ଚ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ହିତସୁଖାୱହଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥାୱହଂ ସୁଖାୱହ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥୱସେନ ତିୱିଧଂ ହିତଂ ସୁଖମ୍ପି ତଥେୱ ତିୱିଧଂ ସୁଖଂ।

ତଥାରୂପାନନ୍ତି ତାଦିସାନଂ, ଅଯଂ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱରୂପାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯାଦିସେହି ଚ ଗୁଣେହି ଭଗୱା ସମନ୍ନାଗତୋ ଚତୁପ୍ପମାଣିକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସବ୍ବକାଲମ୍ପି-ଅଚ୍ଚନ୍ତାଯ-ସଦ୍ଧାଯ-ପସାଦନୀଯୋ ତେସଂ ଯଥାଭୂତସଭାୱତ୍ତା, ତାଦିସେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତଥାରୂପାନଂ ଅରହତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାରୂପୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଲଦ୍ଧସଦ୍ଧାନନ୍ତି ଲଦ୍ଧସଦ୍ଦହାନଂ, ପରଜନସ୍ସ ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭନ୍ତାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲଦ୍ଧସଦ୍ଧାନନ୍ତି ୱା ପଟିଲଦ୍ଧକିତ୍ତିସଦ୍ଦାନଂ, ଏତେନ ‘‘ଅରହତ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅରହନ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଅରହନ୍ତସମଞ୍ଞାଯ ଚ ପାକଟଭାୱୋ

ଦସ୍ସିତୋ, ଅପିଚ ‘‘ଯଥାରୂପୋ ସୋ ଭଵଂ ଗୋତମୋ’’ତି ଇମିନା ‘‘ତଥାରୂପାନ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅନିଯମଵସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ସରୂପନିଯମଵସେନପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣାଧିଗମେନ ଲୋକେ ଅରହନ୍ତୋତି ଲଦ୍ଧସଦ୍ଦାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଇଦମ୍ପି ହି ‘‘ତଥାରୂପାନ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ସେଵ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ, ଅଯମେଵ ଚ ନଯୋ ଆଚରିଯେହି ଅଧିପ୍ପେତୋ ଇଧ ଟୀକାଯଂ, (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୫) ସାରତ୍ଥଦୀପନିଯଞ୍ଚ ତଥେଵ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ଯଥାରୂପା ତେ ଭଵନ୍ତୋ ଅରହନ୍ତୋ’’ତି ଅଵତ୍ଵା ‘‘ଯଥାରୂପୋ ସୋ ଭଵଂ ଗୋତମୋ’’ତି ଵଚନଂ ଭଗଵତିଯେଵ ଗରୁଗାରଵଵସେନ ‘‘ତଥାରୂପାନଂ ଅରହତ’’ନ୍ତି ପୁଥୁଵଚନନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଭାଵଵିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ । ଅତ୍ତନି, ଗରୂସୁ ଚ ହି ବହୁଵଚନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦଵିଦୂ। ‘‘ଯଥାଭୁଚ୍ଚ…ପେ… ଅରହତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଚ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣାନଂ, ଲୂଖପ୍ପମାଣାନଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଭଗଵତୋ ପସାଦାଵହତଂ ଯଥାରୁତତୋ ଦସ୍ସେତି ଅରହନ୍ତଭାଵସ୍ସ ତେସଞ୍ଞେଵ ଯଥାରହଂ ଵିସଯତ୍ତା, ତଂଦସ୍ସନେନ ପନ ଇତରେସମ୍ପି ରୂପପ୍ପମାଣଘୋସପ୍ପମାଣାନଂ ପସାଦାଵହତା ଦସ୍ସିତାଯେଵ ତଦଵିନାଭାଵତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପସାଦସୋମ୍ମାନୀତି ପସନ୍ନାନି, ସୀତଲାନି ଚ, ପସାଦଵସେନ ଵା ସୀତଲାନି, ଅନେନ ପସନ୍ନମନତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତେପି ତଦୁତ୍ତରି କତ୍ତବ୍ବତାସମ୍ଭଵତୋ ଅଯଂ ସମ୍ଭାଵନତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଦସ୍ସନମତ୍ତମ୍ପି ସାଧୁ ହୋତୀ’’ତି। ଇତରଥା ହି ‘‘ଦସ୍ସନଞ୍ଞେଵ ସାଧୁ, ନ ତଦୁତ୍ତରି କରଣ’’ନ୍ତି ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ ଆପଜ୍ଜତି, ସମ୍ଭାଵନତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ, ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ଵା ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧମୁପଗତୋ, ତସ୍ମା ଅଯଂ ‘‘ସାଧୁ ହୋତୀ’’ତି ଇଧ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପୋକ୍ଖରସାତୀ ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ମାଣଵଂ ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବଜ୍ଝିତବ୍ବୋ, ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯଂ କତ୍ଵା’’ତି ଚ ପାଠସେସୋ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଵିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା। ଯସ୍ସ ହି ଅତ୍ଥୋ ଵିଞ୍ଞାଯତି, ସଦ୍ଦୋ ନ ପଯୁଜ୍ଜତି, ସୋ ‘‘ପାଠସେସୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଇମମତ୍ଥଂ ଵିଭାଵେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଦସ୍ସନମତ୍ତମ୍ପି ସାଧୁ ହୋତୀତି ଏଵଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ କତ୍ଵା’’ତି। ମୂଲପଣ୍ଣାସକେ ଚୂଳସୀହନାଦସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୪) ଆଗତଂ କୋସିଯସକୁଣଵତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ କଥେତବ୍ବଂ।

ଅମ୍ବଟ୍ଠମାଣଵକଥାଵଣ୍ଣନା

୨୫୬। ‘‘ଅଜ୍ଝାଯକୋ’’ତି ଇଦଂ ପଠମପକତିଯା ଗରହାଵଚନମେଵ, ଦୁତିଯପକତିଯା ପସଂସାଵଚନଂ କତ୍ଵା ଵୋହରନ୍ତି ଯଥା ତଂ ‘‘ପୁରିସୋ ନରୋ’’ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତପଦ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୩୨) ମୁଦାହଟଂ। ତତ୍ଥ ଇମେତି ଝାଯକନାମେନ ସମଞ୍ଞିତା ଜନା। ନ ଝାଯନ୍ତୀତି ପଣ୍ଣକୁଟୀସୁ ଝାନଂ ନ ଅପ୍ପେନ୍ତି ନ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି, ଗାମନିଗମସାମନ୍ତଂ ଓସରିତ୍ଵା ଵେଦଗନ୍ଥେ କରୋନ୍ତାଵ ଅଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନେତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଝାଯକସଙ୍ଖାତଂ ପଠମଦୁତିଯନାମଂ ଉପାଦାଯ ତତିଯମେଵ ଜାତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଜ୍ଝାଯକାତ୍ଵେଵ ତତିଯଂ ଅକ୍ଖରଂ ଉପନିବ୍ବତ୍ତ’’ନ୍ତି, ଅକ୍ଖରନ୍ତି ଚ ନିରୁତ୍ତି ସମଞ୍ଞା। ସା ହି ତସ୍ମିଂଯେଵ ନିରୁଳ୍ହଭାଵେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅସଞ୍ଚରଣତୋ ‘‘ଅକ୍ଖର’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ମନ୍ତେ ପରିଵତ୍ତେତୀତି ଵେଦେ ସଜ୍ଝାଯତି, ପରିଯାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ହି ଅଧିଆପୁବ୍ବେ-ସଦ୍ଦଵସେନ ପଦସନ୍ଧି, ଇତରତ୍ଥ ପନ ଝେ-ସଦ୍ଦଵସେନ। ମନ୍ତେ ଧାରେତୀତି ଯଥାଅଧୀତେ ମନ୍ତେ ଅସମ୍ମୁଠ୍ଠେ କତ୍ଵା ହଦଯେ ଠପେତି।

ଆଥବ୍ବଣଵେଦୋ ପରୂପଘାତକରତ୍ତା ସାଧୂନମପରିଭୋଗୋତି କତ୍ଵା ‘‘ଇରୁଵେଦଯଜୁଵେଦସାମଵେଦାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଚନ୍ତେ ଥୋମୀଯନ୍ତେ ଦେଵା ଏତାଯାତି ଇରୁ ଇଚ-ଧାତୁଵସେନ ଚ-କାରସ୍ସ ର-କାରଂ କତ୍ଵା, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୋଯଂ । ଯଜ୍ଜନ୍ତେ ପୂଜ୍ଜନ୍ତେ ଦେଵା ଅନେନାତି ଯଜୁ ପୁନ୍ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗଵସେନ। ସୋଯନ୍ତି ଅନ୍ତଂ କରୋନ୍ତି, ସାଯନ୍ତି ଵା ତନୁଂ କରୋନ୍ତି ପାପମନେନାତି ସାମଂ ସୋ-ଧାତୁପକ୍ଖେ ଓ-କାରସ୍ସ ଆ-କାରଂ କତ୍ଵା। ଵିଦନ୍ତି ଧମ୍ମଂ, କମ୍ମଂ ଵା ଏତେହୀତି ଵେଦା, ତେ ଏଵ ମନ୍ତା ‘‘ସୁଗତିଯୋପି ମୁନନ୍ତି, ସୁଯ୍ୟନ୍ତି ଚ ଏତେହୀ’’ତି କତ୍ଵା। ପହରଣଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ପହତଂ, ଓଟ୍ଠାନଂ ପହତଂ ତଥା, ତସ୍ସ କରଣଵସେନ, ଓଟ୍ଠାନି ଚାଲେତ୍ଵା ପଗୁଣଭାଵକରଣଵସେନ ପାରଂ ଗତୋ, ନ ଅତ୍ଥଵିଭାଵନଵସେନାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାରଗୂତି ଚ ନିଚ୍ଚସାପେକ୍ଖତାଯ କିତନ୍ତସମାସୋ।

‘‘ସହ ନିଘଣ୍ଡୁନା’’ତିଆଦିନା ଯଥାଵାକ୍ୟଂ ଵିଭତ୍ତ୍ୟନ୍ତଵସେନ ନିବ୍ବଚନଦସ୍ସନଂ। ନିଘଣ୍ଡୁରୁକ୍ଖାଦୀନନ୍ତି ନିଘଣ୍ଡୁ ନାମ ରୁକ୍ଖଵିସେସୋ, ତଦାଦିକାନମତ୍ଥାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଏତେନ ନିଘଣ୍ଡୁରୁକ୍ଖପରିଯାଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ତପ୍ପମୁଖେନ ସେସପରିଯାଯାନଂ ତତ୍ଥ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ସୋ ଗନ୍ଥୋ ନିଘଣ୍ଡୁ ନାମ ଯଥା ତଂ ‘‘ପାରାଜିକକଣ୍ଡୋ, କୁସଲତ୍ତିକୋ’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ଇମିନା ଯଥାରୁତମେଵ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା। ଆଚରିଯା ପନ ଏଵଂ ଵଦନ୍ତି ‘‘ଵଚନୀଯଵାଚକଭାଵେନ ଅତ୍ଥଂ, ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ନିଖଡତି ଭିନ୍ଦତି ଵିଭଜ୍ଜ ଦସ୍ସେତୀତି ନିଖଣ୍ଡୁ, ସୋ ଏଵ ଖ-କାରସ୍ସ ଘ-କାରଂ କତ୍ଵା ‘ନିଘଣ୍ଡୂ’ତି ଵୁତ୍ତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୬), ତଦେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାନଯତୋ ଅଞ୍ଞଥାଯଦସ୍ସନନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଇତରଥା ହି ସୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଵିରୋଧୋ ସିଯା, ଵିଚାରେତବ୍ବମେତଂ। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ଏଵମିଚ୍ଛନ୍ତି ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାଗତାନି ନାମାନି ନିସ୍ସେସତୋ ଘଟେନ୍ତି ରାସିଂ କରୋନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ନିଘଣ୍ଡୁ ନିଗ୍ଗହିତାଗମେନା’’ତି। ଵେଵଚନପ୍ପକାସକନ୍ତି ପରିଯାଯସଦ୍ଦଦୀପକଂ, ଏକେକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକପରିଯାଯଵଚନଵିଭାଵକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅନେକେସମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ଏକସଦ୍ଦଵଚନୀଯତାଵିଭାଵନଵସେନପି ତସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ପଵତ୍ତତ୍ତା। କୋ ପନେସୋତି? ଏତରହି

ନାମଲିଙ୍ଗାନୁସାସନରତନମାଲାଭିଧାନପ୍ପଦୀପିକାଦି। ଓଚୀଭେଦାଦିଲକ୍ଖଣା କିରିଯା କପ୍ପୀଯତି ଏତେନାତି କିରିଯାକପ୍ପୋ, ତଥେୱ ୱିୱିଧଂ କପ୍ପୀଯତି ଏତେନାତି ୱିକପ୍ପୋ, କିରିଯାକପ୍ପୋ ଚ ସୋ ୱିକପ୍ପୋ ଚାତି କିରିଯାକପ୍ପୱିକପ୍ପୋ। ସୋ ହି ୱଣ୍ଣପଦସମ୍ବନ୍ଧପଦତ୍ଥାଦିୱିଭାଗତୋ ବହୁୱିକପ୍ପୋତି କତ୍ୱା ''କିରିଯାକପ୍ପୱିକପ୍ପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଚ ଗନ୍ଥୱିସେସୋୟେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କୱୀନଂ ଉପକାରାୱହଂ ସତ୍ଥ''ନ୍ତି, ଚତୁନ୍ନମ୍ପି କୱୀନଂ କୱିଭାୱସମ୍ପଦାଭୋଗସମ୍ପଦାଦିପଯୋଜନୱସେନ ଉପକାରାୱହୋ ଗନ୍ଥୋତି ଅତ୍ଥୋ । କୋ ପନେସୋତି? କବ୍ବବନ୍ଧନୱିଧିୱିଧାଯକୋ କବ୍ବାଲଙ୍କାରଗୀତାସୁବୋଧାଲଙ୍କାରାଦି। ଇଦଂ ପନ ମୂଲକିରିଯାକପ୍ପଗନ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ମହାୱିସଯୋ ସତସହସ୍ସଗାଥାପରିମାଣୋ, ଯଂ ''ନଯଚରିଯାଦିପକରଣ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ୱଚନତ୍ଥତୋ ପନ କିଟଯତି ଗମେତି ଞାପେତି କିରିଯାଦିୱିଭାଗନ୍ତି କେଟୁଭଂ କିଟ-ଧାତୁତୋ ଅଭପଚ୍ଚଯୱସେନ, ଅ-କାରସ୍ସ ଚ ଉକାରୋ। ଅଥ ୱା କିରିଯାଦିୱିଭାଗଂ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନତୋ କିଟେନ୍ତୋ ଗମେନ୍ତୋ ଓଭେତି ପୂରେତୀତି କେଟୁଭଂ କିଟ-ସଦ୍ଦୂପପଦୌଭଧାତୁୱସେନ। ଅପିଚ କିଟନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି କୱଯୋ ବନ୍ଧେସୁ କୋସଲ୍ଲମେତେନାତି କେଟୁଭଂ, ପୁରିମନଯେନେୱେତ୍ଥ ପଦସିଦ୍ଧି। ଠାନକରଣାଦିୱିଭାଗତୋ, ନିବ୍ବଚନୱିଭାଗତୋ ଚ ଅକ୍ଖରା ପଭେଦୀଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦୋ, ତଂ ପନ ଛସୁ ୱେଦଙ୍ଗେସୁ ପରିଯାପନ୍ନଂ ପକରଣଦ୍ୱଯମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସିକ୍ଖା ଚ ନିରୁତ୍ତି ଚା''ତି। ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖନ୍ତି ଅକ୍ଖରସମଯମେତାଯାତି ସିକ୍ଖା, ଅକାରାଦିୱଣ୍ଣାନଂ ଠାନକରଣପଯତନପଟିପାଦକସତ୍ଥଂ। ନିଚ୍ଛଯେନ, ନିସ୍ସେସତୋ ୱା ଉତ୍ତି ନିରୁତ୍ତି, ୱଣ୍ଣାଗମୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯାଦିଲକ୍ଖଣଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

''ୱଣ୍ଣାଗମୋ ୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯୋ,

ଦ୍ୱେ ଚାପରେ ୱଣ୍ଣୱିକାରନାସା;

ଧାତୁସ୍ସ ଅତ୍ଥାତିସଯେନ ଯୋଗୋ,

ତଦୁଚ୍ଚତେ ପଞ୍ଚୱିଧା ନିରୁତ୍ତୀ''ତି। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୪; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୦);

ଇଧ ପନ ତବ୍ବସେନ ଅନେକଧା ନିବ୍ବଚନପରିଦୀପକଂ ସତ୍ଥଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ''ନିରୁତ୍ତୀ''ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ନିବ୍ବଚନୱିଭାଗତୋପି ଅକ୍ଖରପଭେଦଭାୱସ୍ସ ଆଚରିଯେହି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୬) ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ତମନ୍ତରେନ ନିବ୍ବଚନୱିଭାଗସ୍ସ ଚ ବ୍ଯାକରଣଙ୍ଗେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ବ୍ଯାକରଣଂ, ନିରୁତ୍ତି ଚ ହି ପଚ୍ଚେକମେୱ ୱେଦଙ୍ଗଂ ଯଥାହୁ –

''କପ୍ପୋ ବ୍ଯାକରଣଂ ଜୋତି-ସତ୍ଥଂ ସିକ୍ଖା ନିରୁତ୍ତି ଚ;

ଛନ୍ଦୋୱିଚିତି ଚେତାନି, ୱେଦଙ୍ଗାନି ୱଦନ୍ତି ଛା''ତି।

ତସ୍ମା ବ୍ଯାକରଣଙ୍ଗେନ ଅସଙ୍କରଭୂତମେୱ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ନିବ୍ବଚନମିଧାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଛସୁ ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦେସୁ ୱିଯ ତଦୁଭଯସାଧାରଣନିବ୍ବଚନଂ ୱେଦଙ୍ଗୱିସଯତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ (ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୫୦) ଆଗତନିରୁତ୍ତିନଯୱିନିଚ୍ଛଯୋ । ତତ୍ଥ ହି ''ନକ୍ଖତ୍ତରାଜାରିୱ ତାରକାନ''ନ୍ତି (ଜା। ୧।୧।୧୧, ୨୫) ଏତ୍ଥ ର-କାରାଗମୋ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅକ୍ଖରସ୍ସ ଆଗମୋ ୱଣ୍ଣାଗମୋ ନାମ। ହିଂସନତ୍ତା ''ହିଂସୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ସୀହୋ''ତି ପରିୱତ୍ତନଂ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜମାନାନମକ୍ଖରାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିଯୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଂ ୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯୋ ନାମ। ''ନୱଛନ୍ନକେଦାନି ଦିଯ୍ଯତୀ''ତି (ଜା। ୧।୬।୮) ଏତ୍ଥ ଅ-କାରସ୍ସ ଏ-କାରାପଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞକ୍ଖରସ୍ସ ଅଞ୍ଞକ୍ଖରାପଜ୍ଜନଂ ୱଣ୍ଣୱିକାରୋ ନାମ। ''ଜୀୱନସ୍ସ ମୂତୋ ଜୀୱନମୂତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଜୀମୂତୋ''ତି ୱ-କାର ନ-କାରାନଂ ୱିନାସୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖରାନଂ ୱିନାସୋ ୱଣ୍ଣୱିନାସୋ ନାମ। ''ଫରୁସାହି ୱାଚାହି ପକୁବ୍ବମାନୋ, ଆସଜ୍ଜ ମଂ ତ୍ୱଂ ୱଦସେ କୁମାରା''ତି (ଜା। ୧।୧୦।୮୫) ଏତ୍ଥ ''ପକୁବ୍ବମାନୋ''ତି ପଦସ୍ସ ଅଭିଭୱମାନୋତି ଅତ୍ଥପଟିପାଦନଂ ୱିଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାଯୋଗଂ ୱିସେସତ୍ଥପଟିପାଦନଂ ଧାତୂନମତ୍ଥାତିସଯେନ ଯୋଗୋ ନାମାତି।

ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୋଯେୱ ସିଯା, ଅଥ କେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚମୋତି ଆହ ''ଆଥବ୍ବଣୱେଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ କତ୍ୱା''ତି। ଆଥବ୍ବଣୱେଦୋ ନାମ ଆଥବ୍ବଣୱେଦିକେହି ୱିହିତୋ ପରୂପଘାତକରୋ ମନ୍ତୋ, ସୋ ପନ ଇତିହାସପଞ୍ଚମଭାୱପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ଗଣିତତାମତ୍ତେନ ଗହିତୋ, ନ ସରୂପୱସେନ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ଏତେସ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନନ୍ତ୍ୱେୱ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତଞ୍ହି ''ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ''ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ୱିସେସନନ୍ତି। ଇତିହ ଅସାତି ଏୱଂ ଇଧ ଲୋକେ ଅହୋସି ''ଆସା''ତିପି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ଇହ ଠାନେ ଇତି ଏୱଂ, ଇଦଂ ୱା କମ୍ମଂ, ୱତ୍ଥୁଂ ୱା ଆସ ଇଚ୍ଚାହୀତିପି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ମହାୱିସଯତାଦୀପନତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିଚ୍ଛାୱଚନଂ, ଇମିନା ''ଇତିହାସା''ତି ୱଚନେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଇତିହାସୋ ତଦ୍ଧିତୱସେନାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଇତିହ ଆସ, ଇତିହ ଆସା''ତି ଈଦିସୱଚନପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଇତିହାସୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନାତି

ଅନ୍ତଦସ୍ସନନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ଏୱମିଚ୍ଛନ୍ତି ''ଇତିହ-ସଦ୍ଦୋ ପାରମ୍ପରିୟୋପଦେସେ ଏକୋୱ ନିପାତୋ, ଅସତି ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅସୋ, ଇତିହ ଅସୋ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ଇତିହାସୋ ସମାସୱସେନା''ତି, ତେସଂ ମତେ ''ଇତିହ ଅସା''ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ ପାରମ୍ପରିୟୋପଦେସୋ ଅସ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ପୁରାଣକଥାସଙ୍ଖାତୋ''ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ଗନ୍ଥୱିସେସଭାୱମାହ, ଭାରତନାମକାନଂ ଦ୍ୱେଭାତିକରାଜୂନଂ ଯୁଦ୍ଧକଥା, ରାମରଞ୍ଞୋ ସୀତାହରଣକଥା, ନରସୀହରାଜୁପ୍ପତ୍ତିକଥାତି ଏୱମାଦିପୁରାଣକଥାସଙ୍ଖାତୋ ଭାରତପୁରାଣରାମପୁରାଣନରସୀହପୁରାଣାଦିଗନ୍ଥୋ ଇତିହାସୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ତେସଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ୱେଦାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ''ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିସେସନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ, ନାମାଖ୍ୟାତୋପସଗ୍ଗନିପାତାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଭାଗଂ ୱିଭତ୍ତିଯନ୍ତପଦଂ। ତଦପି ବ୍ୟାକରଣେ ଆଗତମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଦୱସେସ''ନ୍ତି, ପଦତୋ ଅୱସେସଂ ପକତିପଚ୍ଚୟାଦିସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ତଂ ସଦ୍ଦଂ, ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ୟାକରୋତି ବ୍ୟାଚିକ୍ଖତି ଏତେନାତି ବ୍ୟାକରଣଂ, ୱିସେସେନ ୱା ଆକରୀୟନ୍ତେ ପକତିପଚ୍ଚୟାଦୟୋ ଅଭିନିପ୍ଫାଦୀୟନ୍ତେ ଏତ୍ଥ, ଅନେନାତି ୱା ବ୍ୟାକରଣଂ, ସାଧୁସଦ୍ଦାନମନ୍ୱାଖ୍ୟାୟକଂ ମୁଦ୍ଧବୋଧବ୍ୟାକରଣ ସାରସ୍ସତବ୍ୟାକରଣ ପାଣିନୀବ୍ୟାକରଣଚନ୍ଦ୍ରବ୍ୟାକରଣାଦି ଅଧୁନାପି ୱିଜ୍ଜମାନସଦ୍ଦତ୍ଥଂ। ଅଧୀୟତୀତି ଅଜ୍ଝାୟତି। ୱେଦେତୀତି ପରେସଂ ୱାଚେତି। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଦ୍ୱୟସମୁଚ୍ଚିନନତ୍ଥୋ, ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ ୱା ଅତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ୱିକପ୍ପିତତ୍ତା। ୱିଚିତ୍ରା ହି ତଦ୍ଧିତୱୁତ୍ତି। ପଦକୋତି ବ୍ୟାକରଣେସୁ ଆଗତପଦକୋସଲ୍ଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ୱେୟ୍ୟାକରଣୋତି ତଦୱସିଟ୍ଠପକତିପଚ୍ଚୟାଦିସଦ୍ଦୱିଧିକୋସଲ୍ଲନ୍ତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ଏକତୋ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଏସା ହି ଆଚରିୟାନଂ ପକତି, ଯଦିଦଂ ଯେନ କେନଚି ପକାରେନ ଅତ୍ଥନ୍ତରୱିଞ୍ଞାପନଂ। ଅୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନୟୋ – ତେ ଏୱ ୱେଦେ ପଦସୋ କାୟତୀତି ପଦକୋତି। ତତ୍ଥ ପଦସୋତି ଗଜ୍ଜବନ୍ଧପଜ୍ଜବନ୍ଧପଦେନ। କାୟତୀତି କଥେତି ଯଥା ''ଜାତକ''ନ୍ତି, ଇମିନା ୱେଦକାରକସମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଞ୍ହି ''ଅଜ୍ଝାୟକୋ''ତିଆଦୀହି ଇମସ୍ସ ୱିସେସୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି।

ଆୟତିଂ ହିତଂ ବାଲଜନସଙ୍ଖାତୋ ଲୋକୋ ନ ଯତତି ନ ଈହତି ଅନେନାତି ଲୋକାୟତଂ। ତଞ୍ହି ଗନ୍ଥଂ ନିସ୍ସାୟ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଲୋକା ୱା ବାଲଜନା ଆୟତନ୍ତି ଉସ୍ସହନ୍ତି ୱାଦସ୍ସାଦେନ ଏତ୍ଥାତି ଲୋକାୟତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧଂ, ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ତନୋନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ୱିତଣ୍ଡୋ ଡ-ପଚ୍ଚୟୱସେନ, ନ-କାରସ୍ସ ଚ ଣ-କାରଂ କତ୍ୱା, ୱିରୁଦ୍ଧେନ ୱାଦଦଣ୍ଡେନ ତାଳେନ୍ତି ୱାଦିନୋ ଏତ୍ଥାତି ୱିତଣ୍ଡୋ ତଡି-ଧାତୁୱସେନ, ନିଗ୍ଗହୀତାଗମଞ୍ଚ କତ୍ୱା। ଅଦେସମ୍ପି ଯଂ ନିସ୍ସାୟ ୱାଦୀନଂ ୱାଦୋ ପୱତ୍ତୋ, ତଂ ତେସଂ ଦେସତୋପି ଉପଚାରୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ''ଚକ୍ଖୁଂ ଲୋକେ ପିୟରୂପଂ ସାତରୂପଂ, ଏତ୍ଥେସା ତଣ୍ହା ପହୀୟମାନା ପହୀୟତି, ଏତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝମାନା ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି, (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୧; ମ। ନି। ୧।୧୩୩; ୱିଭ। ୨୦୪) ୱିସେସେନ ୱା ପଣ୍ଡିତାନଂ ମନଂ ତଡେନ୍ତି ଚାଲେନ୍ତି ଏତେନାତି ୱିତଣ୍ଡୋ, ତଂ ୱଦନ୍ତି, ସୋ ୱାଦୋ ୱା ଏତେସନ୍ତି ୱିତଣ୍ଡୱାଦା, ତେସଂ ସତ୍ଥଂ ତଥା। ଲକ୍ଖଣଦୀପକସତ୍ଥଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତଦ୍ଧିତୱସେନ ୱା ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''ଲକ୍ଖଣଦୀପକ''ନ୍ତିଆଦିନା। ଲକ୍ଖୀୟତି ବୁଦ୍ଧଭାୱାଦି ଅନେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ, ନିଗ୍ରୋଧବିମ୍ବତାଦି। ତେନାହ ''ଯେସଂ ୱସେନା''ତିଆଦି। ଦ୍ୱାଦସସହସ୍ସଗନ୍ଥପମାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭାଣୱାରପ୍ପମାଣାଦୀସୁ ୱିୟ ବାତ୍ତିଂସକ୍ଖରଗନ୍ଥୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଅଟ୍ଠକ୍ଖରା ଏକପଦଂ, ଏକା ଗାଥା ଚତୁପ୍ପଦଂ;

ଗାଥା ଚେକା ମତୋ ଗନ୍ଥୋ, ଗନ୍ଥୋ ବାତ୍ତିଂସତକ୍ଖରୋ''ତି।

ଦ୍ୱାଦସହି ଗୁଣିତସହସ୍ସବାତ୍ତିଂସକ୍ଖରଗନ୍ଥପ୍ପମାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଲକ୍ଖଣସତ୍ଥେ, ଆଧାରେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ ଯଥା ''ରୁକ୍ଖେ ସାଖା''ତି। ସୋଳସସ ଚ ସହସ୍ସଞ୍ଚ ସୋଳସସସହସ୍ସଂ, ସୋଳସାଧିକସହସ୍ସଗାଥାପରିମାଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ଆଧାରାଧେୟ୍ୟୱଚନଂ ସୁପପନ୍ନଂ ହୋତୀତି। ପଧାନୱସେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଲକ୍ଖଣଦୀପନତୋ ବୁଦ୍ଧମନ୍ତା ନାମ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ହି ଲକ୍ଖଣଂ ତତ୍ଥ ଦୀପିତମେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯେସଂ ୱସେନା''ତିଆଦି।

''ଅନୂନୋପରିପୂରକାରୀ''ତି ଅତ୍ଥମତ୍ତଦସ୍ସନଂ, ସଦ୍ଦତୋ ପନ ଅଧିଗତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱୟୋ ନ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କୋ ପନେସ ଅୱୟୋତି ଅନୁୟୋଗମପନେତି ''ଅୱୟୋ ନାମା''ତିଆଦିନା। ଅୟମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ – ଯୋ ତାନି ସନ୍ଧାରେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ସୋ ''ୱୟୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯୋ ପନ ନ ସକ୍କୋତି, ସୋ ଅୱୟୋ ନାମ। ଯୋ ଚ ଅୱୟୋ ନ ହୋତି, ସୋ ''ଦ୍ୱେ ପଟିସେଧା ପକତିୟତ୍ଥଗମକା''ତି ଞାୟେନ ୱୟୋ ଏୱାତି। ୱୟତୀତି ହି ୱୟୋ, ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନେସୁ କତ୍ଥଚିପି ଅପରିକିଲମନ୍ତୋ ଅୱିତ୍ଥାୟନ୍ତୋ ତେ ଗନ୍ଥେ ସନ୍ତାନେ ପଣେତି ବ୍ୟୱହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ପନ ୱିନୟଟ୍ଠକଥାନୟୋ (ପାରା। ୮୪) – ଅନୱୟୋତି ଅନୁ ଅୱୟୋ, ସନ୍ଧିୱସେନ ଉ-କାରଲୋପୋ, ଅନୁ ଅନୁ ଅୱୟୋ ଅନୂନୋ, ପରିପୁଣ୍ଣସିପ୍ପୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୟୋତି ହି ହାନି ''ଆୟୱୟୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଗନ୍ଥେସୁ ୱୟୋ ଊନତାତି ଅୱୟୋ, ଅନୁ ଅନୁ ଅୱୟୋ ଅନୱୟୋତି।

‘‘ଅନୁଞ୍ଞାତୋ’’ତି ପଦସ୍ସ କମ୍ମସାଧନଓସେନ, ‘‘ପଟିଞ୍ଞାତୋ’’ତି ପଦସ୍ସ ଚ କତ୍ତୁସାଧନଓସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆଚରିଯେନା’’ତିଆଦିମାହ। ଅସ୍ସାତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ। ପାଠଇଯଂ ‘‘ଯମହଂ ଜାନାମି, ତଂ ତ୍ୱଂ ଜାନାସୀ’’ତି ଇଦଂ ଅନୁଜାନନାକାରଦସ୍ସନଂ, ‘‘ଯଂ ତ୍ୱଂ ଜାନାସି, ତମହଂ ଜାନାମୀ’’ତି ଇଦଂ ପନ ପଟିଜାନନାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯଂ ଅହ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ‘‘ଆମ ଆଚରିଯା’’ତି ହି ଯଥାଗତଂ ପଟିଜାନନଓଚନମେଓ ଅତ୍ଥଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। ଯନ୍ତି ତେଓିଜ୍ଜକଂ ପାଓଚନଂ। ତସ୍ସାତି ଆଚରିଯସ୍ସ। ପଟିଓଚନଦାନମେଓ ପଟିଞ୍ଞା ତଥା, ତାଯ ସଯମେଓ ପଟିଞ୍ଞାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସକେ’’ତିଆଦି ଅନୁଜାନନପଟିଜାନନାଧିକାରଦସ୍ସନଂ। ଅଦେସେସ୍ୱପି ଦେସମିଓ କପ୍ପନାମତ୍ତେନାତି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘କତରସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦି। ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ସକଂ। ଆଚରିଯାନଂ ପରମ୍ପରତୋ, ପରମ୍ପରଭୂତେହି ଓା ଆଚରିଯେହି ଆଗତଂ ଆଚରିଯକଂ। ତିସ୍ସୋ ଓିଜ୍ଜା, ତାସଂ ସମୂହୋ ତେଓିଜ୍ଜକଂ, ଓେଦତ୍ତଯଂ। ପଧାନଂ ଓଚନଂ, ପକଟ୍ଠାନଂ ଓା ଅଟ୍ଠକାଦୀନଂ ଓଚନଂ ପାଓଚନଂ।

୨୫୭। ଇଦାନି ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପୋକ୍ଖରସାତୀ ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ମାଣଓଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ତାତା’’ତିଆଦିଓଚନମବ୍ରୂ, ତଦଧିପ୍ପାଯଂ ଓିଭାଓେନ୍ତୋ ‘‘ଏସ କିରା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଗତସ୍ସାତି ପୁବ୍ବେ ପାକଟସ୍ସ କିତ୍ତିମତୋ ପୋରାଣଜନସ୍ସ। ବହୂ ଜନାତି ପୂରଣକସ୍ସପାଦଯୋ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ। ଏକଚ୍ଚନ୍ତି ଖତ୍ତିଯାଦିଜାତିମନ୍ତଂ, ଲୋକସମ୍ମତଂ ଓା ଜନଂ। ଗରୂତି ଭାରିଯଂ, ଅତ୍ତାନଂ ତତୋ ମୋଚେତ୍ୱା ଅପଗମନମତ୍ତମ୍ପି ଦୁକ୍କରଂ ହୋତି, ପଗେଓ ତଦୁତ୍ତରି କରଣନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନତ୍ଥୋ ନାମ ତଥାପଗମନାଦିନା ନିନ୍ଦାବ୍ଯାରୋସୌପାରମ୍ଭାଦି।

‘‘ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିସଦ୍ଦଯୋଗେନ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥଓସେନେଓ ‘‘ଗୋତମ’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗଓଚନଂ। ‘‘ତଂ ଭଓନ୍ତଂ, ତଥା ସନ୍ତଂଯେଓା’’ତି ପଦେସୁପି ତସ୍ସ ଅନୁପଯୋଗତ୍ତା ତଦତ୍ଥଓସେନେଓାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ତସ୍ସ ଭୋତୋ’’ତିଆଦିନା। ତେନାହ ‘‘ଇଧାପୀ’’ତିଆଦି। ତଥା ସତୋଯେଓାତି ଯେନାକାରେନ ଅରହତାଦିନା ସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ, ତେନାକାରେନ ସନ୍ତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ ଏଓ ତସ୍ସ ଭଓତୋ ଗୋତମସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ ଯଦି ଓା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ତଂ ଭଓନ୍ତଂ ଗୋତମଂ ତଥା ସନ୍ତଂଯେଓାତି ଏକସ୍ସପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସମ୍ବନ୍ଧଭାଓେନ ଓଚନଂ ସାମଞ୍ଞଓିସିଟ୍ଠତାପରିକପ୍ପନେନ ଅତ୍ଥଓିସେସଓିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ, ତସ୍ମା ‘‘ତସ୍ସ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସା’’ତି ସାମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧଭାଓେନ ଓିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ତଥା ସତୋଯେଓା’’ତି ଓିସେସସମ୍ବନ୍ଧଭାଓେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯଦି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସଂସଯତ୍ଥୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ସଂସଯିତବ୍ବତ୍ତା। ଓା-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଓିକପ୍ପନତ୍ଥୋ ତେସୁ ଏକସ୍ସ ଓିକପ୍ପେତବ୍ବତ୍ତା। ସଦ୍ଦଓିଦୂ ପନ ଏଓଂ ଓଦନ୍ତି – ‘‘ଇମସ୍ସ ଓଚନଂ ସଚ୍ଚଂ ଓା ଯଦି ଓା ମୁସା’’ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ ଯଦି-ସଦ୍ଦୋ ଓା-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଉଭୋପି ଓିକପ୍ପତ୍ଥାଯେଓ। ଯଦି-ସଦ୍ଦୋପି ହି ‘‘ଯଂ ଯଦେଓ ପରିସଂ ଉପସଙ୍କମତି ଯଦି ଖତ୍ତିଯପରିସଂ ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣପରିସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୩୪) ଓା-ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅପ୍ପଂ ଓସ୍ସସତଂ ଆଯୁ, ଇଦାନେତରହି ଓିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ ଚ ଇଧ ସମାନତ୍ଥସଦ୍ଦପଯୋଗୋତି। ପାଠଇଯଂ ‘‘ଯଦି ଓା ନୋ ତଥା’’ତି ଇଦମ୍ପି ‘‘ସନ୍ତଂଯେଓ ସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଯଥାଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନନୁ ‘‘ଗୋତମ’’ନ୍ତି ପଦେଯେଓ ଉପଯୋଗଓଚନଂ ସିଯା, ନ ଏତ୍ଥାତି ଚୋଦନାଯ ‘‘ଇଧାପୀ’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଅନୁପଯୋଗତ୍ତା, ଓିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧଓିସେସଭାଓେନ ଯୋଜେତବ୍ବତ୍ତା ଓା ଇଧାପି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥଓସେନେଓ ଉପଯୋଗଓଚନଂ ନାମାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସ ତଥା, ଅଭିସଦ୍ଦୋ, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନମେଓ ଓା ଅତ୍ଥୋ ତଥା, ସୋଯେଓତ୍ଥୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ସଦ୍ଦଯୋଗୋ ହୋତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଅତ୍ଥଯୋଗୋପୀତି।

୨୫୮।ଭୋତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯଂ ଆଲପତି। ଯଥା-ସଦ୍ଦଂ ସାତ୍ଥକଂ କତ୍ୱା ସହ ପାଠସେସେନ ଯୋଜେତୁଂ ‘‘ଯଥା ସକ୍କା’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ସୋତି ଭଗଓା। ପୁରିମନଯେ ଆକାରତ୍ଥଜୋତନଯଥା-ସଦ୍ଦଯୋଗ୍ଗତୋ କଥନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାମତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ତଦଯୋଗ୍ଗତୋ ‘‘ଆକାରପୁଚ୍ଛା’’ତି ଓୁତ୍ତଂ। ବାହିରକସମଯେ ଆଚରିଯମ୍ହି ଉପଜ୍ଝାଯସମୁଦାଚାରୋତି ଆହ ‘‘ଅଥ ନଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ’’ତି, ଉପଜ୍ଝାଯସଞ୍ଞିତୋ ଆଚରିଯବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କାମଞ୍ଚ ମନ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମଂ, କପ୍ପୋତି ତିଓିଧୋ ଓେଦୋ, ତଥାପି ଅଟ୍ଠକାଦି ଓୁତ୍ତଂ ପଧାନଭୂତଂ ମୂଲଂ ମନ୍ତୋ, ତଦତ୍ଥଓିଓରଣମତ୍ଥଂ ବ୍ରହ୍ମଂ, ତତ୍ଥ ଓୁତ୍ତନଯେନ ଯଞ୍ଞକିରିଯାଓିଧାନଂ କପ୍ପୋତି ମନ୍ତସ୍ସେଓ ପଧାନଭାଓତୋ, ଇତରେସଞ୍ଚ ତନ୍ନିସ୍ସଯେନେଓ ଜାତତ୍ତା ମନ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ବ୍ରହ୍ମକପ୍ପାନମ୍ପି ଗହଣଂ ସିଦ୍ଧମେଓାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ତୀସୁ ଓେଦେସୂ’’ତି ଇମିନା। ମନ୍ତୋତି ହି ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ଇସୀହି ଓୁତ୍ତମୂଲଓେଦସ୍ସେଓ ନାମଂ, ଓେଦୋତି ସବ୍ବସ୍ସ, ତସ୍ମା ‘‘ଓେଦେସୂ’’ତି ଓୁତ୍ତେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଗହଣଂ ସିଜ୍ଝତୀତି ଓେଦିତବ୍ବଂ। ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଲକ୍ଖଣଦୀପକାନି ମନ୍ତପଦାନି। ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜବନ୍ଧପଓେସନଓସେନ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ବ୍ରାହ୍ମଣଓେସେନେଓାତି ଓେଦଓାଚକବ୍ରାହ୍ମଣଲିଙ୍ଗେନେଓ। ଓେଦେତି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣମନ୍ତେ। ମହେସକ୍ଖା ସତ୍ତାତି ମହାପୁଞ୍ଞଓନ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତସତ୍ତା। ଜାନିସ୍ସନ୍ତି ଇତି ମନସି କତ୍ୱା ଓାଚେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେନାତି ତଥା ଓାଚନତୋ। ପୁବ୍ବେତି ‘‘ତଥାଗତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ଓତ୍ତବ୍ବକାଲତୋ ପଭୁତି ତଥାଗତସ୍ସ ଧରମାନକାଲେ। ଅଜ୍ଝାଯିତବ୍ବଓାଚେତବ୍ବଭାଓେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ପାକଟା ଭଓନ୍ତି। ଏକଗାଥାଦ୍ୱିଗାଥାଦିଓସେନ ଅନୁକ୍କମେନ ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତି। ନ କେଓଲଂ ଲକ୍ଖଣମନ୍ତାଯେଓ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ଓେଦା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଞାଣଭାଓେନ ଅନୁକ୍କମେନ ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତି ଏଓାତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୮) ଓୁତ୍ତଂ।

ବୁଦ୍ଧଭାୱପତ୍ଥନା ପଣିଧି, ପାରମୀସମ୍ଭରଣଂ ସମାଦାନଂ, କମ୍ମସ୍ସକତାଦିପଞ୍ଞା ଞାଣଂ। ''ପଣିଧିମହତୋ ସମାଦାନମହତୋତିଆଦିନା ପଚ୍ଚେକଂ ମହନ୍ତସଦ୍ଦୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୮) ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି କରୁଣା ଆଦି ୟେସଂ ସଦ୍ଧାସୀଲାଦୀନଂ ତେ କରୁଣାଦୟୋ, ତେ ଏୱ ଗୁଣା କରୁଣାଦିଗୁଣା, ପଣିଧି ଚ ସମାଦାନଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚ କରୁଣାଦିଗୁଣା ଚ, ତେହି ମହନ୍ତୋ ପଣିଧିସମାଦାନଞାଣକରୁଣାଦିଗୁଣମହନ୍ତୋତି ନିବ୍ବଚନଂ କାତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ଦ୍ୱନ୍ଦତୋପରତ୍ତା ମହନ୍ତସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ୟୋଜୀୟତୀତି। ଅପିଚ ପଣିଧି ଚ ସମାଦାନଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚ କରୁଣା ଚ, ତମାଦି ୟେସଂ ତେ ତଥା, ତେୟେୱ ଗୁଣା, ତେହି ମହନ୍ତୋତି ନିବ୍ବଚନେନପି ଅତ୍ଥୋ ସୁପପନ୍ନୋ ହୋତି, ପଣିଧିମହନ୍ତତାଦି ଚସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଂସ (ବୁ। ୱଂ। ୯ ଆଦୟୋ) ଚରିୟାପିଟକାଦି (ଚରିୟା। ୧ ଆଦୟୋ) ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମହାପଦାନସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ମହାପୁରିସସ୍ସାତି ଜାତିଗୋତ୍ତକୁଲପଦେସାଦିୱସେନ ମହନ୍ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସା''ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଖତ୍ତିୟୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ଏୱମାଦି ଜାତି। ''କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ, ଗୋତମୋ''ତି ଏୱମାଦି ଗୋତ୍ତଂ। ''ପୋଣିକା, ଚିକ୍ଖଲ୍ଲିକା, ସାକିୟା, କୋଲିୟା''ତି ଏୱମାଦି କୁଲପଦେସୋ, ତଦେତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଇଧ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ''ଦ୍ୱେୟେୱ ଗତିୟୋ ଭୱନ୍ତୀ''ତି ଉଭିନ୍ନଂ ସାଧାରଣୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତୀତି।

ନିଟ୍ଠାତି ନିପ୍ଫତ୍ତିୟୋ ସିଦ୍ଧିୟୋ। ନନ୍ୱାୟଂ ଗତି-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥୋ, କସ୍ମା ନିଟ୍ଠାୟମେୱ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ''କାମଞ୍ଚାୟ''ନ୍ତିଆଦି। ଭୱଭେଦେତି ନିରୟାଦିଭୱୱିସେସେ। ସୋ ହି ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତକମ୍ମେନ ସତ୍ତେହି ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବାତି ଗତି। ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ଗତି, ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ। ଗମତି ୟଥାସଭାୱଂ ଜାନାତୀତି ଗତି। ପଞ୍ଞା, ଗମନଂ ଞାପନଂ ଗତି, ୱିସ୍ସଟଭାୱୋ, ସୋ ପନ ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ ଚ ଞାପେତ୍ୱା ଠିତତାୱ। ଗମନଂ ନିପ୍ଫତ୍ତନଂ ଗତି, ନିଟ୍ଠା , ଅଜ୍ଝାସୟପଟିସରଣତ୍ଥାପି ନିଦସ୍ସନନୟେନ ଗହିତା। ତଥା ହେସ ''ଇମେସଂ ଖୋ ଅହଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମାନଂ ନେୱ ଜାନାମି ଆଗତିଂ ୱା ଗତିଂ ୱା''ତି (ମ। ନି। ୧।୫୦୮) ଏତ୍ଥ ଅଜ୍ଝାସୟେ ୱତ୍ତତି, ''ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତୋ ଗତୀ''ତି (ପରି। ୩୩୯) ଏତ୍ଥ ପଟିସରଣେ, ପରାୟଣେ ଅପସ୍ସୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ଗଚ୍ଛତି ୟଥାରୁଚି ପୱତ୍ତତୀତି ଗତି, ଅଜ୍ଝାସୟୋ। ଗଚ୍ଛତି ଅୱଚରତି, ଅୱଚରଣୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ଗତି, ପଟିସରଣଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିସଞ୍ଞୁତ୍ତସ୍ସ ହି ଅରହତୋ ନିବ୍ବାନମେୱ ପଟିସରଣଂ, ଇଧ ପନ ନିଟ୍ଠାୟଂ ୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ ତଦଞ୍ଞେସମସମ୍ଭୱତୋ।

ନନୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନିପ୍ଫତ୍ତୀନଂ ନିମିତ୍ତଭୂତାନି ଲକ୍ଖଣାନି ୱିସଦିସାନେୱ, ଅଥ କସ୍ମା ''ୟେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସା''ତିଆଦିନା ତେସଂ ସଦିସଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଚୋଦନାଲେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସୋଧେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦିମାହ। ସମାନେପି ନିଗ୍ରୋଧବିମ୍ବତାଦିଲକ୍ଖଣଭାୱେ ଅତ୍ଥେୱ କୋଚି ନେସଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ତେହେୱ ବୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ୟଥା ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଲକ୍ଖଣାନି ସୁୱିସଦାନି, ସୁପରିବ୍ୟତ୍ତାନି, ପରିପୁଣ୍ଣାନି ଚ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀନ''ନ୍ତି ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୮) ପକାସିତୋ। ଜାୟନ୍ତି ଭିନ୍ନେସୁପି ଅତ୍ଥେସୁ ଅଭିନ୍ନଧୀସଦ୍ଦା ଏତାୟାତି ଜାତି, ଲକ୍ଖଣଭାୱମତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ସବଲାଦୀସୁ ଭିନ୍ନେସୁ, ୟାୟ ୱତ୍ତନ୍ତୁଭିନ୍ନଧୀ;

ସଦ୍ଦା ସା ଜାତିରେସା ଚ, ମାଲାସୁତ୍ତମିୱନ୍ୱିତା''ତି।

ତସ୍ମା ଲକ୍ଖଣତାମତ୍ତେନ ସମାନଭାୱତୋ ୱିସଦିସାନିପି ତାନିୟେୱ ଚକ୍କୱତ୍ତିନିପ୍ଫତ୍ତିନିମିତ୍ତଭୂତାନି ଲକ୍ଖଣାନି ସଦିସାନି ୱିୟ କତ୍ୱା ତାନି ବୁଦ୍ଧନିପ୍ଫତ୍ତିନିମିତ୍ତଭୂତାନି ଲକ୍ଖଣାନି ନାମାତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧିଆପୁବ୍ବୱସୟୋଗେ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଅଗାରେ ୱସତୀ''ତି ଚତୂହି ଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମେହୀତି ଅଭିରୂପତା, ଦୀଘାୟୁକତା, ଅପ୍ପାବାଧତା, ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାନଂ ପିୟମନାପତାତି ଇମେହି ଚତୂହି ଅଚ୍ଛରିୟସଭାୱଭୂତାହି ଇଦ୍ଧୀହି। ୟଥାହ –

''ରାଜା ଆନନ୍ଦ, ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ଚତୂହି ଇଦ୍ଧୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅହୋସି। କତମାହି ଚତୂହି ଇଦ୍ଧୀହି? ଇଧାନନ୍ଦ, ରାଜା ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ଅଭିରୂପୋ ଅହୋସି ଦସ୍ସନୀୟୋ ପାସାଦିକୋ''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୫୨)।

ଚେତିୟଜାତକେ (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୩।୮।୪୪) ଆଗତନୟଂ ଗହେତ୍ୱାପି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି ''ସରୀରତୋ ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧୋ ୱାୟତି, ଅୟଂ ଏକା ଇଦ୍ଧି। ମୁଖତୋ ଉପ୍ପଲଗନ୍ଧୋ ୱାୟତି, ଅୟଂ ଦୁତିୟା। ଚତ୍ତାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତା ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସବ୍ବକାଲଂ ଖଗ୍ଗହତ୍ଥା ଆରକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଅୟଂ ତତିୟା। ଆକାସେନ ୱିଚରତି, ଅୟଂ ଚତୁତ୍ଥୀ''ତି। ଅନାଗତୱଂସସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ ପନ ''ଅଭିରୂପଭାୱୋ ଏକା ଇଦ୍ଧି, ସମୱେପାକିନିୟା ଗହଣିୟା ସମନ୍ନାଗତଭାୱୋ ଦୁତିୟା, ୟାୱତାୟୁକମ୍ପି ସକଲଲୋକସ୍ସ ଦସ୍ସନାତିତ୍ତିକଭାୱୋ ତତିୟା, ଆକାସଚାରିଭାୱୋ ଚତୁତ୍ଥୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମୱେପାକିନିୟା ଗହଣିୟା

ସମନ୍ନାଗତଭାୱୋତି ସମୱିପାଚନିଯା କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୁଯା ସମ୍ପନ୍ନତା। ଯସ୍ସ ହି ଭୁତ୍ତମତ୍ତୋୱ ଆହାରୋ ଜୀରତି, ଯସ୍ସ ୱା ପନ ପୁଟଭତ୍ତଂ ୱିଯ ତଥେୱ ତିଟ୍ଠତି, ଉଭୋପେତେ ନ ସମୱେପାକିନିଯା ସମନ୍ନାଗତା। ଯସ୍ସ ପନ ପୁନ ଭତ୍ତକାଲେ ଭତ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ, ଅଯଂ ସମୱେପାକିନିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ, ତଥାରୂପତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହୀତି ଦାନଂ, ପିଯୱଚନଂ, ଅତ୍ଥଚରିଯା, ସମାନତ୍ତତାତି ଇମେହି ସଙ୍ଗହୋପାଯେହି। ଯଥାହ –

‘‘ଦାନଞ୍ଚ ପେଯ୍ୟୱଜ୍ଜଞ୍ଚ, ଅତ୍ଥଚରିଯା ଚ ଯା ଇଧ;

ସମାନତ୍ତତା ଚ ଧମ୍ମେସୁ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାରହଂ;

ଏତେ ଖୋ ସଙ୍ଗହା ଲୋକେ, ରଥସ୍ସାଣୀୱ ଯାଯତୋ।

ଏତେ ଚ ସଙ୍ଗହା ନାସ୍ସୁ, ନ ମାତା ପୁତ୍ତକାରଣା;

ଲଭେଥ ମାନଂ ପୂଜଂ ୱା, ପିତା ୱା ପୁତ୍ତକାରଣା।

ଯସ୍ମା ଚ ସଙ୍ଗହା ଏତେ, ସମପେକ୍ଖନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା;

ତସ୍ମା ମହତ୍ତଂ ପପ୍ପୋନ୍ତି, ପାସଂସା ଚ ଭୱନ୍ତି ତେ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୩);

ରଞ୍ଜନତୋତି ପୀତିସୋମନସ୍ସୱସେନ ରଞ୍ଜନତୋ, ନ ରାଗୱସେନ, ପୀତିସୋମନସ୍ସାନଂ ଜନନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଜାତି ପନ ସବ୍ବେସଂ ରାଜୂନଂ ସମଞ୍ଞା ତଥା ଅକରୋନ୍ତାନମ୍ପି ୱିଲୀୱବୀଜନାଦୀସୁ ତାଲୱଣ୍ଟୱୋହାରୋ ୱିଯ ରୁଳ୍ହିୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମେହୀ’’ତି ଅସାଧାରଣନିବ୍ବଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅନେକଧା ଚକ୍କୱତ୍ତୀସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପଧାନଭୂତଂ ୱଚନତ୍ଥଂ ପଠମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚକ୍କରତନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇଦମେୱ ହି ପଧାନଂ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ପୱତ୍ତନମନ୍ତରେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାନାପତ୍ତିତୋ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କିତ୍ତାୱତା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ହୋତୀତି? ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲମତ୍ତମ୍ପି ଚକ୍କରତନେ ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୪୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୫୬)। ଯସ୍ମା ପନ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଏକଂସଂ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ କରିତ୍ୱା ୱାମହତ୍ଥେନ ହତ୍ଥିସୋଣ୍ଡସଦିସପନାଳିଂ ସୁୱଣ୍ଣଭିଙ୍କାରଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥେନ ଚକ୍କରତନଂ ଉଦକେନ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରିତ୍ୱା ‘‘ପୱତ୍ତତୁ ଭୱଂ ଚକ୍କରତନଂ, ଅଭିୱିଜିନାତୁ ଭୱଂ ଚକ୍କରତନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪) ୱଚନେନ ଚକ୍କରତନଂ ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତେସି, ତସ୍ମା ତାଦିସଂ ପୱତ୍ତାପନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଚକ୍କରତନଂ ୱତ୍ତେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆନନ୍ଦ ରାଜା ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ଉଟ୍ଠାଯାସନା…ପେ… ଚକ୍କରତନଂ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରି ‘ପୱତ୍ତତୁ ଭୱଂ ଚକ୍କରତନ’ନ୍ତି’’ଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪)। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଚକ୍କସଦ୍ଦୋ ଚକ୍କରତନେଯେୱ ୱତ୍ତତି ଅଥ ଖୋ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାଦୀସୁପି, ତସ୍ମା ତଂତଦତ୍ଥୱାଚକସଦ୍ଦସାମତ୍ଥିଯତୋପି ୱଚନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେହୀ’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେହୀତି –

‘‘ପତିରୂପେ ୱସେ ଦେସେ, ଅରିଯମିତ୍ତକରୋ ସିଯା;

ସମ୍ମାପଣିଧିସମ୍ପନ୍ନୋ, ପୁବ୍ବେ ପୁଞ୍ଞକତୋ ନରୋ;

ଧଞ୍ଞଂ ଧନଂ ଯସୋ କିତ୍ତି, ସୁଖଞ୍ଚେତଂଧିୱତ୍ତତୀ’’ତି। (ଅ। ନି। ୪।୩୧) –

ୱୁତ୍ତେହି ପତିରୂପଦେସୱାସାଦିସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେହି। ୱତ୍ତତୀତି ପୱତ୍ତତି ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପରୂପରି କୁସଲଧମ୍ମଂ ୱା ପଟିପଜ୍ଜତି। ତେହୀତି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେହି। ପରନ୍ତି ସତ୍ତନିକାଯଂ, ଯଥା ସଯଂସଦ୍ଦୋ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁଅତ୍ଥସ୍ସ ଜୋତକୋ, ତଥା ପରଂସଦ୍ଦୋପି ହେତୁକତ୍ତୁଅତ୍ଥସ୍ସାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱତ୍ତେତୀତି ପୱତ୍ତେତି ସମ୍ପାଦେତି, ଉପରୂପରି କୁସଲଧମ୍ମଂ ୱା ପଟିପଜ୍ଜାପେତି। ଯଥାହ –

‘‘ରାଜା ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ଏୱମାହ ‘ପାଣୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବୋ, ଅଦିନ୍ନଂ ନ ଆଦାତବ୍ବଂ, କାମେସୁ ମିଚ୍ଛା ନ ଚରିତବ୍ବା, ମୁସା ନ ଭଣିତବ୍ବା, ମଜ୍ଜଂ ନ ପାତବ୍ବଂ, ଯଥାଭୁତ୍ତଞ୍ଚ ଭୁଞ୍ଜଥା’ତି। ଯେ ଖୋ ପନାନନ୍ଦ ପୁରତ୍ଥିମାଯ ଦିସାଯ ପଟିରାଜାନୋ, ତେ ରଞ୍ଞୋ ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ଅନୁଯନ୍ତା ଅହେସୁ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ।

ନି। ୨।୨୪୪)।

ଇରିୟାପଥଚକ୍କାନନ୍ତି ଇରିୟାପଥଭୂତାନଂ ଚକ୍କାନଂ। ଇରିୟାପଥୋପି ହି ‘‘ଚକ୍କ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୯, ୧୦୯)। ୟଥାହ –

‘‘ରଥଙ୍ଗେ ଲକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମୋ-ରଚକ୍କେସ୍ୱିରିୟାପଥେ;

ଚକ୍କଂ ସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ଚକ୍କ-ରତନେ ମଣ୍ଡଲେ ବଲେ;

କୁଲାଲଭଣ୍ଡେ ଆଣାୟ-ମାୟୁଧେ ଦାନରାସିସୂ’’ତି।

ୱତ୍ତୋତି ପୱତ୍ତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ, ଇମିନାୱ ଇରିୟାପଥଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେତି ପରହିତାୟ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ନିବ୍ବଚନମ୍ପି ଦସ୍ସେତି ଅତ୍ଥତୋ ସମାନତ୍ତା। ତଥା ଚାହ –

‘‘ଅଥ ଖୋ ତଂ ଆନନ୍ଦ ଚକ୍କରତନଂ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ପୱତ୍ତି, ଅନ୍ୱଦେୱ ରାଜା ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ସେନାୟ। ୟସ୍ମିଂ ଖୋ ପନାନନ୍ଦ, ପଦେସେ ଚକ୍କରତନଂ ପତିଟ୍ଠାସି, ତତ୍ଥ ରାଜା ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ୱାସଂ ଉପଗଚ୍ଛି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ସେନାୟା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪)।

ଅୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନୟୋ – ଅପ୍ପଟିହତଂ ଆଣାସଙ୍ଖାତଂ ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଧମ୍ମେନେୱ ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେତି, ତଂ ହୋତି ଚକ୍କଂ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟଂ କେନଚି ମନୁସ୍ସଭୂତେନ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେନ ପାଣିନା। କତମେହି ପଞ୍ଚହି? ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅତ୍ଥଞ୍ଞୂ ଚ ହୋତି, ଧମ୍ମଞ୍ଞୂ ଚ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ, ଚ କାଲଞ୍ଞୂ ଚ ପରିସଞ୍ଞୂ ଚ। ଇମେହି ଖୋ…ପେ… ପାଣିନା’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୫।୧୩୧)।

ଖତ୍ତିୟମଣ୍ଡଲାଦିସଞ୍ଞିତଂ ଚକ୍କଂ ସମୂହଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତି ଅନୁୱତ୍ତେତୀତିପି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଯେ ଖୋ ପନାନନ୍ଦ ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଦିସାୟ ପଟିରାଜାନୋ, ତେ ରଞ୍ଞୋ ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ଅନୁୟନ୍ତା ଅହେସୁ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪)। ଚକ୍କଲକ୍ଖଣଂ ୱତ୍ତତି ଏତସ୍ସାତିପି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ତେନାହ ‘‘ଇମସ୍ସ ଦେୱ କୁମାରସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ପାଦତଲେସୁ ଚକ୍କାନି ଜାତାନି ସହସ୍ସାରାନି ସନେମିକାନି ସନାଭିକାନି ସବ୍ବାକାରପରିପୂରାନୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫)। ଚକ୍କଂ ମହନ୍ତଂ କାୟବଲଂ ୱତ୍ତତି ଏତସ୍ସାତିପି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଅୟଞ୍ହି ଦେୱ କୁମାରୋ ସତ୍ତୁସ୍ସଦୋ…ପେ… ଅୟଞ୍ହି ଦେୱ କୁମାରୋ ସୀହପୁବ୍ବଦ୍ଧକାୟୋ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫)। ତେନ ହିସ୍ସ ଲକ୍ଖଣେନ ମହବ୍ବଲଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଚକ୍କଂ ଦସୱିଧଂ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ୱା ୱତ୍ତଧମ୍ମଂ ୱତ୍ତତି ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ହି ତେ ତାତ ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍କରତନଂ ପେତ୍ତିକଂ ଦାୟଜ୍ଜଂ , ଇଙ୍ଘ ତ୍ୱଂ ତାତ ଅରିୟେ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତେ ୱତ୍ତାହୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୮୩)। ଚକ୍କଂ ମହନ୍ତଂ ଦାନଂ ୱତ୍ତେତି ପୱତ୍ତେତୀତିପି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

‘‘ପଟ୍ଠପେସି ଖୋ ଆନନ୍ଦ ରାଜା ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ତାସଂ ପୋକ୍ଖରଣୀନଂ ତୀରେ ଏୱରୂପଂ ଦାନଂ ଅନ୍ନଂ ଅନ୍ନତ୍ଥିକସ୍ସ, ପାନଂ ପାନତ୍ଥିକସ୍ସ, ୱତ୍ଥଂ ୱତ୍ଥତ୍ଥିକସ୍ସ, ୟାନଂ ୟାନତ୍ଥିକସ୍ସ, ସୟନଂ ସୟନତ୍ଥିକସ୍ସ, ଇତ୍ଥିଂ ଇତ୍ଥିତ୍ଥିକସ୍ସ, ହିରଞ୍ଞଂ ହିରଞ୍ଞତ୍ଥିକସ୍ସ, ସୁୱଣ୍ଣଂ ସୁୱଣ୍ଣତ୍ଥିକସ୍ସା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨। ୨୫୪)।

ରାଜାତି ସାମଞ୍ଞଂ ତଦଞ୍ଞସାଧାରଣତୋ। ଚକ୍କୱତ୍ତୀତି ୱିସେସଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତୋ। ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ଞାୟେ, ସମୋ ଏୱ ଚ ଞାୟୋ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଞାୟେନ ସମେନା’’ତି। ୱତ୍ତତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଦଂ ନାମ ଚରତୀ’’ତି ଅୱୁତ୍ତେପି ସାମଞ୍ଞଜୋତନାୟ ୱିସେସେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ, ୱିସେସତ୍ଥିନା ଚ ୱିସେସସ୍ସ ପୟୁଜିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସଦତ୍ଥପରତ୍ଥେ’’ତି ଯୋଜୀୟତି। ପଦେସଗ୍ଗହଣେ ହି ଅସତି ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ନିପ୍ପଦେସତା ୱିଞ୍ଞାୟତି ୟଥା ‘‘ଦିକ୍ଖିତୋ ନ ଦଦାତୀ’’ତି। ୟସ୍ମା ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଧମ୍ମେନେୱ ରଜ୍ଜମଧିଗଚ୍ଛତି, ନ ଅଧମ୍ମେନ ପରୂପଘାତାଦିନା। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧମ୍ମେନ ରଜ୍ଜଂ ଲଭିତ୍ୱା’’ତିଆଦି, ଧମ୍ମେନାତି ଚ ଞାୟେନ, କୁସଲଧମ୍ମେନ ୱା। ରଞ୍ଞୋ ଭାୱୋ ରଜ୍ଜଂ, ଇସ୍ସରିୟଂ।

ପରେସଂ ହିତୋପାୟଭୂତଂ ଧମ୍ମଂ କରୋତି, ଚରତୀତି ୱା ଧମ୍ମିକୋ। ଅତ୍ତନୋ ହିତୋପାୟଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ, ଚରକୋ ୱା ରାଜାତି ଧମ୍ମରାଜାତି ଇମଂ ସୱିସେସଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପରହିତଧମ୍ମକରଣେନ ୱା’’ତିଆଦିନା। ଅୟଂ ପନ ମହାପଦାନଟ୍ଠକଥାନୟୋ – ଦସୱିଧେ କୁସଲଧମ୍ମେ, ଅଗତିଗମନତୋ ୱା ରାଜଧମ୍ମେ ନିୟୁତ୍ତୋତି ଧମ୍ମିକୋ; ତେନେୱ ଧମ୍ମେନ ଲୋକଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ଧମ୍ମରାଜା। ପରିୟାୟୱଚନମେୱ ହି

ଇଦଂ ପଦଦ୍ୱଯନ୍ତି। ଆଚରିଯେନ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଚରତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ୱା ଧମ୍ମୋ ଏତସ୍ସ, ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ଥୀତି ଧମ୍ମିକୋ, ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମୋ ଚ ସୋ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଜା ଚାତି ଧମ୍ମରାଜା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୮)। ‘‘ରାଜା ହୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ’’ତି ୱଚନତୋ ‘‘ଚାତୁରନ୍ତୋ’’ତି ଇଦଂ ଚତୁଦୀପିସ୍ସରତଂ ୱିଭାୱେତୀତି ଆହ ‘‘ଚାତୁରନ୍ତାଯା’’ତିଆଦି। ଚତ୍ତାରୋ ସମୁଦ୍ଦା ଅନ୍ତା ପରିଯୋସାନା ଏତିସ୍ସାତି ଚାତୁରନ୍ତା, ପଥୱୀ। ସା ହି ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦାଦିଚତୁସମୁଦ୍ଦପରିଯୋସାନତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତୁସମୁଦ୍ଦ ଅନ୍ତାଯା’’ତି, ସା ପନ ଅୱଯୱଭୂତେହି ଚତୁଦ୍ଦିଧେହି ଦୀପେହି ୱିଭୂସିତା ଏକଲୋକଧାତୁପରିଯାପନ୍ନା ପଥୱୀଯେୱାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଚତୁଦ୍ଦିଧଦୀପୱିଭୂସିତାଯ ପଥୱିଯା’’ତି ଇମିନା। ଯଥାହ –

‘‘ଯାୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା, ପରିହରନ୍ତି ଦିସା ଭନ୍ତି ୱିରୋଚନା;

ସବ୍ବେୱ ଦାସା ମନ୍ଧାତୁ, ଯେ ଚ ପାଣା ପଥୱିସ୍ସିତା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଚତୁଦୀପୱିଭୂସିତାଯା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଚତୁଦ୍ଦିଧଦୀପୱିଭୂସିତାଯାତି ୱିଧସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚେକଂ ପଞ୍ଚସତପରିତ୍ତଦୀପାନମ୍ପି ମହାଦୀପେଯେୱ ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ସଦ୍ଦାତିରିତ୍ତେନ ଅତ୍ଥାତିରିତ୍ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା, କୋଟ୍ଠାସୱାଚକେନ ୱା ୱିଧସଦ୍ଦେନ ସମାନଭାଗାନଂ ଗହିତତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୋପାଦିପଚ୍ଚତ୍ଥିକେତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ କାମମୋହମାନମଦାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱିଜେତୀତି ଟଂକାଲାପେକ୍ଖାଯ ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ, ୱିଜିତୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦୱିଦୂ ହି ଅତୀତେ ତାୱୀସଦ୍ଦମିଚ୍ଛନ୍ତି। ‘‘ସବ୍ବରାଜାନୋ ୱିଜେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ କାମଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ କେନଚି ଯୁଦ୍ଧଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯୁଦ୍ଧେନ ପନ ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ୱିଜଯସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଯା ‘‘ୱିଜିତସଙ୍ଗାମୋ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଥାୱରସ୍ସ ଧୁୱସ୍ସ ଭାୱୋ ଥାୱରିଯଂ, ଯଥା ଜନପଦେ ଥାୱରିଯଂ ପତ୍ତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ସକ୍କା କେନଚୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଇମିନା କେନଚି ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ଜନପଦେ ଥାୱରିଯପ୍ପତ୍ତୋତି ତପ୍ପୁରିସସମାସଂ ଦସ୍ସେତି, ଇତରେନ ଚ ଦଳ୍ହଭତ୍ତିଭାୱତୋ ଜନପଦୋ ଥାୱରିଯପ୍ପତ୍ତୋ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସଂ। ତମ୍ହାତି ଅସ୍ମିଂ ରାଜିନି। ଯଥା ଜନପଦୋ ତସ୍ମିଂ ଥାୱରିଯଂ ପତ୍ତୋ, ତଦାୱିକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଅନୁଯୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନୁଯୁତ୍ତୋତି ନିଚ୍ଚପଯୁତ୍ତୋ। ସକମ୍ମନିରତୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ରଜ୍ଜକମ୍ମେ ସଦା ପୱତ୍ତୋ । ଅଚଲୋ ଅସମ୍ପୱେଧୀତି ପରିଯାଯୱଚନମେତଂ, ଚୋରାନଂ ୱା ୱିଲୋପନମତ୍ତେନ ଅଚଲୋ, ଦାମରିକତ୍ତେନ ଅସମ୍ପୱେଧୀ। ଚୋରେହି ୱା ଅଚଲୋ, ପଟିରାଜୂହି ଅସମ୍ପୱେଧୀ। ଅନତିମୁଦୁଭାୱେନ ୱା ଅଚଲୋ, ଅନତିଚଣ୍ଡଭାୱେନ ଅସମ୍ପୱେଧୀ। ତଥା ହି ଅତିଚଣ୍ଡସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ବଲିଖଣ୍ଡାଦୀହି ଲୋକଂ ପୀଳଯତୋ ମନୁସ୍ସା ମଜ୍ଝିମଜନପଦଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପବ୍ବତସମୁଦ୍ଦତୀରାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ପଚ୍ଚନ୍ତେ ୱାସଂ କପ୍ପେନ୍ତି, ଅତିମୁଦୁକସ୍ସ ଚ ରଞ୍ଞୋ ଚୋରସାହସିକଜନୱିଲୋପପୀଳିତା ମନୁସ୍ସା ପଚ୍ଚନ୍ତଂ ପହାଯ ଜନପଦମଜ୍ଝେ ୱାସଂ କପ୍ପେନ୍ତି, ଇତି ଏୱରୂପେ ରାଜିନି ଜନପଦୋ ଥାୱରଭାୱଂ ନ ପାପୁଣାତି। ଏତସ୍ମିଂ ପନ ତଦୁଭଯୱିରହିତେ ସୁୱଣ୍ଣତୁଲା ୱିଯ ସମଭାୱପ୍ପତ୍ତେ ରାଜିନି ରଜ୍ଜଂ କାରଯମାନେ ଜନପଦୋ ପାସାଣପିଟ୍ଠିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଯୋପଟ୍ଟେନ ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିଯ ଅଚଲୋ ଅସମ୍ପୱେଧୀ ଥାୱରିଯପ୍ପତ୍ତୋତି।

ସେଯ୍ୟଥିଦନ୍ତି ଏକୋୱ ନିପାତୋ, ‘‘ସୋ କତମୋ, ତଂ କତମଂ, ସା କତମା’’ତିଆଦିନା ଯଥାରହଂ ଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱଚନୱସେନ ପଯୋଜିଯମାନୋୱ ହୋତି, ଇଧ ତାନି କତମାନୀତି ପଯୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ ଚେତାନୀ’’ତିଆଦି। ଚରତି ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଯଥାରୁଚି ଆକାସାଦିଗମନାଯ ପରିୱତ୍ତତୀତି ଚକ୍କଂ। ଚକ୍କରତନଞ୍ହି ଅନ୍ତୋସମୁଟ୍ଠିତୱାଯୋଧାତୁୱସେନ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ୱଚନସମନନ୍ତରମେୱ ପୱତ୍ତତି, ନ ଚନ୍ଦସୂରିଯୱିମାନାଦି ୱିଯ ବହିସମୁଟ୍ଠିତୱାଯୋଧାତୁୱସେନାତି ୱିମାନଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମପୀଠୱିମାନୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତଂ। ରତିଜନନଟ୍ଠେନାତି ପୀତିସୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ। ତଞ୍ହି ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ, ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମତ୍ତା। ୱଚନତ୍ଥତୋ ପନ ରମେତି ରତିଂ କରୋତୀତି ରତନଂ, ରମନଂ ୱା ରତଂ, ତଂ ନେତୀତି ରତନଂ, ରତଂ ୱା ଜନେତୀତି ରତନଂ ଜ-କାରଲୋପୱସେନାତିପି ନେରୁତ୍ତିକା। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ହତ୍ଥିରତନାଦୀସୁ।

ଚିତ୍ତୀକତଭାୱାଦିନାପି ଚକ୍କସ୍ସ ରତନଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ସୋ ପନ ରତିଜନନଟ୍ଠେନେୱ ଏକସଙ୍ଗହତାଯ ୱିସୁଂ ନ ଗହିତୋ। କସ୍ମା ଏକସଙ୍ଗହୋତି ଚେ? ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱସ୍ସପି ରତିନିମିତ୍ତତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଗନ୍ଥଭୀରୁତାଯ ପରିହରିତୁକାମେନ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱୋ ନ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞାସୁ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୨୨୩; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୬।୩।ଯାନୀଧାତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୨୬; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧୫୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ଅପିଚ –

ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ଵୁଚ୍ଚତି।

‘‘ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଚ ନିଵତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅଞ୍ଞଂ ଦେଵଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି, ସବ୍ବେପି ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ତସ୍ସେଵ ପୂଜଞ୍ଚ ଅଭିଵାଦନାଦୀନି ଚ କରୋନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଚ ଏତ୍ତକଂ ନାମ ଧନଂ ଅଗ୍ଘତୀତି ଅଗ୍ଘୋ ନତ୍ଥି, ଇତି ମହଗ୍ଘଟ୍ଠେନପି ରତନଂ। ଚକ୍କରତନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଲୋକେ ଵିଜ୍ଜମାନରତନେହି ଅସଦିସନ୍ତି ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଯସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମିଂଯେଵ ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧା ଚ କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଟ୍ଠେନପି ରତନଂ। ତଦେତଂ ଜାତିରୂପକୁଲିସ୍ସରିଯାଦୀହି ଅନୋମସ୍ସ ଉଳାରସତ୍ତସ୍ସେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଟ୍ଠେନପି ରତନଂ। ଯଥା ଚ ଚକ୍କରତନଂ, ଏଵଂ ସେସାନିପୀ’’ତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଟୀକାୟ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥଵିଭାଵନା – ଇଦଞ୍ହି ‘‘ଚିତ୍ତୀକତ’’ନ୍ତିଆଦିଵଚନଂ ନିବ୍ବଚନତ୍ଥଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ଅଥ କିନ୍ତି ଚେ? ଲୋକେ ‘‘ରତନ’’ନ୍ତି ସମ୍ମତସ୍ସ ଵତ୍ଥୁନୋ ଗରୁକାତବ୍ବଭାଵେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସରୂପତୋ ପନେତଂ ଲୋକିଯମହାଜନେନ ସମ୍ମତଂ ହିରଞ୍ଞସୁଵଣ୍ଣାଦିକଂ, ଚକ୍କଵତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚକ୍କରତନାଦିକଂ, କତଞ୍ଞୁକତଵେଦିପୁଗ୍ଗଲାଦିକଂ, ସକୁକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦଵସେନ ବୁଦ୍ଧାଦିସରଣତ୍ତଯଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଅହୋ ମନୋହର’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତେ କତ୍ତବ୍ବତାୟ ଚିତ୍ତୀକତଂ, ସ୍ଵାଯଂ ଚିତ୍ତୀକାରୋ ତସ୍ସ ପୂଜନୀଯତାଯାତି କତ୍ଵା ପୂଜନୀଯନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଵିଚିତ୍ରକତଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତୀକତ’’ନ୍ତି ଭଣନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ ଇଧ ଚିତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ହଦଯଵାଚକତ୍ତା ‘‘ଚିତ୍ତୀକତ୍ଵା ସୁଣାଥ ମେ’’ତି (ବୁ। ଵଂ। ୧।୮୦) ଆହଚ୍ଚଭାସିତପାଠଇଯଂ ଵିଯ। ତଥା ଚାହୁ ‘‘ଯଥାରହମିଵଣ୍ଣାଗମୋ ଭୂକରେସୂ’’ତି। ‘‘ପସ୍ସ ଚିତ୍ତୀକତଂ ରୂପଂ, ମଣିନା କୁଣ୍ଡଲେନ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୦୨) ପନ ପୁବ୍ବେ ଅଵିଚିତ୍ରଂ ଇଦାନି ଵିଚିତ୍ରଂ କତନ୍ତି ଚିତ୍ତୀକତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ଵିଚିତ୍ରଵାଚକତ୍ତା। ମହନ୍ତଂ ଵିପୁଲଂ ଅପରିମିତଂ ଅଗ୍ଘତୀତି ମହଗ୍ଘଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ତୁଲା ଉପମା, ତୁଲଂ ଵା ସଦିସନ୍ତି ଅତୁଲଂ। କଦାଚିଦେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବଦସ୍ସନତ୍ତା ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ। ଅନୋମେହି ଉଳାରଗୁଣେହେଵ ସତ୍ତେହି ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ।

ଇଦାନି ନେସଂ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଅତ୍ଥାନଂ ସଵିସେସଂ ଚକ୍କରତନେ ଲବ୍ଭମାନତଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇତରେସୁପି ତେ ଅତିଦିସିତୁଂ ‘‘ଯଥା ଚ ଚକ୍କରତନ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ଦେଵଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି ରଞ୍ଞୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣିସ୍ସରିଯାଦିସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭହେତୁତୋ, ଅଞ୍ଞେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଯଥିଚ୍ଛିତତ୍ଥପଟିଲାଭହେତୁତୋ ଚ। ଅଗ୍ଘୋ ନତ୍ଥି ଅତିଵିଯ ଉଳାରସମୁଜ୍ଜଲରତନତ୍ତା, ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମତାୟ ଚ। ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ ମହଗ୍ଘଂ, ତଦଗ୍ଗେନ ଅତୁଲଂ। ସତ୍ତାନଂ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନେନ ଵିଗତକାଳଅକୋ ପୁଞ୍ଞପସୁତତାୟ ମଣ୍ଡଭୂତୋ ଯାଦିସୋ କାଲୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦାରହୋ, ତାଦିସେ ଏଵ ଚକ୍କଵତ୍ତୀନମ୍ପି ସମ୍ଭଵୋତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। କଦାଚି କରହଚୀତି ପରିଯାଯଵଚନଂ, ‘‘କଦାଚୀ’’ତି ଵା ଯଥାଵୁତ୍ତକାଲଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ, ‘‘କରହଚୀ’’ତି ଜମ୍ବୁସିରିଦୀପସଙ୍ଖାତଂ ଦେସଂ। ତେନାହ –

‘‘କାଲଂ ଦୀପଞ୍ଚ ଦେସଞ୍ଚ, କୁଲଂ ମାତରମେଵ ଚ;

ଇମେ ପଞ୍ଚ ଵିଲୋକେତ୍ଵା, ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମହାଯସୋ’’ତି। (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୦);

ଉପମାଵସେନ ଚେତଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଉପମୋପମେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ସଦିସତା, ତସ୍ମା ଯଥା ବୁଦ୍ଧା କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ତଥା ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ, ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ ପନ ଅନେକଦାପି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦକପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଚକ୍କଵତ୍ତିଵତ୍ତପୂରଣସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାଵତୋ ଦୁଲ୍ଲଭୁପ୍ପାଦୋଯେଵାତି ଇମିନା ଦୁଲ୍ଲଭୁପ୍ପାଦତାସାମଞ୍ଞେନ ତେସଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନତା ଵୁତ୍ତାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। କାମଂ ଚକ୍କରତନାନୁଭାଵେନ ସମିଜ୍ଝମାନୋ ଗୁଣୋ ଚକ୍କଵତ୍ତିପରିଵାରଜନସାଧାରଣୋ, ତଥାପି ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ଏଵ ନଂ ସାମିଭାଵେନ ଵିସଵିତାୟ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି ତଦତ୍ଥମେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଦେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଯଥାଵୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ଛନ୍ନମ୍ପି ଵା ଅତ୍ଥାନଂ ସେସରତନେସୁପି ଲବ୍ଭନତୋ ‘‘ଏଵଂ ସେସାନିପୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଇମେହି ପନ ରତନେହି ରାଜା ଚକ୍କଵତ୍ତୀ କିମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ନନୁ ଵିନାପି ତେସୁ କେନଚି ରଞ୍ଞା ଚକ୍କଵତ୍ତିନା ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦନାୟ ତସ୍ସ ତେହି ଯଥାରହମତ୍ଥପଚ୍ଚନୁଭଵନଦସ୍ସନେନ କେନଚିପି ଅଵିନାଭାଵିତଂ ଵିଭାଵେତୁଂ ‘‘ଇମେସୁ ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଜିତଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାୟ ଖତ୍ତିଯମଣ୍ଡଲଂ ଜିନାତି ମହେସକ୍ଖତାସଂଵତ୍ତନିଯକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦଭାଵତୋ। ଯଥାସୁଖଂ ଅନୁଵିଚରତି ହତ୍ଥିରତନଂ, ଅସ୍ସରତନଞ୍ଚ ଅଭିରୁହିତ୍ଵା ତେସଂ ଆନୁଭାଵେନ ଅନ୍ତୋପାତରାସଂଯେଵ ସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତଂ ପଥଵିଂ ଅନୁପରିଯାଯିତ୍ଵା ରାଜଧାନିଯା ଏଵ ପଚ୍ଚାଗମନତୋ। ପରିଣାଯକରତନେନ

ୱିଜିତମନୁରକ୍ଖତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କଉଙ୍କଙ୍କିଚ୍ଚସଂୱିଦହନତୋ। ଅଓସେସେହି ମଣିରତନିତ୍ଥିରତନଗହପତିରତନେହି ଉପଭୁଞ୍ଜନେନ ପଓଉଂ ଉପଭୋଗସୁଖଂ ଅନୁଭଓତି ଯଥାରହଂ ତେହି ତଥାନୁଭଓନସିଦ୍ଧିତୋ। ସୋ ହି ମଣିରତନେନ ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ଆଲୋକଦସ୍ସନାଦିନା ସୁଖମନୁଭଓତି, ଇତ୍ଥିରତନେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକରୂପଦସ୍ସନାଦିଓସେନ, ଗହପତିରତନେନ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତମଣିକନକରଜତାଦିଧନପଟିଲାଭଓସେନ ସୁଖମନୁଭଓତି।

ଇଦାନି ସତ୍ତିଯା, ସତ୍ତିଫଲେନ ଚ ଯଥାଓୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ପଠମେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତିୱିଧା ହି ସତ୍ତିଯୋ ‘‘ସକ୍କୋନ୍ତି ସମତ୍ଥେନ୍ତି ରାଜାନୋ ଏତାଯା’’ତି କତ୍ୱା। ଯଥାହୁ –

‘‘ପଭାଓୁସ୍ସାହମନ୍ତାନଂ, ୱସା ତିସ୍ସୋ ହି ସତ୍ତିଯୋ;

ପଭାୱୋ ଦଣ୍ଡଜୋ ତେଜୋ, ପତାପୋ ତୁ ଚ କୋସଜୋ।

ମନ୍ତୋ ଚ ମନ୍ତନଂ ସୋ ତୁ, ଚତୁକ୍କଣ୍ଣୋ ଦ୍ୱିଗୋଚରୋ;

ତିଗୋଚରୋ ତୁ ଛକ୍କଣ୍ଣୋ, ରହସ୍ସଂ ଗୁଯ୍ହମୁଚ୍ଚତେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱୀରିଯବଲଂ ଉସ୍ସାହସତ୍ତି। ପଠମେନ ଚସ୍ସ ଚକ୍କରତନେନ ତଦନୁଯୋଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୋତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ତେନ ଉସ୍ସାହସତ୍ତିଯା ପଓତ୍ତେତଙ୍କସ୍ସ ଅପ୍ପଟିହତାଣାଚକ୍କଭାୱସ୍ସ ସିଦ୍ଧିତୋ। ପଞ୍ଞାବଲଂ ମନ୍ତସତ୍ତି। ପଚ୍ଛିମେନ ଚସ୍ସ ପରିଣାଯକରତନେନ ତଦନୁଯୋଗୋ। କସ୍ମାତି ଚେ ? ତସ୍ସ ସଙ୍କରାଜକିଚ୍ଚେସୁ କୁସଲଭାୱେନ ମନ୍ତସତ୍ତିଯା ୱିଯ ଅୱିରଜ୍ଝନପଯୋଗତ୍ତା। ଦମନେନ, ଧନେନ ଚ ପଭୁତ୍ତଂ ପଭୂସତ୍ତି। ହତ୍ଥିଅସ୍ସଗହପତିରତନେହି ଚସ୍ସ ତଦନୁଯୋଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୋତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ହତ୍ଥିଅସ୍ସରତନାନଂ ମହାନୁଭାୱତାଯ, ଗହପତିରତନତୋ ପଟିଲଦ୍ଧକୋସସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପଭାୱସତ୍ତିଯା ୱିଯ ପଭାୱସମିଦ୍ଧିସିଦ୍ଧିତୋ। ଇତ୍ଥିମଣିରତନେହି ତିୱିଧସତ୍ତିଯୋଗଫଲଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତାହି ତିୱିଧାହି ସତ୍ତୀହି ପଯୁଜ୍ଜନତୋ ଯଂ ଫଲଂ ଲଦ୍ଧଙ୍କଂ। ତଂ ସଙ୍କଂ ତେହି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମାତି ଚେ? ତେହେୱ ଉପଭୋଗସୁଖସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ।

ଦୁୱିଧସୁଖଓସେନପି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ସୋ ଇତ୍ଥିମଣିରତନେହୀ’’ତିଆଦି କଥିତଂ। ଭୋଗସୁଖନ୍ତି ସମୀପେ କତ୍ୱା ପରିଭୋଗଓସେନ ପଓତ୍ତସୁଖଂ। ସେସେହୀତି ତଦଓସେସେହି ଚକ୍କାଦିପଞ୍ଚରତନେହି। ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକତାଓସେନ ପଓତ୍ତସୁଖଂ ଇସ୍ସରିଯସୁଖଂ। ଇଦାନି ତେସଂ ସମ୍ପନ୍ନହେତୁଓସେନପି କେନଚି ଅୱିନାଭାୱିତମେୱ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ୱିସେସତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଦୋସକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନାତି ଅଦୋସସଙ୍ଖାତେନ କୁସଲମୂଲେନ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଓସେନ ଉପ୍ପାଦିତକମ୍ମସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ସୋମ୍ମତରରତନଜାତିକତ୍ତା। କମ୍ମଫଲଞ୍ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କମ୍ମସରିକ୍ଖକଂ। ମଜ୍ଝିମାନି ମଣିଇତ୍ଥିଗହପତିରତନାନି ଅଲୋଭକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଉଳାରଧନସ୍ସ, ଉଳାରଧନପଟିଲାଭକାରଣସ୍ସ ଚ ପରିଚ୍ଚାଗସମ୍ପଦାହେତୁକତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମଂ ପରିଣାଯକରତନଂ ଅମୋହକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ମହାପଞ୍ଞେନେୱ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜକିଚ୍ଚସ୍ସ ପରିନେତଙ୍କତ୍ତା, ମହାପଞ୍ଞଭାୱସ୍ସ ଚ ଅମୋହକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦଭାୱତୋ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂଯୁତ୍ତେତି ମହାୱଗ୍ଗେ ଦୁତିଯେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂଯୁତ୍ତେ (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୨୨୩)। ରତନସୁତ୍ତସ୍ସାତି ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗେ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ଦୁତିଯସ୍ସ ରତନସୁତ୍ତସ୍ସ (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୨୨୩)। ଉପଦେସୋ ନାମ ସୱିସେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ରତନାନଂ ୱିଚାରଣଓସେନ ପଓତ୍ତୋ ନଯୋ।

ସରଣତୋ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନତୋ ସୂରା ସତ୍ତିଓନ୍ତୋ, ନିବ୍ଭୁଯାଓହାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଭୀରୁକଜାତିକା’’ତି। ଅସୁରେ ୱିଜିନିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଧୀରୋ ନାମ, ତସ୍ସ ସେନଙ୍ଗଭାୱତୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ‘‘ଅଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଧୀରସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ, ତସ୍ସ ରୂପମିୱ ରୂପଂ ଯେସଂ ତେ ଧୀରଙ୍ଗରୂପା, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦେୱପୁତ୍ତସଦିସକାଯା’’ତି। ଏକେତି ସାରସମାସନାମକା ଆଚରିଯା, ତଦକ୍ଖମନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଯଂ ପନେତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ସଭାୱୋତି ସଭାୱଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ। ଉତ୍ତମସୂରାତି ଉତ୍ତମଯୋଧା। ସୂରସଦ୍ଦୋ ହି ଇଧ ଯୋଧତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ପୁରିମନଯତୋ ଇମସ୍ସ ୱିସେସତା ହୋତି, ‘‘ଉତ୍ତମତ୍ଥୋ ସୂରସଦ୍ଦୋ’’ତିପି ୱଦନ୍ତି, ‘‘ଉତ୍ତମା ସୂରା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତିପି ହି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ୱୀରାନନ୍ତି ୱୀରିଯଓନ୍ତାନଂ। ଅଙ୍ଗନ୍ତି କାରଣଂ ‘‘ଅଙ୍ଗୀଯତି ଞାଯତି ଫଲମେତେନା’’ତି କତ୍ୱା। ଯେନ ୱୀରିଯେନ ‘‘ଧୀରା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଦେୱ ଧୀରଙ୍ଗଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ୱୀରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ରୂପନ୍ତି ସରୀରଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱୀରିଯମଯସରୀରା ୱିଯା’’ତି। ୱୀରିଯମେୱ ୱୀରିଯମଯଂ ଯଥା ‘‘ଦାନମଯ’’ନ୍ତି, (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୦୫; ଇତିୱୁ॰ ୬୦; ନେତ୍ତି॰ ୩୪) ତସ୍ମା ୱୀରିଯସଙ୍ଖାତସରୀରା ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୀରିଯଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତରୂପନ୍ତି ୱିଯ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଅପିଚ ଧୀରଙ୍ଗେନ ନିଙ୍କତ୍ତଂ

ଧୀରଙ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୀରିୟମୟସରୀରା ୱିୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମ୍ପି ୱୀରିୟତୋ ରୂପଂ ନ ଏକନ୍ତଂ ନିଦ୍ଧରନ୍ତି ୱିୟ-ସଦ୍ଦେନ ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ରୂପଂ ସରୀରଭୂତଂ ଧୀରଙ୍ଗଂ ୱୀରିୟମେତେସନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ତଥାପି ୱୀରିୟଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ସୱିଗ୍ଗହଂ ନ ହୋତୀତି ଦୀପେତି ''ୱୀରିୟମୟସରୀରା ୱିୟା''ତି ଇମିନା, ଇଧାପି ମୟସଦ୍ଦୋ ସକତ୍ଥେୟେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ସୱିଗ୍ଗହୱୀରିୟସଦିସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସୱିଗ୍ଗହଂ ଚେ ୱୀରିୟଂ ନାମ ସିୟା, ତେ ଚସ୍ସ ପୁତ୍ତା ତଂସଦିସାୟେୱ ଭୱେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଅୟମେୱ ଚତ୍ଥୋ ଆଚରିୟେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୮) ଅନୁମତୋ। ମହାପଦାନଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଧୀରଙ୍ଗଂ ରୂପମେତେସନ୍ତି ଧୀରଙ୍ଗରୂପା, ୱୀରିୟଜାତିକା ୱୀରିୟସଭାୱା ୱୀରିୟମୟା ଅକିଲାସୁନୋ ଅହେସୁଂ, ଦିୱସମ୍ପି ଯୁଜ୍ଝନ୍ତା ନ କିଲମନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୪) ତଦେତଂ ରୂପସଦ୍ଦସ୍ସ ସଭାୱତ୍ଥତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଧ ଚେୱ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ''ଧିତଙ୍ଗରୂପା''ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ୱୀରିୟତ୍ଥୋପି ହି ଧିତିସଦ୍ଦୋ ହୋତି ''ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ, ଦିଟ୍ଠଂ ସୋ ଅତିୱତ୍ତତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧।୫୭) ଧିତିସଦ୍ଦୋ ୱିୟ। କତ୍ଥଚି ପନ ''ୱୀରଙ୍ଗ''ନ୍ତି ପାଠୋୱ ଦିଟ୍ଠୋ। ଯଥା ରୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଗହେତବ୍ବଂ।

ନନୁ ଚ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପଟିସେନା ନାମ ନତ୍ଥି, ଯ'ମସ୍ସ ପୁତ୍ତା ପମଦ୍ଦେୟ୍ୟୁଂ, ଅଥ କସ୍ମା ''ପରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ ''ସଚେ''ତିଆଦିମାହ, ପରସେନା ହୋତୁ ୱା, ମା ୱା, ''ସଚେ ପନ ଭୱେୟ୍ୟା''ତି ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତେନ ତେସଂ ଏୱମାନୁଭାୱତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ''ପରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନା''ତି ୱୁତ୍ତେପି ପରସେନଂ ପମଦ୍ଦିତୁଂ ସମତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ପକରଣତୋପି ଅତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାୟମାନତ୍ତା, ଯଥା ''ସିକ୍ଖମାନେନ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁନା ଅଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ପରିପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ପରିପଞ୍ହିତବ୍ବ''ନ୍ତି (ପାଚି। ୪୩୪) ଏତସ୍ସ ପଦଭାଜନୀୟେ (ପାଚି। ୪୩୬) ''ସିକ୍ଖିତୁକାମେନା''ତି ଅତ୍ଥଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଂ ପରିମଦ୍ଦିତୁଂ ସମତ୍ଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତେ ପରସେନଂ ପମଦ୍ଦନ୍ତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ପମଦ୍ଦନସମତ୍ଥା ଏୱ ହୋନ୍ତି । ଏୱମଞ୍ଞତ୍ରପି ଯଥାରହଂ। ପରସେନଂ ପମଦ୍ଦନାୟ ସମତ୍ଥେନ୍ତୀତି ପରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୀତିପି ୱଦନ୍ତି।

ପୁବ୍ବେ କତୂପଚିତସ୍ସ ଏତରହି ୱିପଚ୍ଚମାନକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରତରଂ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସମୁଦାଗତଂ ପୟୋଗସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଧମ୍ମେନା''ତି ପଦସ୍ସ ''ପାଣୋନ ହନ୍ତବ୍ବୋତିଆଦିନା ପଞ୍ଚସୀଲଧମ୍ମେନା''ତି ଅତ୍ଥମାହ। ଅୟଞ୍ହି ଅତ୍ଥୋ ''ଯେ ଖୋ ପନାନନ୍ଦ ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଦିସାୟ ପଟିରାଜାନୋ, ତେ ରାଜାନଂ ମହାସୁଦସ୍ସନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏୱମାହଂସୁ 'ଏହି ଖୋ ମହାରାଜ, ସ୍ୱାଗତଂ ତେ ମହାରାଜ, ସକଂ ତେ ମହାରାଜ, ଅନୁସାସ ମହାରାଜା'ତି। ରାଜା ମହାସୁଦସ୍ସନୋ ଏୱମାହ 'ପାଣୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବୋ, ଅଦିନ୍ନଂ ନ ଆଦାତବ୍ବଂ, କାମେସୁ ମିଚ୍ଛା ନ ଚରିତବ୍ବା, ମୁସା ନ ଭଣିତବ୍ବା, ମଜ୍ଜଂ ନ ପାତବ୍ବଂ, ଯଥାଭୁତ୍ତଞ୍ଚ ଭୁଞ୍ଜଥା'ତି। ଯେ ଖୋ ପନାନନ୍ଦ ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଦିସାୟ ପଟିରାଜାନୋ, ତେ ରଞ୍ଞୋ ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ଅନୁୟନ୍ତା ଅହେସୁ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪) ଆଗତଂ ରଞ୍ଞୋ ୱାଦଧମ୍ମଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ''ଅଦଣ୍ଡେନ ଅସତ୍ଥେନା''ତି ଇଦମ୍ପି ୱିସେସନୱଚନଂ ସୁସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଅଞ୍ଞାସୁପି ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୬; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୬।୩; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୨୩) ଅୟମେୱତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ମହାପଦାନଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ଅଦଣ୍ଡେନାତି ଯେ କତାପରାଧେ ସତ୍ତେ ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତେ ଧନଦଣ୍ଡେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତି ନାମ, ଯେ ଛେଜ୍ଜଭେଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସନ୍ତି, ତେ ସତ୍ଥଦଣ୍ଡେନ। ଅୟଂ ପନ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଦଣ୍ଡଂ ପହାୟ ଅଦଣ୍ଡେନ ଅଜ୍ଝାୱସତି। ଅସତ୍ଥେନାତି ଯେ ଏକତୋଧାରାଦିନା ସତ୍ଥେନ ପରଂ ୱିହେସନ୍ତି, ତେ ସତ୍ଥେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତି ନାମ। ଅୟଂ ପନ ସତ୍ଥେନ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାୟପି ପିୱନମତ୍ତଂ ଲୋହିତଂ କସ୍ସଚି ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଧମ୍ମେନେୱ, 'ଏହି ଖୋ ମହାରାଜା'ତି ଏୱଂ ପଟିରାଜୂହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତାଗମନୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ପଥୱିଂ ଅଭିୱିଜିନିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝାୱସତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ୱସତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୪) ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେତଂ ''ଧମ୍ମେନା''ତି ପଦସ୍ସ ''ପୁବ୍ବେ କତୂପଚିତେନ ଏତରହି ୱିପଚ୍ଚମାନକେନ ଯେନ କେନଚି ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମେନା''ତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ହି ''ଧମ୍ମେନ ପଟିରାଜୂହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତାଗମନୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ପଥୱିଂ ଅଭିୱିଜିନିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝାୱସତୀ''ତି। ଆଚରିୟେନପି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୮) ୱୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମେନାତି କତୂପଚିତେନ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମେନ। ତେନ ହି ସଞ୍ଚୋଦିତା ପଥୱିୟଂ ସବ୍ବରାଜାନୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ''ସ୍ୱାଗତଂ ତେ ମହାରାଜା''ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ରଜ୍ଜଂ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ନିୟ୍ୟାତେନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ ଇମଂ ପଥୱିଂ ସାଗରପରିୟନ୍ତଂ ଅଦଣ୍ଡେନ ଅସତ୍ଥେନ ଧମ୍ମେନ ଅଭିୱିଜିୟ ଅଜ୍ଝାୱସତୀ''ତି, ତେନପି ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି, ତସ୍ମା ଉଭୟଥାପି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତପୂରଣାଦିପୟୋଗସମ୍ପତ୍ତିମନ୍ତରେନ ହି ପୁବ୍ବେ କତୂପଚିତକମ୍ମେନେୱ ଏୱମଜ୍ଝାୱସନଂ ନ ସମ୍ଭୱତି, ତଥା ପୁବ୍ବେ କତୂପଚିତକମ୍ମମନ୍ତରେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତପୂରଣାଦିପୟୋଗସମ୍ପତ୍ତିୟା ଏୱାତି।

ଏୱଂ ଏକଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ କଥେତ୍ୱା ଦୁତିୟଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ କଥେତୁଂ ଯଦେତଂ ''ସଚେ ଖୋ ପନା''ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଅନୁତ୍ତାନମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅରହଂ…ପେ… ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋତି ଏତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ । ଯସ୍ମା ରାଗାଦୟୋ ସତ୍ତ ପାପଧମ୍ମା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚ ତେ ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଛାଦେତ୍ୱା ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିୱାରେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ଇଧ ଛଦସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି ''ରାଗଦୋସା''ତିଆଦିନା। ଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତୋ ଅଞ୍ଞେନ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତେନ ସହ ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପନ ୱିସେସେନ ସତ୍ତାନଂ ଛଦନତୋ, ପରମସାୱଜ୍ଜତ୍ତା ଚ ୱିସୁଂ ଗହିତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ "ସବ୍ବେ ତେ ଇମେହେୱ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୟା ୱତ୍ଥୂହି ଅନ୍ତୋଜାଲୀକତା, ଏତ୍ଥ ସିତାୱ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜମାନା ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତୀ"ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୪୬)। ତଥା ମୁୟ୍ହନଟ୍ଠେନ ମୋହୋ, ଅୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ଅୱିଜ୍ଜାତି ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ଅଞ୍ଞାଣମେୱ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହିସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାପି ଛଦନତ୍ଥୋ କଥିତୋ "ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି, ୟଂ ମୋହୋ ସହତେ ନର"ନ୍ତି, (ମହାନି। ୫, ୧୫୬, ୧୯୫) "ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, ୱେୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀ"ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୩୯; ଚୂଳନି। ପାରାୟନୱଗ୍ଗ।୨) ଚ। ଏୱଂ ରାଗଦୋସାଦୀନମ୍ପି ଛଦନତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ମହାପଦାନଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩) ପନ ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିକିଲେସତଣ୍ହାୱସେନ ସତ୍ତ ପାପଧମ୍ମା ଗହିତା। ତତ୍ର ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ, ତଣ୍ହାୟନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାତି ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ଲୋଭୋ ଏୱ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହିସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାପି ଛଦନତ୍ଥୋ ଏକନ୍ତିକୋୱ। ୟଥାହ "ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି, ୟଂ ରାଗୋ ସହତେ ନର"ନ୍ତି, "କାମନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା, ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତା"ତି (ଉଦା। ୯୪) ଚ, କିଲେସଗ୍ଗହଣେନ ଚ ୱୁତ୍ତାୱସିଟ୍ଠା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦୟୋ ୱୁତ୍ତା।

ସତ୍ତହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେତି ହେତୁଗବ୍ଭୱଚନଂ, ସତ୍ତହି ପାପଧମ୍ମେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା କିଲେସୱସେନ ଅନ୍ଧକାରେ ଲୋକେତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଛଦନନ୍ତି ସତ୍ତପାପଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ଛଦନଂ। ୱିୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ୱିୱଟ୍ଟଂ କତ୍ୱା ୱିଗମେତ୍ୱା। ତଦେୱ ପରିୟାୟନ୍ତରେନ ୱୁତ୍ତଂ "ସମନ୍ତତୋ ସଞ୍ଜାତାଲୋକୋ ହୁତ୍ୱା"ତି। କିଲେସଛଦନୱିଗମୋ ଏୱ ହି ଆଲୋକୋ, ଏତେନ ୱିୱଟ୍ଟୟିତବ୍ବୋ ୱିଗମେତବ୍ବୋତି ୱିୱଟ୍ଟୋ, ଛାଦେତି ପଟିଚ୍ଛାଦେତୀତି ଛଦୋ, ୱିୱଟ୍ଟୋ ଛଦୋ ଅନେନାତି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା,ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ ୱାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଅୟଞ୍ହି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦସଦ୍ଦୋ ଦଳ୍ହଧମ୍ମପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମସଦ୍ଦାଦୟୋ ୱିୟ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ଆକାରନ୍ତୋ, ଓକାରନ୍ତୋ ଚ ହୋତି। ତଥା ହି ମହାପଦାନଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ "ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିକିଲେସତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ଛଦନଂ ଆୱରଣଂ ୱିୱଟଂ ୱିଦ୍ଧଂସିତଂ ୱିୱଟକଂ ଏତେନାତି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ, 'ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା'ତିପି ପାଠୋ, ଅୟମେୱତ୍ଥୋ"ତି, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩) ତସ୍ସା ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନିୟମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ "ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦାତି ଓକାରସ୍ସ ଆକାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ"ତି। ସଦ୍ଦୱିଦୂ ପନ "ଆଧନ୍ୱାଦିତୋତି ଲକ୍ଖଣେନ ସମାସନ୍ତଗତେହି ଧନୁସଦ୍ଦାଦୀହି କ୍ୱଚି ଆପଚ୍ଚୟୋ"ତି ୱତ୍ୱା "କଣ୍ଡିୱଧନ୍ୱା, ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମା, ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା"ତି ପୟୋଗମୁଦାହରନ୍ତି।

କସ୍ମା ପଦତ୍ତୟମେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁୟୋଗଂ ହେତାଲଙ୍କାରନୟେନ ପରିହରନ୍ତୋ "ତତ୍ଥା"ତିଆଦିମାହ, ତତ୍ଥାତି ଚ ତୀସୁ ପଦେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ପୂଜାୱିସେସଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଅରହତୀତି ଅରହନ୍ତି ଅତ୍ଥେନ ପୂଜାରହତା ୱୁତ୍ତା। ୟସ୍ମା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ପୂଜାରହତାତି ତସ୍ସା ପୂଜାରହତାୟ ହେତୁ ୱୁତ୍ତୋ। ସୱାସନସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନପୁବ୍ବକତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ବୁଦ୍ଧତ୍ତହେତୁଭୂତା ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦତା ୱୁତ୍ତା। କମ୍ମାଦିୱସେନ ତିୱିଧଂ ୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ରାଗାଦିୱସେନ ସତ୍ତୱିଧୋ ଛଦୋ ଚ ୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା, ୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦେହି ୱିଗତୋ, ୱିଗତା ୱା ୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା ୟସ୍ମାତି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ,ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା ୱା, ଦ୍ୱନ୍ଦପୁବ୍ବକୋ ପନ ୱି-ସଦ୍ଦୋ ଉଭୟତ୍ଥ ୟୋଜେତବ୍ବୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ୱିୱଟ୍ଟୋ ଚ ୱିଚ୍ଛଦୋ ଚା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମ୍ପି ୱଦନ୍ତି "ୱିୱଟ୍ଟୋ ଚ ସୋ ୱିଚ୍ଛଦୋ ଚାତି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ, ଉତ୍ତରପଦେ ପୁବ୍ବପଦଲୋପୋତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୀ"ତି। "ଅରହଂ ୱଟ୍ଟାଭାୱେନା"ତି ଇଦଂ କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା, କିଲେସାରୀନଂ ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସାରାନଞ୍ଚ ହତତ୍ତା, ପାପକରଣେ ଚ ରହାଭାୱାତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି ଫଲେନ ହେତାନୁମାନଦସ୍ସନଂ – ୟଥା ତଂ ଧୂମେନ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ, ଉଦକୋଘେନ ଉପରି ୱୁଟ୍ଠିୟା, ଏତେନ ଚ ଅତ୍ଥେନ ଅରହଭାୱୋ ହେତୁ, ୱଟ୍ଟାଭାୱୋ ଫଲନ୍ତି ଅୟଂ ଆଚରିୟମତି। "ପଚ୍ଚୟାଦୀନଂ, ପୂଜାୱିସେସସ୍ସ ଚ ଅରହତ୍ତା"ତି ପନ ହେତୁନା ଫଲାନୁମାନଦସ୍ସନମ୍ପି ସିୟା ୟଥା ତଂ ଅଗ୍ଗିନା ଧୂମସ୍ସ, ଉପରି ୱୁଟ୍ଠିୟା ଉଦକୋଘସ୍ସ। "ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଛଦନାଭାୱେନା"ତି ଇଦଂ ପନ ହେତୁନା ଫଲାନୁମାନଦସ୍ସନଂ ସୱାସନସବ୍ବକିଲେସଚ୍ଛଦନାଭାୱପୁବ୍ବକତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ହି ୱିଚ୍ଛଦତା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱୋ। "ୱିୱଟ୍ଟୋ ଚ ୱିଚ୍ଛଦୋ ଚା"ତି ଇଦଂ ହେତୁଦ୍ୱୟଂ। କାମଞ୍ଚ ଆଚରିୟମତିୟା ଫଲେନ ହେତୁଅନୁମାନଦସ୍ସନେ ୱିୱଟ୍ଟତା ଫଲମେୱ ହୋତି, ହେତୁଅନୁମାନଦସ୍ସନସ୍ସ, ପନ ତଥାଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ହେତୁଭାୱତୋ ହେତୁୟେୱ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ପଦତ୍ତୟୱଚନେ ହେତାଲଙ୍କାରନୟେନ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱସେନପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଦୁତିୟେନା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦୁତିୟେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନାତି "ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତସ୍ସ ୱେସାରଜ୍ଜାନି, ୟେହି ୱେସାରଜ୍ଜେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ତଥାଗତୋ ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତି, ପରିସାସୁ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତୀ"ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୪।୮; ମ। ନି। ୧।୧୫୦) ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତକ୍କମେନ ଦୁତିୟଭୂତେନ "ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ 'ଇମେ ଆସୱା ଅପରିକ୍ଖୀଣା'ତି, ତତ୍ର ୱତ ମଂ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ମାରୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା କୋଚି ୱା ଲୋକସ୍ମିଂ ସହ ଧମ୍ମେନ ପଟିଚୋଦେସ୍ସତୀତି ନିମିତ୍ତମେତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ନ ସମନୁପସ୍ସାମି, ଏତମହଂ ଭିକ୍ଖୱେ ନିମିତ୍ତଂ ଅସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଖେମପ୍ପତ୍ତୋ ଅଭୟପ୍ପତ୍ତୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ୱିହରାମୀ"ତି ପରିଦୀପିତେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନ। ପୁରିମସିଦ୍ଧୀତି ପୁରିମସ୍ସ "ଅରହ"ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ଅରହତ୍ତସିଦ୍ଧି, ଦୁତିୟୱେସାରଜ୍ଜସ୍ସ ତଦତ୍ଥଭାୱତୋ ତେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ 'ଇମେ ଆସୱା ଅପରିକ୍ଖୀଣା' ତି"ଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱ ହି ଦୁତିୟୱେସାରଜ୍ଜଂ "କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ "ଅରହ"ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି । ତତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାୟତି "ୟଥା ଦୁତିୟେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନ ପୁରିମସିଦ୍ଧି, ଏୱଂ ପୁରିମେନପି ଅତ୍ଥେନ ଦୁତିୟୱେସାରଜ୍ଜସିଦ୍ଧୀ"ତି।

ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଇମିନା ନଯେନ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱସେନ ପଦଉଯଓଚନେ ପଯୋଜନଦସ୍ସନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ଇତରଥା ହି କିଞ୍ଚିପଯୋଜନାଭାୱତୋ ଇଦଂଯେୱ ୱଚନଂ ଇଧ ଅୱତ୍ତଙ୍କଂ ସିଯାତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ପଠମେନାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଠମଭୂତେନ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ 'ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା'ତି, ତତ୍ର...ପେ... ୱିହରାମୀ''ତି ପରିଦୀପିତେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନ। ଦୁତିଯସିଦ୍ଧୀତି ଦୁତିଯସ୍ସ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧତ୍ତସିଦ୍ଧି ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥଭାୱତୋ। ତତିଯଚତୁତ୍ଥେହୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତତିଯଚତୁତ୍ଥଭୂତେହି ''ଯେ ଖୋ ପନ ତେ ଅନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ପଟିସେୱତୋ ନାଲଂ ଅନ୍ତରାଯାଯାତି, ତତ୍ର...ପେ... ୱିହରାମୀ''ତି ଚ ''ଯସ୍ସ ଖୋ ପନ ତେ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ସୋ ନ ନିଯ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି, ତତ୍ର...ପେ... ୱିହରାମୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୮; ମ। ନି। ୧।୧୫୦) ଚ ପରିଦୀପିତେହି ୱେସାରଜ୍ଜେହି। ତତିଯସିଦ୍ଧୀତି ତତିଯସ୍ସ ''ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦତ୍ଥସିଦ୍ଧି ତେହି ତସ୍ସ ପାକଟଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯାଥାୱତୋ ଅନ୍ତରାଯିକନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମାପଦେସେନ ହି ସତ୍ଥୁ ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦଭାୱୋ ଲୋକେ ପାକଟୋ ଅହୋସୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୮) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦଭାୱେନେୱ ଅନ୍ତରାଯିକନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମଦେସନାସିଦ୍ଧିତୋ ''ତତିଯେନ ତତିଯଚତୁତ୍ଥସିଦ୍ଧୀ''ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଏୱଂ ପଦଉଯଓଚନେ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱସେନ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଚକ୍କଉଯଓସେନପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପୁରିମଞ୍ଚା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଉପନ୍ଯାସତ୍ଥୋ। ପୁରିମଂ ''ଅରହ''ନ୍ତି ପଦଂ ଭଗୱତୋ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଫଲଉଯଞ୍ଜାଣସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ସାଧେତି କିଲେସାରୀନଂ, ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଅରାନଞ୍ଚ ହତଭାୱଦୀପନତୋ। ଦୁତିଯଂ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ପଦଂ ଆସଯାନୁସଯୈନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞ୍ଜାଣସଙ୍ଖାତଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍କଂ ସାଧେତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସେୱ ତଂସମ୍ଭୱତୋ। ତଦେତଞ୍ହି ଞାଣଦ୍ୱଯଂ ସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ନ ସମ୍ଭୱତି। ତତିଯଂ ''ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା''ତି ପଦଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁଂ ସାଧେତି ସୱାସନସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନଦୀପନତୋ। ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ହି ୱତ୍ୱା ''ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦା''ତି ୱଚନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ସୱାସନସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନଂ ୱିଭାୱେତୀତି। ''ଅହଂ ଖୋ ପନ ତାତ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ମନ୍ତାନଂ ଦାତା''ତି ଇଦଂ ଅପ୍ପଧାନଂ, ''ତ୍ୱଂ ମନ୍ତାନଂ ପଟିଗ୍ଗହେତା''ତି ଇଦମେୱ ପଧାନଂ ସମୁତ୍ତେଜନାୱଚନନ୍ତି ସନ୍ଧାଯ ''ତ୍ୱଂ ମନ୍ତାନଂ ପଟିଗ୍ଗହେତାତି ଇମିନା'ସ୍ସ ମନ୍ତେସୁ ସୂରଭାୱଂ ଜନେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନେ ୱିସଦଞ୍ଞାଣତାସଙ୍ଖାତଂ ସୂରଭାୱଂ ଜନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୫୯।ଏୱଂଭୋତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ନିପାତୋ, ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଞ୍ଚେତ୍ଥ ତଥା ମଯଂ ତଂ ଭୱନ୍ତଂ ଗୋତମଂ ୱେଦିସ୍ସାମ, ତ୍ୱଂ ମନ୍ତାନଂ ପଟିଗ୍ଗହେତାତି ଚ ଏୱଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ପୋକ୍ଖରସାତିନୋ ୱଚନସ୍ସ ସମ୍ପଟିଗ୍ଗହୋ। ''ତସ୍ସେତ୍ତୋ''ତିଆଦିନାପି ହି ତଦେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ''ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୋକ୍ଖରସାତିସ୍ସ ପଟିସ୍ସୁତ୍ୱା''ତି, ତଂ ପନେସ ଆଚରିଯସ୍ସ ସମୁତ୍ତେଜନାଯ ଲକ୍ଖଣେସୁ ୱିଗତସମ୍ମୋହଭାୱେନ ବୁଦ୍ଧମନ୍ତେ ସମ୍ପସ୍ସମାନତ୍ତା ୱଦତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋପୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ତାଯାତି ତାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ସମୁତ୍ତେଜନାଯା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୯) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଧୁନା ପନ ପୋତ୍ଥକେସୁ ''ତାଯ ଆଚରିଯକଥାଯା''ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ଅତ୍ଥତୋ ଚେସ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋଯେୱ। ମନ୍ତେସୁ ସତିସମ୍ପୁପ୍ପାଦିକା ହି କଥା ସମୁତ୍ତେଜନାତି।

ଅଯାନଭୂମିନ୍ତି ଯାନସ୍ସ ଅଭୂମିଂ, ଯାନେନ ଯାତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଟ୍ଠାନଭୂତଂ, ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସପି ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାପମାଣତୋ ୱିସେସେନ ଗହେତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯେ''ତି। ସବ୍ବେସମାଚିଣ୍ଣୱସେନ ପଠମନଯଂ ୱତ୍ୱା ପଧାନିକାନମେୱ ଆୱେଣିକାଚିଣ୍ଣୱସେନ ଦୁତିଯନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଦିୱାପଧାନିକାତି ଦିୱାପଧାନାନୁଯୁଞ୍ଜନକା, ଦିୱସଭାଗେ ସମଣଧମ୍ମକରଣତ୍ଥଂ ତେ ଏୱଂ ଚଙ୍କମନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ତାଦିସାନଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ''ପରିୱେଣତୋ ପରିୱେଣମାଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପପଞ୍ଚୋ ହୋତି, ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ପୱିସିସ୍ସାମୀ''ତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ ତଦୁପସଙ୍କମନାଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ସୋ କିରା''ତିଆଦିମାହ।

୨୬୦। ଅଭିଞ୍ଞାତକୁଲେ ଜାତୋ ଅଭିଞ୍ଞାତକୋଲଞ୍ଞୋ। କାମଞ୍ଚ ୱକ୍ଖମାନନଯେନ ପୁବ୍ବେ ଅମ୍ବଟ୍ଠକୁଲମପଞ୍ଞାତଂ, ତଦା ପନ ପଞ୍ଞାତନ୍ତି ଆହ ''ତଦା କିରା''ତିଆଦି। ରୂପଜାତିମନ୍ତକୁଲାପଦେସେହୀତି ''ଅଯମୀଦିସୋ''ତି ଅପଦିସନହେତୁଭୂତେହି ଚତୂହି ରୂପଜାତିମନ୍ତକୁଲେହି। ଯେନ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଚିନ୍ତଯିଂସୁ, ତଦଧିପ୍ପାଯଂ ଆୱି କାତୁଂ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ୱିସେସତୋ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ଭାସିତୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ସନ୍ଧାଯା''ତି ଇମିନା। ଏୱମୀଦିସେସୁ।

ଅତୁରିତୋତି ଅୱେଗାଯନ୍ତୋ, ''ଅତୁରନ୍ତୋ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। କଥଂ ପୱିସନ୍ତୋ ଅତରମାନୋ ପୱିସତି ନାମାତି ଆହ ''ସଣିକ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଦପ୍ପମାଣଟ୍ଠାନେତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଅନ୍ତରେ ମୁଟ୍ଠିରତନପମାଣଟ୍ଠାନେ। ସିନ୍ଦୁୱାରୋ ନାମ ଏକୋ ପୁପ୍ଫୂପଗରୁକ୍ଖୋ, ଯସ୍ସ

ସେତଂ ପୁପ୍ଫଂ ହୋତି, ଯୋ ‘‘ନିଗ୍ଗୁଣ୍ଡୀ’’ ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ପମୁଖନ୍ତି ଗନ୍ଧକୁଟିଗବ୍ଭପମୁଖଂ। ‘‘କୁଞ୍ଚିକଛିଦ୍ଦସମୀପେ’’ତି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱାରଂ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୬୧।‘‘ଦାନଂ ଦଦମାନେହୀ’’ତି ଇମିନା ପାରମିତାନୁଭାୱେନ ସଯମେୱ ଦ୍ୱାରୱିୱରଣଂ ଦସ୍ସେତି।

ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦିଂସୂତି ଏତ୍ଥ ସମତ୍ଥେନ ସଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱିଞ୍ଞାଯମାନଂ ଭଗୱତୋ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଠମଂ ପୱତ୍ତମୋଦତାସଙ୍ଖାତଂ ନେଯ୍ୟତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦିମାହ। ଭଗୱାପି ହି ‘‘କଚ୍ଚି ଭୋ ମାଣୱା ଖମନୀଯଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ତେହି ମାଣୱେହି ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବଭାସିତାଯ ପଠମଞ୍ଞେୱ ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସି। ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦାତି ଭଗୱତୋ ତଦନୁକରଣେନ ସମଂ ପୱତ୍ତସଂସନ୍ଦନା। ତଦତ୍ଥଂ ସହ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀତୋଦକଂ ୱିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପରମନିବ୍ବୁତକିଲେସଦରଥତାଯ ଭଗୱତୋ ସୀତୋଦକସଦିସତା, ଅନିବ୍ବୁତକିଲେସଦରଥତାଯ ଚ ମାଣୱାନଂ ଉଣ୍ହୋଦକସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସମ୍ମୋଦିତନ୍ତି ସଂସନ୍ଦିତଂ। ମୁଦସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ସଂସନ୍ଦନେଯେୱ, ନ ପାମୋଜ୍ଜେ, ଏୱଞ୍ଚ କ୍ୱ ଯଥାୱୁତ୍ତୌପମାୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକୀଭାୱ’’ନ୍ତି, ସମ୍ମୋଦନକିରିଯାଯ ସମାନତଂ ଏକରୂପତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଖମନୀଯନ୍ତି ‘‘ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାରଂ ସରୀରଯନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ସଭାୱତୋ ଦୁସ୍ସହଂ କଚ୍ଚି ଖମିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଯାପନୀଯନ୍ତି ଆହାରାଦିପଚ୍ଚଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିକଂ ଚିରପ୍ପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତାଯ ଯାପନାଯ କଚ୍ଚି ଯାପେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ, ସୀସରୋଗାଦିଆବାଧାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାବାଧଂ, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଜୀୱିକାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ, ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣେ ଉଟ୍ଠାନସୁଖତାଯ କଚ୍ଚି ଲହୁଟ୍ଠାନଂ, ତଦନୁରୂପବଲଯୋଗତୋ କଚ୍ଚି ବଲଂ, ସୁଖୱିହାରଫଲସବ୍ଭାୱେନ କଚ୍ଚିଫାସୁୱିହାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ କଚ୍ଚି-ସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବଲପ୍ପତ୍ତା ପୀତି ପୀତିଯେୱ। ତରୁଣା ପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ। ସମ୍ମୋଦନଂ ଜନେତି କରୋତୀତି ସମ୍ମୋଦନିକଂ, ତଦେୱ ସମ୍ମୋଦନିଯଂ କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା। ସମ୍ମୋଦେତବ୍ବତୋ ସମ୍ମୋଦନୀଯନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସମ୍ମୋଦିତୁଂ ଯୁତ୍ତଭାୱତୋ’’ତି ଇମିନା। ଏୱଂ ଆଚରିଯେହି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମୋଦିତୁଂ ଅରହତୀତି ସମ୍ମୋଦନିକଂ, ତଦେୱ ସମ୍ମୋଦନିଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଇମମତ୍ଥମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସାରେତୁ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତେତୁ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ସରିତବ୍ବଭାୱତୋତି ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବଭାୱତୋ। ‘‘ସାରେତୁଂ ଅରହତୀ’’ତି ଅତ୍ଥେ ଯଥାପଦଂ ଦୀଘେନ ‘‘ସାରଣୀଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସରିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥେ ପନ ‘‘ସରଣୀଯ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ‘‘ସାରଣୀଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ଥମତ୍ତତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋତି ଆପାଥମଧୁରତ୍ତମାହ, ଅନୁସ୍ସରିଯମାନସୁଖତୋତି ୱିମଦ୍ଦରମଣୀଯତ୍ତଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱେନ ତସ୍ସା କଥାଯ ୱଚନଚାତୁରିଯଂ, ଅତ୍ଥପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିରୁପକ୍କିଲେସତ୍ତଂ। ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହୀତି ଅନେକେହି କାରଣେହି।

ଅପସାଦେସ୍ସାମୀତି ମଙ୍କୁଂ କରିସ୍ସାମି। ଉଭୋସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସାଟକଂ ଆସଜ୍ଜେତ୍ୱା କଣ୍ଠେ ଓଲମ୍ବନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘କଣ୍ଠେ ଓଲମ୍ବିତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁସ୍ସକଣ୍ଣଂ ଗହେତ୍ୱାତି ନିୱତ୍ଥସାଟକସ୍ସ କୋଟିଂ ଏକେନ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା। ଚଙ୍କମିତୁମାରୁହନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଚଙ୍କମଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ଧାତୁସମତାତି ରସାଦିଧାତୂନଂ ସମାୱତ୍ଥତା, ଅରୋଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାସାଦିକନ୍ତି ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ ‘‘ଗତଗତଟ୍ଠାନେ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପାସାଦିକତ୍ତା’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ପସାଦାୱହତ୍ତାତି, ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନବହୁମାନା’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପ୍ପଣ୍ଡନକଥନ୍ତି ଅୱହସିତବ୍ବତାଯୁତ୍ତକଥଂ। ‘‘ଅନାଚାରଭାୱସାରଣୀଯ’’ନ୍ତି ତସ୍ସ ୱିସେସନଂ, ଅନାଚାରଭାୱେନ ସାରଣୀଯଂ ‘‘ଅନାଚାରୋ ୱତାଯ’’ନ୍ତି ସରିତବ୍ବକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୬୨। କାତୁଂ ଦୁକ୍କରମସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ କିଚ୍ଚମଯଂ ଆରଭୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭୱଗ୍ଗଂ ଗହେତୁକାମୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଞ୍ହେତଂ ସଦେୱକେନପି ଲୋକେନ, ଯଦିଦଂ ଭଗୱତୋ ଅପସାଦନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠାନେ ୱାଯମତୀ’’ତି। ହନ୍ଦ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେମୀତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠାନେ ୱାଯମନ୍ତୋପି ଅଯଂ ବାଲୋ ‘‘ମଯି କିଞ୍ଚି ଅକଥେନ୍ତେ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଉତ୍ତରି କଥେତୁମ୍ପି ନ ୱିସହତୀ’’ତି ମାନମେୱ ପଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, କଥେନ୍ତେ ପନ କଥାପସଙ୍ଗେନସ୍ସ ଜାତିଗୋତ୍ତେ ୱିଭାୱିତେ ମାନନିଗ୍ଗହୋ ଭୱିସ୍ସତି, ‘‘ହନ୍ଦ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେମୀ’’ତି ଭଗୱା ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ମାଣୱଂ ଏତଦୱୋଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଚାରସମାଚାରସିକ୍ଖାପନେନ ଆଚରିଯା, ତେସଂ ପନ ଆଚରିଯାନଂ ପକଟ୍ଠା ଆଚରିଯାତି ପାଚରିଯା ଯଥା ‘‘ପପିତାମହୋ’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆଚରିଯେହି ଚ ତେସଂ ଆଚରିଯେହି ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଠମଇବ୍ଭୱାଦୱଣ୍ଣନା

୨୬୩। କିଞ୍ଚାପି ‘‘ସଯାନୋ ୱା’’ତିଆଦିୱଚନଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ମାନୱସେନ ପନ ଯୁଗଗ୍ଗାହଂ କରୋନ୍ତୋ ୱଦତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କାମଂ ତୀସୂ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତୀସୁ ଇରିଯାପଥେସୂତି ଠାନଗମନନିସଜ୍ଜାସୁ। ତେସ୍ୱେୱ ହି ଆଚରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଲ୍ଲପିତୁମରହତି, ନ ତୁ ସଯନେ

ଗରୁକରଣୀଯାନଂ ସଯାନାନମ୍ପି ସମ୍ମୁଖା ଗରୁକାରେହି ସଯନସ୍ସ ଅକତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ। କଥାସଲ୍ଲାପନ୍ତି କଥାୱସେନ ଯୁଗଗ୍ଗାହକରଣତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲପନଂ। ସଯାନେନ ହି ଆଚରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଯାନସ୍ସ କଥା ନାମ ଆଚାରୋ ନ ହୋତି, ତଥାପେତଂ ଇତରେହି ସଦିସଂ କତ୍ୱା କଥନଂ ଇଧ କଥାସଲ୍ଲାପୋ।

ଯଂ ପନେତଂ ‘‘ସଯାନୋ ୱା ହି ଭୋ ଗୋତମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସଯାନେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଲ୍ଲପିତୁମରହତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସଲ୍ଲାପସ୍ସ ଅନାଚାରଭାୱୱିଭାୱନଂ ସତ୍ଥାରା ଅମ୍ବଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧିଂ କଥେନ୍ତେନ କତଂ, ତଂ ପାଳିୱସେନ ସଙ୍ଗୀତିମନାରୁଳ୍ହମ୍ପି ଅଗରହିତାଯ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ଯାୱଜ୍ଜତନା ସମାଭତନ୍ତି ‘‘ଯେ ଚ ଖୋ ତେ ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦିକାଯ ଉପରିପାଳିଯା ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତୋ କିରା’’ତିଆଦିମାହ। ଗୋରୂପନ୍ତି ଗୋ ନୂନ ରୂପକୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ରୂପସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ତବ୍ଭାୱୱୁତ୍ତିତୋ। ଯଦି ଅହୀଳେନ୍ତୋ ଭୱେଯ୍ଯ, ‘‘ମୁଣ୍ଡା ସମଣା’’ତି ୱଦେଯ୍ଯ, ହୀଳେନ୍ତୋ ପନ ଗରହତ୍ଥେନ କ-ସଦ୍ଦେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ‘‘ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକା’’ତି ୱଦତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇବ୍ଭାତି ଗହପତିକାତି ଅତ୍ଥମତ୍ତୱଚନଂ, ସଦ୍ଦତୋ ପନ ଇଭସ୍ସ ପଯୋଗୋ ଇଭୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତଂ ଇଭଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଇବ୍ଭା ଦ୍ୱିତ୍ତଂ କତ୍ୱା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ସୋଭନଂ ଗମନତୋ ଇଭସଙ୍ଖାତୋ ହତ୍ଥିୱାହନଭୂତୋ ପରସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ଅତ୍ତନୋ, ଏୱମେତେପି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୁସ୍ସୂସକା ସୁଦ୍ଦା ପରସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ଅତ୍ତନୋ, ତସ୍ମା ଇଭସଦିସପଯୋଗତାଯ ଇବ୍ଭାତି। ତେ ପନ କୁଟୁମ୍ବିକତାଯ ଘରୱାସିନୋ ଘରସାମିକା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଗହପତିକା’’ତି ଇମିନା।

କଣ୍ହାତି କଣ୍ହଜାତିକା। ଦ୍ୱିଜା ଏୱ ହି ସୁଦ୍ଧଜାତିକା, ନ ଇତରେତି ତସ୍ସାଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘କାଳକା’’ତି। ପିତାମହଭାୱେନ ଞାତିବନ୍ଧୱତ୍ତା ବନ୍ଧୁ। ତେନାହ ‘‘ପିତାମହୋତି ୱୋହରନ୍ତୀ’’ତି। ଅପଚାତି ପୁତ୍ତା। ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତାତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପୁବ୍ବପୁରିସା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା, ଅଯଂ ତେସଂ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ – ‘‘ଇବ୍ଭା କଣ୍ହା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ବନ୍ଧୁପାଦାପଚ୍ଚା’’ତି ୱଦନ୍ତୋ କୁଲୱସେନ ସମଣା ୱେସ୍ସକୁଲପରିଯାପନ୍ନା, ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପନ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପିଟ୍ଠିପାଦତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା, ନ ପକତିୱେସ୍ସା ୱିଯ ନାଭିତୋତି ଦସ୍ସେତୀତି, ଇଦଂ ପନସ୍ସ ‘‘ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା’’ତିଆଦିୱଚନତୋପି ଅତିୱିଯ ଅସମୱେକ୍ଖିତପୁବ୍ବୱଚନଂ ଚତୁୱଣ୍ଣପରିଯାପନ୍ନସ୍ସେୱ ସମଣଭାୱସମ୍ଭୱତୋ। ଅନିଯମେତ୍ୱାତି ଅୱିସେସେତ୍ୱା, ଅନୁଦ୍ଦେସିକଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ମାନମେୱ ନିସ୍ସାଯ କଥେସୀତି ମାନମେୱାପସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତୋ, ପରେ ଚ ୱମ୍ଭେନ୍ତୋ ‘‘ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକା’’ତିଆଦିୱଚନଂ କଥେସି। ଜାନାପେସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ତନୋ ଗୋତ୍ତପମାଣଂ ଯାଥାୱତୋ ୱିଭାୱନେନ ୱିଞ୍ଞାପେସ୍ସାମି। ଅତ୍ଥୋତି ହିତଂ, ଇଚ୍ଛିତୱତ୍ଥୁ ୱା, ତଂ ପନ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଗନ୍ତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥିକଂ ଯଥା ‘‘ଦଣ୍ଡିକୋ’’ତି। ଦୁତିଯସ୍ସପି ପୁଗ୍ଗଲୱାଚକସ୍ସ ତଦସ୍ସତ୍ଥିପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପଠମେନ ତଦାରମ୍ମଣିକଚିତ୍ତମେୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ ମାଣୱସ୍ସ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ଥିକମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥିକୱା ଯଥା ‘‘ଗୁଣୱା’’ତି।

‘‘ଯାଯେୱ ଖୋ ପନତ୍ଥାଯା’’ତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯେନେୱ ଖୋ ପନତ୍ଥେନା’’ତି ଇମିନା। ତେନେୱାହ ‘‘ତମେୱ ଅତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ପୁରିସଲିଙ୍ଗୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ସାଭାୱିକଲିଙ୍ଗତାଦସ୍ସନେନ ଇଧ ଅସାଭାୱିକଲିଙ୍ଗତାସିଦ୍ଧୀତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନଯୋ – ଯାଯ ଅତ୍ଥାଯାତି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନେୱ ତଦତ୍ଥେ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ, ଯସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋତି। ଅସ୍ସାତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞେସଂ ସନ୍ତିକଂ ଆଗତାନନ୍ତି ଗରୁଟ୍ଠାନିଯାନଂ ସନ୍ତିକମୁପଗତାନଂ ସାଧୁରୂପାନଂ। ୱତ୍ତନ୍ତି ତେସଂ ସମାଚିଣ୍ଣଂ। ପକରଣତୋଯେୱ ‘‘ଆଚରିଯକୁଲେ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି, ‘‘ଅୱୁସିତୱା’’ତି ଚ ଅସିକ୍ଖିତଭାୱୋଯେୱ ୱୋହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ତଂ ଚୀୱରଦାନଂ ତିଚୀୱରେନ ଅଚ୍ଛାଦେସୀତି। ତେନାହ ‘‘ଆଚରିଯକୁଲେ ଅୱୁସିତୱା ଅସିକ୍ଖିତୋ’’ତି। ଅସିକ୍ଖିତତ୍ତା ଏୱ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ, ‘‘ୱୁସିତମାନୀ’’ତି ଚ ପଦାପେକ୍ଖାଯ ଅପରିଯୋସିତୱଚନତ୍ତା ସମାନୋତି ପାଠସେସୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋୱ ସମାନୋ’’ତି ଇମିନା। ବାହୁସଚ୍ଚଞ୍ହି ନାମ ଯାୱଦେୱ ଉପସମତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତଦଭାୱତୋ ପନାଯଂ ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ଅୱୁସିତୱା ଅସିକ୍ଖିତୋ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଏୱମ୍ପି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ କାରଣଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କିମଞ୍ଞତ୍ର ଅୱୁସିତତ୍ତା’’ତି। ଇମମ୍ପି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦୀପେତି ‘‘ଏତସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦିନା। ଯଥାରୁତତୋ ପନ ଫରୁସୱଚନସମୁଦାଚାରେନ ଅନୁପସମକାରଣଦସ୍ସନମେତଂ। ତତ୍ରାଯଂ ଯୋଜନା – ‘‘କିମଞ୍ଞତ୍ର ଅୱୁସିତତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ କାରଣଂ ଏତସ୍ସ ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ ଫରୁସୱଚନସମୁଦାଚାରେ କାରଣନ୍ତି। ‘‘ଫରୁସୱଚନସମୁଦାଚାରେନା’’ତିପି ପାଠୋ, ତଥା ସମୁଦାଚାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ କାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମ୍ପି ଯୋଜେନ୍ତି – ଅୱୁସିତତ୍ତା ଅୱୁସିତଭାୱଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଠପେତ୍ୱା ଏତସ୍ସ ଏୱଂ ଫରୁସୱଚନସମୁଦାଚାରେ କାରଣଂ କିମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥୀତି। ପୁରିମଯୋଜନାୱେତ୍ଥ ଯୁତ୍ତତରା ଯଥାପାଠଂ ଯୋଜେତବ୍ବତୋ। ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ରା’’ତି ନିପାତଯୋଗତୋ ଅୱୁସିତତ୍ତାତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ତଦେୱ କାରଣଂ ସମତ୍ଥେତି ‘‘ଆଚରିଯକୁଲେ’’ତିଆଦିନା।

୨୬୪। କୋଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରସ୍ସ ୱସାନୁଗତଚିତ୍ତତାଯ ଅସକମନୋ। ମାନନିମ୍ମଦନତ୍ଥନ୍ତି ମାନସ୍ସ ନିମ୍ମଦନତ୍ଥଂ ଅଭିମଦ୍ଦନତ୍ଥଂ, ଅମଦନତ୍ଥଂ ୱା,

ମାନମଦଓିରହଣ୍ଡନ୍ତି ଅଣ୍ଡୋ। ଦୋସଂ ଉଗ୍ଗିଲେତ୍ୱାତି ସିନେହପାନେନ କିଲିନ୍ନଂ ୱାତପିତ୍ତସେମ୍ହଦୋସଂ ଉଦ୍ଧମନଂ କତ୍ୱା। ଗୋତ୍ତେନ ଗୋତ୍ତନ୍ତି ଅମ୍ବଟ୍ଠେନେୱ ଭଗୱତା ପୁଟ୍ଠେନ ୱୁତ୍ତେନ ସାୱଜ୍ଜେନ ପୁରାତନଗୋତ୍ତେନ ଅଧୁନା ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତଂ ଗୋତ୍ତଂ। କୁଲାପଦେସେନ କୁଲାପଦେସନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଉଗ୍ଘାପେତ୍ୱାତି ସାୱଜ୍ଜତୋ ଉଟ୍ଠହନଂ କତ୍ୱା, ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗୋତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ଆଦିପୁରିସୱସେନ, କୁଲାପଦେସୋ ପନ ତଦନ୍ୱଯେ ଉପ୍ପନ୍ନାଭିଞ୍ଞାତପୁରିସୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋ ଯଥା ''ଆଦିଚ୍ଚୋ ମାଘୱୋ''ତି। ସାକିଯାନଞ୍ହି ଆଦିଚ୍ଚଗୋତ୍ତଂ ଅଦିତିଯା ନାମ ଦେୱଧୀତାଯ ପୁତ୍ତଭୂତଂ ଆଦିପୁରିସଂ ପତି ହୋତି, ତଂ ''ଗୋତମଗୋତ୍ତ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଯଥାହ ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁତ୍ତେ –

''ଆଦିଚ୍ଚା ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ସାକିଯା ନାମ ଜାତିଯା;

ତମ୍ହା କୁଲା ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି, ନ କାମେ ଅଭିପତ୍ଥଯ''ନ୍ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୪୨୫);

ମାଘୱକୁଲଂ ପନ ତଦନ୍ୱଯେ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ ମଚଲଗାମିକପୁରିସଂ ପତି ହୋତୀତି। ଗୋତ୍ତମୂଲସ୍ସ ଗାରଯ୍ହତାଯ ଅମାନୱତ୍ଥୁଭାୱପୱେଦନତୋ ''ମାନଦ୍ଧଜଂ ମୂଲେ ଛେତ୍ୱା ନିପାତେସ୍ସାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋତି ଜାତିଗୋତ୍ତୱସେନ ଓମସନ୍ତୋ। ହୀଳେନ୍ତୋତି ହୀଳନଂ ଗରହଂ କରୋନ୍ତୋ। ''ଚଣ୍ଡା ଭୋ ଗୋତମ ସକ୍କଜାତୀ''ତିଆଦିନା ସାକିଯେସୁ ଚଣ୍ଡଭାୱାଦିଦୋସଂ ପାପିତେସୁ ସମଣୋପି ଗୋତମୋ ପାପିତୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଯସ୍ମିଂ ମାନୁସ୍ସଯକୋଧୁସ୍ସଯା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥଦ୍ଧା, ସୋ ''ଚଣ୍ଡୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେତି ''ମାନନିସ୍ସିତକୋଧଯୁତ୍ତା''ତି ଇମିନା, ପକତୂପନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣୱସେନ ଚେତ୍ଥ ନିସ୍ସିତଭାୱୋ, ନ ସହଜାତାଦିୱସେନ। ଖରାତି ଚିତ୍ତେନ, ୱାଚାଯ ଚ କକ୍ଖଳା। ଲହୁକାତି ତରୁଣା ଅୱୁଦ୍ଧକମ୍ମା। ତେନାହ ''ଅପ୍ପକେନେୱା''ତିଆଦି। ଅଲାବୁକଟାହନ୍ତି ଲାବୁଫଲସ୍ସ ଅଭେଜ୍ଜକପାଲଂ। ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଭସ୍ସାତି ସାହସିକାତି କେଚି ୱଦନ୍ତି, ସାରମ୍ଭକାତି ଅପରେ''ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧.୨୬୪) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସମାନାତି ହୋନ୍ତା ଭୱମାନାତି ଅସସଦ୍ଦୱସେନତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସନ୍ତାତି ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ''ନ୍ତି। ନ ସକ୍କରୋନ୍ତୀତି ସକ୍କାରଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥମେୱ ୱିଞ୍ଞାପେତି ''ନ ବ୍ରାହ୍ମଣାନ''ନ୍ତିଆଦିନା। ଅପଚିତିକମ୍ମନ୍ତି ପଣିପାତକମ୍ମଂ। ''ଯଦିମେ ସକ୍ୟା''ତି ପଚ୍ଛିମୱାକ୍ୟେ ଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିଯାପରାମସନସ୍ସ ଅନିଯମସ୍ସ ''ତଯିଦଂ ଭୋ ଗୋତମା''ତି ପୁରିମୱାକ୍ୟେ ତ-ସଦ୍ଦେନ ନିଯମନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଯଂ ଇମେ ସକ୍ୟା''ତିଆଦି। ନାନୁଲୋମନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଯା ନ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ।

ଦୁତିଯେଭୃବ୍ୱାଦୱଣ୍ଣନା

୨୬୫। ସନ୍ଥାଗାରପଦନିଦ୍ଦେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଦା ଅଭିସିତ୍ତସକ୍କରାଜୂନମ୍ପି ବହୁତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଅଭିସିତ୍ତସକ୍କରାଜାନୋ''ତି। କାମଞ୍ହି ସକ୍କରାଜକୁଲେ ଯୋ ସବ୍ବେସଂ ୱୁଦ୍ଧତରୋ, ସମତ୍ଥୋ ଚ, ସୋ ଏୱ ଅଭିସେକଂ ଲଭତି । ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ଅଭିସିତ୍ତୋ ସମାନୋ ''ଇଦଂ ରଜ୍ଜଂ ନାମ ବହୁକିଚ୍ଚଂ ବହୁବ୍ୟାପାର''ନ୍ତି ତତୋ ନିବ୍ବିଜ୍ଜ ରଜ୍ଜଂ ୱଯସା ଅନନ୍ତରସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତେତି, କଦାଚି ସୋପି ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଏୱଂ ପରମ୍ପରାନିଯ୍ୟାତନୱସେନ ତଦା ବହୂ ଅଭିସିତ୍ତପୁବ୍ବା ସକ୍କରାଜାନୋ ହୋନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଆଚରିଯସ୍ସାଭିମତଂ (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧.୨୬୫)। ଅପିଚ ଯଥାରହଂ ଠାନନ୍ତରେସୁ ଅଭିସିତ୍ତସକ୍କରାଜୂନମ୍ପି ବହୁତଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱମାହାତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ତେ ହି ''ରାଜାନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ –

''ରାଜାନୋ ନାମ ପଥବ୍ୟାରାଜା, ପଦେସରାଜା, ମଣ୍ଡଲିକା, ଅନ୍ତରଭୋଗିକା, ଅକ୍ଖଦସ୍ସା, ମହାମତ୍ତା, ଯେ ୱା ପନ ଛେଜ୍ଜଭେଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତା ଅନୁସାସନ୍ତି, ଏତେ ରାଜାନୋ ନାମା''ତି (ପାରା॰ ୯୨)।

ସଂହାରିମେହି ୱାଳଅରୂପେହି କତୋ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ, ଭଦ୍ଦପୀଠଂ ୱେତ୍ତାସନଂ। ମିହିତମତ୍ତଂ ହସିତମତ୍ତଂ। ଅନୁହସନ୍ତୀତି ମମ୍ମୁଦ୍ଦେସିକଂ ମହାହସିତଂ କରୋନ୍ତି, ଇଦଞ୍ହି ''ଅନୁଜଗ୍ଘନ୍ତା''ତି ଏତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାପଦଂ। ଜଗ୍ଘସଦ୍ଦୋ ଚ ମହାହସନେ ପୱତ୍ତତି ''ନ ଉଜ୍ଜଗ୍ଘିକାଯ ଅନ୍ତରଘରେ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି॰ ୫୮୬) ୱିଯ।

କଣ୍ହାଯନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରମ୍ପରାଗତଂ କୁଲୱଂସଂ ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ଜାନନ୍ତି। କୁଲାଭିମାନିନୋ ହି ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ପରେସଂ ଉଚ୍ଚାୱଚଂ କୁଲଂ ତଥା ତଥା ଉଦାହରନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ କୁଲୱଂସଂ ଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ ଅମ୍ବଟ୍ଠୋପି, ତଥା ହେସ ପରତୋ ଭଗୱତା ପୁଚ୍ଛିତୋ ୱଜିରପାଣି ଭଯେନ ଅତ୍ତନୋ କୁଲୱଂସଂ ଯାଥାୱତୋ କଥେସୀତି। ଓଲମ୍ବେତ୍ୱାତି ହତ୍ଥିସୋଣ୍ଡସଣ୍ଠାନାଦିନା ସାଟକଂ ଅୱଲମ୍ବେତ୍ୱା। ତତୋତି ତଥାଜାନନତୋ, ଗମନତୋ ଚ। ମମଞ୍ଞେୱ ମଞ୍ଞେତି ମମମେୱ ଅନୁଜଗ୍ଘନ୍ତା ମଞ୍ଞେ।

ତତିଯେଦ୍ଭୁଓ୍ୱାଦଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୬୬।ଖେଭଲେଣ୍ଡୁକନ୍ତି ଖେଭେ କସନଓ୍ୱସେନ ଉଟ୍ଠାପିତମଭିକାଖଣ୍ଡାନଂ। ଲେଣ୍ଡୁକାନମନ୍ତରେ ନିଓ୍ୱାସିତଭ୍ୱା ‘‘ଲେଣ୍ଡୁକିକା’’ ଇଚ୍ଚେଓ୍ୱ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୬୬) ସଞ୍ଞାତା ଖୁଦ୍ଦକସକୁଣିକା। ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ ଲେଣ୍ଡୁକିକୋପମସୁଭଓ୍ୱଣ୍ଣନାଯଂ ‘‘ଚାଟକସକୁଣିକା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୫୦) ଓ୍ୱୁଭ୍ତା, ନିଘଣ୍ଡୁସତ୍ଥେସୁ ପନ ତଂ ‘‘ଲାପସକୁଣିକା’’ତି ଓ୍ୱଦନ୍ତି। କୋଧଓ୍ୱସେନ ଲଗ୍ଗିତୁନ୍ତି ଉପନଯ୍ହିତୁଂ, ଆଘାତଂ ବନ୍ଧିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅମ୍ହେ ହଂସକୋଞ୍ଚମୋରସମେ କରୋତୀ’’ତି ଓ୍ୱଦନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠା ଗହିତଂ ‘‘ନ ତଂ କୋଚି ହଂସୋ ଓ୍ୱା କୋଞ୍ଚୋ ଓ୍ୱା ମୋରୋ ଓ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା କିଂ ତ୍ୱଂ ଲପସୀତି ନିସେଧେତୀ’’ତି ଇଦମ୍ପି ଓ୍ୱଚନଂ ସଙ୍ଗୀତିମନାରୁଳ୍ହଂ ତଦା ଭଗଓ୍ୱତା ଓ୍ୱୁଭମେଓ୍ୱାତି ଦସ୍ସେତି। ତଦା ଓ୍ୱଦନ୍ତୋଯେଓ୍ୱ ହି ଏଓ୍ୱଂ କରୋତୀତି ଓ୍ୱଭୁମରହତି। ‘‘ଏଓ୍ୱଂ ନୁ ତେ’’ତିଆଦିଓ୍ୱଚନଂ, ‘‘ଅଓ୍ୱୁସିତଓ୍ୱାଯେଓ୍ୱା’’ତିଆଦିଓ୍ୱଚନଞ୍ଚ ମାନଓ୍ୱସେନ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ଓ୍ୱୁଭନ୍ତି ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ମଞ୍ଞତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ନିମ୍ମାନୋ ଦାନି ଜାତୋତି ମଞ୍ଞମାନୋ’’ତି।

ଦାସିପୁଭଓ୍ୱାଦଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୬୭।ନିମ୍ମାଦେତୀତି ଅ-କାରସ୍ସ ଆ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ ଉମ୍ମାଦେ ମଦସଦ୍ଦେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଭାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ନିମ୍ମଦେତୀ’’ତି ଇମିନା। ନିମ୍ମାନେତି ଓ୍ୱିଗତମାନେ। ଯଦି ପନାହଂ ଗୋଭଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ସାଧୁ ଓ୍ୱତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାକଟଂ କାତୁକମ୍ୟତାଯ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମହାସଦ୍ଦେନ ଅଓ୍ୱୋଚ। କସ୍ମା ଅଓ୍ୱୋଚାତି ପନ ଅସୁଦ୍ଧଭାଓ୍ୱଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସାପି ତଥାଓ୍ୱଚନେ କାରଣପୁଚ୍ଛା। ଗୋଭଭୂତଂ ନାମମେଓ୍ୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଓ୍ୱିସୁଂ ଗୋଭନ୍ତି ଆହ ‘‘ମାତାପେଭିକନ୍ତି ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତକ’’ନ୍ତି। ଗୋଭଞ୍ହି ପିତିତୋ ଲଦ୍ଧଙ୍କଂ ପେଭିକମେଓ୍ୱ, ନ ମାତାପେଭିକଂ। ନ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସଗୋଭାଯ ଏଓ୍ୱ ଆଓ୍ୱାହଓ୍ୱିଓ୍ୱାହୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ଗୋଭନାମଂ ପନ ଜାତିସିଦ୍ଧଂ, ନ କିଭିମଂ, ନ ଗୁଣନାମଂ ଓ୍ୱା, ଜାତି ଚ ଉଭଯସମ୍ବନ୍ଧିନୀତି ମାତାପେଭିକମେଓ୍ୱ, ନ ପେଭିକମଭଂ। ନାମଗୋଭନ୍ତି ଗୋଭଭୂତଂ ନାମଂ, ନ କିଭିମଂ, ନ ଗୁଣନାମଂ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱିସେସନପରନିପାତଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱୁଭଭ୍ୱା ଯଥା ‘‘ଅଗ୍ଯାହିତୋ’’ତି। ନାମଞ୍ଚ ତଦେଓ୍ୱ ପଓ୍ୱେଣୀଓ୍ୱସେନ ପଓ୍ୱଭଭ୍ୱା ଗୋଭଞ୍ଚାତି ହି ନାମଗୋଭଂ। ତତ୍ଥ ଯା ‘‘କଣ୍ହାଯନୋ’’ତି ନାମପଣ୍ଣଭି ନିରୁଳ୍ହା, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ପଣ୍ଣଭିଓ୍ୱସେନ ନାମ’’ନ୍ତି। ତଂ ପନେତଂ ନାମଂ କଣ୍ହେସିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତସ୍ମିଂ କୁଲପରମ୍ପରାଓ୍ୱସେନ ଆଗତଂ, ନ ଏତସ୍ମିଂଯେଓ୍ୱ ନିରୁଳ୍ହନ୍ତି ଓ୍ୱୁଭଂ ‘‘ପଓ୍ୱେଣୀଓ୍ୱସେନ ଗୋଭ’’ନ୍ତି। ଗୋଭପଦସ୍ସ ଓ୍ୱଚନତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଓ୍ୱୁଭୋଯେଓ୍ୱ।

‘‘ଅନୁସ୍ସରତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ନ କେଓ୍ୱଲଂ ଅନୁସ୍ସରଣମଭଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ କୁଲସୁଦ୍ଧିଓ୍ୱୀମଂସନଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱାତି ଆହ ‘‘କୁଲକୋଟିଂ ସୋଧେନ୍ତସ୍ସା’’ତି, କୁଲଗ୍ଗଂ ଓ୍ୱିସୋଧେନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଯ୍ୟପୁଭା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅଯ୍ୟସଦ୍ଦୋ ଅଯ୍ଯିରକେତି ଓ୍ୱୁଭଂ ‘‘ସାମିନୋ ପୁଭା’’ତି। ଚତୂସୁ ଦାସୀସୁ ଦିସା ଓ୍ୱକ୍କାକରଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତୋଜାତଦାସୀ। ତେନାହ ‘‘ଘରଦାସିଯା ପୁଭୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ଜାତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନଥଦ୍ଧୋ, ନ ଚ ତସ୍ସ ଯାଥାଓ୍ୱତୋ ଜାତିଯା ଅଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱିତାଯ ମାନନିଗ୍ଗହୋ କରୀଯତି, ଅକତେ ଚ ମାନନିଗ୍ଗହେ ମାନଓ୍ୱସେନ ରତନଭଯଂ ଅପରଜ୍ଝିସ୍ସତି, କତେ ପନ ମାନନିଗ୍ଗହେ ଅପରଭାଗେ ରତନଭଯେ ପସୀଦିସ୍ସତି, ନ ଚେଦିସୀ ଓ୍ୱାଚା ଫରୁସଓ୍ୱାଚା ନାମ ହୋତି ଚିଭସ୍ସ ସଣ୍ହଭାଓ୍ୱତୋ। ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ ଅଭଯସୁଭଞ୍ଚ (ମ। ନି। ୨।୮୩) ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ । କେଚି ଚ ଜନା କକ୍କଚ୍ଛଆଯ ଓ୍ୱାଚାଯ ଓ୍ୱୁଭା ଅଗ୍ଗିନା ଓ୍ୱିଯ ଲୋହାଦଯୋ ମୁଦୁଭାଓ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭଗଓ୍ୱା ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବିସେଓ୍ୱନଂ କତ୍ତୁକାମୋ ‘‘ଅଯ୍ୟପୁଭା ସକ୍ୟା ଭଓ୍ୱନ୍ତି, ଦାସିପୁଭୋ ତ୍ୱମସି ସକ୍ୟାନ’’ନ୍ତି ଅଓ୍ୱୋଚ।

‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ତଥାଗତପ୍ପଓ୍ୱେଦିତଂ ଧମ୍ମଓ୍ୱିନଯଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ଅଭନୋ ଦହତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୯୫) ଓ୍ୱିଯ ଦହସଦ୍ଦୋ ଧାରଣତ୍ଥୋ, ଧାରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ପୁବ୍ବପୁରିସଓ୍ୱସେନ ସଞ୍ଞାପନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଓ୍ୱକ୍କାକୋ ନୋ ପୁବ୍ବପୁରିସୋ’’ତିଆଦି। ଦହସଦ୍ଦୋ ହି ଭସ୍ମୀକରଣେ, ଧାରଣେ ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦଓ୍ୱିଦୂ। ପଭା ନିଚ୍ଛରତୀତି ପଭସ୍ସରଂ ହୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖମତି ତଥାରୂପେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦନ୍ତାନଂ ପଭସ୍ସରଭାଓ୍ୱତୋ।

ତେତି ଜେଟ୍ଠକୁମାରେ। ପଠମକପ୍ପିକାନନ୍ତି ପଠମକପ୍ପସ୍ସ ଆଦିକାଲେ ନିବ୍ବଭାନଂ। କିରସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ଅନୁସ୍ସଓ୍ୱତ୍ଥେନ, ଯୋ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ରାଜପରମ୍ପରାଯ କେସଞ୍ଚି ମତିଭେଦୋ, ତଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ଅନୁସ୍ସଓ୍ୱଓ୍ୱଚନେନେଓ୍ୱ ହି ଅନନୁସ୍ସୁତୋ ଉଭରଓ୍ୱିହାରଓ୍ୱାସିଆଦୀନଂ ମତିଭେଦୋ ନିରାକରୀଯତୀତି। ମହାସମ୍ମତସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁଭେ ଓ୍ୱକ୍ଖମାନନଯେନ ‘‘ଅଯଂ ନୋ ରାଜା’’ତି ମହାଜନେନ ସମ୍ମନ୍ନିତ୍ୱା ଠପିତଭ୍ୱା ‘‘ମହାସମ୍ମତୋ’’ତି ଏଓ୍ୱଂ ସମ୍ମତସ୍ସ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଓ୍ୱଦନ୍ତି –

‘‘ଆଦିଚ୍ଚକୁଲସମ୍ଭୂତୋ, ସୁଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧଗୁଣାକରୋ;

ମହାନୁଭାଓ୍ୱୋ ରାଜାସି, ମହାସମ୍ମତନାମକୋ।

ଯୋ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ ଲୋକସ୍ସ, ଗୁଣରଂସିସମୁଜ୍ଜଲୋ;

ତମୋନୁଦୋ ୱିରୋଚିତ୍ଥ, ଦୁତିଯୋ ୱିଯ ଭାଣୁମା।

ଠପିତା ଯେନ ମରିଯାଦା, ଲୋକେ ଲୋକହିତେସିନା;

ୱୱତ୍ଥିତା ସକ୍କୁଣନ୍ତି, ନ ୱିଲଙ୍ଘଯିତୁ ଜନା।

ଯସସ୍ସିନଂ ତେଜସ୍ସିନଂ, ଲୋକସୀମାନୁରକ୍ଖକଂ;

ଆଦିଭୂତଂ ମହାୱୀରଂ, କଥଯନ୍ତି ‘ମନୂ’ତି ଯ’’ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୬୭);

ତସ୍ସ ଚ ପୁତ୍ତପପୁତ୍ତପରମ୍ପରଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି –

‘‘ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାତେଜୋ, ରୋଜୋ ନାମ ମହୀପତି;

ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ୱରରୋଜୋ, ପୱରୋ ରାଜମଣ୍ଡଲେ।

ତସ୍ସାସି କଲ୍ୟାଣଗୁଣୋ, କଲ୍ୟାଣୋ ନାମ ଅତ୍ରଜୋ;

ରାଜା ତସ୍ସାସି ତନଯୋ, ୱରକଲ୍ୟାଣନାମକୋ।

ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାୱୀରୋ, ମନ୍ଧାତା କାମଭୋଗିନଂ;

ଅଗ୍ଗଭୂତୋ ମହିନ୍ଦେନ, ଅଡ୍ଢରଜ୍ଜେନ ପୂଜିତୋ।

ତସ୍ସ ସୂନୁ ମହାତେଜୋ, ୱରମନ୍ଧାତୁନାମକୋ;

‘ଉପୋସଥୋ’ତି ନାମେନ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାଯସୋ।

ୱରୋ ନାମ ମହାତେଜୋ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାୱରୋ;

ତସ୍ସାସି ଉପୱରୋତି, ପୁତ୍ତୋ ରାଜା ମହାବଲୋ।

ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମଘଦେୱୋ, ଦେୱତୁଲ୍ୟୋ ମହୀପତି;

ଚତୁରାସୀତି ସହସ୍ସାନି, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତପରମ୍ପରା।

ତେସଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ରାଜା, ‘ଓକ୍କାକୋ’ଇତି ୱିସ୍ସୁତୋ;

ମହାଯସୋ ମହାତେଜୋ, ଅଖୁଦ୍ଦୋ ରାଜମଣ୍ଡଲେ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୬୭);

ଇଦଂ ଅଟ୍ଠକଥାନୁପରୋଧୱଚନଂ। ଯଂ ପନ ଦୀପୱଂସେ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ପଠମାଭିସିତ୍ତୋ ରାଜା, ଭୂମିପାଲୋ ଜୁତିନ୍ଧରୋ;

ମହାସମ୍ମତୋ ନାମେନ, ରଜ୍ଜଂ କାରେସି ଖତ୍ତିୟୋ।

ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ରୋଜୋ ନାମ, ୱରରୋଜୋ ଚ ଖତ୍ତିୟୋ;

କଲ୍ଯାଣୋ ୱରକଲ୍ଯାଣୋ, ଉପୋସଥୋ ମହିସ୍ସରୋ।

ମନ୍ଧାତା ସତ୍ତମୋ ତେସଂ, ଚତୁଦ୍ଦୀପମ୍ହି ଇସ୍ସରୋ;

ୱରୋ ଉପୱରୋ ରାଜା, ଚେତିୟୋ ଚ ମହିସ୍ସରୋ’’ତିଆଦି।

ଯଞ୍ଚ ମହାୱଂସାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ମହାସମ୍ମତରାଜସ୍ସ, ୱଂସଜୋ ହି ମହାମୁନି;

କପ୍ପାଦିସ୍ମିଂ ରାଜାସି, ମହାସମ୍ମତନାମକୋ।

ରୋଜୋ ଚ ୱରରୋଜୋ ଚ, ତଥା କଲ୍ଯାଣକା ଦୁୱେ;

ଉପୋସଥୋ ଚ ମନ୍ଧାତା, ୱରକୋ ପୱରା ଦୁୱେ’’ତିଆଦି।

ସବ୍ବମେତଂ ଯେଭୁଯ୍ଯତୋ ଅଟ୍ଠକଥାୱିରୋଧୱଚନଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ହି ମନ୍ଧାତୁରାଜା ଛଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୋ, ମଘଦେୱରାଜା ଏକାଦସମୋ, ତସ୍ସ ଚ ପୁତ୍ତପରମ୍ପରାଯ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସରାଜୂନଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ଓକ୍କାକରାଜା, ତେସୁ ପନ ମନ୍ଧାତୁରାଜା ସତ୍ତମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ମଘଦେୱରାଜା ଅନେକେସଂ ରାଜସହସ୍ସାନଂ ପଚ୍ଛିମକୋ, ତସ୍ସ ଚ ପୁତ୍ତପରମ୍ପରାଯ ଅନେକରାଜସହସ୍ସାନଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ଓକ୍କାକରାଜାତି ଏୱମାଦିନା ଅନେକଧା ୱିରୋଧୱଚନଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ନିରାକରୋତି। ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହ ‘‘କିରସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥେନ, ଯୋ ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ରାଜପରମ୍ପରାଯ କେସଞ୍ଚି ମତିଭେଦୋ, ତଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତୀ’’ତି। ତେସଂ ପଚ୍ଛତୋତି ମଘଦେୱପରମ୍ପରାଭୂତାନଂ କଳାରଜନକପରିଯୋସାନାନଂ ଚତୁରାସୀତିଖତ୍ତିଯସହସ୍ସାନଂ ଅପରଭାଗେତି ଯଥାନୁସ୍ସୁତଂ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୀପୱଂସାଦୀସୁ ପନ ‘‘କଳାରଜନକରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତପରମ୍ପରାଯ ଅନେକଖତ୍ତିଯସହସ୍ସାନଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ରାଜା ସୁଜାତୋ ନାମ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଓକ୍କାକୋ ରାଜା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଘଦେୱପରମ୍ପରାଯ ଅନେକସହସ୍ସରାଜୂନଂ ଅପରଭାଗେ ପଠମୋ ଓକ୍କାକୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି, ତସ୍ସ ପରମ୍ପରାଭୂତାନଂ ପନ ଅନେକସହସ୍ସରାଜୂନଂ ଅପରଭାଗେ ଦୁତିଯୋ ଓକ୍କାକୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି, ତସ୍ସପି ପରମ୍ପରାଯ ଅନେକସହସ୍ସରାଜୂନଂ ଅପରଭାଗେ ତତିଯୋ ଓକ୍କାକୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତଯୋ ଓକ୍କାକୱଂସା ଅହେସୁ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଜାତିଯା ପଞ୍ଚମଦିୱସେ ନାମକମ୍ମାଦିମଙ୍ଗଲଂ ଲୋକାଚିଣ୍ଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଚମଦିୱସେ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା’’ତି। ସହସା ୱରଂ ଅଦାସିନ୍ତି ପୁତ୍ତଦସ୍ସନେନ ବଲୱସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତୋ ତୁରିତଂ ଅୱୀମଂସିତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠିଦାଯୱସେନ ୱରଂ ଅଦାସିଂ ‘‘ଯଂ ଇଚ୍ଛସି, ତଂ ଗଣ୍ହାହୀ’’ତି। ସାତି ଜନ୍ତୁକୁମାରମାତା। ରଜ୍ଜଂ ପରିଣାମେତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ମମ ୱରଦାନଂ ଅନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ରଜ୍ଜଂ ପରିଣାମେତୁଂ ଇଚ୍ଛତି।

ରଜ୍ଜଂକାରେସ୍ସନ୍ତୀତି ରାଜଭାୱଂ ମହାଜନେନ ମହାଜନଂ ୱା କାରାପେସ୍ସନ୍ତି। ନପ୍ପସହେଯ୍ଯାତି ନିୱାସଭାୱ ପରିଯତ୍ତୋ ନ ଭୱେଯ୍ଯ।

କଳାରୱଣ୍ଡତାଯ କପିଲବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନାମ ଅହୋସି। ନିକ୍ଖମ୍ମାତି ଘରାୱାସତୋ କାମେହି ଚ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା। ସାକୋ ନାମ ସବ୍ବସାରମଯୋ ରୁକ୍ଖୱିସେସୋ, ଯେନ ପାସାଦାଦି କରୀଯତେ, ତଂସମୁଦାଯଭୂତେ ୱନସଣ୍ଡେତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂମିଯା ପୱତ୍ତଂ ଭୁମ୍ମଂ, ତଂ ଗୁଣଦୋସଂ ଜାନେତି ଜୋତେତି, ତଂ ୱା ଜଲତି ଜୋତତି ପାକଟଂ ଭୱତି ଏତାଯାତି ଭୁମ୍ମଜାଲା। ହେଟ୍ଠା ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅସୀତିହତ୍ଥେ’’ତି ଇଦମନୁକଡ୍ଢତି। ଏତସ୍ମିଂ ପଦେସେତି ସାକୱନସଣ୍ଡମାହ। ଖନ୍ଧପନ୍ତିୱସେନ ଦକ୍ଖିଣାୱଟ୍ଟା। ସାଖାପନ୍ତିୱସେନ ପାଚୀନାଭିମୁଖା। ତେହୀତି ମିଗସୂକରେହି, ମଣ୍ଡୂକମୂସିକେହି ଚ। ତେତି ସୀହବ୍ଯଗ୍ଘାଦଯୋ ସପ୍ପବିଳାରା ଚ।

ଏତ୍ଥାତି ଏୱଂ ମାପିଯମାନେ ନଗରେ। ତୁମ୍ହାକଂ ପୁରିସେସୁ ପରିଯାପନ୍ନଂ ଏକେକମ୍ପି ପୁରିସଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଭୂତଂ ଅଞ୍ଞଂ ପୁରିସସତମ୍ପି ପୁରିସସହସ୍ସମ୍ପି ଅଭିଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ଯୋଜନା। ଚକ୍କୱତ୍ତିବଲେନାତି ଚକ୍କୱତ୍ତିବଲଭାୱେନ। ଅତିସେଯ୍ଯୋତି ଅତିୱିଯ ଉତ୍ତମୋ ଭୱେଯ୍ଯ। କପିଲସ୍ସ ଇସିନୋ

ଓସନଟ୍ଠାନତ୍ତା କପିଲଓତ୍ଥୁ।

ନେସଂ ସନ୍ତିକେ ଭଓେୟ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅସଦିସସଂଯୋଗେତି ଜାତିଯା ଅସଦିସାନଂ ଘରାୱାସପଯୋଗେ ହେତୁଭୂତେ। ଅୱସେସାହି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କଣିଟ୍ଠାହି।

ଓଦୁମାନାନନ୍ତି ଅନାଦରେ ସାମିଓଚନଂ, ଅନନ୍ତରାଯିକାଯ ପୁତ୍ତଧୀତୁଓଡୁନାଯ ଓଡୁମାନେସୁ ଏୱ ଉଦପାଦୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋହିତକତାଯ କୋୱିଳାରପୁପ୍ଫସଦିସାନି। କୁଟ୍ଠରୋଗୋ ନାମ ସାସମସୂରୀରୋଗା ୱିଯ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସଙ୍କମନସଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଯଂ ରୋଗୋ ସଙ୍କମତୀ''ତି। ଉପରି ପଦରେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ପଂସୁଂ ରାସିକରଣେନ ଦତ୍ୱା। ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ନାମ ନଚ୍ଚନ୍ତିଯୋ। ରାଜଭରିଯାଯୋ ଓରୋଧା ନାମ। ତସ୍ମାତି ସୁସିରସ୍ମା। ମିଗସକୁଣାଦୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ୱନଚରକପେତାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ତସ୍ମିଂ ରାମରଞ୍ଞେ ନିସିନ୍ନେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଦରେତି ଦାରୁଫଲକେ। ଖତ୍ତିଯମାଯାରୋଚନେନ ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିଯଭାୱଂ ଜାନାପେତ୍ୱା।

ମାତିକନ୍ତି ମାତିତୋ ଆଗତଂ। ପାଭତନ୍ତି ମୂଲଭଣ୍ଡଂ, ପଣ୍ଡାକାରୋ ୱା। ରଞ୍ଞୋତି ରାମରାଜସ୍ସ ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତଭୂତସ୍ସ ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ। ତସ୍ମାତି ବାରାଣସିଯଂ। ଇଧେୱାତି ହିମୱନ୍ତପସ୍ସେଯେୱ। ନଗରନ୍ତି ରାଜଧାନୀଭୂତଂ ମହାନଗରଂ। କୋଲରୁକ୍ଖୋ ନାମ କୁଟ୍ଠଭେସଜ୍ଜୁପଗୋ ଏକୋ ରୁକ୍ଖୱିସେସୋ। ବ୍ୟଗ୍ଘପଥେତି ବ୍ୟଗ୍ଘମଗ୍ଗେ।

ମାତୁଲାତି ମାତୁ ଭାତରୋ। କେସଗ୍ଗହଣନ୍ତି କେସୱେଣିବନ୍ଧନଂ। ଦୁସ୍ସଗ୍ଗହଣନ୍ତି ୱତ୍ଥସ୍ସ ନିୱସନାକାରୋ। ନ୍ହାନତିତ୍ଥନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ପୋକ୍ଖରଣିଯା ଉଦକନ୍ହାନତିତ୍ଥଂ। ଇଦାନିପି ତେସଂ ଜାତିସମ୍ଭେଦାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱଂ ତେସ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଆୱାହୋ ଦାରିକାହରଣଂ। ୱିୱାହୋ ଦାରିକାଦାନଂ। ତସ୍ମାତି ତେସୁ ସକ୍ୟକୋଲିଯେସୁ। ଧାତୁସଦ୍ଦାନମନେକତ୍ଥତ୍ତା ସମୁସଦ୍ଦୋ ନିୱାସତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱସନ୍ତୀ''ତି। ଅଗ୍ଗେତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ଆଦ୍ୟତ୍ଥେ ଚ ଅଗ୍ଗସଦ୍ଦୋ, କିରିଯାୱିସେସୋତି ଚ ଦସ୍ସେତି ''ତଂ ଅଗ୍ଗ''ନ୍ତିଆଦିନା। ଯଦେତ୍ଥ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଥ ଖୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ରାଜା ଓକ୍କାକୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି 'ସକ୍ୟା ୱତ ଭୋ କୁମାରା, ପରମସକ୍ୟା ୱତ ଭୋ କୁମାରା'ତି, ତଦଗ୍ଗେ ଖୋ ପନ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ସକ୍ୟା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀ''ତି, ତଦେତଂ ସଦ୍ଦତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଚ ସାଭାୱିକନିବ୍ବଚନନିଦସ୍ସନଂ ''ସକାହି ଭଗିନୀହିପି ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସୱସେନ ଜାତିସମ୍ଭେଦମକତ୍ୱା କୁଲୱଂସଂ ଅନୁରକ୍ଖିତୁଂ ସକ୍କୁଣନ୍ତି ସମତ୍ଥେନ୍ତୀତି ସକ୍ୟା''ତି ତେଯେୱ ସଦ୍ଦରଚନାୱିସେସେନ ସାକିଯା। ଯଂ ପନେତଂ ସକ୍କତନିଘଣ୍ଡୁସତ୍ଥେସୁ ୱୁତ୍ତଂ –

''ସାକରୁକ୍ଖପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ, ୱାସଂ ଯସ୍ମା ପୁରାକଂସୁ;

ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠା ୱଂସଜାତେ, ଭୁୱି 'ସକ୍ୟା'ତି ୱିସ୍ସୁତା''ତି।

ତଦେତଂ ସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ପତି ଅସାଭାୱିକନିବ୍ବଚନନିଦସ୍ସନଂ ''କପିଲମୁନିନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ ସାକୱନେ ୱସନ୍ତୀତି ସକ୍ୟା,ସାକିଯା''ତି ଚ।

କାଳଅୱଣ୍ଣତାଯ କଣ୍ହୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାଳଅୱଣ୍ଣ''ନ୍ତିଆଦି। ହନୁଯଂ ଜାତା ମସ୍ସୂ, ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠସ୍ସ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଦାଠାକାରେନ ଜାତା ଦାଠିକା। ଇଦଞ୍ଚ ଅତ୍ଥମତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦ୍ଧିତୱସେନ ପନ ଯଥା ଏତରହି ଯକ୍ଖେ ''ପିସାଚୋ''ତି ସମଞ୍ଞା, ଏୱଂ ତଦା ''କଣ୍ହୋ''ତି, ତସ୍ମା ଜାତମତ୍ତେଯେୱ ସତ୍ୟାହରଣେନ ପିସାଚସଦିସତାଯ କଣ୍ହୋତି। ତଥାହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଥା ଖୋ ପନ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ଏତରହି ମନୁସ୍ସା ପିସାଚେ ଦିସ୍ୱା 'ପିସାଚା'ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଖୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ମନୁସ୍ସା ପିସାଚେ 'କଣ୍ହା'ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପିସାଚୋ ଜାତୋତି ଇଦାନି ପାକଟନାମେନ ସୁୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ନ ସକବଠଏନ ମୁଖେନ ବ୍ୟାହରିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୬୧୯) ୱିଯ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ସଦ୍ଦକରଣତ୍ଥୋ ହରସଦ୍ଦୋ, ପୁନ ଦୁତିଯୋପସଗ୍ଗେନ ଯୁତ୍ତୋ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦକରଣେ ୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମକାସୀ''ତି।

୨୬୮। ଅତ୍ତନୋ ଉପାରମ୍ଭମୋଚନତ୍ଥାଯାତି ଆଚରିଯେନ, ଅମ୍ବଟ୍ଠେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ପାପେତବ୍ବୋପୱାଦସ୍ସ ଅପନଯନତ୍ଥଂ। ''ଅତ୍ତନୋ''ତି ହେତଂ ୱିଚ୍ଛାଲୋପୱଚନଂ। ପରିଭିନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଅନତ୍ଥକାମତାପୱେଦନେନ ପରିଭେଦଂ କରିସ୍ସତି, ପେସୁଞ୍ଞଂ ଉପସଂହରିସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନେ ସାଧନତାଯ ୱାଚା ଏୱ କରଣଂ ୱାକ୍କରଣଂ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ, ତଂ କଲ୍ୟାଣମସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣୱାକ୍କରଣୋ। ଅସ୍ମିଂ ୱଚନେତି ଏତ୍ଥ ତସଦ୍ଦେନ କାମଂ ''ଚତ୍ତାରୋମେ ଭୋ ଗୋତମ ୱଣ୍ଣା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୬୬) ଅମ୍ବଟ୍ଠେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଜାତିୱାଦୋ ପରାମସିତବ୍ବୋ ହୋତି, ତଥାପେସ ଜାତିୱାଦୋ ୱେଦେ ୱୁତ୍ତୱିଧିନାଯେୱ ତେନ ପଟିମନ୍ତେତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ପଟିମନ୍ତନହେତୁଭାୱେନ ପସିଦ୍ଧଂ ୱେଦତ୍ତଯୱଚନମେୱ ପରାମସିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତନା ଉଗ୍ଗହିତେ ୱେଦତ୍ତଯୱଚନେ''ତି। ଇଦାନି ''ପୋରାଣଂ ଖୋ ପନ ତେ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ମାତାପେତ୍ତିକ''ନ୍ତିଆଦିନା

ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଵଚନସ୍ସପି ପରାମସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏତସ୍ମିଂ ଵା ଦାସିପୁତ୍ତଵଚନେ''ତି ଆହ। ଅପିଚ ପଟିମନ୍ତେତୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଟିମନ୍ତନା ନାମ ପଞ୍ହୁତ୍ତିସ୍ସଜ୍ଜନା, ଉତ୍ତରିକଥନା ଵା, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯାନୁରୂପଂ ତତ୍ଥିସଯସ୍ସ ତ-ସଦ୍ଦେନ ପରାମସନଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୬୯।ତାଵାତି ମନ୍ତନାଯ ପଠମମେଵ, ଅକତାଯ ଏଵ ମନ୍ତନାଯାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୁଜ୍ଜାନାତି ଦୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯା, ପଠମମେଵ ସୀସମୁକ୍ଖିପିତୁଂ ଅସମତ୍ଥନତୋ , ଜାତିଯା ଚ ଦୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା, ଅଜ୍ଝସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍କରଣତୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ସଯମେଵ ମୋଚେତୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତ୍ତନାଵ ସକ୍କେସୁ ଇବ୍ଭଵାଦନିପାତନେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ପାପୁଣନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଅତ୍ତନା ବଦ୍ଧଂ ପୁଟକ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ତନାଵ ବଦ୍ଧଂ ପୁଟୋଠଇନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୭୦।ଧମ୍ମୋ ନାମ କାରଣଂ ''ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦୀସୁ (ଵିଭ। ୭୧୮ ଆଦଯୋ) ଵିଯ, ଧମ୍ମେନ ସହ ଵତ୍ତତୀତି ସହଧମ୍ମୋ, ସୋ ଏଵ ସହଧମ୍ମିକୋତି ଆହ ''ସହେତୁକୋ''ତିଆଦି, ପରିଯାଯଵଚନମେତଂ। ଜନକୋ ଵା ହେତୁ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ କାରଣଂ। ଅଞ୍ଞେନ ଅଟ୍ଠାନଗତେନ ଅଞ୍ଞଂ ଅଟ୍ଠାନଗତଂ ଵଚନଂ। ତେନାହ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି।

ତତୋତି ଦ୍ଵିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚୋଦନାତୋ ପରଂ, ତତିଯଚୋଦନାଯ ଅନାଗତାଯ ଏଵ ପଞ୍ଚମିସ୍ସାମୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୨୭୧। ପୂଜିତଭଟୋ ସକ୍କୋ ଦେଵରାଜା ଯକ୍ଖୋ ନାମ। ଯୋ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ ପକତିଵଣ୍ଣୋ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଆଦିତ୍ତନ୍ତି ଅଗ୍ଗିଵଣ୍ଣ''ନ୍ତି। କନ୍ଦଲୋ ନାମ ପୁପ୍ଫୂପଗରୁକ୍ଖଵିସେସୋ, ଯସ୍ସ ସେତଂ ପୁପ୍ଫଂ ପୁପ୍ଫତି, ମକୁଠଅମ୍ଭିସ୍ସ ସେତଵଣ୍ଣଂ ଦାଠାକାରଂ ହୋତି। ଵିରୂପରୂପନ୍ତି ଵିପରୀତରୂପସଣ୍ଠାନଂ।

ଅଟ୍ଠମସତ୍ତାହେ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଅହଞ୍ଚେଵା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଵତ୍ତମାନେତି ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନେ, ଅନନୁଵତ୍ତମାନେ ଵା। ତସ୍ମାତି ତଦା ତଥାପଟିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ତାସେତ୍ଵା ପଞ୍ହଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜାପେସ୍ସାମୀତି ଆଗତୋ ଯଥା ତଂ ମୂଳପଣ୍ଣାସକେ ଆଗତସ୍ସ ସଚ୍ଚକପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ସମାଗମେ (ମ। ନି। ୧।୩୫୭)।

''ଭଗଵା ଚେଵ ପସ୍ସତି ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ଚା''ତି ଏତ୍ଥ ଇତରେସମଦସ୍ସନେ ଦୁଵିଧମ୍ପି କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଦି ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ହି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଯସ୍ମା ଅଗରୁ, ଯସ୍ମା ଚ ଵଦେଯ୍ଯୁଂ, ତସ୍ମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ସାଧାରଣତୋ ଅଗରୁ ଅଭାରିଯଂ। ଆଵାହେତ୍ଵାତି ମନ୍ତବଲେନ ଅଵ୍ହାନଂ କତ୍ଵା। ତସ୍ସାତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ। ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛି ଅନ୍ତଅନ୍ତଗୁଣାଦିକୋ। ଵାଦସଙ୍ଘଟ୍ଟେତି ଵାଚାସଙ୍ଘଟ୍ଟନେ। ମଞ୍ଞମାନୋତି ମଞ୍ଞନତୋ। ସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନମେତ୍ତଂ।

୨୭୨।ତାଣଂ ଗଵେସମାନୋତି ''ଅଯମେଵ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଇତୋ ଭଯତୋ ମମ ତାଯକୋ''ତି ଭଗଵନ୍ତଂଯେଵ ''ତାଣ''ନ୍ତି ପରିଯେସନ୍ତୋ , ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ତାଯତୀତି ଯଥୂପଟ୍ଠିତଭଯତୋ ପାଲେତି। ତେନାହ ''ରକ୍ଖତୀ''ତି, କତ୍ତୁସାଧନମେତଂ। ନିଲୀଯତୀତି ଯଥୂପଟ୍ଠିତେନେଵ ଭଯେନ ଉପଦ୍ଦୁତୋ ନିଲୀନୋ ହୋତି, ଅଧିକରଣସାଧନମେତଂ। ସରସଦ୍ଦୋ ହିଂସନେ, ତଞ୍ଚ ଵିଦ୍ଧଂସନମେଵ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଭଯଂ ହିଂସତି ଵିଦ୍ଧଂସେତୀ''ତି, କତ୍ତୁସାଧନମେତଂ।

ଅମ୍ବଟ୍ଠଵଂସକଥାଵଣ୍ଣନା

୨୭୪।ଗଙ୍ଗାଯ ଦକ୍ଖିଣତୋତି ଗଙ୍ଗାଯ ନାମ ନଦିଯା ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗେ। ବ୍ରାହ୍ମଣତାପସାତି ବ୍ରହ୍ମକୁଲିନୋ ତାପସା। ସରଂ ଵା ସତ୍ତିଆଦଯୋ ଵା ପରସ୍ସ ଉପରି ଖିପିତୁକାମସ୍ସ ମନ୍ତାନୁଭାଵେନ ହତ୍ଥଂ ନ ପରିଵତ୍ତତି, ହତ୍ଥେ ପନ ଅପରିଵତ୍ତନ୍ତେ କୁତୋ ଆଵୁଧଂ ପରିଵତ୍ତିସ୍ସତୀତି ତଥା ଅପରିଵତ୍ତନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଆଵୁଧଂ ନ ପରିଵତ୍ତତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଭଦ୍ରଂ ଭୋତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ସାଧୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଧନୁନା ଖିତ୍ତସରେନ ଅଗମନୀଯଂ ସସମ୍ଭାରକଥାନଯେନ ''ଧନୁ ଅଗମନୀଯ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ଯଥା ''ଧନୁନା ଵିଜ୍ଝତି, ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୀ''ତି। ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ନାମ ଵିଜ୍ଜନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ସରୀରେ ଅବ୍ଭଙ୍ଗଂ ଠପେତୀତି ଅମ୍ବଟ୍ଠା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ, ଏଵଂଲଦ୍ଧନାମଂ ମନ୍ତଵିଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠା ଵିଜ୍ଜା ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି କତ୍ଵା କଣ୍ହୋ ଇସି ''ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ''ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ, ତବ୍ବଂସଜାତତାଯ ପନାଯଂ ମାଣଵୋ ''ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ''ତି ଵୋହରୀଯତି। ସୋ କିର ''କଥଂ ନାମାହଂ ଦିସାଯ ଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତି ତଂ ହୀନଂ ଜାତିଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ହନ୍ଦାହଂ ଯଥା ତଥା ଇମଂ ଜାତିଂ ସୋଧେସ୍ସାମୀ''ତି ନିଗ୍ଗତୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ଇଦାନି ମେ ମନୋରଥଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ''ତି। ଅଯଞ୍ହିସ୍ସ ମନୋରଥୋ – ଵିଜ୍ଜାବଲେନ ରାଜାନଂ ତାସେତ୍ଵା ତସ୍ସ ଧୀତରଂ ଲଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମ୍ହାଯଂ ଦାସଜାତି ସୋଧିତା ଭଵିସ୍ସତୀତି।

ସେଟ୍ଠମନ୍ତେତି ସେଟ୍ଠଭୂତେ ଵେଦମନ୍ତେ। କୋ ନୁ କିଂ କାରଣା ଦାସିପୁତ୍ତୋ ସମାନୋ ମଦ୍ଦରୂପିଂ ଧୀତରଂ ଯାଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୁରତି ଛିନ୍ଦତି, ଖୁରଂ ଵା ପାତି ପିଵତୀତି ଖୁରପ୍ପୋ, ଖୁରମସ୍ସ ଅଗ୍ଗେ ଅପ୍ପୀଯତି ଠପୀଯତୀତି ଵା ଖୁରପ୍ପୋ, ସରୋ। ମନ୍ତାନୁଭାଵେନ ରଞ୍ଞୋ ବାହୁକ୍ଖମ୍ଭମତ୍ତଂ ଜାତଂ, ତେନ ପନ ବାହୁକ୍ଖମ୍ଭେନ ''କୋ ଜାନାତି, କିଂ ଭଵିସ୍ସତୀ''ତି ରାଜା ଭୀତୋ ଉସ୍ସଙ୍କୀ ଉତ୍ରସ୍ତୋ ଅହୋସି। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତଂ ''ଭଯେନ ଵେଧମାନୋ

ଅଚ୍ଚାସୀ’’ତି।

ସରଭଙ୍ଗଜାତକେ (ଜା। ୨।୧୭।୫୨) ଆଗତାନଂ ଦଣ୍ଡକୀରାଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଛା ଓକ୍କାକରାଜା ଅହୋସି, ତେସଂ ପଣ୍ଡିତ ଚ ସଙ୍ଖ ଚିରକାଲଂ ପାକଟାତି ଆହ ‘‘ଦଣ୍ଡକୀରଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦି। ଅପରଦ୍ଧସ୍ସ ଦଣ୍ଡକୀରଞ୍ଞୋ, ଅପରଦ୍ଧୋ ନାଠଇକେରୋ, ଅଜ୍ଜୁନୋ ଚାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସତିପି ୱାଲୁକାଦିୱସ୍ସେ ଆୱୁଧୱସ୍ସେନେୱ ୱିନାସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆୱୁଧୱୁଟ୍ଠିୟା’’ତି। ‘‘ଅୟମ୍ପି ଇଦିସୋ ମହାନୁଭାୱୋ’’ତି ମଞ୍ଞମାନା ଏୱଂ ଚିନ୍ତୟନ୍ତା ଭୟେନ ଅୱୋଚୁନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ।

ଉନ୍ଦ୍ରିୟିସ୍ସତୀତି ଭିନ୍ଦିୟିସ୍ସତି। କମ୍ମରୂପଞ୍ଚେତଂ ‘‘ପଥୱୀ’’ତି କମ୍ମକତ୍ତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଭା ଯଥା ‘‘କୁସୁଲୋ ଭିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଭିଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି। ଥୁସମୁଟ୍ଠୀତି ପଲାସମୁଟ୍ଠି, ଭୁସମୁଟ୍ଠି ୱା। କସ୍ମାତି ଆହ ‘‘ସରସଛନ୍ନନମଭେ’’ତିଆଦି।

ଭୀତତସିତା ଭୟୱସେନ ଛମ୍ଭିତସରୀରା ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଲୋମା ହୋନ୍ତି ହଟ୍ଠଲୋମା, ଅଭୀତତସିତା ପନ ଭୟୁପଦ୍ଦୱାଭାୱତୋ ଅଛମ୍ଭିତସରୀରା ପତିତଲୋମା ହୋନ୍ତି ଅହଟ୍ଠଲୋମା, ଖେମେନ ସୋତ୍ଥିନା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତାୟ ପନ ପତିତଲୋମତାୟ ତସ୍ସ ସୋତ୍ଥିଭାୱୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଫଲେନ କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ପାଠଇୟଂ ‘‘ପଲ୍ଲୋମୋ’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ପନ୍ନଲୋମୋ’’ତିଆଦିନା। ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ପଦସିଦ୍ଧି ଯଥା ତଂ ଭୟଭେରୱସୁତ୍ତେ ‘‘ଭିଯ୍ୟୋ ପଲ୍ଲୋମମାପାଦିଂ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହାରାୟା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୬ ଆଦୟୋ)। ଇଦନ୍ତି ଓସାନୱଚନଂ। ‘‘ସଚେ ମେ ରାଜା ତଂ ଦାରିକଂ ଦସ୍ସେତି, କୁମାରୋ ସୋତ୍ଥି ପଲ୍ଲୋମୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାକରଣଂ ପକରଣତୋୟେୱ ପାକଟଂ। ତେନାତି କଣ୍ହେନ। ମନ୍ତେତି ବାହୁକ୍ଖମ୍ଭକମନ୍ତସ୍ସ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭକୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେ ମନ୍ତେ। ଏୱରୂପାନଞ୍ହି ଭୟୁପଦ୍ଦୱକରାନଂ ମନ୍ତାନଂ ଏକଂସେନେୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭକମନ୍ତାହୋନ୍ତି ଯଥା ତଂ କୁସୁମାରକୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ। ପରିୱତ୍ତିତେତି ପଜପ୍ପିତେ। ଅତ୍ତନୋ ଧୀତୁୟା ଅପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ ତଂ ଅଦାସଂ ଭୁଜିସ୍ସଂ କରୋତି। ତସ୍ସା ଅନୁରୂପେ ଇସ୍ସରିୟେ ଠପନତ୍ଥଂ ଉଳାରେ ଚ ନଂ ଠାନେ ଠପେସି। ଏକେନ ପକ୍ଖେନାତି ମାତୁପକ୍ଖେନ। କରୁଣାୟନ୍ତୋ ସମସ୍ସାସନତ୍ଥଂ ଆହ, ନ ପନ ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦି।

ଖତ୍ତିୟସେଟ୍ଠଭାୱୱଣ୍ଣନା

୨୭୫।ବ୍ରାହ୍ମଣେସୁପି ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସମୀପେ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଲଦ୍ଧବ୍ବାନି ଆସନାଦୀନି ଲଭେଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂଅନ୍ତରେ’’ତି। କେୱଲଂ ୱେଦସତ୍ଥାନୁରୂପଂ ପରଲୋକଗତେ ସଦ୍ଧାୟ ଏୱ କାତବ୍ବଂ, ନ ତଦଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଅଭିପତ୍ଥେନ୍ତେନାତି ସଦ୍ଧନ୍ତି ନିଦ୍ଧଚନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମତକେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତଭତ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଙ୍ଗଲାଦିଭତ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଉସ୍ସୱଦେୱତାରାଧନାଦିଭତ୍ତେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଞ୍ଞଭତ୍ତେତି ପାପସଞ୍ଞମାଦିୱସେନ କତଭତ୍ତେ। ‘‘ପାପସଞ୍ଞମାଦିଭତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ହି ଅଗ୍ଗିହୋମୋ ଇଧ ଯଞ୍ଞଂ। ପାହୁନକାନନ୍ତି ଅତିଥୀନଂ। ଅନାଗନ୍ତୁକାନମ୍ପି ପାହେଣକଭତ୍ତଂ ‘‘ପାହୁନ’’ନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ପଣ୍ଣାକାରଭତ୍ତେ ୱା’’ତି। ଆୱଟଂ ନିୱାରଣଂ। ଅନାୱଟଂ ଅନିୱାରଣଂ। ଖତ୍ତିୟଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ଉଭତୋସୁଜାତାଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅପରିସୁଦ୍ଧୋ’’ତି।

୨୭୬।ଇତ୍ଥିୟା ୱା ଇତ୍ଥିଂ କରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ କରଣଂ ନାମ କିରିୟାସାମଞ୍ଞୱିସୟଂ କରଭୂଧାତୂନଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ସଦ୍ଧାତ୍ୱନ୍ତୋଗଧତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ପରିୟେସିତ୍ୱା’’ତି। ଖତ୍ତିୟକୁମାରସ୍ସ ଭରିୟାଭୂତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକଞ୍ଞଂ ଇତ୍ଥିଂ ପରିୟେସିତ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଇତ୍ଥିୟା ୱା ଖତ୍ତିୟାୱ ସେଟ୍ଠା, ‘‘ହୀନା ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି ପାଠଇମୁଦାହରିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ପୁରିସେନ ୱା ପୁରିସଂ କରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୭୬) ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ହି ଖତ୍ତିୟକଞ୍ଞାୟ ପତିଭୂତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାରଂ ପୁରିସଂ ପରିୟେସିତ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପୁରିସେନ ୱା ଖତ୍ତିୟାୱ ସେଟ୍ଠା, ହୀନା ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯୋଜନା। କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ପକରଣେତି ଏତ୍ଥ ପକରଣଂ ନାମ କାରଣଂ ‘‘ଏତସ୍ମିଂ ନିଦାନେ ଏତସ୍ମିଂ ପକରଣେ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୪୨, ୯୦) ୱିୟ, ତସ୍ମା ରାଗାଦିୱସେନ ପକ୍ଖଲିତେ ଠାନେ ହେତୁଭୂତେତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅପରାଧୋୱ, ସୋ ଚ ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଦୋସେ’’ତିଆଦି। ଭସ୍ସସଦ୍ଦୋ ଭସ୍ମପରିୟାୟୋ। ଭସୀୟତି ନିରତ୍ଥକଭାୱେନ ଖିପୀୟତୀତି ହି ଭସ୍ସଂ, ଛାରିକା। ‘‘ୱଧିତ୍ୱା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ‘‘ଓକିରିତ୍ୱା’’ତି।

୨୭୭। କମ୍ମକିଲେସେହି ଜନେତବ୍ବୋ, ତେହି ୱା ଜାୟତୀତି ଜନିତୋ, ସ୍ୱେୱ ଜନେତୋ, ମନୁସ୍ସୋୱ । ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେ ଗୋତ୍ତପଟିସାରିନୋ’’ତି। ତଦେତଂ ପଜାୱଚନଂ ୱିୟ ଜାତିସଦ୍ଦୱସେନ ବହୁମ୍ହି ଏକୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଜାୟାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏତସ୍ମିଂ ଜନେତିପି ଯୁଜ୍ଜତି। ପଟିସରନ୍ତୀତି ଗୋତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ‘‘ଅହଂ ଗୋତମୋ, ଅହଂ କସ୍ସପୋ’’ତିଆଦିନା ସରଣଂ କରୋନ୍ତି ୱିଚିନନ୍ତି।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିଜ୍ଜାଚରଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୭୮। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସିଲୋକେ ଆହରିଯମାନେ ବ୍ରହ୍ମଗରୁକା ସଦ୍ଦେୱମନୁସ୍ସା ସଦ୍ଦେୟ୍ୟଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି, ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ଚ ''ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ପଦଂ ସୁତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଏୱମଯଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣପରିଦୀପନୀ ଦେସନା ମହାଜନସ୍ସ ସାତ୍ଥିକା ଭୱିସ୍ସତୀତି ପସ୍ସିତ୍ୱା ଲୋକନାଥୋ ଇମଂ ସିଲୋକଂ ସନଙ୍କୁମାରଭାସିତଂ ଆହରୀତି ଇମମତ୍ଥମ୍ପି ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ଇମାଯ ପନ ଗାଥାଯା''ତିଆଦିମାହ। ଇତରଥା ହି ଭଗୱାପି ଅସଙ୍କଞ୍ଞୂ ପରାୱସ୍ସଯୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ନ ଚ ଯୁଜ୍ଜତି ଭଗୱତୋ ପରାୱସ୍ସଯତା ସବ୍ବାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ଅହମ୍ପି ହି, ଅମ୍ବଟ୍ଠ, ଏୱଂ ୱଦାମୀ''ତିଆଦି। ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯେ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣଲଦ୍ଧିଯା ପାକଟଂ। ୱଜ୍ଜମାନନଯେନ ଜାତିୱାଦାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ।''ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଘଟେତ୍ୱା, ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୭୭) ଆଚରିଯେନୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ପନ ପୋତ୍ଥକେସୁ ''ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା''ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ଅଯୁତ୍ତୋୱ। କସ୍ମାତି ଚେ? ନ ହି ପାଠଇଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯସିଦ୍ଧଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ତଦେୱ ଅମ୍ବଟ୍ଠେନ ଚିନ୍ତିତଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ଘଟେତ୍ୱା ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ଦେସେତୀତି।

ୱାଦୋତି ଲଦ୍ଧି, ୱଚୀଭେଦୋ ୱା। ତେନାହ ''ବ୍ରାହ୍ମଣ...ପେ...ଆଦିୱଚନ''ନ୍ତି। ଲଦ୍ଧିପି ହି ୱତ୍ତବ୍ବତା ୱଚନମେୱ। ଇଦନ୍ତି ଅଜ୍ଝେନଜ୍ଝାପନଯଜନଯାଜନାଦିକମ୍ମଂ, ନ ୱେସ୍ସସ୍ସ, ନ ଖତ୍ତିଯସ୍ସ, ନ ତଦଞ୍ଞେସନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଗୋତ୍ତୱାଦମାନୱାଦେସୁ। ତତ୍ଥାପି ହି ଗୋତ୍ତୱାଦୋତି ଗୋତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ୱାଦୋ, କସ୍ସପସ୍ସେୱିଦଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ କୋସିଯସ୍ସାତିଆଦିୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମାନୱାଦୋତି ମାନଂ ଆରବ୍ଭ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରୱମ୍ଭନୱସେନ ୱାଦୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସେୱିଦଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ସୁଦ୍ଦସ୍ସାତିଆଦିୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିୱାଦେ ୱିନିବଦ୍ଧାତି ଜାତିସନ୍ନିସ୍ସିତୱାଦେ ପଟିବଦ୍ଧା। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଗୋତ୍ତୱାଦୱିନିବଦ୍ଧାଦୀସୁ। ଗୋତ୍ତୱାଦୱିନିବଦ୍ଧାତି ହି ଗୋତ୍ତୱାଦେ ୱିନିବଦ୍ଧା। ମାନୱାଦୱିନିବଦ୍ଧାତି ମାନୱାଦେ ୱିନିବଦ୍ଧା, ଯେ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସେୱ ଅଜ୍ଝେନଜ୍ଝାପନଯଜନଯାଜନାଦଯୋତି ଏୱଂ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରୱମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତା, ତେ ମାନୱାଦୱିନିବଦ୍ଧା ଚ ହୋନ୍ତି। ଆୱାହୱିୱାହୱିନିବଦ୍ଧାତି ଆୱାହୱିୱାହେସୁ ୱିନିବଦ୍ଧା। ଯେ ହି ୱିନିବଦ୍ଧଉଯୱସେନ ''ଅରହସି ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ, ନ ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ ଅରହସୀ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତନକା, ତେ ଆୱାହୱିୱାହୱିନିବଦ୍ଧା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥୱସେନ ସନ୍ଧାଯ ''ଏସ ନଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆୱାହୱିୱାହୱିନିବଦ୍ଧଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥଞ୍ହି ''ଅରହସି ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ, ନ ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ ଅରହସୀ''ତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେତଂ ଜାତିୱାଦାଦୀହି ତୀହି ପଦେହି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଆୱୁତ୍ତିଆଦିନଯେନ ହି ଜାତିୱାଦଯୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁମତ୍ଥଦୀପକା। ତଥା ହି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯେ ପନ ଆୱାହୱିୱାହୱିନିବଦ୍ଧା, ତେ ଏୱ ସମ୍ବନ୍ଧଉଯୱସେନ 'ଅରହସି ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ, ନ ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ ଅରହସୀ'ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତନକା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧। ୨୭୮)।

ନନୁ ପୁବ୍ବେ ୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ପୁଟ୍ଠଂ, କସ୍ମା ତଂ ପୁନ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ ''ତତୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ସଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦିଯଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯସିଦ୍ଧଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଲଗ୍ଗିସ୍ସାମାତି ଓଲଗ୍ଗା ଅନ୍ତୋଗଧା ଭୱିସ୍ସାମ। ତତୋତି ତାଯ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦାଯ। ଅୱକ୍ଖିପୀତି ଅୱଚାସି। ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଚରଣାନିଯେୱ ''ୱିଜ୍ଜାଚରଣାନୀ''ତି ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜାଚରଣେସୁ ୱିଭଜିଯମାନେସୁ ସୋ ତତୋ ଦୂରତୋ ଅପନୀତୋ ନାମ ହୋତି। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ସଂ ପନ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦିଯଂ। ଅନୁତ୍ତରୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଜାନନକିରିଯାଯୋଗେ କମ୍ମମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜନକିରିଯାଯୋଗେ କତ୍ତାଯେୱ ଉପପନ୍ନୋ। ପଧାନକିରିଯାପେକ୍ଖା ହି କାରକାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଯଂ ନୋ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦା ଞାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି। ଏୱମୀଦିସେସୁ। ସମୁଦାଗମତୋତି ଆଦିସମୁଟ୍ଠାନତୋ।

୨୭୯। କାମଂ ଚରଣପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଚରଣୱସେନ ନିଯ୍ୟାତେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ଅସମପଥଗମନଂ ନିୱାରେନ୍ତୋ ସୀଲୱସେନେୱ ନିଯ୍ୟାତେତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଚରଣପରିଯାପନ୍ନମ୍ପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୭, ୧୧, ୨୧) ୱୁତ୍ତନଯେନ ଖୁଦ୍ଦକାଦିଭେଦଂ ତିୱିଧଂ ସୀଲଂ। ସୀଲୱସେନେୱାତି ସୀଲପରିଯାଯୱସେନେୱ। କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି ସୀଲନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଜାତିସିଦ୍ଧଂ ଅହିଂସନାଦିଯମନିଯମଲକ୍ଖଣଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ସୀଲଂ। ତସ୍ମାତି ତଥା ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା, ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନଂ ସୀଲମତ୍ତମ୍ପି ନିସ୍ସାଯ ଲଗ୍ଗେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗେୟ୍ୟାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯସିଦ୍ଧେ ସୀଲମତ୍ତେ 'ଚରଣ'ନ୍ତି ଲଗ୍ଗେୟ୍ୟା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୭୯) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯମେୱ ସାକାରୱଚନସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱିଚାରେତବ୍ବଂ, ଅଧିପ୍ପାଯମତ୍ତଦସ୍ସନଂ ୱା ଏତଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗେୟ୍ୟାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନସୀଲମତ୍ତପଟିସଂଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ''ମଯମ୍ପି ଚରଣସମ୍ପନ୍ନା''ତି ଲଗ୍ଗେୟ୍ୟ, ତସ୍ମା ସୀଲୱସେନେୱ ନିଯ୍ୟାତେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥାପସଙ୍ଗାଭାୱତୋ ପନ ଉପରି ଚରଣୱସେନେୱ ନିଯ୍ୟାତେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଂ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେନେୱ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନମ୍ପି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଭାୱାପତ୍ତିତୋ ''ଅଟ୍ଠପି ସମାପତ୍ତିଯୋ 'ଚରଣ'ନ୍ତି ନିଯ୍ୟାତିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାନିପି ହି ଅଙ୍ଗସମତାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନେୱାତି। ନିଯ୍ୟାତିତାତି ଚ

ଅସେସତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଗହିତା, ନିଦସ୍ସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣତୋ ପନାତି ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ପରିସୁଦ୍ଧେ ପରିୟୋଦାତେ ଅନଙ୍ଗଣେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ମୁଦୁଭୂତେ କମ୍ମନୀୟେ ଠିତେ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ ଞାଣଦସ୍ସନାୟ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣତୋ ପଚ୍ଚାୟ।

ଚତୁଅପାୟମୁଖକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୮୦।ଅସମ୍ପାପୁଣନ୍ତୋତି ଆରଭିତ୍ୱାପି ସମ୍ପଜ୍ଜିତୁମସକ୍କୋନ୍ତୋ। ଅୱିସହମାନୋତି ଆରଭିତୁମେୱ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ। ''ଖାରୀ''ତି ତାପସପରିକ୍ଖାରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ସୋ ଚ ଅନେକଭେଦୋତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅରଣୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅରଣୀତି ହେଟ୍ଠିମୁପରିମୱସେନ ଅଗ୍ଗିଧମନକଂ ଅରଣୀଦ୍ୱୟଂ। କମଣ୍ଡଲୂତି କୁଣ୍ଡିକା। ସୁଜାତି ହୋମଦବ୍ବି। ସୁଜାସଦ୍ଦୋ ହି ହୋମକମ୍ମନି ହବ୍ୟନାଦୀନମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥଂ କତଦବ୍ବିୟଂ ୱତ୍ତତି ୟଥା ତଂ କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତେ ''ପଠମୋ ୱା ଦୁତିୟୋ ୱା ସୁଜଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତାନ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୪୧)। ତଥା ହି ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁଜାତି ଦବ୍ବୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୦)। ହବ୍ୟନାଦୀନଂ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଜାୟତୀତି ହି ସୁଜା। କେଚି ପନ ଇମମତ୍ଥମୱିଚାରେତ୍ୱା ତୁନ୍ନତ୍ଥମେୱ ଗହେତ୍ୱା ''ସୂଚୀ''ତି ପଠନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତମେୱ ଆଚରିୟେନ ତଥା ଅୱଣ୍ଣିତତ୍ତା। ଚମତି ଅଦତୀତି ଚମରୋ, ମିଗୱିସେସୋ, ତସ୍ସ ୱାଲେନ କତା ବୀଜନୀ ଚାମରା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତିଦଣ୍ଡତିଘଟିକାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କୁଚ୍ଛିତେନ ୱଙ୍କାକାରେନ ଜାୟତୀତି କାଜୋ ୟଥା ''କାଲୱଣ''ନ୍ତି; କଚତି ଭାରଂ ବନ୍ଧତି ଏତ୍ଥାତି ୱା କାଚୋ। ଦ୍ୱିଧମ୍ପି ହି ପଦମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ଖାରିଭରିତନ୍ତି ଖାରୀହି ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଏକେନ ୱି-କାରେନ ପଦଂ ୱତ୍ୱେତ୍ୱା ''ଖାରିୱିୱିଧ''ନ୍ତି ପଠନ୍ତାନଂ ୱାଦେ ସମୁଚ୍ଚୟସମାସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୟେ ପନା''ତିଆଦିମାହ।

ନନୁ ଉପସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସାସନିକୋପି ୟୋ କୋଚି ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ଥତୋ ପରିଚାରକୋୱ ହୋତି ଅପି ଖୀଣାସୱସାମଣେରୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ବାହିରକପବ୍ବଜିତେତି ଅନୁୟୋଗଂ ପତି ତତ୍ଥ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କାମଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନାତି ''କପ୍ପିୟ…ପେ… ୱତ୍ତକରଣୱସେନା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ। ଅନେକସତସହସ୍ସସଂୱରୱିନୟସମାଦାନୱସେନ ଉପସମ୍ପନ୍ନଭାୱସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ ଖୀଣାସୱସାମଣେରୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁନୋ ପରିଚାରକୋତି ୱୁତ୍ତୋ।

''ନୱକୋଟିସହସ୍ସାନି, ଅସୀତିସତକୋଟିୟୋ;

ପଞ୍ଚାସସତସହସ୍ସାନି, ଛତ୍ତିଂସ ଚ ପୁନାପରେ;

ଏତେ ସଂୱରୱିନୟା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପକାସିତା;

ପେୟ୍ୟାଲମୁଖେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ସିକ୍ଖା ୱିନୟସଂୱରେ''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୦; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୫; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨।୩୭);

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାନଂ ଅନେକସତସହସ୍ସାନଂ ସଂୱରୱିନୟାନଂ ସମାଦାୟ ସିକ୍ଖନେନ ଉପରିଭୂତା ଅଗ୍ଗଭୂତା ସମ୍ପଦାତି ହି ଉପସମ୍ପଦା, ତାୟ ଚେସ ଉପସମ୍ପଦାୟ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁ ଉପସମ୍ପନ୍ନୋତି।

ଅୟଂ ପନାତି ୟଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ତାପସୋ। ତାପସା ହି କମ୍ମୱାଦିକିରିୟୱାଦିନୋ, ନ ସାସନସ୍ସ ପଟାଣୀଭୂତା, ୟତୋ ନେସଂ ପବ୍ବଜିତୁମାଗତାନଂ ୱିନାୱ ତିତ୍ଥିୟପରିୱାସେନ ଖନ୍ଧକେ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ତପୋ ଏତେସମତ୍ଥୀତି ତାପସା ତ-କାରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା। ''ଲୋମସା''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ହି ସ-ପଚ୍ଚୟମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କାମଂ ଖୀଣାସୱୋପି ସାମଣେରୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅତ୍ଥତୋ ପରିଚାରକୋୱ ହୋତି, ସୋ ପନ ୱତ୍ତକରଣମତ୍ତେନେୱ ପରିଚାରକୋ, ନ ଲାମକଭାୱେନ। ତାପସୋ ତୁ ଗୁଣୱସେନ ଚେୱ ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଣୱସେନ ଚ ଲାମକଭାୱେନେୱ ପରିଚାରକୋ, ନ ୱତ୍ତକରଣମତ୍ତେନ, ଏୱମିମେସଂ ନାନାକରଣଂ ସନ୍ଧାୟ ତାପସସ୍ସେୱ ପରିଚାରକତା ୱୁତ୍ତାତି।

''କସ୍ମା''ତିଆଦିନା ଚୋଦକୋ କାରଣଂ ଚୋଦେତି। ''ୟସ୍ମା''ତିଆଦିନା ଆଚରିୟୋ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିହରତି। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ପରିହରିତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଇମସ୍ମିଞ୍ହି''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସକ୍କୋନ୍ତନ୍ତି ଅସମତ୍ଥନେନ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ ଅଲଜ୍ଜିଂ। ଖୁରଧାରୂପମନ୍ତି ଖୁରଧାରାନଂ ମତ୍ଥକେନେୱ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଗମନୂପମଂ। ବହୁଜନସମ୍ମତାତି ମହାଜନେନ ସେଟ୍ଠସମ୍ମତା। ଅଞ୍ଞେତି ଅପରେ ଭିକ୍ଖୂ। ଇଧାତି ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାୟ। ଛନ୍ଦେନ ସହ ଚରନ୍ତୀତି ସଚ୍ଛନ୍ଦଚାରିନୋ, ୟଥାକାମଂ ପଟିପନ୍ନକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତୋତି ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଯା ସିକ୍ଖନ୍ତୋ। ତାପସାୱ ବହୁକା ହୋନ୍ତି, ନ ଭିକ୍ଖୂ।

କୁଦାଲପିଟକାନଂ ନିକ୍ଖେପନଂ ହେତ୍ୱା ଖୁଭମେୱ। ବହୁଜନକୁହାପନତ୍ଥନ୍ତି ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ୱିମ୍ହାପନତ୍ଥଂ । ଅଗ୍ଗିସାଲନ୍ତି ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତସାଲଂ। ନାନାଦାରୁହୀତି ପଲାସରୁକ୍ଖଦଣ୍ଡାଦୀହି ନାନାୱିଧସମିଧାଦାରୂହି। ହୋମକରଣୱସେନାତି ଯଞ୍ଞକରଣୱସେନ।

ଉଦକୱସେନେତ୍ଥ ପାନାଗାରଂ। ତେନାହ "ପାନୀୟଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା"ତିଆଦି। ଯଂ ଭତ୍ତପୁଟଂ ୱା ଯାନି ତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅମ୍ବିଲଯାଗୁ ନାମ ତକ୍କାଦିଅମ୍ବିଲସଂଯୁତ୍ତା ଯାଗୁ। ତଣ୍ଡାଦୀହି ଆମସିତଦ୍ଧତୋ ଚୀୱରାଦି ଆମିସଂ ନାମ। ୱଡ୍ଢିଯାତି ଦିଗୁଣତିଗୁଣାଦିୱଡ୍ଢିଯା। କୁଟୁମ୍ବଂ ସଣ୍ଠପେତୀତି ଧନଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଇଦଂ ପନସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିମୁଖ"ନ୍ତି, ଇଦଂ ପନ ପାଠଇୱଚନଂ ଅସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କୋହଞ୍ଞପଟିପତ୍ତିୟା ମୁଖମତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମାତି ଚେ? ସୋ ହି ନାନାୱିଧେନ କୋହଞ୍ଞେନ ଲୋକଂ ୱିମ୍ହାପୟନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଛତି। ତେନାହ "ଇମିନା ହୀ"ତିଆଦି। ଏୱନ୍ତି "ତତ୍ଥ ପାନୀୟଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନୟେନ।

"ସବ୍ବାପି ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା"ତି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନନୟେନ ଦସ୍ସିତମେୱ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନନୟେନ ୱିୱରିତୁଂ "ଅଟ୍ଠୱିଧା ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଖଲାଦୀସୁ ମନୁସ୍ସାନଂ ସନ୍ତିକେ ଉପତିଟ୍ଠିତ୍ୱା ୱୀହିମୁଗ୍ଗମାସତିଲାଦୀନି ଭିକ୍ଖାଚରିୟନିୟାମେନ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଉଞ୍ଛନଂ ଉଞ୍ଛା, ସା ଏୱ ଚରିୟା ୱୁତ୍ତି ଏତେସନ୍ତି ଉଞ୍ଛାଚରିୟା। ଅଗ୍ଗିପକ୍କିକାଯ ଭତ୍ତଭିକ୍ଖାଯ ଜୀୱନ୍ତୀତି ଅଗ୍ଗିପକ୍କିକା, ନ ଅଗ୍ଗିପକ୍କିକା ଅନଗ୍ଗିପକ୍କିକା, ତଣ୍ଡୁଲଭିକ୍ଖାଯ ଏୱ ଜୀୱିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଞ୍ଛାଚରିୟା ହି ଖଲାଦୀନି ଗନ୍ତ୍ୱା ଉପତିଟ୍ଠିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେହି ଦିୟ୍ୟମାନଂ ଖଲଗ୍ଗଂ ନାମ ଧଞ୍ଞଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଅନଗ୍ଗିପକ୍କିକା ପନ ତାଦିସମପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତଣ୍ଡୁଲମେୱ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ନ ସୟଂ ପଚନ୍ତୀତି ଅସାମପାକା, ପକ୍କଭିକ୍ଖାଯ ଏୱ ଜୀୱିକା। ଅୟୋ ୱିୟ କଟ୍ଠିନୋ ମୁଟ୍ଠିପ୍ପମାଣୋ ପାସାଣୋ ଅୟମୁଟ୍ଠି ନାମ, ତେନ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅୟମୁଟ୍ଠିକା। ଦନ୍ତେନ ଉପ୍ପାଟିତଂ ୱକ୍କଲଂ ରୁକ୍ଖତଚୋ ଦନ୍ତୱକ୍କଲଂ, ତେନ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦନ୍ତୱକ୍କଲିକା। ପୱତ୍ତଂ ରୁକ୍ଖାଦିତୋ ପାତାପିତଂ ଫଲଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ସୀଲେନାତି ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜିନୋ। ପଣ୍ଡୁପଲାସସଦ୍ଦସ୍ସ ଏକସେସନୟେନ ଦ୍ୱିଧା ଅତ୍ଥୋ, ଜିଣ୍ଣତାଯ ପଣ୍ଡୁଭୂତଂ ପଲାସଞ୍ଚେୱ ଜିଣ୍ଣପକ୍କଭାୱେନ ତଂସଦିସଂ ପୁପ୍ଫଫଲାଦି ଚାତି। ତେନ ୱକ୍ଖତି "ସୟଂ ପତିତାନେୱ ପୁପ୍ଫଫଲପଣ୍ଡୁପଲାସାଦୀନି ଖାଦନ୍ତା ଯାପେନ୍ତୀ"ତି, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୮୦) ତେନ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପଣ୍ଡୁପଲାସିକା, ସୟଂପତିତପଣ୍ଡୁପୁପ୍ଫଫଲଭୋଜିନୋ। ଇଦାନି ତେ ଅଟ୍ଠୱିଧେପି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତତ୍ଥା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କେଣିୟଜଟିଲୱତ୍ଥୁ ଖନ୍ଧକୱଣ୍ଣନାଯ (ମହାୱ। ଅଟ୍ଠ। ୩୦୦) ଗହେତବ୍ବଂ।

ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ଭିକ୍ଖାଚରିୟାୱସେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା।

ତଣ୍ଡୁଲଭିକ୍ଖନ୍ତି ତଣ୍ଡୁଲମେୱ ଭିକ୍ଖଂ। ଭିକ୍ଖିତବ୍ବା ଯାଚିତବ୍ବା, ଭିକ୍ଖନଂ ଅୟନ୍ତି ୱା ଭିକ୍ଖାତି ହି ଭିକ୍ଖାସଦ୍ଦୋ ତଣ୍ଡୁଲାଦୀସୁପି ନିରୁଳ୍ହୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ପଚିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ"ତି।

ଭିକ୍ଖାପରିୟେଟ୍ଠି ନାମ ଦୁକ୍ଖାତି ପରେସଂ ଗେହତୋ ଗେହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଯ ପରିୟେସନା ନାମ ଦୀନୱୁତ୍ତିଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖା।

ଯେ ପନ "ପାସାଣସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହୋ ନାମ ଦୁକ୍ଖୋ ପବ୍ବଜିତସ୍ସା"ତି ଦନ୍ତେହେୱ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି, ତେ ଦନ୍ତୱକ୍କଲିକା ନାମାତି ଅୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନୟୋ।

ପଣ୍ଡୁପଲାସସଦ୍ଦୋ ପୁପ୍ଫଫଲୱିସୟୋପି ସଦିସତାକପ୍ପନେନାତି ଦସ୍ସେତି "ପୁପ୍ଫଫଲପଣ୍ଡୁପଲାସାଦୀନୀ"ତି ଇମିନା।

ତେତି ପଣ୍ଡୁପଲାସିକା। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତଥା ଭେଦସମ୍ଭୱତୋ। ପାପୁଣନଟ୍ଠାନେତି ଗହେତୁଂ ସମ୍ପାପୁଣନଟ୍ଠାନେ। ଏକରୁକ୍ଖତୋତି ପଠମଂ ଉପଗତରୁକ୍ଖତୋ।

କଥମେତ୍ତାୱତା ସବ୍ବାପି ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଚୋଦନା ନ ତାୱ ୱିସୋଧିତାତି ଆହ "ଇମା ପନା"ତିଆଦି। ଚତୂହିୟେୱାତି "ଖାରିୱିଧମାଦାୟା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାହି ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନିକା, କନ୍ଦମୂଲଫଲଭୋଜନିକା, ଅଗ୍ଯାଗାରିକା, ଆଗାରିକା ଚେତି ଚତୂହି ଏୱ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାହି। ଅଗାରଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଅଗାରଂ ନିୱାସଭାୱେନ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇମିନା ହି "ଚତୁଦ୍ୱାରଂ ଅଗାରଂ କରିତ୍ୱା ଅଚ୍ଛତୀ"ତିଆଦିନା ଇଧ ୱୁତ୍ତାଯ ଚତୁତ୍ଥାଯ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ତେସମୱରୋଧତଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱମିତରେସୁପି ପଟିଲୋମତୋ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଗ୍ଗିପରିଚରଣୱସେନ ଅଗ୍ଯାଗାରଂ ଭଜନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ତେସମୱରୋଧତଂ ୱଦନ୍ତୋ ତଦନୁରୂପଂ ଇମେସମ୍ପି ପଚ୍ଚେକଂ ଦୁୱିଧତଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୮୧। ଆଚରିୟେନ ପୋକ୍ଖରସାତିନା ସହ ପଓ୍ଭତୀତି ସାଚରିୟକୋ, ତସ୍ସ। ଅପାୟମୁଖମ୍ପୀତି ଓିନାସକାରଣମ୍ପି। ପଗେଓ୍ ଓିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦାୟ ସନ୍ଦିସ୍ସନେତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ଗରହାୟଂ। ତେନ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ ''ଅପି ନୁ ତ୍ୱଂ ଇମାୟ ଅନୁତ୍ତରାୟ ଓିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦାୟ ସନ୍ଦିସ୍ସସି ସାଚରିୟକୋ''ତିଆଦି। ତତ୍ରାୟମଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନୟୋ – ''ନୋ ହିଦଂ ଭୋ ଗୋତମା''ତି ସନ୍ଦିସ୍ସନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅସନ୍ଦିସ୍ସନାକାରମେଓ୍ ଓିଭାଓ୍ଭେତୁଂ ''କୋ ଚାହ''ନ୍ତିଆଦି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ସାଚରିୟକୋ ଅହଂ କୋ ଚ କୀଦିସୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରାୟ ଓିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦାୟ ସନ୍ଦିସ୍ସାମି, ଅନୁତ୍ତରା ଓିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦା କା ଚ କୀଦିସା ହୁତ୍ୱା ସାଚରିୟକେ ମୟି ସନ୍ଦିସ୍ସତି, ଆରକା ଅହଂ…ପେ… ସାଚରିୟକୋତି ସହ ପାଠସେସେନ ୟୋଜନା।

୨୮୨। ଅପାୟେ ଓିନାସନୁପାୟେ ନିୟୁତ୍ତୋ ଆପାୟିକୋ। ତବ୍ଭାଓ୍ଭଂ ନ ପରିପୂରେତି ପରିପୂରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅପରିପୂରମାନୋ, ତବ୍ଭାଓ୍ଭେନ ଅପରିପୁଣ୍ଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନା ଆପାୟିକେନ ହୋନ୍ତେନାପି ତବ୍ଭାଓ୍ଭଂ ଅପରିପୂରମାନେନ ପୋକ୍ଖରସାତିନା ଏସା ଓ୍ଭାଚା ଭାସିତାତି ଅତ୍ଥତୋ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା କତ୍ୱଥ୍ଥେ ଚେତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଓ୍ଭଚନନ୍ତି ଆହ ''ଆପାୟିକେନାପି ଅପରିପୂରମାନେନା''ତି। ଅପିଚ ଅତ୍ତନା ଅପରିପୂରମାନେନ ଆପାୟିକେନାପି ସୟଂ ଅପରିପୂରମାନାପାୟିକେନ ହୁତ୍ୱାପି ପୋକ୍ଖରସାତିନା ଏସା ଓ୍ଭାଚା ଭାସିତାତି ଅତ୍ଥୟୁତ୍ତିତୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଚେତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଓ୍ଭଚନନ୍ତିପି ଏଓ୍ଭଂ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସଦ୍ଦକ୍କମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥକ୍କମୋତି। କେଚି ପନ ''କରଣତ୍ଥମେଓ୍ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏଓ୍ଭଂ ଓ୍ଭୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଓ୍ଭଦନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତମେଓ୍ ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ କତ୍ତୁପଦେନ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା, ସମାନତ୍ଥାନଞ୍ଚ ପଦାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କରଣଭାଓ୍ଭାନୁପପତ୍ତିତୋ, ଅଲମତିପପଞ୍ଚେନ।

ପୁବ୍ବକେସିଭାଓ୍ଭାନୁୟୋଗଓ୍ଭଣ୍ଣନା

୨୮୩। ଦୀୟତେତି ଦତ୍ତି, ସା ଏଓ୍ ଦତ୍ତିକନ୍ତି ଆହ ''ଦିନ୍ନକ''ନ୍ତି। ଅଦାତୁକାମମ୍ପି ଦାତୁକାମଂ କତ୍ୱା ସମ୍ମୁଖା ପରମାଓ୍ଭଞ୍ଚେତି ସମ୍ମୁଠହଂ କରୋତି ଏତାୟାତି ସମ୍ମୁଖାଓ୍ଭଞ୍ଚନୀ। ତେନାହ ''ନ ଦେମୀତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି। ପୁନ ତସ୍ସାତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। କାରଣାନୁରୂପଂ ରାଜୂନଂ ପୁଣ୍ଣପତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''କସ୍ମା ମେଦିନ୍ନୋ''ତି। ସଙ୍ଖପଲିତକୁଟ୍ଟନ୍ତି ଧୋତସଙ୍ଖମିଓ୍ ସେତକୁଟ୍ଟଂ। ସେତପୋକ୍ଖରରଜତତୋ ଗୁଣସମାନକାୟତ୍ତା ଏଓ୍ଭମାହ। ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ପରମନୁବନ୍ଧତି।

ୟଦି ଦୁଓ୍ୱିଧେନପି କାରଣେନ ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାଭାଓ୍ଭଂ ନ ଦେତି, ଅଥ କସ୍ମା ତଦୁପସଙ୍କମନଂ ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ୟସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି। ''ଖେତ୍ତଓିଜ୍ଜାୟାତି ନୀତିସତ୍ଥେ''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୩) ଆଚରିୟେନ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠାପି ବ୍ରହ୍ମଜାଲଓ୍ଭଣ୍ଣନାୟଂ ଏଓ୍ଭଂ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ ''ଖେତ୍ତଓିଜ୍ଜାତି ଅବ୍ଭେୟ୍ୟମାସୁରକ୍ଖରାଜସତ୍ଥାଦିନୀତିସତ୍ଥ''ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧) ଦୁସ୍ସମେତ୍ଥ ତିରୋକରଣିୟଂ। ତେନାହ ''ସାଣିପାକାରସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଠତ୍ୱା''ତି। ଅନ୍ତସଦ୍ଦେନ ପନ ତବ୍ଭାଓ୍ଭେନ ପଦେ ଓ୍ଭତ୍ତିୟମାନେ ଦୁସ୍ସନ୍ତଂ ୟଥା ''ଓ୍ଭନନ୍ତୋ''ତି। ''ପୟାତନ୍ତି ସଦ୍ଧଂ, ସସ୍ସତିକଂ ଓ୍ଭା। ତେନାହ ଅଭିହରିତ୍ୱା ଦିନ୍ନ''ନ୍ତି ଆଚରିୟେନ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ମତକଭତ୍ତସଙ୍ଖେପେନ ଓ୍ଭା ନିଚ୍ଚଭତ୍ତସଙ୍ଖେପେନ ଓ୍ଭା ଅଭିହରିତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଓ୍ଭେଦିତବ୍ବୋ। ''ଅୟଂ ପନା''ତିଆଦି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଓ୍ଭଚନଂ। ନିଟ୍ଠନ୍ତି ନିଚ୍ଛୟଂ। କସ୍ମା ପନ ଭଗଓ୍ଭା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଏଓ୍ଭରୂପଂ ଅମନାପଂ ମମ୍ମଓ୍ଭଚନଂ ଅଓ୍ଭୋଚାତି ଚୋଦନଂ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସୋଧେତୁଂ ''ଇଦଂ ପନା''ତିଆଦି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ରହସ୍ସମ୍ପି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନମ୍ପି ମମ୍ମଓ୍ଭଚନଂ ପକାସେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୨୮୪। ରାଜାସନଂ ନାମ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧପଦେସଂ ସନ୍ଧାୟ ''ହତ୍ଥିଗୀଓ୍ଭାୟ ଓ୍ଭା ନିସିନ୍ନୋ''ତି ପାଠଇୟଂ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ରଥୂପତ୍ଥରେତି ରଥସ୍ସ ଉପରି ଅତ୍ଥରିତପଦେସେ। ତେନାହ ''ରଥମ୍ହି''ତିଆଦି। ଉଗ୍ଗତୁଗ୍ଗତେହୀତି ଉଗ୍ଗତାନମତିସୟେନ ଉଗ୍ଗତେହି। ନ ହି ଓିଚ୍ଛାସମାସୋ ଲୋକିକେହି ଅଭିମତୋତି। ରଞ୍ଞୋ ଅପଚ୍ଚଂ ରାଜଞ୍ଞୋ, ବହୁକତ୍ତଂ ପତି, ଏକସେସେନୟେନ ଓ୍ଭା ''ରାଜଞ୍ଞେହୀ''ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ପାକଟମନ୍ତନନ୍ତି ପକାସଭୂତଂ ମନ୍ତନଂ। ତଦେଓିଧାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ରହସ୍ସମନ୍ତନଂ ସୁଦ୍ଦାଦୀହିପି ସୁୟ୍ୟମାନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତେନ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ ''ଅଥ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ସୁଦ୍ଦୋ ଓ୍ଭା ସୁଦ୍ଦଦାସୋ ଓ୍ଭା''ତିଆଦି। ତାଦିସେହିୟେଓ୍ଭାତି ରଞ୍ଞୋ ଆକାରସଦିସେହେଓ୍। ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନସମତ୍ଥଂ ଓ୍ଭଚନଂ ରଞ୍ଞା ଭଣିତଂ ୟଥା, ତଥା ସୋପି ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନସମତ୍ଥମେଓ୍ ଭଣିତଂ ଓ୍ଭଚନଂ ଅପିନୁ ଭଣତୀତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ।

୨୮୫।''ପଓ୍ଭତ୍ତାରୋ''ତି ଏତସ୍ସ ପାଓ୍ଭଚନଭାଓ୍ଭେନ ଓ୍ଭତ୍ତାରୋତି ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥୋ। ୟସ୍ମା ପନ ତେ ତଥାଭୂତା ମନ୍ତାନଂ ପଓ୍ଭତ୍ତକା ନାମ, ତସ୍ମା ଅଧିପ୍ପାୟତୋ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଓ୍ଭତ୍ତୟିତାରୋ''ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ଓ୍ଭଦସଦ୍ଦେନ, ହି ତୁପଚ୍ଚୟେନ ଚ ''ଓ୍ଭତ୍ତାରୋ''ତି ପଦସିଦ୍ଧି, ତଥା ଓ୍ଭତୁସଦ୍ଦେନ ''ପଓ୍ଭତ୍ତୟିତାରୋ''ତି। ଇଦଂ ଆଚରିୟସ୍ସ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୫) ଚ ଆଚରିୟସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ ମତଂ। ଓ୍ଭତୁସଦ୍ଦେନେଓ୍ ''ପଓ୍ଭତ୍ତାରୋ''ତି ପଦସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୀତିପି କେଚି ଓ୍ଭଦନ୍ତି। ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣତ୍ତା ''ମନ୍ତମେଓ୍ଭା''ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ''ସୁଦ୍ଦେ ବହି କତ୍ୱା ରହୋ ଭାସିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ମନ୍ତା ଏଓ୍ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥପଟିପତ୍ତିହେତୁତାୟ ପଦ''ନ୍ତି ହି ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣଂ ହୋତି, ଅନୁପନୀତାସାଧାରଣତାୟ ରହସ୍ସଭାଓ୍ଭେନ ଓ୍ଭତ୍ତବ୍ବାୟ ମନ୍ତନକିରିୟାୟ ପଦମଧିଗମୁପାୟନ୍ତିପି ମନ୍ତପଦନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକୋ ନୟୋ। ଗୀତନ୍ତି ଗାୟନଓ୍ଭସେନ ସଜ୍ଝାୟିତଂ, ଗାୟନମ୍ପିଧ ଉଦତ୍ତାନୁଦତ୍ତାଦିସରସମ୍ପାଦନଓ୍ଭସେନେଓ୍ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ ''ସରସମ୍ପତ୍ତିଓ୍ଭସେନା''ତି। ପାଓ୍ଭଚନଭାଓ୍ଭେନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଓ୍ଭୁତ୍ତଂ। ତମଞ୍ଞେସଂ

ୱାଦାପନୱସେନ ୱାଚିତଂ। ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଉପରୂପରି ସଞ୍ଞୂଳ୍ହାୱସେନ ସମୁପବ୍ଯୂଳ୍ହଂ। ଇରୁୱେଦଯଜୁୱେଦସାମୱେଦାଦିୱସେନ, ତତ୍ଥାପି ପଚ୍ଚେକଂ ମନ୍ତବ୍ରହ୍ମାଦିୱସେନ, ଅଜ୍ଝାଯାନୁୱାକାଦିୱସେନ ଚ ରାସିକତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପିଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ଠପିତଂ। ଅଞ୍ଞେସଂ ୱାଚିତଂ ଅନୁୱାଚେନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞେସଂ କମ୍ମଭୂତାନଂ ତେହି ୱାଚାପିତଂ ମନ୍ତପଦଂ ଏତରହି ବ୍ରାହ୍ମଣା ଅଞ୍ଞେସଂ ଅନୁୱାଚାପେନ୍ତି।

ତେସନ୍ତି ମନ୍ତକତ୍ତୂନଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିଭଣ୍ଡଂ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଂ, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସଦିସଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିଭଣ୍ଡେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣେନ ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଦୀନି ଚେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସଦିସେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣେନ ଅତୀତକପ୍ପେ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ମନ୍ତଜ୍ଝେନୱିଧିଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ରୂପମେୱ ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ତମିଧ ଅଟ୍ଠାନଗତଂ ହୋତି। ପାୱଚନେନ ସହ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଯଂ କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱଚନଂ, ତେନ ସହ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା। ନ ହି ତେସଂ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ଅତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ହୋତି। ଗନ୍ଥିଂସୂତି ପଜ୍ଜଗଜ୍ଜବନ୍ଧୱସେନ ସକ୍କତଭାସାଯ ବନ୍ଧିଂସୁ। ଅପରା ପରେତି ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ଅପରା ଅଞ୍ଞେପି ପରେ ପଚ୍ଛିମା ଓକ୍କାକରାଜକାଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା। ପାଣାତିପାତାଦୀନି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ଗନ୍ଥିତମନ୍ତପଦେସ୍ୱେୱ ପାଣାତିପାତାଦିକିଲେସସନ୍ନିସ୍ସିତପଦାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପକ୍ଖିପନଂ କତ୍ୱା। ୱିରୁଦ୍ଧେ ଅକଂସୂତି ସୁତ୍ତନିପାତେ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତ) ଆଗତନଯେନ ସଂକିଲେସିକତ୍ଥଦୀପନତୋ ପଚ୍ଚନୀକଭୂତେ ଅକଂସୁ। ଇସୀତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ‘‘ଇସି ୱା ଇସିତ୍ଥାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ୱା’’ତି ହି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପଟିଞ୍ଞାଗହଣୱସେନ ଦେସନାସୋତପତିତଂ ନ କରୋତୀତି ଆହ ‘‘ଇଧ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ଇଧାତି ‘‘ତ୍ୱାହଂ ମନ୍ତେ ଅଧୀଯାମି, ‘ସାଚରିଯକୋ’ତି ତ୍ୱଂ ମଞ୍ଞସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଯଥା ହେଟ୍ଠା ପଟିଞ୍ଞା ଗହିତା, ତଥା ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି ଅମ୍ବଟ୍ଠ, ତାୱତା ତ୍ୱଂ ଭୱିସ୍ସସି ଇସି ୱା ଇସିତ୍ଥାଯ ୱା ପଟିପନ୍ନୋ ସାଚରିଯକୋତି, ନୋ ହିଦଂ ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ଏୱଂ ଇଧ ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା।

୨୮୬। ନିରାମଗନ୍ଧାତି କିଲେସାସୁଚିୱସେନ ୱିସ୍ସଗନ୍ଧରହିତା। ଅନିତ୍ଥିଗନ୍ଧାତି ଇତ୍ଥୀନଂ ଗନ୍ଧମତ୍ତସ୍ସପି ଅୱିସହନେନ ଇତ୍ଥିଗନ୍ଧରହିତା। ରଜୋଜଲ୍ଲଧରାତି ପକତିରଜସେଦାଦିଜଲ୍ଲଧରା। ପାକାରପୁରିସଗୁତ୍ତୀତି ପାକାରାୱରଣଂ, ପୁରିସାୱରଣଞ୍ଚ। ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ନିରାମଗନ୍ଧା’’ତି ଏତେନ ତେସଂ ଦସନ୍ନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଅନିତ୍ଥିଗନ୍ଧା, ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ’’ତି ଚ ଏତେନ ଏକୱିହାରିତଂ, ‘‘ରଜୋଜଲ୍ଲଧରା’’ତି ଏତେନ ମଣ୍ଡନୱିଭୂସନାଭାୱଂ, ‘‘ଅରଞ୍ଞାଯତନେ ପବ୍ବତପାଦେସୁ ୱସିଂସୂ’’ତି ଏତେନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ପହାଯ ୱିୱିତ୍ତୱାସଂ, ‘‘ୱନମୂଲଫଲାହାରା ୱସିଂସୂ’’ତି ଏତେନ ସାଲିମଂସୋଦନାଦିପଣୀତାହାର ପଟିକ୍ଖେପଂ, ‘‘ଯଦା’’ତିଆଦିନା ଯାନୱାହନପଟିକ୍ଖେପଂ, ‘‘ସବ୍ବଦିସାସୂ’’ତିଆଦିନା ରକ୍ଖାୱରଣପଟିକ୍ଖେପଂ। ଏୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାପକ୍ଖିକଂ ସାଚରିଯକସ୍ସ ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ ୱୁତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ସମ୍ମାପଟିପଦାପକ୍ଖିକାପି ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱୁତ୍ତି ଅରିଯୱିନଯେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଯେୱ। କଥଞ୍ହି ନାମ ତେ ଭୱିସ୍ସତି ସଲ୍ଲେଖପଟିପତ୍ତିଯୁତ୍ତତାତି। ‘‘ଏୱଂ ସୁ ତେ’’ତିଆଦିନା ଭଗୱା ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ସନ୍ତଜ୍ଜେନ୍ତୋ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତିପି ୱିଭାୱେତି। ଇଦଞ୍ହି ୱକ୍ଖମାନାଯ ପାଳିଯା ପିଣ୍ଡତ୍ଥଦସ୍ସନନ୍ତି।

ଦୁସ୍ସପଚ୍ଛିକା ଦୁସ୍ସପଚ୍ଛଂ। ଦୁସ୍ସକଲାପୋ ଦୁସ୍ସୱେଣୀ। ୱେଠକେହୀତି ୱେଠକପଚ୍ଛକେହି, ଦୁସ୍ସେହି ସଂୱେଠେତ୍ୱା କତନମିତଫାସୁକାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କପ୍ପେତୁନ୍ତି କତ୍ତରିକାଯ ଛିନ୍ଦିତୁଂ। କପ୍ପିତୱାଲେହୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ନ ଭିକ୍ଖୱେ ମସ୍ସୁ କପ୍ପାପେତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୨୭୫) ୱିଯ ହି କପ୍ପସଦ୍ଦୋ ଛେଦନେ ୱତ୍ତତି। ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେସୂତି ଗୀୱାସୀସୱାଲଧୀସୁ। ୱାଲାତି ତେସୁ ଠାନେସୁ ଜାଯମାନା ଲୋମା। ସହଚରଣୱସେନ, ଠାନୀନାମେନ ୱା ‘‘କୁତ୍ତୱାଲା’’ତି ୱୁତ୍ତା। କେଚି ପନ ‘‘ୱାଳଯୁତ୍ତା’’ତି ପାଠଂ କପ୍ପେତ୍ୱା ୱାଳରୂପଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ପାଳିଯାନପେକ୍ଖନମେୱ ତେସଂ ଦୋସୋ। ‘‘କୁତ୍ତୱାଲେହି ୱଳୱାରଥେହୀ’’ତି ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସମନ୍ତାନଗରନ୍ତି ନଗରସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ। ପାକାରସ୍ସ ଅଧୋଭାଗେ କତସୁଧାକମ୍ମଂ ଠାନଂ ନଗରସ୍ସ ସମୀପେ କତ୍ତବ୍ବତୋ, ଉପକାରକରଣତୋ ଚ ‘‘ଉପକାରିକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନଗରସ୍ସ ଉପକାରିକା ଏତାସନ୍ତି ନଗରୂପକାରିକାଯୋ, ରାଜଧାନୀଅପେକ୍ଖାଯ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନାହ ‘‘ଇଧ ପନା’’ତିଆଦି। ମତୀତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନ ଅନେକଂସିକଜାନନା। ଉପରି ଦେସନାଯ ଅୱତ୍ଥୁକାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦିମାହ। ପାଳିଯଂ ସୋ ମଂ ପଞ୍ହେନାତି ସୋ ଜନୋ ମଂ ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ସୋଧେଯ୍ଯ। ଅହଂ ୱେଯ୍ଯାକରଣେନ ସୋଧେସ୍ସାମୀତି ଅହମ୍ପିମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୱସେନ ସୋଧେସ୍ସାମୀତି ଯଥାରହମଧିକାରୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦ୍ୱେଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନୱଣ୍ଣନା

୨୮୭। ‘‘ନିସିନ୍ନାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନଂ, ୱିସେସନଂ ୱା। ସଙ୍କୁଚିତେ ଇରିଯାପଥେ ଅନୱସେସତୋ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଦୁବ୍ବିଭାୱନତୋ ‘‘ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ସୁୱିଭାୱନତୋ ପନ ‘‘ସକ୍କୋତୀ’’ତି। ପରିଯେସନସୁଖତ୍ଥମେୱ ତଦାଚିଣ୍ଣତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାତି ଦୁୱିଧେନପି କାରଣେନ।

ଗଓସୀତି ଞାଣେନ ପରିଯେସନମକାସି। ଗଣୟନ୍ତୋତି ଞାଣେନେଓ ସଙ୍କଲୟନ୍ତୋ। ସମାନୟୀତି ସଙ୍ଖ୍ୟା ଆନୟି ସମାହରି। ‘‘କଙ୍ଖତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଆକଙ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅହୋ ୱତା’’ତିଆଦି। ଅନୁପସଗ୍ଗମ୍ପି ହି ପଦଂ କତ୍ଥଚି ସୌପସଗ୍ଗମିୱ ଅତ୍ଥୱିସେସୱାଚକଂ ୟଥା ‘‘ଗୋତ୍ରଭୂ’’ତି। ତତୋ ତତୋ ସରୀରପ୍ପଦେସତୋ। କିଚ୍ଛତୀତି କିଲମତି। ତେନାହ ‘‘ନ ସକ୍କୋତି ଦଟ୍ଠୁ’’ନ୍ତି। ତାୟାତି ‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାୟ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ। ତତୋତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଅଗମନତୋ। ଏୱଂ ‘‘କଙ୍ଖତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଆସିସନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଂସୟତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କଙ୍ଖାୟ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କଙ୍ଖାୟାତି ‘‘କଙ୍ଖତୀ’’ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତାୟ କଙ୍ଖାୟ। ଅସଦ୍ଦପଧାନଞ୍ହି ଆଖ୍ୟାତିକଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅୱତ୍ଥାପଭେଦଗତା ୱିମତି ଏୱ ‘‘ତୀହି ଧମ୍ମେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତିପ୍ପକାରେହି ସଂସୟଧମ୍ମେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାଲୁସିୟଭାୱୋତି ଅପ୍ପସନ୍ନତାୟ ହେତୁଭୂତୋ ଆୱିଲଭାୱୋ।

ୱତ୍ଥିକୋସେନାତି ନାଭିୟା ଅଧୋଭାଗସଙ୍ଖାତେ ୱତ୍ଥିମ୍ହି ଜାତେନ ଲିଙ୍ଗପସିଦ୍ଧକେନ। ‘‘ଅଣ୍ଡକୋସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୫୨, ୧୮୯; ୨। ୨୭; ଅ। ନି। ୭।୭୧; ପାରା। ୧୧) ୱିୟ ହି କୋସସଦ୍ଦୋ ପରିୱେଠକପସିଦ୍ଧକେ ୱତ୍ତତି। ୱତ୍ଥେନ ଗୁହିତବ୍ବତ୍ତା ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହଂ। ୟସ୍ମା ଭଗୱତୋ କୋସୋହିତଂ ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାୱେଣିକଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧକଞ୍ଚନମଣ୍ଡଲସନ୍ନିଭଂ, ଅତ୍ତନୋ ସଣ୍ଠାନସନ୍ନିୱେସସୁନ୍ଦରତାୟ ଆଜାନେୟ୍ୟଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ ୱରଙ୍ଗପରମଚାରୁଭାୱଂ, ୱିକସମାନତପନିୟାରୱିନ୍ଦସମୁଜ୍ଜଲକେସରାୱତ୍ତୱିଲାସଂ, ସଞ୍ଝାପଭାନୁରଞ୍ଜିତଜଲୱନନ୍ତରାଭିଲକ୍ଖିତସମ୍ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସୋଭଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ସିରିୟା ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ୱିରାଜତି, ୟଂ ବାହିରବ୍ଭନ୍ତରମଲେହି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାୟ, ଚିରକାଲପରିଚିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟାଧିକାରତାୟ, ସଣ୍ଠିତସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ କୋପୀନମ୍ପି ସମାନଂ ଅକୋପୀନମେୱ ଜାତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗୱତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ୱରୱାରଣସ୍ସେୱାତି ୱରଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ ଇୱ। ପହୂତଭାୱନ୍ତି ପୁଥୁଲଭାୱଂ। ଏତ୍ଥେୱ ହି ତସ୍ସ ସଂସୟୋ। ତନୁମୁଦୁସୁକୁମାରାଦୀସୁ ପନସ୍ସ ଗୁଣେସୁ ୱିଚାରଣା ଏୱ ନାହୋସି।

୨୮୮। ‘‘ତଥାରୂପ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ସମାସପଦନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଂରୂପ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାତି ୟଥା ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ କୋସୋହିତଂ ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହମଦ୍ଦସ୍ସ, ତଥା ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରମଭିସଙ୍ଖରଣେ। ଇମିନା ହି ‘‘ତଥାରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୀ’’ତିଆଦିପାଠଇପରାମସନଂ, ଅତୋ ଚେତ୍ଥ ସହ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରନୟେନ ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହଦସ୍ସନକାରଣଂ ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହପାଠେନ (ମି। ପ। ୩।୩) ୱିଭାୱିତଂ ହୋତି। କେଚି ପନ ‘‘ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହଦସ୍ସନେ’’ତି ପରାମସନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତମେୱ। ନ ହି ତଂ ପାଠଇୟଂ, ଅଟ୍ଠକଥାୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି, ୟଂ ଏୱଂ ପରାମସିତବ୍ବଂ ସିୟା, ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରନୟୋ ଚ ଅୱିଭାୱିତୋ ହୋତି। କିମେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତେନ ଛଠଅଭିଞ୍ଞେନ ୱାଦୀୱରେନ ଭଦନ୍ତନାଗସେନତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ହିରୀ କରୀୟତେ ଏତ୍ଥାତି ହିରିକରଣଂ, ତଦେୱ ଓକାସୋ ତଥା, ହିରିୟିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଉତ୍ତରସ୍ସାତି ସୁତ୍ତନିପାତେ ଆଗତସ୍ସ ଉତ୍ତରମାଣୱସ୍ସ (ମ। ନି। ୨।୩୮୪)। ସଦ୍ଦେସମ୍ପି ଚେତେସଂ ୱତ୍ଥୁ ସୁତ୍ତନିପାତତୋ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଛାୟନ୍ତି ପଟିବିମ୍ବଂ। କଥଂ ଦସ୍ସେସି, କୀଦିସଂ ୱାତି ଆହ ‘‘ଇଦ୍ଧିୟା’’ତିଆଦି। ଛାୟାରୂପକମତ୍ତନ୍ତି ଭଗୱତୋ ପଟିବିମ୍ବରୂପକମେୱ, ନ ପକତିୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହଂ, ତଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧସନ୍ତାନତୋ ୱିନିମୁତ୍ତତ୍ତା ରୂପକମତ୍ତଂ ଭଗୱତା ସଦିସୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାୱୟୱଂ ଇଦ୍ଧିମୟଂ ବିମ୍ବକମେୱ ହୋତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅପ୍ପକତ୍ଥେନ କ-କାରେନ ୱିସେସିତୱଚନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ଛାୟାରୂପକମତ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିୟା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ତଂ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ୟଥା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧରୂପଂ ନ ଦିସ୍ସତି, ତଥା କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୮) ଆଚରିୟା ୱଦନ୍ତି। ତଦେତଂ ଭଦନ୍ତନାଗସେନତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତେନ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖତଛାୟାରୂପକମତ୍ତଦସ୍ସନୱଚନେନ ସଂସନ୍ଦତି ଚେୱ ସମେତି ଚ ୟଥା ତଂ ‘‘ଖୀରେନ ଖୀରଂ, ଗଙ୍ଗୋଦକେନ ୟମୁନୋଦକ’’ନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥାୱଚନେନେୱ ହି ସେସବୁଦ୍ଧରୂପସ୍ସ ତଙ୍ଖଣେ ଅଦସ୍ସିତଭାୱୋ ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନୋ ହୋତି। ନିୱାସନନିୱତ୍ଥତାଦିୱଚନେନ ପନେତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସନ୍ତାନତୋ ୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସପି ଛାୟାରୂପକସ୍ସ ନିୱାସନାଦିଅବହିଗତଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ଚ ଚୋଦେତବ୍ବଂ ‘‘କଥଂ ନିୱାସନାଦିଅନ୍ତରଗତଂ ଛାୟାରୂପକଂ ଭଗୱା ଦସ୍ସେତି, କଥଞ୍ଚ ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ପସ୍ସତୀ’’ତି। ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟୋ ହି ଇଦ୍ଧିୱିସୟୋତି। ଛାୟଂ ଦିଟ୍ଠେତି ଛାୟାୟ ଦିଟ୍ଠାୟ। ଏତନ୍ତି ଛାୟାରୂପକଂ। ବୁଜ୍ଝନକେ ସତି ଜୀୱିତନିମିତ୍ତମ୍ପି ହଦୟମଂସଂ ଦସ୍ସେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନିନ୍ନେତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା। ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। କଲ୍ଲୋସୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ତ୍ୱଂ କୁସଲୋ ଛେକୋ ଅସି, ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାମଗ୍ଗୋ ଉପପନ୍ନୋ ୟୁତ୍ତୋ ଅସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କୁସଲୋ’’ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ଅୟୁତ୍ତମେତଂ। ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୱସାନେ ‘‘କଲ୍ଲୋ’’ ଇଚ୍ଚେୱ ଦିସ୍ସତି।

ନିନ୍ନାମେତ୍ୱାତି ମୁଖତୋ ନୀହରଣୱସେନ କଣ୍ଣସୋତାଦିଅଭିମୁଖଂ ପଣାମେତ୍ୱା, ଅଧିପ୍ପାୟମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନୀହରିତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥିନସୂଚିଂ ୱିୟାତି ଘନସୁଖୁମଭାୱାପାଦନେନ କକ୍ଖଠଅସୂଚିମିୱ କତ୍ୱା। ତଥାକରଣେନାତି କଥିନସୂଚିଂ ୱିୟ କରଣେନ। ଏତ୍ଥାତି ପହୂତଜିୱ୍ହାୟ। ମୁଦୁଭାୱୋ, ଦୀଘଭାୱୋ, ତନୁଭାୱୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋ ଅମୁଦୁନୋ ଘନସୁଖୁମଭାୱାପାଦନତ୍ଥମସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତାତି ଆଚରିୟେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୮) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ୟସ୍ମା ମୁଦୁମେୱ ଘନସୁଖୁମଭାୱାପାଦନତ୍ଥଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ତଥାକରଣେନ ମୁଦୁଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ଅଗ୍ଗି ୱିୟ ଧୂମେନ। ୟସ୍ମା ଚ ମୁଦୁୟେୱ ଘନସୁଖୁମଭାୱାପନ୍ନେନ ଦୀଘଗାମି, ତସ୍ମା କଣ୍ଣସୋତାନୁମସନେନ ଦୀଘଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ୟସ୍ମା ପନ ମୁଦୁ ଏୱ

ଘନସୁଖୁମଭାୱାପଜ୍ଜନେନ ତନୁ ହୋତି, ତସ୍ମା ନାସିକାସୋତାନୁମସନେନ ତନୁଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋତି। ଅପୁଥୁଲସ୍ସ ତଥାପଟିଚ୍ଛାଦନକ୍ଖମସଙ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ନଲାଟଚ୍ଛାଦନେନ ପୁଥୁଲଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ।

୨୮୯। ପହୋନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଉଦିକ୍ଖନ୍ତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୨୯୦। ମୂଲୱଚନଂ କଥା। ପଟିୱଚନଂ ସଲ୍ଲାପୋ।

୨୯୧। ''ଉଦ୍ଧୁମାତକ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୨୪୨; ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୧।୧୦୨) ୱିଯ କ-ସଦ୍ଦୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତମେୱ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ''ତି। ତମେୱାତି ପଣ୍ଡିତଭାୱମେୱ, ଅମ୍ବଟ୍ଠମେୱାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ଅମ୍ବଟ୍ଠଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ଏୱମାହ। ତଥା ହି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଂ…ପେ… ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ମାଣୱଂ ଏତଦୱୋଚା''ତି। କାମଞ୍ଚ ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ପନ ଅନିଯମଂ କତ୍ୱା ଗରହନ୍ତୋ ପୁଥୁୱଚନେନ ୱଦତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ଯଦେୱ ଖୋ ତ୍ୱ''ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅନିଯମୱଚନସ୍ସ ''ଏୱରୂପେନା''ତି ଇଦଂ ନିଯମୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''ଯାଦିସୋ''ତିଆଦିନା। ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣେ ଭୁମ୍ମୱଚନତ୍ଥେ କରଣୱଚନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏଦିସେ ଅତ୍ଥଚରକେ''ତି। ନ ଅଞ୍ଞତ୍ରାତି ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସୁଗତିଯଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ''ଅତ୍ଥଚରକେନା''ତି ଇମିନା ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଅନତ୍ଥଚରକତଂଯେୱ ୱିଭାୱେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଉପନେଯ୍ୟ ଉପନେଯ୍ୟା''ତି ଇଦଂ ତ୍ୱାତ୍ୱନ୍ତଂ ୱିଚ୍ଛାୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଖୋ ପନା''ତିଆଦି। ଏୱଂ ଉପନେତ୍ୱା ଉପନେତ୍ୱାତି ତଂ ତଂ ଦୋସଂ ଉପନୀଯ ଉପନୀଯ। ତେନାହ ''ସୁଟ୍ଠୁ ଦାସାଦିଭାୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା''ତି। ପାତେସୀତି ପୱଟ୍ଟନୱସେନ ପାତେସି। ଯଞ୍ଚ ଅଗମାସି, ତମ୍ପି ଅସ୍ସ ତଥାଗମନସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଯୋଜନା।

ପୋକ୍ଖରସାତିବୁଦ୍ଧୂପସଙ୍କମନୱଣ୍ଣନା

୨୯୨-୩-୬। କିତ୍ତକୋ ପନ ସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ମୋଦନୀଯକଥାଯପି କାଲୋ ନତ୍ଥୀ''ତି। ଆଗମା ନୁତି ଆଗତୋ ନୁ। ଖୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଇଧାତି ଏତ୍ଥ, ତୁମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧିୱାସେତୂତି ସାଦିଯତୁ, ତଂ ପନ ସାଦିଯନଂ ଇଧ ମନସାୱ ସମ୍ପଟିଗ୍ଗହୋ, ନ କାଯୱାଚାହୀତି ଆହ ''ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୂ''ତି। ଅଜ୍ଜ ପୱତ୍ତମାନଂ ଅଜ୍ଜତନଂ, ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ, ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଞ୍ଚ, ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଂ ମେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାରନ୍ତି ଉପକାରଂ, ସକ୍କାରଂ ୱା। ଅଚୋପେତ୍ୱାତି ଅଚାଲେତ୍ୱା।

୨୯୭।''ସହତ୍ଥା''ତି ଇଦଂ କରଣତ୍ଥେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ତେନାହ ''ସହତ୍ଥେନା''ତି। ସୁହିତନ୍ତି ଧାତଂ, ଜିଘଚ୍ଛାଦୁକ୍ଖାଭାୱେନ ୱା ସୁଖିତଂ। ଯାୱଦତ୍ଥନ୍ତି ଯାୱ ଅତ୍ଥୋ, ତାୱ ଭୋଜନେନ ତଦା କତଂ। ପଟିକ୍ଖେପପୱାରଣାୱେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ନିମନ୍ତନପୱାରଣାତି ଆହ ''ଅଲ''ନ୍ତିଆଦି। ''ହତ୍ଥସଞ୍ଞାଯା''ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ମୁଖୱିକାରେନ, ୱଚୀଭେଦେନ ଚ ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା , ଏକଙ୍ଗଣେପି ଚ ତଥାପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ଓନୀତା ପତ୍ତତୋ ପାଣି ଏତସ୍ସାତି ଓନୀତପତ୍ତପାଣୀତି ଭିନ୍ନାଧିକରଣୱିସଯୋ ତିପଦୋ ବାହିରତ୍ଥସମାସୋ। ମୁଦ୍ଧଜଣ-କାରେନ, ପନ ସଞ୍ଞୋଗତ-କାରେନ ଚ ଓଣିତ୍ତସଦ୍ଦୋ ୱିନାଭୂତେତି ଦସ୍ସେତି ''ଓଣିତ୍ତପତ୍ତପାଣିନ୍ତିପି ପାଠୋ''ତିଆଦିନା। ସୁଚିକରଣତ୍ଥେ ୱା ଓଣିତ୍ତସଦ୍ଦୋ। ଓଣିତ୍ତଂ ଆମିସାପନଯନେନ ସୁଚିକତଂ ପତ୍ତଂ ପାଣି ଚ ଅସ୍ସାତି ହି ଓଣିତ୍ତପତ୍ତପାଣି। ତେନାହ ''ହତ୍ଥେ ଚ ପତ୍ତଞ୍ଚ ଧୋୱିତ୍ୱା''ତି। ''ଓଣିତ୍ତଂ ନାନାଭୂତଂ ୱିନାଭୂତଂ, ଆମିସାପନଯନେନ ୱା ସୁଚିକତଂ ପତ୍ତଂ ପାଣିତୋ ଅସ୍ସାତି ଓଣିତ୍ତପତ୍ତପାଣୀ''ତି (ସାରତ୍ଥ॰ ଟୀ॰ ୧।୨୩) ସାରତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିମୱଚନଂ ''ହତ୍ଥେ ଚ ପତ୍ତଞ୍ଚ ଧୋୱିତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ଅସଂସନ୍ଦନତୋ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। ଏୱଂଭୂତନ୍ତି ''ଭୁତ୍ତାୱିଂ ଓନୀତପତ୍ତପାଣି''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଭୂତଂ।

୨୯୮।ଅନୁପୁବ୍ବିଂ କଥନ୍ତି ଅନୁପୁବ୍ବଂ କଥେତବ୍ବଂ କଥଂ। ତେନାହ ''ଅନୁପଟିପାଟିକଥ''ନ୍ତି। କା ପନ ସାତି ଆହ ''ଦାନାନନ୍ତରଂ ସୀଲ''ନ୍ତିଆଦି, ତେନାଯମତ୍ଥୋ ବୋଧିତୋ ହୋତି – ଦାନକଥା ତାୱ ପଚୁରଜନେସୁପି ପୱତ୍ତିଯା ସବ୍ବସାଧାରଣତ୍ତା, ସୁକରତ୍ତା, ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପାଯଭାୱତୋ ଚ ଆଦିତୋ କଥେତବ୍ବା। ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରିଗ୍ଗହୱତ୍ଥୂସୁ ୱିନିସ୍ସଟଭାୱତୋ ସୁଖେନେୱ ସୀଲାନି ସମାଦିଯତି, ତତ୍ଥ ଚ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ସୀଲେନ ଦାଯକପଟିଗ୍ଗାହକସୁଦ୍ଧିତୋ ପରାନୁଗ୍ଗହଂ ୱତ୍ୱା ପରପୀଳାନିୱତ୍ତିୱଚନତୋ, କିରିଯଧମ୍ମଂ ୱତ୍ୱା ଅକିରିଯଧମ୍ମୱଚନତୋ, ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଂ ୱତ୍ୱା ଭୱସମ୍ପତ୍ତିହେତୁୱଚନତୋ ଚ ଦାନକଥାନନ୍ତରଂ ସୀଲକଥା କଥେତବ୍ବା। ତଞ୍ଚେ ଦାନସୀଲଂ ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ, ଅଯଂ ଭୱସମ୍ପତ୍ତି ତସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସୀଲକଥାନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗକଥା। ତାଯ ହି ଏୱଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି ''ଇମେହି ଦାନସୀଲମଯେହି, ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନେହି ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂହି ଏତା ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀସୁ ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ଅପରିମେଯ୍ୟା ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବା''ତି। ସ୍ୱାଯଂ ସଗ୍ଗୋ ରାଗାଦୀହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ, ସବ୍ବଥା ପନ ତେହି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଗ୍ଗକଥାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗକଥା। ମଗ୍ଗଞ୍ଚ କଥେନ୍ତେନ ତଦଧିଗମୁପାଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ, ଓକାରୋ, ସଂକିଲେସୋ, ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସୋ

ଚ କଥେତବ୍ବୋ। ସବ୍ବପରିୟାପନ୍ନାପି ହି ସବ୍ବେ କାମା ନାମ ବହ୍ବାଦୀନଵା ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁଵା ଵିପରିଣାମଧମ୍ମା, ପଗେଵ ଇତରେତି ଆଦୀନଵୋ, ସବ୍ବେପି କାମା ହୀନା ଗମ୍ମା ପୋଥୁଜ୍ଜନିକା ଅନରିୟା ଅନତ୍ଥସଂହିତାତି ଲାମକଭାଵୋ ଓକାରୋ, ସବ୍ବେପି ଭଵା କିଲେସାନଂ ଵତ୍ଥୁଭୂତାତି ସଂକିଲେସୋ, ସବ୍ବସଂକିଲେସଵିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସୋ ଚ କଥେତବ୍ବୋତି। ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ବୋଧିତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗୋତି ହି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଆଦ୍ୟତ୍ଥେନ କାମାଦୀନଵାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋତି ଅୟମତ୍ଥଵଣ୍ଣନା କତା। ତେନାହ ‘‘ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଦାନକଥଂ ସୀଲକଥଂ ସଗ୍ଗକଥଂ କାମାନଂ ଆଦୀନଵଂ ଓକାରଂ ସଂକିଲେସଂ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଂ ପକାସେତୀ’’ତି। ଵିତ୍ଥାରୋ ସାରତ୍ଥଦୀପନିୟଂ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୩।୨୬) ଗହେତବ୍ବୋ।

କସି-ସଦ୍ଦୋ ଞାଣେନ ଗହଣେତି ଆହ ‘‘ଗହିତା’’ତିଆଦି। ସାମଂସଦ୍ଦେନ ନିଵତ୍ତେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅସାଧାରଣା ଅଞ୍ଞେସ’’ନ୍ତି ଇମିନା, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାଧିଗମେ ପରୂପଦେସଵିଗତତ୍ତା, ଏକେନେଵ ଲୋକେ ପଠମଂ ଅନୁତ୍ତରାୟ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚ ଅଞ୍ଞେସମସାଧାରଣାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋଵ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ବ୍ରହ୍ମାୟୁସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୮୩ ଆଦୟୋ) ଵିୟ ହେଟ୍ଠିମା ତୟୋ ମଗ୍ଗା, ନ ଚ ଚୂଳରାହୁଲୋଵାଦସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୪୧୬) ଵିୟ ଆସଵକ୍ଖୟୋ। ‘‘ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି କସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ, ନନୁ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣମେଵ, ନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ ‘‘ତଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। କିଚ୍ଚଵସେନାତି ଅସମ୍ମୋହପଟିଵେଧକିଚ୍ଚଵସେନ।

ପୋକ୍ଖରସାତିଉପାସକତ୍ତପଟିଵେଦନାକଥାଵଣ୍ଣନା

୨୯୯। ପାଠଇଯଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଚକ୍ଖାଦିଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ଥୀତି ତନ୍ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ପତ୍ତଧମ୍ମୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପତ୍ତି ଚ ଞାଣପତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞାପି କାୟଗମନାଦିପତ୍ତି ଵିଜ୍ଜତୀତି ତତୋ ଵିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଵିଦିତଧମ୍ମୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସା ପନେସା ଵିଦିତଧମ୍ମତା ଏକଦେସତୋପି ହୋତୀତି ନିପ୍ପଦେସତୋ ଵିଦିତଧମ୍ମତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିୟୋଗାଳ୍ହଧମ୍ମୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତେନସ୍ସ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧମେଵ ଦୀପେତି। ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ଏକାଭିସମୟଵସେନ ପରିଞ୍ଞାଦିଚତୁକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତଂ ନିପ୍ପଦେସେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସମନ୍ତତୋ ଓଗାଳ୍ହଂ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠୋ ଅରିୟସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ’’ତି। ‘‘କଥଂ ପନ ଏକମେଵ ଞାଣଂ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ସାଧେନ୍ତଂ ପଵତ୍ତତି। ନ ହି ତାଦିସଂ ଲୋକେ ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ଆଗମୋ ଵା ତାଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ୟଥା ହି ପଦୀପୋ ଏକସ୍ମିଂୟେଵ ଖଣେ ଵଟ୍ଟିଂ ଦହତି, ସ୍ନେହଂ ପରିୟାଦିୟତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ଵିଧମତି, ଆଲୋକଞ୍ଚାପି ଦସ୍ସେତି, ଏଵମେତଂ ଞାଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିୟା ପଟିପଦାୟପେତଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ଵିଭ। ୭୯୪) ସୁତ୍ତପଦମ୍ପେତ୍ଥ ଉଦାହରିତବ୍ବନ୍ତି।

ତିଣ୍ଣା ଵିଚିକିଚ୍ଛାତି ସପ୍ପଟିଭୟକନ୍ତାରସଦିସା ସୋଳସଵତ୍ଥୁକା, ଅଟ୍ଠଵତ୍ଥୁକା ଚ ଵିଚିକିଚ୍ଛା ଅନେନ ଵିତିଣ୍ଣା। ଵିଗତା କଥଂକଥାତି ପଵତ୍ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଏଵଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’’ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତିକା କଥଂକଥା ଅସ୍ସ ଵିଗତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା। ଵିସାରଦଭାଵଂ ପତ୍ତୋତି ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହୀନତ୍ତା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେସୁ ଚ ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଵିସାରଦଭାଵଂ ଵେୟ୍ୟତ୍ତିୟଂ ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋ। ସାୟଂ ଵେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତା କତ୍ଥାତି ଚୋଦନାୟ ‘‘ସତ୍ଥୁସାସନେ’’ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କତ୍ଥ? ସତ୍ଥୁସାସନେ’’ତି ଆହ। ଅତ୍ତନାଵ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ଅଧିଗତତ୍ତା ଚ ନ ଅସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ପରୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟମାହ ‘‘ନ ପରସ୍ସା’’ତିଆଦିନା। ନ ଵତ୍ତତୀତି ନ ପଵତ୍ତତି, ନ ପଟିପଜ୍ଜତି ଵା, ନ ପରଂ ପଚ୍ଚେତି ପତ୍ତିୟାୟତୀତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟୋତିପି ୟୁଜ୍ଜତି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବମ୍ପି ଅଵୁତ୍ତଂ, ତଦେତଂ ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତତ୍ତା, ପରତୋ ଵୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଚ ଅଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲଵିଲାସିନିୟା ଦୀଘନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାୟ ସୁଵିମଲଵିପୁଲପଞ୍ଞାଵେୟ୍ୟତ୍ତିୟଜନନାୟ ଅଜ୍ଜଵମଦ୍ଦଵସୋରଚ୍ଚସଦ୍ଧାସତିଧିତିବୁଦ୍ଧିଖନ୍ତିଵୀରିୟାଦିଧମ୍ମସମଙ୍ଗିନା ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତୟେ ଅସଙ୍ଗାସଂହୀରଵିସାରଦଞାଣଚାରିନା ଅନେକପ୍ପଭେଦସକସମୟସମୟନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହିନା ମହାଗଣିନା ମହାଵେୟ୍ୟାକରଣେନ ଞାଣାଭିଵଂସଧମ୍ମସେନାପତିନାମଥେରେନ ମହାଧମ୍ମରାଜାଧିରାଜଗରୁନା କତାୟ ସାଧୁଵିଲାସିନିୟା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିୟା ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦୦। ଏୱଂ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… ଅଙ୍ଗେସୂତି ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ସୁନ୍ଦରଭାୱେନ ସାତିସଯାନି ଅଙ୍ଗାନି ଏତେସମତ୍ଥୀତି ଅଙ୍ଗା। ତଦ୍ଧିତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅତିସଯୱିସିଟ୍ଠେ ଅତ୍ଥିତାଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତିତୋ, ପଧାନତୋ ରାଜକୁମାରା, ରୁଳ୍ହିୱସେନ ପନ ଜନପଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଙ୍ଗା ନାମା’’ତିଆଦି। ଇଧାପି ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ ଏୱ। ‘‘ତଦା କିରା’’ତିଆଦି ତସ୍ସା ଚାରିକାଯ କାରଣୱଚନଂ। ଆଗମନେ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପନୱସେନ ଆଗନ୍ତୁଂ ନ ଦସ୍ସନ୍ତି, ନାନୁଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନୀଲାସୋକକଣିକାରକୋୱିଳାରକୁନ୍ଦରାଜରୁକ୍ଖାଦିସମ୍ମିସ୍ସତାଯ ତଂ ଚମ୍ପକୱନଂ ନୀଲାଦିପଞ୍ଚୱଣ୍ଣକୁସୁମପଟିମଣ୍ଡିତଂ, ନ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖାନଞ୍ଞେୱ ନୀଲାଦିପଞ୍ଚୱଣ୍ଣକୁସୁମତାଯାତି ୱଦନ୍ତି, ତଥାରୂପାଯ ପନ ଧାତୁଯା ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖାୱ ନୀଲାଦିପଞ୍ଚୱଣ୍ଣମ୍ପି କୁସୁମଂ ପୁପ୍ଫନ୍ତି। ଇଦାନିପି ହି କତ୍ଥଚି ଦେସେ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଞ୍ଚ ଯଥାରୁତମ୍ପି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। କୁସୁମଗନ୍ଧସୁଗନ୍ଧେତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ସମ୍ମିସ୍ସକାନଂ, ସୁଦ୍ଧଚମ୍ପକାନଂ ୱା କୁସୁମାନଂ ଗନ୍ଧେହି ସୁଗନ୍ଧେ। ଏୱଂ ପନ ୱଦନ୍ତୋ ନ ମାପନକାଲେଯେୱ ତସ୍ମିଂ ନଗରେ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖା ଉସ୍ସନ୍ନା, ଅଥ ଖୋ ଅପରଭାଗେପୀତି ଦସ୍ସେତି। ମାପନକାଲେ ହି ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖାନମୁସ୍ସନ୍ନତାଯ ତଂ ନଗରଂ ‘‘ଚମ୍ପା’’ତି ନାମଂ ଲଭି। ଇସ୍ସରତ୍ତାତି ଅଧିପତିଭାୱତୋ। ସେନା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସେନିକୋ, ସ୍ୱେୱ ସେନିଯୋ। ବହୁଭାୱୱିସିଟ୍ଠା ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥିତା ତଦ୍ଧିତପଚ୍ଚଯେନ ଜୋତିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହତିଯା ସେନାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା’’ତି। ସାରସୁୱଣ୍ଣସଦିସତାଯାତି ଉତ୍ତମଜାତିସୁୱଣ୍ଣସଦିସତାଯ। ଟୀକାଅଦ୍ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସେନିଯୋ’’ତି ତସ୍ସ ନାମଂ, ବିମ୍ବୀତି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ନାମଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ତସ୍ସ ସାରଭୂତୋ ଦସ୍ସନୀଯୋ ପାସାଦିକୋ ଅତ୍ତଭାୱସମିଦ୍ଧିଯା ବିମ୍ବିସାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧୮୦)।

୩୦୧-୨।ସଂହତାତି ସନ୍ନିପତନୱସେନ ସଙ୍ଘଟିତା, ସନ୍ନିପତିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକେକିସ୍ସାଯ ଦିସାଯାତି ଏକେକାଯ ପଦେସଭୂତାଯ ଦିସାଯ। ପାଳିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାନମଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ସଙ୍ଘିନୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ସଙ୍ଘୀ’’ତି ପୁଥୁତ୍ତେ ଏକୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଏତେସ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ଏୱଂ ଆଚରିଯେନ (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୩୦୧, ୩୦୨) ୱୁତ୍ତଂ, ସଙ୍ଘୀତି ପନ ଦୀଘୱସେନ ବହୁୱଚନମ୍ପି ଦିସ୍ସତି। ଅଗଣାତି ଅସମୂହଭୂତା ଅଗଣବନ୍ଧା, ‘‘ଅଗଣନା’’ତିପି ପାଠୋ, ଅଯମେୱତ୍ଥୋ, ସଙ୍ଖ୍ୟାହସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ହି ତେସଂ ସଙ୍ଖ୍ୟା ଅତ୍ଥୀତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ପୁବ୍ବେ ଅନ୍ତୋନଗରେ ଅଗଣାପି ପଚ୍ଛା ବହିନଗରେ ଗଣଂ ଭୂତା ପତ୍ତାତି ଗଣୀଭୂତାତି। ଅଭୂତତବ୍ଭାୱେ ହି କରାସଭୂଯୋଗେ ଅ-କାରସ୍ସ ଈ-କାରାଦେସୋ, ଈପଚ୍ଚଯୋ ୱା। ରାଜରାଜଞ୍ଞାଦୀନଂ ଦଣ୍ଡଧରୋ ପୁରିସୋୱ ତତୋ ତତୋ ଖତ୍ତିଯାନଂ ତାଯନତୋ ରକ୍ଖଣତୋ ଖତ୍ତା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ସୋ ହି ଯତ୍ଥ ତେହି ପେସିତୋ, ତତ୍ଥ ତେସଂ ଦୋସଂ ପରିହରନ୍ତୋ ଯୁତ୍ତପତ୍ତୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ କଥେତି। ତେନାହ ‘‘ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହେ ବ୍ୟାକରଣସମତ୍ଥୋ’’ତି। କୁଲାପଦେସାଦିନା ମହତୀ ମତ୍ତା ପମାଣମେତସ୍ସାତି ମହାମତ୍ତୋ।

ସୋଣଦଣ୍ଡଗୁଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୦୩। ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଆଣାପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି ରଜ୍ଜାନି ନାମ, ୱିସିଟ୍ଠାନି ରଜ୍ଜାନି ୱିରଜ୍ଜାନି, ତାନେୱ ୱେରଜ୍ଜାନି, ନାନାୱିଧାନି ୱେରଜ୍ଜାନି ତଥା, ତେସୁ ଜାତାତିଆଦିନା ତିଧା ତଦ୍ଧିତନିବ୍ବଚନଂ। ୱିଚିତ୍ରା ହି ତଦ୍ଧିତୱୁତ୍ତୀତି। ଯଞ୍ଞାନୁଭୱନତ୍ଥନ୍ତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁଭୱନତ୍ଥଂ। ତେତି ନାନାୱେରଜ୍ଜକା ବ୍ରାହ୍ମଣା। ତସ୍ସାତି ସୋଣଦଣ୍ଡବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ଉତ୍ତମବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଅଭିଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା, ୱିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା, ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଉଗ୍ଗତତରୋ, ଉଳାରୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଆୱଟ୍ଟନୀମାଯା ୱୁତ୍ତାୱ। ଲାଭମଚ୍ଛେରେନ ନିପ୍ପୀଳିତତାଯ ଅସନ୍ନିପାତୋ ଭୱିସ୍ସତି।

ଅଙ୍ଗେତି ଗମେତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଞାପେତି, ସଯଂ ୱା ଅଙ୍ଗୀଯତି ଗମୀଯତି ଞାଯତୀତି ଅଙ୍ଗଂ, ହେତୁ। ତେନାହ ‘‘କାରଣେନା’’ତି। ଲୋକଧମ୍ମତାନୁସ୍ସରଣେନ ଅପରାନିପି କାରଣାନି ଆହଂସୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ଦ୍ୱୀହି ପକ୍ଖେହୀତି ମାତୁପକ୍ଖେନ, ପିତୁପକ୍ଖେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହି ଞାତିପକ୍ଖେହି। ‘‘ଉଭତୋ ସୁଜାତୋ’’ତି ହି ଏତ୍ତକେଯେୱ ୱୁତ୍ତେ ଯେହି କେହିଚି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ସୁଜାତତ୍ତଂ ୱିଜାନେଯ୍ୟ, ସୁଜାତସଦ୍ଦୋ ଚ ‘‘ସୁଜାତୋ ଚାରୁଦସ୍ସନୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୯୯) ଆରୋହସମ୍ପତ୍ତିପରିଯାଯୋପି ହୋତୀତି ଜାତିୱସେନେୱ ସୁଜାତତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଭୋତୋ ମାତା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ’’ତିଆଦି। ଏୱନ୍ତି

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ, ମାତୁପକ୍ଖତୋ ଚ ପିତୁପକ୍ଖତୋ ଚ ପଚ୍ଚେକଂ ତିୱିଧେନ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋ"ତି ଇମିନାପି "ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚା"ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତୀତି ଆହ "ସଂସୁଦ୍ଧା ତେ ମାତୁଗହଣୀ"ତି, ସଂସୁଦ୍ଧାୱ ଅନଞ୍ଞପୁରିସସାଧାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୋରସପୁତ୍ତୱସେନାପି ହି ଲୋକେ ମାତାପିତୁସମଞ୍ଞା ଦିସ୍ସତି, ଇଧ ପନସ୍ସ ଓରସପୁତ୍ତୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାତି ଧାରେତୀତି ଗହଣୀ, ତତିଯାୱଟ୍ଟସଙ୍ଖାତୋ ଗବ୍ଭାସଯସଞ୍ଞିତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିପଦେସୋ ସମୱେପାକିନିଯାତି ସମୱିପାଚନିଯା। ଏତ୍ତାତି ମହାସୁଦସ୍ସନସୁତ୍ତେ। ଯଥାଭୁତ୍ତମାହାରଂ ୱିପାଚନୱସେନ ଗଣ୍ହାତି ନ ଛଡ୍ଡେତୀତି ଗହଣୀ, କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୁ, ଯା "ଉଦରଗ୍ଗୀ"ତି ଲୋକେ ପଞ୍ଞାଯତି।

ପିତୁପିତାତି ପିତୁନୋ ପିତା। ପିତାମହୋତି ଆମହ-ପଚ୍ଚଯେନ ତଦ୍ଧିତସିଦ୍ଧି। "ଚତୁଯୁଗ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଟଂ ତଦତ୍ଥେ ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ କାଲୱିସେସୋ ଯୁଗଂ ନାମ। ଏତଂ ଯୁଗସଦ୍ଦେନ ଆଯୁପ୍ପମାଣୱଚନଂ ଅଭିଲାପମତ୍ତଂ ଲୋକୱୋହାରୱଚନମତ୍ତମେୱ, ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥତୋ ପନ ପିତାମହୋଯେୱ ପିତାମହଯୁଗସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ ତସ୍ସେୱ ପଧାନଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତୋ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ପିତାମହତୋ ଉପରି। ତେନାହ "ପୁବ୍ବପୁରିସା"ତି, ତଦୱସେସା ପୁବ୍ବକା ଛ ପୁରିସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି "ମାତିତୋ"ତି ପାଠଇୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

ତତ୍ରାଯମଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନଯୋ – ମାତା ଚ ପିତା ଚ ପିତରୋ, ପିତୂନଂ ପିତରୋ ପିତାମହା, ତେସଂ ଯୁଗୋ ଦ୍ୱନ୍ଦୋ ପିତାମହଯୁଗୋ, ତସ୍ମା, ଯାୱ ସତ୍ତମା ପିତାମହଯୁଗା ପିତାମହଦ୍ୱନ୍ଦାତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଏୱଞ୍ଚ ପିତାମହଗ୍ଗହଣେନେୱ ମାତାମହୋପି ଗହିତୋ। ଯୁଗସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଏକସେସୋ "ଯୁଗୋ ଚ ଯୁଗୋ ଚ ଯୁଗୋ"ତି, ଅତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟେ ପିତାମହଦ୍ୱନ୍ଦଂ ଗହିତଂ ହୋତୀତି।

"ଯାୱ ସତ୍ତମା ପିତାମହଯୁଗା"ତି ଇଦଂ କାକାପେକ୍ଖନମିୱ ଉଭଯତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧଗତନ୍ତି ଆହ "ଏୱ"ନ୍ତିଆଦି। ଯାୱ ସତ୍ତମୋ ପୁରିସୋ, ତାୱ ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅନୁପକୁଟ୍ଠୋ ଜାତିୱାଦେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଅପ୍ପତ୍ତଖେପୋ। ଅନୱକ୍ଖିତ୍ତୋତି ସଦ୍ଧଥାଲିପାକାଦୀସୁ ନ ଛଡ୍ଡିତୋ। ନ ଉପକୁଟ୍ଠୋତି ନ ଉପକ୍କୋସିତୋ। "ଜାତିୱାଦେନା"ତି ଇଦଂ ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "କେନ କାରଣେନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତିପୀତି ଇମିନାପି କାରଣେନ। ଏତ୍ଥ ଚ "ଉଭତୋ…ପେ… ଯୁଗା"ତି ଏତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଯୋନିଦୋସାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକଭାୱକିତ୍ତନତୋ, "ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ"ତି ଏତେନ କିରିଯାପରାଧାଭାୱୋ। କିରିଯାପରାଧେନ ହି ସତ୍ତା ଖେପଂ ପାପୁଣନ୍ତି। "ଅନୁପକୁଟ୍ଠୋ"ତି ଏତେନ ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗାଭାୱୋ। ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗଞ୍ହି ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତା ଅକ୍କୋସଂ ଲଭନ୍ତୀତି।

ଇସ୍ସରୋତି ଆଧିପଚ୍ଚେଯ୍ୟସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମବଲେନ ଈସନସୀଲୋ, ସା ପନସ୍ସ ଇସ୍ସରତା ୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯା ପାକଟା ଜାତା, ତସ୍ମା ଅଡ୍ଢଭାୱପରିଯାଯେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅଡ୍ଢୋତି ଇସ୍ସରୋ"ତି ଆହ। ମହନ୍ତଂ ଧନମସ୍ସ ଭୂମିଗତଂ, ୱେହାସଗତଞ୍ଚାତି ମହଦ୍ଧନୋ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସ, ଅଯମେୱ ଚ ପାଠୋ ଅଧୁନା ଦିସ୍ସତି। ଅଗୁଣଂଯେୱ ଦସ୍ସେମାତି ଅନ୍ୱଯତୋ ତସ୍ସ ଗୁଣଂ ୱତ୍ୱା ବ୍ଯତିରେକତୋ ଭଗୱତୋ ଅନୁପସଙ୍କମନକାରଣଂ ଅଗୁଣମେୱ ଦସ୍ସେମ।

ଅଧିକରୂପୋତି ୱିସିଟ୍ଠରୂପୋ ଉତ୍ତମସରୀରୋ। ଦସ୍ସନଂ ଅରହତୀତି ଦସ୍ସନୀଯୋତି ଆହ "ଦସ୍ସନଯୋଗ୍ଗୋ"ତି। ପସାଦଂ ଆୱହତୀତି ପାସାଦିକୋ। ତେନାହ "ପସାଦଜନନତୋ"ତି। ପୋକ୍ଖରସଦ୍ଦୋ ଇଧ ସୁନ୍ଦରତ୍ଥେ, ସରୀରତ୍ଥେ ଚ ନିରୁଳ୍ହୋ। ୱଣ୍ଣସ୍ସାତି ୱଣ୍ଣଧାତୁଯା। ପକାସନିଯେନ ପରିସୁଦ୍ଧନିମିତ୍ତେନ ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଣ୍ଣଧାତୁଯଂ ପୱତ୍ତନତୋ ତନ୍ନିମିତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣତା, ସା ଚ ୱଣ୍ଣନିସ୍ସିତାତି ଅଭେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଉତ୍ତମେନ ପରିସୁଦ୍ଧେନ ୱଣ୍ଣେନା"ତି। ସରୀରଂ ପନ ସନ୍ନିୱେସୱିସିଟ୍ଠଂ କରଚରଣଗୀୱାସୀସାଦିସମୁଦାଯଂ, ତଞ୍ଚ ଅୱଯୱଭୂତେନ ସଣ୍ଠାନନିମିତ୍ତେନ ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ତନ୍ନିମିତ୍ତମେୱ ପୋକ୍ଖରତାତି ୱୁତ୍ତଂ "ସରୀରସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଯା"ତି, ଉତ୍ତମାଯ ସରୀରସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଯାତିପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥୱସା ହି ଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋ। ସବ୍ବେସୁ ୱଣ୍ଣେସୁ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋୱ ଉତ୍ତମୋତି ଆହ "ପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣେସୁପି ସେଟ୍ଠେନ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ"ତି। ତଥା ହି ବୁଦ୍ଧା, ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣାୱ ହୋନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ୱଚ୍ଛସସଦ୍ଦୋ ସରୀରାଭେ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ବ୍ରହ୍ମୱଚ୍ଛସୀତି ଉତ୍ତମସରୀରାଭୋ, ସୁୱଣ୍ଣାଭୋ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ "ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସରୀରସଦିସେନେୱ ସରୀରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ବ୍ରହ୍ମୁଜୁଗତ୍ତତଂ। ଓକାସୋତି ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଟ୍ଠାନଂ। ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଅୱଯୱପାରିପୂରିଯା ଚ ଦସ୍ସନସ୍ସ ଓକାସୋ ନ ଖୁଦ୍ଦକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ସବ୍ବାନେୱା"ତିଆଦି।

ସୀଲନ୍ତି ଯମନିଯମଲକ୍ଖଣଂ ସୀଲଂ, ତଂ ପନସ୍ସ ରତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ୱୁଦ୍ଧଂ ୱଦ୍ଧିତନ୍ତି ୱିସେସତୋ "ୱୁଦ୍ଧସୀଲୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଦ୍ଧସୀଲେନାତି ସବ୍ବଦା ସମ୍ମାଯୋଗତୋ ୱୁଦ୍ଧେନ ଧୁୱସୀଲେନ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଦତ୍ତଯମ୍ପେତଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥତୋ ୱିସିଟ୍ଠଂ ହୋତି, ସଦ୍ଦତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ "ଇଦଂ

ୱୁଦ୍ଧସୀଲୀପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚସୀଲତୋ ପରଂ ତତ୍ଥ ସୀଲସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ତେସମଜାନନତୋ ଚ ‘‘ପଞ୍ଚସୀଲମତ୍ତମେୱା’’ତି ଆହ।

ୱାଚାଯ ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନତା ଏୱ ସୁନ୍ଦରଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁନ୍ଦରା ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନା’’ତି। ଠାନକରଣସମ୍ପତ୍ତିଯା, ସିକ୍ଖାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ କସ୍ସଚିପି ଅନୂନତାଯ ପରିମଣ୍ଡଲପଦାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଅକ୍ଖରାନି ଏତିସ୍ସାତି ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନା। ଅକ୍ଖରମେୱ ହି ତଂତଦତ୍ଥୱାଚକଭାୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପଦଂ। ଅଥ ୱା ପଦମେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜକତ୍ତା ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ସିଥିଲଧନିତାଦିଅକ୍ଖରପାରିପୂରିଯା ଚ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ପରିମଣ୍ଡଲତା, ପରିମଣ୍ଡଲଂ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନମେତିସ୍ସାତି ତଥା। ଅପିଚ ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ, ନାମାଦି, ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ୱାକ୍ୟଂ, ତେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନା। ଅତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନେ ସାଧନତାଯ ୱାଚାୱ କରଣଂ ୱାକ୍କରଣନ୍ତି ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉଦାହରଣଘୋସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱଚୀଭେଦସଦ୍ଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ, ତେନ ୱା ଭାସିତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ ପୂରେ ଗୁଣେହି ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେ ଭୱାତି ପୋରୀ। ପୁନ ପୁରେତି ରାଜଧାନୀମହାନଗରେ। ଭୱତ୍ତାତି ସଂୱଡ୍ଢତ୍ତା। ସୁଖୁମାଲତ୍ତନେନାତି ସୁଖୁମାଲଭାୱେନ, ଇମିନା ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ମୁଦୁସଣ୍ହତ୍ତମାହ। ଅପଲିବୁଦ୍ଧାଯାତି ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ଅପରିଯୋନଦ୍ଧାଯ, ହେତୁଗବ୍ଭପଦମେତଂ। ତତୋ ଏୱ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାଭାୱୋତି। ଡଂସେତ୍ୱା ୱିଯ ଏକଦେସକଥନଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ସଣିକଂ ଚିରାଯିତ୍ୱା କଥନଂ ୱିଲମ୍ବିତଂ, ‘‘ସନ୍ଦିଦ୍ଧୱିଲମ୍ବିତାଦୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ସଦ୍ଦେନ ଅଜନକଂ ୱଚିନଂ, ମମ୍ମକସଙ୍ଘାତଂ ୱା ଏକକ୍ଖରମେୱ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁମୁଚ୍ଚାରଣଂ ସନ୍ନିଦ୍ଧଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଦୁକ୍ଖଲିତାନୁକଡ୍ଢିତାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏଳଆଗଳଏନାତି ଏଳଆପଗ୍ଘରଣେନ। ‘‘ଏଳଆ ଗଳଅନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଦ୍ୱିଧା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲାଲା ୱା ପଗ୍ଘରନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପସ୍ସେ’ଳଅମୂଗଂ ଉରଗଂ ଦୁଜିୱ୍ହ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୭।୪୯) ୱିଯ ହି ଏଳଆସଦ୍ଦୋ ଲାଲାଯ, ଖେଳଏ ଚ ପୱତ୍ତତି। ଖେଳଅଫୁସିତାନୀତି ଖେଳଅବିନ୍ଦୂନି।

ତତ୍ରାଯମଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନଯୋ – ଏଲନ୍ତି ଦୋସୋ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଯା ସା ୱାଚା ନେଲା କଣ୍ଣସୁଖା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୮, ୧୯୪) ୱିଯ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା ଚ ସଦୋସମେୱ କଥଂ କଥେନ୍ତା ଏଲଂ ପଗ୍ଘରାପେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱାଚା ଏଲଗଳଆ ନାମ ହୋତି, ତବ୍ବିପରୀତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ଅତ୍ଥପାରିପୂରିଂ ୱଦତି। ୱିଞ୍ଞାପନସଦ୍ଦେନ ଏତସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଜରାଜିଣ୍ଣତାଯ ଜିଣ୍ଣୋତି ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚପାଲିଚ୍ଚାଦିଭାୱମାପାଦିତୋ। ୱୁଦ୍ଧିମରିଯାଦପ୍ପତ୍ତୋତି ୱୁଦ୍ଧିଯା ପରିଚ୍ଛେଦଂ ପରିଯନ୍ତଂ ପତ୍ତୋ। ଜାତିମହଲ୍ଲକତାଯାତି ଉପପତ୍ତିଯା ମହଲ୍ଲକଭାୱେନ। ତେନାହ ‘‘ଚିରକାଲପ୍ପସୁତୋ’’ତି। ଅଦ୍ଧସଦ୍ଦୋ ଅଦ୍ଧାନପରିଯାଯୋ ଦୀଘକାଲୱାଚକୋ। କିତ୍ତକୋ ପନ ସୋତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେ ତଯୋ ରାଜପରିୱଟ୍ଟେ’’ତି, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ରାଜୂନଂ ରଜ୍ଜପସାସନପଟିପାଟିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଦ୍ଧଗତୋ’’ତି ୱତ୍ୱାପି କତଂ ୱଯୋଗହଣଂ ଓସାନୱଯାପେକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଛିମୱଯଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ’’ତି। ପଚ୍ଛିମୋ ତତିଯଭାଗୋତି ୱସ୍ସସତସ୍ସ ତିଧା କତେସୁ ଭାଗେସୁ ତତିଯୋ ଓସାନଭାଗୋ। ପଚ୍ଚେକଂ ତେତ୍ତିଂସୱସ୍ସତୋ ଚ ଅଧିକମାସପକ୍ଖାଦିପି ୱିଭଜୀଯତି, ତସ୍ମା ସତ୍ତସଟ୍ଠିମେ ୱସ୍ସେ ଯଥାରହଂ ଲବ୍ଭମାନମାସପକ୍ଖଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଛିମୱଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଚରିଯସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନପି ହି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସତ୍ତସଟ୍ଠିୱସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଛିମୱଯୋ କୋଟ୍ଠାସୋ’’ତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରଥା ହି ‘‘ପଚ୍ଛିମୱଯୋ ନାମ ୱସ୍ସସତସ୍ସ ପଚ୍ଛିମୋ ତତିଯଭାଗୋ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନେନ ୱିରୋଧୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି।

ଏୱଂ କେୱଲଜାତିୱସେନ ପଠମୱିକପ୍ପଂ ୱତ୍ୱା ଗୁଣମିସ୍ସକୱସେନପି ଦୁତିଯୱିକପ୍ପଂ ୱଦନ୍ତେନ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନାଯଂ ଜିଣ୍ଣତା ୱଯୋମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ କୁଲପରିୱଟ୍ଟେନ ପୁରାଣତାତି ଆହ ‘‘ଜିଣ୍ଣୋତି ପୋରାଣୋ’’ତିଆଦି। ଚିରକାଲପ୍ପୱତ୍ତକୁଲନ୍ୱଯୋତି ଚିରକାଲଂ ପୱତ୍ତକୁଲପରିୱଟ୍ଟୋ, ତେନାସ୍ସ କୁଲୱସେନ ଉଦିତୋଦିତଭାୱମାହ। ‘‘ୱଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ଇମିନା ଜାତିୱୁଦ୍ଧିଯା ୱଡ୍ଢମାନତ୍ତା, ଗୁଣୱୁଦ୍ଧିଯା ଚ ତତୋ ସାତିସଯତ୍ତା ‘‘ୱୁଦ୍ଧୋତି ସୀଲାଚାରାଦିଗୁଣୱୁଦ୍ଧିଯା ଯୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଡ୍ଢମାନଂ ପତି ପାରିସେସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତଂ। ତଥା ଜାତିମହଲ୍ଲକତାଯପି ତେନେୱ ପଦେନ ୱଡ୍ଢମାନତ୍ତା, ୱିଭୱମହତ୍ତତାଯ ଚ ଅନୱସେସିତତ୍ତା ‘‘ମହଲ୍ଲକୋତି ୱିଭୱମହନ୍ତତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି ଆହ। ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଯୁତ୍ତପଟିପତ୍ତିୱୀଥିଂ ଅୱୋକ୍କମ୍ମ ଚରଣୱସେନ ଉପଗତୋତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ଜାତିୱୁଦ୍ଧଭାୱମନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ତମ୍ପି ଅନ୍ତିମୱଯଂ ପଚ୍ଛିମୱଯମେୱ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ସାଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା। ଇମିନା ହି ପଚ୍ଛିମୱଯୱସେନ ଜାତିୱୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀତି।

ବୁଦ୍ଧଗୁଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୦୪। ତାଦିସେହି ମହାନୁଭାୱେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଗଗ୍ଗାହୱସେନ ଠପନମ୍ପି ନ ମାଦିସାନଂ ପଣ୍ଡିତଜାତୀନମନୁଚ୍ଛୱିକଂ, କୁତୋ ପନ ଉକ୍କଂସୱସେନ ଠପନନ୍ତି ଇଦଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନ ଯୁତ୍ତରୂପନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଖୋ ପନ ମେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯେପି ଗୁଣା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ସଦିସା, ତେପି ଗୁଣେ ଉତ୍ତରିତରେଯେୱ ମଞ୍ଞମାନୋ ପକାସେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସଦିସାତି ଚ ଏକଦେସେନ ସଦିସା। ନ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣେହି ସଦ୍ଦଥା ସଦିସା କେଚିପି

ଗୁଣା ଅଞ୍ଞେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ‘‘କୋ ଚାହ’’ନ୍ତିଆଦି ଉତ୍ତରିତରାକାରଦସ୍ସନଂ। ଅହଞ୍ଚ କୀଦିସୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ସଦିସୋ ଭଢିସ୍ସାମି, ସମଣସ୍ସ…ପେ… ଗୁଣା ଚ କୀଦିସା ନାମ ହୁତ୍ୱା ସଦିସା ଭଢିସ୍ସନ୍ତୀତି ସାଧିପ୍ପାୟଯୋଜନା। କେଚି ନଙ୍ଗ ପାଠଂ କରୋନ୍ତି, ଅୟମେଙ୍ଗ ମୂଲପାଠୋ ଯଥା ତଂ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ ‘‘କୋ ଚାହଂ ଭୋ ଗୋତମ ସାଚରିୟକୋ, କା ଚ ଅନୁତ୍ତରା ଚ୍ଚିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପଦା’’ତି। ଇତରେତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ଅସଦିସେ ଗୁଣେ, ‘‘ପକାସେତୀ’’ତି ଇମିନାଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏକଦେସେନେଙ୍ଗାତି ସଦିସଗୁଣାନଂ ଚ୍ଚିୟ ପସଙ୍ଗାଭାଙ୍ଗେନ।

ଏଙ୍ଗଂ ନିଯାମେନ୍ତୋ ସୋଣଦଣ୍ଡୋ ଇଦଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ଦୀପେତି। ଯଥା ହୀତି ଏତ୍ଥ ହି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣେ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା ମୟମେଙ୍ଗ ଅରହାମା’’ତି। ଗୋପଦକନ୍ତି ଗାଙ୍ଗିୟା ଖୁରଟ୍ଠାନେ ଠିତୌଦକଂ। ଗୁଣେତି ସଦିସଗୁଣେପି, ପଗେଙ୍ଗ ଅସଦିସଗୁଣେ।

ସଟ୍ଠିକୁଲସତସହସ୍ସନ୍ତି ସଟ୍ଠିସହସ୍ସାଧିକଂ କୁଲସତସହସ୍ସଂ। ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ (ଧା। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧୬) ପନ କତ୍ଥଚି ଭଗଙ୍ଗତୋ ଅସୀତିକୁଲସହସ୍ସତାଙ୍ଗଚନଂ ଏକେକପକ୍ଖମେଙ୍ଗ ସନ୍ଧାୟାତି ଙ୍ଗେଦିତବ୍ବଂ।

ସୁଧାମଟ୍ଠପୋକ୍ଖରଣିୟୋତି ସୁଧାୟ ପରିକମ୍ମକତା ପୋକ୍ଖରଣିୟୋ। ସତ୍ତରତନାନନ୍ତି ସତ୍ତହି ରତନେହି। ପୂରଯୋଗେ ହି କରଣତ୍ଥେ ବହୁଲଂ ଛଟ୍ଠୀଙ୍ଗଚନଂ। ପାସାଦନିୟୂହାଦୟୋତି ଉପରିପାସାଦେ ଠିତକୁଲାସୀସାଦୟୋ। ‘‘ସତ୍ତରତନାନ’’ନ୍ତି ଅଧିକାରୋ, ଅଭେଦେପି ଭେଦଙ୍ଗୋହାରୋ ଏସ। କୁଲପରିୟାୟେନାତି ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଖତ୍ତିୟକୁଲାନୁକ୍କମେନ। ତେସୁପୀତି ଚତୂସୁ ନିଧୀସୁପି। ଗହିତଂ ଗହିତଂ ଠାନଂ ପୂରତିୟେଙ୍ଗ ଧନେନ ପାକତିକମେଙ୍ଗ ହୋତି, ନ ଊନଂ।

ଭଦ୍ଦକେନାତି ସୁନ୍ଦରେନ। ପଚ୍ଛିମଙ୍ଗୟେ ଙ୍ଗୁତ୍ତନୟେନ ପଠମଙ୍ଗୟୋ ଙ୍ଗେଦିତବ୍ବୋ। ମାତାପିତୂନଂ ଅନିଚ୍ଛାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାଙ୍ଗ ଅନାଦରୋ ତେନ ଯୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥେ ସାମିଙ୍ଗଚନନ୍ତି ଙ୍ଗୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେସନ୍ତି ମାତାପିତୂନଂ। କନ୍ଦିତ୍ୱାତି ‘‘କହଂ ପିୟପୁତ୍ତକା’’ତିଆଦିନା ପରିଦେଙ୍ଗିତ୍ୱା।

ଅପରିମାଣୋୟେଙ୍ଗାତି ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଏସୋ’’ତି କେନଚି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁମସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋୟେଙ୍ଗ। ହେ ଙ୍ଗେଠଙ୍ଗ ଅଧୋକଟିମତ୍ତକମେଙ୍ଗ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚ୍ଚିନ୍ନଂ ଙ୍ଗେଠଙ୍ଗନଂ ଉପରି କଟିମତ୍ତମେଙ୍ଗା’’ତି। ପାରମିତାନୁଭାଙ୍ଗେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଏଙ୍ଗ ପଞ୍ଞାୟତି, ଭଗଙ୍ଗା ପନ ତଦା ପକତିପ୍ପମାଣୋଙ୍ଗାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଞାୟମାନୋ’’ତି ଙ୍ଗୁତ୍ତମିଙ୍ଗ ଦିସ୍ସତି, ଙ୍ଗୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦିନା ପାରମିତାବଲେନେଙ୍ଗ ଏଙ୍ଗଂ ଅପରିମାଣତା, ନ ଇଦ୍ଧିବଲେନାତି ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ଙ୍ଗଦନ୍ତି। ଅତୁଲୋତି ଅସଦିସୋ। ‘‘ଧମ୍ମପଦେ ଗାଥମାହା’’ତି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ ଅୟୁତ୍ତୋଙ୍ଗ। ନ ହି ଧମ୍ମପଦେ ଅୟଂ ଗାଥା ଦିସ୍ସତି। ସୁଧାପିଣ୍ଡିୟତ୍ଥେରାପଦାନାଦୀସୁ (ଅପ। ୧।୧୦।ସୁଧାପିଣ୍ଡିୟତ୍ଥେରାପଦାନ) ପନାୟଂ ଗାଥା ଆଗତା, ସା ଚ ଖୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥଙ୍ଗତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଏଙ୍ଗ, ନ ଇମସ୍ମିଂ ଙ୍ଗତ୍ଥୁସ୍ମିଂ, ତସ୍ମା ପାଠଇଙ୍ଗସେନ ସଙ୍ଗୀତିମନାରୁଳ୍ହା ପକିଣ୍ଣକଦେସନାୟେଙ୍ଗାୟଂ ଗାଥାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ତେ ତାଦିସେତି ପରିୟାୟଙ୍ଗଚନମେତଂ ‘‘ଅପ୍ପଂ ଙ୍ଗସ୍ସସତଂ ଆୟୁ, ଇଦାନେତରହି ଚ୍ଚିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ବୁ। ଙ୍ଗଂ। ୨୭।୨୧) ଚ୍ଚିୟ, ‘‘ଏତାଦିସେ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ତଦସୁନ୍ଦରଂ ଅପଦାନାଦୀସୁ ତଥା ଅଦିସ୍ସନତୋ। କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତେ କୁତୋଚିପି ଅଭୟେ ତେ ତାଦିସେ ପୂଜୟତୋ ଏତ୍ଥ ଇଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ କେନଚି ମହାନୁଭାଙ୍ଗେନ ଅପି ସଙ୍ଖାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅତ୍ଥୋ।

ବାହନ୍ତରନ୍ତି ଚ୍ଚିନ୍ନଂ ବାହୂନମନ୍ତରଂ। ଚ୍ଚାଦସ ଯୋଜନସତାନୀତି ଚ୍ଚାଦସାଧିକାନି ଯୋଜନସତାନି। ବହଲନ୍ତରେନାତି ସମନ୍ତା ସରୀରପରିଣାହପ୍ପମାଣେନ। ପୁଥୁଲତୋତି ଚ୍ଚିତ୍ଥାରତୋ। ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବାନୀତି ଏକେକାନି ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବାନି। ଭମୁକନ୍ତରନ୍ତି ଚ୍ଚିନ୍ନଂ ଭମୁକାନମନ୍ତରଂ। ମୁଖଂ ଚ୍ଚିତ୍ଥାରତୋ ଚ୍ଚିୟୋଜନସତଂ ପରିମଣ୍ଡଲତୋ ଙ୍ଗିସୁଂ ଙ୍ଗୁତ୍ତଙ୍ଗ। ‘‘ଏଦିସୋ ଭଗଙ୍ଗା’’ତି ଯା ପରେହି ଙ୍ଗୁତ୍ତା କଥା, ତସ୍ସା ଅନୁରୂପନ୍ତି ଯଥାକଥଂ, ଇମିନା ଅଞ୍ଞେହି ଙ୍ଗୁତ୍ତଂ ଭଗଙ୍ଗତୋ ଙ୍ଗଣ୍ଣକଥଂ ସୁତ୍ୱା ଓଲୋକେତୁକାମତାୟ ଆଗତୋତି ଦସ୍ସେତି, ଯଥାକଥନ୍ତି ଙ୍ଗା କୀଦିସଂ। ‘‘ଯଥାକଥଂ ପନ ତୁମ୍ହେ ଭିକ୍ଖଙ୍ଗେ ସମଗ୍ଗା ସମ୍ମୋଦମାନା ଅଚ୍ଚିଙ୍ଗଦମାନା ଫାସୁକଂ ଙ୍ଗସ୍ସଂ ଙ୍ଗସିତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୯୪) ଚ୍ଚିୟ ହି ପୁଚ୍ଛାୟଂ ଏସ ନିପାତସମୁଦାୟୋ, ଏକୋ ଙ୍ଗା ନିପାତୋ।

ଗନ୍ଧକୁଟିପରିଙ୍ଗେଣେତି ଗନ୍ଧକୁଟିୟା ପରିଙ୍ଗେଣେ, ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ବହି ପରିଙ୍ଗେଣଭୂତନ୍ତରେତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ମଞ୍ଚକେ। ‘‘ସୀହସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେସୀ’’ତି ଯଥା ରାହୁ ଅସୁରିନ୍ଦୋ ଆୟାମତୋ, ଚ୍ଚିତ୍ଥାରତୋ, ଉବ୍ବେଧତୋ ଚ ଭଗଙ୍ଗତୋ ରୂପକାୟସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତଥା ରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୋ ସୀହସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେସୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୦୪) ଏଙ୍ଗଂ ଆଚରିୟେନ ଙ୍ଗୁତ୍ତଂ, ‘‘ତଦେତଂ ‘ନ ମୟା ଅସୁରିନ୍ଦ ଅଧୋମୁଖେନ ପାରମିୟୋ ପୂରିତା, ଉଦ୍ଧଗ୍ଗମେଙ୍ଗ କତ୍ୱା ଦାନଂ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଙ୍ଗଚନେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଙ୍ଗ ଚ୍ଚିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଏତଞ୍ହି ଗନ୍ଧକୁଟିଚ୍ଚାରଚ୍ଚିଙ୍ଗରଣାଦୀସୁ ଚ୍ଚିୟ ପାରମିତାନୁଭାଙ୍ଗସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ, ଅଞ୍ଞଥା ତଦେଙ୍ଗ ଙ୍ଗଚନଂ ଙ୍ଗତ୍ତବ୍ବଂ ଭଙ୍ଗେୟ୍ୟା’’ତି ଙ୍ଗଦନ୍ତି, ଙ୍ଗୀମଂସିତ୍ୱା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଅଧୋମୁଖେନାତି

ଓସକ୍କିତଓୀରିୟତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଉଦ୍ଧଗ୍ଗମେଓାତି ଅନୋସକ୍କିତଓୀରିୟତଂ, ଉକ୍କୁଟୋକିଙ୍କଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦା ରାହୁ ଉପାସକଭାଓଂ ପଟିୱେଦେସୀତି ଆହ ''ତଂ ଦିଓସ''ନ୍ତିଆଦି।

କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିୟଂ ନିରୁତ୍ତିନୟେନ, ଅତୋୟେଓ ଉତ୍ତମତା ପରିସୁଦ୍ଧତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉତ୍ତମଂ ପରିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ, ନ ସୁଖୱିପାକଟ୍ଠେନ ତସ୍ସ ଅରହତମସମ୍ଭଓତୋ। କୁସଲସୀଲେନାତି ଅନୱଜ୍ଜେନେଓ ୱିଦ୍ଧସ୍ତସଓ୍ୱାସନକିଲେସେନ ସୀଲେନ। ଏଓଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଦଚତୁକ୍କମ୍ପେତଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥତୋ ୱିସିଟ୍ଠଂ ହୋତି, ସଦ୍ଦତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ସନ୍ଧାୟ ''ଇଦମସ୍ସ ୱେଓଚନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କତ୍ଥଚି ଚତୁରାସୀତିପାଣସହସ୍ସାନି, କତ୍ଥଚି ଅପରିମାଣାପି ଦେୱମନୁସ୍ସାତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଭଗୱତୋଏକେକାୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟା''ତିଆଦିମାହ। ମହାସମୟସୁତ୍ତ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୧ ଆଦୟୋ) ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତ- (ଖୁ। ପା। ୫।୧ ଆଦୟୋ; ସୁ। ନି। ୨୬୧ ଆଦୟୋ) ଦେସନାଦୀସୁ ହି ଚତୁୱୀସତିୟା ଠାନେସୁ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟା ଅପରିମେୟ୍ୟା ଦେୱମନୁସ୍ସା ମଗ୍ଗଫଲାମତଂ ପିୱିଂସୁ। କୋଟିସତସହସ୍ସାଦିପରିମାଣେନପି ବହୂ ଏଓ, ନିଦସ୍ସନଓସେନ ପନେଓଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅନୁତ୍ତରସିକ୍ଖାପକଭାୱେନ ଭଗଓା ବହୂନଂ ଆଚରିୟୋ, ତେସଂ ଆଚରିୟଭୂତାନଂ ସାଓକାନମାଚରିୟଭାୱେନ ସାଓକୱେନେୟ୍ୟାନଂ ପାଚରିୟୋ। ଭଗୱତା ହି ଦିନ୍ନନୟେ ଠତ୍ୱା ସାଓକା ୱେନେୟ୍ୟେ ୱିନେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭଗଓାଓ ତେସଂ ପଧାନୋ ଆଚରିୟୋତି।

ୱଦନ୍ତସ୍ସାଧିପ୍ପେତୋଓ ଅତ୍ଥୋ ପମାଣଂ, ନ ଲକ୍ଖଣହାରାଦିୱିସୟୋତି ଆହ ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନା''ତିଆଦି। ''ଇମସ୍ସ ୱା ପୂତିକାୟସ୍ସା''ତି ପାଠାଓସାନେ ପେୟ୍ୟାଲଂ କତ୍ୱା ''କେଲନା ପଟିକେଲନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଞ୍ହି ଖୁଦ୍ଦକଓତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗପାଠଇ (ୱିଭ। ୮୫୪) ''ବାହିରାନଂ ୱା ପରିକ୍ଖାରାନଂ ମଣ୍ଡନା''ତିଆଦି ପେୟ୍ୟାଲଓସେନ ଗୟ୍ହତି। ତତ୍ଥ ଇମସ୍ସ ୱା ପୂତିକାୟସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ୱା ମନୁସ୍ସସରୀରସ୍ସ। ୟଥା ହି ତଦହୁଜାତୋପି ସିଙ୍ଗାଲୋ ''ଜରସିଙ୍ଗାଲୋ'' ତ୍ୱେଓ, ଉରୁପ୍ପମାଣାପି ଚ ଗଲୋଚିଲତା ''ପୂତିଲତା'' ତ୍ୱେଓ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏଓଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋପି ମନୁସ୍ସସରୀରୋ ''ପୂତିକାୟୋ'' ତ୍ୱେଓ, ତସ୍ସ ମଣ୍ଡନାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଲନାତି କୀଳଅନା। ''କେଲାୟନା''ତିପି ପଠନ୍ତି। ପଟିକେଲନାତି ପଟିକୀଳଅନା। ଚପଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଚାପଲ୍ୟଂ, ଚାପଲ୍ଲଂ ୱା, ୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱସ୍ସସତିକୋପି ସମାନୋ ତଦହୁଜାତଦାରକୋ ୱିୟ ହୋତି, ତସ୍ସେଦମଧିଓଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପାପେ ପୁରେ କରୋତି, ନ ୱା ପାପଂ ପୁରେ କରୋତୀତି ଅପାପପୁରେକ୍ଖାରୋତି ୟୁତ୍ତାୟୁତ୍ତସମାସେନ ଦୁୱିଧମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପାପେ ନଓଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପାପେତି ଚ ପାପପଟିପକ୍ଖେ, ପାପୱିରହିତେ ୱା। ବ୍ରହ୍ମନି ସେଟ୍ଠେ ଭଗୱତି ଭଓା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାଓସେନ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱା ଭଗୱତୋ ଅପଚ୍ଚଂ ଗରୁକରଣାଦିନା, ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପତ୍ତିୟା ଚ, ବ୍ରହ୍ମଂ ୱା ସେଟ୍ଠଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ଜାନାତୀତି ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞା, ଅରିୟସାଓକସଙ୍ଖାତା ପଜା। ତେନାହ ''ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା''ତିଆଦି। ବ୍ରାହ୍ମଣପଜାୟାତି ବହିତପାପପଜାୟ। ''ଅପାପପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ଏତ୍ଥ ''ପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ପଦମଧିକାରୋତି ଦସ୍ସେତି ''ଏତିସ୍ସାୟଚ ପଜାୟ ପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ଇମିନା। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ ''ନ କେଓଲଂ ଅପାପପୁରେକ୍ଖାରୋ ଏଓ, ଅଥ ଖୋ ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞାୟ ଚ ପଜାୟ ସମ୍ବନ୍ଧଭୂତାୟ ପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି। ''ଅୟଞ୍ହି''ତିଆଦି ଅଧିପ୍ପାୟମତ୍ତଦସ୍ସନଂ। ''ଅପାପପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ଇଦଂ ''ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞାୟ ପଜାୟା''ତି ଇମିନାଓ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ, ନ ଚ ପଚ୍ଚେକମତ୍ଥଦୀପକଂ, ପକତିବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିଓସେନପି ଚେତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅପିଚା''ତିଆଦିମାହ। ଅୟୁତ୍ତସମାସୋ ଚାୟଂ। ପାପନ୍ତି ପାପକମ୍ମଂ, ଅହିତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧିପେକ୍ଖତ୍ତା କସ୍ସା ଅପାପପୁରେକ୍ଖାରୋତି ପୁଚ୍ଛାୟ ଏଓମାହାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅତ୍ତନା''ତିଆଦି ତଦତ୍ଥୱିଓରଣଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣପଜାୟାତି ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିପଜାୟ।

ରଞ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ତଂ ଭଜନ୍ତି ରାଜାନୋ ଏତେନାତି ରଟ୍ଠଂ, ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ରଜ୍ଜଭୂତକାସିକୋସଲାଦିମହାଜନପଦା। ଜନା ପଜ୍ଜନ୍ତି ସୁଖଜୀୱିକଂ ପାପୁଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଜନପଦୋ, ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ରଜ୍ଜେ ଏକେକକୋଟ୍ଠାସଭୂତା ଉତ୍ତରପଥଦକ୍ଖିଣପଥାଦିଖୁଦ୍ଦକଜନପଦା। ତତ୍ଥାତି ତଥା ଆଗତେସୁ। ପୁଚ୍ଛାୟାତି ଅତ୍ତନା ଅଭିସଙ୍ଖତାୟ ପୁଚ୍ଛାୟ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନେତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୟ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣେନ ସମ୍ପଟିଗ୍ଗହଣେ। କେସଞ୍ଚି ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ, ଞାଣପରିପାକଂ, ଚିତ୍ତାଚାରଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଭଗଓାଓ ପୁଚ୍ଛାୟ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

''ତତ୍ଥ କତମଂ ସାଖଲ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦି ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡପାଠଇ (ଧ। ସ। ୧୩୫୦)। ଅଦ୍ଧାନଦରଥନ୍ତି ଦୀଘମଗ୍ଗାଗମନପରିସ୍ସମଂ। ଅସ୍ସାତି ଭଗୱତୋ, ମୁଖପଦୁମନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବାଲାତପସମ୍ଫସ୍ସେନେନେଓାତି ଅଭିନୱୁଗ୍ଗତସୂରିୟରଂସିସମ୍ଫସ୍ସେନେନ ଇଓା। ତଥା ହି ସୂରିୟୋ ''ପଦ୍ମବନ୍ଧୂ''ତି ଲୋକେ ପାକଟୋ, ଚନ୍ଦୋ ପନ ''କୁମୁଦବନ୍ଧୂ''ତି। ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦସ୍ସ ସିରିୟା ସମାନା ସିରୀ ଏତସ୍ସାତି ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦସସ୍ସିରିକଂ। କଥଂ ନିକ୍କୁଜିତସଦିସତାତି ଆହ ''ସମ୍ପତ୍ତାୟା''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ପନ ''ଏହି ସ୍ୱାଗତଓାଦୀ''ତି ଇମିନା ସୁଖସମ୍ଭାସପୁବ୍ବକଂ ପିୟଓାଦିତଂ ଦସ୍ସେତି, ''ସଖିଲୋ''ତି ଇମିନା ସଣ୍ହୱାଚତଂ,

‘‘ସମ୍ମୋଦକୋ’’ତି ଇମିନା ପଟିସନ୍ଥାରକୁସଲତଂ, ‘‘ଅବ୍ଭାକୁଟିକୋ’’ତି ଇମିନା ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ୱିପ୍ପସନ୍ନମୁଖତଂ, ‘‘ଉତ୍ତାନମୁଖୋ’’ତି ଇମିନା ସୁଖସଲ୍ଲାପତଂ, ‘‘ପୁବ୍ବଭାସୀ’’ତି ଇମିନା ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହସ୍ସ ଓକାସକରଣେନ ହିତଜ୍ଝାସଯତଂ ଦସ୍ସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯକ୍ଖକିରାତି ଏତ୍ଥ କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅରୁଚିସୂଚନେ –

‘‘ଖଣୱତ୍ଥୁପରିଉତ୍ତା, ଆପାଥଂ ନ ୱଜନ୍ତି ଯେ;

ତେ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ନାମ, ଯେ’ସଂ ରୂପାଦଯୋ କିରା’’ତି। –

ଆଦୀସୁ (ଅଭିଧମ୍ମାୱତାର-ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେ ଛଟ୍ଠଅନୁଚ୍ଛେଦେ – ୭୭) ୱିଯ, ତେନ ଭଗୱତା ଅଧିପ୍ପେତ୍ଥପଦେସେ ନ ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଦ୍ଦୱତା, ଅଥ ଖୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେତି। ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନେୱ ହି ତା ଆରକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ପଂସୁପିସାଚକାଦଯୋତି ପଂସୁନିସ୍ସିତପିସାଚକାଦଯୋ । ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଭୂତରକ୍ଖସାଦୀନଂ ଗହଣଂ। ଇଦାନି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱମେୱ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନୁସାସିତବ୍ବୋ ସଙ୍ଘୋ ନାମ ସବ୍ବୋପି ୱେନେଯ୍ୟଜନସମୂହୋ। ସଯଂ ଉପ୍ପାଦିତୋ ସଙ୍ଘୋ ନାମ ନିବ୍ବତ୍ତିତଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସମୂହୋ। ‘‘ତାଦିସୋ’’ତି ଇମିନା ‘‘ସଯଂ ୱା ଉପ୍ପାଦିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପୋ ଏୱ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠୋ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ୱିଧି ପଟିସେଧୋୱାତି କତ୍ୱା, ତସ୍ମା ‘‘ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱା’’ତି ୱିକପ୍ପନ୍ତରଗହଣନ୍ତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୦୪) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – କାମଂ ‘‘ଗଣୀ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ସଙ୍ଘୀ’’ତି ପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପଦ୍ୱଯେ ଦୁତିଯୱିକପ୍ପମେୱ ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ‘‘ତାଦିସୋୱସ୍ସ ଗଣୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅୱସିଟ୍ଠସ୍ସପି ପଠମୱିକପ୍ପସ୍ସ ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ‘‘ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱା ୱେୱଚନମେତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ୱଦନ୍ତି – ଧମ୍ମସେନାପତିତ୍ଥେରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚେକଗଣୀନଂ ଗଣଂ, ସୁତ୍ତନ୍ତିକାଦିଗଣଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତାଦିସୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ହି ସବ୍ବୋୱ ଭିକ୍ଖୁଗଣୋ ଅନୁସାସିତବ୍ବୋ ନାମ, ନିବ୍ବତ୍ତିତଅରିଯଗଣୋ ପନ ସଯଂ ଉପ୍ପାଦିତୋ ନାମ, ତସ୍ମା ‘‘ତାଦିସୋ’’ତି ଇମିନା ୱିକପ୍ପଦ୍ୱଯସ୍ସାପି ପଚ୍ଚାମସନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ୱିସେସତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସବ୍ବଥା ସମାନତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁରିମପଦସ୍ସେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ପୂରଣମକ୍ଖଲିଆଦୀନଂ ବହୂନଂ ତିତ୍ଥକରାନଂ, ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅଚେଲକାଦିମତ୍ତକେନପି କାରଣେନାତି ନିଚ୍ଚୋଠଅତାଦିମତ୍ତକେନପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛସନ୍ତୁଟ୍ଠତାଦିସମାରୋପନଲକ୍ଖଣେନ କାରଣେନ।

ନୱକାତି ଅଭିନୱା। ପାହୁନକାତି ପହେଣକଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁମନୁଚ୍ଛୱିକା, ଏତେନ ଦୁୱିଧେସୁ ଆଗନ୍ତୁକେସୁ ପୁରେତରମାଗତୱସେନ ଇଧ ଅତିଥିନୋ, ନ ଭୋଜନୱେଲାଯମାଗତୱସେନ ଅବ୍ଭାଗତାତି ଦସ୍ସେତି। ପରିଯାପୁଣାମୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଜାନାମି, ଧାତ୍ୱତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜାନାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କପ୍ପମ୍ପୀତି ଆଯୁକପ୍ପମ୍ପି, ଭଣେଯ୍ୟ ଚେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚିରଂ ଚିରକାଲେ କପ୍ପୋ ଖୀଯେଥ, ଦୀଘମନ୍ତରେ ଦୀଘକାଲନ୍ତରେପି ତଥାଗତସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀଯେଥାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଚିର’’ନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବେପି ଛନ୍ଦହାନିଭଯା ରସ୍ସତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗହିତଲୋପୋ, ଅତିଦୀଘକାଲଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉଭଯତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବମେତଂ, କିରିଯାରହାଦିଯୋଗେ ୱିଯ ଚ ଅନ୍ତରଯୋଗେ ଅଧିକକ୍ଖରପାଦୋ ଅନୁପୱଜ୍ଜୋ, ଅଯଞ୍ଚ ଗାଥା ଅଭୂତପରିକପ୍ପନାୱସେନ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦୪; ୩।୧୪୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୨୫; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୪।୪; ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା, ପକିଣ୍ଣକକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୭।୨୦) ୱୁତ୍ତା ତଥା ଭାସମାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

୩୦୫।ନନ୍ତି ଆଚରିଯଂ। ଅଲଂ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଅରହତ୍ଥୋ ‘‘ଅଲମେୱ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୭୨; ସଂ। ନି। ୨।୧୩୪, ୧୪୩) ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ଯୁତ୍ତମେୱା’’ତି। ପୁଟେନ ନେତ୍ୱା ଅସିତବ୍ବତୋ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପୁଟୋସଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଥେଯ୍ୟଂ। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ତଂ ଗହେତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା। ପାଠଇଯଂ ପୁଟଂସେନପି କୁଲପୁତ୍ତେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେନ ପୁଟଂସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଂସେନା’’ତିଆଦି ଅଧିପ୍ପାଯମତ୍ତଦସ୍ସନଂ, ୱହନ୍ତେନ କୁଲପୁତ୍ତେନ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଅଲମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋଣଦଣ୍ଡପରିୱିତକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୦୬-୭। ନ ଇଧ ତିରୋ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ତିରୋକୁଟ୍ଟେ ୱା ତିରୋପାକାରେ ୱା ଛଡ୍ଡେଯ୍ୟ ୱା ଛଡ୍ଡାପେଯ୍ୟ ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୮୨୫) ୱିଯ ବହିଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ତୋୱନସଣ୍ଡେ ଗତସ୍ସା’’ତି। ତତ୍ଥ ୱିହାରୋପି ୱନସଣ୍ଡପରିଯାପନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିହାରବ୍ଭନ୍ତରଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସା’’ତି ଇମିନା। ଏତେ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଣାମେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଉଭତୋପକ୍ଖିକା, ‘‘ଇତରେ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଏକତୋପକ୍ଖିକା’’ତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନୋ ହୋତି।

ଦଲିଦ୍ଦତ୍ତା, ଞାତିପାରିଜୁଞ୍ଞାଦିନା ଜିଣ୍ଣତ୍ତା ଚ ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ଅପାକଟା ହୁତ୍ୱା ପାକଟା ଭୱିତୁକାମା ଏୱମକଂସୁତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କେରାଟିକାତି ସଠା। ତହ୍ମାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଜନେସୁ। ତତୋତି ୱିସ୍ସାସତୋ, ଦାନତୋ ୱା।

ବ୍ରାହ୍ମଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱଣ୍ଣନା

୩୦୯। ଅନୋନତକାଯୱସେନ ଥଦ୍ଧଗତ୍ତୋ, ନ ମାନୱସେନ। ତେନ ପାଠଇଯଂ ୱକ୍ଖତି ''ଅବ୍ଭୁନ୍ନାମେତ୍ୱା''ତି। ଚେତୋୱିତକ୍କଂ ସନ୍ଧାଯ ଚିତ୍ତସୀସେନ ''ଚିତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞାସୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଘାତନ୍ତି ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖଂ।

୩୧୧।ସକସମଯେତି ବ୍ରାହ୍ମଣଲଦ୍ଧିଯଂ। ମୀଯମାନୋତି ମରିଯମାନୋ। ଦିଟ୍ଠିସଞ୍ଞାନନେନେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିସଞ୍ଞାନନେନେୱ। ସୁଜନ୍ତି ହୋମଦବ୍ବିଂ, ନିଦ୍ଦଚନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଗଣ୍ହନ୍ତେସୂତି ଜୁହନତ୍ଥଂ ଗଣ୍ହନକେସୁ, ଇରୁୱିଜ୍ଜେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଇରୁୱେଦୱସେନ ହୋମକରଣତୋ ହି ଯଞ୍ଞଯଜକା ''ଇରୁୱିଜ୍ଜା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଠମୋ ୱାତି ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ସୁଜାକିରିଯାଯଂ ସବ୍ବପଧାନୋ ୱା। ଦୁତିଯୋୱାତି ତଦନନ୍ତରିକୋ ୱା। ''ସୁଜ''ନ୍ତି ଇଦଂ କରଣତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ସୁଜାଯା''ତି। ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତମୁଖତାଯ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଯଞ୍ଞେ ଦିଯ୍ୟମାନଂ ସୁଜାମୁଖେନ ଦିଯ୍ୟତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ''ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତମୁଖା ଯଞ୍ଞା, ସାୱିତ୍ତୀ ଛନ୍ଦସୋ ମୁଖ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୪୦୦)। ତସ୍ମା ''ଦିଯ୍ୟମାନ''ନ୍ତି ଅଯଂ ପାଠସେସୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧। ୩୧୧) ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ସୁଜାଯ ଦିଯ୍ୟମାନଂ ସୁଜନ୍ତି ତଦ୍ଧିତୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏୱମାହ। ପୋରାଣାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। ପୁରିମୱାଦେ ଚେତ୍ଥ ଦାନୱସେନ ପଠମୋ ୱା ଦୁତିଯୋ ୱା, ପଚ୍ଛିମୱାଦେ ଆଦାନୱସେନାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ୱିସେସତୋତି ୱିଜ୍ଜାଚରଣୱିସେସତୋ, ନ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଇଚ୍ଛିତୱିଜ୍ଜାଚରଣମତ୍ତତୋ। ଉତ୍ତମବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସାତି ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ହି ୱିଜ୍ଜାଚରଣୱିସେସଦୀପକସ୍ସ ''କତମଂ ପନ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସୀଲଂ, କତମା ସା ପଞ୍ଞା''ତିଆଦିୱଚନସ୍ସ ଓକାସକରଣତ୍ଥମେୱ ''ଇମେସଂ ପନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ ଭଗୱା ଅୱୋଚ, ତସ୍ମା ପଧାନୱଚନାନୁରୂପମନୁସନ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଭଗୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୧୩।ଅପୱଦତୀତି ୱଣ୍ଣାଦୀନି ଅପନେତ୍ୱା ୱଦତି, ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଟିକ୍ଖିପତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦନ୍ତି ''ମା ଭୱଂ ସୋଣଦଣ୍ଡୋ ଏୱଂ ଅୱଚା''ତିଆଦିୱଚନଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣସିଦ୍ଧନ୍ତଂ। ମା ଭିନ୍ଦୀତି ମା ୱିନାସେସି।

୩୧୬। ସମୋଯେୱ ହୁତ୍ୱା ସମୋତି ସମସମୋ, ସବ୍ବଥା ସମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯାଯଦ୍ୱଯଞ୍ହି ଅତିସଯତ୍ଥଦୀପକଂ ଯଥା ''ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ, ରୂପରୂପ''ନ୍ତି। ଏକଦେସମତ୍ତତୋ ପନ ଅଙ୍ଗକେନ ମାଣୱେନ ତେସଂ ସମଭାୱତୋ ତଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ''ଠପେତ୍ୱା ଏକଦେସମତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। କୁଲକୋଟିପରିଦୀପନନ୍ତି କୁଲସ୍ସ ଆଦିପରିଦୀପନଂ। ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଭଗିନିଯା...ପେ... ନ ଜାନିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ନ ତସ୍ସ ମାତାପିତୁମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି, କୁଲକୋଟିପରିଦୀପନଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନକ''ନ୍ତି ଇମିନା କମ୍ପପଥପତ୍ତଂ ୱଦତି। ଗୁଣେତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚସୀଲେ। ଅଥାପି ସିଯାତି ଯଦିପି ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ସିଯା, ଭିନ୍ନସୀଲସ୍ସାପି ପୁନ ପକତିସୀଲେ ଠିତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ ୱଣ୍ଣାଦଯୋ ସାଧେନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସାଧେତୀ''ତି ପାଠେ ''ୱଣ୍ଣୋ''ତି କତ୍ୱା ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୧୬) ଅତ୍ଥାହଟୋ, ନିଦସ୍ସନଞ୍ଚେତଂ। ମନ୍ତଜାତୀସୁପି ହି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୀଲମେୱାତି ପୁନ ପକତିଭୂତଂ ସୀଲମେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ ସାଧେସ୍ସତି, କସ୍ମାତି ଚେ ''ତସ୍ମିଂ ହି...ପେ... ୱଣ୍ଣାଦଯୋ''ତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହମତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣାଦଯୋତି ୱଣ୍ଣମନ୍ତଜାତିଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ସମ୍ମୋହମତ୍ତମେତଂ, ଅସମୱେକ୍ଖିତ୍ୱା କଥିତମିଦଂ।

ସୀଲପଞ୍ଞାକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୧୭।କଥିତୋବ୍ରାହ୍ମଣେନ ପଞ୍ହୋତି ''ସୀଲୱା ଚ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଯଥାପୁଚ୍ଛିତୋ ପଞ୍ହୋ ଯାଥାୱତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ। ଏତ୍ଥାତି ଯଥାୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ଅତ୍ଥେ, ଅଙ୍ଗଦ୍ୱଯେ ୱା। ତସ୍ସାତି ସୋଣଦଣ୍ଡସ୍ସ। ଯଦି ଏକମଙ୍ଗଂ ଠପେଯ୍ୟ, ଅଥ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ। ଯଦି ପନ ନ ଠପେଯ୍ୟ, ଅଥ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ, କିଂ ପନେସ ତଥା ସକ୍ଖିସ୍ସତି ନୁ ଖୋ, ନୋତି ୱୀମଂସନତ୍ଥମେୱ ଏୱମାହ, ନ ତୁ ଏକସ୍ସ ଅଙ୍ଗସ୍ସ ଠପନୀଯତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ଚାହ ''ଏୱମେତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତିଆଦି। ଧୋୱିତତ୍ତାୱ ପରିସୁଜ୍ଝନନ୍ତି ଆହ ''ସୀଲପରିସୁଦ୍ଧା''ତି, ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବସୋ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁତୋ ଦୁସ୍ସୀଲେ ପଞ୍ଞା ଅସମାହିତତ୍ତା ତସ୍ସ। କୁତୋ ୱା ପଞ୍ଞାରହିତେ ଜଳେ ଏଳମୂଗେ ସୀଲଂ ସୀଲୱିଭାଗସ୍ସ, ସୀଲପରିସୋଧନୂପାଯସ୍ସ ଚ ଅଜାନନତୋ। ଏଳଆ ମୁଖେ ଗଳଅତି ଯସ୍ସାତି ଏଳମୂଗୋ ଖ-କାରସ୍ସ ଗ-କାରଂ କତ୍ୱା, ଏଲମୁଖୋ, ଏଲମୂକୋ ୱା। ଇତି ବହୁଧା ପାଠୋତି ଭଯଭେରୱସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୮) ୱୁତ୍ତୋ। ପକଟ୍ଠଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାଣନ୍ତି କତ୍ୱା ପାକତିକଂ ଞାଣଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ''ପଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଦିଞାଣଞ୍ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତଦେତଂ ପକାରେହି ଜାନନତୋ ପଞ୍ଞାୱାତି ଆହ ''ପଞ୍ଞାଯେୱା''ତି।

ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେନଧୋତାତି ସମାଧିପଦଟ୍ଠାନେନ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେନ ସକଲସଂକିଲେସମଲୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଧୋୱିତା ୱିସୁଦ୍ଧା। ତେନାହ ‘‘କଥଂ ପନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଧୋୱତୀତି ସୁଜ୍ଝତି। ସଟ୍ଠିଅସୀତିୱସ୍ସାନୀତି ସଟ୍ଠିୱସ୍ସାନି ୱା ଅସୀତିୱସ୍ସାନି ୱା। ମରଣକାଲେପି, ପଗେୱ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାଲେ। ମହାସଟ୍ଠିୱସ୍ସତ୍ଥେରୋ ୱିଯାତି ସଟ୍ଠିୱସ୍ସମହାଥେରୋ ୱିଯ। ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହମତ୍ତମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥ ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହୋ ନାମ ଯଥାଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱେଦନଂ ସଭାୱସରସତୋ ଉପଧାରେତ୍ୱା ପୁନ ପଦଟ୍ଠାନତୋ ‘‘ଅଯଂ ୱେଦନା ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଦୁକ୍ଖୋ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ’’ତି ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱିପସ୍ସନା। ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତେନ ହି ସୁଖେନ ସକ୍କା ସା ୱେଦନା ଅଧିୱାସେତୁଂ ‘‘ୱେଦନା ଏୱ ୱେଦଯତୀ’’ତି। ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଯଥାଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ଅନୁୱତ୍ତିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ୱୀଥିପଟିପନ୍ନାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ତଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା। ସଂସୁମାରପତିତେନାତି କୁମ୍ଭୀଲେନ ୱିଯ ଭୂମିଯଂ ଉରେନ ନିପଜ୍ଜମାନେନ। ‘‘ନାହ’’ନ୍ତିଆଦିଂ ତଥା ସୀଲରକ୍ଖଣମେୱ ଦୁକ୍କରନ୍ତି କତ୍ୱା ୱଦତି। ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ହି ଅରହତ୍ତଂ ହତ୍ଥଗତଂଯେୱ। ଯଥାହ ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ…ପେ… ୱିଜଟଯେ ଜଟ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୨।୯) ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁନୋ ଏୱାଯଂ ୱିସଯୋତି ଆହ ‘‘ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁତାଯା’’ତି। ପଞ୍ଞାଯ ସୀଲଂ ଧୋୱିତ୍ୱାତି ସୀଲଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପାଦନେନ ପଞ୍ଞାଯ ସୁୱିସୋଧିତଂ କତ୍ୱା। ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତୱତ୍ଥୁ ଧମ୍ମପଦେ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨। ସନ୍ତିମହାମତ୍ତୱତ୍ଥୁ)।

୩୧୮।‘‘କସ୍ମା ଆହା’’ତି ଉପରିଦେସନାଯ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଲଜ୍ଜା ନାମ ‘‘ସୀଲସ୍ସ ଚ ଜାତିଯା ଚ ଗୁଣଦୋସପ୍ପକାସନେନ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୀ’’ତି ପରିସାଯ ପଞ୍ଞାତତା, ସା ତଥା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୁମସମତ୍ଥତାଯ ଭିଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ପଠମଂ ଅଲଜ୍ଜମାନୋପି ଇଦାନି ଲଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରମନ୍ତି ପମାଣଂ। ‘‘ଏତ୍ତକପରମା ମଯ’’ନ୍ତି ପଦାନଂ ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେ ମଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ସୀଲପଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଚନମେୱ ଅମ୍ହାକଂ ପରମଂ, ତଦତ୍ଥଭୂତାନି ପଞ୍ଚସୀଲାନି, ୱେଦତ୍ତଯୱିଭାୱନଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଜାନନଂ ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ତତ୍ଥ ୱଚୀପରମାୱ ମଯନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନଯୋ – ଏତ୍ତକପରମାତି ଏତ୍ତକୌକ୍କଂସକୋଟିକା, ପଠମଂ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୱ ଅମ୍ହାକଂ ଉକ୍କଂସକୋଟୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ମଯା ସକସମଯୱସେନ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ’’ତି। ପରନ୍ତି ଅତିରେକଂ। ଭାସିତସ୍ସାତି ୱଚନସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋତି ସୀଲନିଦ୍ଦେସେ ନିଯ୍ୟାତନମତ୍ତଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସୀଲମିଚ୍ଚେୱ ନିଯ୍ୟାତିତ’’ନ୍ତି। ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୦) ହି ସୀଲଂ ନିଯ୍ୟାତେତ୍ୱାପି ପୁନ ସାମଞ୍ଞଫଲମିଚ୍ଚେୱ ନିଯ୍ୟାତିତଂ। ସଦ୍ଦେସମ୍ପି ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା, ଝାନାନଞ୍ଚ ତଂ ସମ୍ପଯୋଗତୋ ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସେ ହି ଝାନପଞ୍ଞଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ପଠମଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ନିଯ୍ୟାତିତା। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯା’’ତିଆଦି।

ସୋଣଦଣ୍ଡୌପାସକତ୍ତପଟିୱେଦନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୨୧।ଦହରୋ ଯୁୱାତି ଏତ୍ଥ ଦହରୱଚନେନ ପଠମଯୋବ୍ବନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ପଠମଯୋବ୍ବନକାଲଗତୋ ହି ‘‘ଦହରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁତ୍ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ନତ୍ତା ନାମ। ନପ୍ପହୋତୀତି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ପୁତ୍ତନତ୍ତପ୍ପମାଣୋପି ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଆସନା ମେ ତଂ ୱୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମମ ଅଗାରୱେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତନ୍ତି ଅଞ୍ଜଲିପଗ୍ଗହଣଂ। ଅଯଞ୍ହି ଯଥା ତଥା ଅତ୍ତନୋ ମହାଜନସ୍ସ ସମ୍ଭାୱନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କୋହଞ୍ଞେନ ପରେ ୱିମ୍ହାପେତ୍ୱା ଲାଭୁପ୍ପାଦନଂ ନିଜିଗୀସନ୍ତୋ ୱିଚରତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଅତିୱିଯ କୁହକଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମିନା କିରା’’ତିଆଦିଂ ୱଦତି । ଅଗାରୱଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଗାରୱୱଚନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ନାଯଂ ଭଗୱତି ଅଗାରୱେନ ‘‘ଅହଞ୍ଚେୱ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦିମାହ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଲାଭପରିହାନିଭଯେନେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୩୨୨।ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପାଯାତି ଯାଦିସୀ ତଦା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯପ୍ପୱତ୍ତି, ତଦନୁରୂପାଯାତି ମଜ୍ଝେପଦଲୋପେନ ଅତ୍ଥୋ। ତଦା ତସ୍ସ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଞାଣପରିପାକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କେୱଲଂ ଅବ୍ଭୁଦଯସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଂ ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତି, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଭାୱେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ତେଭୂମକେ କୁସଲଧମ୍ମେ, ଅଯମେତ୍ଥ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯାଯତୋ ପନ ‘‘ଚତୁଭୂମକେ’’ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସପି ଆଯତିଂ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ଆଯତିଂ ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ, ୱାସନାଭାଗିଯାଯ ୱା’’ତି। ତତ୍ଥାତି କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଯଥାସମାଦପିତେ। ନନ୍ତି ସୋଣଦଣ୍ଡବ୍ରାହ୍ମଣଂ। ସମୁତ୍ତେଜେତ୍ୱାତି ସମ୍ମଦେୱ ଉପରୂପରି ନିସାନେତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱମାପାଦେତ୍ୱା। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ଥ ଉସ୍ସାହଜନନମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୌସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା’’ତି। ତାଯ ଚ ସୌସ୍ସାହତାଯାତି ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ସୌସ୍ସାହତା ନିଯମତୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥସମ୍ପାଦନୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ସୌସ୍ସାହତାଯ ଚ ସମ୍ପହଂସେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞେହି ଚ

ୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣେହୀତି ଏୱରୂପା ତେ ଗୁଣସମଙ୍ଗିତା ଚ ଏକନ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନୀତି ତସ୍ମିଂ ୱିଜ୍ଜମାନେହି, ଅଞ୍ଞେହି ଚ ଗୁଣେହି ସମ୍ପହଂସେତ୍ୱା ସମ୍ପଦେୱ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠଭାୱମାପାଦେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଦି ଭଗୱା ଧମ୍ମରତନୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି, ଅଥ କସ୍ମା ସୋ ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛୀତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁହକତାଯାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ କୋହଞ୍ଞକତ୍ତା, ଇମିନା ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଜ୍ଜେୱଂ କସ୍ମା ଭଗୱା ତସ୍ସ ତଥା ଧମ୍ମରତନୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସୀତି ପଟିଚୋଦନମ୍ପି ସୋଧେନ୍ତୋ ‘‘କେୱଲମସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କେୱଲନ୍ତି ନିବ୍ବେଧାସେକ୍ଖଭାଗିଯେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ। ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯାତି ନିବ୍ବାନାଧିଗମତ୍ଥାଯ, ପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ୱା। ଆଯତିଂ ୱିସେସାଧିଗମନୂପାଯଭୂତା ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସୁ ପରିଚଯସଙ୍ଖାତା ୱାସନା ଏୱ ଭାଗୋ, ତସ୍ମିଂ ଉପାଯଭାୱେନ ପୱତ୍ତାତି ୱାସନାଭାଗିଯା। ନ ହି ଭଗୱତୋ ନିରତ୍ଥକା ଚତୁପ୍ପଦିକଗାଥାମତ୍ତାପି ଧମ୍ମଦେସନା ଅତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବା ପୁରିମପଚ୍ଛିମକଥା’’ତି। ଆଦିତୋ ଚେତ୍ଥ ପଭୁତି ଯାୱ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାପରିଯୋସାନଂ, ତାୱ ପୁରିମକଥା, ଭଗୱତୋ ପନ ସୀଲପଞ୍ହାୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ପଚ୍ଛିମକଥା। ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱୁତ୍ତାପି ହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଦିପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତା କଥା ଆଯତିଂ ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ୱାସନାଭାଗିଯା ଏୱାତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାଯ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଜନନାଯ ସାଧୁୱିଲାସିନିଯା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିଯା ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨୩। ଏୱଂ ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ସୋଣଦଣ୍ଡ ସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… ମଗଧେସୂତି କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ''ମଗଧା ନାମ ଜନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା''ତିଆଦୀସୁ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ କୋସଲଜନପଦୱଣ୍ଣନାଯଂ ଅମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତନଯୋ ଯଥାରହଂ ନେତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ – ମଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଧାୱନ୍ତୀତି ମଗଧା, ରାଜକୁମାରା, ମଂସେସୁ ୱା ଗିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ମଗଧା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ରୁଳ୍ହିତୋ, ପଚ୍ଚଯଲୋପତୋ ଚ ତେସଂ ନିୱାସଭୂତେପି ଜନପଦେ ୱୁଦ୍ଧି ନ ହୋତୀତି ନେରୁତ୍ତିକା। ଜନପଦନାମେଯେୱ ବହୁୱଚନଂ, ନ ଜନପଦସଦ୍ଦେ ଜାତିସଦ୍ଦତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତସ୍ମିଂ ମଗଧେସୁ ଜନପଦେ''ତି। ଇତୋ ପରନ୍ତି ''ମଗଧେସୂ''ତି ପଦତୋ ପରଂ ''ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ''ତିଆଦିୱଚନଂ। ପୁରିମସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେ। ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଯଂ ତତ୍ଥ ଆଗତସଦିସଂ ଇଧାଗତଂ, ତଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାତୋ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ, ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ତରୁଣୋ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖୋ ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକା''ତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକା ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ୱୁତ୍ତସଦିସାୱା''ତି ଆହ।

ଯଞ୍ଞାୱାଟଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ମହାଯଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସୱିଞ୍ଞାଣକାନି, ଅୱିଞ୍ଞାଣକାନି ଚ ଯଞ୍ଞୂପକରଣାନି ଉପଟ୍ଠପିତାନୀତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ''ମହାଯଞ୍ଞୋ ଉପକ୍ଖଟୋ''ତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନେତଂ ଉପକରଣଂ ତେସଂ ତଥା ସଜ୍ଜନମେୱାତି ଦସ୍ସେତି ''ସଜ୍ଜିତୋ''ତି ଇମିନା। ୱଚ୍ଛତରସତାନୀତି ଯୁୱଭାୱପ୍ପତ୍ତାନି ବଲୱଚ୍ଛସତାନି। ୱଚ୍ଛାନଂ ୱିସେସାତି ହି ୱଚ୍ଛତରା, ତେ ପନ ୱଚ୍ଛା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଦମ୍ମା, ନ ଚ ବଲୀବଦ୍ଦାତି ଆହ ''ୱଚ୍ଛସତାନୀ''ତି। ଅଯଂ ଆଚରିଯମତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୨୩)। ତରସଦ୍ଦୋ ୱା ଅନତ୍ଥକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱଚ୍ଛସତାନୀ''ତି। ଏୱଞ୍ହି ସଦ୍ଦୋପି ୱଚ୍ଛପ୍ପଭେଦୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି। ଏତେତି ଉସଭାଦଯୋ ଉରବ୍ଭପରିଯୋସାନା। ଅନେକେସନ୍ତି ଅନେକଜାତିକାନଂ। ମିଗପକ୍ଖୀନନ୍ତି ମହିଂସରୁରୁପସଦକୁରୁଙ୍ଗଗୋକଣ୍ଣମିଗାନଞ୍ଚେୱ ମୋରକପିଞ୍ଜରଚ୍ଚଙ୍କତିତ୍ତିର ଲାପାଦିପକ୍ଖୀନଞ୍ଚ। ସଙ୍ଖ୍ୟାୱସେନ ଅନେକତଂ ସତ୍ତସତଗ୍ଗହଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ''ସତ୍ତସତ୍ତସତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସତ୍ତସତାନି, ସତ୍ତସତାନି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଥୂଣନ୍ତି ଯଞ୍ଞୋପକରଣାନଂ ମିଗପକ୍ଖୀନଂ ବନ୍ଧନତ୍ଥମ୍ଭଂ। ଯୂପୋତିପି ତସ୍ସ ନାମଂ। ତେନାହ ''ଯୂପସଙ୍ଖାତ''ନ୍ତି।

୩୨୮। ୱିଧାତି ୱିପ୍ପଟିସାରୱିନୋଦନା। ଯୋ ହି ଯଞ୍ଞସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ, ତସ୍ସ ୱିଧମନତୋ ନିୱାରଣତୋ ନିରୋଧନତୋ ୱିଧା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ୱିପ୍ପଟିସାରୱିନୋଦନା, ତା ଏୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତୀତି ''ଠପନା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ଅୱିପ୍ପଟିସାରତୋ ଏୱ ହି ଉପରୂପରି ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତୀତି। ଠପନା ଚେତା ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନୱସେନ ତୀସୁ କାଲେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ତିପ୍ପକାରାତି ଆହ ''ତିଟ୍ଠପନ''ନ୍ତି। ପରିକ୍ଖାରସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ପରିୱାରପରିଯାଯୋ ''ପରିକରୋନ୍ତି ଯଞ୍ଞଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀ''ତି କତ୍ୱା। ତେନାହ ''ସୋଳସପରିୱାର''ନ୍ତି।

ମହାୱିଜିତରାଜଯଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୩୬। ପୁବ୍ବେ ଭୂତଂ ଭୂତପୁବ୍ବଂ ଯଥା ''ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବ''ନ୍ତି ଆହ ''ପୁବ୍ବଚରିତ''ନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମଜାତିସମ୍ଭୂତଂ ବୋଧିସମ୍ଭାରଭୂତଂ ପୁଞ୍ଞଚରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ତସ୍ସ ଅନୁଗାମିନିଧିସ୍ସ ଥାୱରନିଧିନା ନିଦସ୍ସନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ସଦ୍ଦୱିଦୂ ପନ ୱଦନ୍ତି ''ଭୂତପୁବ୍ବନ୍ତି ଇଦଂ କାଲସତ୍ତମିଯା ନେପାତିକପଦ''ନ୍ତି। ଅତୀତକାଲେତି ହି ତେସଂ ମତେନ ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସାତି ଅନେନ। ମହନ୍ତଂ ପଥୱୀମଣ୍ଡଲଂ ୱିଜିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମହନ୍ତଂ ୱା ୱିଜିତଂ ପଥୱୀମଣ୍ଡଲମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅନ୍ତୋରଟ୍ଠେତି ଯସ୍ସ ୱିଜିତେ ୱିହରତି, ତସ୍ସ ରଟ୍ଠେ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହି ୱିଜିତସଦ୍ଦୋ ରଜ୍ଜେ ପୱତ୍ତତି, ଇମିନା ତସ୍ସ ଏକରାଜଭାୱଂ ଦୀପେତି, ନ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜଭାୱଂ ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନତାଅୱଚନତୋ। ପାଠଇଯଂ ନ ଯେନ କେନଚି ସନ୍ତକମତ୍ତେନ ଅଡ୍ଢତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଡ୍ଢୋ''ତି ୱତ୍ୱା ''ମହଦ୍ଧନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଯୋ କୋଚୀ''ତିଆଦି। ଅଡ୍ଢତା ହି ନାମ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ସା ଚ ତଂ ତଦୁପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ମହଦ୍ଧନତାପୀତି ତଂ ଥାମପ୍ପତ୍ତଂ ଉକ୍କଂସଗତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପରିମାଣସଙ୍ଖ୍ୟେନା''ତି ଆହ। ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱିସେସତୋ କାମା ଇଧ ଭୋଗା ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ''ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନା''ତି ଇମିନା। ପିଣ୍ଡପିଣ୍ଡୱସେନାତି ଭାଜନାଲଙ୍କାରାଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା କେୱଲଂ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡୱସେନ।

ରୂପଂ ଅକ୍ଖେତ୍ୱା, ଅନକ୍ଖେତ୍ୱା ୱା ମାସପ୍ପମାଣେନ କତୋ ମାସକୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଥାଲକାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅନେକକୋଟିସଙ୍ଖ୍ୟେନାତି କହାପଣାନଂ କୋଟିସତାଦିପ୍ପମାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ କୋଟିସତପ୍ପମାଣେନେୱ ଖତ୍ତିଯମହାସାଲଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ।

ତୁଟ୍ଠୀତି ସୁମନତା। ଉପକରଣସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କାରଣପରିଯାଯୋ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି ଆହ ''ନାନାୱିଧାଲଙ୍କାରସୁୱଣ୍ଣରଜତଭାଜନାଦିଭେଦ''ନ୍ତି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ଥସେଯ୍ୟାୱସଥାଦୀନି ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୁତ୍ତାୱେଳୁରିଯୱଜିରପୱାଳଆନି ସତ୍ତ ରତନାନୀତି ୱଦନ୍ତି। ଯଥାହୁ –

''ସୁୱଣ୍ଣଂ ରଜତଂ ମୁତ୍ତା, ମଣିୱେଳୁରିଯାନି ଚ;

ୱଜିରଞ୍ଚ ପୱାଳଅନ୍ତି, ସତ୍ତାହୁ ରତନାନିମେ''ତି।

ସାଲିୱୀହିଆଦି ସତ୍ତଧଞ୍ଞଂ ସାନୁଲୋମଂ ପୁବ୍ବନ୍ନଂ ନାମ ପୁରେକ୍ଖତଂ ସସ୍ସଫଲନ୍ତି କତ୍ୱା। ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ମୁଗ୍ଗମାସାଦି ତଦୱସେସଂ ଅପରନ୍ନଂ ନାମ। ଅପରନ୍ନତୋ ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତମନ୍ନଂ ପୁବ୍ବନ୍ନଂ, ତତୋ ଅପରସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତମନ୍ନଂ ଅପରନ୍ନଂ। ନ-କାରସ୍ସ ପନ ଣ୍ଣ-କାରେ କତେ ପୁବ୍ବଣ୍ଣଂ, ଅପରଣ୍ଣଞ୍ଚାତି ନେରୁତ୍ତିକା। ପୁବ୍ବାପରଭାୱୋ ପନେତେସଂ ଆଦିକପ୍ପେ ସମ୍ଭୱାସମ୍ଭୱୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରିମଂ ''ଅଡ୍ଢୋ ମହଦ୍ଧନୋ ପହୂତଜାତରୂପରଜତୋ''ତି ୱଚନଂ ଦେୱସିକଂ ପରିବ୍ବଯଦାନଗହଣାଦିୱସେନ, ପରିୱତ୍ତନଧନଧଞ୍ଞୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ପନ ''ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୋ''ତି ୱଚନଂ ନିଧାନଗତଧନୱସେନ, ସଙ୍ଗହିତଧଞ୍ଞୱସେନ ଚାତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଯଂ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ୱୀସକହାପଣମ୍ପଣାଦିଦେୱସିକୱଳଞ୍ଜନମ୍ପି ହି ମହାସାଲଲକ୍ଖଣଂ।

ଇଦାନି ତବ୍ବିପରୀତୱସେନ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦିନା ଦୁତିଯନଯୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ଇମିନା ଏୱ ହି ପୁରିମୱଚନଂ ନିଧାନଗତଧନୱସେନ, ସଙ୍ଗହିତଧଞ୍ଞୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ''ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୋ''ତି ୱଚନଂ। ଅସ୍ସାତି ମହାୱିଜିତରଞ୍ଞୋ। ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ଦେୱସିକଂ, ଭାୱନପୁଂସକମେତଂ। ଦାସକମ୍ମକରପୋରିସାଦୀନଂ ୱେତ୍ତନାନୁପ୍ପଦାନଂ ପରିବ୍ବଯଦାନଂ। ଇଣସୋଧନାଦିୱସେନ ଧନଧଞ୍ଞାନମାଦାନଂ ଗହଣଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଇଣଦାନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ପରିୱତ୍ତନଧନଧଞ୍ଞୱସେନାତି କଯୱିକ୍କଯକରଣେନ ପରିୱତ୍ତିତବ୍ବାନଂ ଧନଧଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ। କତ୍ଥଚି ପନ ସମୁଚ୍ଚଯୱିରହିତପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ''ପରିବ୍ବଯଦାନଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନା''ତି ଇଦଂ ପରିୱତ୍ତନପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ତାଦିସେନ ୱିଧିନା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବାନଂ ଧନଧଞ୍ଞାନଂ ୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କୋଟ୍ଠଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧଞ୍ଞଟ୍ଠପନଟ୍ଠାନଂ, ତଦେୱ ଅଗାରଂ ତଥା। ତେନାହ ''ଧଞ୍ଞେନ ପରିପୁଣ୍ଣକୋଟ୍ଠାଗାରୋ''ତି। ଏୱଂ ସାରଗବ୍ଭଂ କୋସୋ, ଧଞ୍ଞଟ୍ଠପନଟ୍ଠାନଂ କୋଟ୍ଠାଗାରନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅସିନୋ ତିକ୍ଖଭାୱପରିହାରତୋ ପରିଚ୍ଛଦୋ ''କୋସୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ରଞ୍ଞୋ ତିକ୍ଖଭାୱପରିହାରକତ୍ତା ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ ସେନା ''କୋସୋ''ତି ଆହ ''ଚତୁବ୍ବିଧୋ କୋସୋ''ତିଆଦି। ''ଦ୍ୱାଦସପୁରିସୋ ହତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନା (ପାଚି। ୩୧୪) ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣେନ ଚେତ୍ଥ ହତ୍ଥିଆଦଯୋ ଗହେତବ୍ବା। ୱତ୍ଥକୋଟ୍ଠାଗାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ସବ୍ବସ୍ସପି କୁପ୍ପଭଣ୍ଡଟ୍ଠପନଟ୍ଠାନସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ''କୋଟ୍ଠାଗାରଂ ତିୱିଧ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜାତରୂପରଜତତୋ ହି ଅଞ୍ଞଂ ଲୋହଅଯଦାରୁୱିସାଣୱତ୍ଥାଦିକମସାରଦବ୍ବଂ ଗୋପେତବ୍ବତୋ ଗ-କାରସ୍ସ କ-କାରଂ କତ୍ୱା କୁପ୍ପଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଜାତରୂପରଜତନିଧାନଂ ଧନକୋଟ୍ଠାଗାରଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରତନଂ ୱିଲୋକେତ୍ୱା ଚରଣଂ ରତନୱିଲୋକନଚାରିକା। କାମଂ ତମତ୍ଥଂ ରାଜା ଜାନାତି, ଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ପନ କଥାପେତ୍ୱା ପରିସାଯ ନିସ୍ସଦ୍ଦଭାୱାପାଦନତ୍ଥମେୱ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତଥା କଥାପନେ ହି ଅସତି ପରିସା ସଦ୍ଦଂ କରିସ୍ସତି ''କସ୍ମା ରାଜା ପରମ୍ପରାଗତଂ କୁଲଧନଂ ୱିନାସେତୀ''ତି, ତତୋ ଚ ପକତିକ୍ଖୋଭୋ ଭୱିସ୍ସତି, ସତି ପନ ତଥା କଥାପନେ ''ଏତଂକାରଣା ତଂ ଛଡ୍ଡେତୀ''ତି ନିସ୍ସଦ୍ଦଭାୱମାପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ତତୋ ଚ ପକତିକ୍ଖୋଭୋ ନ ଭୱିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ତଥା ପୁଚ୍ଛତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମରଣୱସେନ୍ତି ମରଣସ୍ସ, ମରଣସଙ୍ଖାତଂ ୱା ୱିସଯଂ।

୩୩୭। ପାଠଇଯଂ ''ଆମନ୍ତେତ୍ୱା''ତି ଏତସ୍ସ ମନ୍ତିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ''ଏକେନ ପଣ୍ଡିତେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାତ୍ୱତ୍ଥାନୁୱତ୍ତକୋ ହେତ୍ଥ ଉପସଗ୍ଗୋ, ପକରଣାଧିଗତୋ ଚ କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥୱିସେସୋ ଯଥା ''ସିକ୍ଖମାନେନ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁନା ଅଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ପରିପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ପରିପଞ୍ହିତବ୍ବ''ନ୍ତି (ପାଚି। ୪୩୪)। ତଥା ହିସ୍ସ ପଦଭାଜନେ ୱୁତ୍ତଂ ''ସିକ୍ଖମାନେନାତି ସିକ୍ଖିତୁକାମେନ। ଅଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଜାନିତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦି (ପାଚି। ୪୩୬)। ଆମନ୍ତେସୀତି ମନ୍ତିତୁକାମୋସି। ଜନପଦସ୍ସ ଅନୁପଦ୍ଦୱତ୍ଥଂ, ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଚିରାନୁପ୍ପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚିନ୍ତେସୀତି ଆହ ''ଅଯଂ ରାଜା''ତିଆଦି। ଆହରନ୍ତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଗେହାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଅନାଦରେ ୱା ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ।

୩୩୮। ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନତୋ, ଅହିତଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଆୱହନତୋ କଣ୍ଟକସଦିସତାଯ ଚୋରା ଏୱ ଇଧ ''କଣ୍ଟକା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୋରକଣ୍ଟକେହି ସକଣ୍ଟକୋ''ତି। ଯଥା ଗାମୱାସୀନଂ ଘାତକା ଗାମଘାତକା ଅଭେଦୱସେନ, ଉପଚାରେନ ଚ ନିସ୍ସଯନାମସ୍ସ ନିସ୍ସିତେପି ପୱତ୍ତନତୋ, ଏୱଂ ପନ୍ଥିକାନଂ ଦୁହନା ବାଧନା ପନ୍ଥଦୁହା। ଧମ୍ମତୋ ଅପେତସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତସ୍ସ କରଣସୀଲୋ ଅଧମ୍ମକାରୀ, ଯୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିଜିତେ

ଜନପଦାଦୀନଂ ତତୋ ତତୋ ଅନଣ୍ଡତୋ ତାଯନେନ ଖଡ଼ିଯେନ କଉଣ୍ଡଧମ୍ମୋ, ତସ୍ସ ଅକରଣସୀଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସ୍ସୂତି ଚୋରାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦଂସେନ୍ତି ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୀତି ହି ଦସ୍ସୱୋ ନିଗ୍ଗହୀତଲୋପେନ, ତେ ଏୱ ଖୀଲସଦିସତ୍ତା ଖୀଲନ୍ତି ଦସ୍ସୁଖୀଲଂ। ଯଥା ହି ଖେତ୍ତେ ଖୀଲଂ କସନାଦୀନଂ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତିଂ, ମୂଲସନ୍ତାନେନ ସସ୍ସପରିବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ୱିବନ୍ଧତି, ଏୱଂ ଦସ୍ସୱୋପି ରଞ୍ଞେ ରାଜାଣାଯ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତିଂ, ମୂଲୱିରୁଳ୍ହିଯା ଜନପଦପରିବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ୱିବନ୍ଧନ୍ତୀ। ପାଣଚାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମାରଣେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ହିଂସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୋଟ୍ଟନେନା’’ତି। ୱଧସଦ୍ଦୋ ହି ହିଂସନତ୍ଥୋପି ହୋତି ‘‘ୱଧତି ନ ରୋଦତି, ଆପତ୍ତି ଦୁକ୍କଟସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୮୮୦) ୱିଯ, କସଚରାଦୀହି ପୋଥନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ଦୁ ନାମ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧେନ କତୋ ବନ୍ଧନୋପକରଣୱିସେସୋ, ତେନ ବନ୍ଧନଂ ତଥା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନସଙ୍ଖଲିକବନ୍ଧନଘରବନ୍ଧନାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ହା-ଧାତୁଯା ଜାନିପଦନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ହାନିଯା’’ତି ଇମିନା, ସା ଚ ଧନହାଯନମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତିଆଦି।

ପଞ୍ଚସିଖମତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ମୁଣ୍ଡାପନଂ ପଞ୍ଚସିଖମୁଣ୍ଡକରଣଂ। ତଂ ‘‘କାକପକ୍ଖକରଣ’’ନ୍ତିପି ୱୋହରନ୍ତି। ସୀସେ ଛକଣୋଦକାୱସେଚନଂ ଗୋମଯସିଞ୍ଚନଂ। କୁଦଣ୍ଡକୋ ନାମ ଚତୁହତ୍ଥତୋ ଊନୋ ରସ୍ସଦଣ୍ଡକୋ, ଯୋ ‘‘ଗଦ୍ଦୁଲୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନ ବନ୍ଧନଂ କୁଦଣ୍ଡକବନ୍ଧନଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଖୁରମୁଣ୍ଡଂ କରିତ୍ୱା ଭସ୍ମପୁଟୱଧନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସମ୍ମାସଦ୍ଦୋ ଞାଯତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ହେତୁନା’’ତିଆଦି, ପରିଯାଯୱଚନମେତଂ। ଉହନିସ୍ସାମୀତି ଉଦ୍ଧରିସ୍ସାମି, ଅପନେସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ୍ନେ ତତ୍ଥ କତପରିଚଯତାଯ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତି। ‘‘ଅନୁପ୍ପଦେତୂ’’ତି ଏତସ୍ସ ଅନୁ ଅନୁ ପଦେତୂତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଦିନ୍ନେ ଅପ୍ପହୋନ୍ତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସିଉପକରଣଭଣ୍ଡଂ ଫାଲପାଜନଯୁଗନଙ୍ଗଲାଦି, ଇମିନା ପାଠଇଯଂ ବୀଜଭତ୍ତମେୱ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସକ୍କିକରଣପଣ୍ଣାରୋପନନିବନ୍ଧନଂ ୱଡ୍ଢିଯା ସହ ୱା ୱିନା ୱା ପୁନ ଗହେତୁକାମସ୍ସ ଦାନେ ହୋତି, ଇଧ ପନ ତଦୁଭଯମ୍ପି ନତ୍ଥି ପୁନ ଅଗ୍ଗହେତୁକାମତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସକ୍ଖିଂ ଅକତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ତେନାହ ‘‘ମୂଲଚ୍ଛେଜ୍ଜୱସେନା’’ତି। ସକ୍ଖିନ୍ତି ତଦା ପଚ୍ଚକ୍ଖକଜନଂ। ପଣ୍ଣେ ଅନାରୋପେତ୍ୱାତି ତାଲାଦିପଣ୍ଣେ ଯଥାଚିଣ୍ଣଂ ଲିଖନୱସେନ ଅନାରୋପେତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପଣ୍ଣାକାରେପି ପାଭତସଦ୍ଦୋ, ଇଧ ପନ ଭଣ୍ଡମୂଲେଯେୱାତି ଆହ ‘‘ଭଣ୍ଡମୂଲସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଭଣ୍ଡମୂଲଞ୍ହି ପକାରତୋ ଉଦଯଭଣ୍ଡାନି ଆଭରତି ସଂହରତି ଏତେନାତି ପାଭତଂ। ଉଦଯଧନତୋ ପଗେୱ ଆଭତଂ ପାଭତନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ, ପଣ୍ଣାକାରୋ ପନ ତଂ ତଦତ୍ଥଂ ପହେନ୍ତେହି ଆଭରୀଯତେତି ପାଭତଂ। ପତ୍ଥନତ୍ଥଜୋତକୋ ହି ଅଯଂ ପ-ସଦ୍ଦୋ।

‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦିନା ପାଭତସଦ୍ଦସ୍ସ ମୂଲଭଣ୍ଡତ୍ଥତଂ ଚୂଳସେଟ୍ଠିଜାତକପାଠେନ (ଜା। ୧।୧।୪) ସାଧେତି। ତତ୍ରାଯମଟ୍ଠକଥା (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୪) ‘‘ଅପ୍ପକେନପୀତି ଥୋକେନପି ପରିତ୍ତକେନପି। ମେଧାୱୀତି ପଞ୍ଞୱା। ପାଭତେନାତି ଭଣ୍ଡମୂଲେନ। ୱିଚକ୍ଖଣୋତି ୱୋହାରକୁସଲୋ। ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଅତ୍ତାନନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଧନଞ୍ଚ ଯସଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାନଂ ସଣ୍ଠାପେତି ପତିଟ୍ଠାପେତି। ଯଥା କିଂ? ଅଣୁଂ ଅଗ୍ଗିଂୱ ସନ୍ଧମଂ, ଯଥା ପଣ୍ଡିତପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଗୋମଯଚୁଣ୍ଣାଦୀନି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁଖୱାତେନ ଧମନ୍ତୋ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ୱଡ୍ଢେତି ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ କରୋତି, ଏୱମେୱ ପଣ୍ଡିତୋ ଥୋକମ୍ପି ପାଭତଂ ଲଭିତ୍ୱା ନାନାଉପାଯେହି ପଯୋଜେତ୍ୱା ଧନଞ୍ଚ ଯସଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢେତି, ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚ ପନ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାନଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି, ତାଯ ଏୱ ୱା ପନ ଧନଯସମହନ୍ତତାଯ ଅତ୍ତାନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଅଭିଞ୍ଞାତଂ ପାକଟଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଦାତବ୍ବଂ ଦେୱସିକଂ। ମାସେ ମାସେ ଦାତବ୍ବଂ ମାସିକଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅନୁପୋସଥିକାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ। କୁସଲାନୁରୂପେନ, କମ୍ମାନୁରୂପେନ ସୂରଭାୱାନୁରୂପେନାତି ଦ୍ୱନ୍ଦତୋ ପରଂ ସୁଯ୍ୟମାନୋ ଅନୁରୂପସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଛେକଭାୱାନୁରୂପତା ଚେତ୍ଥ କୁସଲାନୁରୂପଂ। କତ୍ଥଚି କୁଲସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ଚ ଜାଣୁସୋଣିଆଦିକୁଲାନମ୍ପିୱ କୁଲାନୁରୂପମ୍ପି ଦାତବ୍ବତୋ ଯୁଜ୍ଜତେୱ। ସେନାପଚ୍ଚାଦି ଠାନନ୍ତରଂ, ଇମିନା ଭତ୍ତୱେତନଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସକକମ୍ମପସୁତତ୍ତା, ଅନୁପଦ୍ଦୱତ୍ତା ଚ ଧନଧଞ୍ଞାନଂ ରାସିକୋ ରାସିକାରଭୂତୋ। ଖେମେନ ଠିତାତି ଅନୁପଦ୍ଦୱେନ ପୱତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଅଭଯା’’ତି, କୁତୋଚିପି ଭଯରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୋଦା ମୋଦମାନାତି ମୋଦାଯ ମୋଦମାନା, ସୋମନସ୍ସେନେୱ ମୋଦମାନା, ନ ସଂସନ୍ଦନମତ୍ତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୮୧) ହି ମୁଦସଦ୍ଦୋ ସଂସନ୍ଦନେପି ପୱତ୍ତତି, ଅଞ୍ଞେ ମୋଦା ହୁତ୍ୱା ଅପରେପି ମୋଦମାନା ୱିହରନ୍ତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପମୁଦିତଚିତ୍ତାତି, ଅସଞ୍ଞୋଗେପି ୱତ୍ତିଚ୍ଛାଯେୱ ୱୁଦ୍ଧୀତି ଦ୍ୱିଧା ପାଠୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦ୍ଧଫୀତଭାୱନ୍ତି ସମିଦ୍ଧୱେପୁଲ୍ଲଭାୱଂ।

ଚତୁପରିକ୍ଖାରୱଣ୍ଣନା

୩୩୯। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କିଚ୍ଚେ ଅନୁଯନ୍ତି ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନୁଯନ୍ତା। ତେଯେୱ ଆନୁଯନ୍ତା ଯଥା ‘‘ଅନୁଭାୱୋ ଏୱ ଆନୁଭାୱୋ’’ତି, ‘‘ଆନୁଯୁତ୍ତା’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କିଚ୍ଚେ ଅନୁଯୁଜନ୍ତୀତି ହି ଆନୁଯୁତ୍ତା ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଅସ୍ସାତି ରଞ୍ଞୋ। ତେତି ଆନୁଯନ୍ତଖତ୍ତିଯାଦଯୋ। ‘‘ଅମ୍ହେ ଏତ୍ଥ ବହି କରୋତୀ’’ତି ଅତ୍ତମନା ନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ‘‘ନିବନ୍ଧୱିପୁଲାଯାଗମୋ ଗାମୋ ନିଗମୋ। ୱିୱଡ୍ଢିତମହାଆଯୋ ମହାଗାମୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୩୮) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅପାକାରପରିକ୍ଖେପୋ ସାପଣୋ ନିଗମୋ, ସପାକାରାପଣଂ ନଗରଂ, ତଂ ତବ୍ବିପରୀତୋ ଗାମୋ’’ତି (କଙ୍ଖାୱିତରଣୀ

ଅଭିନଓଟୀକାୟଂ ସଙ୍ଘାଦିସେସକଣ୍ଡେ କୁଲଦୂସକସିକ୍ଖାପଦେ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ) ୱିନୟଟୀକାସୁ। ଗସନ୍ତି ମଦନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଗାମୋ, ସ୍ୱେୱ ପାକଟୋ ଚେ, ନିଗମୋ ନାମ ଅତିରେକୋ ଗାମୋତି କତ୍ୱା। ଭୁସତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ନୀ-ସଦ୍ଦୋ, ସଞ୍ଞାସଦ୍ଦତ୍ତା ଚ ରସ୍ସୋତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ଜନପଦତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୱ। ''ସାମ୍ଭମଚ୍ଚୋ ସଖା କୋସୋ, ଦୁଗ୍ଗଞ୍ଚ ୱିଜିତଂ ବଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାସୁ ସତ୍ତସୁ ରାଜପକତୀସୁ ରଞ୍ଞୋ ତଦୱସେସୋନଂ ଛନ୍ନଂ ୱସେନ ହିତସୁଖାତିୱୁଦ୍ଧି, ତଦେକଦେସା ଚ ଆନୁଯନ୍ତାଦୟୋତି ଆହ ''ୟଂ ତୁମ୍ହାକ''ନ୍ତିଆଦି।

ତଂତଂକିଚ୍ଚେସୁ ରଞ୍ଞା ଅମା ସହ ଭୱନ୍ତୀତି ଅମଚ୍ଚା। ''ଅମାୱାସୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ହି ସମକିରିୟାୟ ଅମାତି ଅବ୍ୟୟପଦଂ, ଚ-ପଚ୍ଚୟେନ ତଦ୍ଧିତସିଦ୍ଧୀତି ନେରୁତ୍ତିକା। ରଜ୍ଜକିଚ୍ଚୱୋସାସନକାଲେ ପନ ତେ ରଞ୍ଞୋ ପିୟା, ସହପୱତ୍ତନକା ଚ ଭୱନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି ''ପିୟସହାୟକା''ତି ଇମିନା। ରଞ୍ଞୋ ପରିସତି ଭୱା ''ପାରିସଜ୍ଜା। କେ ପନ ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସେସା ଆଣତ୍ତିକାରକା''ତି , ୟଥାୱୁତ୍ତାନୁୟୁତ୍ତଖତ୍ତିୟାଦୀହି ଅୱସେସା ରଞ୍ଞୋ ଆଣାକରାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିପି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମେ ଆନୁଭାୱସମ୍ପତ୍ତିୟା, ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ଅଭାୱେ ତାଦିସଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କା। ୱୁଦ୍ଧକାଲେ ଚ ତାଦିସାନମ୍ପି ରାଜୂନଂ ତଦୁଭୟଂ ହାୟତେୱ, ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମେ ପନ ଅସତି ପଗେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସିଞ୍ଚି''ତିଆଦିମାହ। ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ମିଂ ଅସତି ଚ ମହଲ୍ଲକକାଲେ ଚ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ୟୋଜନା। ଏତେନାତି ୟଥାୱୁତ୍ତକାରଣଦ୍ୱୟେନ। ଅନୁମତିୟାତି ଅନୁଜାନନେନ। ପକ୍ଖାତି ସପକ୍ଖା ୟଞ୍ଞସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତା। ୟଞ୍ଞଂ ପରିକରୋନ୍ତୀତି ପରିକ୍ଖାରା, ସମ୍ଭାରା, ତେ ଚ ତସ୍ସ ୟଞ୍ଞସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତତ୍ତା ପରିୱାରା ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ପରିୱାରା ଭୱନ୍ତୀ''ତି। ''ରଥୋ''ତିଆଦିନା ଇଧାନଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ନିସେଧେତି।

''ରଥୋ ସେତପରିକ୍ଖାରୋ, ଝାନକ୍ଖୋ ଚକ୍କୱୀରିୟୋ;

ଉପେକ୍ଖା ଧୁରସମାଧି, ଅନିଚ୍ଛା ପରିୱାରଣ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୫।୪);

ହି ସଂୟୁତ୍ତମହାୱଗ୍ଗପାଠଇ। ତତ୍ଥ ରଥୋତି ବ୍ରହ୍ମୟାନସଞ୍ଞିତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗରଥୋ। ସେତପରିକ୍ଖାରୋତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଲଙ୍କାରୋ। ''ସୀଲପରିକ୍ଖାରୋ''ତିପି ପାଠୋ। ଝାନକ୍ଖୋତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଝାନମୟଅକ୍ଖୋ। ଚକ୍କୱୀରିୟୋତି ୱୀରିୟଚକ୍କୋ। ଉପେକ୍ଖା ଧୁରସମାଧୀତି ଉପେକ୍ଖା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧୁରାନଂ ସମତା। ଅନିଚ୍ଛା ପରିୱାରଣନ୍ତି ଅଲୋଭୋ ସୀହଧମ୍ମାଦୀନି ୱିୟ ପରିୱାରଣଂ।

ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରୱଣ୍ଣନା

୩୪୦।ଉଭତୋ ସୁଜାତାଦୀହି ୱୁଚ୍ଚମାନେହି। ୟସସାତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଆନୁଭାୱେନ। ତେନାହ ''ଆଣାଠପନସମତ୍ଥତାୟା''ତି। ''ସଦ୍ଧୋ''ତି ଏତସ୍ସ ''ଦାତାଦାନସ୍ସ ଫଲଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି ପତ୍ତିୟାୟତୀ''ତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦାନସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାନେ ସୂରୋତି ଦାନସୂରୋ, ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମେ ଈସକମ୍ପି ସଙ୍ଗଂ ଅକତ୍ୱା ମୁତ୍ତଚାଗୋ, ତବ୍ଭାୱୋ ପନ କମ୍ମସ୍ସକତାଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ସ ହି ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ସଦ୍ଧୋ''ତି ୱତ୍ୱା ''ଦାନସୂରୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ନ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନା''ତିଆଦି। ୟସ୍ସ ହି କମ୍ମସ୍ସକତା ପଚ୍ଚକ୍ଖମିୱ ଉପଟ୍ଠାତି, ସୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ୟଂ ଦାନଂ ଦେତୀତି ୟଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ପରସ୍ସ ଦେତି। ତସ୍ସ ପତି ହୁତ୍ୱାତି ତବ୍ବିସୟଂ ଲୋଭଂ ସୁଟ୍ଠୁମଭିଭୱନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅଧିପତି ହୁତ୍ୱା ଦେତି। କାରଣୋପଚାରୱଚନଞ୍ହେତଂ। ପରତୋପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତବ୍ବିସୟେନ ଲୋଭେନ ଅନାକଡ୍ଢନୀୟତ୍ତା ନ ଦାସୋ, ନ ସହାୟୋ।

ତଦେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ, ଅନ୍ୱୟତୋ ଚ ୱିୱରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୟୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଇଧାନଧିପ୍ପେତସ୍ସ ହି ଦାସାଦିଦ୍ୱୟସ୍ସ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଦସ୍ସନଂ। ଖାଦନୀୟଭୋଜନୀୟାଦୀସୁ ମଧୁରସ୍ସେୱ ପଣୀତତ୍ତା ''ମଧୁରଂ ଭୁଞ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ୱା ଏତଂ, ପଣୀତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦାସୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତଣ୍ହାୟ ଦାସବ୍ୟତଂ ଉପଗତତ୍ତା। ସହାୟୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତସ୍ସ ପିୟଭାୱାନିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେତ୍ୱା ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ପୱତ୍ତନତୋ। ୟଂ ପନେତଂ ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସାମିପରିଭୋଗସଦିସା''ତି, (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧। ୩୪୦) ତଂ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟମତିକ୍କନ୍ତତାସାମଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ ସାମିପରିଭୋଗୋ ୱିୟ ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ଦାନଂ ଦାନସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ ଉପପନ୍ନୋ ହୋତି, ପଚ୍ଛା ୱା ପମାଦଲିଖିତମେତଂ। ତାଦିସୋତି ଦାନସାମିସଭାୱୋ।

ସମିତପାପସମଣବାହିତପାପବ୍ରାହ୍ମଣା ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତା, ପବ୍ବଜ୍ଜାମତ୍ତସମଣଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା କପଣାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦୁଗ୍ଗତାତି ଦୁକ୍କରଂ ଜୀୱିକମୁପଗତା କସିରୱୁତ୍ତିକା। ତେନାହ ''ଦଲିଦ୍ଦମନୁସ୍ସା''ତି। ପଥାୱିନୋତି ମଗ୍ଗଗାମିନୋ। ୱଣିବ୍ବକାତି ଦାୟକାନଂ ଗୁଣକିତ୍ତନୱସେନ, କମ୍ମଫଲକିତ୍ତନମୁଖେନ ଚ ୟାଚନକା ସେୟ୍ୟଥାପି ନଗ୍ଗଚରିୟାଦୟୋତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୟେ ଇଟ୍ଠଂ ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦୁଭୟେନେୱ ହି ଦାନସ୍ସ ୱଣ୍ଣଥୋମନା ସମ୍ଭୱତି। ୟେ ୱିଚରନ୍ତି, ତେ ୱଣିବ୍ବକା ନାମାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ପସତମତ୍ତନ୍ତି ୱୀହିତଣ୍ଡୁଲାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ,

ସରାଓମଉନ୍ତି ଯାଗୁଭତ୍ତାଦିଓସେନ। ଓପାନଂ ଖ୍ତୁଟତି ଓଗାହେତ୍ୱା ପାତବତୋ ନଦୀତଡ଼ଆକାଦୀନଂ ସବ୍ବସାଧାରଣଂ ତିତ୍ଥଂ, ଓପାନମିଓଭୂତୋତି ଓପାନଭୂତୋ। ତେନାହ ''ଉଦପାନଭୂତୋ''ତିଆଦି। ହୁତ୍ୱାତି ଭାଓତୋ। ସୁତମେଓ ସୁତଜାତନ୍ତି ଜାତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନତ୍ଥନ୍ତରଓାଚକତ୍ତମାହ ଯଥା ''କୋସଜାତ''ନ୍ତି।

ଅତୀତାଦିଅତ୍ଥଚିନ୍ତନସମତ୍ଥତା ନାମ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅନୁମାନଓସେନ, ଇତିକତ୍ତବ୍ବତାଓସେନ ଚ ଓେଦିତବ୍ବା, ନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଓିଯ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସିତାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅତୀତେ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନିସଂସଚିନ୍ତନଞ୍ଚେତ୍ଥ ପକରଣାଧିଗତଓସେନ ଓେଦିତବ୍ବଂ। ପୁଞ୍ଞସ୍ସାତି ଯଞ୍ଞପୁଞ୍ଞସ୍ସ। ଦାଯକଚିତ୍ତମୀତି ଦାଯକାନଂ, ଦାଯକଂ ଓା ଚିତ୍ତମି, ଦାତୁକମ୍ୟତାଚିତ୍ତମୀତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମେସୁ ପନ ଅଟ୍ଠସୁ ଅଙ୍ଗେସୁ ଅଦୃତାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ତାଓ ପରିକ୍ଖାରା ହୋନ୍ତୁ ତେହି ଓିନା ତସ୍ସ ଅସିଜ୍ଝନତୋ , ସୁଜାତତା, ପନ ସୁରୂପତା ଚ କଥଂ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରୋ ସିଯା ତଦୁଭଯେନ ଓିନାପି ତସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋତି ଚୋଦନାଯ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅଟ୍ଠନ୍ନମଙ୍ଗାନଂ ପରିକ୍ଖାରଭାଓଂ ଅନ୍ୱଯତୋ, ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏତେ ହି କିରା''ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ଏଓଂ ଓଦନ୍ତି ''ଯଥା ଅଦୃତାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଏକଂସତୋଓ ଅଙ୍ଗାନି, ନ ଏଓଂ ସୁଜାତତା, ସୁରୂପତା ଚ, ତଦୁଭଯଂ ପନ ଅନେକଂସତୋଓ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଦୀପେତୁଂ ଅରୁଚିସୂଚକସ୍ସ କିରସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହଣଂ କତ''ନ୍ତି। ତେ ହି ''ଅଯଂ ଦୁଜ୍ଜାତୋତିଆଦିଓଚନସ୍ସ ଅନେକଂସିକତଂ ମଞ୍ଞମାନା ତଥା ଓଦନ୍ତି, ତଯିଦଂ ଅସାରଂ। ସବ୍ବସାଧାରଣଓସେନ ହେତଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାଓଦସ୍ସନଂ ତତ୍ଥ ସିଯା କେସଞ୍ଚି ତଥା ପରିଓିତକ୍କୋ''ତି ତସ୍ସାପି ଅଓକାସାଭାଓଦସ୍ସନତ୍ଥମେଓ ଏଓଂ ଓୁତ୍ତତ୍ତା, ତଦୁଭଯସାଧାରଣଓସେନେଓ ଅନେକଂସତୋ ଅଙ୍ଗଭାଓସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ ଚ। କିରସଦ୍ଦୋ ପନେତ୍ଥ ତଦା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଚିନ୍ତିତାକାରସୂଚନତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏଓମନେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଇମାନିପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ତସ୍ସେଓ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରା ଭଓନ୍ତୀତି ଓୁତ୍ତାନୀ''ତି କିରସଦ୍ଦେନ ତସ୍ସ ଚିନ୍ତିତାକାରୋ ସୂଚିତୋ ହୋତି। ଏଓମାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ''ଅଯଂ ଓିରୂପୋ କିତ୍ତକଂ…ପେ… ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିସ୍ସତି, ଅଯଂ ଦଲିଦ୍ଦୋ, ଅପ୍ପେସକ୍ଖୋ, ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ, ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ, ନ ଅତ୍ଥଞ୍ଞୂ, ନ ମେଧାଓୀ କିତ୍ତକଂ…ପେ… ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିସ୍ସତୀ''ତି ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ।

ଚତୁପରିକ୍ଖାରାଦିଓଣ୍ଣନା

୩୪୧। ''ସୁଜଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୧୧-୩୧୩) ଓୁତ୍ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଓିକପ୍ପେସୁ ଦୁତିଯଓିକପ୍ପଂ ନିସେଧେନ୍ତୋ ''ମହାଯାଗ''ନ୍ତିଆଦିମାହ, ତେନ ଚ ପୁରୋହିତସ୍ସ ସଯମେଓ କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗହଣଜୋତନେନ ଏଓଂ ସହତ୍ଥା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦାନେ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। ଏଓଂ ଦୁଜ୍ଜାତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି ''ସୁଜାତତାଯ ଅନେକଂସତୋ ଅଙ୍ଗଭାଓଦସ୍ସନମେଓିଦ''ନ୍ତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତନଯେନ ସବ୍ବସାଧାରଣଓସେନେଓ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ହି ''ଏଓଂ ଅନଡ୍ଢାଯକସ୍ସ…ପେ… ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ…ପେ… ଦୁପ୍ପଞ୍ଞସ୍ସ ସଂଓିଧାନେନ ପଓତ୍ତଦାନଂ କିତ୍ତକଂ କାଲଂ ପଓତ୍ତିସ୍ସତୀ''ତି ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମାତି ତଦୁଭଯକାରଣତୋ।

ତିସ୍ସୋଓିଧାଓଣ୍ଣନା

୩୪୨।ତିଣ୍ଣଂ ଠାନାନନ୍ତି ଦାନସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନସଙ୍ଖାତାନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଭୂମୀନଂ, ଅଓତ୍ଥାନାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚଲନ୍ତୀତି କମ୍ପନ୍ତି ପୁରିମାକାରେନ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କରଣହେତୀତି ତତିଯାଓିଭତ୍ତିଅତ୍ଥେ। କରଣୀଯସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ହି କତ୍ତରି ଏଓ ଏତଂ ସାମିଓଚନଂ, ନ କରଣେ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି କରଣଜୋତକଓଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥଭାଓତୋ ଅନୁତ୍ତକତ୍ତାଓ କରଣତ୍ଥୋତି ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ପଚ୍ଛାନୁତାପସ୍ସ ଅକରଣୂପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁବ୍ବ…ପେ… ପତିଟ୍ଠପେତବ୍ବା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଚଲାତି ଦଳ୍ହା କେନଚି ଅସଂହୀରା। ପତିଟ୍ଠପେତବ୍ବାତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା କାତବ୍ବା। ତଥା ପତିଟ୍ଠାପନୂପାଯମ୍ପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏଓଞ୍ହି''ତିଆଦିମାହ। ତଥା ପତିଟ୍ଠାପନେନ ହି ଯଥା ତଂ ଦାନଂ ସମ୍ମତି ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଏଓଂ ଆଯତିମ୍ପି ଓିପୁଲଫଲତାଯ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ଓିପ୍ପଟିସାରେନ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠଭାଓତୋ। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୂତି ଯଜମାନଯିଟ୍ଠଠାନେସୁ। ଓିପ୍ପଟିସାରୋ…ପେ… ନ କତ୍ତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଏସେଓ ନଯୋ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ମୁଞ୍ଚଚେତନାତି ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା, ତସ୍ସା ନିଚ୍ଚଲଭାଓୋ ନାମ ମୁତ୍ତଚାଗତା ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରଓସେନ ଉଳାରଭାଓୋ। ପଚ୍ଛାସମନୁସ୍ସରଣଚେତନାତି ପରଚେତନା, ତସ୍ସା ପନ ନିଚ୍ଚଲଭାଓୋ ''ଅହୋ ମଯା ଦାନଂ ଦିନ୍ନଂ ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ''ତି ଦାନସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଓସେନ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ତଦୁଭଯଚେତନାନଂ ନିଚ୍ଚଲକରଣୂପାଯଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଥା…ପେ… ହୋତୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଥା ଅକରୋନ୍ତସ୍ସାତି ମୁଞ୍ଚଚେତନଂ, ପଚ୍ଛାସମନୁସ୍ସରଣଚେତନଞ୍ଚ ନିଚ୍ଚଲମକରୋନ୍ତସ୍ସ, ଓିପ୍ପଟିସାରଂ, ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ନାପି ଉଳାରେସୁ ଭୋଗେସୁ ଚିତ୍ତଂ ନମତୀ''ତି ଇଦଂ ପନ ପଚ୍ଛାସମନୁସ୍ସରଣଚେତନାଯ ଏଓ ବ୍ଯତିରେକତୋ ନିଚ୍ଚଲକରଣୂପାଯଦସ୍ସନଂ। ଏଓଞ୍ହି ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନିଦସ୍ସନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉଳାରେସୁ ଭୋଗେସୂତି ଖେତ୍ତଓିସେସେ ପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ କତତ୍ତା ଲଦ୍ଧେସୁପି ଉଳାରେସୁ ଭୋଗେସୁ। ନାପି ଚିତ୍ତଂ ନମତି ପଚ୍ଛା ଓିପ୍ପଟିସାରେନ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଭାଓତୋ। ଯଥା କଥନ୍ତି ଆହ ''ମହାରୋରୁଓ''ନ୍ତିଆଦି। ତସ୍ସ ହି ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଓତ୍ଥୁ କୋସଲସଂଯୁତ୍ତେ, (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୧)

ମଯ୍ହକଜାତକେ (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୩।୬।ମଯ୍ହକଜାତକୱଣ୍ଣନା) ଚ ଆଗତଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''ଭୂତପୁବ୍ବଂ ସୋ ମହାରାଜ ସେଟ୍ଠି ଗହପତି ତଗରସିଖିଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପିଣ୍ଡପାତେନ ପଟିପାଦେସି, 'ଦେଥ ସମଣସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତ'ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ପକ୍କାମି, ଦତ୍ୱା ଚ ପନ ପଚ୍ଛା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୋସି ''ୱରମେତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦାସା ୱା କମ୍ମକରା ୱା ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯୁ''ନ୍ତିଆଦି।

ସୋ କିର ଅଞ୍ଞେସୁପି ଦିୱସେସୁ ତଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସତି, ଦାତୁଂ ପନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ପନ ଦିୱସେ ଅଯଂ ପଦୁମୱତିଯା ଦେୱିଯା ତତିଯପୁତ୍ତୋ ତଗରସିଖୀ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଗନ୍ଧମାଦନପବ୍ବତେ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯେ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅନୋତତ୍ତଦହେ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ମନୋସିଲାତଲେ ନିୱାସେତ୍ୱା କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିଯା ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ନଗରଦ୍ୱାରେ ଓରୁଯ୍ହ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତମାଦାଯ ନଗରୱାସୀନଂ ଘରଦ୍ୱାରେସୁ ସହସ୍ସଭଣ୍ଡିକଂ ଠପେନ୍ତୋ ୱିଯ ପାସାଦିକେହି ଅଭିକ୍କମନାଦୀହି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସେଟ୍ଠିନୋ ଘରଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ, ତଂ ଦିୱସଞ୍ଚ ସେଟ୍ଠି ପାତୋୱ ଉଟ୍ଠାଯ ପଣୀତଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଘରଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେ ଆସନଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ଦନ୍ତନ୍ତରାନି ସୋଧେନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ସୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଦିୱସଂ ପାତୋୱ ଭୁତ୍ୱା ନିସିନ୍ନତ୍ତା ଦାନଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଭରିଯଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ''ଇମସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦେହୀ''ତି ୱତ୍ୱା ରାଜୁପଟ୍ଠାନତ୍ଥଂ ପକ୍କାମି। ସେଟ୍ଠିଭରିଯା ସମ୍ପଜଞ୍ଞଜାତିକା ଚିନ୍ତେସି ''ମଯା ଏତ୍ତକେନ କାଲେନ ଇମସ୍ସ 'ଦେଥା'ତି ୱଚନଂ ନ ସୁତପୁବ୍ବଂ, ଦାପେନ୍ତୋପି ଚ ଅଜ୍ଜ ନ ଯସ୍ସ ୱା ତସ୍ସ ୱା ଦାପେତି, ୱୀତରାଗଦୋସମୋହସ୍ସ ୱନ୍ତକିଲେସସ୍ସ ଓହିତଭାରସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦାପେତି, ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଅଦତ୍ୱା ପଣୀତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଆଦାଯ ଅନ୍ତୋନିୱେସନେ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ସୁପରିସୁଦ୍ଧେହି ସାଲିତଣ୍ଡୁଲେହି ଭତ୍ତଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ଖାଦନୀଯଂ, ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ସୂପେଯ୍ଯଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ବହି ଗନ୍ଧେହି ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ହତ୍ଥେସୁ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱନ୍ଦି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ''ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସଙ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଅପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାୱ ଅନୁମୋଦନଂ ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋପି ଖୋ ସେଟ୍ଠି ରାଜୁପଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ଆହ ''ମଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦେଥା''ତି ୱତ୍ୱା ପକ୍କନ୍ତା, ଅପି ୱୋ ଲଦ୍ଧୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ''ତି? ଆମ, ସେଟ୍ଠି ଲଦ୍ଧୋତି। ''ପସ୍ସାମା''ତି ଗୀୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଓଲୋକେସି , ଅଥସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଗନ୍ଧୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ନାସପୁଟଂ ପହରି। ସୋ ଚିତ୍ତଂ ସଂଯମେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପଚ୍ଛା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୋସି, ତସ୍ସ ପନ ୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନାକାରୋ ''ୱରମେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ପିଣ୍ଡପାତଦାନେନ ପନେସ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପନ୍ନୋ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ଚ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ସେଟ୍ଠିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଅଯଞ୍ଚସ୍ସ ସତ୍ତମୋ ଭୱୋ, ପଚ୍ଛା ୱିପ୍ପଟିସାରେନ ପନ ନାପି ଉଳାରେସୁ ଭୋଗେସୁ ଚିତ୍ତଂ ନମତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ସଂଯୁତ୍ତୱରଲଞ୍ଛକେ –

''ଯଂ ଖୋ ସୋ ମହାରାଜ ସେଟ୍ଠି ଗହପତି ଦତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୋସି 'ୱରମେତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦାସା ୱା କମ୍ମକରା ୱା ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯୁ'ନ୍ତି, ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକେନ ନାସ୍ସୁଳାରାଯ ଭତ୍ତଭୋଗାଯ ଚିତ୍ତଂ ନମତି, ନାସ୍ସୁଳାରାଯ ୱତ୍ଥଭୋଗାଯ, ଯାନଭୋଗାଯ, ନାସ୍ସୁଳାରାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କାମଗୁଣାନଂ ଭୋଗାଯ ଚିତ୍ତଂ ନମତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୧)।

ମଯ୍ହକଜାତକେପି ୱୁତ୍ତଂ –

''ଇତି ମହାରାଜ ଆଗନ୍ତୁକସେଟ୍ଠି ତଗରସିଖିପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦିନ୍ନପଚ୍ଚଯେନ ବହୁଂ ଧନଂ ଲଭି , ଦତ୍ୱା ଅପରଚେତନଂ ପଣୀତଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ପଣୀତେ ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ନାସକ୍ଖୀ''ତି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୩।୬।ମଯ୍ହକଜାତକୱଣ୍ଣନା)।

ଭାତୁ ପନେସ ଏକଂ ପୁତ୍ତଂ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୫୪) ସାପତେଯ୍ଯସ୍ସ କାରଣା ଜୀୱିତଂ ୱୋରୋପେସି, ତେନ କମ୍ମେନ ବହୂନି ୱସ୍ସାନି ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ ଅପୁତ୍ତକୋ ଜାତୋ, ଇଦାନିପି ତେନେୱ କମ୍ମେନ ମହାରୋରୁୱଂ ଉପପନ୍ନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମହାରୋରୁୱଂ ଉପପନ୍ନସ୍ସ ସେଟ୍ଠିଗହପତିନୋ ୱିଯା''ତି, ପୁରିମପଚ୍ଛିମଚେତନାୱସେନ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକା ହି ଚେତନା ଦ୍ୱେ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ନ ଦେତୀତି।

ଦସଆକାରୱଣ୍ଣନା

୩୪୩। ଆକରୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପତାଯ ସମରିଯାଦପରିଚ୍ଛେଦଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଆକାରୋ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ''ଦସହି କାରଣେହୀ''ତି। ମରିଯାଦତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଆ-ସଦ୍ଦୋ। ନ ଦୁସ୍ସୀଲେସ୍ୱେୱ, ଅଥ ଖୋ ସୀଲୱନ୍ତେସୁପି ୱିପ୍ପଟିସାରଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତି। ତଦୁଭଯେପି ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବୋତି ହି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅପି-ସଦ୍ଦେନ, ପି-ସଦ୍ଦେନ ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ କରୋତି। ପଟିଗ୍ଗାହକତୋୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ବଲୱତରଂ ୱିପ୍ପଟିସାରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁବ୍ବଲୋ ପନ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମତୋ, ପରିୱାରଜନତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ। ୱିପ୍ପଟିସାରମ୍ପି ୱିନୋଦେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେସଂଯେୱାତି

ପାଣାତିପାତୀନମେୱ। ଯଜନଂ ନାମେତ୍ଥ ଦାନମେୱାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଅଗ୍ଗିଜୁହନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦେତୁ ଭୱ’’ନ୍ତି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜତୂତି ମୁତ୍ତଚାଗୱସେନ ଚଜତୁ। ଅବ୍ଭନ୍ତରନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସକସନ୍ତାନେ।

ସୋଝଅସାକାରୱଣ୍ଣନା

୩୪୪। ଅନୁମତିପକ୍ଖାଦଯୋ ଏୱ ହେଟ୍ଠା ଯଞ୍ଞସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ‘‘ସୋଝଅସପରିକ୍ଖାରା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଅନୁମୋଦନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋଝଅସହି ଆକାରେହୀ’’ତି। ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାନୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖମିୱ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଅନେକୱାରଂ ପନ ଦସ୍ସନତୋ ‘‘ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତି ବ୍ୟାପନୱଚନଂ, ତଦେୱ ଆଭୁସୋ ମେଡନଟ୍ଠେନ ଆମେଡିତୱଚନନ୍ତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୪୪) ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସମାଦପେତ୍ୱା ସମାଦପେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତମତ୍ଥନ୍ତି ଦାନଫଲୱସେନ କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ଥଂ। ସମାଦପେତ୍ୱାତି ସୁତମତ୍ଥଂ ଅକତ୍ୱା ଯଥା ରାଜା ତମତ୍ଥଂ ସମ୍ମଦେୱ ଆଦିଯତି ଚିତ୍ତେ କରୋନ୍ତୋ ସୁଗ୍ଗହିତଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଆଦାପେତ୍ୱା।

‘‘ୱିପ୍ପଟିସାରୱିନୋଦନେନା’’ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ଲୋଭଦୋସମୋହିସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯମାନାଦଯୋପି ହି ଦାନଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା, ତେସଂ ୱିନୋଦନେନପି ତଂ ୱୋଦାପିତଂ ସମୁତ୍ତେଜିତଂ ନାମ ହୋତି ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ଆସନ୍ନତରଭାୱତୋ ପନ ୱିପ୍ପଟିସାରୱିନୋଦନମେୱ ଗହିତଂ। ପୱତ୍ତିତେ ହି ଦାନେ ତସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି। ଯାଥାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନେହି ଗୁଣେହି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠଭାୱାପାଦନଂ ସମ୍ପହଂସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତିଆଦି। ଧମ୍ମତୋତି ସଚ୍ଚତୋ। ତଦତ୍ଥମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଧମ୍ମେନ ସମେନ କାରଣେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଚ୍ଚଞ୍ହି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଂ, ଉପସମଚରିଯଭାୱତୋ ସମଂ, ଯୁତ୍ତଭାୱେନ କାରଣନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

୩୪୫। ତସ୍ମିଂ ଯଞ୍ଞେ ରୁକ୍ଖଚ୍ଛେଦୋପି ନାମ ନାହୋସି, କୁତୋ ପାଣୱଧୋତି ପାଣୱଧାଭାୱସ୍ସେୱ ଦଳ୍ହୀକରଣତ୍ଥଂ, ସଦ୍ଧୋ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହେହି ଅୱିଦୂସିତତାଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ପାଳିଯଂ ‘‘ନେୱ ଗାୱୋ ହଞ୍ଞିଂସୂ’’ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱାପି ‘‘ନ ରୁକ୍ଖା ଛିଜ୍ଜିଂସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ଯୂପନାମକେ’’ତିଆଦିମାହ। ବରିହିସତ୍ଥାଯାତି ପରିଚ୍ଛେଦତ୍ଥାଯ। ୱନମାଲାସଙ୍ଖେପେନାତି ୱନପୁପ୍ଫେହି ଗନ୍ଥିତମାଲାନିଯାମେନ। ଏୱଂ ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୪୫) ୱୁତ୍ତଂ, ୱନପନ୍ତିଆକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂମିଯଂ ୱା ପତ୍ଥରନ୍ତୀତି ୱେଦିଭୂମିଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପତ୍ଥରନ୍ତି। ମନ୍ତାଦିନା ହି ପରିସଙ୍ଖତା ଭୂମି ୱିନ୍ଦତି ଅସ୍ସ ଲାଭସକ୍କାରେତି କତ୍ୱା ‘‘ୱେଦୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେପି ରୁକ୍ଖା ତେପି ଦବ୍ଭାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, କମ୍ମକତ୍ତା ଚେତଂ ଦ୍ୱଯଂ, ଅଭିହିତକମ୍ମଂ ୱା। ୱତ୍ତିଚ୍ଛାଯ ହି ଯଥାସତ୍ତିଂ କାରକା ଭୱନ୍ତି। ୱୁତ୍ତନଯେନ ପାଣୱଧାଭାୱସ୍ସ ଦଳ୍ହୀକରଣତ୍ଥଂ, ୱିପରୀତଗ୍ଗାହେନ ଅୱିଦୂସିତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି କିଂ ପନା’’ତିଆଦିନା। ଅନ୍ତୋଗେହଦାସୋ ଅନ୍ତୋଜାତୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଧନକ୍କୀତକରମରାନୀତସାମଂଦାସବ୍ୟପଗତାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ପୁବ୍ବମେୱାତି ଭତିକରଣତୋ ପଗେୱ। ଧନଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଯଥାକମ୍ମଂ ଗହେତ୍ୱା। ଭତ୍ତୱେତନନ୍ତି ଦେୱସିକଂ ଭତ୍ତଞ୍ଚେୱ ମାସିକାଦିପରିବ୍ବଯଞ୍ଚ। ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ତଜ୍ଜିତାତି ସନ୍ତଜ୍ଜିତା। ପରିକମ୍ମାନୀତି ସବ୍ବଭାଗିଯାନି କମ୍ମାନି, ଉଚ୍ଚାୱଚାନି କମ୍ମାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପିଯସମୁଦାଚାରେନେୱାତି ଇଟ୍ଠୱଚନେନେୱ। ଯଥାନାମୱସେନେୱାତି ପାକଟନାମାନୁରୂପେନେୱ। ସପ୍ପିତେଲନୱନୀତଦଧିମଧୁଫାଣିତେନ ଚେୱାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ତେନ ପଣୀତପଣୀତାନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯାଦୀନଞ୍ଚେୱ ୱତ୍ଥଯାନମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନସେଯ୍ୟାୱସଥାଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତେନାହ ‘‘ପଣୀତେହି ସପ୍ପିତେଲାଦିସମ୍ମିସ୍ସେହେୱା’’ତିଆଦି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ କାଲସ୍ସ ଅନୁରୂପେହି ଯାଗୁ…ପେ… ପାନକାଦୀହୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସପ୍ପିଆଦୀନନ୍ତି ସପ୍ପିଆଦୀହି।

୩୪୬। ପଟିସାମେତବ୍ବତୋ, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଭାୱତୋ ଚ ସଂ ନାମ ଧନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ପତୀତି ସପତି ନିଗ୍ଗହିତଲୋପେନ, ଧନୱା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକହିତାୱହତ୍ତା ତସ୍ସ ହିତନ୍ତି ସାପତେଯ୍ୟଂ, ତଦେୱ ଧନଂ। ତେନାହ ‘‘ପହୂତଂ ଧନ’’ନ୍ତି। ଅକ୍ଖଯଧମ୍ମମେୱାତି ଅଖଯସଭାୱମେୱ। ଗାମଭାଗେନାତି ସଂକିତ୍ତନୱସେନ ଗାମେ ୱା ଗହେତବ୍ବଭାଗେନ, ଏୱଂ ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୪୬) ୱୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚେକଂ ସଭାଗଗାମକୋଟ୍ଠାସେନାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୩୪୭।ଯଞ୍ଞୱାଟୋତି ଖଣିତାୱାଟସ୍ସ ଅସ୍ସମେଧାଦିଯଞ୍ଞଯଜନଟ୍ଠାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତବ୍ୱୋହାରେନ ପନ ଇଧ ଦାନସାଲାଯ ଏୱ, ତାଯ ଚ ପୁରତ୍ଥିମନଗରଦ୍ୱାରେ କତାଯ ପୁରତ୍ଥିମଭାଗେ ଏୱାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପୁରତ୍ଥିମତୋ ନଗରଦ୍ୱାରେ’’ତିଆଦିନା। ତଂ ପନ ଠାନଂ ରଞ୍ଞୋ ଦାନସାଲାଯ ନାତିଦୂରେ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି। ଯତୋ ତତ୍ଥ ପାତରାସଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅକିଲନ୍ତରୂପାୟେୱ ସାଯନ୍ହେ ରଞ୍ଞୋ ଦାନସାଲଂ ସମ୍ପାପୁଣନ୍ତି। ‘‘ଦକ୍ଖିଣେନ ଯଞ୍ଞୱାଟସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱାତି ହି ଯାଗୁସୀସେନ ପାତରାସଭୋଜନମାହ।

୩୪୮।ମଧୁରନ୍ତି ସାଦୁରସଂ। ଉପରି ୱତ୍ତବ୍ବମତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ଅପିଚ ମେ ଭୋ ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚମାନମତ୍ଥଂ। ପରିହାରେନାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗରୁଂ

କତ୍ୱା ଅଗାରୱପରିହାରେନ, ଉଜୁକଭାୱାପନୟନେନ ୱା, ଉଜୁକୱୁତ୍ତିଂ ପରିହରିତ୍ୱା ୱଙ୍କୱୁତ୍ତିୟାୱ ୟଥାଚିନ୍ତିତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏୱମାହାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଉଜୁକମେୱ ପୁଚ୍ଛୟମାନୋ ଅଗାରୱୋ ୱିୟ ହୋତୀ’’ତି।

ନିଚ୍ଚଦାନଅନୁକୁଲୟଞ୍ଞୱଣ୍ଣନା

୩୪୯ ।ଉଟ୍ଠାୟାତି ଦାନେ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିୟମାହ, ସମୁଟ୍ଠାୟାତି ତସ୍ସ ସାତଚ୍ଚକିରିୟଂ। କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମାନି ଅକରୋନ୍ତୋ ଦଳିଦ୍ଦିୟାଦିଅନତ୍ଥାପତ୍ତିୟା ନସ୍ସିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅପ୍ପସମ୍ଭାରତରୋ ଚେୱ ମହପ୍ଫଲତରୋ ଚାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତୋ ପାଠଇୟଂ ପନ ‘‘ଅପ୍ପଟ୍ଠତରୋ ଚ ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତରୋ ଚ ମହପ୍ଫଲତରୋ ଚ ମହାନିସଂସତରୋ ଚା’’ତି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପସମ୍ଭାରତରୋତି ଅତିୱିୟ ପରିତ୍ତସମ୍ଭାରୋ, ଅସମାରବ୍ଭିୟସମ୍ଭାରୋ। ଅପ୍ପଟ୍ଠତରୋତି ପନ ଅତିୱିୟ ଅପ୍ପକିଚ୍ଛୋ, ଅତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ କିଚ୍ଛଂ, ଟ୍ଠ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଟ-କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅପ୍ପଟ୍ଟୁତରୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ସମ୍ମା ଆରଭୀୟତି ୟଞ୍ଞୋ ଏତେନାତି ସମାରମ୍ଭୋ, ସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣୱସେନ ପୱତ୍ତସତ୍ତପୀଳା, ଅପ୍ପୋ ସମାରମ୍ଭୋ ଏତସ୍ସାତି ତଥା, ଅୟଂ ପନାତିସୟେନାତି ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତରୋ। ୱିପାକସଞ୍ଞିତଂ ମହନ୍ତଂ ସଦିସଂ ଫଲମେତସ୍ସାତି ମହପ୍ଫଲୋ, ଅୟଂ ପନାତିସୟେନାତି ମହପ୍ଫଲତରୋ। ଉଦୟସଞ୍ଞିତଂ ମହନ୍ତଂ ନିସ୍ସନ୍ଦାଦିଫଲମେତସ୍ସାତି ମହାନିସଂସୋ, ଅୟଂ ପନାତିସୟେନାତି ମହାନିସଂସତରୋ।ଧୁୱଦାନାନୀତି ଧୁୱାନି ଥିରାନି ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନାନି କତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଦାନାନି। ନିଚ୍ଚଭତ୍ତାନୀତି ଏତ୍ଥ ଭତ୍ତସୀସେନ ଚତୁପଚ୍ଚୟଗ୍ଗହଣଂ। ଅନୁକୁଲୟଞ୍ଞାନୀତି ଅନୁକୁଲଂ କୁଲାନୁକ୍କମଂ ଉପାଦାୟ ଦାତବ୍ବଦାନାନି । ତେନାହ ‘‘ଅମ୍ହାକ’’ନ୍ତିଆଦି। ୟାନି ପୱତ୍ତେତବ୍ବାନି, ତାନି ଅନୁକୁଲୟଞ୍ଞାନି ନାମାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ନିବଦ୍ଧଦାନାନୀତି ନିବନ୍ଧେତ୍ୱା ନିୟମେତ୍ୱା ପୱେଣୀୱସେନ ପୱତ୍ତିତଦାନାନି।

ହତ୍ଥିଦନ୍ତେନ କତା ଦନ୍ତମୟସଲାକା, ୟତ୍ଥ ଦାୟକାନଂ ନାମଂ ଅଙ୍କନ୍ତି, ଇମିନା ତଂ ନିଚ୍ଚଭତ୍ତଂ ସଲାକଦାନୱସେନାତି ଦସ୍ସେତି। ତଂ କୁଲନ୍ତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକକୁଲଂ। ଦାଲିଦ୍ଦିୟେନାତି ଦଲିଦ୍ଦଭାୱେନ। ‘‘ଏକସଲାକତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦାତୁଂ ନାସକ୍ଖୀ’’ତି ଇମିନା ଏକେନପି ସଲାକଦାନେନ ନିବଦ୍ଧଦାନଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁମଦତ୍ୱା ଅନୁରକ୍ଖଣମାହ। ରଞ୍ଞୋତି ସେତୱାହନରଞ୍ଞୋ।

ଆଦୀନି ୱତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ‘‘କସ୍ମା ସେନୋ ୱିୟ ମଂସପେସିଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାସୀ’’ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସମସମଦାନେ ଉସ୍ସୁକ୍କନୱଚନାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଗଲଗ୍ଗାହାତି ଗଲଗ୍ଗହଣା। ‘‘କମ୍ମଚ୍ଛେଦୱସେନା’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମୋକାସାଦାନମ୍ପି ପୀଳାୟେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ସମାରମ୍ଭସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ପୀଳଅନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ପୀଳାସଙ୍ଖାତୋ ସମାରମ୍ଭୋ’’ତି। ପୁବ୍ବଚେତନାମୁଞ୍ଚଚେତନାଅପରଚେତନାସମ୍ପତ୍ତିୟା ଦାୟକୱସେନ ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି, ୱୀତରାଗତାୱୀତଦୋସତାୱୀତମୋହତାପଟିପତ୍ତିୟା ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୱସେନ ଚ ତୀଣୀତି ଏୱଂ ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତା ହୋତି ଦକ୍ଖିଣା, ଛଳଙ୍ଗୁତ୍ତରେ ନନ୍ଦମାତାସୁତ୍ତଞ୍ଚ (ଅ। ନି। ୬।୩୭) ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ। ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚେତନାୱସେନ ମହାନଦୀ ୱିୟ, ମହୋଘୋ ୱିୟ ଚ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅଭିସନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୋ ପୁଞ୍ଞମେୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋ। ତଥାୱିଧନ୍ତି ପମାଣସ୍ସ କାତୁଂ ଅସୁକରତ୍ତମାହ। କାରଣମହତ୍ତେନ ଫଲମହତ୍ତମ୍ପି ୱେଦିତବ୍ବଂ ଉପରି ନଜ୍ଜା ୱୁଟ୍ଠିୟା ମହୋଘୋ ୱିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି।

୩୫୦ ।ନୱନୱୋତି ସବ୍ବଦା ଅଭିନୱୋ, ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଦାୟକସ୍ସ ବ୍ୟାପାରାପଜ୍ଜନତୋ କିଚ୍ଚପରିୟୋସାନଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକେନା’’ତିଆଦି। ୟଥାରଦ୍ଧସ୍ସ ଆୱାସସ୍ସ କତିପୟେନାପି କାଲେନ ପରିସମାପେତବ୍ବତୋ କିଚ୍ଚପରିୟୋସାନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ପଣ୍ଣସାଲ’’ନ୍ତିଆଦି। ମହାୱିହାରେପି କିଚ୍ଚପରିୟୋସାନସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଉପାୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକୱାରଂ ଧନପରିଚ୍ଚାଗଂ କତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନାତି ସବ୍ବାସୱସୁତ୍ତନ୍ତାଦିପାଠଇନୟେନ। ନୱାନିସଂସାତି ସୀତପଟିଘାତାଦୟୋ ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମପରିୟୋସାନା ୟଥାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ଗଣିତା ନୱ ଉଦୟା, ଅପ୍ପମତ୍ତତାୟ ଚେତେ ୱୁତ୍ତା।

ୟସ୍ମା ପନ ଆୱାସଂ ଦେନ୍ତେନ ନାମ ସବ୍ବମ୍ପି ପଚ୍ଚୟଜାତଂ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତି। ୟଥାହ ସଂୟୁତ୍ତାଗମୱରଲଞ୍ଚକେ ‘‘ସୋ ଚ ସବ୍ବଦଦୋ ହୋତି ୟୋ ଦଦାତି ଉପସ୍ସୟ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪୨), ସଦା ପୁଞ୍ଞପୱଡ୍ଢନୂପାୟଞ୍ଚ ଏତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥେୱ ‘‘ୟେ ଦଦନ୍ତି ଉପସ୍ସୟଂ, ତେସଂ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ, ସଦା ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪୭) ତଥା ହି ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଗାମେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଅଲଦ୍ଧା ଆଗତସ୍ସାପି ଛାୟୂଦକସମ୍ପନ୍ନଂ ଆରାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନହାୟିତ୍ୱା ପତିସ୍ସୟେ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟ ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାୟେ ବଲଂ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ କାୟେ ୱଣ୍ଣଧାତୁ ୱାତାତପେହି କିଲମତି, ପତିସ୍ସୟଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାୟ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିପନ୍ନସ୍ସ ୱିସଭାଗସନ୍ତତି ୱୂପସମ୍ମତି, ସଭାଗସନ୍ତତି ପତିଟ୍ଠାତି, ୱଣ୍ଣଧାତୁ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତା ୱିୟ ହୋତି। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ ପାଦେ କଣ୍ଟକୋ ୱିଜ୍ଝତି, ଖାଣୁ ପହରତି, ସରୀସପାଦିପରିସ୍ସୟା ଚେୱ ଚୋରଭୟଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପତିସ୍ସୟଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାୟ ନିପନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବେ ତେ ପରିସ୍ସୟା ନ ହୋନ୍ତି, ସଜ୍ଝାୟନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମପୀତିସୁଖଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପସମସୁଖଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ କାୟେ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅକ୍ଖୀନି ଫନ୍ଦନ୍ତି, ସେନାସନଂ ପୱିସନକ୍ଖଣେ

ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ମୁହୁତ୍ତଂ ନିପନ୍ନସ୍ସ ପନ ଅକ୍ଖିପସାଦୋ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି, ଦ୍ୱାରୱାତପାନମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଆୱାସେ ୱସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆୱାସଂ ଦେନ୍ତେନ…ପେ… ହୋତୀ’’ତି ‘‘ସଦା ପୁଞ୍ଞପୱଡ୍ଢନୂପାଯଞ୍ଚ ଏତ’’ନ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ଏତେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ସଙ୍ଖେପି ଆନିସଂସା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଖନ୍ଧକପରିଯାଯେନାତି ସେନାସନକ୍ଖନ୍ଧକେ (ଚୂଳୱ। ୨୯୪) ଆଗତୱିନଯପାଠଇନଯେନ। ତତ୍ଥ ହି ଆଗତା –

‘‘ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ ପଟିହନ୍ତି, ତତୋ ୱାଳମିଗାନି ଚ;

ସରୀସପେ ଚ ମକସେ, ସିସିରେ ଚାପି ୱୁଟ୍ଠିଯୋ।

ତତୋ ୱାତାତପୋ ଘୋରୋ, ସଞ୍ଜାତୋ ପଟିହଞ୍ଞତି;

ଲେଣତ୍ଥଞ୍ଚ ସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚ, ଝାଯିତୁଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସିତୁଂ।

ୱିହାରଦାନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ, ଅଗ୍ଗଂ ବୁଦ୍ଧେନ ୱଣ୍ଣିତଂ;

ତସ୍ମା ହି ପଣ୍ଡିତୋ ପୋସୋ, ସମ୍ପସ୍ସଂ ଅତ୍ଥମତ୍ତନୋ।

ୱିହାରେ କାରଯେ ରମ୍ମେ, ୱାସଯେତ୍ଥ ବହୁସ୍ସୁତେ;

ତେସଂ ଅନ୍ନଞ୍ଚ ପାନଞ୍ଚ, ୱତ୍ଥସେନାସନାନି ଚ।

ଦଦେଯ୍ଯ ଉଜୁଭୂତେସୁ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା;

ତେ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପନୂଦନଂ;

ଯଂ ସୋ ଧମ୍ମଂ ଇଧଞ୍ଞାଯ, ପରିନିବ୍ବାତି ଅନାସୱୋ’’ତି। –

ରାଜଗହସେଟ୍ଠାଦୀନଂ ୱିହାରଦାନେନ ଅନୁମୋଦନାଗାଥାଯୋ ପେଯ୍ଯାଲୱସେନ ଦସ୍ସିତା। ତତ୍ଥ ସୀତଂ ଉଣ୍ହନ୍ତି ଉତୁୱିସଭାଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସିସିରେ ଚାପି ୱୁଟ୍ଠିଯୋତି ଏତ୍ଥ ସିସିରୋତି ସମ୍ଫୁସିତକୱାତୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁଟ୍ଠିଯୋତି ଉଜୁକମେଘୱୁଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ। ଏତାନି ସବ୍ବାନି ‘‘ପଟିହନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନାୱ ପଦେନ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ୱିହାରେନ ପଟିହଞ୍ଞତି। ଲେଣତ୍ଥନ୍ତି ନିଲୀଯନତ୍ଥଂ। ସୁଖତ୍ଥନ୍ତି ସୀତାଦିପରିସ୍ସଯାଭାୱେନ ସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ। ‘‘ଝାଯିତୁଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସିତୁ’’ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ପଦଦ୍ୱଯଂ ‘‘ସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚା’’ତି ଇମିନାୱ ପଦେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଦଞ୍ହି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚ ୱିହାରଦାନଂ, କତମସୁଖତ୍ଥଂ? ଝାଯିତୁଂ, ୱିପସ୍ସିତୁଞ୍ଚ ଯଂ ସୁଖଂ ତଦତ୍ଥଂ। ଅଥ ୱା ପରପଦେନପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ – ଝାଯିତୁଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସିତୁଞ୍ଚ ୱିହାରଦାନଂ, ‘‘ଇଧ ଝାଯିସ୍ସତି ୱିପସ୍ସିସ୍ସତୀ’’ତି ଦଦତୋ ୱିହାରଦାନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଗ୍ଗଂ ବୁଦ୍ଧେନ ୱଣ୍ଣିତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ସୋ ଚ ସବ୍ବଦଦୋ ହୋତି, ଯୋ ଦଦାତି ଉପସ୍ସଯ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪୨)।

ଯସ୍ମା ଚ ଅଗ୍ଗଂ ୱଣ୍ଣିତଂ, ତସ୍ମା ହି ପଣ୍ଡିତୋ ପୋସୋତି ଗାଥା। ୱାସଯେତ୍ଥ ବହୁସ୍ସୁତେତି ଏତ୍ଥ ୱିହାରେ ପରିଯତ୍ତିବହୁସ୍ସୁତେ ଚ ପଟିୱେଧବହୁସ୍ସୁତେ ଚ ୱାସେଯ୍ଯ। ତେସଂ ଅନ୍ନଞ୍ଚାତି ଯଂ ତେସଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଅନ୍ନଞ୍ଚ ପାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥାନି ଚ ମଞ୍ଚପୀଠାଦିସେନାସନାନି ଚ, ତଂ ସବ୍ବଂ ତେସୁ ଉଜୁଭୂତେସୁ ଅକୁଟିଲଚିତ୍ତେସୁ। ଦଦେଯ୍ଯାତି ନିଦହେଯ୍ଯ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା, ନ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଂ ୱିରାଧେତ୍ୱା। ଏୱଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଚିତ୍ତସ୍ସ ହି ତେ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି…ପେ… ପରିନିବ୍ବାତି ଅନାସୱୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ।

ଅଯଂ ପନ ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୫୦) ଚେୱ ଆଚରିଯସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୩।୨୯୫) ଚ ସଂୱଣ୍ଣିତୋ ଟୀକାନଯୋ – ସୀତନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭୱସେନ ୱା ବହିଦ୍ଧା ଉତୁୱିପରିଣାମୱସେନ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୀତଂ। ଉଣ୍ହନ୍ତି ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପଂ, ତସ୍ସ ୱନଡାହାଦୀସୁ ସମ୍ଭୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଟିହନ୍ତୀତି ପଟିବାଧତି ଯଥା ତଦୁଭଯୱସେନ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ବାଧନଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ କରୋତି।

ସୀତୁଣ୍ହବ୍ଭାହତେ ହି ସରୀରେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ୟୋନିସୋ ପଦହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ୱାଳଅମିଗାନୀତି ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିଚଣ୍ଡମିଗେ । ଗୁତ୍ତସେନାସନଞ୍ହି ଆରଞ୍ଞକମ୍ପି ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାୟ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ତେ ପରିସ୍ସୟା ନ ହୋନ୍ତି। ସରୀସପେତି ୟେ କେଚି ସରନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦୀଘଜାତିକେ ସପ୍ପାଦିକେ। ମକସେତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ଡଂସାଦୀନମ୍ପି ଏତେନେୱ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସିସିରେତି ସିସିରକାଲୱସେନ, ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକାଦିୱସେନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସିସିରସମ୍ଫସ୍ସେ। ୱୁଟ୍ଠିୟୋତି ୟଦା ତଦା ଉପ୍ପନ୍ନା ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିୟୋ ପଟିହନ୍ତୀତି ୟୋଜନା।

ୱାତାତପୋ ଘୋରୋତି ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦୀନଂ ଉମ୍ମୂଲଭଞ୍ଜନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ଘୋରୋ ସରଜଅରଜାଦିଭେଦୋ ୱାତୋ ଚେୱ ଗିମ୍ହପରିଳାହସମୟେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଘୋରୋ ସୂରିୟାତପୋ ଚ ପଟିହଞ୍ଞତି ପଟିବାହୀୟତି। ଲେଣତ୍ଥନ୍ତି ନାନାରମ୍ମଣତୋ ଚିତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମତ୍ଥଂ। ସୁଖତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତପରିସ୍ସୟାଭାୱେନ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥଂ। ଝାୟିତୁନ୍ତି ଅଟ୍ଠତିଂସାୟ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତଂ ଉପନିବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉପନିଜ୍ଝାୟିତୁଂ। ୱିପସ୍ସିତୁନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତୁଂ।

ୱିହାରେତି ପତିସ୍ସୟେ। କାରୟେତି କାରାପେୟ୍ୟ। ରମ୍ମେତି ମନୋରମେ ନିୱାସସୁଖେ। ୱାସୟେତ୍ଥ ବହୁସ୍ସୁତେତି କାରେତ୍ୱା ପନ ଏତ୍ଥ ୱିହାରେ ବହୁସ୍ସୁତେ ସୀଲୱନ୍ତେ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମେ ନିୱାସେୟ୍ୟ, ତେ ନିୱାସେନ୍ତୋ ପନ ତେସଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ୟଥା ପଚ୍ଚୟେହି କିଲମଥୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଅନ୍ନଞ୍ଚ ପାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥସେନାସନାନି ଚ ଦଦେୟ୍ୟ ଉଜୁଭୂତେସୁ ଅଜ୍ଝାସୟସମ୍ପନ୍ନେସୁ କମ୍ମକମ୍ମଫଲାନଂ, ରତନତ୍ତୟଗୁଣାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହନେନ ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା।

ଇଦାନି ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପକାରିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେ ତସ୍ସା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ତେତି ବହୁସ୍ସୁତା। ତସ୍ସାତି ଉପାସକସ୍ସ। ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୀତି ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପନୂଦନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି। ୟଂ ସୋ ଧମ୍ମଂ ଇଧଞ୍ଞାୟାତି ସୋ ଉପାସକୋ ୟଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନେନ ଜାନିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମନେନ ଅନାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି ଏକାଦସଗ୍ଗିୱୂପସମେନ ସୀତି ଭୱତୀତି।

ସୀତପଟିଘାତାଦିକା ୱିପସ୍ସନାୱସାନା ତେରସ, ଅନ୍ନାଦିଲାଭୋ, ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ଧମ୍ମାୱବୋଧୋ, ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ସତ୍ତରସ ଆନିସଂସା ୱୁତ୍ତା।

ପଟିଗ୍ଗହଣକାନଂ ୱିହାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଫଲାନୁରୂପମ୍ପି ଦାୟକାନଂ ୱିହାରଦାନଫଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ହି କମ୍ମସରିକ୍ଖକଫଲଂ ଲଭନ୍ତୀତି ଆହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। ''ସଙ୍ଘସ୍ସ ପନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତତ୍ତା''ତି ଇମିନା ସଙ୍ଘିକୱିହାରମେୱ ପଧାନୱସେନ ୱଦତି, ସଙ୍ଘିକୱିହାରୋ ନାମେସ ଚାତୁଦ୍ଦିସଂ ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତୱିହାରୋ, ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ପଦଭାଜନିୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଘିକୋ ନାମ ୱିହାରୋ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନୋ ହୋତି ପରିଚ୍ଚତ୍ତୋ''ତି। ୟତ୍ଥ ହି ଚେତିୟଂ ପତିଟ୍ଠିତଂ ହୋତି, ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ କରୀୟତି, ଚତୂହି ଦିସାହି ଭିକ୍ଖୂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅପ୍ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୟେୱ ପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା କୁଞ୍ଚିକାୟ ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ସେନାସନଂ ପଟିଜଗ୍ଗିତ୍ୱା ୟଥାଫାସୁକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସୋ ଅନ୍ତମସୋ ଚତୁରତନିକାପି ପଣ୍ଣସାଲା ହୋତୁ, ଚାତୁଦ୍ଦିସଂ ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତୱିହାରୋତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି।

୩୫୧। ଲୋଭଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ଦୁପ୍ପରିଚ୍ଚଜା। ''ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ୱା'ତିଆଦି ଉପାସକାନଂ ତଥା ସମାଦାନେ ଆଚିଣ୍ଣଂ, ଦଳ୍ହତରଂ ସମାଦାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ସରଣଂ ପନ ତେସଂ ସାମଂ ସମାଦିନ୍ନମ୍ପି ସମାଦିନ୍ନମେୱ ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ଗଣସ୍ସ ୱା ସନ୍ତିକେତି ୟୋଜନା। ତତ୍ଥାତି ୟଥାଗହିତେ ସରଣେ, ''ତସ୍ସା''ତିପି ପାଠୋ, ୟଥାଗହିତସରଣସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନତ୍ଥି ପୁନପ୍ପୁନଂ କତ୍ତବ୍ବତାତି ୱିଞ୍ଞୂଜାତିକେ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞୂଜାତିକାନମେୱ ହି ସରଣାଦିଅତ୍ଥକୋସଲ୍ଲାନଂ ସୁୱଣ୍ଣଘଟେ ସୀହୱସା ୱିୟ ଅକୁପ୍ପଂ ସରଣଗମନଂ ତିଟ୍ଠତି। ''ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗମୟଂ ପୁଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ''ସଚେ ତ୍ୱଂ ୟଥାଗହିତଂ ସରଣଂ ନ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତି, ଏୱାହଂ ତଂ ମାରେମୀ''ତି କାମଂ କୋଚି ତିଣ୍ହେନ ସତ୍ଥେନ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେୟ୍ୟ, ତଥାପି ''ନେୱାହଂ ବୁଦ୍ଧଂ 'ନ ବୁଦ୍ଧୋ'ତି, ଧମ୍ମଂ 'ନ ଧମ୍ମୋ'ତି, ସଙ୍ଘଂ 'ନ ସଙ୍ଘୋ'ତି ୱଦାମୀ''ତି ଦଳ୍ହତରଂ କତ୍ୱା ଗହିତସରଣସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ''ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦେତୀ''ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ଫଲାନିସଂସାନି ପନସ୍ସ ସରଣଗମନୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୫୦ ସରଣଗମନକଥା) ୱୁତ୍ତାନେୱ।

୩୫୨। ୱକ୍ଖମାନନୟେନ ୱେରହେତୁତାୟ ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଣାତିପାତାଦିପାପଧମ୍ମୋ, ତଂ ମଣତି ''ମୟି ଇଧ ଠିତାୟ କଥମାଗଚ୍ଛସୀ''ତି ତଜ୍ଜେନ୍ତୀ ୱିୟ ନିୱାରେତୀତି ୱେରମଣୀ, ତତୋ ୱା ପାପଧମ୍ମତୋ ୱିରମତି ଏତାୟାତି ''ୱିରମଣୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ଇ-କାରସ୍ସ ଏ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ୱେରମଣୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଖୁଦ୍ଦକପାଠଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନାହ ''ୱେରମଣିସିକ୍ଖାପଦଂ, ୱିରମଣିସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ଦ୍ୱିଧାସଜ୍ଝାୟଂ କରୋନ୍ତୀ''ତି (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ସାଧାରଣୱିଭାୱନା) କୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତାୱେତ୍ଥ ୱିରତି ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୟଞ୍ଞାଧିକରଣତୋ। ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତତୋ ୟଥୂପଟ୍ଠିତୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରତି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି। ସମାଦାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିରତି ସମାଦାନୱିରତି। ସେତୁ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ପାପଧମ୍ମାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଘାତନପ୍ପୱତ୍ତା ୱିରତି ସେତୁଘାତୱିରତି। ଅଞ୍ଞତ୍ର ''ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତୀ''ତିପି ୱୁତ୍ତା। ଇଦାନି ତା ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜାତି...ପେ... ଦୀନୀତି ଅପଦିସିତବ୍ବଜାତିଗୋତ୍ତକୁଲାଦୀନି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ୱୟବାହୁସଚ୍ଚାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ।

ପରିହରତୀତି ଅୱୀତିକ୍କମଓସେନ ପରିଓଜ୍ଜେତି, ସୀହଠଅଦୀପେ ଚକ୍କନୌପାସକସ୍ସ ୱିଯ ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି ୱେଦିତବ୍ବା।

''ପାଣଂ ନ ହନାମୀ''ତିଆଦୀସୁ ଆଦଯନ୍ତେନ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ, ୱିକପ୍ପନ୍ତେନ ୱା-ସଦ୍ଦେନ ୱା ''ଅଦିନ୍ନଂ ନାଦିଯାମି, ଅଦିନ୍ନାଦାନା ୱିରମାମି, ୱେରମଣିଂ ସମାଦିଯାମୀ''ତି ଏୱମାଦୀନଂ ପଚ୍ଚେକମନ୍ତାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ସିକ୍ଖାପଦ'' ମିଚ୍ଚେୱ ଅୱତ୍ୱା ''ସିକ୍ଖାପଦାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମାଦିଯାମୀତି ସମ୍ମା ଆଦିଯାମି, ଅୱୀତିକ୍କମାଧିପ୍ପାଯେନ, ଅଖଣ୍ଡା' ଛିଦ୍ଦା' କମ୍ମାସା' ସବଲକାରିତାଯ ଚ ଗଣ୍ହାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉତ୍ତରୱଡ୍ଢମାନପବ୍ବତୱାସିଉପାସକସ୍ସ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮୯ କୁସଲକମ୍ମପଥୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨। ୧୦୯-୧୧୧; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। କୁସଲକମ୍ମପଥୱଣ୍ଣନା) ୱିଯ ସମାଦାନୱିରତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯାଦିମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ଇଦାନି ତସ୍ସା ତସ୍ସାଗତେସୁ ଧମ୍ମତୋ, କୋଟ୍ଠାସତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ, ୱେଦନାତୋ, ମୂଲତୋ, ଆଦାନତୋ, ଭେଦତୋତିଆଦିନା ଅନେକଧା ୱିନିଚ୍ଛଯେସୁ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଆରମ୍ମଣତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମା ଦ୍ୱେତି ସମ୍ପତ୍ତସମାଦାନୱିରତିଯୋ। ''ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିୱତ୍ଥୂ''ତି ପରମତ୍ଥତୋ ପାଣୋ ୱୁତ୍ତୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତିତୋ ପନ ''ସତ୍ତାଦିୱତ୍ଥୂ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଏୱଞ୍ହି ''ସତ୍ତେଯେୱ ଆରଭିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତା, ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯା ଚ ୱିରମତୀ''ତି (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ଏକତାନାନତାଦିୱିନିଚ୍ଛଯ) ଖୁଦ୍ଦକାଗମଟ୍ଠକଥାୱଚନେନ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରୱସେନ ଅଦିନ୍ନୱତ୍ଥୁ, ତଥା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବୱତ୍ଥୁ, ୱିତଥୱତ୍ଥୁ, ସଙ୍ଖାରୱସେନେୱ ସୁରାମେରଯୱତ୍ଥୂତି ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱୀତିକ୍କମୱତ୍ଥୁଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନଚେତନାସଙ୍ଖାତୱିରମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରମଣୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ପଚ୍ଛିମାତି ସେତୁଘାତୱିରତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାୱ ତଥାପି କିଚ୍ଚସାଧନତୋ। ଇମିନା ପନ ତତ୍ଥେୱ ଆଗତେସୁ ତୀସୁ ଆଚରିଯୱାଦେସୁ ଦ୍ୱେ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଏକସ୍ସେୱାନୁଜାନନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

''ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି, ହି ସମାଦାନୱିରତି ଚ ଯଦେୱ ପଜହତି, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲମେୱାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀ''ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ''ସମାଦାନୱିରତି ଯତୋ ୱିରମତି, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରେସଂ ୱା ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲମେୱାଲମ୍ବଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି ପନ ଯତୋ ୱିରମତି, ତେସଂ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଆଲମ୍ବଣାନେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀ''ତି ଅପରେ। ''ଦ୍ୱଯମ୍ପି ଚେତଂ ଯତୋ ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲତୋ ୱିରମତି, ତେସମାରମ୍ମଣଭୂତଂ ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁମେୱାଲମ୍ବଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ପୁରିମପୁରିମପଦତ୍ଥଞ୍ହି ୱୀତିକ୍କମୱତ୍ଥୁମାଲମ୍ବଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମପଦତ୍ଥତୋ ୱିରମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରମତୀ''ତି ଅଞ୍ଞେ। ପଠମୱାଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅଯୁତ୍ତୋଯେୱ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଭାୱତୋ, ଅବହିଦ୍ଧାଭାୱତୋ ଚ। ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ହି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା, ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣତା ଚ ୱୁତ୍ତା। ତଥା ଦୁତିଯୱାଦୋପି ଅଯୁତ୍ତୋଯେୱ। କସ୍ମା? ପୁରିମୱାଦେନ ସମ୍ମିସ୍ସତ୍ତା, ପରେସଂ ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲାରମ୍ମଣଭାୱେ ଚ ଅନେକନ୍ତି କତ୍ତା, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆଲମ୍ବଣପ୍ପଭେଦୱଚନତୋ ଚ। ତତିଯୱାଦୋ ପନ ଯୁତ୍ତୋ ସବ୍ବଭାଣକାନମଭିମତୋ, ତସ୍ମା ତଦେୱ ଅନୁଜାନାତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତୀସୁ ଆଚରିଯୱାଦେସୁ ଦ୍ୱେ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଏକସ୍ସେୱାନୁଜାନନଂ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ଯଜ୍ଜେତଂ ୱିରତିଦ୍ୱଯଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁମେୱାଲମ୍ବଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ କରେଯ୍ୟ, ଯଞ୍ଚ ପଜହତି, ତଂ ନ ଜାନେଯ୍ୟାତି ଅଯ'ମନଧିପ୍ପେତୋ ଅତ୍ଥୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ନ ହି କିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ''ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ କରୋତୀ''ତି ୱା ''ଯଞ୍ଚ ପଜହତି, ତଂ ନ ଜାନାତୀ''ତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋୱ କିଲେସେ ପଜହତି, ଏୱଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିୱତ୍ଥାରମ୍ମଣମ୍ପେତଂ ୱିରତିଦ୍ୱଯଂ ପାଣାତିପାତାଦୀନି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାନି ପଜହତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଆରଭିତ୍ୱାନ ଅମତଂ, ଜହନ୍ତୋ ସବ୍ବପାପକେ;

ନିଦସ୍ସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଭୱେ, ମଗ୍ଗସ୍ସୋରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି। (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ଏକତାନାନତାୱିନିଚ୍ଛଯ);

ଇଦାନି ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଆଦାନତୋ, ଭେଦତୋ ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ସୀଲଂ ସମାଦିଯାମୀ''ତିଆଦିନା ଏକତୋ ଏକଜ୍ଝଂ ଗଣ୍ହାତି। ଏୱମ୍ପି ହି କିଚ୍ଚୱସେନ ଏତାସଂ ପଞ୍ଚୱିଧତା ୱିଞ୍ଞାଯତି। ସବ୍ବାନିପି ଭିନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି ଏକଜ୍ଝଂ ସମାଦିନ୍ନତ୍ତା। ନ ହି ତଦା ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକତ୍ତଂ ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଂ ତୁ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ, ତେନେୱ କମ୍ମବନ୍ଧୋ। ''ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦିଯାମୀ''ତିଆଦିନା ଏକେକଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଗଣ୍ହାତି। ''ୱେରମଣିସିକ୍ଖାପଦ''ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ସମାସଭାୱେନ ଖୁଦ୍ଦକପାଠଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ସାଧାରଣୱିଭାୱନା) ୱୁତ୍ତଂ, ପାଠଇପୋତ୍ଥକେସୁ ପନ ''ୱେରମଣୀ''ନ୍ତି ନିଗ୍ଗହିତନ୍ତମେୱ ବ୍ଯାସଭାୱେନ ଦିସ୍ସତି। ଗହଟ୍ଠୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସାମଣେରାନଂ ପନ ଯଥା ତଥା ୱା ସମାଦାନେ ଏକସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ ସବ୍ବାନିପି ଭିନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି ପାରାଜିକାପତ୍ତିତୋ। ଇତି ଏକଜ୍ଝଂ, ପଚ୍ଚେକଞ୍ଚ ସମାଦାନେ

ୱିସେସୋ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ, ଖୁଦ୍ଦକାଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଏକଙ୍ଗଂ ସମାଦିଯତୋ ଏକାୟେୱ ୱିରତି ଏକାୱ ଚେତନା ହୋତି, କିଞ୍ଚୱସେନ ପନେତାସଂ ପଞ୍ଚୱିଧତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ପଞ୍ଚେକଂ ସମାଦିଯତୋ ପନ ପଞ୍ଚେୱ ୱିରତିଯୋ, ପଞ୍ଚ ଚ ଚେତନା ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ଏକତାନାନତାଦିୱିନିଚ୍ଛଯ) ଅଯଂ ୱିସେସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଭେଦେପି ‘‘ଯଥା ତଥା ୱା ସମାଦିଯନ୍ତୁ, ସାମଣେରାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ ସବ୍ବାନିପି ଭିନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି। ପାରାଜିକଟ୍ଠାନିଯାନି ହି ତାନି ତେସଂ। ଯଂ ତୁ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୋତି, ତେନେୱ କମ୍ମବଦ୍ଧୋ। ଗହଟ୍ଠାନଂ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ ଏକମେୱ ଭିନ୍ନଂ ହୋତି, ଯତୋ ତେସଂ ତଂସମାଦାନେନେୱ ପୁନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକତ୍ତଂ ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତୋପି ଦୀଘଭାଣକାନଂ ୱାଦୋ ଅପରେୱାଦୋ ନାମ ତତ୍ଥ କତୋ।

ସେତୁଘାତୱିରତିଯା ପନ ଭେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଅକୁପ୍ପସଭାୱତ୍ତା। ତଦେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ଭୱନ୍ତରେପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଭୱନ୍ତରେପୀ’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତୋପୀତି ଅତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେତି। ଜୀୱିତହେତୁପି, ପଗେୱ ଅଞ୍ଞହେତୁ। ‘‘ନେୱ ପାଣଂ ହନତି, ନ ସୁରଂ ପିୱତୀ’’ତି ଇଦଂ ମଜ୍ଝେପେଯ୍ୟାଲନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ମିଗପଦୱଳଞ୍ଜନନଯେନ ୱା ୱୁତ୍ତଂ । ସୁରନ୍ତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ସବ୍ବମ୍ପି ହି ସୁରାମେରଯମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗଂ ନ କରୋତି। ‘‘ମଜ୍ଜନ୍ତି ତଦେୱ ଉଭଯଂ, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ସୁରାସୱୱିନିମୁତ୍ତଂ ମଦନୀଯ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୧୧୩୪) ସଂଯୁତ୍ତମହାୱଗ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଖୁଦ୍ଦକପାଠଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ‘‘ତଦୁଭଯମେୱ ମଦନୀଯଟ୍ଠେନ ମଜ୍ଜଂ, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି ମଦନୀଯଂ, ଯେନ ପୀତେନ ମତ୍ତୋ ହୋତି ପମତ୍ତୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମଜ୍ଜ’’ନ୍ତି (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ପୁରିମପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦୱଣ୍ଣନା) ‘‘ସଚେ ପିସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥେୱ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ, ଅଜାନନ୍ତସ୍ସପି ଖୀରମେୱ ମୁଖଂ ପୱିସତି,ନ ସୁରା, ପଗେୱ ଜାନନ୍ତସ୍ସ। କୋଞ୍ଚସକୁଣାନନ୍ତି କୁନ୍ତସକୁଣାନଂ। ସଚେପି ମୁଖେ ଖୀରମିସ୍ସକେ ଉଦକେ ପକ୍ଖିପନ୍ତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ନ ଚେତ୍ଥ ଉପମୋପମେଯ୍ୟାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧତା ସିଯା କୋଞ୍ଚସକୁଣାନଂ ଯୋନିସିଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି କୋଚି ୱଦେଯ୍ୟାତି ଆହ ‘‘ଇଦ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯୋନିସିଦ୍ଧନ୍ତି ମନୁସ୍ସତିରଚ୍ଛାନାନଂ ଉଦ୍ଧଂ ତିରିଯମେୱ ଦୀଘତା ୱିଯ, ବକାନଂ ମେଘସଦ୍ଦେନ, କୁକ୍କୁଟୀନଂ ୱାତେନ ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ଚ ଜାତିସିଦ୍ଧଂ, ଇତି କୋଚି ୱଦେଯ୍ୟ ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚେୱା’’ତିପି ପାଠଂ ୱତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥମିଚ୍ଛନ୍ତି କେଚି। ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧନ୍ତି ବୋଧିସତ୍ତେ କୁଚ୍ଛିଗତେ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ସୀଲଂ ୱିଯ, ୱିଜାତେ ତସ୍ସା ଦିୱଙ୍ଗମନଂ ୱିଯ ଚ ସଭାୱେନ ସିଦ୍ଧଂ, ମଗ୍ଗଧମ୍ମତାଯ ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦିଟ୍ଠିଜ୍ଜୁକରଣଂ ନାମ ଭାରିଯଂ ଦୁକ୍କରଂ, ତସ୍ମା ସରଣଗମନଂ ସିକ୍ଖାପଦସମାଦାନତୋ ମହଟ୍ଠତରମେୱ, ନ ଅପ୍ପଟ୍ଠତରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତନ୍ତି ସିକ୍ଖାପଦଂ। ଯଥା ୱା ତଥା ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପୀତି ଆଦରଂ ଗାରୱମକତ୍ୱା ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସାପି। ସାଧୁକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପୀତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୀଲାନି ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସାପି ଅପ୍ପଟ୍ଠତରମେୱ, ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତରଞ୍ଚ, ନ ଦିଗୁଣଂ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୀଲଂ ଇଧ ଅଭଯଦାନତାଯ ଦାନଂ, ଅନୱସେସଂ ୱା ସତ୍ତନିକାଯଂ ଦଯତି ରକ୍ଖତୀତି ଦାନଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନଯୋ – ସରଣଂ ଉପଗତେନ କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯପୂଜା କାତବ୍ବା, ତତ୍ଥ ଚ ସଂକିଲେସୋ ସାଧୁକଂ ପରିହରିତବ୍ବୋ, ସିକ୍ଖାପଦାନି ପନ ସମାଦାନମତ୍ତଂ, ସମ୍ପତ୍ତୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରମଣମତ୍ତଞ୍ଚାତି ସରଣଗମନତୋ ସୀଲସ୍ସ ଅପ୍ପଟ୍ଠତରତା, ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତରତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଦାନାଦିନା ଦଣ୍ଡନିଧାନତୋ, ସକଲଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତର ଗୁଣାଧିଟ୍ଠାନତୋ ଚସ୍ସ ମହପ୍ଫଲତରତା, ମହାନିସଂସତରତା ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି।

ତମତ୍ଥଂ ପାଳିଯା ସାଧେନ୍ତୋ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଗ୍ଗାନୀ’’ତି ଞାତତ୍ତା ଅଗ୍ଗଞ୍ଞାନି। ଚିରରତ୍ତତାଯ ଞାତତ୍ତା ରତ୍ତଞ୍ଞାନି। ‘‘ଅରିଯାନଂ ସାଧୂନଂ ୱଂସାନୀ’’ତି ଞାତତ୍ତା ୱଂସଞ୍ଞାନି। ପୁରିମକାନଂ ଆଦିପୁରିସାନଂ ଏତାନୀତି ପୋରାଣାନି। ସବ୍ବସୋ କେନଚିପି ପକାରେନ ସାଧୂହି ନ କିଣ୍ଣାନି ନ ଛଡ୍ଡିତାନୀତି ଅସଂକିଣ୍ଣାନି। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ନେସଂ ଯଥା ଅତୀତେ, ଏୱଂ ଏତରହି, ଅନାଗତେ ଚାତି ଆହ ‘‘ଅସଂକିଣ୍ଣପୁବ୍ବାନୀ’’ତିଆଦି। ଅତୀତେ ହି କାଲେ ଅସଂକିଣ୍ଣଭାୱସ୍ସ ‘‘ଅସଂକିଣ୍ଣପୁବ୍ବାନୀ’’ତି ନିଦସ୍ସନଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ‘‘ନ ସଙ୍କିଯନ୍ତୀ’’ତି, ଅନାଗତେ ‘‘ନ ସଙ୍କିଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଅତୋୟେୱ ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠାନି ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାନି। ନ ହି କଦାଚିପି ୱିଞ୍ଞୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ହିଂସାଦିପାପଧମ୍ମଂ ଅନୁଜାନନ୍ତି। ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭଯଂ ଦେତୀତି ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିହିତଦଣ୍ଡତ୍ତା ସକଲସ୍ସପି ସତ୍ତନିକାଯସ୍ସ ଭଯାଭାୱଂ ଦେତି। ନ ହି ଅରିଯସାୱକତୋ କସ୍ସଚି ଭଯଂ ହୋତି। ଅୱେରନ୍ତି ୱେରାଭାୱଂ। ଅବ୍ୟାପଜ୍ଝନ୍ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତଂ। ‘‘ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭଯଂ ଦତ୍ୱା’’ତିଆଦି ଆନିସଂସଦସ୍ସନଂ, ହେତୁମ୍ପି ଚେତ୍ଥ ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ‘‘ମାତରଂ ସରିତ୍ୱା ରୋଦତୀ’’ତି।

ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚଜନଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଯଞ୍ଞୋତି ଆହ ‘‘ଇଦଞ୍ଚ ପନା’’ତିଆଦି। ନ ନୁ ଚ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ସବ୍ବକାଲିକଂ। ଅବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦକାଲେପି ହି ୱିଞ୍ଞୂ ତଂ ସମାଦିଯନ୍ତି, ନ ଚ ଏକନ୍ତତୋ ୱିମୁତ୍ତାଯତନଂ ବାହିରକାନମ୍ପି ସମାଦିନ୍ନତ୍ତା। ସରଣଗମନଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦହେତୁକଂ, ଏକନ୍ତତୋ ଚ ୱିମୁତ୍ତାଯତନଂ, କଥଂ ତତ୍ଥ ସରଣଗମନତୋ ପଞ୍ଚସୀଲସ୍ସ ମହପ୍ଫଲତାତି ଆହ ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି। ଜେଟ୍ଠକନ୍ତି ମହପ୍ଫଲଭାୱେନ ଉତ୍ତମଂ। ‘‘ସରଣଗମନେୟେୱ ପତିଟ୍ଠାଯା’’ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ସରଣଗମନେନ ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା ତତୋ ମହପ୍ଫଲତଂ, ତଥା ଅନଭିସଙ୍ଖତସ୍ସ ଚ ସୀଲସ୍ସ ଅପ୍ପଫଲତଂ ଦସ୍ସେତି।

୩୫୩।ଇଦିସମେୱାତି ଏୱଂ ସଂକିଲେସପଟିପକ୍ଖମେୱ ହୁତ୍ୱା। ନନୁ ଚ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଯଞ୍ଞାଯେୱ ଦେସେତବ୍ବା, କସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦେସନମାରଭତୀତି ଅନୁଯୋଗଂ ପରିହରିତୁଂ ‘‘ତିୱିଧ…ପେ… ଦସ୍ସେତୁକାମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିୱିଧସୀଲପାରିପୂରିଯଂ ଠିତସ୍ସ ହି ନେସଂ ଯଞ୍ଞାନଂ ଅପ୍ପଟ୍ଠତରତା, ମହପ୍ଫଲତରତା ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁକାମତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦେସନଂ ଆରଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ହେଟ୍ଠାୱୁତ୍ତେହି ଗୁଣେହୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସୋ ତଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ତଥାଗତେ ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୧) ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ସରଣଗମନଂ, ସୀଲସମ୍ପଦା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାତି ଏୱମାଦଯୋ ଗୁଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଠମଂ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ନ କିଲମତୀତି ଯୋଜନା। ତାନୀତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି। ‘‘ପଠମଂ ଝାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପାଠଇଯଂ ପଣୀତାନମେୱ ଝାନାନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ମନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଏକଂ କପ୍ପଂ, ଅଟ୍ଠ କପ୍ପେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ମହାକପ୍ପୱସେନ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ହୀନଂ ପନ ପଠମଂ ଝାନଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପସ୍ସ ତତିଯଭାଗଂ ଆଯୁଂ ଦେତି। ମଜ୍ଝିମଂ ଉପଡ୍ଢକପ୍ପଂ। ହୀନଂ ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ଦ୍ୱେ କପ୍ପାନି, ମଜ୍ଝିମଂ ଚତ୍ତାରୀତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ନେତବ୍ବୋ। ଅପିଚ ଯସ୍ମା ପଣୀତାନିଯେୱେତ୍ଥ ଝାନାନି ଅଧିପ୍ପେତାନି ମହପ୍ଫଲତରଭାୱଦସ୍ସନପରତ୍ତା ଦେସନାଯ, ତସ୍ମା ‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ ଏକଂ କପ୍ପ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଣୀତାନେୱ ଝାନାନି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଦେୱାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ। ଚତୁକ୍କନଯେନ ହି ଦେସନା ଆଗତା। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଆରୁପ୍ପତାତି ଆହ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିସମାପତ୍ତିୱସେନ ଭାୱିତ’’ନ୍ତି, ତଥା ଭାୱିତତ୍ତା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ଆରୁପ୍ପଂ ହୁତ୍ୱା ୱୀସତିକପ୍ପସହସ୍ସାଦୀନି ଆଯୁଂ ଦେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ମତି। ଅଥ ୱା ତଦେୱାତି ଆରୁପ୍ପସଙ୍ଖାତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ, ତଂ ପନ କସ୍ମା ୱୀସତିକପ୍ପସହସ୍ସାଦୀନି ଆଯୁଂ ଦେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିସମାପତ୍ତିୱସେନ ଭାୱିତ’’ନ୍ତି, ତଥା ଭାୱିତତ୍ତା ଏୱଂ ଦେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପରୋ ନଯୋ ‘‘ତଦେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ତଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିସମାପତ୍ତିୱସେନ ଭାୱିତ’’ନ୍ତି ଆହ, ତଥା ଭାୱିତଂ ଅଙ୍ଗସମତାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତଂ ଆରୁପ୍ପଜ୍ଝାନମେୱାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ସମ୍ମଦେୱ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପଟିପକ୍ଖୱିଧମନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ପୁବ୍ବଭାଗିଯେ ଏୱ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ ସମାନେନ୍ତୀ ୱିପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସକପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ସମାୱହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପସ୍ସନାସୁଖସଦିସସ୍ସ ପନ ସୁଖସ୍ସ ଅଭାୱା ମହପ୍ଫଲ’’ନ୍ତି। ଯଥାହ ଧମ୍ମରାଜା ଧମ୍ମପଦେ –

‘‘ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ଯସ୍ମା ପନାଯଂ ଦେସନା ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ ଇମାନି ଞାଣାନି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତିତା, ତସ୍ମା ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣେ ପତିଟ୍ଠାଯା’’ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠିମଂ ହେଟ୍ଠିମଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାଭୂତଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସମାନରୂପନିମ୍ମାନଂ ନାମ ମନୋମଯିଦ୍ଧିଯା ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣକିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ…ପେ… ମହପ୍ଫଲା’’ତି। ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିୱିୱିଧରୂପକରଣଂ ୱିକୁବ୍ବନଂ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନସମତ୍ଥତାଯ। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପୁରିମଜାତୀସୁ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତୋ ଖନ୍ଧପଦେସୋ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ମଗ୍ଗସୁଖଂ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତି…ପେ… ମହପ୍ଫଲ’’ନ୍ତି। ସମାପେନ୍ତୋତି ପରିଯୋସାପେନ୍ତୋ।

କୂଟଦନ୍ତୌପାସକତ୍ତପଟିୱେଦନାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୫୪-୮।‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦି ଦେସନାଯ ପସାଦୱଚନଂ, ‘‘ଏସାହଂ ଭୱନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ପନ ସରଣଗମନୱଚନନ୍ତି ତଦୁଭଯସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦେସନାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ତନୂତି ମନ୍ଦୋ କାଯିକଚେତସିକସୁଖସମ୍ପଟ୍ଟୂହତୋ। ସବ୍ବେ ତେ ପାଣଯୋତି ‘‘ସତ୍ତ ଚ ଉସଭସତାନୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେ ସବ୍ବେ ତେ ପାଣିନୋ। ତଂ ପୱତ୍ତିନ୍ତି ତେସଂ ପାଣୀନଂ ମୋଚନାକାରଂ। ଆକୁଲଭାୱୋତି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁତତ୍ତା ପାଣୀସୁ ଅନୁଦ୍ଦଯଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ‘‘କଥଞ୍ହି ନାମ ମଯା ତାୱ ବହୂ ପାଣିନୋ ମାରଣତ୍ଥାଯ ବନ୍ଧାପିତା’’ତି ଚିତ୍ତେ ପରିତ୍ତାକୁଲଭାୱୋ, ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ଦେସେତୀତି ଯୋଜନା, ‘‘ଉଦପାଦୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ସୁତ୍ୱାତି ‘‘ମୁତ୍ତା ଭୋ ତେ ପାଣଯୋ’’ତି ଆରୋଚିତୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା। ଚିତ୍ତଚାରୋତି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି। ‘‘କଲ୍ଲଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁଚିତ୍ତଂ ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତଂ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ପସନ୍ନଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପଦପଞ୍ଚକଂ ସନ୍ଧାଯ‘‘କଲ୍ଲଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଦାନକଥଂ ସୀଲକଥ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାଯ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାଯ ଆନୁଭାୱେନ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱିଗମେନ କଲ୍ଲଚିତ୍ତତା ଅରୋଗଚିତ୍ତତା, ବ୍ୟାପାଦୱିଗମେନ ମେତ୍ତାୱସେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତତା ଅକଥିନଚିତ୍ତତା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଗମେନ ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତତା ତେହି ଅମଲୀନଚିତ୍ତତା, ଥିନମିଦ୍ଧୱିଗମେନ ସମ୍ପଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତତା ଅମଲୀନଚିତ୍ତତା, ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱିଗମେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅଧିମୁତ୍ତତାଯ ପସନ୍ନଚିତ୍ତତା ଅନାୱିଲଚିତ୍ତତା ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାନୁଭାୱେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତନୀୱରଣତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାଯ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଜନନାଯ ସାଧୁୱିଲାସିନିଯା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିଯା କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମହାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ବ୍ରାହ୍ମଣଦୂତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୫୯। ଏୱଂ କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି ମହାଲିସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ମହାଲିସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… ୱେସାଲିୟନ୍ତି ମହାଲିସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସାଲଭାୱୂପଗମନତୋତି ଏତ୍ଥାୟଂ ସଙ୍ଖେପୋ – ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ କିର ଅଗ୍ଗମହେସିଯା ମଂସପେସିଗବ୍ଭେନ ଦ୍ୱେ ଦାରକା ନିବ୍ବତ୍ତା ଧୀତା ଚ ପୁତ୍ତୋ ଚ, ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିୱାହେନ ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୁତ୍ତଧୀତୁୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଦାରକା ୱିଜାତା। ତତୋ ତେସଂ ଦାରକାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ୱଡ୍ଢନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ସପରିୱାରାନଂ ଆରାମୁୟ୍ୟାନନିୱାସଟ୍ଠାନପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଗହେତୁଂ ଅପ୍ପହୋନକତାଯ ନଗରଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଗାୱୁତନ୍ତରେନ ଗାୱୁତନ୍ତରେନ ପରିକ୍ଖିପିଂସୁ, ଏୱଂ ତସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତିପାକାରପରିକ୍ଖେପେନ ୱିସାଲଭାୱମୁପଗତତ୍ତା ''ୱେସାଲୀ''ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଜାତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସାଲଭାୱୂପଗମନତୋ ୱେସାଲୀତି ଲଦ୍ଧନାମକେ ନଗରେ''ତି। ୱିତ୍ଥାରକଥା ପେନ୍ଥ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ, (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୬) ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୱେସାଲିୱତ୍ଥୁ; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ରତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା) ଚ ଗହେତବ୍ବା। ବହିନଗରେତି ନଗରତୋ ବହି, ନ ଅମ୍ବପାଲିୱନଂ ୱିଯ ଅନ୍ତୋନଗରସ୍ମିଂ। ସଯଂଜାତନ୍ତି ସଯମେୱ ଜାତଂ ଅରୋପିମଂ। ମହନ୍ତଭାୱେନାତି ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାନଂ, ଠିତୋକାସସ୍ସ ଚ ମହନ୍ତଭାୱେନ। ତେନେୱାହ ''ହିମୱନ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକାବଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା''ତି। ଯଂ ପନ ୱେନଯିକାନଂ ମତେନ ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ –

''ତତ୍ଥ ମହାୱନଂ ନାମ ସଯଂଜାତଂ ଅରୋପିମଂ ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ମହନ୍ତଂ ୱନଂ। କପିଲୱତ୍ଥୁସାମନ୍ତା ପନ ମହାୱନଂ ହିମୱନ୍ତେନ ସହ ଏକାବଦ୍ଧଂ ଅପରିଚ୍ଛେଦଂ ହୁତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତଂ, ଇଦଂ ତାଦିସଂ ନ ହୋତୀ''ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୬୨)।

ତଂ ମଜ୍ଝିମଭାଣକସଂଯୁତ୍ତଭାଣକାନମ୍ପି ସମାନକଥା। ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ହି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୫୨) ସଂଯୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୭) ତଥେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଦୀଘଭାଣକାନଂ ମତେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଦି ଚ ''ଅହୁତ୍ୱା''ତି କତ୍ଥଚି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ସତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ସମାନୱାଦୋ ସିଯାତି। କୂଟାଗାରସାଲାସଙ୍ଖେପେନାତି ହଂସମଣ୍ଡଲାକାରସଙ୍ଖାତହଂସୱଟ୍ଟକଚ୍ଛନ୍ନେନ କୂଟାଗାରସାଲାନିଯାମେନ, ତଥା କତତ୍ତା ପାସାଦୋଯେୱ ''କୂଟାଗାରସାଲା''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତବ୍ବୋହାରେନ ପନ ସକଲୋପି ସଙ୍ଘାରାମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୧୬୨) ତୁ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ –

''କୂଟାଗାରସାଲା ପନ ମହାୱନଂ ନିସ୍ସାଯ କତେ ଆରାମେ କୂଟାଗାରଂ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ହଂସୱଟ୍ଟକଚ୍ଛଦନେନ କତା ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଗନ୍ଧକୁଟି ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

କୋସଲେସୁ ଜାତା, ଭୱା, ତେ ୱା ନିୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି କୋସଲକା। ଏୱଂ ମାଗଧକା। ଜନପଦୱାଚିନୋ ହି ପାଯତୋ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗପୁଥୁୱଚନା। ଯସ୍ସ ଅକରଣେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମହାଜାନିଯୋ ହୋତି, ତଂ କରଣଂ ଅରହତୀତି କରଣୀଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ଅୱସ୍ସଂ କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମେନା''ତି। ଅକାତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି ଅସତି ସମୱାଯେ, ତସ୍ମା ସମୱାଯେ ସତି କତ୍ତବ୍ବତୋ ତଂ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୬୦। ଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପଜ୍ଜନାରହା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା, ତାସଂ ୱସେନ ''ନାନାରମ୍ମଣଚାରତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନାନାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସେୱ ହି ପଟିସେଧୋ, ନ ଅସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସ। ପଟିକ୍କମ୍ମାତି ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ତଥା ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ସଲ୍ଲୀନୋତି ଝାନସମାପତ୍ତିଯା ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଅଲ୍ଲୀନୋ। ନିଲୀନୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକୀଭାୱ''ନ୍ତିଆଦି। ସପରିୱାରତ୍ତା ଅନେକୋପି ତଦା ଏକୋ ୱିଯ ଭୱତୀତି ଏକୀଭାୱୋ, ତଂ ଏକୀଭାୱଂ। ଯେନାଯସ୍ମା ନାଗିତୋ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ତସ୍ମା ଠାନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଓଟ୍ଠଦ୍ଧଲିଚ୍ଛୱିୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୬୧।ଅଦ୍ଧୋଟ୍ଠତାଯାତି ଉପଡ୍ଢୋଟ୍ଠତାଯ। ତସ୍ସ କିର ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠସ୍ସ ଅପ୍ପକତାଯ ତିରିଯଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଅଦ୍ଧମପନୀତଂ ୱିଯ ଖାଯତି ଚତ୍ତାରୋ ଦନ୍ତେ, ଦ୍ୱେ ଚ ଦାଠା ନ ଛାଦେତି, ତେନ ନଂ ''ଓଟ୍ଠଦ୍ଧୋ''ତି ୱୋହରତି। କେଚି ପନ ''ଅଧୋ-ସଦ୍ଦେନ ପାଠଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଓଟ୍ଠସ୍ସ ଓଲମ୍ବକତାଯ ''ଓଟ୍ଠାଧୋ''ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତମେୱ ତଥା ପାଠସ୍ସ ଅଦିସ୍ସନତୋ, ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୬୧) ଚ ଅୱଣ୍ଣିତତ୍ତା। ଅଯଂ କିର

ଉପୋସଥିକୋ ଦାୟକୋ ଦାନପତି ସଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧମାମକୋ ଧମ୍ମସଙ୍ଘମାମକୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁରେଭତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଖନ୍ଧକେ, (ମହାୱ। ୨୮୯) ମହାପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୬୧) ଚ ଆଗତନୟେନ ‘‘ନୀଲପୀତାଦି…ପେ… ତାୱତିଂସପରିସସପ୍ପଟିଭାଗାୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ପନ ୱେସାଲୀ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଇଦ୍ଧା ଚେୱ ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ଚ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ହି ରାଜୂନମେୱ ସତ୍ତ ସହସ୍ସାନି, ସତ୍ତ ସତାନି, ସତ୍ତ ଚ ରାଜାନୋ ଅହେସୁଂ, ତଥା ୟୁୱରାଜସେନାପତିଭଣ୍ଡାଗାରିକପଭୁତୀନମ୍ପି, ପାସାଦକୂଟାଗାରଆରାମପୋକ୍ଖରଣିଆଦୟୋପି ତପ୍ପରିମାଣାୟେୱ, ବହୁଜନା, ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସା, ସୁଭିକ୍ଖା ଚ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହତିୟା ଲିଚ୍ଛୱିପରିସାୟା’’ତି। ତସ୍ସ ପନ କୁଲସ୍ସ ଆଦିଭୂତାନଂ ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ମଂସପେସିୟା ନିବ୍ବତ୍ତଦାରକାନଂ ତାପସେନ ପାୟିତଂ ୟଂ ଖୀରଂ ଉଦରଂ ପୱିସତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ମଣିଭାଜନଗତଂ ୱିୟ ଦିସ୍ସତି, ଚରିମକଭୱେ ବୋଧିସତ୍ତେ କୁଚ୍ଛିଗତେ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ୱିୟ ଉଦରଚ୍ଛୱିୟା ଅତିୱିପ୍ପସନ୍ନତାୟ ତେ ନିଚ୍ଛୱୀ ଅହେସୁଂ। ଅପରେ ପନାହୁ ‘‘ସିବ୍ବେତ୍ୱା ଠପିତା ୱିୟ ନେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଲୀନା ଛୱି ଅହୋସୀ’’ତି। ଏୱଂ ତେ ନିଚ୍ଛୱିତାୟ ୱା ଲୀନଚ୍ଛୱିତାୟ ୱା ଲିଚ୍ଛୱୀତି ପଞ୍ଞାୟିଂସୁ, ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ଚେତ୍ଥ ପଦସିଦ୍ଧି, ତଙ୍କଂସେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସବ୍ବେପି ଲିଚ୍ଛୱୟୋ ନାମ ଜାତା। ତେନାହ ‘‘ଲିଚ୍ଛୱିପରିସାୟା’’ତି, ଲିଚ୍ଛୱିରାଜୂନଂ, ଲିଚ୍ଛୱିୱଂସଭୂତାୟ ୱା ପରିସାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ମହନ୍ତଂ ୟସଂ ଲାତି ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାଲି ୟଥା ‘‘ଭଦ୍ଦାଲୀ’’ତି। ମୂଲନାମନ୍ତି ମାତାପିତୂହି କତନାମଂ।

୩୬୨।ସାସନେ ୟୁତ୍ତପୟୁତ୍ତୋତି ଭାୱନମନୁୟୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିନୋପି ଭଗୱତୋ ପରିସାୟ ମହତ୍ତେ ସତି ତଦଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିୟମାନାୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ୱିସେସୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ମହନ୍ତେନ ଉସ୍ସାହେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସତୀ’’ତି।

‘‘ୱିସ୍ସାସିକୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତମସ୍ସ ୱିସ୍ସାସିକଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅୟଞ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଥୂଲସରୀରୋତି ୱଠରସରୀରୋ। ଥେରସ୍ସ ଖୀଣାସୱଭାୱତୋ ‘‘ଆଲସିୟଭାୱୋ ଅପ୍ପହୀନୋ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ୱାସନାଲେସଂ ପନ ଉପାଦାୟ ‘‘ଈସକଂ ଅପ୍ପହୀନୋ ୱିୟ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସାୱକାନଂ ବୁଦ୍ଧାନମିୱ ସୱାସନା କିଲେସା ପହୀୟନ୍ତି। ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ପାସାଦମେୱ ସନ୍ଧାୟ ‘‘କୂଟାଗାରମହାଗେହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଚୀନମୁଖାତି ପାଚୀନପମୁଖା।

୩୬୩। ୱିନେୟ୍ୟଜନାନୁପରୋଧେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ପଟିହାରିୟୱିଜମ୍ଭନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଥ ଖୋ’’ତିଆଦି। ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମନୱେଲାୟଞ୍ହି ଛବ୍ବଣ୍ଣା ବୁଦ୍ଧରସ୍ମିୟୋ ଆୱେଠଆୱେଠଆ ୟମଲା ୟମଲା ହୁତ୍ୱା ସୱିସେସଂ ପଭସ୍ସରା ୱିନିଚ୍ଛରିଂସୁ। ତାହି ‘‘ଭଗୱା ନିକ୍ଖମତୀ’’ତି ସମାରୋଚିତମିୱ ନିକ୍ଖମନଂ ସଞ୍ଜାନିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଂସୂଚିତନିକ୍ଖମନୋ’’ତି।

୩୬୪। ‘‘ଅଜ୍ଜା’’ତି ୱୁତ୍ତଦିୱସତୋ ଅତୀତମନନ୍ତରଂ ହିୟ୍ୟୋଦିୱସଂ ପୁରିମଂ ନାମ, ତଥା ‘‘ହିୟ୍ୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଦିୱସତୋ ପରଂ ପୁରିମତରଂ ଅତିସୟେନ ପୁରିମତ୍ତା। ଇତି ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିୱସେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ୟଥାକ୍କମଂ ପୁରିମପୁରିମତରଭାୱୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ୟଦେତ୍ଥ ‘‘ପୁରିମତର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତୋ ପଭୁତି ୟଂ ୟଂ ଓରଂ, ତଂ ତଂ ପୁରିମଂ। ୟଂ ୟଂ ପରଂ, ତଂ ତଂ ପୁରିମତରନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତୋ ପଟ୍ଠାୟା’’ତିଆଦିମାହ। ଓରପାରଭାୱସ୍ସେ ୱିୟ, ହି ଦିସାୱିଦିସାଭାୱସ୍ସ ୱିୟ ଚ ପୁରିମପୁରିମତରଭାୱସ୍ସ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧି। ମୂଲଦିୱସତୋତିଆଦିଦିୱସତୋ। ଅଗ୍ଗେତି ଉପୟୋଗତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ଉପୟୋଗୱଚନସ୍ସ ୱା ଏ-କାରାଦେସୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ଇମିନା, ପଠମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନେତ୍ଥ ପରା ଅତୀତା କୋଟିୟେୱାତି ଆହ ‘‘ପରକୋଟିଂ କତ୍ୱା’’ତି। ୟଂ-ସଦ୍ଦୋ ପରିଚ୍ଛେଦେ ନିପାତୋ, ତପ୍ପୟୋଗେନ ଚାୟଂ ‘‘ୱିହରାମୀ’’ତି ୱତ୍ତମାନପୟୋଗୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ଅତୀତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୟାୱ ୱିହାସି’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ଦିୱସସ୍ସ। ପଠମୱିକପ୍ପେ ‘‘ୱିହରାମୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ‘‘ୟଦଗ୍ଗେ’’ତି ଇମିନା ଉଜୁକଂ ତାୱ ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ‘‘ନଚିରଂ ତୀଣି ୱସ୍ସାନୀ’’ତି ପମାଣୱଚନଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ପନ ‘‘ନଚିରଂ ତୀଣି ୱସ୍ସାନୀ’’ତି ଇମେହିପି କୁଟିଲଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ କତ୍ତବ୍ବୋ। ନଚିରନ୍ତି ଚେତଂ ଭାୱନପୁଂସକଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଞ୍ଞୋଗଂ ୱା। ତଞ୍ହି ପମାଣତୋ ୱିସେସେତୁଂ ‘‘ତୀଣି ୱସ୍ସାନୀ’’ତି ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ନଚିରଂ ୱିହାସିଂ ତୀଣିୟେୱ ୱସ୍ସାନୀ’’ତି।

ଅୟନ୍ତି ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ। ପିୟଜାତିକାନୀତି ଇଟ୍ଠସଭାୱାନି। ସାତଜାତିକାନୀତି ମଧୁରସଭାୱାନି। ମଧୁରସଦିସତାୟ ହି ‘‘ମଧୁର’’ନ୍ତି ମନୋରମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତେନ କାମେନ ଉପସଂହିତାନୀତି କାମୂପସଂହିତାନି, କାମନୀୟାନି। ତେନାହ ‘‘କାମସ୍ସାଦୟୁତ୍ତାନୀ’’ତି, ଆରମ୍ମଣିକେନ କାମସଞ୍ଞାତେନ ଅସ୍ସାଦେନ ସଞ୍ଞୁତ୍ତାନି, କାମସଞ୍ଞାତସ୍ସ ୱା ଅସ୍ସାଦସ୍ସ ୟୋଗ୍ଗାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସରୀରସଣ୍ଠାନେତି ସରୀରବିମ୍ବେ, ଆଧାରେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ତସ୍ମା ସଦ୍ଦେନାତି ତଂ ନିସ୍ସାୟ ତତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ସଦ୍ଦେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ୱିନା ପାଠସେସଂ ଉତ୍ତିତବ୍ବପଦେନେୱ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ମଧୁରେନାତି ଇଟ୍ଠେନ ସାତେନ। କଣ୍ଣସକ୍ଖଲିୟନ୍ତି କଣ୍ଣପଚ୍ଚିକାୟଂ।

ଏତ୍ତାୱତାତି ଦିବ୍ବସୋତଞାଣପରିକମ୍ମସ୍ସ ଅକଥନମତ୍ତେନ। ‘‘ଅତ୍ତନା ଞାତମ୍ପି ନ କଥେତି, କିଂ ଇମସ୍ସ ସାସନେ ଅଧିଟ୍ଠାନେନା’’ତି କୁଜ୍ଝନ୍ତୋ ଭଗୱତି ଆଘାତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ସହ କୁଜ୍ଝନେନେୱ ଚେସ ଝାନାଭିଞ୍ଞା ପରିହାୟି। ଚିନ୍ତେସୀତି ‘‘କସ୍ମା ନୁ ଖୋ ସୋ ମୟ୍ହଂ ତଂ ପରିକମ୍ମଂ ନ କଥେସୀ’’ତି ପରିୱିତାରେନ୍ତୋ ଅୟୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନୱସେନ ଚିନ୍ତେସି। ଅନୁକ୍କମେନାତି ପାଥିକସୁତ୍ତେ, (ଦୀ। ନି। ୩।୩ ଆଦୟୋ) ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତେ (ଦୀ।

ନି। ୧।୩୮୧) ଚ ଆଗତନୟେନ ତଂ ତଂ ଅୟୁତ୍ତମେୱ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ, ଭାସନ୍ତୋ, କରୋନ୍ତୋ ଚ ଅନୁକ୍କମେନ ଭଗୱତି ବଦ୍ଧାଘାତତାୟ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ଗିହିଭାୱଂ ପତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ କଥେତି।

ଏକଂସଭାୱିତସମାଧିୱଣ୍ଣନା

୩୬୬-୩୭୧।ଏକଂସାୟାତି ତଦତ୍ଥେ ଚତୁତ୍ଥୀୱଚନଂ, ଏକଂସତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଂସସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସପରିୟାୟୋ, ସୋ ଚ ଅଧିକାରତୋ ଦିବ୍ବରୂପଦସ୍ସନଦିବ୍ବସଦ୍ଦସୱନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଏକକୋଟ୍ଠାସାୟା''ତିଆଦି। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ୱିକପ୍ପନେ ଏକଂସସ୍ସେୱାଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅନୁଦିସାୟାତି ପୁରତ୍ଥିମଦକ୍ଖିଣାଦିଭେଦାୟ ଚତୁବ୍ବିଧାୟ ଅନୁଦିସାୟ। ଉଭୟକୋଟ୍ଠାସାୟାତି ଦିବ୍ବରୂପଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଦିବ୍ବସଦ୍ଦସୱନତ୍ଥଞ୍ଚ। ଭାୱିତୋତି ୟଥା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ, ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଞ୍ଚ ସମଧିଗତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଭାୱିତୋ। ତୟିଦଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମକରଣେନ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଏକଜ୍ଝଂ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀସୁପି କମେନେୱ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଭୱତି ଏକଜ୍ଝଂ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିୟା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ପାଠଇୟମ୍ପି ହି ''ଦିବ୍ବାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଦସ୍ସନାୟ, ଦିବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦାନଂ ସୱନାୟା''ତି ଇଦଂ ଏକସ୍ସ ଉଭୟସମତ୍ଥତାସନ୍ଦସ୍ସନମେୱ, ନ ଏକଜ୍ଝଂ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିସମ୍ଭୱସନ୍ଦସ୍ସନଂ। ''ଏକଂସଭାୱିତୋ ସମାଧି ହେତୂ''ତି ଇମିନା ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାୟ ଏୱ ପରିକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଦିବ୍ବସଦ୍ଦଂ ନାସ୍ସୋସୀତି ଦସ୍ସେତି।

୩୭୨। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣତୋ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣମେୱ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ମହାଲି ଏତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଆହ ''ଇଦଂ ଦିବ୍ବସୋତେନ...ପେ... ମଞ୍ଞେ''ତି। ଅପଣ୍ଣକନ୍ତି ଅୱିରଜ୍ଝନକଂ, ଅନୱଜ୍ଜଂ ୱା। ସମାଧିୟେୱ ଭାୱେତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସମାଧିଭାୱନା। ''ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଂ ସେଟ୍ଠ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନେନ ଚ ତେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣମ୍ପି ଦିବ୍ବସୋତେନେୱ ସହ ଗହେତ୍ୱା ''ଏତାସଂ ନୂନ ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିନା ପୁଥୁୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉଭୟଂସଭାୱିତାନଂ ସମାଧୀନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବାହିରା ଏତା ସମାଧିଭାୱନା ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା। ତା ହି ଇତୋ ବାହିରକାନମ୍ପି ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଭଗୱତା ସାମୁକ୍କଂସିକଭାୱେନ ଅପ୍ପୱେଦିତତ୍ତା। ନ ହି ତେ ସଚ୍ଚାନି ୱିୟ ସାମୁକ୍କଂସିକା। ୟଦତ୍ଥନ୍ତି ୟେସଂ ଅତ୍ଥାୟ, ଅଭେଦେପି ଭେଦୱଚନମେତଂ, ୟସ୍ସ ୱା ୱିସେସନଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ। ତେତି ଅରିୟଫଲଧମ୍ମେ। ''ତ''ନ୍ତିପି ଅଧୁନା ପାଠୋ। ତେ ହି ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା, ''ଅତ୍ଥି ଖୋ ମହାଲି ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା...ପେ... ୟେସଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାହେତୁ ଭିକ୍ଖୂ ମୟି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରନ୍ତୀ''ତି ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଧମ୍ମା ଚ ଇଧ ୱୁତ୍ତା।

ଚତୁଅରିୟଫଲୱଣ୍ଣନା

୩୭୩।ସଂୟୋଜନ୍ତୀତି ବନ୍ଧେନ୍ତି। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଭୟେ ସଂୟୋଜନତୋ ତତ୍ଥ ସତ୍ତେ ସଂୟୋଜେନ୍ତି ନାମ, ତସ୍ମା। କତ୍ଥଚି ''ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମୟେ ରଥେ''ତି ପାଠୋ, ନ ପୋରାଣୋ ତଥା ଆଚରିୟେନ ଅୱଣ୍ଣିତତ୍ତା। ମଗ୍ଗସୋତଂ ଆପନ୍ନୋ, ନ ପସାଦାଦିସୋତଂ। ''ସୋତୋତି ଭିକ୍ଖୱେ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଆପନ୍ନୋତି ଚ ଆଦିତୋ ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଆ-ଉପସଗ୍ଗସ୍ସ ଆଦିକମ୍ମନି ପୱତ୍ତନତୋ, ଇଦଂ ପନ ଫଲଟ୍ଠୱସେନ ୱଦତି। ଅତୀତକାଲୱଚନଞ୍ହେତଂ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ମଗ୍ଗସୋତଂ ଆପଜ୍ଜତି ନାମ। ତେନେୱାହ ଦକ୍ଖିଣୱିଭଙ୍ଗେ ''ସୋତାପନ୍ନେ ଦାନଂ ଦେତି, ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନେ ଦାନଂ ଦେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ଅପତନଧମ୍ମୋତି ଅନୁପପଜ୍ଜନସଭାୱୋ। ଧମ୍ମନିୟାମେନାତି ଉପରିମଗ୍ଗଧମ୍ମନିୟାମେନ। ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ସତ୍ତମଭୱତୋ ଉପରି ଅନୁପପଜ୍ଜନଧମ୍ମତାୟ ୱା ନିୟତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନୟୋ। ପରଂ ଅୟନଂ ପରାଗତି ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନେନାତି ପୁନ ତତିୟସମାସୱଚନଂ, ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ।

ତନୁତ୍ତଂ ନାମ ପୱତ୍ତିୟା ମନ୍ଦତା, ୱିରଳଅତା ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତନୁତ୍ତା''ତିଆଦି। କରହଚୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ପରିୟାୟୱଚନଂ ୱା। ''ଓରେନ ଚେ ମାସୋ ସେସୋ ଗିମ୍ହାନନ୍ତି ୱସ୍ସିକସାଟିକଚୀୱରଂ ପରିୟେସେୟ୍ୟା''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୬୨୭) ୱିୟ ଓର-ସଦ୍ଦୋ ନ ଅତିରେକତ୍ଥୋତି ଆହ ''ହେଟ୍ଠାଭାଗିୟାନ''ନ୍ତି, ହେଟ୍ଠାଭାଗସ୍ସ କାମଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ହିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମିୟ''ନ୍ତି ତେସଂ ଉପପତ୍ତିଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ। ଓପପାତିକୋତି ଉପପାତିକୋ ଉପପାତନେ ସାଧୁକାରୀ। ତେନାହ ''ସେସୟୋନିପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତ''ନ୍ତି ପରିନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋତି ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାନସଭାୱୋ। ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱିମୁତ୍ତି, ଚିତ୍ତମେୱ ୱିମୁତ୍ତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି''ନ୍ତିଆଦି। ଚିତ୍ତସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସମାଧି ଗହିତୋ ''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାୟ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ, ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱୟ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୧।୧।୯) ୱିୟ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତେନାହ ''ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞାୱ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀ''ତି। ସାମନ୍ତି ଅତ୍ତନାୱ, ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଭିଜାନିତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ତ୍ୱାଦିପଚ୍ଚୟକାରିୟସ୍ସ ୟ-କାରସ୍ସ ଲୋପୋ ଦସ୍ସିତୋ। ''ଅଭିଞ୍ଞାୟା''ତି ଇମିନା ପନ ନା-ୱଚନକାରିୟସ୍ସାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଚ୍ଛୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତ୍ଥେ ନେପାତିକଂ। ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ନାମ ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କାଦିକେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସରୂପତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ।

ଅରିୟଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୭୪-୫।ଉପ୍ପତିଟ୍ଠାତି ଆକାସମଗ୍ଗେନ ଡେତ୍ୱା। ପଟିପଜ୍ଜତି ଅରିୟାସାୱକୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଅରିୟଫଲଞ୍ଚ ଏତାୟାତି ପଟିପଦା, ସା ଚ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଏୱାତି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାନାମେନ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ। ଆତତୱିତତାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ। ଦିସାୱିଦିସାନିୱିଟ୍ଠପଦେସେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ ମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ନାମ ମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ "ଅଟ୍ଠଙ୍ଗମତ୍ତୋୟେୱା"ତିଆଦିନା। ନ ହି ଅୱୟୱୱିନିମୁତ୍ତୋ ସମୁଦାୟୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୀତି। ତସ୍ମା "ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସଂ ଅକତ୍ୱା 'ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି, ତାନି ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ'ତି ସମାସଗବ୍ଭତଦ୍ଧିତୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି କାତବ୍ବା"ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୭୪, ୩୭୫) ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଚେତ୍ଥ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସେ ହି କତେ ନ ସକ୍କା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକାନଂ ଭେଦୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିପରିୟାୟଂ କତ୍ୱାପି ନିୟମେତୁଂ ବ୍ବାସେ ଉଭୟପଦତ୍ଥପରଭାୱେନ ସହେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟାପରିଚ୍ଛେଦେନ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ। ସମାସଗବ୍ଭେ ପନ ତଦ୍ଧିତେ କତେ ସକ୍କା ଏୱ ତେସଂ ଭେଦୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିପରିୟାୟଂ କତ୍ୱା ନିୟମେତୁଂ ସମାସେ ଉତ୍ତରପଦତ୍ଥପରଭାୱେନ ୱିନାୱ ସଙ୍ଖ୍ୟାପରିଚ୍ଛେଦେନ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ। ଏକତ୍ଥିଭାୱଲକ୍ଖଣୋ ହି ସମାସୋତି। ଧମ୍ମଦାୟାଦସୁତ୍ତନ୍ତଟୀକାୟଂ ପନ ଆଚରିୟେନେୱ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ "ୟସ୍ମା ମଗ୍ଗଙ୍ଗସମୁଦାୟେ ମଗ୍ଗୱୋହାରୋ ହୋତି, ସମୁଦାୟୋ ଚ ସମୁଦାୟୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଅୱୟୱଭୂତାନି ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ"ତି। ପଠମନୟେ ଚେତ୍ଥ ଅଙ୍ଗିନା ଅଙ୍ଗସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିୟନୟେ ପନ ଅଙ୍ଗେନ ଅଙ୍ଗିନୋତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଇଦାନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗେ ଲକ୍ଖଣତୋ, କିଚ୍ଚଖଣାରମ୍ମଣଭେଦକମତୋ ଚ ୱିନିଚ୍ଛୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତତ୍ଥା"ତିଆଦିମାହ। ସମ୍ମାଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣାତି ଅୱିପରୀତଂ ୟାଥାୱତୋ ଚତୁନ୍ନମରିୟସଚ୍ଚାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ ଦସ୍ସନସଭାୱା। ସମ୍ମା ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱିପରୀତମଭିନିରୋପନସଭାୱୋ। ସମ୍ମା ପରିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣାତି ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ଜନେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ତବ୍ବିପକ୍ଖତୋ ୱିରତିସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚା ଭେଦକରମିଚ୍ଛାୱାଚପ୍ପହାନେନ ଜନେ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନକିଚ୍ଚୱତୀ ହୋତି, ଏୱଂ ଅୱିପରୀତଂ ପରିଗ୍ଗହଣସଭାୱା। ସମ୍ମା ସମୁଟ୍ଠାପନଲକ୍ଖଣୋତି ୟଥା ଚୀୱରକମ୍ମାଦିକୋ କମ୍ମନ୍ତୋ ଏକଂ କାତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତଂତଂକିରିୟାନିପ୍ଫାଦକୋ ୱା ଚେତନାସଙ୍ଖାତୋ କମ୍ମନ୍ତୋ ହତ୍ଥପାଦଚଲନାଦିକଂ କିରିୟଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଏୱଂ ସାୱଜ୍ଜକତ୍ତବ୍ବକିରିୟାସମୁଟ୍ଠାପକମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ନିରୱଜ୍ଜସମୁଟ୍ଠାପନକିଚ୍ଚୱା ହୋତି, ସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ଚ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ଏୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଅୱିପରୀତଂ ସମୁଟ୍ଠାପନସଭାୱୋ। ସମ୍ମା ୱୋଦାପନଲକ୍ଖଣୋତି କାୟୱାଚାନଂ, ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ଚ ସଂକିଲେସଭୂତମିଚ୍ଛାଜୀୱପ୍ପହାନେନ ଅୱିପରୀତଂ ୱୋଦାପନସଭାୱୋ। ସମ୍ମା ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋତି ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପତିତୁମଦତ୍ୱା ଅୱିପରୀତଂ ପଗ୍ଗହଣସଭାୱୋ। ସମ୍ମା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣାତି ତାଦିଭାୱଲକ୍ଖଣେନ ଅୱିପରୀତଂ ତତ୍ଥ ଉପଟ୍ଠାନସଭାୱୋ। ସମ୍ମା ସମାଧାନଲକ୍ଖଣୋତି ୱିକ୍ଖେପୱିଦ୍ଧଂସନେନ ଅୱିପରୀତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଦହନସଭାୱୋ।

ସହଜେକଟ୍ଠତାୟ ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠା ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତୋ ଅଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସା ନାମ। ପସ୍ସତୀତି ପକାସେତି କିଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ତେନାହ "ତପ୍ପଟି...ପେ... ଅସମ୍ମୋହତୋ"ତି। ଇଦଞ୍ଚି ତସ୍ସା ପସ୍ସନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତେନେୱ ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ଅଙ୍ଗେନ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ପୱତ୍ତତି। ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ କିଚ୍ଚାନି ସବ୍ବେସମେୱ ସାଧାରଣାନୀତି ଆହ "ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୟୋପୀ"ତିଆଦି। "ତଥେୱା"ତି ଇମିନା "ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସେହି ସଦ୍ଧି"ନ୍ତି ଇଦମନୁକଡ୍ଢତି।

ପୁବ୍ବଭାଗେତି ଉପଚାରକ୍ଖଣେ। ଉପଚାରଭାୱନାୱସେନ ଅନେକୱାରଂ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା ନାନକ୍ଖଣା। ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣୱିସୟତ୍ତା ନାନାରମ୍ମଣା। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା ଏକକ୍ଖଣା। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା ଏକାରମ୍ମଣା। କିଚ୍ଚତୋତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଦୁକ୍ଖାଦିଞ୍ଞାଣେହି କତ୍ତବ୍ବେନ ଇଧ ସାତିସୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ କିଚ୍ଚେନ, ଇମସ୍ସେୱ ୱା ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିପ୍ପକାସନକିଚ୍ଚେନ। ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ।ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି କାମସଙ୍କପ୍ପାଦିପ୍ପହାନନିବ୍ବତ୍ତିତୋ। ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ "ୱିରତିଚେତନା, ସବ୍ବେ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନୀ"ତି (ୱିଭ। ୭୦୪) ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପନ ପଧାନାନଂ ୱିରତିଚେତନାନଂ ୱସେନ "ୱିରତିୟୋପି ହୋନ୍ତି ଚେତନାୟୋପୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ମୁସାୱାଦାଦୀହି ୱିରମଣକାଲେ ୱା ୱିରତିୟୋ, ସୁଭାସିତାଦିୱାଚାଭାସନାଦିକାଲେ ଚେତନାୟୋ ହୋନ୍ତୀତି ୟୋଜେତବ୍ବା। ଚେତନାନଂ ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା "ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ୱିରତିୟୋୱା"ତି ଆହ। ଏକସ୍ସେୱ ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିଞ୍ଞାଣତା ୱିୟ, ଏକାୟେୱ ୱିରତିୟା ମୁସାୱାଦାଦିୱିରତିଭାୱୋ ୱିୟ ଚ ଏକାୟ ଏୱ ଚେତନାୟ ସମ୍ମାୱାଚାଦିକିଚ୍ଚତ୍ତୟସାଧନାସଭାୱେନ ସମ୍ମାୱାଚାଦିଭାୱାସିଦ୍ଧିତୋ, ତଂସିଦ୍ଧିୟଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗତ୍ତୟତ୍ତାସିଦ୍ଧିତୋ ଚ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତିପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମିନା ଚେତାସଂ ଦୁୱିଧତଂ, ଅଭେଦତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ସମ୍ମପ୍ପଧାନସତିପଟ୍ଠାନୱସେନାତି ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନଚତୁସତିପଟ୍ଠାନଭାୱୱସେନ।

ୟଦିପି ସମାଧିଉପକାରକାନଂ ଅଭିନିରୋପନା ନୁମଜ୍ଜନସମ୍ପିୟାୟନୁ ପବ୍ରୂହନସନ୍ତାନଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖୋପେକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ଚତୂହି ଝାନେହି

ସମ୍ମାସମାଧି ୱିଭତ୍ତୋ, ତଥାପି ୱାଯାମୋ ୱିଯ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିଚତୁୱାଯାମକିଚ୍ଚଂ, ସତି ୱିଯ ଚ ଅସୁଭାସୁଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତଭୂତେସୁ କାଯାଦୀସୁ ସୁଭାଦିସଞ୍ଞାପହାନଚତୁସତିକିଚ୍ଚଂ ଏକୋୱ ସମାଧି ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେତି। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବଭାଗେପି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ। ତଥା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମାଧି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ। ତଥା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ତତିଯଜ୍ଝାନସମାଧି ତତିଯଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ। ତଥା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ। ତଥା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପୀତି ଆହ ''ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ସମ୍ମାସମାଧିଯେୱା''ତି।

ତସ୍ମାତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସତ୍ଥତ୍ତା କିଲେସଚୋରେ ଘାତେନ୍ତୋତି ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଇମିନା ଯୋଗିନା କଦାଚିପି ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତପୁବ୍ବୋ କିଲେସଗଣୋ , ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାଟକୋ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ହୋତି ବହୂପକାରା, ତସ୍ମା। ତଦେୱ ବହୂପକାରତଂ କାରଣଭାୱେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋଗିନୋ ବହୂପକାରତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା। ''ବହୂପକାରୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ବହୂପକାରତଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଅଯଂ ତମ୍ବକଂସାଦିମଯତ୍ତା କୂଟୋ। ତଂପରିହରଣତୋ ମହାସାରତାଯ ଛେକୋ। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ହେରଞ୍ଞିକସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା କହାପଣୱିଭାଗଜାନନେ କିରିଯାସାଧକତମଭାୱେନ କରଣନ୍ତରଂ ବହୁକାରଂ ଯଦିଦଂ ହତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ଯୋଗିନୋ ପଞ୍ଞାଯ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଧମ୍ମୱିଭାଗଜାନନେ ପୁବ୍ବଚାରୀଭାୱେନ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ବହୁକାରଂ ଯଦିଦଂ ୱିତକ୍କୋ ୱିତକ୍କେତ୍ୱାୱ ପଞ୍ଞାଯ ତଦୱବୋଧତୋ। ତସ୍ମା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ବହୁକାରୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦୁତିଯୌପମାଯଂ ଏୱନ୍ତି ଯଥା ତଚ୍ଛକୋ ପରେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରଂ ୱାସିଯା ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ଗେହାଦିକରଣକମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଯୋଗୀ ୱିତକ୍କେନ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିକମ୍ମେ ଉପନେତୀତି ଯୋଜନା। ୱଚୀଭେଦସ୍ସ ଉପକାରକୋ ୱିତକ୍କୋ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜୱଚୀଭେଦେ ନିୱତ୍ତନପୱତ୍ତନକରାଯ ସମ୍ମାୱାଚାଯପି ଉପକାରକୋୱାତି ଆହ ''ସ୍ୱାଯ''ନ୍ତିଆଦି। ''ଯଥାହା''ତିଆଦିନା ଧମ୍ମଦିନ୍ନାଯ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ୱିସାଖସ୍ସ ନାମ ଗହପତିନୋ ୱୁତ୍ତଂ ଚୂଳୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତପଦଂ (ମ। ନି। ୧।୪୬୪) ସାଧକଭାୱେନ ଦସ୍ସେତି। ଭିନ୍ଦତୀତି ନିଚ୍ଛାରେତି।

ୱଚୀଭେଦନିଯାମିକା ୱାଚା କାଯିକକିରିଯାନିଯାମକସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତସ୍ସ ଉପକାରିକାତି ତଦତ୍ଥଂ ଲୋକତୋ ପାକଟଂ କାତୁଂ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଭଯଂ ସୁଚରିତନ୍ତି କାଯସୁଚରିତଂ, ୱଚୀସୁଚରିତଞ୍ଚ। ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଂ ନାମ ଚତୁବ୍ବିଧୱଚୀସୁଚରିତତିୱିଧକାଯସୁଚରିତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମାଆଜୀୱଂ ଅଟ୍ଠମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକସୀଲଂ। ଯଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି। ତଦୁଭଯାନନ୍ତରନ୍ତି ଦୁଚ୍ଚରିତଦ୍ୱଯପ୍ପହାଯକସ୍ସ ସୁଚରିତଦ୍ୱଯପାରିପୂରିହେତୁଭୂତସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ। ସୁତ୍ତପମତ୍ତେନାତି ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କଂ ସୁତ୍ତେନ, ପମତ୍ତେନ ଚ। ଇଦଂ ୱୀରିଯନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଂ। କାଯାଦୀସୂତି କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତାଦଯୋ ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରକା। ତବ୍ବିଧୁରା ଧମ୍ମା ଅନୁପକାରକା। ଗତିଯୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଯୋ, କିଚ୍ଚାଦିସଭାୱେ ୱା। ସମନ୍ନେସିତ୍ୱାତି ଉପଧାରେତ୍ୱା, ହେତୁମ୍ହି ଚାଯଂ ତ୍ୱାପଚ୍ଚଯୋ।

ଦ୍ୱେପବ୍ବଜିତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୭୬-୭। କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ଅନୁସନ୍ଧିକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ''ଅଯଂ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ତେନ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିୱସେନାଯଂ ଉପରି ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାତି ତଥାଲଦ୍ଧିକତ୍ତା। ଅସ୍ସାତି ଲିଚ୍ଛୱିରଞ୍ଞୋ। ଦେସନାଯନ୍ତି ସଣ୍ହସୁଖୁମାଯ ସୁଞ୍ଞତପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତାଯ ଯଥାଦେସିତଦେସନାଯ। ନାଧିମୁଚ୍ଚତୀତି ନ ସଦ୍ଦହତି ନ ପସୀଦତି। ତନ୍ତିଧମ୍ମଂ ନାମ କଥେନ୍ତୋତି ଯେସଂ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ କଥୀଯତି, ତେସ୍ୱ ତେସଂ ଅସତିପି ମଗ୍ଗପଟିୱେଧେ କେୱଲଂ ସାସନେ ପୱେଣୀଭୂତଂ, ପରିଯତ୍ତିଭୂତଂ ୱା ତନ୍ତିଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତୋ, ତେନ ତଦା ତେସଂ ମଗ୍ଗପଟିୱେଧାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱରୂପସ୍ସାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅୱିପରୀତଦେସନତାଯ ଏୱଂପାକଟଧମ୍ମକାଯସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ। ଅସ୍ସାତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମଧିଗମେନ ସମାହିତଚିତ୍ତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଏତଂ ''ତଂ ଜୀୱ''ନ୍ତିଆଦିନା ଉଚ୍ଛେଦାଦିଗହଣଂ ଅପି ନୁ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି, ଲଦ୍ଧିଯା ପନ ଝାନାଧିଗମମତ୍ତେନ ନ ତାୱ ୱିୱେଚିତତ୍ତା ''ଯୁତ୍ତମସ୍ସେତ''ନ୍ତି ତେହି ୱୁତ୍ତେ ଝାନଲାଭିନୋପେତଂ ଗହଣଂ ଅଯୁତ୍ତମେୱାତି ତଂ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦଂ, ସସ୍ସତୱାଦଂ ୱା ''ଅହଂ ଖୋ…ପେ… ନ ୱଦାମୀ''ତିଆଦିନା ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ସାଧିପ୍ପାଯତ୍ଥୋ। ଏତନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିକଂ। ଏୱନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ। ଅଥ ଚ ପନାତି ଏୱଂ ଜାନନତୋ, ପସ୍ସନତୋ ଚ। କାମଂ ୱିପସ୍ସକାଦିଦସ୍ସନମ୍ପି ପାଠଇଯଂ କତଂ, ଅରହତ୍ତକୂଟେନ ପନ ଦେସନା ନିଟ୍ଠପିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉତ୍ତରି ଖୀଣାସୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ଦ୍ୱେ ପବ୍ବଜିତା ୱିପସ୍ସକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ''ନ କଲ୍ଲଂ ତସ୍ସେତଂ ୱଚନାଯା''ତି ଅୱୋଚୁଂ।

ଇମସ୍ସାତି ଖୀଣାସଵସ୍ସ। କିଞ୍ଚାପି ‘‘ଅତ୍ତମନା ଅହେସୁ’’ନ୍ତି ପାଳିଯଂ ନ ଵୁତ୍ତଂ, ‘‘ନ କଲ୍ଲ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାଵଚନେନେଵ ତେସଂ ଅତ୍ତମନତା ଵେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ତେ ମମା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଖୀଣାସଵୋ ଵିଗତସମ୍ମୋହୋ ତିଣ୍ଣଵିଚିକିଚ୍ଛୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତଥା ଵୁତ୍ତମଯୁତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନନିଚ୍ଛଯତାଯ ତଂ ମମ ଵଚନଂ ସୁତ୍ଵା ଅତ୍ତମନା ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋପି ଖୋ ଲିଚ୍ଛଵି ରାଜା ତେ ଵିଯ ତଥାସଞ୍ଜାତନିଚ୍ଛଯତ୍ତା ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ତେନାହ ‘‘ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ସୋପି ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସୀ’’ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅଵିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଵ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲଵିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାଯ ସୁଵିମଲଵିପୁଲପଞ୍ଞାଵେଯ୍ଯତ୍ତିଯଜନନାଯ ସାଧୁଵିଲାସିନିଯା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିଯା ମହାଲିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ମହାଲିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ଜାଲିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଦ୍ୱେପଙ୍କଜିତଓତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୭୮। ଏୱଂ ମହାଲିସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି ଜାଲିୟସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ମହାଲିସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଜାଲିୟସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… କୋସମ୍ବିୟନ୍ତି ଜାଲିୟସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ''ଘୋସିତେନା''ତିଆଦିନା ମଜ୍ଝେଲୋପସମାସଂ ଦସ୍ସେତି, ଘୋସିତସ୍ସ ଆରାମୋତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏୱମ୍ପି ହି ''ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୩୪) ୱିୟ ଦାୟକକିତ୍ତନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ପନ କିତ୍ତେନ୍ତୋ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞେପି ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନେ ନିୟୋଜେତୀତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୋୟଂ ଘୋସିତସେଟ୍ଠି ନାମ, କଥଞ୍ଚାନେନ ଆରାମୋ କାରିତୋ, କଥଂ ପନ ତତ୍ଥ ଭଗୱା ୱିହାସୀତି ପୁଚ୍ଛାୟ ସଙ୍କଂ ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସଙ୍ଖେପତୋୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପୁବ୍ବେ କିରା''ତିଆଦିମାହ। ଅଲ୍ଲକପ୍ପରଟ୍ଠନ୍ତି ବହୂସୁ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଦିସ୍ସତି, କତ୍ଥଚି ପନ ''ଅଦ୍ଦିଲରଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଚ ''ଦମିଳରଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଚ ଲିଖିତଂ। ତତୋତି ଅଲ୍ଲକପ୍ପରଟ୍ଠତୋ। ''ପୁତ୍ତଂ…ପେ… ଅଗମାସୀ''ତି ଇଦମ୍ପି ''ତସ୍ସେତଂ କମ୍ମ''ନ୍ତି ଞାପେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦାତି ତେସଂ ଗାମଂ ପୱିଟ୍ଠଦିୱସେ। ବଲୱପାୟାସନ୍ତି ଗରୁତରଂ ବହୁପାୟାସଂ। ଜୀରାପେତୁନ୍ତି ସମୱେପାକିନିୟା ଗହଣିୟା ପଚ୍ଚାପେତୁଂ। ଅସନ୍ନିହିତେତି ଗେହତୋ ବହି ଅଞ୍ଞଂ ଗତେ। ଭୁସ୍ସତୀତି ନଦତି, ''ଭୁଭୂ''ଇତି ସୁନଖସଦ୍ଦଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମ୍ପିସ୍ସ ଏକଂ କମ୍ମଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ପନ ଚୀୱରକମ୍ମତ୍ଥାୟ ଅଞ୍ଞଂ ଠାନଂ ଗତେ ସୁନଖସ୍ସ ହଦୟଂ ଫାଲିତଂ। ତିରଚ୍ଛାନା ନାମେତେ ଉଜୁଜାତିକା ହୋନ୍ତି ଅକୁଟିଲା, ମନୁସ୍ସା ପନ ଅଞ୍ଞଂ ହଦୟେନ ଚିନ୍ତେତି, ଅଞ୍ଞଂ ମୁଖେନ କଥେନ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ଗହନଞ୍ହେତଂ ଭନ୍ତେ ଯଦିଦଂ ମନୁସ୍ସା, ଉତ୍ତାନକଞ୍ହେତଂ ଭନ୍ତେ ଯଦିଦଂ ପସୱୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୩)।

ଇତି ସୋ ତାୟ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ସିନେହୱସେନ ଉଜୁଦିଟ୍ଠିତାୟ ଅକୁଟିଲତାୟ କାଲଙ୍କତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ସୋ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତି। ତସ୍ସ ପନ କଣ୍ଠମୂଲେ କଥେନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ ସୋଳସୟୋଜନଟ୍ଠାନଂ ଫରତି, ପକତିକଥାସଦ୍ଦୋ ପନ ସକଲଂ ଦସୟୋଜନସହସ୍ସଂ ଦେୱନଗରଂ, ଏୱଂ ସରଘୋସସମ୍ପତ୍ତିୟା ''ଘୋସକଦେୱପୁତ୍ତୋ'' ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅହୋସି। ଅୟମସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ସିନେହେନ ଭୁକ୍କରଣସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ। ଚୱିତ୍ୱାତି ଆହାରକ୍ଖୟେନ ଚୱିତ୍ୱା। ଦେୱଲୋକତୋ ହି ଦେୱପୁତ୍ତା ଆୟୁକ୍ଖୟେନ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖୟେନ, ଆହାରକ୍ଖୟେନ, କୋପେନାତି ଚତୂହି କାରଣେହି ଚୱନ୍ତି। ଇମସ୍ସ ପନ କାମଗୁଣେ ପରିଭୁଞ୍ଜତୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିସ୍ସ ଆହାରକ୍ଖୟେନ ଚୱନଂ ହୋତି। ସୋ କୋସମ୍ବିୟଂ ନଗରସୋଭିନିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ନଗରସୋଭିନିୟୋ କିର ଧୀତରଂ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତି, ନ ପୁତ୍ତଂ। ଧୀତରୋ ହି ତାସଂ ପୱେଣିଂ ଘଟୟନ୍ତି, ତସ୍ମା ସାପି ତଂ ସଙ୍କାରକୂଟେ ଛଡ୍ଡାପେତି। ଅୟମସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ପୁତ୍ତଛଡ୍ଡନକମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ। ପାପକମ୍ମଞ୍ହି ନାମେତଂ ''ଅପ୍ପକ''ନ୍ତି ନାୱମଞ୍ଞିତବ୍ବଂ। ତମେକୋ ମନୁସ୍ସୋ କାକସୁନଖପରିୱାରିତଂ ଦିସ୍ୱା ''ପୁତ୍ତୋ ମେ ଲଦ୍ଧୋ''ତି ଗେହଂ ନେସି, ତସ୍ସ ପନ ହତ୍ଥତୋ କୋସମ୍ବକସେଟ୍ଠି କହାପଣସହସ୍ସଂ ଦତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହେସି, ତମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ''କୋସମ୍ବିୟଂ ଏକସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ଘରେ ନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଘାତାପନତ୍ଥଂ ଉପକ୍କମକରଣମ୍ପି ପୁତ୍ତଛଡ୍ଡନକମ୍ମସ୍ସେୱ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ। ସେଟ୍ଠିଧୀତାୟାତି ଜନପଦସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତାୟ। ୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟେନାତି ପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟେନ। ସା ହି ତସ୍ସ ପିତରା ପେସିତଂ ମାରାପନପଣ୍ଣଂ ଫାଲେତ୍ୱା ୱିୱାହପଣ୍ଣଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଜୀୱିତଲାଭଂ କରୋତି। ତାୟେୱ ସରସମ୍ପତ୍ତିୟା ଘୋସିତସେଟ୍ଠି ନାମ ଜାତୋ।

ସରୀରସନ୍ତପ୍ପନତ୍ଥନ୍ତି ହିମୱନ୍ତେୱ ମୂଲଫଲାହାରତାୟ କିଲନ୍ତସରୀରସ୍ସ ଲୋଣମ୍ବିଲସେୱନେନ ପୀନନତ୍ଥଂ। ତସିତାତି ପିପାସିତା। କିଲନ୍ତାତି ପରିସ୍ସନ୍ତକାୟା। ୱଟରୁକ୍ଖନ୍ତି ମହାନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖଂ। ତେ କିର ତଂ ପତ୍ୱା ତସ୍ସ ମୂଲେ ନିସୀଦିଂସୁ। ଅଥ ଜେଟ୍ଠକତାପସୋ ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖସ୍ସ ସୋଭାସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ''ମହାନୁଭାୱୋ ମଞ୍ଞେ ଏତ୍ଥ ଅଧିୱୁତ୍ଥା ଦେୱତା। ସାଧୁ ୱତାୟଂ ଦେୱତା ଇସିଗଣସ୍ସ ପାନୀୟାଦିଦାନେନ ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେୟ୍ୟା''ତି ଚିନ୍ତେସି। ଦେୱତାପି ତଥା ଚିନ୍ତିତଂ ଉତ୍ୱା ଇସିଗଣସ୍ସ ପାନୀୟନ୍ହାନକଭୋଜନାନି ଅଦାସି। ତେନାହ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି। ଜେଟ୍ଠକତାପସସ୍ସ ପନ ତଥା ଚିନ୍ତନଂ ଅୱିସେସତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଆରୋପେତ୍ୱା ''ସଙ୍ଗହଂ ପଚ୍ଚାସିସନ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣମତ୍ତେନ ତସ୍ସା ଯଥିଚ୍ଛିତନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଦେୱତା ଆହାତି ସା ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ପରିତ୍ତକତ୍ତା ଲଜ୍ଜାୟ କଥେତୁଂ ଅୱିସହନ୍ତୀପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିପ୍ପୀଳିୟମାନା ଏୱମାହ। ସୋତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ଗହପତି। ଭତକାନନ୍ତି ଭତିୟା ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଦାସପେସକମ୍ମକରାନଂ। ପକତିଭତ୍ତୱେତନମେୱାତି ପକତିୟା ଦାତବ୍ବଭତ୍ତୱେତନମେୱ। ତଦା ଉପୋସଥିକତ୍ତା କମ୍ମଂ ଅକରୋନ୍ତାନମ୍ପି କମ୍ମକରଣଦିୱସେ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତୱେତନମେୱ, ନ ତତୋ ଊନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାୟଂ ଖୁଦ୍ଦକଭାଣକାନଂ ମତେନ ''ସାୟମାସତ୍ଥାୟ ଆଗତୋ''ତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨।ସାମାୱତୀୱତ୍ଥୁ) ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ଦୀଘଭାଣକାନଂ ମତେନ ''ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ପାତରାସତ୍ଥାୟ ଆଗତୋ''ତି। କଞ୍ଚୀତି କଞ୍ଚିପି ଭତକଂ, କିଞ୍ଚିପି

ଭତକକମ୍ମନ୍ତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମଜ୍ଝନ୍ହିକକାଲତ୍ତା ‘‘ଉପଡ୍ଢଦିୱସୋ ଗତୋ’’ତି ଆହ, ତେନ ଉପଡ୍ଢଦିୱସମେୱ ସମାଦିନ୍ନତ୍ତା ‘‘ଉପଡ୍ଢପୋସଥୋ’’ତି ତଂ ୱୋହରନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨ ସାମାୱତୀୱତ୍ଥୁ) ରତ୍ତିଭାଗେନ ଉପଡ୍ଢପୋସଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇଧ ପନ ମଜ୍ଝନ୍ହିକତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦିୱସଭାଗେନେୱ, ତଦୱସେସଦିୱସରତ୍ତିଭାଗେନ ୱା। ଅସମେପି ହି ଭାଗେ ଉପଡ୍ଢସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି। ତଦହେୱାତି ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନକାଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଘୋସୋପି ଖୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲୋକସ୍ମିଂ ଯଦିଦଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ସଞ୍ଜାତପୀତିପାମୋଜ୍ଜୋ। ତଦହେୱାତି କୋସମ୍ବିଂ ପତ୍ତଦିୱସତୋ ଦୁତିୟଦିୱସେୟେୱ। ତୁରିତାଦ୍ଧାତି ତୁରିତା ଅଦ୍ଧ, ସୀଘୟାୟିନୋ ଭୱଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ପବ୍ବଜିତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତନ୍ତି ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାସମଲଙ୍କତଂ ଅରହନ୍ତଭାୱଂ। ତେପି ସେଟ୍ଠିନୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାୟ ଅଡ୍ଢମାସମତ୍ତଂ ଦାନାନି ଦତ୍ୱା ପଚ୍ଚାଗମ୍ମ ତୟୋ ୱିହାରେ କାରେସୁଂ। ଭଗୱା ପନ ଦେୱସିକଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ୱସତି। ଯସ୍ସ ଚ ୱିହାରେ ୱୁତ୍ଥୋ, ତସ୍ସେୱ ଘରେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରତି, ତଦା ପନ ଘୋସିତସ୍ସ ୱିହାରେ ୱିହରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୋସମ୍ବିୟଂ ୱିହରତି ଘୋସିତାରାମେ’’ତି।

ବାହିରସମୟମତ୍ତେନ ଉପଜ୍ଝାୟୋ, ନ ସାସନେ ୱିୟ ଉପଜ୍ଝାୟଲକ୍ଖଣେନ। ଉପେଚ୍ଚ ପରସ୍ସ ୱାଚାୟ ଆରମ୍ଭନଂ ବାଧନଂ ଉପାରମ୍ଭୋ, ଦୋସଦସ୍ସନୱସେନ ଘଟ୍ଟନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱାଦଂ ଆରୋପେତୁକାମା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ୱଦନ୍ତି ନିନ୍ଦାୱସେନ କଥେନ୍ତି ଏତେନାତି ହି ୱାଦୋ, ଦୋସୋ, ତମାରୋପେତୁକାମା ଉପରି ପତିଟ୍ଠପେତୁକାମା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କଥମାରୋପେତୁକାମାତି ଆହ ‘‘ଇତି କିରା’’ତିଆଦି। ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ଜୀୱସଞ୍ଞିତଂ, ତଦେୱ ସରୀରସଞ୍ଞିତଂ। ଇଦଞ୍ହି ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୱାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ରୂପଞ୍ଚ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱୟଂ ଏକୀଭାୱଂ କତ୍ୱା ସମନୁପସ୍ସନୱସେନ, ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱା ବାହିରକପରିକପ୍ପିତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଧେୱ ସତ୍ତୋ ଭିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଅସ୍ସାତି ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ। ଭିଜ୍ଜତୀତି ନିରୁଦୟୱିନାସୱସେନ ୱିନସ୍ସତି। ତେନ ଜୀୱିତସରୀରାନଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ତାନୁଜାନନତୋ, ସରୀରସ୍ସ ଚ ଭେଦଦସ୍ସନତୋ। ନ ହେତ୍ଥ ଯଥା ଦିଟ୍ଠଭେଦୱତା ସରୀରତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ଅଦିଟ୍ଠୋପି ଜୀୱସ୍ସ ଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଅଦିଟ୍ଠଭେଦୱତା ଜୀୱତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ସରୀରସ୍ସାପି ଅଭେଦୋତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ତସ୍ସ ଭେଦସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧତ୍ତା, ଭୂତୁପାଦାୟରୂପୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସରୀରସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ ‘‘ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଦେୱ ୱତ୍ଥୁ ଜୀୱସଞ୍ଞିତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରସଞ୍ଞିତଂ। ଇଦଞ୍ହି ‘‘ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତୱାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ରୂପଭେଦସ୍ସେୱ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା , ଅତ୍ତନି ଚ ତଦଭାୱତୋ ‘‘ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋ’’ତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଆପନ୍ନୋ ୱାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ ‘‘ସତ୍ତୋ ସସ୍ସତୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

୩୭୯-୩୮୦। ତୟିଦଂ ନେସଂ ୱଞ୍ଝାପୁତ୍ତସ୍ସ ଦୀଘରସ୍ସତାଦିପରିକପ୍ପନସଦିସଂ, ତସ୍ମାୟଂ ପଞ୍ହୋ ଠପନୀୟୋ। ନ ହେସ ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତୋ, ନ ଧମ୍ମନିସ୍ସିତୋ, ନାଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକୋ, ନ ନିବ୍ବିଦାଦିଅତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତତି। ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ତଂ ତତ୍ଥ ରାଜନିମୀଲନଂ କତ୍ୱା ‘‘ତେନ ହାୱୁସୋସୁଣାଥା’’ତିଆଦିନା ସତ୍ଥା ନେସଂ ଉପରି ଧମ୍ମଦେସନମାରଭୀତି ଆହ ‘‘ଅଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟୋ ଦ୍ୱେ ଅନ୍ତା। ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା। ତସ୍ସାୟେୱ ପଟିପଦାୟାତି ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାୟ ଏୱ।

ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତସ୍ସାତି ସଦ୍ଧାୟ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ‘‘ଏୱମହଂ ଇତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରିସ୍ସାମୀ’’ତି ପବ୍ବଜ୍ଜମୁପଗତସ୍ସ, ତଦନୁରୂପଞ୍ଚ ସୀଲଂ ପୂରେତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନେନ ସମାହିତଚିତ୍ତସ୍ସ। ଏତନ୍ତି କିଲେସୱଟ୍ଟପରିୱୁଦ୍ଧିଦୀପନଂ ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସନିସ୍ସିତୱଚନଂ। ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛୋ ନ ହୋତୀତି ଧମ୍ମେସୁ ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛୋ ନ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆସପ୍ପନପରିସପ୍ପନୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତମେୱଂଜାନାମୀତି ଯେନ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଏତଂ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ‘‘ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଜାନାମି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତମେତନ୍ତି ସଞ୍ଞଂ ଠପେସି’’ନ୍ତି। ନୋ ଚ ଏୱଂ ୱଦାମୀତି ଯଥା ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ସନିସ୍ସୟଂ ଅଭେଦତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତା ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର’’ନ୍ତି, ତଦୁଭୟଂ ୱା ଭେଦତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତା ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞ ସରୀର’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ପୱେଦେନ୍ତି, ଏୱମହଂ ନ ୱଦାମି ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଅଥ ଖୋ’’ତିଆଦି। ବାହିରକା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ କସିଣଜ୍ଝାନାନି ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କସିଣପରିକମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସା’’ତି। ଯସ୍ମା ଭାୱନାନୁଭାୱେନ ଝାନାଧିଗମୋ, ଭାୱନା ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦିସଞ୍ଜାନନମୁଖେନ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ସଞ୍ଞାସୀସେନ ନିଦ୍ଦିସୀୟତି, ତସ୍ମା ‘‘ସଞ୍ଞାବଲେନ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଆହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଥୱୀକସିଣମେକୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱାରେ ‘‘ଅଥ ଚ ପନାହଂ ନ ୱଦାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଭଗୱତୋ ୱଚନମୁପଦେସଂ କତ୍ୱା ନ ୱତ୍ତଙ୍କ କିରେତଂ କେୱଲିନା ଉତ୍ତମପୁରିସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ନ କଲ୍ଲଂ ତସ୍ସେତ’’ନ୍ତି ଆହଂସୁ, ନ ସୟଂ ପଟିଭାନେନାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମଞ୍ଞମାନା ୱଦନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ

ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା, ପାକଟତ୍ତା ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାଯ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଜନନାଯ ସାଧୁୱିଲାସିନିଯା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିଯା ଜାଲିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ଜାଲିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଅଚେଲକସ୍ସପୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୮୧। ଏୱଂ ଜାଲିଯସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ଜାଲିଯସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… ଉରୁଞ୍ଞାଯଂ ୱିହରତୀତି ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ଏତଦେୱ ନାମନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ତଂ ନଗରଂ, ତସ୍ସ ରଟ୍ଠସ୍ସପି ଯସ୍ମିଂ ନଗରେ ଭଗୱା ୱିହାସି, ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସପି ''ଉରୁଞ୍ଞା''ତ୍ୱେୱ ନାମଂ, ତସ୍ମା ଉରୁଞ୍ଞାଯନ୍ତି ଉରୁଞ୍ଞାନାମଜନପଦେ ଉରୁଞ୍ଞାନାମନଗରେତି ଆୱୁତ୍ତିଆଦିନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି – ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ନିଯତପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗପୁଥୁୱଚନାୱ ଜନପଦୱାଚୀ ସଦ୍ଦା, କତ୍ଥଚି ଅନିଯତପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗପୁଥୁୱଚନାପି ଯଥା ''ଆଠଅୱିଯଂ ୱିହରତୀ''ତି (ପାଚି। ୮୪, ୮୯) କେଚି ଜନପଦମେୱେତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅପନେତୁଂ ''ଭଗୱା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରମଣୀଯୋତି ମନୋହରଭୂମିଭାଗତାଯ, ଛାଯୂଦକସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଜନୱିୱିତ୍ତତାଯ ଚ ମନୋରମୋ। ମିଗାନଂ ଅଭଯଂ ଦେତି ଏତ୍ଥାତି ମିଗଦାଯୋ। ତେନାହ ''ସୋ''ତିଆଦି। ଚେଲଂ ୱତ୍ଥଂ, ତଂ ନତ୍ଥି ଅସ୍ସାତି ଅଚେଲୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନଗ୍ଗପରିବ୍ବାଜକୋ''ତି। ନାମନ୍ତି ଗୋତ୍ତନାମଂ। ତପନଂ ସନ୍ତପନଂ କାଯସ୍ସ ଖେଦନଂ ତପୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତପସ୍ସୀ। ଯସ୍ମା ତଥାଭୂତୋ ତପଂ ନିସ୍ସିତୋ, ତପୋ ଚ ତଂ ନିସ୍ସିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ତପନିସ୍ସିତକ''ନ୍ତି ଆହ। ମୁତ୍ତାଚାରାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପରତୋ ପାଠଇଯ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୯୭) ମାଗତା ହତ୍ଥାପଲେଖନାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତା। ଲୂଖଂ ଫରୁସଂ ସାଧୁସମ୍ମତାଚାରୱିରହତୋ ଅପସାଦନୀଯଂ ଆଜୀୱତି ୱତ୍ତତୀତି ଲୂଖାଜୀୱୀତି ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକନଯୋ। ଉପୱଣ୍ଣେତୀତି ଉହସନୱସେନ ପରିଭାସତି। ଉପୱଦତୀତି ଅୱଞ୍ଞାପୁବ୍ବକଂ ଅପୱଦତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ହୀଳେତି ୱମ୍ଭେତୀ''ତି। ''ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ହେତୁପରିଯାଯୋତି ଆହ ''କାରଣସ୍ସ ଅନୁକାରଣ''ନ୍ତି। ତଥାୱୁତ୍ତସଦ୍ଦତ୍ଥୋଯେୱେତ୍ଥ କାରଣସଦ୍ଦସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ। ଅତ୍ଥୱସା ପଯୁତ୍ତୋ ହି ସଦ୍ଦପଯୋଗୋ। ସୋଯେୱ ଚ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ପରେହି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅନୁକାରଣଂ ତଦନୁରୂପଂ ତସ୍ସଦିସଂ ୱା ତତୋ ପଚ୍ଛା ୱା ୱୁତ୍ତକାରଣଭାୱତୋ। ପରେହୀତି ଯେସଂ ତୁମ୍ହେହି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେହି ପରେହି। ୱୁତ୍ତକାରଣେନାତି ଯଥା ତେହି ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ଚେ ତୁମ୍ହେହି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ତେହି ୱୁତ୍ତକାରଣେନ ସକାରଣୋ ହୁତ୍ୱା ତୁମ୍ହାକଂ ୱାଦୋ ୱା ତତୋ ପରଂ ତସ୍ସ ଅନୁୱାଦୋ ୱା କୋଚି ଅପ୍ପମତ୍ତକୋପି ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତବ୍ବଂ କାରଣଂ ଠାନଂ ନାଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, କିମେୱଂ ନାଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା। ''ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ତଦେୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତି।

୩୮୨। ଇଦାନି ଯଂ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତା ''ନ ମେତେ ୱୁତ୍ତୱାଦିନୋ''ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଧାହଂ କସ୍ସପା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ''ତିଆଦିମାହ। ଭଗୱା ହି ନିରତ୍ଥକଂ ଅନୁପସମସଂୱତ୍ତନିକଂ କାଯକିଲମଥଂ ''ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ଦୁକ୍ଖୋ ଅନରିଯୋ ଅନତ୍ଥସଂହିତୋ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩)। ଗରହତି, ସାତ୍ଥକଂ ପନ ଉପସମସଂୱତ୍ତନିକଂ କାଯକିଲମଥଂ ''ଆରଞ୍ଞିକୋ ହୋତି, ପଂସୁକୂଲିକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୫।୧୮୧, ୧୮୨; ପରି। ୩୨୫) ୱଣ୍ଣେତି। ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞତାଯାତି ଅପୁଞ୍ଞତାଯ। ଅପ୍ପସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ''ଦ୍ୱତ୍ତିଛଦନସ୍ସ ପରିଯାଯଂ ଅପ୍ପହରିତେ ଠିତେନ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୧୩୫) ୱିଯ ଅଭାୱତ୍ଥୋ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଭାୱତୋ କମ୍ମଫଲଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତେନ ''ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧; ମ। ନି। ୧।୪୪୫; ୨।୯୪, ୨୨୫; ୩।୯୧, ୧୧୬, ୧୩୬; ସଂ। ନି। ୩।୨୧୦; ଅ। ନି। ୩।୧୧୮; ୧୦।୧୭୬; ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୦୭) ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିହେତୁ ତଥା ତଥା ଦୁଚ୍ଚରିତପୂରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ''ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପୂରେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭିଯ୍ଯୋସୋମତ୍ତାଯାତି ମତ୍ତତୋ ଅତିରେକଂ। ''ଭିଯ୍ଯୋସୋ''ତି ହି ଇଦଂ ଭିଯ୍ଯୋସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ନେପାତିକଂ। ଅନେସନୱସେନାତି କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନିଚ୍ଛାଯ ଯଥା ତଥା ତପଂ କତ୍ୱା ଅନେସିତବ୍ବମେସନାୱସେନ ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିହେତୁ ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପୂରେତ୍ୱା।ଇମେ ଦ୍ୱେତି ''ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞୋ, ପୁଞ୍ଞୱା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଦୁଚ୍ଚରିତକାରିନୋ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲେ।

ଦୁତିଯନଯେ ଇମେ ଦ୍ୱେତି ''ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞୋ, ପୁଞ୍ଞୱା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ସୁଚରିତକାରିନୋ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲେ।

ପଠମଦୁତିଯନଯେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତତିଯଚତୁତ୍ଥନଯେସୁପି ଯଥାକ୍କମଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଠମତତିଯନଯେସୁ ଚେତ୍ଥ ଅହେତୁକଅକିରିଯୱାଦିନୋ। ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥନଯେସୁ ପନ କମ୍ମକିରିଯୱାଦିନୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖୱିହାରୀତି ଅପ୍ପକଂ ଦୁକ୍ଖେନ ୱିହାରୀ। ବାହିରକାଚାରଯୁତ୍ତୋତି ସାସନାଚାରତୋ ବାହିରକେନ ତିତ୍ଥିଯାଚାରେନ ଯୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ତାନଂ ସୁଖେତ୍ୱାତି ଅଧମ୍ମିକେନ ଅନେସନାଯ

ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତେନ ସୁଖେନ ଅତ୍ତାନଂ ସୁଖେତ୍ୱା ସୁଖଂ କତ୍ୱା, ‘‘ସୁଖେ ଠପେତ୍ୱା’’ତି ଅଧୁନା ପାଠୋ।

‘‘ନ ଦାନି ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତାନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ମଞ୍ଞନାନଂ ୱସେନ ଦୁଚ୍ଚରିତପୂରଣମାହ। ଲାଭସକ୍କାରଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପୂରେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ‘‘ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଦୋସୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ। ପରିବ୍ବାଜିକାଯାତି ବାହିରପବ୍ବଜ୍ଜମୁପଗତାଯ ତାପସଦାରିକାଯ, ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜିକାଯ ଚ। ‘‘ଅପରୋ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ହି ‘‘ତାପସୋ ୱା ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋ ୱା’’ତି ଅଧିକାରୋ। ଦହରାଯାତି ତରୁଣାଯ। ମୁଦୁକାଯାତି ସୁଖୁମାଲାଯ। ଲୋମସାଯାତି ତନୁତମ୍ବଲୋମତାଯ ଅପ୍ପଲୋମୱତିଯା। ଲୋମଂ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଲୋମସା। ଲିଙ୍ଗତ୍ତଯେପି ହି ସ-ପଚ୍ଚଯେନ ପଦସିଦ୍ଧିମିଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। କାମେସୂତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ। ପାତବ୍ୟତନ୍ତି ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ। ପରିଭୋଗତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ପା-ସଦ୍ଦୋ, ତବ୍ବସଦ୍ଦୋ ଚ ଭାୱସାଧନୋ। ତା-ସଦ୍ଦୋ ପନ ସକତ୍ଥେ ଯଥା ‘‘ଦେୱତା’’ତି, ପାତବ୍ୟତନ୍ତି ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନକତଂ, କତ୍ତୁସାଧନୋ ଚେତ୍ଥ ତବ୍ବସଦ୍ଦୋ ଯଥା ଉପରିପଣ୍ଣାସକେ ପଞ୍ଚତ୍ତଯସୁତ୍ତେ ‘‘ଯେ ହି କେଚି ଭିକ୍ଖୱେ ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତବ୍ବସଙ୍ଖାରମତ୍ତେନ ଏତସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪) ତଥା ହି ତଦଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞାପୱତ୍ତିମତ୍ତେନାତି ଅଯଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ’’ତି, (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୪) ତଟ୍ଟୀକାଯଞ୍ଚ ‘‘ଯଥା ନିଯ୍ୟନ୍ତୀତି ନିଯ୍ୟାନିକାତି ବହୁଲଂ ୱଚନତୋ କତ୍ତୁସାଧନୋ ନିଯ୍ୟାନିକସଦ୍ଦୋ, ଏୱଂ ଇଧ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବ’ନ୍ତି,’’ ତା-ସଦ୍ଦୋ ପନ ଭାୱେ। ଅସ୍ସାଦିଯମାନପକ୍ଖେ ଠିତୋ କିଲେସକାମୋପି ୱତ୍ଥୁକାମପରିଯାପନ୍ନୋଯେୱ, ତସ୍ମା ତେସୁ ଯଥାରୁଚି ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦନ୍ତି ନଯଚତୁକ୍କୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦୱିଭଜନଂ। ‘‘ତିତ୍ଥିଯୱସେନ ଆଗତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ତଥା ୱିଭତ୍ତତ୍ତା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୮୨) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାଯେୱ ପନ ପାଠଇଯମ୍ପି ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସାସନେପୀତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେପି।

କଥଂ ଲଦ୍ଧୂତୀତି ଆହ ‘‘ଏକଚ୍ଚୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ନ ଲଭତି, ତସ୍ମା ଅନେସନଂ କତ୍ୱାତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅରହତ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତନି ଅସନ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ମେ’’ତି ଯଥାରୁତଂ ପଟିଜାନିତ୍ୱା। ସାମନ୍ତଜପ୍ପନପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନଇରିଯାପଥସନ୍ନିସ୍ସିତସଙ୍ଖାତାନି ତୀଣି ୱା କୁହନୱତ୍ଥୂନି ପଟିସେୱିତ୍ୱା।

ତାଦିସୋୱାତି ଧୁତଙ୍ଗ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୨; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୮୪୪ ଆଦଯୋ) ସମାଦାନୱସେନ ଲୂଖାଜୀୱୀ ଏୱ। ଅନେସନୱସେନାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ‘‘ଅରହତ୍ତପଟିଜାନନେନା’’ତିଆଦିପି ହି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଦୁଲ୍ଲଭସୁଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି ଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ଉପପତ୍ତିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସକ୍କୋନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଅନ୍ତସଦ୍ଦୋ ଭାୱଲକ୍ଖଣେ, ଅସକ୍କୁଣମାନେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୮୩।ଅସୁକଟ୍ଠାନତୋତି ଅସୁକଭୱତୋ। ଆଗତାତି ଉପପତ୍ତିୱସେନ ଇଧାଗତା। ଇଦାନି ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତି ଉପପତ୍ତିୱସେନେୱ ଆଯତିଂ ଗମିତବ୍ବଭୱଞ୍ଚ। ତତୋତି ଅତୀତଭୱତୋ। ପୁନ ଉପପତ୍ତିନ୍ତି ଆଯତିଂ ଅନନ୍ତରଭୱେ ପୁନ ଉପପତ୍ତିଂ, ତତୋ ଅନନ୍ତରଭୱେପି ପୁନ ଉପପତ୍ତିନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ। କେନ କାରଣେନ ଗରହିସ୍ସାମୀତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଭୂତମଜାନନ୍ତୋ ଇଚ୍ଛାଦୋସୱସେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗରହେଯ୍ୟ, ନ ତଥା ଚାହଂ, ଅହଂ ପନ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନନ୍ତୋ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କେନ କାରଣେନ ଗରହିସ୍ସାମି, ସବ୍ବସ୍ସପେତସ୍ସ ତପସ୍ସ ଗରହାଯ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଇମମଧିପ୍ପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଗରହିତବ୍ବମେୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଭଣ୍ଡିକନ୍ତି ପୁଟଭଣ୍ଡିକଂ। ଉପମାପକ୍ଖେ ପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ଧୋତଂ, ତଥା ଅଧୋତଞ୍ଚ, ଉପମେଯ୍ୟପକ୍ଖେ ପନ ପସଂସିତବ୍ବଗୁଣତାଯ ଧୋତଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ତଥା ଅଧୋତଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତମତ୍ଥନ୍ତି ଗରହିତବ୍ବସ୍ସ ଚେୱ ଗରହଣଂ, ପସଂସିତବ୍ବସ୍ସ ଚ ପସଂସନଂ।

୩୮୪। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସ, ସମ୍ପରାଯିକସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଗରୁକତ୍ୱା ନ କୋଚି ନ ସାଧୂତି ୱଦତି। ପଞ୍ଚୱିଧଂ ୱେରନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚୱିଧୱେରଂ। ତଞ୍ହି ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ, ସତ୍ତାନଂ ୱେରହେତୁତାଯ ଚ ‘‘ୱେର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋ ଏୱ ଚ ତଂ ନ କୋଚି ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦତି ତଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥାନମସାଧନତୋ, ସତ୍ତାନଂ ସାଧୁଭାୱସ୍ସ ଦୂସନତୋ ଚ। ନ ନିରୁନ୍ଧିତବ୍ବନ୍ତି ରୂପଗ୍ଗହଣେ ନ ନିୱାରେତବ୍ବଂ। ଦସ୍ସନୀଯଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ହି ଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭୋତି ତେସମଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯମେୱ ନଯୋ ସୋତାଦୀସୁପି। ଯଦଗ୍ଗେନ ତେସଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଅସଂୱରୋ ସାଧୁ, ତଦଗ୍ଗେନ ତତ୍ଥ ସଂୱରୋ ନ ସାଧୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପୁନ…ପେ… ଅସଂୱର’’ନ୍ତି।

ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନଯୋ – ଯଂ ତେ ଏକଚ୍ଚଂ ୱଦନ୍ତି ‘‘ସାଧୂ’’ତି ତେ ‘‘ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି ୱୁତ୍ତା ତିତ୍ଥିଯା ଯଂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗାଦିଂ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ମଯଂ ନ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦାମ। ଯଂ ତେ…ପେ… ‘‘ନ ସାଧୂ’’ତି ଯଂ ପନ ତେ ଅନୱଜ୍ଜପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗଂ, ସୁନିୱତ୍ଥସୁପାରୁତାଦିସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ‘‘ନ ସାଧୂ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ମଯଂ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦାମାତି।

ଇତି ଯଂ ପରୱାଦମୂଲକଂ ଚତୁକ୍କଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଦେୱ ପୁନ ସକୱାଦମୂଲକଂ ଚତୁକ୍କଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି

କେନଚି ସମାନଂ, ତେନପି ତଂ ସମାନମେୱ। ଯଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି କେନଚି ଅସମାନଂ, ତେନପି ତଂ ଅସମାନମେୱାତି ଆହ ‘‘ସମାନାସମାନତ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସମାନତନ୍ତି ସମାନତାମତ୍ତଂ। ଅନୱସେସତୋ ହି ପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ, ଉପସମ୍ପାଦେତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଉପସମ୍ପାଦନଞ୍ଚ ସକୱାଦେୱ ଦିସ୍ସତି, ନ ପରୱାଦେ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତ୍ୱାହଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏୱଂ ୱଦାମୀ’’ତିଆଦି। ସକୱାଦପରୱାଦାନୁରୂପଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଞ୍ଚସୀଲାଦିୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସମନୁୟୁଞ୍ଜାପନକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୮୫।ଅନ୍ତମିତି ଆଣତ୍ତିୟଂ ପଞ୍ଚମୀଅତ୍ତନୋପଦଂ। ଲଦ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ‘‘କିଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ଅନୱସେସଂ ପହାୟ ୱତ୍ତତି, ଉଦାହୁ ପରେ ଗଣାଚରିୟା, ଏତ୍ଥ ତାୱ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ୱଦେହୀ’’ତି ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞାତଂ ସିଦ୍ଧନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ‘‘ସମଣୋୱ ଗୋତମୋ ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ଅନୱସେସଂ ପହାୟ ୱତ୍ତତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କାରଣେନପି ଏତମତ୍ଥଂ ଗାହୟା’’ତି ଏୱଂ ହେତୁଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଉଭୟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ‘‘ଇଦଂ ନାମେତ୍ଥ କାରଣ’’ନ୍ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞାତେ ଅତ୍ଥେ ସାଧିୟମାନେ ଅନ୍ୱୟତୋ, ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ କାରଣଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ସଦିସାସଦିସପ୍ପଭେଦଂ ଉପମୋଦାହରଣଦ୍ୱୟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଅପିଚ ହେତୁପମୋଦାହରଣୱସେନ ତିଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ୟଥାପଟିଞ୍ଞାତେ ଅତ୍ଥେ ସାଧିତେ ସମ୍ମଦେୱ ଅନୁ ପଚ୍ଛା ଭାସନ୍ତୋ ନିଗମେନ୍ତୋପି ସମନୁଭାସତି ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଉପସଂହରିତ୍ୱା’’ତି ପାଠସେସୋ। ‘‘କିଂ ତେ’’ତିଆଦି ଉପସଂହରଣାକାରଦସ୍ସନଂ । ଦୁତିୟପଦେପୀତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ୱା ସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ପଦେପି। ୱଚନସେସଂ, ଉପସଂହରଣାକାରଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତମତ୍ଥନ୍ତି ତଂ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅନୱସେସଂ ପହାୟ ୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତଂ, ସମାଦାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅନୱସେସଂ ସମାଦାୟ ୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ। ୟୋଜେତ୍ୱାତି ଅକୁସଲାଦିପଦେହି ୟୋଜେତ୍ୱା। ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାଦିଅତ୍ଥେନ ଅକୁସଲା ଚେୱ ତତୋୟେୱ ଅକୁସଲାତି ଚ ସଙ୍ଖାତା,ସଙ୍ଖାତସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଞାତତ୍ଥୋ, କୋଟ୍ଠାସତ୍ଥୋ ଚ ୟୁଜ୍ଜତୀତି ଆହ ‘‘ଞାତା, କୋଟ୍ଠାସଂ ୱା କତ୍ୱା ଠପିତା’’ତି, ପୁରିମେନ ଚେତ୍ଥ ପଦେନ ଏକନ୍ତାକୁସଲେ ୱଦତି, ପଚ୍ଛିମେନ ତଂ ସହଗତେ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖିୟେ ଚ। ଏୱଞ୍ହି କୋଟ୍ଠାସକରଣେନ ଠପନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ଅକୁସଲପକ୍ଖିକଭାୱେନ ହି ୱୱତ୍ଥାପନଂ କୋଟ୍ଠାସକରଣଂ। ଅୱଜ୍ଜସଦ୍ଦୋ ଦୋସତ୍ଥୋ ଗାରୟ୍ହପରିୟାୟତ୍ତା, ଅ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ତବ୍ଭାୱୱୁତ୍ତିତୋତି ଆହ ‘‘ସଦୋସା’’ତି। ଅରିୟା ନାମ ନିଦ୍ଦୋସା। ଇମେ ପନ ଅକୁସଲା କଥଞ୍ଚିପି ନିଦ୍ଦୋସା ନ ହୋନ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦୋସଟ୍ଠେନ ଅରିୟା ଭୱିତୁଂ ନାଲଂ ଅସମତ୍ଥା।

୩୮୬-୩୯୨।‘‘ୟ’’ନ୍ତି ଏତଂ କାରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ୟେନା’’ତି ଇମିନା। ୟଂ ୱା ପନାତି ଅସମ୍ଭାୱନାୱଚନମେତଂ, ୟଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାୟ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଚ ଅତ୍ଥୱସା ପୁଥୁୱଚନୱିପରିଣାମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ପହାୟ ୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଗଣାଚରିୟା ଚେତ୍ଥ ପୂରଣମକ୍ଖଲିଆଦୟୋ। ସତ୍ଥୁପଭୱତ୍ତା ସଙ୍ଘସ୍ସ ସଙ୍ଘସମ୍ପତ୍ତିୟାପି ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତି ୱିଭାୱୀୟତୀତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଘ…ପେ… ସିଦ୍ଧିତୋ’’ତି, ସା ପନ ପସଂସା ପସାଦହେତୁକାତି ପସାଦମୁଖେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପସୀଦମାନାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥେନ ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପସୀଦମାନାପି ଏୱମେୱ ନ ପସୀଦନ୍ତୀତି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ୟଥା ହି ଅନ୍ୱୟତୋ ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିୟା ସାୱକେସୁ, ସାୱକସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ସତ୍ଥରି ପସାଦୋ ସମୁଚ୍ଚୀୟତି, ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ସତ୍ଥୁୱିପତ୍ତିୟା ସାୱକେସୁ, ସାୱକୱିପତ୍ତିୟା ଚ ସତ୍ଥରିଅପ୍ପସାଦୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ତଥା ହୀ’’ତିଆଦି ତବ୍ବିୱରଣଂ। ସରୀରସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ, ରୂପକାୟପାରିପୂରିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପପ୍ପମାଣେ ସତ୍ତେ ସନ୍ଧାୟ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଧମ୍ମଦେସନଂ ୱା ସୁତ୍ୱା’’ତି ଇଦନ୍ତୁ ଘୋସପ୍ପମାଣେ, ଧମ୍ମପ୍ପମାଣେ ଚ, ‘‘ଭିକ୍ଖୂନଂ ପନାଚାରଗୋଚର’’ନ୍ତିଆଦିଂ ପନ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣେ, ଲୂଖପ୍ପମାଣେ ଚ। ଆଚାରଗୋଚରାଦୀହି ଧମ୍ମୋ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଲୂଖୋ ଚ ହୋତି । ତସ୍ମା ‘‘ଭୱନ୍ତି ୱତ୍ତାରୋ’’ତି ପଠମପଦେ ରୂପପ୍ପମାଣା, ଘୋସପ୍ପମାଣା, ଧମ୍ମପ୍ପମାଣା ଚ, ଦୁତିୟପଦେ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣାୱ ୟୋଜେତବ୍ବା। କୀୱରୂପୋତି କିତ୍ତକଜାତିକୋ। ୟା ସଙ୍ଘସ୍ସ ପସଂସାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ।

ତତ୍ଥ ୟା ବୁଦ୍ଧାନଂ, ବୁଦ୍ଧସାୱକାନମେୱ ଚ ପାସଂସତା, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ତଦଭାୱୋ ଜୋତିତୋ, ତଂ ୱିରତିପ୍ପହାନସଂୱରୁଦ୍ଦେସୱସେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସେତୁଘାତୱିରତିୟା ଅରିୟମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନମତ୍ତଂ, ୱିପସ୍ସନାମତ୍ତୱସେନ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନମତ୍ତନ୍ତି ୟଥାଲାଭଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ୱିପସ୍ସନାମତ୍ତୱସେନାତି ଚ ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱା ୱିୱିଧଂ ଦସ୍ସନମତ୍ତୱସେନ, ନ ପନ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଣପୁବ୍ବକଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମସନୱସେନ। ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ, ହି ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ଚ ବାହିରକାନଂ ନତ୍ଥି। ଇତରାନି ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନାନି ତୀଣି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନତ୍ତା। ଲୋକିୟପଞ୍ଚସୀଲତୋ ଅଞ୍ଞୋ ସବ୍ବୋପି ସୀଲସଂୱରୋ, ‘‘ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୪; ୩।୧୫୯; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪) ୱୁତ୍ତୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ‘‘ପଞ୍ଞାୟେତେ ପିଧିୟ୍ୟରେ’’ତିଆଦିନା

(ସୁ। ନି। ୧୦୪୧; ଚୂଳନି। ୬୦) ୱୁତ୍ତୋ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦକୋ ମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତୋ ଞାଣସଂୱରୋ, ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପିଦହନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ, ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାୟା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨। ୪୦୩; ମ। ନି। ୧।୧୩୫; ସଂ। ନି। ୫।୮; ୱିଭ। ୨୦୫) ୱୁତ୍ତୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାତୋ ୱୀରିୟସଂୱରୋତି ଇମଂ ସଂୱରପଞ୍ଚକଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ସେସଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ପଞ୍ଚ ଖୋ ପନିମେ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସା’’ତିଆଦିନା ୟଥାୱୁତ୍ତସୀଲସ୍ସେୱ ପୁନ ଗହଣଂ ସାସନେ ସୀଲସ୍ସ ବହୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦେକଦେସେ ଏୱ ପରେସଂ ଅୱଟ୍ଠାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ‘‘ଉପୋସଥୁଦ୍ଦେସା’’ତି ଅଧୁନା ପାଠୋ। ପଞ୍ଞାୟତୀତି ପତିଟ୍ଠିତଭାୱେନ ପାକଟୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ମୟା ହି…ପେ… ନତ୍ଥୀତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସୀହନାଦନ୍ତି ସେଟ୍ଠନାଦଂ, ଅଭୀତନାଦଂ କେନଚି ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟୱାଦଂ। ୟଂ ପନ ୱଦନ୍ତି –

‘‘ଉତ୍ତରସ୍ମିଂ ପଦେ ବ୍ୟଗ୍ଘ-ପୁଙ୍ଗୱୋସଭକୁଞ୍ଜର;

ସୀହସଦ୍ଦୂଲନାଗାଦ୍ୟା, ପୁମେ ସେଟ୍ଠତ୍ଥଗୋଚରା’’ତି।

ତଂ ୟେଭୁୟ୍ୟୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅରିୟଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୯୩। ‘‘ଅୟଂ ପନ ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ମମ ୱାଦୋ ଅୱିପରୀତୋୱ, ତସ୍ସେୱଂ ଅୱିପରୀତଭାୱୋ ଇମଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟତୋ ଜାନିତବ୍ବୋ’’ତି ଏୱଂ ଅୱିପରୀତଭାୱାୱବୋଧନତ୍ଥଂ। ପାଠଇୟଂ ‘‘ଅତ୍ଥି କସ୍ସପା’’ତିଆଦୀସୁ ଅୟଂ ୟୋଜନା – ୟଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ ସାମଂୟେୱ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଏୱଂ ଞସ୍ସତି ଦକ୍ଖତି ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ ୱଦନ୍ତୋ ୟୁତ୍ତପତ୍ତକାଲେ ତଥଭାୱତୋ ଭୂତଂ, ଏକଂସେନ ହିତାୱହଭାୱତୋ ଅତ୍ଥଂ, ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଂ, ୱିନୟୟୋଗତୋ, ପରେସଞ୍ଚ ୱିନୟନତୋ ୱିନୟଂ ୱଦତୀ’’ତି, ସୋ ମୟା ସୟଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦିତୋ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଭୂତୋ ଅତ୍ଥି କସ୍ସପ ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଚ ଅଧିଗମୂପାୟଭୂତା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାତି, ତେନ ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଇମେ ଧମ୍ମେ ଅନୱସେସଂ ପହାୟ ୱତ୍ତତୀ’’ତିଆଦି ନୟପ୍ପୱତ୍ତୋ ୱାଦୋ କେନଚି ଅସମ୍ପକମ୍ପିତୋ ୟଥାଭୂତ ସୀହନାଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ଦକ୍ଖତୀତି ଚେତ୍ଥ ସ୍ସତି-ସଦ୍ଦେନ ପଦସିଦ୍ଧି ‘‘ୟତ୍ର ହି ନାମ ସାୱକୋ ଏୱରୂପଂ ଞସ୍ସତି ୱା ଦକ୍ଖତି ୱା ସକ୍ଖିଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ।

‘‘ଏୱମେତଂ ୟଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାୟ ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି ସୁତ୍ତପଦେସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୩୪) ୱିୟ ଚ ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ପଟିପଦଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ‘‘ଅୟମେୱା’’ତି ସାୱଧାରଣୱଚନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁଥୁଭାୱପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥଂ, ସବ୍ବଅରିୟସାଧାରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ସାସନେ ପାକଟଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ଏକାୟନୋ ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୱେ ମଗ୍ଗୋ ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିୟା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ୧।୧୦୬; ସଂ। ନି। ୫।୩୬୭, ୩୮୪)।

‘‘ଏସେୱ ମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ, ଦସ୍ସନସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିୟା’’ତି, (ଧ। ପ। ୨୭୪) –

‘‘ଏକାୟନଂ ଜାତିଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀ,

ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ;

ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ଅତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ,

ତରିସ୍ସନ୍ତି ୟେ ଚ ତରନ୍ତି ଓଘ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୫।୩୮୪, ୪୦୯; ଚୂଳନି। ୧୦୭, ୨୧୧; ନେତ୍ତି। ୧୭୦) ଚ –

ସବ୍ବେସୁ ଚେୱ ସୁତ୍ତପଦେସେସୁ, ଅଭିଧମ୍ମପଦେସେସୁ (ୱିଭ। ୩୫୫) ଚ ଏକୋୱାୟଂ ମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋତି।

ତପୋପକ୍କମକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୯୪। ତପୋୟେୱ ଉପକ୍କମିତବ୍ବତୋ, ଆରଭିତବ୍ବତୋ ତପୋପକ୍କମାତି ଆହ ‘‘ତପାରମ୍ଭା’’ତି, ଆରମ୍ଭନଞ୍ଚେତ୍ଥ ତପକରଣମେୱାତି ଦସ୍ସେତି

‘‘ତପୋକମ୍ମାନୀ’’ତି ଇମିନା। ସମଣକମ୍ମସଙ୍ଖାତାତି ସମଣେହି କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମସଞ୍ଞିତା। ବ୍ରାହ୍ମଣକମ୍ମସଙ୍ଖାତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ନିଚ୍ଚୋଲୋତି ନିସ୍ସଟ୍ଠଚୋଲୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଚୋଲୋ। ଚେଲଂ, ଚୋଲୋତି ଚ ପରିଯାଯଵଚନଂ। କୋଚି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନପଟପିଲୋତିକଧରୋପି ଦସନ୍ତଯୁତ୍ତସ୍ସ ଵତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ‘‘ନିଚ୍ଚୋଲୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭେଯ୍ୟାତି ତଂ ନିଵତ୍ତେତୁଂ ‘‘ନଗ୍ଗୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ନଗ୍ଗିଯଵତସମାଦାନେନ ସବ୍ବଥା ନଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକିଯକୁଲପୁତ୍ତାଚାରଵିରହିତତାଵ ଵିସ୍ସଟ୍ଠାଚାରତାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉଚ୍ଚାରକମ୍ମାଦୀସୁ’’ତିଆଦିନା। କଥଂ ଵିରହିତୋତି ଆହ ‘‘ଠିତକୋଵା’’ତିଆଦି, ଇଦଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଵମିତ୍ଵା ମୁଖଵିକ୍ଖାଲନାଦିଆଚାରସ୍ସପି ତେନ ଵିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା। ଅପଲିଖତୀତି ଉଦକେନ ଅଧୋଵନତୋ ଅପଲିହତି। ସୋ କିର ଦଣ୍ଡକଂ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ପଞ୍ଞପେତି, ତସ୍ମା ତଂ ପଟିପଦଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଏଵଂ କରୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଚ୍ଚାରଂ ଵା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅପଲିଖତୀତି ଅପକସତି।

‘‘ଏହି ଭଦନ୍ତେ’’ତି ଵୁତ୍ତେ ଉପଗମନସଙ୍ଖାତୋ ଵିଧି ଏହିଭଦନ୍ତୋ, ତଂ ଚରତୀତି ଏହିଭଦନ୍ତିକୋ, ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ତଦ୍ଧିତସିଦ୍ଧି ଯଥା ‘‘ଏହିପସ୍ସିକୋ’’ତି, (ମ। ନି। ୧।୭୪) ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନଏହିଭଦନ୍ତିକୋ, ତଦେଵତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଭିକ୍ଖାଗହଣତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ନ ଏତୀତି ନ ଆଗଚ୍ଛତି। ଏଵଂ ନତିଟ୍ଠଭଦନ୍ତିକୋତି ଏତ୍ଥାପି। ସମଣେନ ନାମ ସଯଂଵଚନକରେନେଵ ଭଵିତବ୍ବଂ, ନ ପରଵଚନକରେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତଦୁଭଯମ୍ପି…ପେ… ନ କରୋତି। ପୁରେତରନ୍ତି ତଂ ଠାନଂ ଅତ୍ତନା ଉପଗମନତୋ ପଠମତରଂ, ତଂ କିର ସୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଯାଦିଚ୍ଛକୀ ଏଵ ଭିକ୍ଖା ଗହେତବ୍ବା’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତଂ ପନ ‘‘ମମ ନିମିତ୍ତଭାଵେନ ବହୂ ଖୁଦ୍ଦକା ପାଣା ସଙ୍ଘାଟମାପାଦିତା’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ନାଧିଵାସେତି। ନିମନ୍ତନମ୍ପି ‘‘ଏଵଂ ତେସଂ ଵଚନଂ କତଂ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ନ ସାଦିଯତି। କୁମ୍ଭୀତି ପକ୍କଭିକ୍ଖାପକ୍ଖିତ୍ତକୁମ୍ଭୋ। ଉକ୍ଖଲୀତି ଭିକ୍ଖାପଚନକୁମ୍ଭୋ। ପଚ୍ଛୀତି ଭିକ୍ଖାପକ୍ଖିତ୍ତପିଟକଂ। ତତୋପୀତି କୁମ୍ଭୀକଳୋପିତୋପି। କୁମ୍ଭୀଆଦୀସୁପି ସୋ ସତ୍ତସଞ୍ଞୀତି ଆହ ‘‘କୁମ୍ଭୀକଳୋପିଯୋ’’ତିଆଦି। ‘‘ଅଯଂ ମ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅନ୍ତରନ୍ତି ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରାଳଂ।

କବଳନ୍ତରାଯୋତି ଆଲୋପସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯୋ। ଏତ୍ଥାପି ସୋ ସତ୍ତସଞ୍ଞୀ। ପୁରିସନ୍ତରଗତାଯାତି ପୁରିସସମୀପଗତାଯ। ରତିଅନ୍ତରାଯୋତି କାମରତିଯା ଅନ୍ତରାଯୋ। ଗାମସଭାଗାଦିଵସେନ ସଙ୍ଗମ୍ମ କିତ୍ତେନ୍ତି ଏତିସ୍ସାତି ସଂକିତ୍ତି। ତଥା ସଂହଟତଣ୍ଡୁଲାଦିସଞ୍ଚଯୋ ତେନ କତଭତ୍ତମିଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସଂକିତ୍ତେତ୍ଵା କତଭତ୍ତେସୁ’’ତି। ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତନ୍ତଟୀକାଯଂ ପନ ଆଚରିଯେନେଵ ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସଂକିତ୍ତଯନ୍ତି ଏତାଯାତି ସଂକିତ୍ତି, ଗାମଵାସୀହି ସମୁଦାଯଵସେନ କିରିଯମାନକିରିଯା, ଏତ୍ଥ ପନ ଭତ୍ତସଂକିତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘ସଂକିତ୍ତେତ୍ଵା କତଭତ୍ତେସୂ’ତି’’। ଇଦଂ ପନ ତସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠପଟିପଦାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦିନା। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏଵଂ ‘‘ନଏହିଭଦନ୍ତିକୋ’’ତିଆଦୀସୁପି ଉକ୍କଟ୍ଠପଟିପଦାଦସ୍ସନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ସାସଦ୍ଦୋ ସୁନଖପରିଯାଯୋ। ତସ୍ସାତି ସୁନଖସ୍ସ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଠାନେ। ସମୂହସମୂହଚାରିନୀତି ସଙ୍ଘସଙ୍ଘଚାରିନୀ। ମନୁସ୍ସାତି ଵେଯ୍ୟାଵଚ୍ଚକରମନୁସ୍ସା।

ସୋଵୀରକନ୍ତି କଞ୍ଜିକଂ। ‘‘ଲୋଣସୋଵୀରକ’’ନ୍ତି କେଚି, ତଦଯୁତ୍ତମେଵ, ‘‘ସବ୍ବସସ୍ସସମ୍ଭାରେହି କତ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ଲୋଣସୋଵୀରକଞ୍ହି ସବ୍ବମଚ୍ଛମଂସପୁପ୍ଫଫଲାଦିସମ୍ଭାରକତଂ। ସୁରାପାନମେଵାତି ମଜ୍ଜଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତାଯ ସୁରାଯ ପାନମେଵ। ମେରଯମ୍ପେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହିତଂ ଲକ୍ଖଣହାରେନ, ଏକସେସନଯେନ ଵା। ସବ୍ବେସୁପୀତି ସାଵଜ୍ଜାନଵଜ୍ଜେସୁପି କଞ୍ଜିକସୁରାଦୀସୁ। ଏକାଗାରମେଵ ଭିକ୍ଖାଚରିଯାଯ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଏକାଗାରିକୋ। ନିଵତ୍ତତୀତି ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତି, ସତି ଭିକ୍ଖାଲାଭେ ତଦୁତ୍ତରି ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକାଲୋପେନେଵ ଵତ୍ତତୀତି ଏକାଲୋପିକୋ। ଦୀଯତି ଏତାଯାତି ଦତ୍ତି, ଦ୍ଵତ୍ତିଆଲୋପମତ୍ତଗ୍ଗାହି ଖୁଦ୍ଦକଂ ଭିକ୍ଖାଦାନଭାଜନଂ। ତେନାହ ‘‘ଖୁଦ୍ଦକପାତୀ’’ତି। ଅଗ୍ଗଭିକ୍ଖନ୍ତି ଅନାମଟ୍ଠଭିକ୍ଖଂ , ସମାଭିସଙ୍ଖତତାଯ ଵା ଉତ୍ତମଭିକ୍ଖଂ। ଅଭୁଞ୍ଜନଵସେନ ଏକୋ ହୋ ଏତସ୍ସାତି ଏକାହିକୋ, ଆହାରୋ, ତଂ ଆହାରଂ ଆହାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଦିଵସଲଙ୍ଘକୋତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକଦିଵସନ୍ତରିକ’’ନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ‘‘ଦ୍ଵାହିକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି। ଅପିଚ ଏକାହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ଏକାହଂ ଭୁଞ୍ଜନଂ, ଏକାହଵାରୋ ଵା ଏକାହିକଂ। ଦ୍ଵୀହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ଦ୍ଵୀହଂ ଭୁଞ୍ଜନଂ, ଦ୍ଵୀହଵାରୋ ଵା ଦ୍ଵାହିକଂ। ସେସଦ୍ଵଯେପି ଅଯଂ ନଯୋ। ଉକ୍କଟ୍ଠୋ ହି ପରିଯାଯଭତ୍ତଭୋଜନିକୋ ଦ୍ଵୀହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ଏକାହମେଵ ଭୁଞ୍ଜତି। ଏଵଂ ସେସଦ୍ଵଯେପି। ମଜ୍ଝିମାଗମଟୀକାଯଂ ପନ ‘‘ଏକାହଂ ଅନ୍ତରଭୂତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକାହିକଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସ ନଯୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଥେରା ଭିକ୍ଖୂ ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଓଵଦନ୍ତି ପରିଯାଯେନା’’ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ ଵାରତ୍ଥୋ ପରିଯାଯ ସଦ୍ଦୋ। ଏକାହଵାରେନାତି ଏକାହିକଵାରେନ। ‘‘ଏକାହିକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତଵିଧିମେଵ ପଟିପାଟିଯା ପଵତ୍ତଭାଵେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଳିଯଂ ‘‘ଇତି ଏଵରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୯୫।ସାମାକୋ ନାମ ଗୋଧୁମୋ। ସଯଂଜାତା ଵୀହିଜାତୀତି ଅରୋପିମଵୀହିଜାତି। ଯଦେଵ ‘‘ଵୀହୀ’’ତି ଵଦନ୍ତି। ଲିଖିତ୍ଵାତି କସିତ୍ଵା। ସିଲେସୋପୀତି କଣିକାରୋଦିରୁକ୍ଖନିଯ୍ୟାସୋପି। କୁଣ୍ଡକନ୍ତି ତନୁତରଂ ତଣ୍ଡୁଲସକଲଂ, ତଣ୍ଡୁଲଖଣ୍ଡକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଦନେନ କତଂ କଞ୍ଜିଯଂ ଓଦନକଞ୍ଜିଯଂ। ‘‘ଵାସିତକେନ ପିଞ୍ଞାକେନ ନହାଯେଯ୍ୟା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୧୨୦୩) ଵିଯ ପିଞ୍ଞାକ ସଦ୍ଦୋ ତିଲପିଟ୍ଠପରିଯାଯୋ। ଯଥାହ ‘‘ପିଞ୍ଞାକଂ ନାମ ତିଲପିଟ୍ଠଂ ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ‘‘ତରୁଣକଦଲିକ୍ଖନ୍ଧମେଵ ପିଞ୍ଞାକ’’ନ୍ତି କେଚି, ନ ଗହେତବ୍ବମେତଂ କତ୍ଥଚିପି ତଥା ଅଵଚନତୋ।

୩୯୬। ସଣେହି ସଣଵାକେହି ନିଵତ୍ତିତାନି ସାଣାନି, ଅଞ୍ଞେହି ମିସ୍ସକାନି ସାଣାନି ଏଵ ମସାଣାନି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ, ନ ଛଟ୍ଟୀଵରପରିଯାପନ୍ନାନି ଭଙ୍ଗାନି। କେଚି ପନ ''ମସାଣାନି ନାମ ତୋଢଅଵିସେସାନୀତି ପରିକପ୍ପେତ୍ଵା ମସ୍ସକତୋଢଆନୀ''ତି ପଠନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତମେଵ ପୋରାଣେହି ତଥା ଅଵୁତ୍ତତ୍ତା। ଏରକତିଣାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅକ୍କମକଚିକଦଲିଵାକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ଏରକାଦୀହି କତାନି ହି ଛଵାନି ଲାମକାନି ଦୁସ୍ସାନୀତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତି। ଛଵସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ହୀନଵାଚକୋ, ପୁରିମଵିକପ୍ପେ ପନ ମତସରୀରଵାଚକୋ। ଛଞ୍ଚିତନନ୍ତକାନୀତି ଛଞ୍ଚିତପିଲୋତିକାନି। ଅଜିନସ୍ସେଦନ୍ତି ଅଜିନଂ, ପକତିଅଜିନମିଗଚମ୍ମଂ, ତଦେଵ ମଜ୍ଝେ ଫାଲିତକଞ୍ଚେ, ଅଜିନସ୍ସ ଖିପଂ ଫାଲିତମୁପଦ୍ଧନ୍ତି ଅଜିନକ୍ଖିପଂ। ''ସଖୁରକନ୍ତିପି ଵଦନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୫୫) ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଵା ସମୁଦିତଞ୍ଚେ, ଅଜିନକ୍ଖିପନ୍ତି ତେସମଧିପ୍ପାଯୋ। ଵିନଯସଂଵଣ୍ଣନାସୁ ପନ ''ଅଜିନମେଵ ଅଭେଦତୋ ଅଜିନକ୍ଖିପ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। କନ୍ଦିତ୍ଵାତି ଉଜ୍ଝଵୁଜ୍ଝନେନ କନ୍ଦିତ୍ଵା। ''ଗନ୍ଥେତ୍ଵା''ତିପି ପାଠୋ, ଵଚ୍ଛେତ୍ଵା ବନ୍ଧିତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଵଞ୍ହି ଫଲକଚୀରେ ନିଦସ୍ସନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଅଜିତଵାଦସ୍ସ ପଟିକିଟ୍ଠତରଭାଵେ ଉପମାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଯଦେଵ କେସକମ୍ବଲଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମେ (ଅ। ନି। ୩।୧୩୮) ଵୁତ୍ତଂ।

ତନ୍ତାଵୁତାନୀତି ତନ୍ତଂ ପସାରେତ୍ଵା ଵୀତାନି। ପଟିକିଟ୍ଠୋତି ହୀନୋ। କସ୍ମାତି ଵୁତ୍ତଂ ''କେସକମ୍ବଲୋ''ତିଆଦି। ପାଠଇଯଂ ଉବ୍ଭଟ୍ଠକୋ''ତି ଏତସ୍ସ ''ଉଦ୍ଧଂ ଠିତକୋ''ତି ଅତ୍ଥୋ ମଜ୍ଝିମାଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୫) ଵୁତ୍ତୋ। ଉବ୍ଭସଦ୍ଦୋ ହି ଉପରିଅତ୍ଥେ ନେପାତିକୋ ଯଥା ''ଉବ୍ଭଜାଣୁମଣ୍ଡଲ''ନ୍ତି। ଅନେକପରିମାଣା, ହି ନିପାତା, ଅନେକତ୍ଥା ଚ।

ମିଚ୍ଛାଵାଯାମଵସେନେଵ ଉକ୍କୁଟିକଵତାନୁଯୋଗୋତି ଆହ ''ଉକ୍କୁଟିକଵୀରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ''ତି। ନ କେଵଲଂ ନିସିନ୍ନୋଯେଵ ଉକ୍କୁଟିକୋ, ଅଥ ଖୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି...ପେ... ଗଚ୍ଛତି। ଅଯକଣ୍ଟକେତି ଅଯୋମଯକଣ୍ଟକେ। ପକତିକଣ୍ଟକେତି ସଲାକକଣ୍ଟକେ। ଉଚ୍ଚଭୂମିଯଂ ଥଣ୍ଡିଲସଦ୍ଦୋତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଉଚ୍ଚେ ଭୂମିଟ୍ଠାନେ''ତି। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନଯୋ – ଥଣ୍ଡିଲନ୍ତି ସମାପକତିଭୂମି ଵୁଚ୍ଚତି ''ପତ୍ଥଣ୍ଡିଲେ ପାତୁରହୋସୀ''ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ। ଅମରକୋସେପି ହି ନିଘଣ୍ଡୁସତ୍ଥେ ଵୁତ୍ତଂ ''ଵେଦୀ ପରିକ୍ଖତା ଭୂମି, ସମେ ଥଣ୍ଡିଲଂ ଚାତ୍ଵରେ''ତି (ସତ୍ତରସମଵଗ୍ଗେ ୧୮ ଗାଥାଯଂ) ତସ୍ମା ଥଣ୍ଡିଲେ ଅନନ୍ତରହିତାଯ ପକତିଭୂମିଯଂ ସେଯ୍ୟମ୍ପି କପ୍ପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ତତ୍ଥେଵ ନିଘଣ୍ଡୁସତ୍ଥେ ଵୁତ୍ତଂ ''ଯୋ ଥଣ୍ଡିଲେ ଵତ ଵସା, ସେତେ ଥଣ୍ଡିଲସାଯି ସୋ''ତି (ସତ୍ତରସମଵଗ୍ଗେ ୪୪ ଗାଥାଯଂ) ରଜୋ ଏଵ ଜଲ୍ଲଂ ମଲୀନଂ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ସରୀର''ନ୍ତିଆଦି। ଲଦ୍ଧଂ ଆସନନ୍ତି ନିସୀଦିତୁଂ ଯଥାଲଦ୍ଧମାସନଂ। ଅକୋପେତ୍ଵାତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ଵା। ତଥା ଚାହ ''ତତ୍ଥେଵ ନିସୀଦନସୀଲୋ''ତି। ଏଵଂ ନିସୀଦନ୍ତୋ ହି ତଂ ଅକୋପେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ଚତୂସୁ ମହାଵିକଟେସୁ ଗୂଥମେଵିଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଗୂଥଂ ଵୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ତଞ୍ହି ଆସଯଵସେନ ଵିରୂପଂ କଟତ୍ତା ''ଵିକଟ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସାଯଂ ତତିଯନ୍ତି ସାଯନ୍ହସମଯସଙ୍ଖାତଂ ତତିଯସମଯଂ। ଅସ୍ସାତି ଉଦକୋରୋହନାନୁଯୋଗସ୍ସ। ପାତୋପଦମିଵ ସାଯଂପଦଂ ନେପାତିକଂ । ଅନୁସାରଲୋପେନ ପନ ''ସାଯତତିଯକ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅଚେଲକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି ଯାଵ ''ଥୁସୋଦକଂ ପିଵତୀ''ତି ଏତାନି ଵତପଦାନି ଏକଵାରାନି, ''ଏକାଗାରିକୋ ଵା ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି ପନ ନାନାଵାରାନି, ନାନାକାଲିକାନି ଵା। ତଥା ''ସାକଭକ୍ଖୋ ଵା ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି, ''ସାଣାନିପି ଧାରେତି, ମସାଣାନିପି ଧାରେତୀ''ତିଆଦୀନି ଚ। ତଥା ହେତ୍ଥ ଵା-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ, ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କତଂ। ପି-ସଦ୍ଦୋପି ଇଧ ଵିକପ୍ପତ୍ଥୋ ଏଵ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପୁରିମେସୁ ପନ ଵତପଦେସୁ ତଦୁଭଯମ୍ପି ନ କତଂ, ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ''ଅଚେଲକୋ ହୋତୀ''ତି ଵତ୍ଵା ''ସାଣାନିପି ଧାରେତୀ''ତିଆଦିଵଚନସ୍ସ, ''ରଜୋଜଲ୍ଲଧରୋପି ହୋତୀ''ତି ଵତ୍ଵା ''ଉଦକୋରୋହନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ ଵିହରତୀ''ତି ଵଚନସ୍ସ ଚ ଅଵିରୋଧୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଅଥ ଵା କିମେତ୍ଥ ଅଵିରୋଧଚିନ୍ତାଯ। ଉମ୍ମତ୍ତକପଚ୍ଛିସଦିସୋ ହି ତିତ୍ଥିଯଵାଦୋ। ଅପିଚ ''ଅଚେଲକୋ ହୋତୀ''ତି ଆରଭିତ୍ଵା ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ସବ୍ବମ୍ପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିରୋଧମେଵ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ତେନ ଅଚେଲକସ୍ସପେନ ''ସାଣାନିପି ଧାରେତୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତପୋପକ୍କମନିରତ୍ଥକତାଵଣ୍ଣନା

୩୯୭।ସୀଲସମ୍ପଦାଦୀହୀତି ସୀଲସମ୍ପଦା, ସମାଧିସମ୍ପଦା, ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାତି ଇମାହି ଲୋକୁତ୍ତରାହି ସମ୍ପଦାହି। ଵିନାତି ଵିରହିତତ୍ତା, ଵିନା ଵା ତାହି ନ କଦାଚିପି ସାମଞ୍ଞଂ ଵା ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଂ ଵା ସମ୍ଭଵତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ତପୋପକ୍କମାନଂ ନିରତ୍ଥକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ସପାଠସେସଯୋଜନା। ଦୋସଵେରଵିରହିତନ୍ତି ଦୋସସଙ୍ଖାତଵେରତୋ ଵିରହିତଂ। ଇଦଞ୍ହି ଦୋସସ୍ସ ମେତ୍ତାଯ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତୋ ଵୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ଆଚରିଯେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ଦୋସଗ୍ଗହଣେନ ଵା ସବ୍ବେପି ଝାନପଟିପକ୍ଖା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ଗହିତା। ଵେରଗ୍ଗହଣେନ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଭୂତା ସତ୍ତା। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଦୋସରହିତଂ, ତଦଗ୍ଗେନ ଵେରରହିତ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୯୭), ତଦେତଂ ପାଠଇଯଂ ଵେରସଦ୍ଦସ୍ସେଵ ଵିଜ୍ଜମାନତ୍ତା, ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥମେଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୋସସଦ୍ଦସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଵିଚାରେତବ୍ବଂ।

୩୯୮ ।ଏଓକମଓନ୍ତି ନଗ୍ଗଚରିୟାଦିମଓଂ। ପାକଟଭାୱେନ କାୟତି ଅଞ୍ଚଂ ଗମେତୀତି ପକତି, ଲୋକସିଦ୍ଧୱାଦୋ। ତେନାହ ‘‘ପକତିକଥା ଏସା’’ତି। ‘‘ମତ୍ତା ସୁଖପରିଚ୍ଚାଗା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୯୦) ୱିୟ ମତ୍ତାସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପଓଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ପମାଣୱାଚକୋତି ଆହ ‘‘ଇମିନା’’ତିଆଦି। ତେନ ପନ ପମାଣେନ ପହାତବ୍ବୋ ଏୱ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ ପକରଣପ୍ପତ୍ତୋ। ଇମିନା ‘‘ତପୋପକ୍କମେନା’’ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରେନ ୱା ଅଧିଗତୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ପଟିପତ୍ତିକ୍କମେନା’’ତି ଇମିନା। ତତୋତି ତସ୍ମା ସାମଞ୍ଞବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନେୱ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମେନ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱତୋ। ଇମଂ ହେତୁସମ୍ବନ୍ଧଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ପଦସମ୍ବନ୍ଧେନ ସନ୍ଧି’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଦତ୍ତାତି ସଦ୍ଦୱାରେସୁ।

୩୯୯ ।ଅଞ୍ଞଥାତି ୟଦି ଅଚେଲକଭାୱାଦିନା ସାମଞ୍ଞଂ ୱା ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଂ ୱା ଅଭୱିସ୍ସ, ଏୱଂ ସତି ସୁୱିଜାନୋୱ ସମଣୋ, ସୁୱିଜାନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ୟସ୍ମା ପନ ତୁମ୍ହେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାୱ ସାମଞ୍ଞଂ, ଅଞ୍ଞଥା ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଂ ୱଦଥ, ତସ୍ମା ଦୁଜ୍ଜାନୋୱ ସମଣୋ ଦୁଜ୍ଜାନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟାହା’’ତି। ତଂ ପକତିୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ୟଂ ପୁବ୍ବେ ପାକତିକଂ ସାମଞ୍ଞଂ, ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଞ୍ଚ ହଦୟେ ଠପେତ୍ୱା ତେନ ଅଚେଲକସ୍ସପେନ ‘‘ଦୁକ୍କରଂ ସୁଦୁକ୍କର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଭଗୱତା ଚ ତମେୱ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ପକତି ଖୋ ଏସା’’ତିଆଦି ଭାସିତଂ, ତମେୱ ଇଧ ପାକତିକସାମଞ୍ଞବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞୱିସୟଂ କଥଂ ପଟିସଂହରିତ୍ୱା। ସଭାୱତୋୱ ପରମତ୍ଥତୋ ଏୱ ସମଣସ୍ସ, ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଦୁଜ୍ଜାନଭାୱଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ପୁନପି ‘‘ପକତି ଖୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାପୀତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୱାଦେପି। ପଦସମ୍ବନ୍ଧନ୍ତି ହେତୁପଦେନ ସନ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବାପରୱାକ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧଂ।

ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାୱଣ୍ଣନା

୪୦୦-୧ ।ପଣ୍ଡିତୋତି ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିସିଦ୍ଧେନ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। କଥଂ ଉଗ୍ଗହେସୀତି ପରିପକ୍କଞାଣତ୍ତା ଘଟେ ପଦୀପେନ ୱିୟ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତେନ ପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିୟେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଗୱତା ଦେସିତମତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତଂ ଦେସନଂ ଉପଧାରେସି। ୟସ୍ମା ଉଗ୍ଗହେସି, ତସ୍ମା…ପେ… ୱିଦିତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ଚାତି ଯୋ ଅଚେଲକୋ ହୋତି, ୟାୱ ଉଦକୋରୋହନାନୁୟୋଗମନୁୟୁତ୍ତୋ ୱିହରତି, ତସ୍ସ ଚ। ତସ୍ସ ଚେତି ୱା ପଦଚ୍ଛେଦୋ, ଅଭାୱିତା ଅସଚ୍ଛିକତା ହୋତି ଚେତି ଯୋଜନା। ତା ସମ୍ପତ୍ତିୟୋ ପୁଚ୍ଛାମି, ୟାହି ସମଣୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୀଲସମ୍ପଦାଦିୱିଜାନନହେନ୍ତି ସୀଲସମ୍ପଦାଦିୱିଜାନନହେତୁ। ‘‘କସ୍ମା ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କାରଣେ। ଏୱମୀଦିସେସୁ। ସୀଲସମ୍ପଦାୟାତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ଉପଲକ୍ଖଣନିଦ୍ଦେସୋ ୱାୟଂ, ତେନ ‘‘ଚିତ୍ତସମ୍ପଦାୟ, ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାୟା’’ତି ପଦଦ୍ୱୟଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ‘‘ସୀଲଚିତ୍ତପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାହି ଅଞ୍ଞା’’ତି। ଇମେହି ଚ ଅସେକ୍ଖସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତୟଂ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରହତ୍ତଫଲମେୱା’’ତି। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅରହତ୍ତଫଲପରିୟୋସାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ଇଦଞ୍ହି କାକୋଲୋକନମିୱ ଉଭୟାପେକ୍ଖୱଚନଂ।

ସୀହନାଦକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୨ ।ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାୟ, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ଥୱିସୟତାୟ ଚ ଅନୁତ୍ତରଂ। ମହାସୀହନାଦନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧସୀହନାଦଂ। ଅତିୱିୟ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧତାୟ ପରମୱିସୁଦ୍ଧଂ। ‘‘ପରମନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠଂ। ତେନାହ ‘ଉତ୍ତମ’ନ୍ତି’’ ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଉକ୍କଟ୍ଠପରିୟାୟୋ ଚ ପରମସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ସାଧିପ୍ପାୟୋ। ସୀଲମେୱାତି ଲୋକିୟସୀଲମତ୍ତଂ ସୀଲସାମଞ୍ଞମେୱ। ୟଥା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଭଗୱତୋ ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲଂ ସୱାସନପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମୱିଦ୍ଧଂସନତୋ, ଏୱଂ ଲୋକିୟସୀଲମ୍ପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣମେୱ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ ‘‘ନାହଂ ତତ୍ଥା’’ତି ପାଠଇୱଚନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି। ‘‘ୟାୱତା କସ୍ସପ ଅରିୟଂ ପରମଂ ସୀଲ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ସୀଲସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଆକାରଦସ୍ସନଂ। ‘‘ୟଦିଦଂ ଅଧିସୀଲ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତି ପଦଦ୍ୱୟେ ଅନିୟମୱଚନଂ । ‘‘ୟଦିଦଂ ଅଧିସୀଲ’’ନ୍ତି ଚ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧମ୍ପି ବୁଦ୍ଧସୀଲଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଚ-ସଦ୍ଦେନପି ଉଭୟସ୍ସେୱ ପରାମସନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ସୀଲେପି ପରମସୀଲେପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ସମସମନ୍ତି ସମେନ ୱିସେସନଭୂତେନ ସୀଲେନ ସମନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ‘‘ମମ ସୀଲସମେନ ସୀଲେନ ମୟା ସମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଂ ସୀଲେତି ଦୁୱିଧେପି ସୀଲେ। ଇତି ଇମନ୍ତି ଏୱଂ ଇମଂ ସୀଲୱିସୟଂ। ପଠମନ୍ତି ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମତୋ ପଠମଂ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପଠମଭୂତଂ।

ତପତୀତି କିଲେସେ ସନ୍ତପ୍ପତି, ୱିଧମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଦେୱା’’ତି ଇମିନା ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣସମାସମାହ। ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ହୀଳେତି ଲାମକତୋ ଠପେତି। ଆରକା କିଲେସେହୀତି କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ଅରିୟା। ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଅଟ୍ଠାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁୱସେନ। ୱିପସ୍ସନାୱୀରିୟସଙ୍ଖାତାତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତୱୀରିୟସଙ୍ଖାତା। ଲୋକିୟମତ୍ତତ୍ତା ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାୱ। ମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱୀରିୟସଙ୍ଖାତା ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାତି ଅଧିକାରୱସେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସବ୍ବୁକ୍କଟ୍ଠଭାୱତୋ ପରମା ନାମ। ୟଥା ୟୁୱିନୋ ଭାୱୋ ଯୋବ୍ବନଂ, ଏୱଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିନୋ ଭାୱୋ ଜେଗୁଚ୍ଛଂ। ୟଦିଦଂ ଅଧିଜେଗୁଚ୍ଛନ୍ତି ସୀଲେ ୱିୟ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧମ୍ପି ବୁଦ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛଂ। ତତ୍ଥାତି ଜେଗୁଚ୍ଛେପି ଅଧିଜେଗୁଚ୍ଛେପି। କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞାତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ, ଅତ୍ଥି

ଯିଟ୍ଠ’’ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୪୪୧; ୱିଭ। ୭୯୩) ନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ଯଥାହ ୱିଭଙ୍ଗେ –

‘‘ତତ୍ଥ କତରଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣଂ, ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ, ଅତ୍ଥି ଯିଟ୍ଠଂ, ଅତ୍ଥି ହୁତଂ, ଅତ୍ଥି ସୁକଟଦୁକ୍କଟାନଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ…ପେ… ଠପେତ୍ୱା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ଞାଣଂ ସବ୍ବାପି ସାସୱା କୁସଲା ପଞ୍ଞା କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୭୯୩)।

ସବ୍ବମ୍ପି ହି ଅକୁସଲଂ ଅତ୍ତନୋ ୱା ହୋତୁ, ପରସ୍ସ ୱା, ନ ସକଂ ନାମ। କସ୍ମା? ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ, ଅନତ୍ଥଜନନତୋ ଚ। ତଥା ସବ୍ବମ୍ପି କୁସଲଂ ସକଂ ନାମ। କସ୍ମା? ଅନତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ, ଅତ୍ଥଜନନତୋ ଚ। ଏୱଂ କମ୍ମସ୍ସକଭାୱେ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞା ନାମ। ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ, ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ଅନୁଲୋମନତୋ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକସଞ୍ଞିତା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା, ଲୋକିଯମତ୍ତତୋ ପଞ୍ଞାୱ। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗସ୍ସ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୱିପରିଯାଯୋ ଇଧ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ। ଯାଯଂ ଅଧିପଞ୍ଞାତି ସୀଲେ ୱିଯ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧାପି ବୁଦ୍ଧପଞ୍ଞା। ତସ୍ମାତି ପଞ୍ଞାଯପି ଅଧିପଞ୍ଞାଯପି। ଯଥାରହଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଭାୱତୋ ୱିମୁତ୍ତିଯେୱ ନାମ। ମଗ୍ଗଫଲୱସେନ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନାନି ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିଯୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମାୱାଚାଦିୱିରତୀନଂ ଅଧିସୀଲଗ୍ଗହଣେନ, ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ଅଧିଜେଗୁଚ୍ଛଗ୍ଗହଣେନ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଅଧିପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସତିସମାଧଯୋ ମଗ୍ଗଫଲପରିଯାପନ୍ନା ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତି ପନ ନିବ୍ବାନମେୱ। ଯା ଅଯଂ ଅଧିୱିମୁତ୍ତୀତି ସୀଲେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦୁୱିଧାପି ଅଧିୱିମୁତ୍ତି। ତସ୍ମାତି ୱିମୁତ୍ତିଯାପି ଅଧିୱିମୁତ୍ତିଯାପି।

୪୦୩। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଜନୱିତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରମିଧାଧିପ୍ପେତଂ। ତତ୍ଥ ନଦନ୍ତେନ ୱିନା ଅଞ୍ଞୋ ଜନୋ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକକୋୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୂତି ଖତ୍ତିଯପରିସା, ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିସମଣଚାତୁମହାରାଜିକତାୱତିଂସମାରବ୍ରହ୍ମପରିସାତି ଇମାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ।

ତଦତ୍ଥଂ ମଜ୍ଝିମାଗମୱରେ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତପଦେନ (ମ। ନି। ୧।୧୫୦) ସାଧେନ୍ତୋ ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱେସାରଜ୍ଜାନୀତି ୱିସାରଦଭାୱା, ଞାଣପ୍ପହାନଅନ୍ତରାଯିକନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମଦେସନାନିମିତ୍ତଂ କୁତୋଚିପି ଅସନ୍ତସ୍ସନଭାୱା ନିବ୍ଭଯଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱେସାରଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ହି ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ସାରଜ୍ଜାଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନସୋମନସ୍ସମଯଞାଣସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଅଞ୍ଞେହି ପନ ଅସାଧାରଣତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତୱେସାରଜ୍ଜାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯଥା ୱା ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ୱେସାରଜ୍ଜାନି ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆଗତାନି, ତଥା ଆଗତୱେସାରଜ୍ଜାନୀ’’ତି ୱା ଦୁତିଯସ୍ସ ତଥାଗତସଦ୍ଦସ୍ସ ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ। ନେରୁତ୍ତିକା ପନ ୱଦନ୍ତି ‘‘ସମାସେ ସିଦ୍ଧେ ସାମଞ୍ଞତ୍ତା, ସଞ୍ଞାସଦ୍ଦତ୍ତା ଚ ତଥା ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଆସଭଂ ଠାନନ୍ତି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ ଉତ୍ତମଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନନୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଟ୍ଠପରିସଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ୱା ଆସଭା, ବୁଦ୍ଧା, ତେସଂ ଠାନନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପିଚ ତଯୋ ପୁଙ୍ଗୱା – ଗୱସତଜେଟ୍ଠକୋ ଉସଭୋ, ଗୱସହସ୍ସଜେଟ୍ଠକୋ ୱସଭୋ। ୱଜସତଜେଟ୍ଠକୋ ୱା ଉସଭୋ, ୱଜସହସ୍ସଜେଟ୍ଠକୋ ୱସଭୋ। ଏକଗାମଖେତ୍ତେ ୱା ଜେଟ୍ଠୋ ଉସଭୋ, ଦ୍ୱୀସୁ ଗାମଖେତ୍ତେସୁ ଜେଟ୍ଠୋ ୱସଭୋ, ସବ୍ବଗୱସେଟ୍ଠୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଜେଟ୍ଠୋ ସବ୍ବପରିସ୍ସଯସହୋ ସେତୋ ପାସାଦିକୋ ମହାଭାରୱହୋ ଅସନିସତସଦ୍ଦେହିପି ଅକମ୍ପନୀଯୋ ନିସଭୋତି। ନିସଭୋୱ ଇଧ ‘‘ଉସଭୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇଦମ୍ପି ହି ତସ୍ସ ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ, ଇଦଂ ପନ ଆସଭଂ ୱିଯାତି ଆସଭଂ। ଯଥେୱ ହି ନିସଭସଙ୍ଖାତୋ ଉସଭୋ ଉସଭବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଚତୂହି ପାଦେହି ପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଅଚଲଟ୍ଠାନେନ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ତଥାଗତୋପି ଦସତଥାଗତବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଚତୂହି ୱେସାରଜ୍ଜପାଦେହି ଅଟ୍ଠପରିସାପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ସଦେୱକେ ଲୋକେ କେନଚି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେନ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତେନ ଅକମ୍ପିଯୋ ଅଚଲଟ୍ଠାନେନ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ତିଟ୍ଠମାନୋୱ ତଂ ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିୱିଜାନାତି ଉପଗଚ୍ଛତି ନ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତି ଅତ୍ତନି ଆରୋପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତୀ’’ତି।

ସୀହନାଦଂନଦତୀତି ‘‘ସେଟ୍ଠନାଦଂ ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସୀହନାଦସଦିସଂ ନାଦଂ ନଦତି। ଅଯମତ୍ଥୋ ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତେ ଆଗତେନ ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୩।୭୮) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଯଥା ୱା ସୀହୋ ମିଗରାଜା ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହନତୋ, ଗୋଣମହିଂ ସମତ୍ତୱାରଣାଦୀନଂ ହନନତୋ ଚ ‘‘ସୀହୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ତଥାଗତୋ ମୁନିରାଜା ଲୋକଧମ୍ମାନଂ ସହନତୋ, ପରପ୍ପୱାଦାନଂ ହନନତୋ ଚ ‘‘ସୀହୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୀହସ୍ସ ନାଦଂ ନଦତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ମିଗସୀହୋ ସୀହବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିସାରଦୋ ୱିଗତଲୋମହଂସୋ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ଏୱଂ ତଥାଗତସୀହୋ ଦସତଥାଗତବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ୱିସାରଦୋ ୱିଗତଲୋମହଂସୋ ‘‘ଇତି ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୭୮; ଅ। ନି। ୮।୨) ନଯେନ ନାନାୱିଧଦେସନାୱିଲାସସମ୍ପନ୍ନଂ ସୀହନାଦଂ ନଦତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିସାସୁ ସୀହନାଦଂ ନଦତୀ’’ତି।

ପଞ୍ହଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱାତି ଞାତୁମିଚ୍ଛିତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲାନୁରୂପଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା। ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେଵାତି ପୁଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେଯେଵ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନେନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ, ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନୁରୂପଞ୍ଚ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିତୋସେତିଯେଵ। ଅସ୍ସାତି ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ। ସୋତଙ୍ଗଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠକ୍ଖଣଵଜ୍ଜିତେନ ନଵମେନ ଖଣେନ ଲଦ୍ଧମାନତ୍ତା ''ଯଂ ନୋ ସତ୍ଥା ସାସତି, ତଂ ମଯଂ ସୋସ୍ସାମା''ତି ଆଦରଭାଵଜାତା ମହନ୍ତେନେଵ ଉସ୍ସାହେନ ସୋତଙ୍ଗଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଙ୍ଗଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। କଲ୍ଲଚିତ୍ତା ମୁଦୁଚିତ୍ତାତି ପସାଦାଭିଵୁଦ୍ଧିଯା ଵିଗତୁପକ୍କିଲେସତାଯ କଲ୍ଲଚିତ୍ତା ମୁଦୁଚିତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ମୁଦ୍ଧପ୍ପସନ୍ନାତି ତୁଚ୍ଛପ୍ପସନ୍ନା ନିରତ୍ଥକପ୍ପସନ୍ନା। ପସନ୍ନାକାରୋ ନାମ ପସନ୍ନେହି କାତବ୍ବସକ୍କାରୋ, ସୋ ଦୁଵିଧୋ ଧମ୍ମାମିସପୂଜାଵସେନ, ତତ୍ଥ ଆମିସପୂଜଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଣୀତାନୀ''ତିଆଦିମାହ। ଧମ୍ମପୂଜା ପନ ପାଠଇଯମେଵ ''ତଥତ୍ତାଯ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଇମିନା ଦସ୍ସିତା। ତଥାଭାଵାଯାତି ଯଥାଭାଵାଯ ଯସ୍ସ ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ତଥାଭାଵାଯ। ତଦେଵତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିପୂରଣତ୍ଥାଯା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତି ହି ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣପରିଯୋସାନା, ସା ଚ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତି ଯାଯ ଅନୁପୁବ୍ବିଯା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା, ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଞ୍ଚ ସତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଙ୍ଗସମଵାଯେ ଏକଂସିକା ତସ୍ସା ପାରିପୂରୀତି ତଂ ଅନୁପୁବ୍ବିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କେଚି ସରଣେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ଯଥା ପୂରେନ୍ତା ପୂରେତୁଂ ସକ୍କୋତି ନାମ, ତଥା ପୂରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସକ୍କାକାରେନ ପନ ପୂରେନ୍ତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନୋକାସେତି ''ପଟିପନ୍ନା ଚ ଆରାଧେନ୍ତୀ''ତି ସୀହନାଦକିଚ୍ଚପାରିପୂରିଟ୍ଠପନେ ପାଠଇପଦେସେ। ସମୋଧାନେତବ୍ବାତି ସଙ୍କଲଯିତବ୍ବା। ଏକଚ୍ଚଂ...ପେ... ପସ୍ସାମୀତି ଭଗଵତୋ ଏକୋ ସୀହନାଦୋ ଅସାଧାରଣୋ ଅଞ୍ଞେହି ଅପ୍ପଟିଵତ୍ତିଯୋ ସେଟ୍ଠନାଦୋ ଅଭୀତନାଦୋତି କତ୍ୱା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅପରଂ ତପସ୍ସିନ୍ତି ଅଧିକାରୋ। ପୁରିମାନଂ ଦସନ୍ନନ୍ତି ''ଏକଚ୍ଚଂ ତପସ୍ସିଂ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ପସ୍ସାମୀ''ତି ଵୁତ୍ତସୀହନାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ''ଵିମୁତ୍ତିଯା ମଯ୍ହଂ ସଦିସୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଵୁତ୍ତସୀହନାଦା ପୁରିମକାନଂ ଦସନ୍ନଂ ସୀହନାଦାନଂ, ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିଵଚନଂ। ତେନାହ ''ଏକେକସ୍ସା''ତି। ''ପରିସାସୁ ଚ ନଦତୀ''ତି ଆଦଯୋ ''ପଟିପନ୍ନା ଚ ମଂ ଆରାଧେନ୍ତୀ''ତି ପରିଯୋସାନା ଦସ ଦସ ସୀହନାଦା ପରିଵାରା। ''ଏକଚ୍ଚଂ ତପସ୍ସିଂ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ପସ୍ସାମୀ''ତି ହି ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଭଗଵା ପରିସାସୁ ନଦତି ଵିସାରଦୋ ହୁତ୍ୱା ନଦତି, ତତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ପଞ୍ହଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଵିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେତି, ସୁତ୍ୱା ସୋତଙ୍ଗଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ସୁତ୍ୱା ଚ ଭଗଵତୋ ପସୀଦନ୍ତି, ପସନ୍ନା ଚ ପସନ୍ନାକାରଂ କରୋନ୍ତି, ଯଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦେସେତି, ତଥତ୍ତାଯ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ପଟିପନ୍ନା ଚ ମଂ ଆରାଧେନ୍ତୀତି ଏଵଂ ପରିଵାରେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଯୋଜନା ସମ୍ଭଵତି। ଅଯମେଵ ନଯୋ ସେସେସୁପି ନଵସୁ।

''ଏଵ''ନ୍ତିଆଦିନା ଯଥାଵୁତ୍ତାନଂ ସୀହନାଦାନଂ ସଙ୍କଲଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ। ତେ ଦସାତି ''ପରିସାସୁ ଚ ନଦତୀ''ତି ଆଦଯୋ ଦସ ସୀହନାଦା। ପୁରିମାନଂ ଦସନ୍ନନ୍ତି ଯଥାଵୁତ୍ତାନଂ ମୂଲଭୂତାନଂ ପୁରିମକାନଂ ଦସସୀହନାଦାନଂ। ପରିଵାରଵସେନାତି ମୂଲିଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକଂ ପରିଵାରଵସେନ ଯୋଜିଯମାନା ସତଂ ସୀହନାଦା। ପୁରିମା ଚ ଦସାତି ମୂଲମୂଲିଯୋ କତ୍ୱା ପରିଵାରଵସେନ ଅଯୋଜିଯମାନା ପୁରିମକା ଚ ଦସାତି ଏଵଂ ଦସାଧିକଂ ସୀହନାଦସତଂ ହୋତି। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେତି ମଜ୍ଝିମାଗମଚୂଳଅସୀହନାଦସୁତ୍ତାଦିମ୍ହି (ମ। ନି। ୧।୧୯୩) ତେନାତି ସଙ୍ଖ୍ୟାମହତ୍ତେନ। ମହାସୀହନାଦତ୍ତା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ''ମହାସୀହନାଦ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ନ ପନ ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତମିଵ ଚୂଳଅସୀହନାଦସୁତ୍ତମୁପାଦାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତିତ୍ଥିଯପରିଵାସକଥାଵଣ୍ଣନା

୪୦୪।ପଟିସେଧେତ୍ୱାତି ତଥା ଭାଵାଭାଵଦସ୍ସନେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଯଂ ଭଗଵା ପାଥିକଵଗ୍ଗେ ଉଦୁମ୍ବରିକସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୫୭) ''ଇଧ ନିଗ୍ରୋଧ ତପସ୍ସୀ''ତିଆଦିନା ଉପକ୍କିଲେସଵିଭାଗଂ, ପାରିସୁଦ୍ଧିଵିଭାଗଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସପରିସସ୍ସ ନିଗ୍ରୋଧପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ପୁରତୋ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଦାନୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ନଦିତପୁବ୍ବନ୍ତି ଉଦୁମ୍ବରିକସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନ ପୁବ୍ବେ ନିଗ୍ରୋଧପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ନଦିତଂ । ତପବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ଉତ୍ତମତପଚାରୀ, ତପେନ ଵା ଵୀରିଯେନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। ଇଦନ୍ତି ''ରାଜଗହେ...ପେ... ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛୀ''ତି ପାଠଇଯଂ ଆଗତଵଚନଂ। ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୦୩) ପନ ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଵଚନମେଵ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠଂ। ଏତ୍ଥ ଚ କାମଂ ଯଦା ନିଗ୍ରୋଧୋ ପଞ୍ହମପୁଚ୍ଛି, ଭଗଵା ଚସ୍ସ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସି, ନ ତଦା ଭଗଵା ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ଵିହରତି, ରାଜଗହସମୀପେଯେଵ ଉଦୁମ୍ବରିକାଯ ଦେଵିଯା ଉଯ୍ୟାନେ ଵିହରତି ତତ୍ଥେଵ ତଥା ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା, ଵିସ୍ସଜ୍ଜିତତ୍ତା ଚ, ତଥାପି ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ଭଗଵତୋ ଵିହାରୋ ନ ତାଵ ଵିଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ପାଠଇଯଂ ''ତତ୍ର ମ''ନ୍ତିଆଦିଵଚନଂ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ''ତତ୍ର ରାଜଗହେ ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ଵିହରନ୍ତଂ ମ''ନ୍ତିଆଦିଵଚନଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥମ୍ପି ''ଯଂ ତଂ ଭଗଵା''ତିଆଦିନା ଵିଞ୍ଞାପେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ''ତି ଇଦଂ ତତ୍ଥ କତଵିହାରଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ମହାଵିହାରେ''ତି ଇମିନା। ଉଦୁମ୍ବରିକାଯାତି ତନ୍ନାମିକାଯ। ଉଯ୍ୟାନେତି ତତ୍ଥ କତପରିବ୍ବାଜକାରାମଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ନିଗ୍ରୋଧୋ ନାମ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋ। ସନ୍ଧାନୋ ନାମ ପଞ୍ଚୌପାସକସତପରିଵାରୋ ଅନାଗାମିଉପାସକୋ। କଥାସଲ୍ଲାପନ୍ତି ''ଯଗ୍ଘେ ଗହପତି ଜାନେଯ୍ୟାସି, କେନ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସଦ୍ଧିଂ ସଲ୍ଲପତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୫୩) ସଲ୍ଲାପକଥଂ। ପରନ୍ତି ଅତିସଯତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଵିଯାତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ଯଥା ତଂ ''ଅତିଵିଯା''ତି। ଅନ୍ଧବାଲନ୍ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅନ୍ଧଂ ବାଲଜନଂ। ଯୋଗେତି ନଯେ,

ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣୂପାୟେତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୦୫।ଅନେନାତି ଭଗୱତା। ଖନ୍ଧକେତି ମହାୱଗ୍ଗେ ପବ୍ବଜ୍ଜଖନ୍ଧକେ (ମହାୱ। ୯୬) ଯଂ ପରିୱାସଂ ପରିୱସତୀତି ଯୋଜନା। ''ପୁବ୍ବେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟୋ ଭୂତୋତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟପୁବ୍ବୋ''ତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୭୬) ଆଚରିୟସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ପରିୱସତୀତି ଆହ ''ସାମଣେରଭୂମିୟଂ ଠିତୋ''ତି। ତନ୍ତି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ୱୁତ୍ତଂ ପରିୱାସଂ। ପବ୍ବଜନ୍ତି ''ଆକଙ୍ଖତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ, ଆକଙ୍ଖତି ଉପସମ୍ପଦ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଗ୍ଗହଣଂ। ''ଉତ୍ତରିଦିରତ୍ତତିରତ୍ତଂ ସହସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେୟ୍ୟା''ତି (ପାଚି। ୫୧) ଏତ୍ଥ ଦିରତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ୱିୟ ୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ସାମଣେରଭୂମିୟଂ ଠିତେନେୱ ପରିୱସିତବ୍ବଂ, ନ ଗିହିଭୂତେନ, ତସ୍ମା ଅପରିୱସିତ୍ୱାୟେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଲଭତି। ନ ଗାମପ୍ପୱେସନାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ନୱେସିୟାୱିଧୱାଥୁଲ୍ଲକୁମାରିକପଣ୍ଡକଭିକ୍ଖୁନିଗୋଚରତା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ କିଂ କରଣୀୟେସୁ ଦକ୍ଖାନଲସାଦିତା, ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦୀସୁ ତିବ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦତା, ଯସ୍ସ ତିତ୍ଥାୟତନତୋ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ସ ଅୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅତ୍ତମନତା, ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅନତ୍ତମନତା, ଯସ୍ସ ତିତ୍ଥାୟତନତୋ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅନତ୍ତମନତା, ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନେ ଅତ୍ତମନତାତି ଇମେସଂ ସତ୍ତୱତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୂରେନ୍ତେନ ପରିୱସିତବ୍ବନ୍ତି ଯଦା ପରିୱସତି, ତଦା ପୂରମାନେନ ପରିୱସିତବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠୱତ୍ତପୂରଣେନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱତ୍ତାନଂ ପୂରଣେନ। ଏତ୍ଥାତି ପରିୱାସେ, ଉପସମ୍ପଦାୟ ୱା। ଘଂସିତ୍ୱା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥାସୟୱୀମଂସନୱସେନ ସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିୟ ଘଂସିତ୍ୱା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା। ପବ୍ବଜ୍ଜାୟାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ଉପସମ୍ପଦାପି ହି ତେନ ସଙ୍ଗୟ୍ହତି।

''ଗଣମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିତ୍ୱାତି ଉପସମ୍ପଦାକମ୍ମସ୍ସ ଗଣପ୍ପହୋନକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମଜ୍ଝେ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ୱିୟ ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୦୫) ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦାନି ପନ ବହୂସୁପି ପୋତ୍ଥକେସୁ ''ତଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା''ତି କାରିତୱସେନ ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ଅଚିରମୁପସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅସ୍ସାତି ଅଚିରୂପସମ୍ପନ୍ନୋ, ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ନଚିରମେୱା''ତି ଆହ। କାୟଚିତ୍ତୱିୱେକାୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତା ଉପଧିୱିୱେକସ୍ସ ପଟିପଜ୍ଜନାଧିକାରତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାୟେନ ଚେୱ ଚିତ୍ତେନ ଚା''ତି। ୱୂପକଟ୍ଠୋତି ୱିୱିତ୍ତୋ। ତାଦିସସ୍ସ ସୀଲୱିସୋଧନେ ଅପ୍ପମାଦୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମାଦମେୱ ଦସ୍ସେତି। ପେସିତଚିତ୍ତୋତି ନିବ୍ବାନଂ ପତି ପେସିତଚିତ୍ତୋ, ତନ୍ନିନ୍ନୋ ତପ୍ପୋଣୋ ତପ୍ପବ୍ଭାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ତଥା ଅନପେକ୍ଖତାୟ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତକାୟୋ ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାୟମାୱିକାତୁଂ ''ୱିସ୍ସଟ୍ଠଅତ୍ତଭାୱୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତାତି ଚେତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପକାୟସ୍ସ ଅୱିସୟତ୍ତା। ଯସ୍ସାତି ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ। ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତାପି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନା ଏୱ ଅରହତ୍ତାଧିଗମାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାପେକ୍ଖା ହୋନ୍ତୀତି ତେପି ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତେ ତେହେୱ ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତେହି ଏକସଙ୍ଗହେ କରୋନ୍ତୋ ''ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତା''ତି ଆହ। ଇମିନା ହି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନା ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତାପି ସଙ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନାନମେୱାଧିପ୍ପେତଭାୱୋ ଚ ''ସମ୍ମଦେୱା''ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରେନ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ''ଓତିଣ୍ଣୋମ୍ହି ଜାତିୟା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ହି ସଂୱେଗପୁବ୍ବିକଂ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ସନ୍ଧାୟ ''ସମ୍ମଦେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ହେତୁନାୱ କାରଣେନେୱା''ତି। ତତ୍ଥ ହେତୁନାତି ନୟେନ ଉପାୟେନ। କାରଣେନେୱାତି ତବ୍ବିୱରଣୱଚନଂ । ତନ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ତଦେୱ ହି ''ଅନୁତ୍ତରଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟପରିୟୋସାନ''ନ୍ତି ୱତ୍ତୁମରହତି ଅଞ୍ଞେସଂ ତଥା ଅଭାୱତୋ। ''ଯଂତଂସଦ୍ଦା ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧା''ତି ସଦ୍ଦନୟେନପି ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦିନା। ''ଯସ୍ସତ୍ଥାୟ…ପେ… ପବ୍ବଜନ୍ତୀ''ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ କୁଲପୁତ୍ତା ପବ୍ବଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅରହତ୍ତଫଲମିଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନତ୍ଥି ପରୋ ଜନୋ ତଥା ସଚ୍ଛିକରଣେ ପଚ୍ଚୟୋ ଯସ୍ସାତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟୋ, ତଂ। ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ସଂ-ସଦ୍ଦୋପି ଧାତୁସଦ୍ଦାନୁୱତ୍ତକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପାପୁଣିତ୍ୱା''ତି, ପତ୍ୱା ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ଧାତୁସଦ୍ଦାନୁୱତ୍ତକୋ, ସଂ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ଧାତୁୱିସେସକୋତି ଆହ ''ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା''ତି, ଅସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୟୋ ନିପ୍ଫାଦେତ୍ୱା, ପରିପୂରେତ୍ୱାୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନିଟ୍ଠାପେତୁନ୍ତି ନିଗମନୱସେନ ପରିୟୋସାପେତୁଂ। ''ବ୍ରହ୍ମଚରିୟପରିୟୋସାନଂ…ପେ… ୱିହାସୀ''ତି ଇମିନା ଏୱ ହି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନା ପରିୟୋସାପିତା, ତଂ ପନ ନିଗମେତୁଂ ''ଅଞ୍ଞତରୋ…ପେ… ଅହୋସୀ''ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକତୋୱ ଇଧ ଅଞ୍ଞତରୋ, ନ ପନ ନାମଗୋତ୍ତାଦୀହି ଅପାକଟତୋ। ଅରହନ୍ତାନନ୍ତି ଉଦ୍ଧାହନେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ତଥା ଉଦ୍ଧାହିତତ୍ତା ଚ ତେସମବ୍ଭନ୍ତରୋତି ଅତ୍ଥୋ ଆପନ୍ନୋତି ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭଗୱତୋ''ତିଆଦିମାହ। କେଚି ପନ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି – ଅରହନ୍ତାନନ୍ତି ଚେତଂ ସମ୍ବନ୍ଧେୟେୱ ସାମିୱଚନଂ, ଅତୋ ଚେତ୍ଥ ସହ ପାଠସେସେନ ଅଧିପ୍ପାୟମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଭଗୱତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟା ଦୀଘନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାୟ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଜନନାୟ ସାଧୁୱିଲାସିନିୟା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନିୟା ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ପୋଟ୍ଠପାଦପରିବ୍ବାଜକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୦୬। ଏୱଂ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… ସାୱତ୍ଥିଯନ୍ତି ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ''ସାୱତ୍ଥିଯ''ନ୍ତି ଇଦଂ ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସାୱତ୍ଥିଂ ଉପନିସ୍ସାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯପଟିବଦ୍ଧତାଯ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜେତୋ ନାମ ରାଜକୁମାରୋ, ତେନ ରୋପିତତ୍ତା ସଂୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ପରିପାଲିତତ୍ତା ଜେତସ୍ସ ୱନଂ ଉପୱନନ୍ତି ଅତ୍ଥମାହ ''ଜେତସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ୱନେ''ତି। ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ଗହପତି ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡସ୍ସ ଦାଯକତ୍ତା ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ। ତେନ ଜେତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ଅଟ୍ଠାରସହିରଞ୍ଞକୋଟିସନ୍ଥରଣେନ ତଂ କିଣିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସହିରଞ୍ଞକୋଟୀହେୱ ସେନାସନଂ କାରାପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସହିରଞ୍ଞକୋଟୀହେୱ ୱିହାରମହଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଏୱଂ ଚତୁପଞ୍ଞାସହିରଞ୍ଞକୋଟିପରିଚ୍ଚାଗେନ ସୋ ଆରାମୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତିତୋ। ତେନାହ ''ଅନାଥପିଣ୍ଡିକେନ ଗହପତିନା ଆରାମୋ କାରିତୋ''ତି। ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା, ପାଣିନୋ ନିୱାସଫାସୁତାଦିନା ୱା ୱିସେସେନ ପବ୍ବଜିତା ତତୋ ତତୋ ଆଗମ୍ମ ରମନ୍ତି ଅନୁକ୍କଣ୍ଠିତା ହୁତ୍ୱା ନିୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆରାମୋ। ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗତେପି ଅତ୍ତନୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଆନେତ୍ୱା ରମେତୀତି ଆରାମୋ।

ଫୋଟୋ ଯସ୍ସ ପାଦେସୁ ଜାତୋତି ପୋଟ୍ଠପାଦୋ। ଫୋଟୋ ପୋଟ୍ଠୋତି ହି ପରିଯାଯୋ। ପରିବ୍ବାଜକୋ ଦୁୱିଧୋ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋ, ଅଚ୍ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋପି ଅଚେଲକୋ ଆଜୀୱକୋତି ଦୁୱିଧୋ। ତେସୁ ଅଚେଲକୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନଗ୍ଗୋ, ଆଜୀୱକୋ ପନ ଉପରି ଏକମେୱ ୱତ୍ଥଂ ଉପକଚ୍ଛକନ୍ତରେ ପୱେସେତ୍ୱା ପରିହରତି, ହେଟ୍ଠା ନଗ୍ଗୋ। ଅଯଂ ପନ ଦୁୱିଧୋପେସ ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋ''ତି, ୱତ୍ଥଚ୍ଛାଯାଛାଦନପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗତତ୍ତା ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ । ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋତି ମହାୱିଭୱତାଯ ମହାସାରତଂ ପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଗଣାଚରିଯୋତି ସାପେକ୍ଖତାଯ ସମାସୋ। ସମଯନ୍ତି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସୋ, ଏକସେସନିଦ୍ଦେସୋ ୱା, ତଂ ତଂ ସମଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱଦନ୍ତୀତି ପକାରତୋ ୱଦନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ଅତ୍ତନା ଉଗ୍ଗହିତନିଯାମେନ ଯଥା ତଥା ସମଯଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାରୁକ୍ଖୋତି ତସ୍ସ ନାମଂ। ପଭୁତି ସଦ୍ଦେନ ତୋଦେଯ୍ୟଜାଣୁସୋଣୀସୋଣଦଣ୍ଡକୂଟଦନ୍ତାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପନ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକାଦିକେ। ତିନ୍ଦୁକୋ ନାମ କାଳଅକ୍ଖନ୍ଧରୁକ୍ଖୋ। ଚୀରନ୍ତି ପନ୍ତି। ତିନ୍ଦୁକା ଚୀରଂ ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ତିନ୍ଦୁକଚୀରୋ। ତଥା ଏକା ସାଲା ଏତ୍ଥାତି ଏକସାଲକୋ। ଭୂତପୁବ୍ବଗତିଯା ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯସ୍ମା''ତିଆଦିମାହ। ଇତି କତ୍ୱାତି ଇମିନା କାରଣେନ। ''ତସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦିନା ଯଥାପାଠଂ ୱିଭତ୍ତନ୍ତଦସ୍ସନଂ।

ଅନେକାକାରାନୱସେସଞେଯ୍ୟତ୍ଥୱିଭାଗତୋ, ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ଲୋକେ ପତ୍ଥଟମିୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା''ତି, ଯତୋ ତସ୍ସ ଞାଣଜାଲତା ୱୁଚ୍ଚତି। ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ। ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ସମନ୍ନାହାରେ କତେ ପଠମଂ ନେସଂ ୱେନେଯ୍ୟଭାୱେନେୱ ଉପଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଅଥ ସରଣଗମନାଦିୱସେନ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ୱୀମଂସୀଯତୀତି ଆହ ''କିନ୍ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ''ତି। ନିରୋଧନ୍ତି ସଞ୍ଞାନିରୋଧଂ। ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ତତୋ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ସଞ୍ଞୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଞାଣେନ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଯଥା ତେ ନିରୋଧଂ, ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ବ୍ଯାକରିଂସୁ, ବ୍ଯାକରିସ୍ସନ୍ତି ଚ, ତଥା ବ୍ଯାକରଣୱସେନ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା। କତିପାହଚ୍ଚଯେନାତି ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚଯେନ। ପାଠଇଯମେୱ ହି ଇମମତ୍ଥଂ ୱଦ୍ଧତି। ସରଣଂ ଗମିସ୍ସତୀତି ''ସରଣ''ମିତି ଗମିସ୍ସତି। ''ହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତୋତି ହତ୍ଥିସାରିନୋ ପୁତ୍ତୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୦୬) ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧୁନା ପନ ''ଚିତ୍ତୋ ହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତୋ'' ତ୍ୱେୱ ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ଚିତ୍ତୋ ନାମ ହତ୍ଥାଚରିଯସ୍ସ ପୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁରତ୍ତଦୁପଟ୍ଟନ୍ତି ରଜନେନ ସମ୍ମା ରତ୍ତଂ ଦିଗୁଣଂ ଅନ୍ତରୱାସକଂ ପରିୱତ୍ତନୱସେନ ନିୱାସେତ୍ୱା। ''ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା''ତି ଇଦଂ ପରିକପ୍ପୱଚନଂ ''ତାଦିସୋ ଅତ୍ଥି ଚେ, ତଂ ୱିଯା''ତି। ମେଘୱଣ୍ଣନ୍ତି ରତ୍ତମେଘୱଣ୍ଣଂ, ସଞ୍ଝାପଭାନୁରଞ୍ଜିତମେଘସଙ୍କାସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଠମେନ ଚେତ୍ଥ ସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ଦୁତିଯେନ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଂ। ଏକଂସୱରଗତନ୍ତି ୱାମଂସୱରପ୍ପତ୍ତଂ। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକଂସନ୍ତି ଚ ୱାମଂସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯତୋ ଯଥା ୱାମଂସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଠିତଂ ହୋତି, ତଥା ଚୀୱରଂ କତ୍ୱାତି ଏୱମସ୍ସତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି [ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପସୁତ୍ତ (ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତ) ୱଣ୍ଣନା] ତତ୍ଥ ଏତନ୍ତି ''ଏକଂସଂ ଚୀୱରଂ କତ୍ୱା''ତି ୱଚନଂ। ଯତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ପାରୁପିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନତ୍ତା ଏୱମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଚ୍ଚଗ୍ଘନ୍ତି ଏକଂ କତ୍ୱା ଅନଧିଟ୍ଠିତକାଲେ ପାଟେକ୍କଂ

ମହଗ୍ଘଂ, ପଚ୍ଚଗ୍ଘଂ ୱା ଅଭିନୱଂ, ଅବ୍ଭୁଣ୍ହେ ତଙ୍ଖଣେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପଂ କେଚି ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତଥା ହି ଆଚରିୟେନେୱ ଉଦାନଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଚ୍ଚଗ୍ଘେତି ଅଭିନୱେ, ପଚ୍ଚେକଂ ମହଗ୍ଘତାୟ ପଚ୍ଚଗ୍ଘେତି କେଚି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ନ ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ମହଗ୍ଘଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଚା''ତି, ଇଧାପି ତେନ ପଚ୍ଛିମୋୟେୱ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ଗହିତୋ। ଅଭିନୱତାୟ ''ପଚ୍ଚଗ୍ଘ''ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ଆଦିତୋ ତଥା ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ, ଅନଞ୍ଞପରିଭୋଗତାୟ ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ୱା ସବ୍ବ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ତଂ ପତ୍ତଂ ସବ୍ବକାଲଂ ''ପଚ୍ଚଗ୍ଘ''ନ୍ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ସେଲମୟପତ୍ତନ୍ତି ମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣସିଲାମୟଂ ଚତୁମହାରାଜଦତ୍ତିୟଂ ପତ୍ତଂ। ଅୟମେୱ ହି ଭଗୱତା ନିଚ୍ଚପରିଭୁତ୍ତୋ ପତ୍ତୋ ସମଚିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଦୀସୁପି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୩୭) ତଥା ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

୪୦୭।ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୱସେନ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ, ନ ପରେହି ଉସ୍ସାହିତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''ଅତିପ୍ପଗଭାୱମେୱ ଦିସ୍ୱା''ତି ଚ ଇଦଂ ଭୂତକଥନଂ ନ ତାୱ ଭିକ୍ଖାଚରଣୱେଲା ସମ୍ପତ୍ତାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଭଗୱା ହି ତଦା କାଲସ୍ସେୱ ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ୱାସନାଭାଗିୟାୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ପୋଟ୍ଠପାଦଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ''ତି। ପାଠଇୟଂ ଅତିପ୍ପଗୋ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ''ପଗୋ''ତି ଇଦଂ କଚ୍ଚାୟନମତେନ ପ-ଇଚ୍ଚୁପସଗ୍ଗତୋ ଓ-କାରଗ-କାରାଗମନେ ସିଦ୍ଧଂ। ପ-ସଦ୍ଦୋୟେୱ ପାତୋଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ପନ ସଦ୍ଦୱିଦୂନଂ ମତେନ ପାତୋପଦମିୱ ନେପାତିକଂ। ତେନେୱ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧) ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତିପ୍ପଗୋ ଖୋତି ଅତିୱିୟ ପାତୋ''ତି। ଅପିଚ ପଠମଂ ଗଚ୍ଛତି ଦିୱସଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି ପଗୋତି ନିବ୍ବଚନଂ ଇମିନା ଦସ୍ସିତଂ। ଦୁୱିଧୋ ଖଲୁସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ହି ପଗୋତି ସଦ୍ଦୋ ନାମନିପାତୋପସଗ୍ଗୱସେନ ତିୱିଧୋ। ଏୱଞ୍ହି ଇଧ ''ଅତିପ୍ପଗଭାୱମେୱ ଦିସ୍ୱା''ତି ୱଚନଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତି।

ଯଂନୂନାତି ଏସ ନିପାତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସଂସୟପରିଦୀପନୋ, ଇଧ ପନ ସଂସୟପତିରୂପକପରିଦୀପନୋୱ। କସ୍ମା ''ସଂସୟପରିଦୀପନେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସଂସୟୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚା''ତିଆଦି। ସଂସୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା। ପରିୱିତକ୍କପୁବ୍ବଭାଗୋତି ଅଧିପ୍ପେତକିଚ୍ଚସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତପରିୱିତକ୍କୋ। ଏସାତି ''କରିସ୍ସାମ, ନ କରିସ୍ସାମା''ତିଆଦିକୋ ଏସ ଚିତ୍ତାଚାରୋ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଲବ୍ଭତି ସମ୍ଭୱତି ୱିଚାରଣୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ, ନ ପନ ସଂସୟୱସେନ। ତେନାହାତି ଯେନେସ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଲବ୍ଭତି, ତେନ ଭଗୱା ଏୱମାହାତି ଇମମେୱ ପାଠଇଂ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ କରୋତି। ଅୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନୟୋ – ଯଂନୂନାତି ପରିକପ୍ପନେ ନିପାତୋ। ''ଉପସଙ୍କମେୟ୍ୟ''ନ୍ତି କିରିୟାପଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋୟେୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ଅନେନ ଜୋତୀୟତି। ତସ୍ମା ଅହଂ ଯଂନୂନ ଯଦି ପନ ଉପସଙ୍କମେୟ୍ୟଂ ସାଧୁ ୱତାତି ଯୋଜନା। ''ଯଦି ପନା''ତି ଇଦମ୍ପି ତେନ ସମାନତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଦି ପନାହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି।

୪୦୮।ଅସ୍ସାତି ପରିବ୍ବାଜକପରିସାୟ। ଉଦ୍ଧଂଗମନୱସେନାତି ଉନ୍ନତବହୁଲତାୟ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ। ଦିସାସୁ ପତ୍ଥଟୱସେନାତି ୱିପୁଲଭାୱେନ ଭୂତପରମ୍ପରାୟ ସବ୍ବଦିସାସୁ ପତ୍ଥରଣୱସେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ପାଠଇୟଂ ଯଥା ଉନ୍ନତପାୟୋ ସଦ୍ଦୋ ଉନ୍ନାଦୋ, ଏୱଂ ୱିପୁଲଭାୱେନ ଉପରୂପରି ପୱତ୍ତୋପି ଉନ୍ନାଦୋୟେୱାତି ତଦୁଭୟଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ''ଉନ୍ନାଦିନିୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପୁନ ତଦୁଭୟମେୱ ୱିଭାଗଂ କତ୍ୱା ''ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦାୟା''ତି। ଅତୋ ପାଠଇନୟାନୁରୂପମେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦାନି ପରିବ୍ବାଜକପରିସାୟ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦତାକାରଣଂ, ତସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେସଞ୍ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ବାଲାତପେତି ଅଭିନୱୁଗ୍ଗତସୂରିୟାତପେ। କାମସ୍ସାଦୋ ନାମ କାମଗୁଣସ୍ସାଦୋ। ଭୱସ୍ସାଦୋ ନାମ କାମରାଗାଦିସହଗତୋ ଭୱେସୁ ଅସ୍ସାଦୋ।

ସୂରିୟୁଗ୍ଗମନେ ଖଜ୍ଜୋପନମିୱ ନିପ୍ପଭତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ''ଖଜ୍ଜୋପନକୂପମା ଜାତା''ତି। ଲାଭସକ୍କାରୋପି ନୋ ପରିହୀନୋତି ଅତ୍ଥୋ ବାୱେରୁଜାତକେନ (ଜା। ୧।୪।୧୫୪) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ପରିସଦୋସୋତି ପରିସାୟ ପୱତ୍ତଦୋସୋ।

୪୦୯।ସଣ୍ଠପେସୀତି ସଞ୍ଞମନୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ଠପେସି। ସଣ୍ଠପନଞ୍ହେତ୍ଥ ତିରଚ୍ଛାନକଥାୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅଗାରୱସ୍ସ ଚଜାପନୱସେନ ଆଚାରସିକ୍ଖାପନଂ , ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସସ୍ସ ନିଗ୍ଗହନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ସିକ୍ଖାପେସୀ''ତିଆଦି। ନନ୍ତି ପରିସଂ। ଅପ୍ପସଦ୍ଦନ୍ତି ନିସ୍ସଦ୍ଦଂ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦାଭାୱଂ। ''ଏକୋ ନିସୀଦତୀ''ତିଆଦି ଅତ୍ତାପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ୱୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଲାଭଗୁଣୱୁଦ୍ଧିଂ। ପତ୍ଥୟମାନୋତି ପତ୍ଥୟନହେତୁ। ମାନନ୍ତେ ହି ଲକ୍ଖଣେ, ହେତୁମ୍ହି ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେତୁଂ ''ପରିବ୍ବାଜକା କିରା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅପରଦ୍ଧନ୍ତି ଅପରଜ୍ଝିତଂ। ନପ୍ପମଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପମାଦଂ ନ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଅଗାରୱଂ କରୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୪୧୦।ନୋ ଆଗତେ ଆନନ୍ଦୋତି ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତି ଆଗତେ ଆନନ୍ଦୋ ପୀତି ହୋତି। ''ଚିରସ୍ସଂ ଖୋ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା ଇମଂ ପରିୟାୟମକାସୀ''ତି ୱଚନଂ ପୁବ୍ବେପି ତତ୍ଥ ଆଗତପୁବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତୱଚନମିୱ ହୋତୀତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପରିହରନ୍ତୋ ''କସ୍ମା ଆହା''ତିଆଦିମାହ। ପିୟସମୁଦାଚାରାତି ପିୟାଲାପା। ତସ୍ମାତି ତଥା ପିୟସମୁଦାଚାରସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ। ନ କେୱଲଂ ଅୟମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ପବ୍ବଜିତା

ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଭଗୱତୋ ଅପଚିତିଂ କରୋନ୍ତେୱାତି ତଦଞ୍ଞେସମ୍ପି ବାହୁଲ୍ଲକମ୍ମେନ ତଦତ୍ଥଂ ସାଧେତୁଂ ''ଭଗୱନ୍ତଞ୍ଚୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନତାୟା''ତି , ମହାସମ୍ମତରାଜତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଖତ୍ତିୟକୁଲତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ସୋଣଦଣ୍ଡେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସମଣୋ ଖଲୁ ଭୋ ଗୋତମୋ ଉଚ୍ଚାକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଖତ୍ତିୟକୁଲା''ତି, (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦୪) ତେନ ସାସନେ ଅପ୍ପସନ୍ନାନମ୍ପି କୁଲଗାରୱେନ ଭଗୱତି ଅପଚିତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ କା ନାମ କଥାତି ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦବ୍ଭନ୍ତରେ କୀଦିସା ନାମ କଥା। ୱିପ୍ପକତାତି ଆରଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ଅପରିୟୋସିତା। ''କା କଥା ୱିପ୍ପକତା''ତି ପନ ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ତସ୍ସା ପରିୟୋସାପନଂ ପଟିଜାନାତି ନାମ। କା କଥାତି ଚ ଅୱିସେସଚୋଦନା, ତସ୍ମା ଯସ୍ସା ତସ୍ସା ସବ୍ବସ୍ସାପି କଥାୟ ପରିୟୋସାପନଂ ପଟିଞ୍ଞାତଂ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ପଟିଜାନନଂ ପଦେସଞ୍ଞୁନୋ ଅୱିସୟନ୍ତି ଆହ ''ଯାୱ…ପେ… ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେସୀ''ତି। ଏସାତି ପରିବ୍ବାଜକପରିସାୟ କଥିତା ରାଜକଥାଦିକା। ନିସ୍ସାରାତି ନିରତ୍ଥକଭାୱେନ ସାରରହିତା।

ଅଭିସଞ୍ଞାନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୧। ''ତିଟ୍ଠତେସା''ତି ଏତସ୍ସ ଆପନ୍ନମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଚେ''ତିଆଦିମାହ। ସୁକାରଣନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ ଅତ୍ଥାୱହଂ ହିତାୱହଂ କାରଣଂ। ଯତ୍ଥାତି ଅଞ୍ଞତରିସ୍ସଂ ସାଲାୟଂ। ନାନାତିତ୍ଥସଙ୍ଖାତାସୁ ଲଦ୍ଧୀସୁ ନିୟୁତ୍ତାତି ନାନାତିତ୍ଥିୟାଣିୟସଦ୍ଦେନ। ଣିକସଦ୍ଦେନ ୱା କ-କାରସ୍ସ ୟ-କାରଂ କତ୍ୱା ଯଥା ''ଅନ୍ତିୟୋ''ତି। ''ଅୟଂ କିଂ ୱଦତି ଅୟଂ କିଂ ୱଦତୀ''ତି କୁତୂହଲଂ କୋଲାହଲମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି କୋତୂହଲା, ସା ଏୱ ସାଲା କୋତୂହଲସାଲାତି ଆହ ''କୋତୂହଲୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ''ତି। ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ ଧାତ୍ୱତ୍ଥାନୁୱତ୍ତନତୋ। ସଞ୍ଞାସୀସେନାୟଂ ଦେସନା, ତସ୍ମା ସଞ୍ଞାସହଗତା ସବ୍ବେପି ଧମ୍ମା ଗୟ୍ହନ୍ତି, ତତ୍ଥ ପନ ଚିତ୍ତଂ ପଧାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚିତ୍ତନିରୋଧେ''ତି। ପହାନୱସେନ ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧସ୍ସ ତେହି ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଅୱିସୟତ୍ତା ଚ ''ଖଣିକନିରୋଧେ''ତି ଆହ। କାମଂ ସୋପି ତେସଂ ଅୱିସୟୋୱ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ନିରୋଧକଥା ୱୁଚ୍ଚମାନା ତତ୍ଥେୱ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥାପତ୍ତିମତ୍ତଂ ପତି ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସାତି ଅଭିସଞ୍ଞାନିରୋଧକଥାୟ। ''କିତ୍ତିଘୋସୋ''ତି 'ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ, ଭୱନ୍ତରପଟିଚ୍ଛନ୍ନମ୍ପି କାରଣଂ ଏୱଂ ହତ୍ଥାମଲକଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେତି, ସାୱକେ ଚ ଏଦିସେ ସଂୱରସମାଦାନେ ପତିଟ୍ଠାପେତୀ'ତି ଥୁତିଘୋସୋ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା ପତ୍ଥରତୀତି। ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ପନ ''ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଭଗୱତୋ କଥାକିତ୍ତିଘୋସୋ ପତ୍ଥରତୀ''ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ପଟିଭାଗକିରିୟନ୍ତି ପଠଆସୱସେନ ପଟିଭାଗଭୂତଂ ପୟୋଗଂ। ଭୱନ୍ତରସମୟନ୍ତି ତତ୍ର ତତ୍ର ୱୁଟ୍ଠାନସମୟଂ ଅଭୂତପରିକପ୍ପିତଂ କିଞ୍ଚି ଉସ୍ସାରିୟୱତ୍ଥୁଂ ଅତ୍ତନୋ ସମୟଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତି। କିଞ୍ଚିଦେୱ ସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ''ଏକମୂଲକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଏତ୍ତକଂ ୱେଲଂ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ନିସୀଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ କାରଣଂ ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ନିରୋଧକଥନ୍ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥଂ।

ତେସୂତି କୋତୂହଲସାଲାୟଂ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ନାନାତିତ୍ଥିୟସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ। ଏକଚ୍ଚେତି ଏକେ। ପୁରିମୋତି ''ଅହେତୂ ଅପ୍ପଚ୍ଚୟା ପୁରିସସ୍ସ ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିପି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିପୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱାଦୀ। ଏତ୍ଥାତି ଚତୂସୁ ୱାଦୀସୁ। ଯ୍ୱାୟଂ ଇଧ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମାପତ୍ତିନ୍ତି ଅସଞ୍ଞୀଭୱାୱହଂ ୱାୟୋକସିଣପରିକମ୍ମଂ, ଆକାସକସିଣପରିକମ୍ମଂ ୱା ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଂ, ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଂ ୱା। ନିରୋଧେତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ସଞ୍ଞାନିରୋଧେ। ହେତୁଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋତି ଯେନ ହେତୁନା ଅସଞ୍ଞୀଭୱେ ସଞ୍ଞାୟ ନିରୋଧୋ ସବ୍ବସୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ଯେନ ଚ ତତୋ ଚୁତସ୍ସ ଇଧ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ସଞ୍ଞାୟ ଉପ୍ପାଦୋ, ତଦୁଭୟମ୍ପି ହେତୁଂ ଅୱିସୟତାୟ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ।

ଦୁତିୟୋତି ''ସଞ୍ଞା ହି ଭୋ ପୁରିସସ୍ସ ଅତ୍ତା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱାଦୀ। ନନ୍ତି ପଠମୱାଦିଂ। ନିସେଧେତ୍ୱାତି ''ନ ଖୋ ପନ ମେତଂ ଭୋ ଏୱଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ମିଗସିଙ୍ଗତାପସସ୍ସାତି ଏୱଂନାମକତାପସସ୍ସ। ତସ୍ସ କିର ମତ୍ଥକେ ମିଗସିଙ୍ଗାକାରେନ ଦ୍ୱେ ଚୂଳଆ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ, ''ଇସିସିଙ୍ଗୋ''ତିପି ତସ୍ସ ନାମଂ। ଅସଞ୍ଞକଭାୱନ୍ତି ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତିୟା କିରିୟାମୟସଞ୍ଞାୱସେନ ୱିଗତସଞ୍ଞିଭାୱଂ। ୱକ୍ଖତି ହି ''ୱିସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା''ତି। ଚତ୍ତାଲୀସନିପାତେ ଆଗତନୟେନ ମିଗସିଙ୍ଗତାପସୱତ୍ଥୁଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମିଗସିଙ୍ଗତାପସୋ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କିଲେସାନଂ ସନ୍ତାପନତୋ ଅତ୍ତନ୍ତପୋ। ଦୁକ୍କରତପତାୟ ଘୋରତପୋ ତିବ୍ବତପୋ। ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱାପାଦନେନ ସବ୍ବସୋ ମିଲାପିତଚକ୍ଖାଦିତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟତାୟ ପରମଧିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ।ସକ୍କୱିମାନନ୍ତି ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାସନଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ତଞ୍ହି ତଥାରୂପପଚ୍ଚୟା କଦାଚି ଉଣ୍ହଂ, କଦାଚି ଥଦ୍ଧଂ, କଦାଚି ଚଲିତଂ ହୋତି। ''ସକ୍କ…ପେ… ପତ୍ଥେତୀ''ତି ଅୟୋନିସୋ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପେସେସି। ଭଗ୍ଗୋତି ଭଞ୍ଜିତକୁସଲଜ୍ଝାସୟୋ, ଅଧୁନା ପନ ''ଲଗ୍ଗୋ''ତି ପାଠଂ ଲିଖନ୍ତି। ତେନ ଦିବ୍ବଫସ୍ସେନାତି ହତ୍ଥଗ୍ଗହଣମତ୍ତଦିବ୍ବଫସ୍ସେନ। ତନ୍ତି ତଥା ସଞ୍ଞାପଟିଲାଭଂ। ଏୱମାହାତି ଏୱଂ ''ସଞ୍ଞା ହି ଭୋ ପୁରିସସ୍ସ ଅତ୍ତା''ତିଆଦିନା ଆକାରେନ ସଞ୍ଞାନିରୋଧମାହ। ଇମିନାୱ ନୟେନ ଇତୋ ପରେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ପାଠଇମାହରିତ୍ୱା ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତିୟୋତି ''ସନ୍ତି ହି ଭୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱାଦୀ। ଆଥବ୍ବଣପୟୋଗନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣୱେଦୱିହିତଂ ଆଥବ୍ବଣିକାନଂ

ୱିସଞ୍ଞିଭାୱାପାଦନପ୍ପୟୋଗଂ। ଉପକଡ୍ଢନଂ ଆହରଣଂ। ଅପକଡ୍ଢନଂ ଅପହରଣଂ । ଆଥବ୍ବଣଂ ପୟୋଜେତ୍ୱାତି ଆଥବ୍ବଣୱେଦେ ଆଗତଂ ଅଗ୍ଗିଜୁହନପୁବ୍ବକଂ ମନ୍ତପଦଂ ପୟୋଜେତ୍ୱା ସୀସଚ୍ଛିନ୍ନତାଦିଦସ୍ସନେନ ସଞ୍ଞାନିରୋଧମାହ। ତସ୍ସାତି ଯସ୍ସ ସୀସଚ୍ଛିନ୍ନତାଦି ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ସ।

ଚତୁତ୍ଥୋତି ''ସନ୍ତି ହି ଭୋ ଦେୱତା ମହିଦ୍ଧିକା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱାଦୀ। ଯକ୍ଖଦାସୀନନ୍ତି ଦେୱଦାସୀନଂ, ଯା ''ୟୋଗୱତିୟୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ୟୋଗିନିୟୋତିପି ପାକଟା। ମଦନିଦ୍ଦନ୍ତି ସୁରାମଦନିମିତ୍ତକଂ ସୁପନଂ। ଦେୱତୂପହାରନ୍ତି ନଚ୍ଚନଗାୟନାଦିନା ଦେୱତାନଂ ପୂଜଂ। ସୁରାପାତିନ୍ତି ପାତିପୁଣ୍ଣଂ ସୁରଂ। ଦିୱାତି ଅତିଦିୱା, ଉସ୍ସୂରେତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ତଥା ସୁପିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠହନଂ। ସୁତ୍ତକାଲେ ଦେୱତାନଂ ସଞ୍ଞାପକଡ୍ଢନୱସେନ ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନା, ପବୁଦ୍ଧକାଲେ ସଞ୍ଞୁପକଡ୍ଢନୱସେନ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠିତାତି ମଞ୍ଞମାନୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଏଳମୂଗକଥା ୱିୟାତି ଇମେସଂ ପଣ୍ଡିତମାନୀନଂ କଥା ଅନ୍ଧବାଲକଥାସଦିସୀ। ଚତ୍ତାରୋ ନିରୋଧେତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିଧୁରେ ଚତ୍ତାରୋପି ନିରୋଧେ। ଏକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଏକସଭାୱେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ। ନ ବହୁନାତି ନ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧେନ ବହୁୱିଧେନ ନାନାସଭାୱେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତେନାପି ଏକେନାତି ଏକସଭାୱଭୂତେନ ତେନାପି ନିରୋଧେନ। ଅଞ୍ଞେନେୱାତି ତେହି ୱୁତ୍ତାକାରତୋ ଅଞ୍ଞାକାରେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ। ସୋତି ଏକସଭାୱଭୂତୋ ନିରୋଧୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ସବ୍ବଞ୍ଞୁନାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧଂ ଠପେତ୍ୱା। ଇଧାତି କୋତୂହଲସାଲାୟଂ। ଅୟଂ ନିରୋଧୋ ଅୟଂ ନିରୋଧୋତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଆପନିଚ୍ଛାୱଚନଂ ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଅନେକାକାରୱୋକାରଂ ନିରୋଧଂ ୱିଭାୱେସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ। ଅହୋ ନୂନାତି ଏତ୍ଥ ଅହୋତି ଅଚ୍ଛରିୟେ ନିପାତୋ, ନୂନାତି ଅନୁସ୍ସରଣେ। ତସ୍ମା ଅହୋ ନୂନ ଭଗୱାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଦେସନତ୍ତା ଭଗୱା ନିରୋଧମ୍ପି ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟଂ କତ୍ୱା ଆରାଧେୟ୍ୟ ମଞ୍ଞେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅହୋ ନୂନ ସୁଗତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅଚ୍ଛରିୟୱିଭାୱନତୋ ଏୱ ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଆମେଡିତୱଚନଂ। ଅଚ୍ଛରିୟତ୍ଥୋପି ହେସ ଅହୋସଦ୍ଦୋ ଅନୁସ୍ସରଣମୁଖେନେୱ ପୋଟ୍ଠପାଦେନ ଗହିତୋ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁସ୍ସରଣତ୍ଥେ ନିପାତଦ୍ୱୟ''ନ୍ତି। ତେନାତି ଅନୁସ୍ସରଣତ୍ଥମୁଖେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ''ଅହୋ…ପେ… ସୁଗତୋ''ତି ୱଚନେନ ଏତଦହୋସୀତି ୟୋଜନା। ''ୟଂତଂସଦ୍ଦା ନିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧା''ତି ସାଧିପ୍ପାୟଂ ୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୟୋ ଏତେସ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। କାଲଦେସପୁଗ୍ଗଲାଦିୱିଭାଗେନ ବହୁଭେଦତ୍ତା ଇମେସଂ ନିରୋଧଧମ୍ମାନନ୍ତି ବହୁତ୍ତେ ସାମିୱଚନଂ, କୁସଲସଦ୍ଦୟୋଗେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୁସଲୋ ନିପୁଣୋ ଛେକୋତି ପରିୟାୟୱଚନମେତଂ। ଅହୋ ନୂନ କଥେୟ୍ୟାତି ଅଚ୍ଛରିୟଂ କତ୍ୱା କଥେୟ୍ୟ ମଞ୍ଞେ। ସୋ ସୁଗତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚିଣ୍ଣୱସିତାୟାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟଂ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱତ୍ତା। ସଭାୱଂ ଜାନାତୀତି ନିରୋଧସଭାୱଂ ୟାଥାୱତୋ ଜାନାତି।

ଅହେତୁକସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୨।ଘରମଜ୍ଝେୟେୱପକ୍ଖଲିତାତି ୟଥା ଘରତୋ ବହି ଗନ୍ତୁକାମା ପୁରିସା ମଗ୍ଗଂ ଅନୋତରିତ୍ୱା ଘରୱିୱରେ ସମତଲେ ୱିୱଟଙ୍ଗଣେ ଏୱ ପକ୍ଖଲନଂ ପତ୍ତା, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚୟୋତି ଏୱମାଦିୱିଭାଗୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱୁତ୍ତୋ, ଇଧ ପନ ତେନ ୱିଭାଗେନ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥି ସଞ୍ଞାୟ ଅକାରଣଭାୱପଟିକ୍ଖେପପରତ୍ତା ଚୋଦନାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାରଣସ୍ସେୱ ନାମ''ନ୍ତି। ୟଂ ପନ ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସହେତୂ ହି ପୋଟ୍ଠପାଦ ସପ୍ପଚ୍ଚୟା ପୁରିସସ୍ସ ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିପି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିପୀ''ତି, ତତ୍ଥ ସହେତୂ ସପ୍ପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ପନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିୟେୱ, ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିପୀ''ତି ୱଚନଂ, ନ ତୁ ନିରୋଧସ୍ସ ସହେତୁସପଚ୍ଚୟତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉପ୍ପାଦୋୟେୱ ହି ସହେତୁକୋ, ନ ନିରୋଧୋ। ଯଦି ହି ନିରୋଧୋପି ସହେତୁକୋ ସିୟା, ତସ୍ସପି ପୁନ ନିରୋଧେନ ଭୱିତବ୍ବଂ ଅଙ୍କୁରାଦୀନଂ ପୁନ ଅଙ୍କୁରାଦିନା ୱିୟ, ନ ଚ ତସ୍ସ ପୁନ ନିରୋଧୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ଖଣନିରୋଧୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ୟୋ ପନ ୟଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନ ସବ୍ବସୋ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ, ସୋ ''ସହେତୁକୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ ତଥାରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ୱିନା ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୧୨) ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୧୩) ୱୁତ୍ତଂ ''ସଞ୍ଞାୟ ସହେତୁକଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ଦୀପେତୁ''ନ୍ତି। ଏତଞ୍ହି ପାଠଇୱଚନଂ, ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସିକ୍ଖାତି ହେତ୍ୱତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ୟ-କାରଲୋପୋ ୱା ''ସଙ୍ଖ୍ୟାପି ତମ୍ହା ୱନପତ୍ତା ପକ୍କମିତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୯୨) ୱିୟ। ହେତୁଭାୱୋ ଚସ୍ସା ଉପରି ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଏକସଦ୍ଦୋ ଚ ଅଞ୍ଞପରିୟାୟୋ, ନ ସଙ୍ଖ୍ୟାୱାଚୀ ''ଇତ୍ଥେକେ ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୮୫-୯୧, ୯୪-୯୮; ମ। ନି। ୩। ୨୧) ୱିୟାତି ଆହ ''ସିକ୍ଖାୟ ଏକଚ୍ଚା ସଞ୍ଞା ଜାୟନ୍ତୀ''ତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୪୧୩।ୱିତ୍ଥାରେତୁକମ୍ୟତାତି ୱିତ୍ଥାରେତୁକାମତାୟ। ପୁଚ୍ଛାୱସେନାତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାୱସେନ, ୱିତ୍ଥାରେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାୱସେନାତି ୱା ସମାସୋ। ''ପୋଟ୍ଠପାଦସ୍ସେୱାୟଂ ପୁଚ୍ଛା''ତି ଆସଙ୍କାୟ ''ଭଗୱା ଅୱୋଚା''ତି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞାୟ…ପେ… ଦୀପେତୁଂ ତା ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ । ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ଉପରି ୱକ୍ଖମାନାୟ ଦେସନାୟ। ତତିୟାତି ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ଆଗତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଅୟଂ…ପେ… ଦେସିତୋତି ଏତ୍ଥ

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୱସେନ ଆଗତା। କସ୍ମାତି ଚେ? ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା, ସଭାୱତୋ, ଉପକାରତୋ ଚ ୟଥାରହଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ଅୱରୋଧତ୍ତା ସଙ୍ଗହିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଥା ହି ଚୂଳୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ "ୟା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ୟୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ , ଇମେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା"ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୨) କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ତିସ୍ସୋପି ସିକ୍ଖା ଆଗତା, ତଥାପି ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାୟ ଏୱ ଅଭିସଞ୍ଞାନିରୋଧୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇତରା ପନ ତସ୍ସା ସମ୍ଭାରଭାୱେନ ଆନୀତାତି ଅୟମେତ୍ଥ ପାଠିଓୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋତି ପଞ୍ଚ କାମକୋଟ୍ଠାସେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରାଗୋ। ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରୋତି ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନତାୱସେନ ନସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ୟୋ କୋଚି କାମଚାରୋ, ୟା କାଚି ଲୋଭୁପ୍ପତ୍ତି। ଅଧୁନା ପନ "ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମରାଗୋ"ତି ପାଠୋ, ସୋ ଅୟୁତ୍ତୋୱ ଅତ୍ଥତୋ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। କାମରାଗୋ ଚେତ୍ଥ ୱିସୟୱସେନ ନିୟମିତତ୍ତା କାମଗୁଣାରମ୍ମଣୋୱ ଲୋଭୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, କାମଚାରୋ ପନ ଝାନନିକନ୍ତିଭୱରାଗାଦିପ୍ପଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ଲୋଭଚାରୋ। କାମନଟ୍ଠେନ, କାମେସୁ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚ କାମଚାରୋ। ସବ୍ବେପି ହି ତେଭୂମକଧମ୍ମା କାମନୀୟଟ୍ଠେନ କାମା। ୟସ୍ମା ଉଭୟେସମ୍ପି ସହଚରଣଞାୟେନ କାମସଞ୍ଞାଭାୱୋ ହୋତି, ତସ୍ମା "କାମସଞ୍ଞା"ତି ପଦୁଦ୍ଧାରଂ କତ୍ୱା ତଦୁଭୟମେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। "ତତ୍ଥା"ତିଆଦି ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରତୋ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗସ୍ସ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ, ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରସ୍ସେୱ ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତଭାୱଦସ୍ସନଂ। କାମଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋପି ଅସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଏୱ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାଟୀୟତି, ତସ୍ମିଂ ପନ ସମୁଗ୍ଘାଟିତେପି ନ ସବ୍ବୋ ରାଗୋ ସମୁଗ୍ଘାଟଂ ଗଚ୍ଛତି ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗଗ୍ଗହଣେନ ଇତରସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ହୋତୀତି ଉଭୟତ୍ଥସାଧାରଣେନ ପରିୟାୟେନ ଉଭୟମେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ପାଠିଓୟଂ କାମସଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ଅତୋ ତଦୁଭୟଂ ସରୂପତୋ, ୱିସେସତୋ ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଭାୱତୋ "ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରୋ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱଟ୍ଟତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରସ୍ସେୱ ଇଧ ୱଚ୍ଚନତୋ ଅୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ୟୋଜନା। ତସ୍ସାତି ପଠମଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ସଦିସତ୍ତାତି କାମସଞ୍ଞାଦିଭାୱେନ ସମାନତ୍ତା, ଏତେନ ପାଠିଓୟଂ "ପୁରିମା"ତି ଇଦଂ ସଦିସକପ୍ପନାୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅନାଗତା ହି ଇଧ "ନିରୁଜ୍ଝତୀ"ତି ୱୁତ୍ତା ଅନୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତସ୍ମା ଅନାଗତମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖସଙ୍ଖାତାତି ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖେହି ସହ ଅକ୍ଖାତା, ନ ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖାନୀତି ଅକ୍ଖାତା। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ହି ସଞ୍ଞାୟେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତା, ନ ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖାନି। ଅଥ ୱା ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖକୋଟ୍ଠାସିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖାତସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସତ୍ଥୋ "ଅଦିନ୍ନଂ ଥେୟ୍ୟସଙ୍ଖାତଂ ଆଦିୟେୟ୍ୟା"ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୮୯, ୯୧) ୱିୟ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଓଳାରିକଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାପଟିଘସଞ୍ଞାହି ନିପୁଣତାୟ ସୁଖୁମା। ଭୂତତାୟ ସଚ୍ଚା। ତଦେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି "ଭୂତା"ତି ଇମିନା। ସୁଖୁମଭାୱେନ, ପରମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଅୱିପରୀତସଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ବ୍ୟାସୱସେନ ୟଥାପାଠମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସମାସୱସେନପି ୟଥାପାଠମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅଥ ୱା"ତିଆଦିମାହ। ସମାସବ୍ୟାସୱସେନ ହି ଦ୍ୱିଧା ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। "କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଓଳାରିକଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନା"ତି ଇମିନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାନୁଭାୱସିଦ୍ଧା, ସଞ୍ଞାୟ ସଣ୍ହସୁଖୁମତା ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଭୂତତାୟାତି ସୁଖୁମଭାୱେନ, ପରମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଅୱିପରୀତତାୟ, ୱିଜ୍ଜମାନତାୟ ୱା। ୱିୱେକଜେହୀତି ନୀୱରଣୱିୱେକତୋ ଜାତେହି। ଇଦାନି ଝାନସମଙ୍ଗୀୱସେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁତିୟପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସା ଅସ୍ସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ।

ସମାପଜ୍ଜନାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିୟ ୱୁଟ୍ଠାନମ୍ପିଝାନେ ପରିୟାପନ୍ନଂ ହୋତି ୟଥା ତଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣୋ ଧମ୍ମେସୁ, ଆୱଜ୍ଜନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ପନ ନ ଝାନପରିୟାପନ୍ନାନି, ତସ୍ମା ଝାନପରିୟାପନ୍ନମେୱ ୱସୀକରଣଂ ଗହେତ୍ୱା "ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ, ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋ, ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଚ ସିକ୍ଖତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ। ତେନ…ପେ… ଝାନେନାତି ଇଦମ୍ପି "ସିକ୍ଖା"ତି ଏତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାପଦଂ। ତେନାତି ଚ ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ, ପଠମଜ୍ଝାନେନ ହେତୁନାତି ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଝାନସ୍ସ ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖସୁଖୁମସଚ୍ଚସଞ୍ଞାୟ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱୋ। କାମସଞ୍ଞାୟ ପନ ନିରୋଧସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭାୱୋୱ। ସୋ ଚ ଖୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ। ତଥା ଚେୱ ହେଟ୍ଠା ସଂୱଣ୍ଣିତଂ "ତଥାରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ୱିନା ଅଭାୱତୋ"ତି ଏତେନୁପାୟେନାତି ଞାୟଂ ପଠମଜ୍ଝାନତପ୍ପଟିପକ୍ଖସଞ୍ଞାୱସେନ "ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝତୀ"ତି ଏତ୍ଥ ନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏତେନ ନୟେନ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ।

୪୧୪। ଇଦାନି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନପରମାୟ ଏୱ ସଞ୍ଞାୟ ଦସ୍ସନେ କାରଣଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ "ୟସ୍ମା ପନା"ତିଆଦିମାହ। ୟସ୍ମା ଇଦଞ୍ଚ…ପେ… ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେସଂ ପନିଦଂ ଅଙ୍ଗତୋ ସମ୍ମସନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ "ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୟା"ତିଆଦି। ଅଙ୍ଗତୋତି ଝାନଙ୍ଗତୋ। ଇଦଞ୍ହି ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୟ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନଞ୍ହି କରୋନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ଅଙ୍ଗତୋୱ ସମ୍ମସନଂ କରୋତି, ନ ଚ ସଞ୍ଞା ସମାପତ୍ତିୟା କିଞ୍ଚି ଅଙ୍ଗଂ ହୋତି। ଅଥ ଚ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ "ଇଦଞ୍ଚ ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ଅଙ୍ଗତୋ ସମ୍ମସନଂ ଉଦ୍ଧଟ"ନ୍ତି, ତସ୍ମା ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ।

ଅଙ୍ଗତୋତି ୱା ଅୱଯୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଅନୁପଦଧମ୍ମତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଲାପତୋତି ସମୂହତୋ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସମାପତ୍ତିୱସେନ ତଂତଂସଞ୍ଞାନଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅଙ୍ଗୱସେନ ସୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଇଦଞ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ଅଙ୍ଗତୋୱ ସମ୍ମସନଂ ଦସ୍ସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମାତି ସଞ୍ଞାୱସେନେୱ ଅଙ୍ଗତୋ ସମ୍ମସନସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା। ତଦେୱାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନମେୱ, ନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ତତ୍ଥ ପଟୁସଞ୍ଞାଭାୱତୋ।

‘‘ଯୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଯତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯୋ ନାମା’’ତି ଯଥା ‘‘ଆଦିମ୍ହି’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଆଦିତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅଞ୍ଞେ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହମାନେ ଯଥାଯୁତ୍ତୱିଭତ୍ତିଯାୱ ତୋ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲଦ୍ଧନତୋ। ନାମ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ୱାଚାସିଲିଟ୍ଠତାମତ୍ତଂ। ସସ୍ସେଦନ୍ତି ସକଂ, ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଝାନଂ, ତସ୍ମିଂ ସଞ୍ଞା ସକସଞ୍ଞା, ସା ଏତସ୍ସତ୍ଥୀତି ସକସଞ୍ଞୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପଠମଜ୍ଝାନସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞୱା’’ତି। ଇକାରୋ ଚେତ୍ଥ ଉପରି ୱୁଚ୍ଚମାନନିରୋଧପାଦକତାଯ ସାତିସଯାଯ ଝାନସଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥିଭାୱଜୋତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସଞ୍ଞଗ୍ଗଂ ଫୁସତୀ’’ତିଆଦି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସକସଞ୍ଞିତାଗ୍ଗହଣେନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଝାନେ ସବ୍ବସୋ ସୁଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱୋ ଦୀପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଲୋକିଯାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଏୱ ୱା। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ତଂ ତେସୁ ସେଟ୍ଠଂ, ତଦଗ୍ଗେନ ତେସମ୍ପି ସେଟ୍ଠନ୍ତି। ୱିଭତ୍ତାୱଧିଅତ୍ଥେ ୱା ସାମିୱଚନଂ । ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ଲୋକିଯାନ’’ନ୍ତି ୱିସେସନଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମାପତ୍ତୀହି ତସ୍ସ ଅସେଟ୍ଠଭାୱତୋ କତଂ। ସେସଂ ‘‘କିଚ୍ଚକାରକସମାପତ୍ତୀନ’’ନ୍ତି ପନ ୱିସେସନଂ ଅକିଚ୍ଚକାରକସମାପତ୍ତିତୋ ତସ୍ସ ଅସେଟ୍ଠଭାୱତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅକିଚ୍ଚକାରକତା ଚସ୍ସା ‘‘ଯଥେୱ ହି ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞା, ଏୱଂ ଫସ୍ସାଦଯୋପୀ’’ତି, ‘‘ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ତତ୍ଥ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରାୱସେସଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ପକତିୱିପସ୍ସକାନଂ ସମ୍ମସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟରୂପେନ ଠିତା, ତଦଗ୍ଗେନ ହେଟ୍ଠିମସମାପତ୍ତିଧମ୍ମା ୱିଯ ପଟୁକିଚ୍ଚକରଣସମତ୍ଥାପି ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୮୭) ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚାଭାୱୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାଯ ନାମ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଟୀକାଯ ଆରୁପ୍ପକଥାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୨୮୬) ଆଚରିଯେନ ସୱିସେସଂ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଯଥା ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଉପରିମାନଂ ଉପରିମାନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି କସ୍ସଚିପି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ସାଧେତି, ତସ୍ମା ସା ଅକିଚ୍ଚକାରିକା ଇତରା କିଚ୍ଚକାରିକା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ ତସ୍ସାପି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତପରିଦମନାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚସାଧନତୋ, ତସ୍ମା ପୁରିମୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ। କସ୍ମା ଚେତଂ ତେସମଗ୍ଗନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ‘‘ଇତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଲୋକିଯାନଂ…ପେ… ଅଗ୍ଗତ୍ତା’’ତି ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ‘‘ଅଗ୍ଗତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱା ନିଦସ୍ସନମେତଂ।

ପକପ୍ପେତୀତି ସଂୱିଦହତି। ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ହି ଝାନସୁଖଂ ଅତ୍ତନି ସଂୱିଦହତି ନାମ। ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଆଯୂହତି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ହି ସମୁଦାଯତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ନିକନ୍ତିୱସେନ ଚେତନାକିଚ୍ଚସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତି, ତସ୍ମା ଫଲୂପଚାରେନ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନିକନ୍ତିଂ…ପେ… ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାତି ଇଦାନି ଲବ୍ଭମାନା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞା । ତଂସମତିକ୍କମେନେୱ ଉପରିଝାନତ୍ଥାଯ ଚେତନାଭିସଙ୍ଖରଣସମ୍ଭୱତୋ ନିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟୁଂ। ଅଞ୍ଞାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାହି ଅଞ୍ଞା। ଓଳାରିକାତି ତତୋ ଥୂଲତରା। କା ପନ ତାତି ଆହ ‘‘ଭୱଙ୍ଗସଞ୍ଞା’’ତି। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଏୱ ହି ଉପରିଝାନତ୍ଥାଯ ଚେତନାଭିସଙ୍ଖରଣାନି ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ଏୱଞ୍ଚ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟୁଂ, ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ହୋତି, ତତୋ ପରମ୍ପି ଯାୱ ଉପରିଝାନସମାପଜ୍ଜନଂ, ତାୱ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଭୱଙ୍ଗସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତା ଚ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାହି ଓଳାରିକାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଚେତେନ୍ତୋୱାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଜ୍ଝାନଂ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେପି ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ପକପ୍ପେନ୍ତୋ ଏୱ। ନ ଚେତେତୀତି ତଥା ହେଟ୍ଠିମଝାନେସୁ ୱିଯ ୱା ପୁବ୍ବାଭୋଗାଭାୱତୋ ନ ପକପ୍ପେତି ନାମ। ପୁବ୍ବାଭୋଗୱସେନ ହି ଝାନଂ ପକପ୍ପେନ୍ତୋ ଇଧ ‘‘ଚେତେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୋୱାତି ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନନିକନ୍ତିକତାୱସେନ ଆଯୂହନ୍ତୋ ଏୱ। ନାଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ତଥା ହେଟ୍ଠିମଝାନେସୁ ୱିଯ ୱା ପୁବ୍ବାଭୋଗାଭାୱତୋ ନାଯୂହତି ନାମ। ‘‘ଅହମେତଂ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେମି ଉପସମ୍ପାଦେମି ସମାପଜ୍ଜାମୀ’’ତି ହି ଏୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ତତ୍ଥ ସାଲଯସ୍ସେୱ ହୋତି, ନ ଅନାଲଯସ୍ସ, ତସ୍ମା ଏକଦ୍ୱିଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକମ୍ପି ଝାନଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନନିକନ୍ତିକତାଯ ‘‘ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୋ ଏୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ତଥା ହେଟ୍ଠିମଝାନେସୁ ୱିଯ ୱା ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାଭୋଗୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ନ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରଣଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଇମସ୍ସ…ପେ… ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ନ ଚେତେତି, ନାଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଭୋଗସମନ୍ନାହାରୋତି ଆଭୋଗସଙ୍ଖାତୋ, ଆଭୋଗୱସେନ ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱା ଚିତ୍ତାଭିମୁଖଂ ଅନ୍ୱାହାରୋ। ‘‘ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ’’ତିଆଦିନା ତଦେୱତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ପଟିପାଦେତି। ପୁତ୍ତଘରାଚିକ୍ଖଣେନାତି ପୁତ୍ତଘରସ୍ସ ଆରୋଚନନଯେନ।

ଗନ୍ତ୍ୱା ଆଦାଯ ଆଗତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଚ୍ଛାଭାଗେତି ଆସନସାଲାଯ ପଚ୍ଛିମଦିସାଯଂ ଠିତସ୍ସ ପିତୁଘରସ୍ସ ପଚ୍ଛାଭାଗେ। ତତୋତି ପୁତ୍ତଘରତୋ। ଲଦ୍ଧଘରମେୱାତି ଯତୋନେନ ଭିକ୍ଖା ଲଦ୍ଧା, ତମେୱ ଘରଂ ପୁତ୍ତଗେହମେୱ। ଆସନସାଲା ୱିଯ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି ତତୋ ପିତୁଘରପୁତ୍ତଘରଟ୍ଠାନିଯାନଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନିରୋଧସମାପତ୍ତୀନଂ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ। ପିତୁଗେହଂ ୱିଯ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି ଅମନସିକାତବ୍ବତୋ, ମଜ୍ଝେ ଠିତତ୍ତା ଚ। ପୁତ୍ତଗେହଂ ୱିଯ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ମନସିକାତବ୍ବତୋ, ପରିଯନ୍ତେ ଠିତତ୍ତା ଚ। ପିତୁଘରଂ ଅମନସିକରିତ୍ୱାତି ପୱିସିତ୍ୱା ସମତିକ୍କନ୍ତମ୍ପି ପିତୁଘରଂ ଅମନସିକରିତ୍ୱା। ପୁତ୍ତଘରସ୍ସେୱ ଆଚିକ୍ଖଣଂ ୱିଯ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବମ୍ପି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଅମନସିକରିତ୍ୱା ପରତୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯ ଏୱ ମନସିକାରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଅମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ, ମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ ଚ ଉପମୋପମେଯ୍ୟତା ୱୁତ୍ତା ଆଚିକ୍ଖଣେନପି ମନସିକାରସ୍ସେୱ ଜୋତନତୋ। ନ ହି ମନସିକାରେନ ୱିନା ଆଚିକ୍ଖଣଂ ସମ୍ଭୱତି।

ତାଝାନସଞ୍ଞାତି ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ପୱତ୍ତା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଝାନସଞ୍ଞା। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯଞ୍ହି ଯଥାରହଂ ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପକୁସଲକିରିଯଜୱନଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ଜୱତି, ନ ତଦୁତ୍ତରି। ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ସରସୱସେନେୱ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରବଲେନ ପନ ଉପରି ଅନୁପ୍ପାଦୋ। ଯଥା ଚ ଝାନସଞ୍ଞାନଂ, ଏୱଂ ଇତରସଞ୍ଞାନମ୍ପୀତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞା ଚା''ତିଆଦି। ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସଞ୍ଞଗ୍ଗେ ଠିତଭାୱେନ ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ, ସୋ ଚ ଖୋ ଅନାଗାମୀ ୱା ଅରହା ୱା ଦ୍ୱୀହି ଫଲେହି ସମନ୍ନାଗମୋ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି, ସୋଳସୱିଧା ଞାଣଚରିଯା, ନୱୱିଧା ସମାଧିଚରିଯାତି ଇମେସଂ ୱସେନ ନିରୋଧପଟିପାଦନପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧୱସେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯେୱ ସଞ୍ଞାୱେଦନାସୀସେନ ''ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଫୁସତୀତି ଏତ୍ଥ ଫୁସନଂ ନାମ ୱିନ୍ଦନଂ ପଟିଲଦ୍ଧୀତି ଦସ୍ସେତି ''ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତୀ''ତି ଇମିନା। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯେୱ।

ନିରତ୍ଥକତାଯ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ସଞ୍ଞା ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧପଦେନ ଅନନ୍ତରିକଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିପଦେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମନ୍ତରେ ସମ୍ପଜାନପଦଂ ଠପିତନ୍ତି ଆହ ''ନିରୋଧପଦେନ ଅନ୍ତରିକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁ…ପେ… ଅତ୍ଥୋ''ତି, ତେନ ଅଯୁତ୍ତସମାସୋଯଂ ଯଥାରୁତପାଠୋତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ରାପୀତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାପଦମନୁପୁବ୍ବିଠପନେପି ଅଯଂ ୱିସେସତ୍ଥୋତି ଯୋଜନା। ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ତଂ ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମସନୱସେନ ପଜାନନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଅନ୍ତେତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ନିରୋଧପଟିପାଦନପଟିପତ୍ତିଯା ପରିଯୋସାନେ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ସମ୍ପଜାନକାରିନୋ, ଇମିନା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବପାଟିହାରିକପଞ୍ଞାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥସାଧିକା ପଞ୍ଞା କିଚ୍ଚତୋ ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ତେନାହ ''ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। ୱଚନସେସାପେକ୍ଖା' ନପେକ୍ଖତା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିକପ୍ପାନଂ ୱିସେସୋ।

ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସାନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥା କଥେତବ୍ବା। ସବ୍ବାକାରେନାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ସରୂପୱିସେସୋ, ସମାପଜ୍ଜନକୋ, ସମାପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ, ସମାପଜ୍ଜନକାରଣଂ, ସମାପଜ୍ଜନାକାରୋତି ଏୱମାଦିନା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ । ତତ୍ଥାତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୦୭) କଥିତତୋୱାତି କଥିତଟ୍ଠାନତୋ ଏୱ, ତେୱୀସତିମପରିଚ୍ଛେଦତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ଇଧ ତଂ ୱଦାମ ପୁନରୁତ୍ତିଭାୱତୋ, ଗନ୍ଥଗରୁକଭାୱତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପାଠଇଯଂ ଏୱଂ ଖୋ ଅହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଉଗ୍ଗହିତାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା। ଏୱଂ ପୋଟ୍ଠପାଦାତି ଏତ୍ଥ ପନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ତଥେୱ ଅନୁଜାନନନ୍ତି କତ୍ୱା। ତେନାହ ''ସୁଗ୍ଗହିତଂ ତଯା'ତି ଅନୁଜାନନ୍ତୋ''ତି।

୪୧୫। ସଞ୍ଞା ଅଗ୍ଗା ଏତ୍ଥାତି ସଞ୍ଞଗ୍ଗଂ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ। ଅୱସେସସମାପତ୍ତୀସୁପି ସଞ୍ଞଗ୍ଗଂ ଅତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ସଞ୍ଞଗ୍ଗଭାୱୋ ''ସଞ୍ଞଗ୍ଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସଞ୍ଞାଯେୱ ଅଗ୍ଗନ୍ତି ତୁଲ୍ୟାଧିକରଣସମାସୋ ୱା। ''ପୁଥୂ''ତି ଅଯଂ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ, ନିକାରଲୋପୋ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ବହୂନୀ''ତି। ''ଯଥା''ତି ଇମିନା କରଣପ୍ପକାରସଙ୍ଖାତୋ ପକାରୱିସେସୋ ଗହିତୋ, ନ ପକାରସାମଞ୍ଞନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ''ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୂ''ତିଆଦିନା। ''ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି ତବ୍ବିୱରଣଂ। ଝାନାନଂ ତାୱ ଯୁତ୍ତୋ କରଣଭାୱୋ ସଞ୍ଞାନିରୋଧଫୁସନସ୍ସ ସାଧକତମଭାୱତୋ, କସିଣାନଂ ପନ କଥନ୍ତି? ତେସମ୍ପି ସୋ ଯୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଝାନାନଂ ନିରୋଧଫୁସନସ୍ସ ସାଧକତମଭାୱୋ, ତଦଗ୍ଗେନ କସିଣାନମ୍ପି ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଅନେକକରଣାପି ଚ କିରିଯା ହୋତିଯେୱ ଯଥା ''ଅଞ୍ଜେନ ମଗ୍ଗେନ ଯାନେନ ଦୀପିକାଯ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି।

ଏକୱାରନ୍ତି ସକିଂ। ପୁରିମସଞ୍ଞାନିରୋଧନ୍ତି କାମସଞ୍ଞାନିରୋଧଂ, ନ ପନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସଞ୍ଞିତଂ ସଞ୍ଞାନିରୋଧଂ। ଏକଂ ସଞ୍ଞଗ୍ଗନ୍ତି ଏକଂ

ସଞ୍ଞାଭୂତଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଏକୋ ସଞ୍ଞଙ୍ଗଭାଓ୍ୱୋ ୱା ହେତୁମାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠଭାଓ୍ୱତୋ। ସଞ୍ଞା ଚ ସା ଅଙ୍ଗଞ୍ଚାତି ହି ସଞ୍ଞଙ୍ଗଂ, ନ ସଞ୍ଞାସୁ ଅଙ୍ଗନ୍ତି। ଯଥା ପନ ସଞ୍ଞା ଅଙ୍ଗୋ ଏତ୍ଥାତି ସଞ୍ଞଙ୍ଗଂ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ, ଏଓ୍ୱଂ ସେସଝାନମ୍ପି। ଯେନ ଚ ନିମିତ୍ତେନ ଝାନଂ ''ସଞ୍ଞଙ୍ଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେଓ୍ୱ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଭାଓ୍ୱଲୋପେନ, ଭାଓ୍ୱପ୍ପଧାନେନ ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ଦ୍ୱେ ୱାରେତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ। ସତସହସ୍ସଂ ସଞ୍ଞଙ୍ଗାନୀତି ମିଗପଦଓ୍ୱଳଞ୍ଜନନିଦ୍ଦେସୋ। ସେସକସିଣେସୁପି କସିଣାନମେଓ୍ୱ ଗହଣଂ ନିରୋଧକଥାଯ ଅଧିକତତ୍ତା, ତତୋ ଏଓ୍ୱ ଚେତ୍ଥ ଝାନଗ୍ଗହଣେନପି କସିଣଜ୍ଝାନାନି ଏଓ୍ୱ ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ''ପଥୱୀକସିଣେନ କରଣଭୂତେନା''ତି ତଦାରମ୍ମଣିକଂ ଝାନଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଏଓ୍ୱଂ ''ପଠମଜ୍ଝାନେନ କରଣଭୂତେନା''ତି ତଦାରମ୍ମଣଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ୱଦତି। ''ଇତୀ''ତିଆଦିନା ତଦେଓ୍ୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ନିଗମନଂ କରୋତି। ସବ୍ବମ୍ପୀତି ଏକୱାରଂ ସମାପନ୍ନଜ୍ଝାନସଞ୍ଞମ୍ପି। ସଙ୍ଗହେତ୍ୱାତି ସଜାତିନଲକ୍ଖଣେନ ତଂସଭାଓ୍ୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ସଙ୍ଗହଂ କତ୍ୱା, ସମାପଜ୍ଜନଓ୍ୱସେନ, ସଜାତିନଲକ୍ଖଣେନ ଚ ଏକତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପରାପରନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ। ବହୂନି ସଞ୍ଞଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି।

୪୧୬। ପଠମନଯେ ଝାନପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ସଞ୍ଞାଞାଣାନି ଦସ୍ସିତାନି। ଦୁତିଯନଯେ ପନ ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗେନ ଘଟେନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୱସେନ ସଞ୍ଞାଞାଣାନି ଦସ୍ସିତାନି। ତତିଯନଯେ ଚ ଯସ୍ମା ପଠମନଯୋ ଓଳାରିକୋ, ଦୁତିଯନଯୋପି ମିସ୍ସକୋତି ତଦୁଭଯଂ ଅସମ୍ଭାୱେତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରମେଓ୍ୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ସଞ୍ଞାଞାଣାନି ଦସ୍ସିତାନି। ତଯୋପେତେ ନଯା ମଗ୍ଗସୋଧନୱସେନ ଦସ୍ସିତା।

''ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସାରୋ''ତି ୱିଭାୱେତୁଂ ତିପିଟକମହାସିୱତ୍ଥେରୱାଦୋ ଆଭତୋ। ତଥା ହି ''ଅରହତ୍ତଫଲସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୧୬) ଥେରୱାଦାନୁକୂଲମେଓ୍ୱ ଉପରି ଅଟ୍ଠୋ ସଂୱଣ୍ଣିତୋତି। ଇମେ ଭିକ୍ଖୂତି ପୁରିମୱାଦିନୋ ଭିକ୍ଖୂ। ତଦା ଦୀଘନିକାଯତନ୍ତିଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତେ ଇମଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପାଟିଯା ତଯୋ ନଯେ କଥେନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ଧାଯ ଏଓ୍ୱଂ ଥେରୋ ୱଦତି। ନିରୋଧଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ କଥିତେ ତଦନନ୍ତରଂ ସଞ୍ଞାଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି ନାମ। ନିରୋଧତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଅରହତ୍ତଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ସିଯା, ଅନାଗାମିଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା, ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞା ପଧାନା, ତଦନନ୍ତରଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣନ୍ତି ତଦୁଭଯଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଥେରୋ ''ପୋଟ୍ଠପାଦୋ ହେଟ୍ଠା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭଗୱାତି ଆଲପନୱଚନଂ।

ଯଥା ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ନିଯମତୋ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନି ହୋନ୍ତି, ଏଓ୍ୱଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୱୀଥିଯଂ ଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣ''ନ୍ତି। ''ଇଦଂ ଅରହତ୍ତଫଲ''ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ। ଅଯମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ମ-କାରସ୍ସ ଦ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଦ-କାରେନପି ପକତିପଦମିଚ୍ଛନ୍ତି କେଚି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। ସୋ ପନ ଥେରୱାଦେ ନ ଫଲସମାଧିସଞ୍ଞା ଏୱାତି ଆହ ''ଫଲସମାଧିସଞ୍ଞାପଚ୍ଚଯା''ତି, ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିସହଗତସଞ୍ଞାପଚ୍ଚଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କିରାତି ଅନୁସ୍ସରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଯଥାଧିଗତଧମ୍ମାନୁସ୍ସରଣପକ୍କିଯା ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ସମାଧିସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଗହିତଂ ସହଚରଣଞାଯେନ, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଅସମ୍ଭୱୋତି ପାଠଇଯଂ ''ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମିଧ ଦୀଘଭାଣକାନଂ ମତେନ ଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଏକନ୍ତିକତା ଦସ୍ସିତା। ଚୂଳଅଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସା ପନ ନ ସବ୍ବେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣା ହୋତି। ଏକୋ ହି ପହୀନକିଲେସମେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଏକୋ ଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସମେୱ, ଏକୋ ମଗ୍ଗମେୱ, ଏକୋ ଫଲମେୱ, ଏକୋ ନିବ୍ବାନମେୱ। ଇମାସୁ ପନ ପଞ୍ଚସୁ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସୁ ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ନୋ ଲଦ୍ଧୁଂ ନ ୱଟ୍ଟନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୭୫), ତଦେତଂ ମଜ୍ଝିମଭାଣକାନଂ ମତେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଭିଧମ୍ମିକା ପନ ୱଦନ୍ତି –

''ମଗ୍ଗଂ ଫଲଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି ପଣ୍ଡିତୋ;

ହୀନେ କିଲେସେ ସେସେ ଚ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି ୱା ନ ୱା''ତି। (ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଗହୱିଭାଗେ ୱିସୁଦ୍ଧିଭେଦେ);

ସଞ୍ଞାଅତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୭।''ଗାମସୂକରୋ''ତି ଇମିନା ୱନସୂକରମପନେତି। ଏୱଞ୍ହି ଉପମାୱଚନଂ ସୁପପନ୍ନଂ ହୋତୀତି। ଦେସନାଯ ସଣ୍ହଭାୱେନ ସାରମ୍ଭମକ୍ଖେସ୍ସାଦିମଲୱିସୋଧନତୋ ସୁତମଯଞାଣଂ ନ୍ହାପିତଂ ୱିଯ, ସୁଖୁମଭାୱେନ ଅନୁୱିଲିତ୍ତଂ ୱିଯ, ତିଲକ୍ଖଣବ୍ରୂହିତତାଯ କୁଣ୍ଡଲାଦ୍ୟାଲଙ୍କାରୱିଭୂସିତଂ ୱିଯ ଚ ହୋତି। ତଦନୁପୱିସତୋ ଞାଣସ୍ସ, ତଥାଭାୱା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତଥାଭାୱାପତ୍ତି, ନିରୋଧକଥାଯ ନିୱେଦନଞ୍ଚସ୍ସ ସିରିସଯନେ ପୱେସନସଦିସନ୍ତି ଆହ ''ସଣ୍ହସୁଖୁମ...ପେ... ଆରୋପିତୋପୀ''ତି। ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ନିରୋଧକଥାଯଂ। ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିତାଯ ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅଲଭନ୍ତୋ, ଅଜାନନ୍ତୋ ୱା। ମଲୱିଦୂସିତତାଯ ଗୂଥଟ୍ଠାନସଦିସଂ। ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ। ଅନୁମତିଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଅନୁଞ୍ଞଂ

ଗହେତ୍ୱା ''ଏଦିସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ପାଳିଯଂ କଂ ପନାତି ଓଳାରିକୋ, ମନୋମଯୋ, ଅରୂପୀତି ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ତୱାଦାନଂ ୱସେନ ତିୱିଧେସୁ ଅତ୍ତାନେସୁ କତରଂ ଅତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଦେସନାଯ ସୁକୁସଲୋ''ତି ଇମିନା ''ଅୱସ୍ସଂ ମେ ଭଗୱା ଲଦ୍ଧିଂ ୱିଦ୍ଧଂସେସ୍ସତୀ''ତି ତସ୍ସ ମନସିକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ପରିହରନ୍ତୋତି ୱିଦ୍ଧଂସନତୋ ଅପନେନ୍ତୋ, ଅରୂପୀ ଅତ୍ତାତି ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ନିଗୂହନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାଳିଯଂ ''ଓଳାରିକଂ ଖୋ''ତିଆଦିମ୍ହି ପରିବ୍ବାଜକୱଚନେ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯସ୍ମା ଚତୁସନ୍ତତିରୂପପ୍ପବନ୍ଧଂ ଏକତ୍ତୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ରୂପୀଭାୱତୋ ''ଓଳାରିକୋ ଅତ୍ତା''ତି ପଚ୍ଚେତି ଅତ୍ତୱାଦୀ, ଅନ୍ନପାନୋପଟ୍ଠାନତଞ୍ଚସ୍ସ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ''ସସ୍ସତୋ''ତି ମଞ୍ଞତି, ରୂପୀଭାୱତୋ ଏୱ ଚ ସଞ୍ଞାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଞାଯାଗତମେୱ, ଯଂ ୱେଦୱାଦିନୋ ''ଅନ୍ନମଯୋ, ପାନମଯୋ''ତି ଚ ଦ୍ୱିଧା ୱୋହରନ୍ତି, ତସ୍ମା ପରିବ୍ବାଜକୋ ତଂ ଅତ୍ତୱାଦିମତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଓଳାରିକଂ ଖୋ''ତିଆଦିମାହାତି।

''ଓଳାରିକୋ ଚ ହି ତେ ପୋଟ୍ଠପାଦ ଅତ୍ତା ଅଭୱିସ୍ସା''ତିଆଦିମ୍ହି ଭଗୱତୋ ୱଚନେ ଚାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ଅତ୍ତା ରୂପୀ ଭୱେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ରୂପଂ ଅତ୍ତା ସିଯା, ନ ଚ ସଞ୍ଞୀ ସଞ୍ଞାଯ ଅରୂପଭାୱତୋ, ରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅସଞ୍ଜାନନସଭାୱତ୍ତା। ରୂପୀ ଚ ସମାନୋ ଯଦି ତୱ ମତେନ ନିଚ୍ଚୋ, ସଞ୍ଞା ଚ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତନତୋ ତଥ ତଥ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଭେଦସବ୍ଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚା , ଏୱମ୍ପି ''ଅଞ୍ଞା ସଞ୍ଞା, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତା''ତି ସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ ଅଚେତନୋୱ ଅତ୍ତା ହୋତି, ତସ୍ମା ଏସ ଅତ୍ତା ନ କମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ, ନ ଚ ଫଲସ୍ସ ଉପଭୁଞ୍ଜନକୋତି ଆପନ୍ନମେୱାତି ଇମଂ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ''ଓଳାରିକୋ ଚା''ତିଆଦିମାହାତି। ତତ୍ଥାତି ''ରୂପୀ ଅତ୍ତା''ତି ୱାଦେ। ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୋତି ସେସକିରିଯାପେକ୍ଖାଯ କମ୍ମତ୍ଥେଯେୱ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୋତି ଚ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ଜାନନ୍ତସ୍ସ, ପଟିଚ୍ଚ ୱାଦେନ ପୱତ୍ତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଞ୍ଞା ଚ ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଞ୍ଞା ଚ ସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଉପ୍ପାଦପୁବ୍ବକୋ ନିରୋଧୋ, ନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିରୁଜ୍ଝନକଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେତୁଂ ''ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତିପି ନେସଂ ଏକାଲମ୍ବଣୱତ୍ଥୁକଭାୱେ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧାଧିକାରତ୍ତା ଏକୁପ୍ପାଦନିରୋଧଭାୱୋୱ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପରାପରନ୍ତି ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ।

୪୧୮-୪୨୦। ପାଳିଯଂ ମନୋମଯନ୍ତି ଝାନମନସୋ ୱସେନ ମନୋମଯଂ। ଯୋ ହି ବାହିରପଚ୍ଚଯନିରପେକ୍ଖୋ, ସୋ ମନସାୱ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ମନୋମଯୋ। ରୂପଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତସରୀରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଯଂ ୱେଦୱାଦିନୋ ''ଆନନ୍ଦମଯୋ , ୱିଞ୍ଞାଣମଯୋ''ତି ଚ ଦ୍ୱିଧା ୱୋହରନ୍ତି। ତତ୍ରାପୀତି ''ମନୋମଯୋ ଅତ୍ତା''ତି ୱାଦେପି। ଦୋସେ ଦିନ୍ନେତି ''ଅଞ୍ଞାୱ ସଞ୍ଞା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ଦୋସେ ଦିନ୍ନେ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂଯେୱ ୱଦନ୍ତୋ ''ଅରୂପିଂ ଖୋ''ତିଆଦିମାହାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଧାପି ପୁରିମୱାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ''ଯଦି ଅତ୍ତା ମନୋମଯୋ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୀ ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ରୂପଂ ଅତ୍ତା ସିଯା, ନ ଚ ସଞ୍ଞୀ ସଞ୍ଞାଯ ଅରୂପଭାୱତୋ''ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ଦୋସଦସ୍ସନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତମତ୍ଥମ୍ପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ''ମନୋମଯୋ ଚ ହି ତେ ପୋଟ୍ଠପାଦା''ତିଆଦିମୱୋଚ। କସ୍ମା ପନାଯଂ ପରିବ୍ବାଜକୋ ପଠମଂ ଓଳାରିକଂ ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୁନ ମନୋମଯଂ ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଜାନାତି? ତମ୍ପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଅରୂପିଂ ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଜାନାତୀତି? କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ କାରଣଂ ''ତତୋ ସୋ ଅରୂପୀ ଅତ୍ତାତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକୋ ସମାନୋପି…ପେ… ଆଦିମାହା''ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ, ତଥାପି ଇମେ ତିତ୍ଥିଯା ନାମ ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା ଥୁସରାସିମ୍ହି ନିଖାତଖାଣୁକୋ ୱିଯ ଚଞ୍ଚଲାତି କାରଣନ୍ତରମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞା ନପ୍ପତିଟ୍ଠାତୀତି ଆରମ୍ମଣେ ସଞ୍ଜାନନୱସେନ ସଞ୍ଞା ନ ପତିଟ୍ଠାତି, ଆରମ୍ମଣେ ସଞ୍ଞଂ ନ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଞ୍ଞାପତିଟ୍ଠାନକାଲେତି ଏତ୍ଥାପି ଅଯଂ ନଯୋ।

ତତ୍ରାପୀତି ''ଅରୂପୀ ଅତ୍ତା''ତି ୱାଦେପି। ସଞ୍ଞାଯାତି ପକତିସଞ୍ଞାଯ, ଏୱଂ ଭଦନ୍ତଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୧୮-୪୨୦) ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ତିତ୍ଥାଯତନେ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧନ୍ତି ହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେନ ୱେଦିକାନଂ ମତେନ ନାନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ନାନାରମ୍ମଣାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧମିଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସେତି। କେଚି ପନ ''ଆଚରିଯସଞ୍ଞାଯା''ତି ପଠନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଥେରେନ ଚ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା। ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦୱଯଦସ୍ସନତୋ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ଇଚ୍ଛତି। ତଥାପି ''ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞା''ତି ପୱତ୍ତସମଞ୍ଞଂ ''ଅତ୍ତା''ତି ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦଂ ପରିକପ୍ପେନ୍ତୋ ସସ୍ସତଂ ମଞ୍ଞତି। ତେନାହ ''ଅତ୍ତାନଂ ପନ ସସ୍ସତଂ ମଞ୍ଞତୀ''ତି। ତସ୍ମାତି ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ନାମମତ୍ତେନ ସସ୍ସତଂ ମଞ୍ଞନତୋ। ସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ତଦୁତ୍ତରି ସସ୍ସତଗ୍ଗାହସ୍ସ ଗହଣତୋ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଥେୱାତି ଯଥା ''ରୂପୀ ଅତ୍ତା, ମନୋମଯୋ ଅତ୍ତା''ତି ଚ ୱାଦଦ୍ୱଯେ ଅତ୍ତନୋ ଅସଞ୍ଞତା, ଏୱଞ୍ଚସ୍ସ ''ଅଚେତନତା''ତିଆଦିଦୋସପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଦୁନ୍ନିୱାରୋ , ତଥେୱ ଇମସ୍ମିଂ ୱାଦେପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେନାତି ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସେନ। ଅଭିଭୂତତ୍ତାତି ଅନାଦିକାଲଭାୱିତଭାୱେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟତ୍ତା, ନିୱାରିତଞାଣଚାରତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯେନ ସନ୍ତତିଘନେନ, ସମୂହଘନେନ ଚ ୱଞ୍ଚିତୋ ବାଲୋ ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଧମ୍ମସମୂହଂ ମିଚ୍ଛାଗାହୱସେନ ''ଅତ୍ତା''ତି ଚ ''ନିଚ୍ଚୋ''ତି ଚ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରତି, ତଂ ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିତଂ ସନ୍ତତିଘନଂ,

ସମୂହଘନଞ୍ଚ ୱିନିଭୁଜ୍ଜ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ, ସୋ ଚ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ପରିବ୍ବାଜକୋ ତାଦିସସ୍ସ ଞାଣପରିପାକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ନାନତ୍ତଂ ନାଜ୍ଝାସୀତି ଆହ ‘‘ତଂ ନାନତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ’’ତି। ସଞ୍ଞା ନାମାଯଂ ନାନାରମ୍ମଣା ନାନାକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱେତି ଚାତି ୱେଦିକାନଂ ମତଂ। ସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ସଞ୍ଞାମଯଂ ସଞ୍ଞାଭୂତଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚମେୱ କତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତି। ତଥାଭୂତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ସଣ୍ହସୁଖୁମପରମଗମ୍ଭୀରଧମ୍ମତା ନ ଞାଯତେୱାତି ଇଦଂ କାରଣଂ ପସ୍ସନ୍ତେନ ଭଗୱତା ‘‘ଦୁଜ୍ଜାନଂ ଖୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା’’ତିଆଦିମାହ।

ଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱେସନଂ ଦିଟ୍ଠି। ତସ୍ସା ଏୱ ପୁବ୍ବଭାଗଭୂତଂ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଖମନଂ ଖନ୍ତି। ତଥା ରୋଚନଂ ରୁଚି।‘‘ଅଞ୍ଞଥାଯେୱା’’ତିଆଦି ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ୱିଭଜ୍ଜ ଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଥାଯେୱାତି ଯଥା ଅରିଯୱିନଯେ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାୱସେନ ଦସ୍ସନଂ ହୋତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାଯେୱ। ଅଞ୍ଞଦେୱାତି ଯଂ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦି, ତସ୍ସ ଚାପି ଅନିଚ୍ଚତାଦି, ତତୋ ଅଞ୍ଞଦେୱ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅତ୍ତସସ୍ସତାଦିକଂ ତଯା ଖମତେ ଚେୱ ରୁଚ୍ଚତେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଭୁସୋ ଯୁଞ୍ଜନଂ ଆଯୋଗୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା’’ତି। ପଟିପତ୍ତିଯାତି ପରମତ୍ତଚିନ୍ତନାଦିପରିବ୍ବାଜକପଟିପତ୍ତିଯା। ଆଚରିଯସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଚରିଯକଂ, ଯଥା ତଥା ଓୱାଦାନୁସାସନଂ, ତଦସ୍ସତ୍ଥୀତି ଆଚରିଯକୋ ଯଥା ‘‘ସଦ୍ଧୋ’’ତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର’’ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ତିତ୍ଥାଯତନେ ତୱ ଆଚରିଯଭାୱୋ ଅତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ତେନା’’ତିଆଦି ସହ ଯୋଜନାଯ ଯଥାୱାକ୍ୟଂ ଦସ୍ସନଂ। ‘‘ଅଯଂ ପରମତ୍ତୋ, ଅଯଂ ସମ୍ମୁତୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ୱିଭାଗସ୍ସ ଦୁବ୍ବିଭାଗତ୍ତା ଦୁଜ୍ଜାନଂ ଏତଂ ନାନତ୍ତଂ। ‘‘ଯନ୍ନୂନେତଂ ଦୁଜ୍ଜାନଂ ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ, ଅଞ୍ଞଂ ପନାହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଥା ପଟିପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ପରିବ୍ବାଜକୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞୋ ୱା ସଞ୍ଞାତୋତି ସଞ୍ଞାସଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞସଭାୱୋ ୱା ଅତ୍ତା ହୋତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧୁନା ପନ ‘‘ଅଞ୍ଞା ୱା ସଞ୍ଞା’’ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ଅସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ।

ଲୋକୀଯତି ଦିସ୍ସତି, ପତିଟ୍ଠହତି ୱା ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପଂ, ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ଲୋକୋ, ଅତ୍ତା। ସୋ ହିସ୍ସ କାରକୋ, ୱେଦକୋ ଚାତି ଇଚ୍ଛିତୋ। ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧; ଉଦା। ୫୫) ନଯପୱତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ନ ହେସ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥନିସ୍ସିତୋ ତଦସଂୱତ୍ତନତୋ। ଯୋ ହି ତଂ ସଂୱତ୍ତନକୋ, ସୋ ‘‘ତଂ ନିସ୍ସିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭେଯ୍ଯ ଯଥା ତଂ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରୋ। ଏତେନେୱ ନଯେନ ନ ଧମ୍ମନିସ୍ସିତତାପି ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବା। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଆଦି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ତଦେୱ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକଂ ଯଥା ‘‘ୱିନଯୋ ଏୱ ୱେନଯିକୋ’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୮)। ତେନାହ ‘‘ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଖାତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବମ୍ପି ୱାକ୍ୟଂ ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣଂ ତସ୍ସ ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଦିମତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତଦିଧ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାୱ। ସା ହି ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତେ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯେ ଆଦିଭୂତା, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱିଯ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକାଦି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାମତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ନିବ୍ବିଦନତ୍ଥାଯାତି ଉକ୍କଣ୍ଠିତଭାୱାଯ। ‘‘ଅଭିଜାନନାଯାତି ଞାତପରିଞ୍ଞାୱସେନ ଅଭିଜାନନତ୍ଥାଯ। ସମ୍ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯାତି ତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାୱସେନ ସମ୍ବୋଧନତ୍ଥାଯା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପିଚ ଅଭିଜାନନାଯାତି ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାୱସେନ ଜାନନାଯ। ତଂ ପନ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚକ୍ଖକିରିଯାଯା’’ତି। ସମ୍ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱେଧତ୍ଥାଯ। ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସସ୍ସ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ନିବ୍ବିଦାୱିରାଗନିରୋଧୁପସମାସଂୱତ୍ତନଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ତସ୍ସ ୱଟ୍ଟସମ୍ବନ୍ଧନତୋ ଚ। ତଥା ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ବୋଧନିବ୍ବାନାସଂୱତ୍ତନଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କାମଂ ତଣ୍ହାପି ଦୁକ୍ଖସଭାୱା ଏୱ, ତସ୍ସା ପନ ସମୁଦଯଭାୱେନ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ତଣ୍ହଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଭାୱନତୋତି ଉପ୍ପାଦନତୋ। ଦୁକ୍ଖଂ ପଭାୱେନ୍ତୀପି ତଣ୍ହା ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯନ୍ତରସହିତା ଏୱ ପଭାୱେତି, ନ କେୱଲାତି ଆହ ‘‘ସପ୍ପଚ୍ଚଯା’’ତି। ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ। ନ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯା, ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିଗତେତି ହି ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ସା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦା। ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱୋତି ମଗ୍ଗସମୁପ୍ପାଦୋ। ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ଫଲସ୍ସାଧିଗମୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ। ତଂ ଆକାରନ୍ତି ତଂ ତୁଣ୍ହୀଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଗମନଲିଙ୍ଗଂ ଆରୋଚେନ୍ତୋ ୱିଯ, ନ ପନ ଅଭିମୁଖଂ ଆରୋଚେତି।

୪୨୧। ସମନ୍ତତୋ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ତୋଦନଂ ୱିଜ୍ଝନଂ ସନ୍ନିତୋଦକଂ। ମନୋଗଣାଦୀନଂ ୱିସେସନସ୍ସ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ‘‘ୱାଚାଯ ସନ୍ନିତୋଦକେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ୱଚନପତୋଦକେନା’’ତି। ଅଥ ୱା ‘‘ୱାଚାଯା’’ତି ଇଦଂ ‘‘ସନ୍ନିତୋଦକେନା’’ତି ଏତ୍ଥ କରଣୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ୱଚନପତୋଦକେନା’’ତି ହି ୱଚନେନ ପତୋଦକେନାତି ଅତ୍ଥୋ, ‘‘ୱାଚାଯା’’ତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ୱାଚାଯ ସନ୍ନିତୋଦନକିରିଯାଯ ସଜ୍ଝବ୍ଭରିତମକଂସୂତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ସଜ୍ଝବ୍ଭରିତ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ସଂ ଅଧି ଅଭି ଅରିଭ’’ନ୍ତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ, ସମନ୍ତତୋ ଭୁସଂ ଅରିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ସତମତ୍ତେହି ତୁତ୍ତକେହି ୱିଯ ୱିୱିଧେହି ପରିବ୍ବାଜକୱାଚାତୋଦନେହି ତୁଦିଂସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପରି ୱିଜ୍ଝିଂସୂ’’ତି। ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ପରମତ୍ଥସଭାୱତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନଂ, ନ ପକତିଆଦି ୱିଯ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନଂ। ତଚ୍ଛନ୍ତି ସଚ୍ଚଂ। ତଥନ୍ତି ଅୱିପରୀତଂ। ଅତ୍ଥତୋ

ୱେୱଚନମେୱ ତଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ। ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୂତି ୱିସୟେ ଭୁମ୍ମଂ, ତେ ଧମ୍ମେ ୱିସୟଂ କତ୍ୱା। ଠିତସଭାୱନ୍ତି ଅୱଟ୍ଠିତସଭାୱଂ, ତଦୁପ୍ପାଦକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିୟାମନିୟତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସମ୍ପାପନନିୟାମେନ ନିୟତଂ। ଇଦାନି ପନ ''ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିୟାମତ''ନ୍ତି ପାଠୋ, ସୋ ନ ପୋରାଣୋ ଆଚରିୟେନ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା। କସ୍ମା ପନେସା ପଟିପଦା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ଧମ୍ମନିୟାମତାତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ସାତି ପଟିପଦା। ଏଦିସାତି ''ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା।

ଚିତ୍ତହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତପୋଟ୍ଠପାଦୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୨୨। ହତ୍ଥିଂ ସାରେତି ଦମେତୀତି ହତ୍ଥିସାରୀ, ହତ୍ଥାଚରିୟୋ। ସୁଖୁମେସୁ ଅତ୍ଥନ୍ତରେସୂତି ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀସୁ ସୁଖୁମଞାଣଗୋଚରେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ଅଭିଧମ୍ମିକୋ କିରେସ। କୁସଲୋତି ପୁବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧସାସନେ କତପରିଚୟତାୟ ଛେକୋ। ତାଦିସେ ଚିତ୍ତେତି ଗିହିଭାୱଚିତ୍ତେ। ଇତରୋ ପନ ତଂ ସୁତ୍ୱାୱ ନ ୱିବ୍ଭମି, ପଚ୍ଚକ୍ଖାୟମେୱ ଅଭିରମୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗିହିଭାୱେ ଆନିସଂସକଥାୟ କଥିତତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ସୀଲୱନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଥା କଥନେନ ୱିବ୍ଭମନେ ନିୟୋଜିତତ୍ତା ଇଦାନି ସୟମ୍ପି ସୀଲୱା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଛ ୱାରେ ୱିବ୍ଭମୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଗହେତବ୍ବୋ। କମ୍ମସରିକ୍ଖକେନ ହି କମ୍ମଫଲେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। କଥେନ୍ତାନନ୍ତି ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନଂ। ମହାସାୱକସ୍ସ କଥିତେତି ମହାସାୱକଭୂତେନ ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରେନ ଅପସାଦନୱସେନ କଥିତେ, କଥନନିମିତ୍ତଂ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ୱିବ୍ଭମିତ୍ୱା ଗିହୀ ଜାତୋ''ତି ଇଦଂ ସତ୍ତମୱାରମିୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩ ଚିତ୍ତହତ୍ଥତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ) ପନ କୁଦାଲପଣ୍ଡିତଜାତକେ (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୭ କୁଦାଲଜାତକୱଣ୍ଣନା) ଚ ଛକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ୱିବ୍ଭମନୱାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଗିହିସହାୟକୋତି ଗିହିକାଲେ ସହାୟକୋ। ଅପସକ୍କନ୍ତୋପି ନାମାତି ଅପି ନାମ ଅପସକ୍କନ୍ତୋ, ଗାରୟ୍ହୱଚନମେତଂ। ପବ୍ବଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ପବ୍ବଜ୍ଜା ୱଟ୍ଟତି।

୪୨୩।ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋନତ୍ଥିତାୟାତି ସୁୱୁତ୍ତଦୁରୁତ୍ତସମୱିସମଦସ୍ସନସମତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଅଭାୱେନ। ୟାଦିସେନ ଚକ୍ଖୁନା ସୋ ''ଚକ୍ଖୁମା''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁଭାସିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନୟୋ – ଏକଂସିକାତି ଏକନ୍ତିକା, ନିବ୍ବାନୱହଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଞ୍ଞତ୍ତାତି ୱୱତ୍ଥପିତା। ନ ଏକଂସିକାତି ନ ଏକନ୍ତିକା ନିବ୍ବାନାୱହଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିତା ୱଟ୍ଟନ୍ତୋଗଧଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅୟମତ୍ଥୋ ହି ''କସ୍ମା ଚେତେ ପୋଟ୍ଠପାଦ ମୟା ଏକଂସିକା ଧମ୍ମା ଦେସିତା ପଞ୍ଞତ୍ତା, ଏତେ ପୋଟ୍ଠପାଦ ଅତ୍ଥସଂହିତା...ପେ... ନିବ୍ବାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତିଆଦିସୁତ୍ତପଦେହି ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି।

ଏକଂସିକଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୪୨୫।''କସ୍ମା ଆରଭୀ''ତି କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥ''ନ୍ତି ପୟୋଜନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ଫଲେ ହି ସିଦ୍ଧେ ହେତୁପି ସିଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି, ଅୟଂ ଆଚରିୟମତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୨୫) ଅପରେ ପନ ''ଏଦିସେସୁ ଅତ୍ଥସଦ୍ଦୋ କାରଣେ ୱତ୍ତତି, ହେତ୍ୱତ୍ଥେ ଚ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନକାରଣା''ତି ଅତ୍ଥମିଚ୍ଛନ୍ତି। ପଞ୍ଞାପିତନିଟ୍ଠାୟାତି ପୱେଦିତୱିମୁତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପରିୟୋସାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଏତାୟାତି ନିଟ୍ଠାତି ହି ୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ''ଗୋଟ୍ଠା ପଟ୍ଠିତଗାୱୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୬) ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତପଦେ ୱିୟ ଠା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଗତିଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତନତୋ। ନିଟ୍ଠାମଗ୍ଗୋ ଚ ଇଧ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ''ନିଟ୍ଠା''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତସ୍ସେୱ ହି ନିୟ୍ୟାନିକତା, ଅନିୟ୍ୟାନିକତା ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ନିଟ୍ଠାୟ। ନିୟ୍ୟାତୀତି ନିୟ୍ୟାନିକା ୟ-କାରସ୍ସ କ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଅନୀୟସଦ୍ଦୋ ହି ବହୁଲଂ କତ୍ତୁତ୍ଥାଭିଧାୟକୋ, ନ ନିୟ୍ୟାନିକା ଅନିୟ୍ୟାନିକା, ତସ୍ସା ଭାୱୋ ତଥା। ନିୟ୍ୟାନଂ ୱା ନିଗ୍ଗମନଂ ନିସ୍ସରଣଂ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱୂପସମୋତି ଅତ୍ଥୋ, ନିୟ୍ୟାନମେୱ ନିୟ୍ୟାନିକଂ, ନ ନିୟ୍ୟାନିକଂ ଅନିୟ୍ୟାନିକଂ, ସୋ ଏୱ ଭାୱୋ ସଭାୱୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ।

''ସନ୍ତେ ହୀ''ତିଆଦି ତଦତ୍ଥୱିୱରଣଂ। ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନିଟ୍ଠମିତି ପଞ୍ଞପେତି ୟଥାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲୋକଥୂପିକାଦିୱସେନ ନିଟ୍ଠଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ''ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି ୱଚନସାମଞ୍ଞମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତଥା ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ଲୋକଥୂପିକା ନାମ ବ୍ରହ୍ମଭୂମି ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକସ୍ସ ଥୂପିକସଦିସତାପରିକପ୍ପନେନ। କେଚି ପନ ''ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଭୂମିଂ ଲୋକଥୂପିକା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ତଥା ଅୱଚନତୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ''ଅଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ, ଅଞ୍ଞା ପକତୀ''ତି ପକତିପୁରିସନ୍ତରାୱବୋଧୋ ମୋକ୍ଖୋ, ବୁଦ୍ଧିଆଦିଗୁଣୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅସକତ୍ତନି ଅୱଟ୍ଠାନଂ ମୋକ୍ଖୋ, କାୟୱିପତ୍ତିକତି ଜାତିବନ୍ଧାନଂ ଅପୱଜ୍ଜନୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତୋ ମୋକ୍ଖୋ, ପରେନ ପୁରିସେନ ପଲୋକତା ମୋକ୍ଖୋ, ତଂସମୀପତା ମୋକ୍ଖୋ, ତଂସମାୟୋଗୋ ମୋକ୍ଖୋତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ହି ସମୟେ ନିଟ୍ଠଂ ଅପଞ୍ଞପେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ନିଟ୍ଠା। ତତ୍ଥ ହି ନେସଂ ନିଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ ୟଥା ତଂ ବକସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ, (ମ। ନି। ୧।୫୦୧) ୱେଖନସାଦିତାପସାନଂ ଆଭସ୍ସରା, ସଞ୍ଚୟାଦିପରିବ୍ବାଜକାନଂ ସୁଭକିଣ୍ହା, ଆଜୀୱକାନଂ ''ଅନନ୍ତମାନସୋ''ତି ପରିକପ୍ପିତୋ ଅସଞ୍ଞୀଭୱୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସାସନେ ଅରହତ୍ତଂ ନିସ୍ସା, ସଜ୍ଜେପି ଚେତେ ଦିଟ୍ଠିଓସେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାଦୀନି ଅରହତ୍ତମଞ୍ଞନାୟ "ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନ"ନ୍ତି ଓଚନସାମଞ୍ଞମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତଥା ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ନ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ନେସଂସମୟେ ନିବ୍ବାନପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋତି ଆହ "ସା ଚ ନ ନିୟ୍ୟାନିକା"ତିଆଦି। ଯଥାପଞ୍ଞତ୍ତାତି ଯେନ ଯେନ ପକାରେନ ପଞ୍ଞତ୍ତା, ପଞ୍ଞତ୍ତଉପକାରା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ନିୟ୍ୟାତୀତି "ଯେନାକାରେନ ନିସ୍ସା ପାପୁଣୀୟତୀ"ତି ତେହି ପୱେଦିତା, ତେନାକାରେନ ତସ୍ସା ଅପଉଦ୍ଧତାୟ ନ ନିୟ୍ୟାତି। ପଣ୍ଡିତେହି ପଟିକ୍କୁଟ୍ଠାତି "ନାୟଂ ନିସ୍ସା ପଟିପଦା ଓଚ୍ଛସ୍ସ ଅନତିକ୍କମନତୋ"ତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପଣ୍ଡିତେହି ପଟିକ୍କୁଟ୍ଠା। ନିଓତ୍ତତୀତି ପଟିକ୍କୋପକାରଣଓଚନଂ, ଯସ୍ମା ତେହି ପଞ୍ଞତ୍ତା ନିସ୍ସା ପଟିପଦା ନ ନିୟ୍ୟାତି ନ ଗଚ୍ଛତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତଂସମଙ୍ଗିନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସଂସାରେ ଏଓ ପରିବ୍ଭମାପେନ୍ତୀ ନିଓତ୍ତତି, ତସ୍ମା ପଣ୍ଡିତେହି ପଟିକ୍କୁଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାଓଂ।

ଜାନଂ, ପସ୍ସନ୍ତି ଚ ପୁଥୁଓଚନଓିପରିୟାଯୋତି ଆହ "ଜାନନ୍ତା ପସ୍ସନ୍ତା"ତି। ଗଚ୍ଛନ୍ତାଦିସଦ୍ଦାନଞ୍ହି "ଯା ପନ ଭିକ୍ଖୁନୀ ଜାନଂ ସଭିକ୍ଖୁକଂ ଆରାମଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ପଓିସେୟ୍ୟା"ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୧୦୨୪) ଲିଙ୍ଗଓସେନ ଓିପରିୟାଯୋ, ଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। "ଯାଚଂ ଅଦଦମପ୍ପିୟୋ"ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୩୪୬; ଜା। ୧।୭।୫୫) ଓିଭତ୍ତିଓସେନ, ଯାଚନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ ପୁଥୁଓଚନଓସେନାତି ଓେଦିତବ୍ବଂ। ପଧାନଂ ଜାନନଂ ନାମ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନନଂ ତସ୍ସ ଜେଟ୍ଠଭାଓତୋ, ଦସ୍ସନମପ୍ପଧାନଂ ତସ୍ସ ସଂସୟାନୁବନ୍ଧତ୍ତାତି ଅୟଂ କମୋ ଓୁତ୍ତୋ "ଜାନଂ ପସ୍ସ"ନ୍ତି। ତେନେତ୍ଥ ଜାନନେନ ଦସ୍ସନଂ ଓିସେସେତି। ଏଓଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବାନି ଖୋ ତସ୍ମିଂ ଲୋକେ ମନୁସ୍ସାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନାଦୀନୀତି ଏକତୋ ଅଧିପ୍ପାୟଦସ୍ସନଂ ସୂପପନ୍ନଂ ହୋତି। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ "କିଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଏକନ୍ତସୁଖେ ଲୋକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ଥୀ"ତି। ଜାନନ୍ତି ଓା ତସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅନୁମାନଓିସୟତଂ ଓୁଚ୍ଚତି, ପସ୍ସନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଓିସୟତଂ। ଇଦଂ ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି "ଅପି ତୁମ୍ହାକଂ ଲୋକୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାତୋ, ଉଦାହୁ ଅନୁମାନତୋ"ତି।

ଯସ୍ମା ପନ ଲୋକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚରଭାଓେନ ପାକଟୋ, ତସ୍ମା ପାକଟେନ ଅତ୍ଥେନ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବାନୀ"ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠପଦେନ ଓା ଦସ୍ସନଂ, ତଦନୁଗତଞ୍ଚ ଜାନନଂ ଗହେତ୍ୱା ତଦୁଭୟେନେଓ ଅତ୍ଥେନ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଓିଭାଓେତୁଂ ଏଓଂ ଓୁତ୍ତନ୍ତିପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବାନୀତି ହି ଦସ୍ସନେନ, ତଦନୁଗତେନ ଚ ଞାଣେନ ଗହିତପୁବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଓଞ୍ଚ କତ୍ୱା "ସରୀରସଣ୍ଠାନାଦୀନୀ"ତି ସମରିୟାଦଓଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। "ଅପ୍ପାଟିହୀରକତ"ନ୍ତି ଅୟଂ ଅନୁନାସିକଲୋପନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ "ଅପ୍ପାଟିହୀରକଂ ତ"ନ୍ତି। ତଂ ଓଚନଂ ଅପ୍ପାଟିହୀରକଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅପ୍ପାଟିହୀରପଦେ ଅନୁନାସିକଲୋପୋ, "କତ"ନ୍ତି ଚ ଏକଂ ପଦନ୍ତି କେଚି, ତଦୟୁତ୍ତଂ ସମାସସମ୍ଭଓତୋ, ଅନୁନାସିକଲୋପସ୍ସ ଚ ଅଓତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ଏଓମେତ୍ଥ ଓଣ୍ଣୟନ୍ତି – ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ପଟିହାରିୟଂ, ତଦେଓ ପାଟିହାରିୟଂ। ଅଓନା ଉତ୍ତରଓିରହିତଓଚନଂ। ପାଟିହାରିୟମେଓେତ୍ଥ "ପାଟିହୀରକ"ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ ପରେହି ଓୁଚ୍ଚମାନୌତ୍ତରେହି ସୌତ୍ତରତ୍ତା, ନ ପାଟିହୀରକନ୍ତି ଅପ୍ପାଟିହୀରକଂ। ଓିରହତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ଅ-ସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ "ପଟିହରଣଓିରହିତ"ନ୍ତି। ସୌତ୍ତରଞ୍ହି ଓଚନଂ ତେନ ଉତ୍ତରଓଚନେନ ପଟିହରୀୟତି ଓିପରିଓତ୍ତୀୟତି, ତସ୍ମା ଉତ୍ତରଓଚନଂ ପଟିହରଣଂ ନାମ, ତତୋ ଓିରହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ଏଓ ନିୟ୍ୟାନସ୍ସ ପଟିହରଣମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାଓତୋ "ଅନିୟ୍ୟାନିକ"ନ୍ତି ଓତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ "ଅନିୟ୍ୟାନିକ"ନ୍ତି।

୪୨୭।ଓିଲାସୋ ଇତ୍ଥିଲୀଠଆ, ଯୋ "ସିଙ୍ଗାରଭାଓଜା କିରିୟା"ତିପି ଓୁଚ୍ଚତି। ଆକପ୍ପୋ କେସବନ୍ଧଓତ୍ଥଗ୍ଗହଣାଦିଆକାରଓିସେସୋ, ଓେସସଂଓିଧାନଂ ଓା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ହାଓାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ହାଓାତି ହି ଚାତୁରିୟଂ ଓୁଚ୍ଚତି।

ତୟୋଅତ୍ତପଟିଲାଭଓଣ୍ଣନା

୪୨୮। ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାଓୋତି ଆହ "ଅତ୍ତଭାଓପଟିଲାଭୋ"ତି। କଥଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଓୁତ୍ତଂ "ଓଠଆରିକଅତ୍ତଭାଓପଟିଲାଭେନା"ତିଆଦି। କାମଭଓଂ ଦସ୍ସେତି ଇତରଭଓଦ୍ୱୟଅତ୍ତଭାଓତୋ ଓଠଆରିକତ୍ତା। ରୂପଭଓଂ ଦସ୍ସେତି ଝାନମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ରୂପୀଭାଓେନ ଉପଲବ୍ଭନତୋ। ଅରୂପଭଓଂ ଦସ୍ସେତି ଅରୂପୀଭାଓେନ ଉପଲବ୍ଭନତୋ। ସଂକିଲେସିକା ଧମ୍ମା ନାମ ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ତଦଭାଓେ କସ୍ସଚି ସଂକିଲେସସ୍ସ ଅସମ୍ଭଓତୋ। ଓୋଦାନିୟା ଧମ୍ମା ନାମ ସମଥଓିପସ୍ସନା ତାସଂ ଓସେନ ସବ୍ବସୋ ଚିତ୍ତଓୋଦାନସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ।

୪୨୯। ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଅସମୁଚ୍ଛେଦେ ସତି ନ କଦାଚିପି ଅନଓଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ଓା ପାରିପୂରୀ, ଓେପୁଲ୍ଲଂ ଓା ସମ୍ଭଓତି, ସମୁଚ୍ଛେଦେ ପନ ସତି ସମ୍ଭଓତୀତି ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞାନମେଓ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତା ହି ସକିଂ ପରିପୁଣ୍ଣାପି ଅପରିହୀନଧମ୍ମତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣା ଏଓ ଭଓନ୍ତି। ତରୁଣପୀତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତା ଅଲଦ୍ଧାସେଓନା ଦୁବ୍ବଲପୀତି। ବଲଓତୁଟ୍ଠୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଲଦ୍ଧାସେଓନା ଉପରିଓିସେସାଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ଥିରତରା ପୀତି। ଇଦାନି ସଙ୍ଖେପତୋ ପିଣ୍ଡତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "କିଂ ଓୁତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ଯଂ ଓିହାରଂ ସୟଂ…ପେ… ଓିହରିସ୍ସତୀତି ଅଓୋଚୁମ୍ହାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଦଂ ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂ ଓିହାରଂ "ସଂକିଲେସିକଓୋଦାନିୟଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଭିଓୁଦ୍ଧିନିଟ୍ଠଂ ପଞ୍ଞାୟ ପାରିପୂରିଓେପୁଲ୍ଲଭୂତଂ ଇମସ୍ମିଂଯେଓ ଅତ୍ତଭାଓେ ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟେନ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଓିହରିସ୍ସତୀ"ତି କଥୟିମ୍ହାତି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଓିହାରେ। ତସ୍ସାତି ଓାଦକରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଏଓଂ

ୱିହରତୋତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ୱିହରଣହେତୁ, ୱିହରନ୍ତସ୍ସ ୱା। ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପମୋଦପ୍ପଭୱା ପୀତି, ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱଯଂ, ତଥା ସୁପଟ୍ଠିତା ସତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସଙ୍ଗତତାଯ ଉତ୍ତମଞ୍ଚାଣଂ। ସୁଖୋ ଚ ୱିହାରୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯୋଜନା। କାଯଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧୀ ହି ''ପସ୍ସଦ୍ଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତା, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ''ନାମକାଯପସ୍ସଦ୍ଧୀ''ତିପି ପଠନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତମେୱ ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅୱିନାଭାୱତୋ। କସ୍ମା ପନେସ ସୁଖୋ ୱିହାରୋତି ଆହ ''ସବ୍ବୱିହାରେସୂ''ତିଆଦି, ସବ୍ବେସୁପି ଇରିଯାପଥୱିହାରାଦୀସୁ ସନ୍ତପଣୀତତାଯ ଇମସ୍ସେୱ ସୁଖତ୍ତା ''ସୁଖୋ ୱିହାରୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଥଂ ସୁଖୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପସନ୍ତୋ ପରମମଧୁରୋ''ତି।

ପଠମଜ୍ଝାନେ ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତେ ହୀନଭାୱତୋ ପୀତି ଦୁବ୍ବଲା ପାମୋଜ୍ଜପକ୍ଖିକା, ସୁଭାୱିତେ ପନ ତସ୍ମିଂ ପଗୁଣେ ସା ପଣୀତା ବଲୱଭାୱତୋ ପରିପୁଣ୍ଣକିଚ୍ଚା ପୀତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଠମଜ୍ଝାନେ ପାମୋଜ୍ଜାଦଯୋ ଛପି ଧମ୍ମା ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି। ପାମୋଜ୍ଜଂ ନିୱତ୍ତତୀତି ଦୁବ୍ବଲପୀତିସଙ୍ଖାତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଛସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନିୱତ୍ତତି ହାଯତି। ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱିରହିତେନ ହି ଚତୁକ୍କନଯୱିଭତ୍ତେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ସବ୍ବଦା ପୀତି ବଲୱତୀ ଏୱ ହୋତି, ନ ପଠମଜ୍ଝାନେ ୱିଯ କଦାଚି ଦୁବ୍ବଲାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପୀତି ନିୱତ୍ତତି ତପ୍ପହାନେନେୱ ତତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ''ସୁଖୋ ୱିହାରୋ''ତି ଇମିନା ସମାଧି ଗହିତୋତି ଆହ ''ତଥା ଚତୁତ୍ଥେ''ତି। ଯେ ପନ ''ସୁଖୋ ୱିହାରୋ'ତି ଏତେନ ସୁଖଂ ଗହିତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ସନ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଉପେକ୍ଖାପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ''ସୁଖ''ମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତାତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩୨; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୪୪; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୨୭; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୫) କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଦୀଘନିକାଯେ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୩୨; ୩।୧୬୬, ୩୫୮) ଆଗତଂ ଅନେକଧା ଦେସନାନଯମୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଇଧ ଦେସିତନଯଂ ନିଯମେତୁଂ ''ଇମେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଦ୍ଧ...ପେ... କଥିତନ୍ତି ଉପରିମଗ୍ଗଂ ଅକଥେତ୍ୱା କେୱଲଂ ୱିପସ୍ସନାପାଦକମେୱ ଝାନଂ କଥିତଂ। ଚତୂହି...ପେ... କଥିତାତି ୱିପସ୍ସନାପାଦକଭାୱେନ ଝାନାନି କଥେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବକା ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା କଥିତା। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଫଲସମାପତ୍ତି କଥିତାତି ପଠମଜ୍ଝାନିକାଦିକା ଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ ଅକଥେତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକା ଏୱ ଫଲସମାପତ୍ତି କଥିତା। ପୀତିୱେୱଚନମେୱ କତ୍ୱାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୀତୀନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତିୱେୱଚନମେୱ କତ୍ୱା, ତଦୁଭଯଂ ଅଭେଦତୋ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୀତିସୁଖାନଂ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତତ୍ତା, ''ସୁଖୋ ୱିହାରୋ''ତି ଚ ସାତିସଯସ୍ସ ସୁଖୱିହାରସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ''ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକଫଲସମାପତ୍ତି ନାମକଥିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ପଠମଜ୍ଝାନେପି ପୀତିସୁଖାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତାନି ପନ ୱିତକ୍କୱିଚାରପରିକ୍ଖୋଭେନ ନ ତଥ୍ଥ ସନ୍ତପଣୀତାନି, ଇଧ ଚ ସନ୍ତପଣୀତାନେୱ ଅଧିପ୍ପେତାନି, ତସ୍ମା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକା ଏୱ ଫଲସମାପତ୍ତି ଗହିତା, ନ ପଠମଜ୍ଝାନିକାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୩୨-୪୩୭।ୱିଭାୱନତ୍ଥୋତି ପକାସନତ୍ଥୋ ସରୂପତୋ ନିରୂପନତ୍ଥୋ ''ନ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଜିଣ୍ଣେ ...ପେ... ଅଭିୱାଦେତି ୱା ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠେତି ୱା ଆସନେନ ୱା ନିମନ୍ତେତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୨) ୱିଯ। ତେନାହ ''ଅଯଂ ସୋ''ତିଆଦି। ''ଅଯଂ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ ସୋ ଏୱା''ତି ଏୱଂ ସରୂପତୋ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ପକାସେତ୍ୱା। ଅଯନ୍ତି ହି ଭଗୱତା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ତପଟିଲାଭଂ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି, ସୋତି ପନ ପରେହି ପୁଚ୍ଛିଯମାନଂ ପରମ୍ମୁଖଭାୱେନ। ନ ନଂ ଏୱଂ ୱଦାମାତି ଏତ୍ଥ ନନ୍ତି ଓଳାରିକମତ୍ତପଟିଲାଭଂ। ସପ୍ପାଟିହୀରକତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରେହି ଚୋଦିତୱଚନପଟିହାରକଂ ସୌତ୍ତରୱଚନଂ ସପ୍ପାଟିହୀରକନ୍ତି ହି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ତୁଚ୍ଛୋତି ମୁସା ଅଭୂତୋ। ସୋତି ମନୋମଯୋ, ଅରୂପୋ ୱା ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ। ସ୍ୱେୱାତି ସୋ ଏୱ ଓଳାରିକୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସଚ୍ଚୋ ହୋତୀତି ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସମଯେ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ହୋତି। ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋତ୍ୱେୱ ନିସ୍ସାତେସୀତି ଅତ୍ତପଟିଲାଭସଦ୍ଦେନ ତଥା ଏୱ ପରିଯୋସାପେସି, ନ ପନ ନଂ ''ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ''ତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସରୂପତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ରୂପାଦଯୋ ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ରୂପୱେଦନାଦଯୋ ଏୱ ଏତ୍ଥ ଲୋକେ ସଭାୱଧମ୍ମା। ନାମମତ୍ତମେତନ୍ତି ରୂପାଦିକେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତମେତଂ ''ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ''ତି। ଏୱରୂପା ୱୋହାରାତି ''ଓଳାରିକୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ''ତିଆଦିୱୋହାରା। ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନାତି ନାମଭୂତପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତୱସେନ। ''ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ'ତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ନିସ୍ସାତନତ୍ଥଂ।

୪୩୮।ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱାତି ରୂପାଦିକେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତମେତଂ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ''ଯସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତ ସମଯେ''ତିଆଦିନା ୱତ୍ୱା। ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାତି ଯଥା ପରେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ, ତଥା କାଲୱିଭାଗତୋ ପଟିପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା। ୱିନଯନତ୍ଥନ୍ତି ଯଥାପୁଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଞାପନୱସେନ ୱିନଯନତ୍ଥାଯ। ଯେ ତେ ଅତୀତା ଧମ୍ମାତି ଅତୀତସମଯେ ଅତୀତତ୍ତପଟିଲାଭସ୍ସ ଉପାଦାନଭୂତା ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମା। ତେ ଏତରହି ନତ୍ଥି ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ''ଅହେସୁ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତା। ତସ୍ମାତି ଉପାଦାନସ୍ସ ଅତୀତସ୍ମିଂଯେୱ ସମଯେ ଲବ୍ଭନତୋ। ସୋପୀତି ତଦୁପାଦାନୋ ମେ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋପି। ତସ୍ମିଂଯେୱ ସମଯେତି ଅତୀତେ ଏୱ ସମଯେ। ସଚ୍ଚୋ ଅହୋସୀତି ଭୂତୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଅନାଗତାନଞ୍ଚେୱପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ଉପାଦାନଭୂତାନଂ। ତଦା ଅଭାୱାତି ତସ୍ମିଂ ଅତୀତସମଯେ ଅଭାୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ତଦୁପାଦାନଭୂତୋ ଅନାଗତୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ ତସ୍ମିଂ ଅତୀତ ସମଯେ ମୋଘୋ ତୁଚ୍ଛୋ ମୁସା ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥତୋତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଅତ୍ଥତୋ। ନାମମତ୍ତମେୱାତି ସମଞ୍ଞାମତ୍ତମେୱ। ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଅତ୍ତପଟିଲାଭଂ ପଟିଜାନାତି।

‘‘ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି ଇମିନା ଯେ ତେ ଅନାଗତା ଧମ୍ମା, ତେ ଏତରହି ନତ୍ଥି, ‘‘ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ପନ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତା, ତସ୍ମା ସୋପି ମେ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ସମଯେ ସଚ୍ଚୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପନ ଧମ୍ମାନଂ ତଦା ଅଭାୱା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ‘‘ମୋଘୋ ଅତୀତୋ, ମୋଘୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥତୋ ନାମମତ୍ତମେୱ ଅତ୍ତପଟିଲାଭଂ ପଟିଜାନାତି। ଯେ ଇମେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା, ତେ ଏତରହି ‘‘ଅତ୍ଥୀ’’ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତା, ତସ୍ମା ଯ୍ୱାୟଂ ମେ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ, ସୋ ଇଦାନି ସଚ୍ଚୋ ହୋତି। ଅତୀତାନାଗତାନଂ ପନ ଧମ୍ମାନଂ ଅଧୁନା ଅଭାୱା ଏତରହି ‘‘ମୋଘୋ ଅତୀତୋ, ମୋଘୋ ଅନାଗତୋ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥତୋ ନାମମତ୍ତମେୱ ଅତ୍ତପଟିଲାଭଂ ପଟିଜାନାତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି।

୪୩୯-୪୪୩।ସଂସନ୍ଦିତୁନ୍ତି ସମାନେତୁଂ। ଗୱାତି ଗାୱିତୋ। ତତ୍ଥାତି ଖୀରାଦୀସୁ ପଞ୍ଚଗୋରସେସୁ। ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଖୀରଂ ହୋତୀତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଭୂତୁପାଦାୟସଞ୍ଜିତଂ ଉପାଦାନୱିସେସଂ ଉପାଦାୟ ଖୀରପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି। ନ ତସ୍ମିଂ…ପେ… ଗଚ୍ଛତି ଖୀରପଞ୍ଞତ୍ତିଉପାଦାନସ୍ସ ଭୂତୁପାଦାୟରୂପସ୍ସ ଦଧିଆଦିପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଅନୁପାଦାନତୋ। ପଟିନିୟତୱତ୍ଥୁକା ହି ଏତା ଲୋକସମଞ୍ଞା। ତେନାହ ‘‘ଯେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାୟା’’ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାୟତି କଥୀୟତି ଏତାୟାତି ସଙ୍ଖା। ଅତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଉଚ୍ଚନ୍ତି ୱଦନ୍ତି ଏତାୟାତି ନିରୁତ୍ତି। ତଂ ତଦତ୍ଥଂ ନମନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତେନାତି ନାମଂ, ତଥା ୱୋହରନ୍ତି ଏତେନାତି ୱୋହାରୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତିୟେୱ। ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତିଆଦିନା ଖୀରେ ୱୁତ୍ତନୟଂ ଦଧିଆଦୀସୁପି ‘‘ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥା’’ତି ଅତିଦିସତି।

ସମନୁଜାନନମତ୍ତକାନୀତି ‘‘ଇଦଂ ଖୀରଂ, ଇଦଂ ଦଧୀ’’ତିଆଦିନା ତାଦିସେସୁ ଭୂତୁପାଦାୟରୂପୱିସେସେସୁ ଲୋକେ ପରମ୍ପରାଗତଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସମନୁଜାନନଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚୟୱିସେସୱିସିଟ୍ଠଂ ରୂପାଦିଖନ୍ଧସମୂହଂ ଉପାଦାୟ ‘‘ଓଳାରିକୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ’’ତି ଚ ‘‘ମନୋମୟୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅରୂପୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ’’ତି ଚ ତଥା ତଥା ସମନୁଜାନନମତ୍ତକାନି, ନ ଚ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ ଉପାଦାନତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିରୁତ୍ତିମତ୍ତକାନୀତି ସଦ୍ଦନିରୁତ୍ତିୟା ଗହଣୂପାୟମତ୍ତକାନି। ‘‘ସତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋ’’ତିଆଦିନା ହି ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣୁତ୍ତରକାଲଂ ତଦନୁୱିଦ୍ଧପଣ୍ଣତ୍ତିଗ୍ଗହଣମୁଖେନେୱ ତଦତ୍ଥାୱବୋଧୋ। ତଥା ଚାହୁ –

‘‘ପଠମଂ ସଦ୍ଦଂ ସୋତେନ, ତୀତଂ ଦୁତିୟଚେତସା;

ନାମଂ ତତିୟଚିତ୍ତେନ, ଅତ୍ଥଂ ଚତୁତ୍ଥଚେତସା’’ତି। (ମଣିସାରମଞ୍ଜୁସାଟୀକାୟଂ ପଚ୍ଚୟସଙ୍ଗହୱିଭାଗେପି);

ୱଚନପଥମତ୍ତକାନୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ନିରୁତ୍ତିୟେୱ ହି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିମାପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ କାରଣଟ୍ଠେନ ୱଚନପଥୋ। ୱୋହାରମତ୍ତକାନୀତି ତଥା ତଥା ୱୋହାରମତ୍ତକାନି। ନାମପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତକାନୀତି ତସ୍ସେୱ ପରିୟାୟୋ, ତଂତଂନାମପଞ୍ଞାପନମତ୍ତକାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବମେତନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ’’ତି ୱା ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱା ‘‘ପୋସୋ’’ତି ୱା ସବ୍ବମେତଂ ୱୋହାରମତ୍ତକଂ। କସ୍ମାତି ଚେ, ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଞ୍ଞୋତି ପରମତ୍ଥତୋ ୱିୱିତ୍ତୋ।

ଯଜ୍ଜେୱଂ କସ୍ମା ଚେସା ବୁଦ୍ଧେହିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ସମ୍ମୁତିୟା ୱୋହାରସ୍ସ କଥନଂ ସମ୍ମୁତିକଥା। ପରମତ୍ଥସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ କଥନଂ ପରମତ୍ଥକଥା। ପରମତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତକଥାଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିକଥାପି ‘‘ପରମତ୍ଥକଥା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ପରମତ୍ଥଧମ୍ମୋୟେୱ ହି ‘‘ଅନିଚ୍ଚୋ, ଦୁକ୍ଖୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ସମ୍ମୁତିଧମ୍ମୋ।

‘‘ଅନିଚ୍ଚା ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା, ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତା ଚ ସଙ୍ଖତା;

ନିବ୍ବାନଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅନତ୍ତା ଇତି ନିଚ୍ଛୟା’’ ତି। (ପରି। ୨୫୭) –

ୱଚନତୋ ପନେସ ‘‘ଅନତ୍ତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଖନ୍ଧାଦିପଞ୍ଞତ୍ତି ପନ ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିୟ ପରମତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସୟା, ଆସନ୍ନତରା ଚ, ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୟୋ ୱିୟ ନ ଦୂରେ , ତସ୍ମା ଖନ୍ଧାଦିକଥାପି ‘‘ପରମତ୍ଥକଥା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଖନ୍ଧାଦିସୀସେନ ୱା ତଦୁପାଦାନସଭାୱଧମ୍ମା ଏୱ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନନୁ ଚ ସଭାୱଧମ୍ମାପି ସମ୍ମୁତିମୁଖେନେୱ ଦେସନମାରୋହନ୍ତି, ନ ପରମତ୍ଥମୁଖେନ, ତସ୍ମା ସବ୍ବାପି ଦେସନା ସମ୍ମୁତିକଥାୱ ସିୟାତି? ନୟିଦମେୱଂ କଥେତବ୍ବଧମ୍ମୱିଭାଗେନ କଥାୱିଭାଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ନ ଚ ସଦ୍ଦୋ କେନଚି ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ୱିନା ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୀତି।

କସ୍ମା ଚେୱଂ ଦୁୱିଧା ବୁଦ୍ଧାନଂ କଥା ପୱତ୍ତତୀତି ଅନୁଯୋଗଂ କାରଣୱିଭାୱନେନ ପରିହରିତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥଂ ୱିଜାନିତୁଂ ଚତୁସଚ୍ଚଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୋ ନିୟ୍ୟାତୁଂ ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଜୟଗ୍ଗାହଂ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଯସ୍ମା ପରମତ୍ଥକଥାୟ ଏୱ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ, ଅରିୟସଚ୍ଚକଥା ଚ

ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ଦେସନା, ତସ୍ମା ୱିନେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲଓସେନ ଆଦିତୋ ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଭଗୱା ପରତୋ ପରମତ୍ଥକଥଂଯେୱ କଥେତୀତି ଆହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। ''ଆଦିତୋୱ ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେତୀ''ତି ହି ୱଦନ୍ତୋ ପରତୋ ପରମତ୍ଥକଥମ୍ପି କଥେତୀତି ଦୀପେତି, ଇତରତ୍ଥ ପନ ''ଆଦିତୋୱ କଥେତୀ''ତି ଅୱଦନ୍ତୋ ସଙ୍ଗହପୀତି। ''ତଥା''ତିଆଦିନା କଥାଦ୍ୱଯକଥନେ ପରିଯାଯନ୍ତରଂ ୱିଭାୱେତି। ବୋଧେତ୍ୱାତି ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ତଥା ତଥା ଦେସେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ଜାନାପେତ୍ୱା, ଇମିନା ପନ ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି – କତ୍ଥଚି ସମ୍ମୁତିକଥାପୁବ୍ବିକା ପରମତ୍ଥକଥା ହୋତି ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱସେନ, କତ୍ଥଚି ପରମତ୍ଥକଥାପୁବ୍ବିକା ସମ୍ମୁତିକଥା, ଇତି ୱିନେୟ୍ୟଦମ୍ମକୁସଲସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ତଥା ତଥା ଦେସନା ପୱତ୍ତତୀତି। ସଙ୍ଗହ ପନ ଭଗୱା ଧମ୍ମତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ ଏୱ ସମ୍ମୁତିମନୁୱତ୍ତତି, ସମ୍ମୁତିଂ ଅପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋଯେୱ ଧମ୍ମତଂ ୱିଭାୱେତି, ନଂ ତତ୍ଥ ଅଭିନିୱେସାତିଧାୱନାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ''ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଂ ନାଭିନିୱିସେୟ୍ୟ, ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାୱେୟ୍ୟା''ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୩୯-୪୪୩)।

ପଠମଂ ସମ୍ମୁତିକଥାକଥନଂ ପନ ୱେନେୟ୍ୟୱସେନ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ବୁଦ୍ଧାନମାଚିଣ୍ଣନ୍ତି ତଂ କାରଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପକତିଯା ପନା''ତିଆଦିମାହ। ଲୂଖାକାରାତି ୱେନେୟ୍ୟାନମନଭିସମ୍ମୁଜ୍ଜନଓସେନ ଲୂଖସଦିସା। ନନୁ ଚ ସମ୍ମୁତି ନାମ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅଭୂତା, ତଂ କଥଂ ବୁଦ୍ଧା କଥେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେନ୍ତାପୀ''ତିଆଦି। ସଚ୍ଚମେୱାତି ତଥମେୱ । ସଭାୱମେୱାତି ସମ୍ମୁତିଭାୱେନ ତଂସଭାୱମେୱ। ତେନାହ ''ଅମୁସାୱା''ତି। ପରମତ୍ଥସ୍ସ ପନ ସଚ୍ଚାଦିଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

କୋ ପନିମେସଂ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସୋତି? ଯସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ, ବୁଦ୍ଧିଯା ୱା ଅୱଯୱୱିନିବ୍ଭୋଗେ କତେ ନ ତଂସଞ୍ଞା, ସୋ ଘଟପଟାଦିପ୍ପଭେଦୋ ସମ୍ମୁତି, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ପରମତ୍ଥୋ। ନ ହି କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିସଭାୱେ ଅଯଂ ନଯୋ ଲବ୍ଭତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ସମ୍ମୁତି ଚ ସଚ୍ଚସଭାୱା ଏୱାତି ଆହ ''ଦୁୱେ ସଚ୍ଚାନି ଅକ୍ଖାସୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦୁୱେ ସଚ୍ଚାନି ଅକ୍ଖାସୀତି ନାନାଦେସଭାସାକୁସଲୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନମତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନକୋ ଆଚରିଯୋ ୱିଯ ନାନାୱିଧସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥକୁସଲୋ ଭଗୱା ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଦୁୱେଯେୱ ସଚ୍ଚାନି ଅକ୍ଖାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସରୂପତୋ, ପରିମାଣତୋ ଚ ଦସ୍ସେତି ''ସମ୍ମୁତିଂ ପରମତ୍ଥଞ୍ଚ, ତତିଯଂ ନୂପଲବ୍ଭତୀ''ତି ଇମିନା। ୱଦତଂ ୱରୋତି ସବ୍ବେସଂ ୱଦନ୍ତାନଂ ୱରୋ। ଲୋକସଙ୍କେତମତ୍ତସିଦ୍ଧା ସମ୍ମୁତି। ପରମୋ ଉତ୍ତମୋ ଅୱିପରୀତୋ ଯଥାଭୂତସଭାୱୋ ପରମତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ନେସଂ ସଚ୍ଚସଭାୱଂ ସହ କାରଣେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଙ୍କେତୱଚନ''ନ୍ତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣଂ, ତସ୍ମା ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଯସ୍ମା ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଭୂତଲକ୍ଖଣଂ, ତସ୍ମା ପରମତ୍ଥୱଚନଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ଯୋଜନା। ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣନ୍ତି ହି ସଙ୍କେତୱଚନସ୍ସ ସଚ୍ଚଭାୱେ କାରଣଦସ୍ସନଂ, ଲୋକସିଦ୍ଧା ସମ୍ମୁତି ସଙ୍କେତୱଚନସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତାଯ କାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ୱିସଂୱାଦନାଭାୱତୋ ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମାନଂ ଭୂତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଚ ପରମତ୍ଥୱଚନସ୍ସ ସଚ୍ଚଭାୱେ କାରଣଦସ୍ସନଂ। ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ଯୋ ଭୂତୋ ଅୱିପରୀତୋ ସଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ଅଙ୍ଗନଂ ଞାପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଯାଥାୱତୋ ଅୱିସଂୱାଦନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପରମତ୍ଥୱଚନଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତଟୀକାଯଂ ପନ ଆଚରିଯେନେୱ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନେନ ପଦମୁଲ୍ଲିଙ୍ଗେତ୍ୱା ''ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣାତି ଲୋକସମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ। ଭୂତକାରଣାତି ଯଥାଭୂତସଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ –

''ତସ୍ମା ୱୋହରକୁସଲସ୍ସ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

ସମ୍ମୁତିଂ ୱୋହରନ୍ତସ୍ସ, ମୁସାୱାଦୋ ନ ଜାଯତୀ''ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୭; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୭୦; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୨୪) –

ଅଯମ୍ପି ଗୁଣପରିଦୀପନୀ ଗାଥା ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ତସ୍ମାତି ସଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁୱିଧତ୍ତା, ସଙ୍କେତୱଚନସ୍ସ ୱା ସଚ୍ଚଭାୱତୋ। ସମ୍ମୁତିଂ ୱୋହରନ୍ତସ୍ସାତି ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ଲୋକସମଞ୍ଞଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ମୁସାୱାଦୋ ନାମ ନ ଜାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ''ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ପୁଗ୍ଗଲ କଥଂ କଥେତି ହିରୋତ୍ତପ୍ପଦୀପନତ୍ଥଂ, କମ୍ମସ୍ସକତାଦୀପନତ୍ଥଂ, ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରଦୀପନତ୍ଥଂ, ଆନନ୍ତରିଯଦୀପନତ୍ଥଂ, ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଦୀପନତ୍ଥଂ, ପୁବ୍ବେନିୱାସଦୀପନତ୍ଥଂ, ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଦୀପନତ୍ଥଂ, ଲୋକସମ୍ମୁତିଯା ଅପ୍ପହାନତ୍ଥଞ୍ଚା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୭; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୭୦; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୨୪; କଥା। ଅନୁଟୀ। ୧) ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତକାରଣମ୍ପି ଆହରିତ୍ୱା ଇଧ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଯଦି ତଥାଗତୋ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ସମ୍ପଦେୱ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋପି ଲୋକସମଞ୍ଞାଭୂତଂ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ୱଦତି, ଏୱଞ୍ହେତ୍ଥ କୋ ଲୋକିଯମହାଜନେହି ୱିସେସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯାହୀ''ତିଆଦି, ଅଯଂ ପାଠଇଯଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଲୋକିଯମହାଜନୋ

ଅପ୍ପହୀନପରାମାସତ୍ତା ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ପରାମସନ୍ତୋ ୱୋହରତି। ତଥାଗତୋ ପନ ସବ୍ବସୋ ପହୀନପରାମାସତ୍ତା ଅପରାମସନ୍ତୋୱ ଯସ୍ମା ଲୋକସମଞ୍ଞାହି ୱିନା ଲୋକିଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଲୋକେନ ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ତସ୍ମା ତାହି ତଂ ୱୋହରତି। ତଥା ୱୋହରନ୍ତୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତେ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେ ପତିଟ୍ଠାପେତୀତି। ଦେସନଂ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାଯ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତାଯ ୱଟ୍ଟକଥାଯ ୱିନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱିୱେଚେତ୍ୱା। ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି ‘‘ଅପରାମସ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ ତଣ୍ହାମାନପରାମାସପ୍ପହାନକିତ୍ତନେନ ତପ୍ପହାଯକଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ପରିଯୋସାପେସି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାଯ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଜନନାଯ ସାଧୁୱିଲାସିନିଯା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିଯା ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସୁଭସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ସୁଭମାଣଵକଵତ୍ଥୁଵଣ୍ଣନା

୪୪୪। ଏଵଂ ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେତ୍ଵା ଇଦାନି ସୁଭସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂଵଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାଵଂ ଵିଭାଵେତୁଂ, ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୁଭସୁତ୍ତଭାଵଂ ଵା ପକାସେତୁଂ ‘‘ଏଵଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… ସାଵତ୍ଥିଯନ୍ତି ସୁଭସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ଅନୁନାସିକଲୋପେନ ‘‘ଅଚିର ପରିନିବ୍ବୁତେ’’ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଚିରଂ ପରିନିବ୍ବୁତେ’’ତି ଇମିନା ଯଥା ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତେ ‘‘ଅପ୍ପାଟିହୀରକ ତଂ ଭାସିତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି, ଅଚିରଂ ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଅସ୍ସାତି ଵା ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତୋ ଯଥା ‘‘ଅଚିରପକ୍କନ୍ତୋ, ମାସଜାତୋ’’ତି। ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତେତି ଚ ସତ୍ଥୁ ପରିନିବ୍ବୁତଭାଵସ୍ସ ଚିରକାଲତାପଟିକ୍ଖେପେନ ଆସନ୍ନତାମତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତଂ, କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ ନ ଦସ୍ସିତୋତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପରିନିବ୍ବାନତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଵିସାଖପୁଣ୍ଣମିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଯାଵ ଜେଟ୍ଠପୁଣ୍ଣମୀ, ତାଵ କାଲଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ମାସମତ୍ତେ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ମତ୍ତସଦ୍ଦେନ ପନ ତସ୍ସ କାଲସ୍ସ କିଞ୍ଚି ଅସମ୍ପୁଣ୍ଣତଂ ଜୋତେତି। ତୁଦିସଞ୍ଞିତୋ ଗାମୋ ନିଵାସୋ ଏତସ୍ସାତି ତୋଦେଯ୍ଯୋ। ତଂ ପନେସ ଯସ୍ମା ସୋଣଦଣ୍ଡୋ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦୦) ଵିଯ ଚମ୍ପଂ, କୂଟଦନ୍ତୋ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୨୩) ଵିଯ ଚ ଖାଣୁମତଂ ଅଜ୍ଝାଵସତି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ସ ଅଧିପତିତ୍ତା’’ତି, ଇସ୍ସରଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ହି ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିକୋସଲସ୍ସ ପୁରୋହିତବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ପୁତ୍ତମ୍ପି ଆହାତି ସୁଭଂ ମାଣଵମ୍ପି ଵଦନ୍ତୋ ଆହ।

ଅଞ୍ଜନାନନ୍ତି ଅକ୍ଖିଅଞ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଘଂସିତଅଞ୍ଜନାନଂ। ଵମ୍ମିକାନନ୍ତି କିମିସମାହଟଵମ୍ମିକାନଂ ସଞ୍ଚଯଂ ଦିସ୍ଵାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମଧୂନନ୍ତି ମକ୍ଖିକମଧୂନଂ। ସମାହାରନ୍ତି ମକରନ୍ଦସନ୍ନିଚଯଂ। ପଣ୍ଡିତୋ ଘରମାଵସେତି ଯସ୍ମା ଅପ୍ପତରପ୍ପତରେପି ଗଯ୍ହମାନେ ଭୋଗା ଖୀଯନ୍ତି, ଅପ୍ପତରପ୍ପତରେପି ଚ ସଞ୍ଚିଯମାନେ ଵଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥାଵୁତ୍ତମୁପମତ୍ତଯଂ ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ଵା ଵିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ କିଞ୍ଚିପି ଵଯମକତ୍ଵା ଆଯମେଵ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଘରେଵସେ ଘରାଵାସମନୁତିଟ୍ଠେଯ୍ଯାତି ଲୋଭାଦେସିତପଟିପତ୍ତିଂ ଉପଦିସତି।

ଅଦାନମେଵ ସିକ୍ଖାପେତ୍ଵା ସିକ୍ଖାପନହେତୁ ଲୋଭାଭିଭୂତତାଯ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଘରେ ସୁନଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତି। ଲୋଭଵସିକସ୍ସ ହି ଦୁଗ୍ଗତି ପାଟିକଙ୍ଖା , ‘‘ଜନଵସଭୋ ନାମ ଯକ୍ଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୫୦) ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବପରିଚଯେନ ଅତିଵିଯ ପିଯାଯତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ପୁବ୍ବେଵ ସନ୍ନିଵାସେନା’’ତିଆଦି (ଜା। ୧।୨।୧୭୪)। ନିକ୍ଖନ୍ତେତି କେନଚିଦେଵ କରଣୀଯେନ ବହି ନିଗ୍ଗତେ। ସୁଭଂ ମାଣଵଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ ଏକକୋଵ ଭଗଵା ପିଣ୍ଡାଯ ପାଵିସି। ଭୁକ୍କାରନ୍ତି ‘‘ଭୁ ଭୂ’’ତି ସୁନଖସଦ୍ଦକରଣଂ। ‘‘ଭୋ ଭୋ’’ତି ବ୍ରାହ୍ମଣସମୁଦାଚାରେନ ପରିଭଵିତ୍ଵା ପରିଭଵନହେତୁ। ‘‘ଭୋଵାଦି ନାମ ସୋ ହୋତି, ସଚେ ହୋତି ସକିଞ୍ଚନୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୩୯୬; ସୁ। ନି। ୬୨୫) ହି ଵୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ହେଟ୍ଠା ‘‘ଅଦାନମେଵ ସିକ୍ଖାପେତ୍ଵା ସୁନଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ’’ତି ଆହ, କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ‘‘ପୁବ୍ବେପି ମଂ ‘ଭୋ ଭୋ’ତି ପରିଭଵିତ୍ଵା ସୁନଖୋ ଜାତୋ’’ତି ଵଦତୀତି? ତଥା ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ତଦୁଭଯସାଧାରଣଫଲତ୍ତା। ଆନିସଂସଫଲଞ୍ହି ସାଧାରଣକମ୍ମେନପି ଜାତଂ, ନ ଵିପାକଫଲଂ ଵିଯ ଏକକମ୍ମେନେଵାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଵୀଚିଂ ଗମିସ୍ସସି କତୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଟିବାହିତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଭାଵତୋ। ‘‘ଜାନାତି ମଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ’’ତି ଵିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ଵା। ଉଦ୍ଧନନ୍ତରେତି ଚୁଲ୍ଲିକନ୍ତରେ। ନନ୍ତି ସୁନଖଂ।

ତଂ ପଵତ୍ତିନ୍ତି ଭଗଵତା ଯଥାଵୁତ୍ତକାରଣଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣଚାରିତ୍ତସ୍ସ ଅପରିହାପିତତଂ ସନ୍ଧାଯ, ତଥା ପିତରଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତୋ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ମୁଖାରୁଳ୍ହନ୍ତି ସଯଂପଟିଭାନଵସେନ ମୁଖମାରୁଳ୍ହଂ। ତଂ ପଵତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛୀତି ‘‘ସୁତମେତଂ ଭୋ ଗୋତମ ମଯ୍ହଂ ପିତା ସୁନଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ’’ତି ତୁମ୍ହେହି ଵୁତ୍ତଂ, ‘‘କିମିଦଂ ସଚ୍ଚଂ ଵା ଅସଚ୍ଚଂ ଵା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ତଥେଵ ଵତ୍ଵାତି ଯଥା ପୁବ୍ବେ ସୁନଖସ୍ସ ଵୁତ୍ତଂ, ତଥେଵ ଵତ୍ଵା। ଅଵିସଂଵାଦନତ୍ଥନ୍ତି ସଚ୍ଚାପନତ୍ଥଂ, ‘‘ତୋଦେଯ୍ଯବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁନଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ’’ତି ଵଚନସ୍ସ ଅଵିସଂଵାଦନେନ ଅତ୍ତନୋ ଅଵିସଂଵାଦିଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପ୍ପୋଦକନ୍ତି ଅପ୍ପକେନ ଉଦକେନ ସମ୍ପାଦିତଂ। ମଧୁପାଯାସନ୍ତି ସାଦୁରସଂ, ମଧୁଯୋଜିତଂ ଵା ପାଯାସଂ। ତଥା ଅକାସି, ଯଥା ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ସବ୍ବଂ ଦସ୍ସେସୀତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵେନ ସୋ ସୁନଖୋ ତଂ ସବ୍ବଂ ନେତ୍ଵା ଦସ୍ସେସି, ନ ଜାତିସ୍ସରତାଯ। ଭଗଵନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ଭୁକ୍କରଣଂ ପନ ପୁରିମଜାତିସିଦ୍ଧଵାସନାଵସେନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୪୪) ଏଵଂ ଆଚରିଯେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଉପରିପଣ୍ଣାସକେ ପନ ଚୂଳକମ୍ମଵିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ସୁନଖୋ ‘ଞାତୋମ୍ହି ଇମିନା’ତି ରୋଦିତ୍ଵା ‘ହୁଂ ହୁ’ନ୍ତି କରୋନ୍ତୋ ଧନନିଧାନଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପାଦେନ ପଥଵିଂ ଖଣିତ୍ଵା ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସୀ’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୮୯) ଜାତିସ୍ସରାକାରମାହ, ଵୀମଂସିତ୍ଵା ଗହେତବ୍ବଂ।

‘‘ଭୱପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ନାମ ଏୱରୂପଂ ସୁନଖପଟିସନ୍ଧିଅନ୍ତରଂ ପାକଟଂ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ, ଅଦ୍ଧା ଏସ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ’’ତି ଭଗୱତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ। ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜାପାଠକୋ କିରେସ। ତେନସ୍ସ ଏତଦହୋସି ‘‘ଇମଂ ଧମ୍ମପଣ୍ଣାକାରଂ କତ୍ୱା ସମଣଂ ଗୋତମଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ’’ତି, ତତୋ ସୋ ଚୁଦ୍ଦସ ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚୁଦ୍ଦସ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ଚୁଦ୍ଦସ ପଞ୍ହେତି ‘‘ଦିସ୍ସନ୍ତି ହି ଭୋ ଗୋତମ ମନୁସ୍ସା ଅପ୍ପାୟୁକା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ଦୀଘାୟୁକା। ଦିସ୍ସନ୍ତି ବୱ୍ହାବାଧା, ଅପ୍ପାବାଧା। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା, ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ। ଅପ୍ପେସକ୍ଖା, ମହେସକ୍ଖା। ଅପ୍ପଭୋଗା, ମହାଭୋଗା। ନୀଚକୁଲୀନା, ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନା। ଦିସ୍ସନ୍ତି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ। କୋ ନୁ ଖୋ ଭୋ ଗୋତମ ହେତୁ କୋ ପଚ୍ଚୟୋ, ଯେନ ମନୁସ୍ସାନଂଯେୱ ସତଂ ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂ ଦିସ୍ସନ୍ତି ହୀନପଣୀତତା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୯) ଇମେ ଚୂଳଅକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ ଆଗତେ ଚୁଦ୍ଦସ ପଞ୍ହେ। ‘‘କମ୍ମସ୍ସକା ମାଣୱ ସତ୍ତା କମ୍ମଦାୟାଦା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୮୯) ସଙ୍ଖେପତୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପରିୟୋସାନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସରଣଂ ଗତୋ। ଅଙ୍ଗସୁଭତାୟ ‘‘ସୁଭୋ’’ ତିସ୍ସ ନାମଂ। ମାଣୱୋତି ପନ ମହଲ୍ଲକକାଲେପି ତରୁଣୱୋହାରେନ ନଂ ୱୋହରତି। ଅତ୍ତନୋ ଭୋଗଗାମତୋତି ତୁଦିଗାମତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣିକଂ ୱସତି। ତେନେୱ ପାଠଇଯଂ ‘‘କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୪୫।‘‘ଏକା ଚ ମେ କଙ୍ଖା ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଇମିନା ଉପରି ପୁଚ୍ଛିୟମାନସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ପଗେୱ ତେନ ଅଭିସଙ୍ଖତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ମାଣୱକନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକମାଣୱଂ ‘‘ଏକପୁତ୍ତକୋ, (ମ। ନି। ୨।୨୯୬, ୩୫୩; ପାରା। ୨୬) ପିୟପୁତ୍ତକୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ କ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଖୁଦ୍ଦକତ୍ଥେ ପୱତ୍ତନତୋ। ୱିସଭାଗୱେଦନାତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନା। ସା ହି କୁସଲକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖୱେଦନାପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ‘‘ୱିସଭାଗୱେଦନା’’ତି ଚ କାୟଂ ଗାଳ୍ହା ହୁତ୍ୱା ବାଧନତୋ ପୀଳନତୋ ‘‘ଆବାଧୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। କୀଦିସା ପନ ସାତି ଆହ ‘‘ଯା ଏକଦେସେ’’ତିଆଦି। ଏକଦେସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ସରୀରେକଦେସେ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱାପି ଅପରିୱତ୍ତିଭାୱକରଣତୋ ଅୟପଟ୍ଟେନ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିୟ ଗଣ୍ହାତି, ଇମିନା ବଲୱରୋଗୋ ଆବାଧୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। କିଚ୍ଛଜୀୱିତକରୋତି ଅସୁଖଜୀୱିତାୱହୋ, ଇମିନା ଦୁବ୍ବଲୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ରୋଗୋ ଆତଙ୍କୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି ସୟନନିସଜ୍ଜାଦିତୋ ଉଟ୍ଠହନଂ, ତେନ ଯଥା ତଥା ଅପରାପରଂ ସରୀରସ୍ସ ପରିୱତ୍ତନଂ ୱଦତି। ଗରୁକନ୍ତି ଭାରିୟଂ ଅକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିକଂ। ଗିଲାନସ୍ସେୱ କାୟେ ବଲଂ ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲହୁଟ୍ଠାନେନ ଚେତ୍ଥ ଗେଲଞ୍ଞାଭାୱୋ ପୁଚ୍ଛିତୋ। ହେଟ୍ଠା ଚତୂହି ପଦେହି ଅଫାସୁୱିହାରାଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାପି ଇଦାନି ପୁନ ଫାସୁୱିହାରଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛତି, ତେନ ସୱିସେସୋ ଏତ୍ଥ ଫାସୁୱିହାରୋ ପୁଚ୍ଛିତୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଅସତିପି ହି ଅତିସୟତ୍ଥଜୋତନେ ସଦ୍ଦେ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ଅତିସୟତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତେୱ ଯଥା ‘‘ଅଭିରୂପସ୍ସ କଞ୍ଞା ଦାତବ୍ବା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଗମନଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦି। ପୁରିମଂ ଆଣାପନୱଚନଂ, ଇଦଂ ପନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଅୟମିମେସଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଥସ୍ସା’’ତିଆଦିନା।

୪୪୭।କାଲୋ ନାମ ଉପସଙ୍କମନସ୍ସ ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲୋ, ସମୟୋ ନାମ ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗୀ, ଅତ୍ଥତୋ ପନେସ ତଜ୍ଜଂ ସରୀରବଲଞ୍ଚେୱ ତପ୍ପଚ୍ଚୟପରିସ୍ସୟାଭାୱୋ ଚ। ଉପାଦାନଂ ନାମ ଞାଣେନ ତେସଂ ଗହଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାୟା’’ତିଆଦି। ‘‘ସ୍ୱେ ଗମନକାଲୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଇମିନା କାଲଂ, ‘‘କାୟେ’’ତିଆଦିନା ସମୟଞ୍ଚ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି। ଫରିସ୍ସତୀତି ଫରଣୱସେନ ଠସ୍ସତି।

୪୪୮।ଚେତିୟରଟ୍ଠେତି ଚେତିରଟ୍ଠେ। ୟ-କାରେନ ହି ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଚେତିରଟ୍ଠତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିସୁଂଯେୱେକଂ ରଟ୍ଠ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଯସ୍ମା ମରଣଂ ନାମ ତାଦିସାନଂ ଦସବଲାନଂ ରୋଗୱସେନେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ଯେନ ରୋଗେନ ତଂ ଜାତଂ, ତସ୍ସ ସରୂପପୁଚ୍ଛା, କାରଣପୁଚ୍ଛା, ମରଣହେତୁକଚିତ୍ତସନ୍ତାପପୁଚ୍ଛା, ତସ୍ସ ଚ ସନ୍ତାପସ୍ସ ସବ୍ବଲୋକସାଧାରଣତା, ତଥା ମରଣସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପଟିକରଣତା’’ତି ଏୱମାଦିନା ମରଣପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋଦନୀୟଂ କଥଂ କଥେସୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭୋ ଆନନ୍ଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କୋ ନାମା’’ତିଆଦିନା ହି ରୋଗଂ ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘କିଂ ଭଗୱା ପରିଭୁଞ୍ଜୀ’’ତି ଇମିନା କାରଣଂ, ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତସନ୍ତାପଂ, ‘‘ସବ୍ବା ନାମା’’ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ସବ୍ବଲୋକସାଧାରଣତଂ, ‘‘ଏକା ଦାନୀ’’ତିଆଦିନା ମରଣସ୍ସ ଅପ୍ପଟିକରଣତଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମହାଜାନୀତି ମହାହାନି। ଯତ୍ରାତି ଯେନ କାରଣେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ତେନ କୋ ଦାନି ଅଞ୍ଞୋ ମରଣା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଦାନୀତି ଚ ଅତ୍ତନୋ ମନସିକାରଂ ପତି ୱୋହାରମତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଲଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଲଜ୍ଜା ୱିୟ ଭୱିସ୍ସତି, ୱିଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ । ପୀତଭେସଜ୍ଜାନୁରୂପଂ ଆହାରଭୋଜନଂ ପୋରାଣାଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୀତ…ପେ… ଦତ୍ୱା’’ତି।

ହୁତ୍ୱାତି ପାଠସେସୋ ସନ୍ତିକାୱଚରଭାୱସ୍ସ ୱିସେସନତୋ। ମାରୋ ପାପିମା ୱିୟ ନ ରନ୍ଧଗୱେସୀ, ଉତ୍ତରମାଣୱୋ ୱିୟ ଚ ନ ୱୀମଂସନାଧିପ୍ପାୟୋ, ଅପି ତୁ ଖଲୁ ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ତିକାୱଚରୋତି ହି ୱିସେସେତି। ନ ରନ୍ଧଗୱେସୀତି ନ ଛିଦ୍ଦଗୱେସୀ। ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ୱିମୋକ୍ଖୁପାୟେସୁ ନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମେସୁ। ଧରନ୍ତୀତି ଅଧୁନା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୪୯। ଅତ୍ଥତୋ ପୟୁତ୍ତତାୟ ସଦ୍ଦପୟୋଗସ୍ସ ସଦ୍ଦପବନ୍ଧଲକ୍ଖଣାନି ତୀଣି ପିଟକାନି ତଦତ୍ଥଭୂତେହି ସୀଲାଦୀହି ତୀହି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତୀଣି ପିଟକାନି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା’’ତି। ସଙ୍ଖିତ୍ତେନ କଥିତନ୍ତି ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ଖୋ ମାଣୱ ଖନ୍ଧାନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଗଣନତୋ, ସାମଞ୍ଞତୋ ଚ

ସଙ୍ଖେପେନେୱ କଥିତଂ। ‘‘କତମେସଂ ତିଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ଅଯଂ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛାଯେୱ, ନ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ମାଣୱସ୍ସେୱ ହି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା, ନ ଥେରସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ମାଣୱୋ’’ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାଯେୱ ଦିସ୍ସତି, ନ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା। ଇଧ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାପମାଣତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ। ତଦା ପୱତ୍ତମାନଞ୍ହି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥମ୍ପି ସଙ୍ଗହମାରୋପିଂସୁ। କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାଭାୱେ ପନସ୍ସ ଥେରସ୍ସେୱ ୱଚନତା ସିଯା।

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୱଣ୍ଣନା

୪୫୦-୪୫୩।ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପଦତ୍ଥୱିପଲ୍ଲାସକାରୀ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତୋ, ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋ ୱିଯ ସଦ୍ଦନିଦ୍ଦେସୋ ୱା, ଯଥାରୁତୋ ଚ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ‘‘ଅରିଯସ୍ସ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ…ପେ… ପଟିଟ୍ଠପେସୀ’’ତି ଅଯଂ ପାଠୋ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେସୁ ଦସ୍ସିତେସ୍ୱ’’ତି, ତେସୁ ତୀସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଦସ୍ସିତେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ସାମଞ୍ଞଫଲାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୪) ଦେସିତନଯେନେୱ, ତେନ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାସିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସାସନେ ନ ସୀଲମେୱ ସାରୋତି ଅରିଯମଗ୍ଗସାରେ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ଯଥାଦସ୍ସିତଂ ସୀଲଂ ସାରୋ ଏୱ ନ ହୋତି ସାରୱତୋ ମହତୋ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପପଟିକଟ୍ଠାନିକତ୍ତା । ଅଟ୍ଠାନପଯୁତ୍ତୋ ହି ଏୱସଦ୍ଦୋ ଯଥାଠାନେ ନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯଜ୍ଜେୱଂ କସ୍ମା ତମିଧ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ‘‘କେୱଲ’’ନ୍ତିଆଦି। ଝାନାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ଅଧିଗନ୍ତୁକାମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନମତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ତେସମସମ୍ଭୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨) ଅଥ ୱା ସାସନେ ନ ସୀଲମେୱ ସାରୋତି କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସାସନେ ମଗ୍ଗଫଲସୀଲସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲମ୍ପି ସାରମେୱ, ତଥାପି ନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଏୱ ସାରୋ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋପି ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋପି ସାରୋ ଏୱାତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଯଥାପଯୁତ୍ତେନ ଏୱସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ପୁରିମୋଯେୱ ପନତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତତରୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇତୋ ଉତ୍ତରୀ’’ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞମ୍ପି କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ସେସଖନ୍ଧଦ୍ୱଯଂ।

ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୱଣ୍ଣନା

୪୫୪। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଥେରୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପୁଟ୍ଠୋପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦିକେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି, ନନୁ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅଞ୍ଞଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ଅମ୍ବଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଲବୁଜଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଇଦିସୀ ଚୋଦନା ଇଧ ଅନୋକାସାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କଥଞ୍ଚ…ପେ… ଆରଭୀ’’ତି ଆହ, ତେନେତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦଯୋପି ସମାଧିଉପକାରକତଂ ଉପାଦାଯ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧପକ୍ଖିକଭାୱେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଦସ୍ସେତି। ଯେ ତେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦଯୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଦେସନାନନ୍ତରଂ ଅଭିଞ୍ଞାଦେସନାଯ ଅୱସରୋତି କତ୍ୱା ରୂପଜ୍ଝାନାନେୱ ଆଗତାନି,ନ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦିକା ହି ସପରିଭଣ୍ଡା ଛପି ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାଯୋ ଇଚ୍ଛମାନା ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ ଚିତ୍ତପରିଦମନେନ ୱିନା ନ ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଦେସିଯମାନାସୁ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନିପି ଦେସିତାନେୱ ହୋନ୍ତି ନାନନ୍ତରିକଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଆନେତ୍ୱା ପନ ଦୀପେତବ୍ବାନୀ’’ତି, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦେସିତାନେୱ କତ୍ୱା ସଂୱଣ୍ଣକେହି ପକାସେତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି ଇମିନାୱ ଅରୂପଜ୍ଝାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ହି ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ‘‘ଅରୂପଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୪୭୧-୪୮୦।ନ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାମତ୍ତକେନେୱାତି ଏତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଠାନାଠାନପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଏୱସଦ୍ଦସ୍ସାନୁରୂପମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲୋକିଯସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ନ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା…ପେ… ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥ ହି ଅରିଯସଦ୍ଦୋ ସୁଦ୍ଧମତ୍ତପରିଯାଯୋୱ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରପରିଯାଯୋ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ତଥା ଅରିଯୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥାପି। ଇତୋତି ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧତୋ, ସୋ ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠତୋ ଅରହତ୍ତଫଲପରିଯାପନ୍ନୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାହି ୱିନାପି ହି ଅରହତ୍ତେ ଅଧିଗତେ ‘‘ନତ୍ଥେୱ ଉତ୍ତରିକରଣୀଯ’’ନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଯଦତ୍ଥଂ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାଯୋପି ଆଗତାଯେୱ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାଯ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯଜନନାଯ ସାଧୁୱିଲାସିନିଯା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିଯା ସୁଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ସୁଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। କେଵଟ୍ଟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

କେଵଟ୍ଟଗହପତିପୁତ୍ତଵତ୍ଥୁଵଣ୍ଣନା

୪୮୧। ଏଵଂ ସୁଭସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେତ୍ଵା ଇଦାନି କେଵଟ୍ଟସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂଵଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାଵଂ ଵିଭାଵେତୁଂ, ସୁଭସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ କେଵଟ୍ଟସୁତ୍ତଭାଵଂ ଵା ପକାସେତୁଂ ‘‘ଏଵଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… ନାଳନ୍ଦାଯନ୍ତି କେଵଟ୍ଟସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ପାଵାରିକସ୍ସାତି ଏଵଂନାମକସ୍ସ ସେଟ୍ଠିନୋ। ଅମ୍ବଵନେତି ଅମ୍ବରୁକ୍ଖବହୁଲେ ଉପଵନେ। ତଂ କିର ସୋ ସେଟ୍ଠି ଭଗଵତୋ ଅନୁଚ୍ଛଵିକଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିଵାଟ୍ଠାନକୁଟିମଣ୍ଡପାଦୀନି ସମ୍ପାଦେତ୍ଵା ପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଦ୍ଵାରକୋଟ୍ଠକସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ଵା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିଯ୍ଯାତେସି, ପୁରିମଵୋହାରେନ ପନେସ ଵିହାରୋ ‘‘ପାଵାରିକମ୍ବଵନ’’ନ୍ତ୍ଵେଵ ଵୁଚ୍ଚତି। ‘‘କେଵଟ୍ଟୋ’’ ତିଦଂ ନାମମତ୍ତଂ। ‘‘କେଵଟ୍ଟେହି ସଂରକ୍ଖିତତ୍ତା, ତେସଂ ଵା ସନ୍ତିକେ ସମ୍ଵଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି କେଚି। ଗହପତିପୁତ୍ତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ କାମଞ୍ଚେସ ତଦା ଗହପତିଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ, ପିତୁ ପନସ୍ସ ଅଚିରକାଲକତତାଯ ପୁରିମସମଞ୍ଞାଯ ‘‘ଗହପତିପୁତ୍ତୋ’’ତ୍ଵେଵ ଵୋହରୀଯତି। ତେନାହ ‘‘ଗହପତିମହାସାଲୋ’’ତି, ମହାଵିଭଵତାଯ ମହାସାରୋ ଗହପତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ର-କାରସ୍ସ ପନ ଲ-କାରଂ କତ୍ଵା ‘‘ମହାସାଲୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ପଲିବୁଦ୍ଧୋ’’ତି (ଚୂଳନି। ୧୫; ମି। ପ। ୬।୩।୭; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୧୦୨) ସଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନୋତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାଵସେନ ରତନତ୍ତଯସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତତୋଯେଵ ରତନତ୍ତଯପ୍ପସନ୍ନୋ। କମ୍ମକମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ଵା ସଦ୍ଧୋ, ରତନତ୍ତଯପ୍ପସାଦବହୁଲତାଯ ପସନ୍ନୋ। ସଦ୍ଧାଧିକତ୍ତାଯେଵାତି ତଥାଚିନ୍ତାଯ ହେତୁଵଚନଂ, ସଦ୍ଧାଧିକୋ ହି ଉମ୍ମାଦପ୍ପତ୍ତୋ ଵିଯ ହୋତି।

ସମିଦ୍ଧାତି ସମ୍ପଦେଵ ଇଦ୍ଧା, ଵିଭଵସମ୍ପତ୍ତିଯା ଵେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ସମ୍ପୁଣ୍ଣା, ଆକିଣ୍ଣା ବହୂ ମନୁସ୍ସା ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଅଂସକୂଟେନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏହି ତ୍ଵଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅନ୍ଵଦ୍ଧମାସଂ, ଅନୁମାସଂ, ଅନୁସଂଵଚ୍ଛରଂ ଵା ମନୁସ୍ସାନଂ ପସାଦାଯ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ କରୋହୀ’’ତି ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଣାପନମେଵ ସମାଦିସନଂ, ତଂ ପନ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପନଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଠାନନ୍ତରେ ଠପେତୂ’’ତି । ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ପକତିମନୁସ୍ସେହି ଉତ୍ତରିତରାନଂ ଉତ୍ତମପୁରିସାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଝାଯୀନଂ, ଅରିଯାନଞ୍ଚ। ଧମ୍ମତୋତି ଅଧିଗମଧମ୍ମତୋ, ଝାନାଭିଞ୍ଞାମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ନିସ୍ସକ୍କଵଚନଂ। ତତୋ ହି ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ ନିଦ୍ଧାରେତି। ଏଵଂ ଉତ୍ତରିସଦ୍ଦଂ ମନୁସ୍ସସଦ୍ଦେନ ଏକପଦଂ କତ୍ଵା ଇଦାନି ପାଟିହାରିଯସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବଜ୍ଝିତବ୍ବଂ ଵିସୁମେଵ ପଦଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଦସକୁସଲସଙ୍ଖାତତୋ ଵା’’ତିଆଦିମାହ। ମନୁସ୍ସଧମ୍ମତୋତି ପକତିମନୁସ୍ସଧମ୍ମତୋ। ପଜ୍ଜଲିତପଦୀପୋତି ପଜ୍ଜଲନ୍ତପଦୀପୋ। ତେଲସ୍ନେହନ୍ତି ତେଲସେଚନଂ। ରାଜଗହସେଟ୍ଠିଵତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ରାଜଗହସେଟ୍ଠିନୋ ଚନ୍ଦନପତ୍ତଦାନଵତ୍ଥୁମ୍ହି (ଚୂଳଵ। ୨୫୨)। ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞାପେସୀତି ‘‘ନ ଭିକ୍ଖଵେ ଗିହୀନଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମଂ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ। ଯୋ ଦସ୍ସେଯ୍ଯ, ଆପତ୍ତି ଦୁକ୍କଟସ୍ସା’’ତି (ଚୂଳଵ। ୨୫୨) ଵିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିପଟିକ୍ଖେପକଂ ଇଦଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞପେସି।

୪୮୨। ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଅଚାଵନଂ ସନ୍ଧାଯ ଏତଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ନ ଗୁଣଵିନାସନେନା’’ତି ଇମିନା। ତେନାହ ‘‘ସୀଲଭେଦ’’ନ୍ତିଆଦି। ଵିସହନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ନିଵାରିତଟ୍ଠାନେ ଉସ୍ସହନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏଵମ୍ପି ଇମିନା କାରଣନ୍ତରେନାଯଂ ଉସ୍ସହନ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଵିସ୍ସାସିକୋ, ତସ୍ମା ଵିସ୍ସାସଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵାତି ଯୋଜନା। ଵଡ୍ଢେତ୍ଵାତି ଚ ବ୍ରୂହେତ୍ଵା, ଵିଭୂତଂ ପାକଟଂ କତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଵଣ୍ଣନା

୪୮୩-୪।ଆଦୀନଵନ୍ତି ଦୋସଂ। କଥଂ ତେନ କତା, କତ୍ଥ ଵା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଆହ ‘‘ତତ୍ଥ କିରା’’ତିଆଦି। ଏକେନାତି ଗନ୍ଧାରେନ ନାମ ଇସିନାଵ। ଏଵଞ୍ହି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସଂସନ୍ଦତୀତି। ଗନ୍ଧାରୀ ନାମେସା ଵିଜ୍ଜା ଚୂଳଗନ୍ଧାରୀ, ମହାଗନ୍ଧାରୀତି ଦୁଵିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଚୂଳଗନ୍ଧାରୀ ନାମ ତିଵସ୍ସତୋ ଓରଂ ମତସତ୍ତାନଂ ଉପପନ୍ନଟ୍ଠାନଜାନନା ଵିଜ୍ଜା। ଵଙ୍ଗୀସଵତ୍ଥୁ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୨୦; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୧୨) ଚେତ୍ଥ ସାଧକଂ। ମହାଗନ୍ଧାରୀ ନାମ ତସ୍ସ ଚେଵ ଜାନନା, ତଦୁତ୍ତରି ଚ ଇଦ୍ଧିଵିଧଞାଣକମ୍ମସ୍ସ ସାଧିକା ଵିଜ୍ଜା। ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ହେସା ଇଦ୍ଧିଵିଧଞାଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି। ତସ୍ସା କିର ଵିଜ୍ଜାଯ ସାଧକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତାଦିସେ ଦେସେ, କାଲେ ଚ ମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପେତ୍ଵା ବହୁଧାପି ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି, ହତ୍ଥିଆଦୀନିପି ଦସ୍ସେତି, ଅଦସ୍ସନୀଯୋପି ହୋତି, ଅଗ୍ଗିଥମ୍ଭମ୍ପି କରୋତି, ଜଲଥମ୍ଭମ୍ପି କରୋତି, ଆକାସେପି ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି, ସବ୍ବଂ ଇନ୍ଦଜାଲସଦିସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଟୋତି ଦୁକ୍ଖିତୋ ବାଧିତୋ। ତେନାହ ‘‘ପୀଳିତୋ’’ତି।

ଆଦେସନାପାଟିହାରିଯଵଣ୍ଣନା

୪୮୫। କାମଂ ''ଚେତସିକ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଯେ ଚେତସି ନିଯୁତ୍ତା ଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତେସଂ ସାଧାରଣଵଚନଂ, ସାଧାରଣେ ପନ ଗହିତେ ଚିତ୍ତଵିସେସୋ ଦସ୍ସିତୋ ନାମ ହୋତି। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ଚ ଵିସେସେ ଅଵତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ଚେତସିକପଦସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସଂ ଅଧିପ୍ପେତ''ନ୍ତି ଆହ। ସୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତଦେକଟ୍ଠା ରାଗାଦଯୋ, ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ଦୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଦୋସାଦଯୋ। ଵିତକ୍କଵିଚାରା ପନ ସରୂପେନେଵ ଦସ୍ସିତା। ପି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଵୁତ୍ତଙ୍ଗସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ଆହ ''ଏଵଂ ତଵ ମନୋ''ତି, ଇମିନା ପକାରେନ ତଵ ମନୋ ପଵତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କେନ ପକାରେନାତି ଵୁତ୍ତଂ ''ସୋମନସ୍ସିତୋ ଵା''ତିଆଦି। ''ଏଵମ୍ପି ତେ ମନୋ''ତି ଇଦଂ ସୋମନସ୍ସିତତାଦିମତ୍ତଦସ୍ସନଂ, ନ ପନ ଯେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ଵା ଦୋମନସ୍ସିତୋ ଵା, ତଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ ''ଇତିପି ତେ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଇତିସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ''ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ କଚ୍ଚାନ ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫; ୩।୯୦) ଵିଯ। ତେନାହ ''ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅତ୍ଥ''ନ୍ତି। ପି-ସଦ୍ଦୋ ଇଧାପି ଵୁତ୍ତସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ପରସ୍ସ ଚିନ୍ତଂ ମନତି ଜାନାତି ଏତାଯାତି ଚିନ୍ତାମଣି ନ-କାରସ୍ସ ଣ-କାରଂ କତ୍ଵା, ସା ଏଵ ପୁବ୍ବପଦମନ୍ତରେନ ମଣିକା। ଚିନ୍ତା ନାମ ନ ଚିତ୍ତେନ ଵିନା ଭଵତୀତି ଆହ ''ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତୀ''ତି। ''ତସ୍ସା କିର ଵିଜ୍ଜାଯ ସାଧକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତାଦିସେ ଦେସେ, କାଲେ ଚ ମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପିତ୍ଵା ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠସୁତାଦିଵିସେସସଞ୍ଜାନନମୁଖେନ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଅନୁମିନନ୍ତୋ କଥେତୀ''ତି କେଚି। ''ଵାଚଂ ନିଚ୍ଛରାପେତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଅକ୍ଖରସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵସେନ କଥେତୀ''ତି ଅପରେ। ସା ପନ ଵିଜ୍ଜା ପଦକୁସଲଜାତକେନ (ଜା। ୧।୯।୪୯ ଆଦଯୋ) ଦୀପେତବ୍ବା।

ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିଯଵଣ୍ଣନା

୪୮୬।ପଵତ୍ତେନ୍ତାତି ପଵତ୍ତନକା ହୁତ୍ଵା, ପଵତ୍ତନଵସେନ ଵିତକ୍କେଥାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏଵନ୍ତି ହି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠାଯ ଅନୁସାସନିଯା ଵିଧିଵସେନ, ପଟିସେଧଵସେନ ଚ ପଵତ୍ତିଆକାରପରାମସନଂ, ସା ଚ ଅନୁସାସନୀ ସମ୍ମାଵିତକ୍କାନଂ, ମିଚ୍ଛାଵିତକ୍କାନଞ୍ଚ ପଵତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଵସେନ ତତ୍ଥ ଆନିସଂସସ୍ସ, ଆଦୀନଵସ୍ସ ଚ ଵିଭାଵନତ୍ଥଂ ପଵତ୍ତତି। ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞମେଵ, ନ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ। ପଟିଯୋଗୀନିଵତ୍ତନତ୍ଥଞ୍ହି ଏଵ-କାରଗ୍ଗହଣଂ। ଇଧାପି ଏଵଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ପଯୋଜନଞ୍ଚ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ-ଗହଣେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ତଦଞ୍ଞରାଗସ୍ସ ଚେଵ ଦୋସାଦୀନଞ୍ଚ ପହାନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା, ତପ୍ପହାନସ୍ସ ଚ ତଦଞ୍ଞରାଗାଦିଖେପନସ୍ସ ଉପାଯଭାଵତୋ ଦୁଟ୍ଠଲୋହିତଵିମୋଚନସ୍ସ ପୁବ୍ବଦୁଟ୍ଠମଂସଖେପନୂପାଯତା ଵିଯ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମେଵାତି ଅଵଧାରଣଂ ପଟିପକ୍ଖଭାଵତୋ ସାଵଜ୍ଜଧମ୍ମନିଵତ୍ତନପରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତସ୍ସାଧିଗମୂପାଯାନିସଂସଭୂତାନଂ ତଦଞ୍ଞେସଂ ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ନାନନ୍ତରିକଭାଵତୋ। ଇଦ୍ଧିଵିଧଂ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ଇଦ୍ଧିଯେଵ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି କତ୍ଵା। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ପାଟିହାରିଯପଦସ୍ସ ପନ ଵଚନତ୍ଥଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ପଠମବୋଧିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା; ଇତିଵୁ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନଵଣ୍ଣନା) ''ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ରାଗାଦିକିଲେସାପନଯନତୋ ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ଭଗଵତୋ ପନ ପଟିପକ୍ଖା ରାଗାଦଯୋ ନ ସନ୍ତି ଯେ ହରିତବ୍ବା। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ଵିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗଗୁଣସମନ୍ନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହତପଟିପକ୍ଖେ ଇଦ୍ଧିଵିଧଂ ପଵତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତଵୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଇଧ ''ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ଵତ୍ତୁଂ। ସଚେ ପନ ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଵେନେଯ୍ୟଗତା ଚ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ହରଣତୋ ''ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଏଵଂ ସତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ଵା ଭଗଵତୋ ଚେଵ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିଯା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିଯଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣଵସେନ, ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାଵେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତୀତି। ''ପଟୀ''ତି ଵା ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ''ପଚ୍ଛା''ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ''ତସ୍ମିଂ ପଟିପଵିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି (ସୁ। ନି। ୯୮୫; ଚୂଳନି। ୪) ପାରାଯନସୁତ୍ତପଦେ ଵିଯ, ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ଵିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଚ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପଵତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପଟିହାରିଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ଵା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛା ହରଣଂ ପଟିହାରିଯଂ, ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିଯୋ ଚ ଵିଗତୂପକ୍କିଲେସେନ କତକିଚ୍ଚେନ ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପଵତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଟିହାରିଯାନି ନାମ ଭଵନ୍ତି, ପଟିହାରିଯମେଵ ପାଟିହାରିଯଂ। ପଟିହାରିଯେ ଵା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିସମୁଦାଯେ ଭଵଂ ଏକେକଂ ''ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ପଟିହାରିଯଂ ଵା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଜାତଂ, ତସ୍ମିଂ ଵା ନିମିତ୍ତଭୂତେ, ତତୋ ଵା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିଯଂ, ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ଵା ପରସନ୍ତାନେ ପସାଦାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ କିଲେସସ୍ସ ହରଣତୋ ଵୁତ୍ତନଯେନ ପାଟିହାରିଯଂ। ସତତଂ ଧମ୍ମଦେସନାତି ସବ୍ବକାଲଂ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମଦେସନା।

ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯେନାତି ସହାଦିଯୋଗେ କରଣଵଚନଂ, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରତ୍ଥାପି ଏସ ନଯୋ। ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ଆଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତମତ୍ଥଂ ଖନ୍ଧକଵତ୍ଥୁନା ସାଧେନ୍ତୋ ''ଦେଵଦତ୍ତେ''ତିଆଦିମାହ। ଗଯାସୀସେତି ଗଯାଗାମସ୍ସ ଅଵିଦୂରେ ଗଯାସୀସନାମକୋ ହତ୍ଥିକୁମ୍ଭସଦିସୋ ପିଟ୍ଠିପାସାଣୋ ଅତ୍ଥି, ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସସ୍ସପି ଓକାସୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ। ''ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ଵା''ତି ଇମିନା

ଆଦେସନାପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀ’’ତି ଇମିନା ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିୟଂ, ‘‘ୱିକୁବ୍ବନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟଂ। ମହାନାଗାତି ମହାଖୀଣାସୱା ଅରହନ୍ତୋ। ‘‘ନାଗୋ’’ତି ହି ଅରହତୋ ଅଧିୱଚନଂ ନତ୍ଥି ଆଗୁ ପାପମେତସ୍ସାତି କତ୍ୱା। ଯଥାହ ସଭିୟସୁତ୍ତେ –

‘‘ଆଗୁଂ ନ କରୋତି କିଞ୍ଚି ଲୋକେ,

ସବ୍ବସଂଯୋଗେ ୱିସଜ୍ଜ ବନ୍ଧନାନି;

ସବ୍ବତ୍ଥ ନ ସଜ୍ଜତୀ ୱିମୁତ୍ତୋ,

ନାଗୋ ତାଦି ପୱୁଚ୍ଚତେ ତଥତ୍ତା’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୫୨୭; ମହାନି॰ ୮୦; ଚୂଳନି॰ ୨୭, ୧୩୯);

ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନେତ୍ଥ ‘‘ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଫଲେ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୪୮୬) ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଘଭେଦକକ୍ଖନ୍ଧକପାଳିୟଂ ପନ ‘‘ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆୟସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତେନ ଆଦେସନାପାଟିହାରିୟାନୁସାସନିୟା, ଆୟସ୍ମତା ଚ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେନ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟାନୁସାସନିୟା ଓୱଦିୟମାନାନଂ ଅନୁସାସିୟମାନାନଂ ୱିରଜଂ ୱୀତମଲଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି ‘ୟଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’ନ୍ତି’’ (ଚୂଳୱ॰ ୩୪୫) ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଥେରାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ତେସଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭୋୱ ଦସ୍ସିତୋ, ତୟିଦଂ ୱିସଦିସୱଚନଂ ଦୀଘଭାଣକାନଂ, ଖନ୍ଧକଭାଣକାନଞ୍ଚ ମତିଭେଦେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଙ୍ଗାହକଭାସିତା ହି ଅୟଂ ପାଳି, ଅଟ୍ଠକଥା ଚ ତେହେୱ ସଙ୍ଗହମାରୋପିତା, ଅପିଚ ପାଳିୟଂ ଉପରିମଗ୍ଗଫଲମ୍ପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ତଂ ବ୍ରହ୍ମାୟୁସୁତ୍ତେ, (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୯୫) ଚୂଳରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତେ (ମ॰ ନି॰ ୩।୪୧୬) ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିୟଂ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସତତଂ ଧମ୍ମଦେସନା’’ତି ସାତିସୟତାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ସୌପାରମ୍ଭାନି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପଟିରୂପକେନ ଉପାରମ୍ଭିତବ୍ବତୋ। ସଦୋସାନି ପରାରୋପିତଦୋସସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନସ୍ସ ଅନୁପାୟଭାୱତୋ। ସଦୋସତ୍ତା ଏୱ ଅଦ୍ଧାନଂ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚିରକାଲଟ୍ଠାୟୀନି ନ ହୋନ୍ତି। ଅଦ୍ଧାନଂ ଅତିଟ୍ଠନତୋ ନ ନିୟ୍ୟନ୍ତୀତି ଫଲେନ ହେତୁନୋ ଅନୁମାନଂ। ଅନିୟ୍ୟାନିକତାୟ ହି ତାନି ଅନଦ୍ଧନିୟାନି। ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିୟଂ ଅନୁପାରମ୍ଭଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପ୍ପଭୱତୋ, ୱିସୁଦ୍ଧିନିସ୍ସୟତୋ ଚ। ତତୋୟେୱ ନିଦ୍ଦୋସଂ। ନ ହି ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧାଦିଦୋସସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ଏୱ ଅଦ୍ଧାନଂ ତିଟ୍ଠତି ପରପ୍ପୱାଦୱାତେହି, କିଲେସୱାତେହି ଚ ଅନୁପହନ୍ତବ୍ବତୋ। ଅଦ୍ଧାନଂ ତିଟ୍ଠନତୋ ନିୟ୍ୟାତୀତି ଇଧାପି ଫଲେନ ହେତୁନୋ ଅନୁମାନଂ। ନିୟ୍ୟାନିକତାୟ ହି ତଂ ଅଦ୍ଧନିୟଂ। ତସ୍ମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣତୋ, ତେନ ଚ ଉପାରମ୍ଭାଦିଂ, ଅନୁପାରମ୍ଭାଦିଞ୍ଚାତି ଉଭୟଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଉଭୟତ୍ଥ ଗାରୟ୍ହପାସଂସଭାୱାନଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି।

ଭୂତନିରୋଧେସକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୮୭।ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଯସ୍ମା ମହାଭୂତପରିୟେସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପୁରିମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପାଟିହାରିୟେସୁ ୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ସୁକୁସଲୋପି ସମାନୋ ମହାଭୂତାନଂ ଅପରିସେସନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନାୱବୁଜ୍ଝି, ତସ୍ମା ତଦୁଭୟାନି ନିୟ୍ୟାନାୱହତ୍ତାଭାୱତୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକାନୀତି ତେସଂ ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିୟଂ ତକ୍କରସ୍ସ ଏକନ୍ତତୋ ନିୟ୍ୟାନାୱହନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଏୱଂ ଏତିସ୍ସା ଦେସନାୟ ମୁଖ୍ୟପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନୁସଙ୍ଗିକପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ନିୟ୍ୟାନମେୱ ହି ଏତିସ୍ସା ଦେସନାୟ ମୁଖ୍ୟପୟୋଜନଂ ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥଭାୱତୋ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ମହନ୍ତଭାୱୋ ଅନୁସଙ୍ଗିକପୟୋଜନଂ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିୟାୱ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ। କୀଦିସୋ ନାମେସ ଭିକ୍ଖୂତି ଆହ ‘‘ଯୋ ମହାଭୂତେ’’ତିଆଦି। ପରିୟେସନ୍ତୋତି ଅପରିୟେସଂ ନିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ମହାଭୂତେ ଗୱେସନ୍ତୋ, ତେସଂ ଅନୱସେସନିରୋଧଂ ୱୀମଂସନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିଚରିତ୍ୱାତି ଧମ୍ମତାୟ ଚୋଦିୟମାନୋ ପରିଚରିତ୍ୱା। ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧଂ କିରେତଂ, ଯଦିଦଂ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଥା ୱିଚରଣଂ ଯଥା ଅଭିଜାତିୟଂ ମହାପଥୱିକମ୍ପାଦି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜୋକାସନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଂ, ‘‘ୱିସ୍ସଜ୍ଜକର’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ବୁଦ୍ଧମେୱ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନିକ୍କଙ୍ଖତ୍ତା, ତସ୍ସେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମହନ୍ତଭାୱପ୍ପକାସନତ୍ଥନ୍ତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ମହନ୍ତଭାୱସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତାୟ ଦୀପନତ୍ଥଂ। ଇଦଞ୍ଚ କାରଣନ୍ତି ‘‘ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ଏଦିସୋ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଦାନୁଭାୱପ୍ପକାସକୋ ହୋତୀ’’ତି ଇମମ୍ପି କାରଣଂ।

କତ୍ଥାତି ନିମିତ୍ତେ ଭୁମ୍ମଂ, କସ୍ମିଂ ଠାନେ କାରଣଭୂତେତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିଂ ଆଗମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା

ଅଧିଗମନହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘କିଂ ପଓସ୍ସା’’ତି। କିମାରମ୍ମଣଂ ପଓସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ହେତୁଗବ୍ଭୁଓିସେସନମେତଂ। ତେତି ମହାଭୂତା। ଅପ୍ପଓଭିଓସେନାତି ପୁନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଓସେନ। ସଜ୍ଜାକାରେନାତି ଓଚନଅଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନ-ସମୁଟ୍ଠାନକଲାପଚୁଣ୍ଣନାନତ୍ତେକତ୍ତଓିନିବ୍ଭୋଗା- ଓିନିବ୍ଭୋଗସଭାଗ-ଓିସଭାଗଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରସଙ୍ଗହପଚ୍ଚଯସମନ୍ନାହାରପଚ୍ଚଯଓିଭାଗାକାରତୋ , ସସମ୍ଭାରସଙ୍ଖେପସସମ୍ଭାରଓିଭତ୍ତିସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖେପସଲକ୍ଖଣଓିଭତ୍ତିଆକାରତୋ ଚାତି ସଜ୍ଜେନ ଆକାରେନ।

୪୮୮। ଦିଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ହୁତ୍ୱା ଓିଚରନ୍ତି, କୀଳନ୍ତି, ଜୋତେନ୍ତି ଚାତି ଦେଓା, ଦେଓଲୋକା। ତେ ଯନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ଦେଓଯାନିଯୋ ଯଥା ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୯୭) ଏତ୍ଥ ଅନୀଯସଦ୍ଦୋ କତ୍ତୁତ୍ଥେ, ତଥା ଇଧ କରଣତ୍ଥେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନ ହେସା’’ତିଆଦି। ଓସଂ ଓତ୍ତେନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଓସଓତ୍ତନଂ ନାମ ଯଥିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଗମନଂ। ତନ୍ତି ଇଦ୍ଧିଓିଧଞ୍ଞାଣଂ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଏତେସଂ ଇସ୍ସରାତି ଚାତୁମହାରାଜିକା। କସ୍ମା ପନେସ ସମୀପେ ଠିତଂ ସଦେଓକଲୋକପଜ୍ଜୋତଂ ଭଗଓନ୍ତଂ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଦୂରେ ଦେଓେ ଉପସଙ୍କମୀତି ଚୋଦନମପନେତି ‘‘ସମୀପେ ଠିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ‘‘ଯେ ଦେଓା ମଗ୍ଗଫଲଲାଭିନୋ, ତେପି ତମତ୍ଥଂ ଏକଦେସେନ ଜାନେଯ୍ୟୁଂ, ବୁଦ୍ଧଓିସଯୋ ପନାଯଂ ପଞ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛିତୋ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ନ ଜାନାମା’’ତି ଆହଂସୁ। ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧଓିସଯେ’’ତିଆଦି। ନ ଲଦ୍ଧୁନ୍ତି ନ ସକ୍କା, ଅତ୍ଥୋହରଣଂ ନାମେତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାଯ ନିଜ୍ଜାଧନନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ‘‘ହନ୍ଦତୋ ମୋଚେସ୍ସାମା’’ତି ଓୋହାରଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ, ହନ୍ଦ ନଂ ଦୂରମପନେସ୍ସାମାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରାତି ଏତ୍ଥ ଅଭିସଦ୍ଦୋ ଅତିସଦ୍ଦତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅତିକ୍କନ୍ତତରା’’ତି, ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚେଓ ପଞ୍ଞାପଟିଭାନାଦିଗୁଣେହି ଚ ଅମ୍ହେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପରେସଂ କାମନୀଯତରାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଣୀତତରାତି ଉଳାରତରା। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଉତ୍ତମତରା’’ତି।

୪୯୧-୪୯୩। ସହସ୍ସକ୍ଖୋ ପନ ସକ୍କୋ ଅଭିସମେତାଓୀ ଆଗତଫଲୋ ଓିଞ୍ଞାତସାସନୋ, ସୋ କସ୍ମା ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଉପାଯେନ ନିଯ୍ୟୋଜେସୀତି ଅନୁଯୋଗମପନେତି ‘‘ଅଯଂ ପନ ଓିସେସୋ’’ତିଆଦିନା।

ଖଜ୍ଜୋପନକନ୍ତି ରତ୍ତିଂ ଜଲନ୍ତଂ ଖୁଦ୍ଦକକିମିଂ। ଧମନ୍ତୋ ଓିଯାତି ମୁଖଓାତଂ ଦେନ୍ତୋ ଓିଯ। ଅତ୍ଥି ଚେଓାତି ଏଦିସୋ ମହାଭୂତପରିଯେସକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନାମ ଓିଜ୍ଜମାନୋ ଏଓ ଭଓେଯ୍ୟ, ମଯା ଅପେସିତୋଯେଓ ପଚ୍ଛା ଜାନିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତୋତି ତଥା ଚିନ୍ତନତୋ ପରଂ। ଇଦ୍ଧିଓିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସେଓ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଦେଓଯାନିଯସଦିସୋଓ। ‘‘ଦେଓଯାନିଯମଗ୍ଗୋତି ଓା…ପେ… ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣନ୍ତି ଓା ସଜ୍ଜମେତଂ ଇଦ୍ଧିଓିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସେଓ ନାମ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପାଠଇଯଂ, ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତରୁଳ୍ହିନାମଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। ସଜ୍ଜାସୁପି ହି ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଦେଓଯାନିଯମଗ୍ଗାଦିଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଅପ୍ପନାଦିନାମଂ ଯଥାରହଂ ସମ୍ଭଓତି।

୪୯୪।ଆଗମନପୁଜ୍ଜଭାଗେନିମିତ୍ତନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଆଗମନସ୍ସ ପୁଜ୍ଜଭାଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକନିମିତ୍ତଂ। ଉଦଯତୋ ପୁଜ୍ଜଭାଗେତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇମେତି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା। ଓେଯ୍ୟାକରଣେନାତି ବ୍ଯାକରଣେନ। ଅନାରଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ଅନାରାଧିତଚିତ୍ତୋ ଅତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ। ଓାଦନ୍ତି ଦୋସଂ। ଓିକ୍ଖେପନ୍ତି ଓାଚାଯ ଓିଓିଧା ଖେପନଂ।

୪୯୫।କୁହକତ୍ତାତି ଓୁତ୍ତନଯେନ ଅଭୂତତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ଓିମ୍ହାପେତୁକାମତ୍ତା। ‘‘ଗୁହକତ୍ତା’’ତି ପଠିତ୍ୱା ଗୁଯ୍ହିତୁକାମତ୍ତାତି ଅତ୍ଥମ୍ପି ଓଦନ୍ତି କେଚି।

ତୀରଦସ୍ସୀସକୁଣୂପମାଓଣ୍ଣନା

୪୯୭।ପଦେସେନାତି ଏକଦେସେନ, ଉପାଦିନ୍ନକେନ ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁପାଦିନ୍ନକେପୀତି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେପି। ନିପ୍ପଦେସତୋତି ଅନଓସେସତୋ। ତସ୍ମାତି ତଥା ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା, ପୁଚ୍ଛାଯ ଅଯୁତ୍ତଭାଓତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁଚ୍ଛାମୂଳ୍ହସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛିତୁମଜାନନତୋ ପୁଚ୍ଛାଯ ସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ। ଓିତଥପଞ୍ହୋ ହି ‘‘ପୁଚ୍ଛାମୂଳ୍ହୋ’’ତି ଓୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ମଗ୍ଗମୂଳ୍ହୋ’’ତି। ପୁଚ୍ଛାଯ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ତେନ କତପୁଚ୍ଛାଯ ପୁଚ୍ଛିତାକାରେ ଦୋସଂ ଓିଭାଓେତ୍ୱା। ପୁଚ୍ଛାଓିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ତଥା ସିକ୍ଖାପିତାଯ ଅଓିତଥପୁଚ୍ଛାଯ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଯସ୍ମା ଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ, ପୁଚ୍ଛାସଭାଗେନ ଓିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବତୋ, ନ ଚ ତଥାଗତା ଓିରଜ୍ଝିତ୍ୱା କତପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ଓିରଜ୍ଝିତ୍ୱାଓ ଓିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି, ଅତ୍ଥସଭାଗତାଯ ଚ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ପୁଚ୍ଛକା ତଦତ୍ଥଂ ଅନଓବୁଜ୍ଝନ୍ତା ସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ପୁଚ୍ଛଂ ସିକ୍ଖାପେତ୍ୱା ଅଓିତଥପୁଚ୍ଛାଯ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ବୁଦ୍ଧାନମାଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଦୁଓିଞ୍ଞାପଯୋତି ଯଥାଓୁତ୍ତକାରଣେନ ଦୁଓିଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ।

୪୯୮।ନ ପତିଟ୍ଠାତୀତି ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ନ ପତିଟ୍ଠହତି। ‘‘କତ୍ଥା’’ତି ଇଦଂ ନିମିତ୍ତେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ‘‘କିଂ ଆଗମ୍ମା’’ତି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା, ସଜ୍ଜେନ ସଜ୍ଜଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଦିନ୍ନଂଯେଓାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧମେଓ। ଯସ୍ମା ଏକଦିସାଭିମୁଖଂ ସନ୍ତାନଓସେନ ବହୁଧା ସଣ୍ଠିତେ ରୂପପ୍ପବନ୍ଧେ

ଦୀଘସଞ୍ଞା, ତମୁପାଦାଯ ତତୋ ଅପ୍ପକଂ ସଣ୍ଠିତେ ରସ୍ସସଞ୍ଞା, ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ୱିସେସତୋ ରୂପଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ‘‘ସଣ୍ଠାନୱସେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପପରିମାଣେ ରୂପସଙ୍ଘାତେ ଅଣୁସଞ୍ଞା, ତଦୁପାଦାଯ ତତୋ ମହତି ଥୂଲସଞ୍ଞା, ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱଯଂ ୱିସେସତୋ ରୂପଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ ‘‘ଇମିନାପୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ପି-ସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ‘ସଣ୍ଠାନୱସେନ ଉପାଦାରୂପଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ୱଣ୍ଣମତ୍ତମେୱ କଥିତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମୁଚ୍ଚିନାତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ରୂପାଯତନପରିଯାଯୋୱ। ସୁଭନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ, ଇଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ । ଅସୁଭନ୍ତି ଅସୁନ୍ଦରଂ, ଅନିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ପନେୱଂ କଥିତ’’ନ୍ତି। ଦୀଘଂ ରସ୍ସଂ ଅଣୁଂ ଥୂଲଂ ସୁଭାସୁଭନ୍ତି ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ରୂପାଯତନମୁଖେନ ଉପାଦାରୂପସ୍ସେୱ ଗହଣଂ ଭୂତରୂପାନଂ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘କତ୍ଥ ଆପୋ ଚ ପଥୱୀ, ତେଜୋ ୱାଯୋ ନ ଗାଧତୀ’’ତି ହି ଭୂତରୂପାନି ୱିସୁଂ ଗଯ୍ହନ୍ତି। ନାମନ୍ତି ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧଚତୁକ୍କଂ। ତଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ, ନାମକରଣତୋ ଚ ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ହେଟ୍ଠା ‘‘ଦୀଘଂ ରସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱ ଇଧ ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପସଞ୍ଞାଯ ଗହିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଦୀଘାଦିଭେଦ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଆପାଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହୋ। ଯସ୍ମା ୱା ଦୀଘାଦିସମଞ୍ଞା ନ ରୂପାଯତନୱତ୍ଥୁକାୱ, ଅଥ ଖୋ ଭୂତରୂପୱତ୍ଥୁକାପି। ତଥା ହି ସଣ୍ଠାନଂ ଫୁସନମୁଖେନପି ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ଦୀଘରସ୍ସାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଭୂତରୂପମ୍ପି ଗଯ୍ହତେୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ‘‘ଦୀଘାଦିଭେଦଂ ରୂପ’’ ମିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କିଂ ଆଗମ୍ମାତି କିଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା କିସ୍ସ ଅଧିଗମନହେତୁ। ‘‘ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଇଦଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଖଣନିରୋଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅସେସମେତଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତୀ’’ତି।

୪୯୯ ।ତତ୍ର ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ଭୱତୀତି ଅନୁସନ୍ଧିୱଚନମତ୍ତଂ ଚୁଣ୍ଣିଯପାଠଂ ୱତ୍ୱା ୱେଯ୍ୟାକରଣୱଚନଭୂତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦିଂ ସିଲୋକମାହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଞାତବ୍ବଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବାନସ୍ସେତଂ ନାମ’’ନ୍ତି। ନିଦସ୍ସୀଯତେତି ନିଦସ୍ସନଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ନ ନିଦସ୍ସନଂ ଅନିଦସ୍ସନଂ, ଅଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ନିଦସ୍ସନଂ ୱା ଉପମା, ତଦେତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅନିଦସ୍ସନଂ। ନ ହି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ନିଚ୍ଚସ୍ସ ଏକଭୂତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତପଣୀତସଭାୱସ୍ସ ସଦିସଂ ନିଦସ୍ସନଂ କୁତୋଚି ଲବ୍ଭତୀତି। ଯଂ ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେତି, ତଂ ସଙ୍ଖତଂ ଉଦଯୱଯନ୍ତେହି ସଅନ୍ତଂ, ଅସଙ୍ଖତସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ନିଚ୍ଚସ୍ସ ତେ ଉଭୋପି ଅନ୍ତା ନ ସନ୍ତି, ତତୋ ଏୱ ନୱଭାୱାପଗମସଙ୍ଖାତା ଜରତାପି ତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପ୍ପାଦନ୍ତୋ ୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦନ୍ତୋତି ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥା। ୱଯନ୍ତୋତି ଭଙ୍ଗାୱତ୍ଥା। ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତୋତି ଜରତା ୱୁତ୍ତା। ଅୱସେସଗ୍ଗହଣେନ ଠିତାୱତ୍ଥା ଅନୁଞ୍ଞାତା ହୋତି। ତିତ୍ଥସ୍ସାତି ପାନତିତ୍ଥସ୍ସ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ଚନଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ତଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିନା। ପପନ୍ତୀତି ପକାରେନ ପିୱନ୍ତି। ତଥା ହି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପପନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପପନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ହି ପପନ୍ତି ପାନତିତ୍ଥ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୯୯) ନିରୁତ୍ତିନଯେନ, ଯଥାରୁତଲକ୍ଖଣେନ ୱା ପ-କାରସ୍ସ ଭ-କାରୋ କତୋ।ସବ୍ବତୋତି ସବ୍ବକମ୍ମଟ୍ଠାନମୁଖତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଯେନ ଯେନ ମୁଖେନା’’ତି। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନଯୋ – ପକାରେନ ଭାସନଂ ଜୋତନଂ ପଭା, ସବ୍ବତୋ ପଭା ଅସ୍ସାତି ସବ୍ବତୋପଭଂ, କେନଚି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ସମନ୍ତତୋ ପଭସ୍ସରଂ ୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେତି ନିମିତ୍ତେ ଭୁମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମା’’ତି ଇମିନା। ଯେନ ନିବ୍ବାନମଧିଗତଂ, ତଂ ସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନାନଂଯେୱ ଇଧ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପାଦିନ୍ନକଧମ୍ମଜାତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥାତି ଯଦେତଂ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନା’’ତି ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉଦ୍ଧରତି ତସ୍ସ ୱିଭଜିତବ୍ବତ୍ତା। ଚରିମକୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅରହତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ପରିନିବ୍ବାନଚିତ୍ତଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରଚିତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ଏତଂ ନାମରୂପଂ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତେନାହ ‘‘ୱିଜ୍ଝାତ…ପେ… ଭାୱଂ ଯାତୀ’’ତି। ୱିଜ୍ଝାତଦୀପସିଖା ୱିଯାତି ନିବ୍ବୁତଦୀପସିଖା ୱିଯ। ‘‘ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାପୀ’’ତିଆଦିନା ସଉପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁମୁଖେନ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁମେୱ ୱଦତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଉପରୁଜ୍ଝନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପାଦୱସେନ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନାତି କତ୍ତରି, କରଣେ ୱା କରଣୱଚନଂ, ନିରୋଧେନାତି ପନ ହେତୁମ୍ହି। ଏତ୍ଥାତି ନିବ୍ବାନେ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାଯ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଜନନାଯ ସାଧୁୱିଲାସିନିଯା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିଯା କେୱଟ୍ଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

କେୱଟ୍ଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୨। ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଲୋହିଚ୍ଚବ୍ରାହ୍ମଣୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୫୦୧। ଏୱଂ କେୱଟ୍ଟସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, କେୱଟ୍ଟସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… କୋସଲେସୂତି ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ସାଲୱତିକାତି କାରଣମନ୍ତରେନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ତସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ନାମଂ। ଗାମଣିକାଭାୱେନାତି କେଚି। ୱତିଯାତି କଣ୍ଟକସାଖାଦିୱତିଯା। ଲୋହିତୋ ନାମ ତସ୍ସ କୁଲେ ପୁବ୍ବପୁରିସୋ, ତଙ୍ୱଂସୱସେନ ଲୋହିତସ୍ସ ଅପଚ୍ଚଂ ଲୋହିଚ୍ଚୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଗୋତ୍ତତୋ ଆଗତନାମଂ।

୫୦୨। ‘‘କିଞ୍ହି ପରୋ ପରସ୍ସ କରିସ୍ସତୀ’’ତି ପରାନୁକମ୍ପା ୱିରହିତତ୍ତା ଲାମକଂ। ନ ତୁ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ନ ପନା’’ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ହି ଲଦ୍ଧିମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଗ୍ଗାହୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ତେସମଞ୍ଞତରଂ ସିଯା। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ମନସି, ୱଚସି ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତାସାଧାରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ନ କେୱଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦିନା। ସୋ କିର…ପେ… ଭାସତିଯେୱାତି ଚ ତସ୍ସା ଲଦ୍ଧିଯା ଲୋକେ ପାକଟଭାୱଂ ୱଦତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞୋ ପରୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଯଥା ଅନୁସାସକତୋ ଅନୁସାସିତବ୍ବୋ ପରୋ, ଏୱଂ ଅନୁସାସିତବ୍ବତୋପି ଅନୁସାସକୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କିଂ-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ଚେତ୍ଥ ‘‘କରିସ୍ସତୀ’’ତି ଅନାଗତକାଲୱଚନଂ, ଅନାଗତେପି ୱା ତେନ ତସ୍ସ କାତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କୁସଲଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମଂ ନିକ୍କିଲେସଧମ୍ମଂ, ୱିମୋକ୍ଖଧମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି ତେହି ଅତ୍ତାନଂ ପରିୱାରାପେତ୍ୱା ୱିଚରଣଂ କିମତ୍ଥିଯଂ, ଆସଯୱୁଦ୍ଧସ୍ସପି ଅନୁରୋଧେନ ୱିନା ତଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନା…ପେ… ୱିହାତବ୍ବନ୍ତି ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ପାପକଂ ଲୋଭଧମ୍ମଂ ୱଦାମୀ’’ତି।

୫୦୪।‘‘ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନା’’ତି ଇମିନା ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗିକସ୍ସପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ସୋତି ଲୋହିଚ୍ଚବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଭାରୋତି ଭଗୱତୋ ପରିସବାହୁଲ୍ଲତ୍ତା, ଅତ୍ତନୋ ଚ ବହୁକିଚ୍ଚକରଣୀଯତ୍ତା ଗରୁ ଦୁକ୍କରଂ।

୫୦୮।କଥାଫାସୁକନ୍ତି କଥାସୁଖତ୍ଥଂ, ସୁଖେନ କଥଂ କଥେତୁଞ୍ଚେୱ ସୋତୁଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଉପାସକୋତି ରୋସିକନ୍ହାପିତଂ ଆହ। ଅପ୍ପେୱ ନାମ ସିଯାତି ଏତ୍ଥ ପୀତିୱସେନ ଆମେଡିତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ତଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧଗଜ୍ଜିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭଗୱା ହି ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ୱିସେସତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୀତିୱସେନ ପଠମଂ ଗଜ୍ଜତି, ଦୁତିଯମ୍ପି ଅନୁଗଜ୍ଜତି। କିଂ ୱିସେସଂ ଗଜ୍ଜନମନୁଗଜ୍ଜନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ଆଦୋ ଭାସନଂ ଅଲ୍ଲାପୋ, ସଞ୍ଞୋଗେ ପରେ ରସ୍ସୋ। ତଦୁତ୍ତରି ସହ ଭାସନଂ ସଲ୍ଲାପୋ।

ଲୋହିଚ୍ଚବ୍ରାହ୍ମଣାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା

୫୦୯।ସମୁଦଯସଞ୍ଜାତୀତି ଆଯୁପ୍ପାଦୋତି ଆହ ‘‘ଭୋଗୁପ୍ପାଦୋ’’ତି। ତତୋତି ସାଲୱତିକାଯ। ଲାଭନ୍ତରାଯକରୋତି ଧନଧଞ୍ଞଲାଭସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରୋ। ଅନୁପୁବ୍ବୋ କପି-ସଦ୍ଦୋ ଆକଡ୍ଢନତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଇଚ୍ଛତୀ’’ତି ଇମିନା। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଅପରୋ ନଯୋ – ସାତିସଯେନ ହିତେନ ଅନୁକମ୍ପକୋ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନକୋ ହିତାନୁକମ୍ପୀତି। ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆସେୱନଲାଭେନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ବଲୱତୀ ହୋତି ଅୱଗ୍ଗହାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିଯତା ହୋତୀ’’ତି।

୫୧୦-୫୧୧।ଦୁତିଯଂ ଉପପତ୍ତିନ୍ତି ‘‘ନନୁ ରାଜା ପସେନଦିକୋସଲୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଦୁତିଯଂ ଉପପତ୍ତିଂ ଠାନଂ ଯୁତ୍ତିଂ। କାରଣଞ୍ହି ଭଗୱା ଉପମାମୁଖେନ ଦସ୍ସେତି, ଇମାଯ ଚ ଉପପତ୍ତିଯା ତୁମ୍ହେ ଚେୱ ଅଞ୍ଞେ ଚାତି ଲୋହିଚ୍ଚମ୍ପି ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ସଂୱେଜନଂ କତଂ ହୋତି। ଯେ ଚ ଇମେ କୁଲପୁତ୍ତା ଦିବ୍ବା ଗବ୍ଭା ପରିପାଚେନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଞାଣପରିପାକସ୍ସ ୱା ଅଭାୱେନ ଅସକ୍କୋନ୍ତା। କମ୍ମପଦେନ ଅତୁଲ୍ଲାଧିକରଣତ୍ତା ପରିପାଚେନ୍ତି କିରିଯାଯ ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସେନ ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଯେ ପନ ‘‘ପରିପଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି କମ୍ମରୂପେନ ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ମତେ ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସେନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମକତ୍ତୁଭାୱତୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନସ୍ସ ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅହିତାନୁକମ୍ପାଦିତା ଚ ତସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗୀସତ୍ତୱସେନ ହୋତି। ଦିୱି ଭୱାତି ଦିବ୍ବା। ଗବ୍ଭେନ୍ତି ପରିପଚ୍ଚନୱସେନ ଅତ୍ତନି ପବନ୍ଧେନ୍ତୀତି ଗବ୍ଭା, ଦେୱଲୋକା। ‘‘ଛନ୍ନଂ ଦେୱଲୋକାନ’’ନ୍ତି ନିଦସ୍ସନୱଚନମେତଂ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସାପି ହି ଦିବ୍ବଗବ୍ଭଭାୱୋ ଲବ୍ଭତେୱ ଦିବ୍ବୱିହାରହେତୁକତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଭାୱନଂ ଭାୱଯମାନା’’ତି ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି । ‘‘ଦେୱଲୋକଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ପୂରଯମାନା’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପଟିପଦଂ ସରୂପତୋ

ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦାନଂ ଦଦମାନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଥାରୁଚି ସୁଖସମପ୍ପିତାତି ଭୱା, ୱିମାନାନି। ଦେୱଭାୱାୱହତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଗବ୍ଭା।ଦାନାଦୟୋ ଦେୱଲୋକସଂୱତ୍ତନିକ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଞୱିସେସା। ଦିବ୍ବା ଭୱାତି ଇଧ ଦେୱଲୋକପରିୟାପନ୍ନା ଉପପତ୍ତିଭୱା ଅଧିପ୍ପେତା। ତଦାୱହୋ ହି କମ୍ମଭୱୋ ପୁବ୍ବେ ଗହିତୋତି ଆହ ‘‘ଦେୱଲୋକେ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି।

ତୟୋଚୋଦନାରହୱଣ୍ଣନା

୫୧୩।ଅନିୟାମିତେନେୱାତି ଅନିୟମିତେନେୱ, ‘‘ତ୍ୱଂ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିକୋ, ଏୱଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥସ୍ସ କାରକୋ’’ତି ଏୱଂ ଅନୁଦ୍ଦେସିକେନେୱ। ସବ୍ବଲୋକପତ୍ଥଟାୟ ଲଦ୍ଧିୟା ସମୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ୟାୱ ଭୱଗ୍ଗା ଉଗ୍ଗତଂ। ମାନନ୍ତି ‘‘ଅହମେତଂ ଜାନାମି, ଅହମେତଂ ପସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ପଣ୍ଡିତମାନଂ। ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ୱିଧମେତ୍ୱା, ଜହାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତୟୋ ସତ୍ଥାରେତି ଅସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତୋ ଅନୋୱାଦକରସାୱକୋ ଚ ଅସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତୋ ଓୱାଦକରସାୱକୋ ଚ ସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତୋ ଅନୋୱାଦକରସାୱକୋ ଚେତି ଇମେ ତୟୋ ସତ୍ଥାରେ। ଚତୁତ୍ଥୋ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ନ ଚୋଦନାରହୋ, ତସ୍ମା ‘‘ତଂ ତେନ ପୁଚ୍ଛିତୋ ଏୱ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚୋଦନାରହେୱ ତୟୋ ସତ୍ଥାରେ ପଠମଂ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛା ଚତୁତ୍ଥଂ ସତ୍ଥାରଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥୋ ସତ୍ଥା ଏକୋ ଅଦୁତିୟୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ, ତଥାପି ସୋ ଯେସଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ‘‘ଧମ୍ମମୟୋ କାୟୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେସଂ ସମୁଦାୟଭୂତୋପି ତେ ଗୁଣାୱୟୱେ ସତ୍ଥୁଟ୍ଠାନିୟେ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ଅୟମ୍ପି ଖୋ ଲୋହିଚ୍ଚ ସତ୍ଥା’’ତି ଅଭାସି।

ଅଞ୍ଞାତି ୟ-କାରଲୋପନିଦ୍ଦେସୋ ‘‘ସୟଂ ଅଭିଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮, ୩୭; ମ। ନି। ୧।୧୫୪, ୪୪୪) ୱିୟ, ତଦତ୍ଥେ ଚେତଂ ସମ୍ପଦାନୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଞ୍ଞାୟା’’ତିଆଦିନା। ସାୱକତ୍ତଂ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଏକଦେସେନସ୍ସ ସାସନଂ କରୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନିରନ୍ତରଂ ତସ୍ସ ସାସନଂ ଅକତ୍ୱା’’ତି। ଉକ୍କମିତ୍ୱା ଉକ୍କମିତ୍ୱାତି କଦାଚି ତଥା କରଣଂ, କଦାଚି ତଥା ଅକରଣଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ୱିଚ୍ଛାୱଚନଂ, ୟଦିଚ୍ଛିତଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ । ପଟିକ୍କମନ୍ତିୟାତି ଅନଭିରତିୟା ଅଗାରୱେନ ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତିୟା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଛନ୍ତିୟା’’ତିଆଦି। ଏକାୟାତି ଅଦୁତିୟାୟ ଇତ୍ଥିୟା, ସମ୍ପୟୋଗନ୍ତି ମେଥୁନଧମ୍ମସମାୟୋଗଂ। ଏକୋ ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି ଅଦୁତିୟୋ ପୁରିସୋ ସମ୍ପୟୋଗଂ ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଓସକ୍କନାଦିମୁଖେନ ଇତ୍ଥିପୁରିସସମ୍ବନ୍ଧନିଦସ୍ସନଂ ଗେହସ୍ସିତାଗେହସ୍ସିତଅପେକ୍ଖୱସେନ ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସାୱକେସୁ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଅତିୱିରତ୍ତଭାୱତୋ ଦଟ୍ଠୁମ୍ପି ଅନିଚ୍ଛମାନଂ ପରମ୍ମୁଖିଂ ଠିତଂ ଇତ୍ଥିଂ। ଲୋଭେନାତି ପରିୱାରଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଲାଭସକ୍କାରଲୋଭେନ। ଇଦିସୋତି ଏୱଂସଭାୱୋ ସତ୍ଥା। ଯେନାତି ଲୋଭଧମ୍ମେନ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପାଦେହୀତି ତସ୍ମିଂ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ସମ୍ପାଦେହି। କାୟୱଙ୍କାଦିୱିଗମେନ ଉଜୁଂ କରୋହି।

୫୧୪।ସସ୍ସରୂପକାନି ତିଣାନୀତି ସସ୍ସସଦିସାନି ନୀୱାରାଦିତିଣାନି।

୫୧୫।ଏୱଂ ଚୋଦନଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ସାୱକେସୁ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କଭାୱାପାଦନେ ନିୟୋଜନୱସେନ ଚୋଦନଂ ଅରହତି, ନ ପଠମୋ ୱିୟ ‘‘ଏୱରୂପୋ ତୱ ଲୋଭଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା, ନ ଚ ଦୁତିୟୋ ୱିୟ ‘‘ଅତ୍ତାନମେୱ ତାୱ ତତ୍ଥ ସମ୍ପାଦେହୀ’’ତିଆଦିନା। କସ୍ମା? ସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତତାୟ ତତିୟସ୍ସ।

ନଚୋଦନାରହସତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୫୧୬।ନ ଚୋଦନାରହୋତି ଏତ୍ଥ ୟସ୍ମା ଚୋଦନାରହତା ନାମ ସତ୍ଥୁୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ୱା ସାୱକୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ୱା ଉଭୟୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ୱା ହୋତି, ତୟିଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ଥରି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ଚୋଦନାରହୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୟଞ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସୱାତି ପଟିସ୍ସୱା।

୫୧୭।ମୟା ଗହିତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟାତି ସବ୍ବସୋ ଅନୱଜ୍ଜେ ଅନୁପୱଜ୍ଜେ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନେ, ପରେସଞ୍ଚ ସମ୍ମଦେୱ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେ ସତ୍ଥରି ଅଭୂତଦୋସାରୋପନୱସେନ ମିଚ୍ଛାଗହିତାୟ ନିରୟଗାମିନିୟା ପାପଦିଟ୍ଠିୟା। ନରକପପାତନ୍ତି ନରକସଙ୍ଖାତଂ ମହାପପାତଂ। ପପତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ହି ପପାତୋ। ଧମ୍ମଦେସନାହତ୍ଥେନାତି ଧମ୍ମଦେସନାସଙ୍ଖାତେନ ହତ୍ଥେନ। ସଗ୍ଗମଗ୍ଗଥଲେତି ସଗ୍ଗଗାମିମଗ୍ଗଭୂତେ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମଥଲେ, ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିସଗ୍ଗସୋତାପତ୍ତିଆଦିମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ୱା ଥଲେ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟା ଦୀଘନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାୟ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଜନନାୟ ସାଧୁୱିଲାସିନିୟା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିୟା ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତଓଣ୍ଡନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୩। ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୮। ଏୱଂ ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଗୀତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତଭାୱଂ ୱା ପକାସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ…ପେ… କୋସଲେସୂତି ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ନାମନ୍ତି ନାମମତ୍ତଂ। ଦିସାୱାଚୀସଦ୍ଦତୋ ପଯୁଜ୍ଜମାନୋ ଏନସଦ୍ଦୋ ଅଦୂରତ୍ଥେ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତପ୍ପଯୋଗେନ ଚ ପଞ୍ଚମିଯତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଉତ୍ତରେନା’’ତି ପଦେନ ଅଦୂରତ୍ଥଜୋତନଂ, ପଞ୍ଚମିଯତ୍ଥେ ଚ ସାମିୱଚନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମନସାକଟତୋ ଅୱିଦୂରେ ଉତ୍ତରପସ୍ସେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦିସାୱାଚୀସଦ୍ଦତୋ ପଞ୍ଚମୀୱଚନସ୍ସ ଅଦୂରତ୍ଥଜୋତନତୋ ଅଦୂରତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏନସଦ୍ଦେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି କେଚି, ସତ୍ତମିଯତ୍ଥେ ଚେତଂ ତତିଯାୱଚନଂ ‘‘ପୁବ୍ବେନ ଗାମଂ ରମଣୀଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ‘‘ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ଏନ-ସଦ୍ଦଯୋଗେ ଅୱଧିୱାଚିନି ପଦେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଟ୍ଠୋ ପନ ସାମିୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତସ୍ମା ଇଧ ସାମିୱଚନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୫୧୮) ଅଯଂ ଆଚରିଯମତି। ତରୁଣଅମ୍ବରୁକ୍ଖସଣ୍ଡେତି ତରୁଣମ୍ବରୁକ୍ଖସମୂହେ। ରୁକ୍ଖସମୁଦାଯସ୍ସ ହି ୱନସମଞ୍ଞା।

୫୧୯।କୁଲଚାରିତ୍ତାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ମନ୍ତଜ୍ଝେନାଭିରୂପତାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦେସେ, କୁଲେ ୱା। ତେ ନିୱାସଟ୍ଠାନେନ ୱିସେସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ମନ୍ତସଜ୍ଝାଯକରଣତ୍ଥନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣମନ୍ତାନଂ ସଜ୍ଝାଯକରଣତ୍ଥଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞେସଂ ବହୂନଂ ପୱେସନଂ ନିୱାରେତ୍ୱା’’ତି। ନଦୀତୀରେତି ଅଚିରୱତିଯା ନଦିଯା ତୀରେ।

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨୦।ଜଙ୍ଘଚାରନ୍ତି ଚଙ୍କମେନ, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରଣଂ। ସୋ ହି ଜଙ୍ଘାସୁ କିଲମଥୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଚରଣତୋ ‘‘ଜଙ୍ଘୱିହାରୋ, ଜଙ୍ଘଚାରୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅନୁଚଙ୍କମନ୍ତାନଂ ଅନୁୱିଚରନ୍ତାନ’’ନ୍ତି। ଚୁଣ୍ଣମତ୍ତିକାଦି ନ୍ହାନୀଯସମ୍ଭାରୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଉଭୋସୁପି ଅନୁଚଙ୍କମନାନୁୱିଚରଣାନଂ ଲବ୍ଭନତୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗୋ ଚେତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗମନୂପାଯପଟିପଦାଭୂତୋ ଉଜୁମଗ୍ଗୋ। ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଉଜୁକଂ ମଗ୍ଗତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ହି ମଗ୍ଗୋ, ତଦଞ୍ଞୋ ଅମଗ୍ଗୋ, ଅ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ‘‘କତମଂ ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ମଗ୍ଗମେୱ ଦସ୍ସେତି। ପଟିପଦନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ।

ଅଞ୍ଜସାଯନୋତି ଉଜୁମଗ୍ଗସ୍ସ ୱେୱଚନଂ ପରିଯାଯଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅତିରେକତ୍ଥଦୀପନତୋ ଯଥା ‘‘ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଅଞ୍ଜସସଦ୍ଦୋ ଉଜୁକପରିଯାଯୋ। ନିଯ୍ୟାତୀତି ନିଯ୍ୟାନିଯୋ, ସୋ ଏୱ ନିଯ୍ୟାନିକୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ନିଯ୍ୟାଯନ୍ତୋ’’ତି ଇମିନା। ନିଯ୍ୟାନିକୋ ନିଯ୍ୟାତୀତି ଚ ଏକନ୍ତନିଯ୍ୟାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ମଗ୍ଗୋ ‘‘ନିଯ୍ୟାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନନ୍ୱେସ ଗମନେ ଅବ୍ୟାପାରୋତି? ସଚ୍ଚଂ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତୁ-ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ନିଯ୍ୟାନଭାୱୋ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ନିଯ୍ୟାଯନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜନୱସେନ ନିଯ୍ୟାଯନ୍ତୋ ମଗ୍ଗୋ ‘‘ନିଯ୍ୟାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। କରୋତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦେତି। ତଥା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋଯେୱ ହି ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତି ନାମ। ସହ ବ୍ୟେତି ୱତ୍ତତୀତି ସହବ୍ୟୋ, ସହୱତ୍ତନକୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସହବ୍ୟତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସହଭାୱାଯା’’ତି। ସହଭାୱୋତି ଚ ସଲୋକତା, ସମୀପତା ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଚାହ ‘‘ଏକଟ୍ଠାନେ ପାତୁଭାୱାଯା’’ତି। ସକମେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯେନ ପୋକ୍ଖରସାତିନା କଥିତମେୱ। ଥୋମେତ୍ୱାତି ‘‘ଅଯମେୱ ଉଜୁମଗ୍ଗୋ ଅଯମଞ୍ଜସାଯନୋ’’ତିଆଦିନା ପସଂସିତ୍ୱା। ତଥା ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ଭାରଦ୍ୱାଜୋପି ସକମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯେନ ତାରୁକ୍ଖେନ କଥିତମେୱ ଆଚରିଯୱାଦଂ ଥୋମେତ୍ୱା ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ୱିଚରତୀତି ଯୋଜନା। ତେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯଥା ତଥା ୱା ଅଭିନିୱିଟ୍ଠଭାୱେନ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୨୧-୫୨୨।ଅନିଯ୍ୟାନିକାୱାତି ଅପ୍ପାଟିହାରିକାୱ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ୱାଦେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅୱିପରୀତତ୍ଥଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉତ୍ତରରହିତା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତୁଲନ୍ତି ମାନପଥ୍ଥତୁଲଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱାଦସ୍ସ ଆଦିତୋୱ ୱିରୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣଂ ୱିଗ୍ଗହୋ, ସ୍ୱେୱ ୱିୱଦନୱସେନ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିୱାଦୋତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋ’’ତିଆଦି। ଦ୍ୱିୱିଧୋପି ଏସୋତି ୱିଗ୍ଗହୋ, ୱିୱାଦୋତି ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତୋପି ଏସୋ ୱିରୋଧୋ। ନାନାଆଚରିଯାନଂ ୱାଦତୋତି ନାନାରୁଚିକାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ୱାଦଭାୱତୋ। ନାନାୱାଦୋ ନାନାୱିଧୋ ୱାଦୋତି କତ୍ୱା, ଅଧୁନା ପନ ‘‘ନାନାଆଚରିଯାନଂ ୱାଦୋ ନାନାୱାଦୋ’’ତି ପାଠୋ।

୫୨୩।ଏକସ୍ସାପୀତି ତୁମ୍ହେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଏକସ୍ସାପି। ଏକସ୍ମିନ୍ତି ସକୱାଦପରୱାଦେସୁ ଏକସ୍ମିମ୍ପି। ସଂସଯୋ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ମଗ୍ଗୋ ନୁ ଖୋ, ନ ମଗ୍ଗୋ’’ତି

ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞସାନଞ୍ଞସାଭାୱେ ପନ ସଂସଯୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏସ କିରା''ତିଆଦି ଏୱଂ ସତୀତି ଯଦି ସବ୍ବେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞିନୋ, ଏୱଂ ସତି ''କିସ୍ମିଂ ୱୋ ୱିଗ୍ଗହୋ''ତି ଭଗୱା ପୁଚ୍ଛତି। ଇତିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ଆଦ୍ୟତ୍ଥେନ ୱିୱାଦୋ, ନାନାୱାଦୋ ଚ ସଙ୍ଗହିତୋ।

୫୨୪। ''ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଉଜୁକଂ ମଗ୍ଗତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ମଗ୍ଗୋ, ଉଜୁମଗ୍ଗୋ। ତଦଞ୍ଞୋ ଅମଗ୍ଗୋ, ଅ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ''ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅନୁଜୁମଗ୍ଗେତି ଏତ୍ଥାପି ଅ-ସଦ୍ଦୋ ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ଚ ଯୁଜ୍ଜତି। ତମେୱ ୱଦନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱସଙ୍ଖାତଂ, ସକମଗ୍ଗସ୍ସ ଉଜୁମଗ୍ଗଭାୱସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ୱତ୍ତୁଂ। ସବ୍ବେ ତେତି ସବ୍ବେ ତେ ନାନାଆଚରିଯେହି ୱୁତ୍ତମଗ୍ଗା, ଯେ ପାଠଇଯଂ ''ଅଦ୍ଧରିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା। ଅଯମେତ୍ଥ ପାଠଇଅତ୍ଥୋ – ଅଦ୍ଧରୋ ନାମ ଯଞ୍ଞୱିସେସୋ, ତଦୁପଯୋଗିଭାୱତୋ ଅଦ୍ଧରିଯାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଯଜୂନି, ତାନି ସଜ୍ଝାଯନ୍ତୀତି ଅଦ୍ଧରିଯା, ଯଜୁୱେଦିନୋ। ତିତ୍ତିରିନା ନାମ ଇସିନା କତା ମନ୍ତାତି ତିତ୍ତିରା, ତେ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତୀତି ତିତ୍ତିରିଯା, ଯଜୁୱେଦିନୋ ଏୱ। ଯଜୁୱେଦସାଖା ହେସା, ଯଦିଦଂ ତିତ୍ତିରନ୍ତି। ଛନ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିସେସତୋ ସାମୱେଦୋ, ତଂ ସରେନ କାଯନ୍ତୀତି ଛନ୍ଦୋକା, ସାମୱେଦିନୋ। ''ଛନ୍ଦୋଗା''ତିପି ତତିଯକ୍ଖରେନ ପଠନ୍ତି, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ବହୱୋ ଇରିଯୋ ଥୋମନା ଏତ୍ଥାତି ବଚ୍ଛ୍ୱରି, ଇରୁୱେଦୋ, ତଂ ଅଧୀଯନ୍ତୀତି ବଚ୍ଛ୍ୱରିଚ୍ଛା।

ବହୂନୀତି ଏତ୍ଥାଯଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନା – ଯଥା ତେ ନାନାମଗ୍ଗା ଏକଂସତୋ ତସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ୱା ନିଗମସ୍ସ ୱା ପୱେସାଯ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ପଞ୍ଞାପିଯମାନାପି ନାନାମଗ୍ଗା ଏକଂସତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପଗମନାଯ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସହବ୍ୟତାଯ ହୋନ୍ତୀତି।

୫୨୫।ପଟିଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନିଗ୍ଗଯ୍ହମାନା ଅୱଜାନନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେ ନିଦ୍ଦୋସତଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖମାନା ପଟିଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସଦୋସଭାୱେନ ନିଗ୍ଗଯ୍ହମାନା ''ନେତଂ ମମ ୱଚନ''ନ୍ତି ଅୱଜାନନ୍ତି, ନ ପଟିଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୨୭-୫୨୯।ତେୱିଜ୍ଜାତି ତେୱିଜ୍ଜକା ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା। ଏୱସଦ୍ଦେନ ଞାପିତୋ ଅତ୍ଥୋ ଇଧ ନତ୍ଥୀତି ୱ-କାରୋ ଗହିତୋ, ସୋ ଚ ଅନତ୍ଥକୋୱାତି ଦସ୍ସେତି ''ଆଗମସନ୍ଧିମତ୍ତ''ନ୍ତି ଇମିନା, ୱଣ୍ଣାଗମେନ ପଦନ୍ତରସନ୍ଧିମତ୍ତଂ କତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ଧପୱେଣୀତି ଅନ୍ଧପନ୍ତି। ''ପଣ୍ଣାସସଟ୍ଠି ଅନ୍ଧା''ତି ଇଦଂ ତସ୍ସା ଅନ୍ଧପୱେଣିଯା ମହତୋ ଗଚ୍ଛଗୁମ୍ବସ୍ସ ଅନୁପରିଗମନଯୋଗ୍ଗତାଦସ୍ସନଂ। ଏୱଞ୍ହି ତେ ''ସୁଚିରଂ ୱେଲଂ ମଯଂ ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛାମା''ତି ସଞ୍ଞିନୋ ହୋନ୍ତି। ଅନ୍ଧାନଂ ପରମ୍ପରସଂସତ୍ତୱଚନେନ ଯଟ୍ଠିଗାହକୱିରହତା ଦସ୍ସିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଟ୍ଠିଗାହକେନା''ତିଆଦି। ତଦୁଦାହରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ଏକୋ କିରା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅନୁପରିଗନ୍ତ୍ୱାତି କଞ୍ଚି କାଲଂ ଅନୁକ୍କମେନ ସମନ୍ତତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା। କଚ୍ଛନ୍ତି କଚ୍ଛବନ୍ଧଦୁସ୍ସକଣ୍ଣଂ। ''କଚ୍ଛଂ ବନ୍ଧନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ଅଟ୍ଠ। ୨୮୦; ୱି। ସଙ୍ଗ। ଅଟ୍ଠ। ୩୪।୪୨) ୱିଯ ହି କଚ୍ଛସଦ୍ଦୋ ନିୱସନୱିସେସପରିଯାଯୋ। ଅପିଚ କଚ୍ଛନ୍ତି ଉପକଚ୍ଛକଟ୍ଠାନଂ। ''ସମ୍ବାଧୋ ନାମ ଉଭୋ ଉପକଚ୍ଛକା ମୁତ୍ତକରଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୮୦୦) ୱିଯ ହି କାଯେକଦେସୱାଚକୋ କଚ୍ଛସଦ୍ଦୋ। ଚକ୍ଖୁମାତି ଯଟ୍ଠିଗାହକଂ ୱଦତି। ''ପୁରିମୋ''ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତକ୍କମେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନାମକଞ୍ଞେୱାତି ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ ନାମମତ୍ତମେୱ, ତଂ ପନ ଭାସିତଂ ତେହି ସାରସଞ୍ଞିତମ୍ପି ନାମମତ୍ତତାଯ ଅସାରଭାୱତୋ ନିହୀନମେୱାତି ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି ''ଲାମକଂଯେୱା''ତି ଇମିନା।

୫୩୦।ଯୋତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ। ଯତୋତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଯ ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠନତୋ ୱିସେସପରାମସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ମିଂ କାଲେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଉଗ୍ଗମନକାଲେ''ତିଆଦିନା ପକରଣାଧିଗତମାହ। ଆଯାଚନ୍ତୀତି ଉଗ୍ଗମନଂ ପତ୍ଥେନ୍ତି। କସ୍ମା? ଲୋକସ୍ସ ବହୁକାରଭାୱତୋ। ତଥା ଥୋମନାଦୀସୁ। ସୋମ୍ମୋତି ସୀତଲୋ। ଅଯଂ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଲଦ୍ଧି ''ପୁବ୍ବେବ୍ରାହ୍ମଣାନମାଯାଚନାଯ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା'ଗନ୍ତ୍ୱା ଲୋକେ ଓଭାସଂ କରୋନ୍ତୀ''ତି।

୫୩୨।ଇଧ ପନ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅପ୍ପଚକ୍ଖୁଭୂତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସହବ୍ୟତାଯ ମଗ୍ଗଦେସନେ ତେୱିଜ୍ଜାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ଯେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତାନମ୍ପି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ସହବ୍ୟତାଯ ମଗ୍ଗଂ ଦେସେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଯତ୍ଥା''ତି ଇମିନା ''ଇଧା''ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚାମସତି।

ଅଚିରୱତୀନଦୀଉପମାକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୪୨।ସମଭରିତାତି ସମ୍ପୁଣ୍ଣା। ତତୋ ଏୱ କାକପେଯ୍ୟା। ପାରାତି ପାରିମତୀର, ଆଲପନମେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅମ୍ଭୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପାରନ୍ତି ଓରିମତୀରଂ। ଏହୀତି ଆଗଚ୍ଛାହି। ୱତାତି ଏକଂସେନ। ଅଥ ଗମିସ୍ସସି, ଏୱଂ ସତି ଏହୀତି ଯୋଜନା। ''ଅହିମେ''ତିଆଦି ଅୱ୍ହାନକାରଣଂ।

୫୪୪।ପଞ୍ଚସୀଲ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା ଯମନିଯମାଦିବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧଭାୱତୋ। ତବ୍ବିପରୀତାତି ପଞ୍ଚସୀଲାଦିୱିପରୀତା ପଞ୍ଚୱେରାଦଯୋ। ଇନ୍ଦନ୍ତି ଇନ୍ଦନାମକଂ ଦେୱପୁତ୍ତଂ, ସକ୍କଂ ୱା। ''ଅଚିରୱତିଯା ତୀରେ ନିସିନ୍ନୋ''ତି ଇମିନା ଯସ୍ସା ତୀରେ ନିସିନ୍ନୋ, ତଦେୱ ଉପମଂ

କତ୍ୱା ଆହରତି ଧମ୍ମରାଜା ଧମ୍ମଧାତୁୟା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପୁନପୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅପରମ୍ପୀ’’ତି ୱଚନଂ ଇତରାୟପି ନଦୀଉପମାୟ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ।

୫୪୬।କାମୟିତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି କାମନୀୟଭାୱେନ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନାତି କାମୟିତବ୍ବତୋ ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆବନ୍ଧନଭାୱେନ। କାମଞ୍ଚାୟଂ ଗୁଣସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥେସୁପି ଦିଟ୍ଠପୟୋଗୋ, ତେସଂ ପନେତ୍ଥ ଅସମ୍ଭୱତୋ ପାରିସେସଞ୍ଞାୟେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋୟେୱ ୟୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅୟମତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ଅହତାନନ୍ତି ଅଧୋତାନଂ ଅଭିନୱାନଂ। ଏତ୍ଥାତି ଖନ୍ଧକପାଠଇପଦେ ପଟଲଟ୍ଠୋତି ପଟଲସଦ୍ଦସ୍ସ, ପଟଲସଙ୍ଖାତୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଗୁଣଟ୍ଠୋତି ଗୁଣସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ନାମ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅଚ୍ଚେନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କମ୍ମ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଏତ୍ଥାତି ସୋମନସ୍ସଜାତକପାଠଇପଦେ। ଦକ୍ଖିଣାତି ତିରଚ୍ଛାନଗତେ ଦାନଚେତନା। ଏତ୍ଥାତି ଦକ୍ଖିଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତପଦେ (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ମାଲାଗୁଣେତି ମାଲାଦାମେ। ଏତ୍ଥାତି ସତିପଟ୍ଠାନ- (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୮; ମ। ନି। ୧।୧୦୯) ଧମ୍ମପଦପାଠଇପଦେସୁ, (ଧା। ପା। ୫୩) ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ କୋଟ୍ଠାସାପଧାନସୀଲାଦିସୁକ୍କାଦିସମ୍ପଦାଜିୟାସୁପି ପୱତ୍ତନତୋ। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

‘‘ଗୁଣୋ ପଟଲରାସାନିସଂସେ କୋଟ୍ଠାସବନ୍ଧନେ;

ସୀଲସୁକ୍କାଦ୍ୟପଧାନେ, ସମ୍ପଦାୟ ଜିୟାୟ ଚା’’ତି।

ଏସେୱାତି ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ଏୱ। ନ ହି ରୂପାଦୀନଂ କାମେତବ୍ବଭାୱେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ପଟଲଟ୍ଠୋ ୟୁଜ୍ଜତି ତଥା କାମେତବ୍ବତାୟ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ରାସଟ୍ଠାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପାରିସେସତୋ ପନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋୱ ୟୁଜ୍ଜତି। ୟଦଗ୍ଗେନ ହି ନେସଂ କାମେତବ୍ବତା, ତଦଗ୍ଗେନ ବନ୍ଧନଭାୱୋତି।

କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋପି ଚେତ୍ଥ ୟୁଜ୍ଜତେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିକୋଟ୍ଠାସଭାୱେନ ନେସଂ କାମେତବ୍ବତୋ। କୋଟ୍ଠାସେ ଚ ଗୁଣସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି ‘‘ଦିଗୁଣଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ।

‘‘ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେୟ୍ୟଂ, ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋ’’ତି। (ଧା। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୭୬) –

ଆଦୀସୁ ପନ ସମ୍ପଦାଟ୍ଠୋ ଗୁଣସଦ୍ଦୋ, ସୋପି ଇଧ ନ ୟୁଜ୍ଜତୀତି ଅନୁଦ୍ଧଟୋ।

ଦସ୍ସନମେୱ ଇଧ ୱିଜାନନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପସ୍ସିତବ୍ବା’’ତି। ‘‘ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ସୋତବ୍ବା’’ତିଆଦିଅତ୍ଥଂ ‘‘ଏତେନୁପାୟେନା’’ତି ଅତିଦିସତି। ଗୱେସିତାପି ‘‘ଇଟ୍ଠା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିୟିଟ୍ଠା ୱା ହୋନ୍ତୁ ମା ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଚ୍ଛିତା ଏୱ ହି ଇଧ ଇଟ୍ଠା, ତେନାହ ‘‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତା’’ତି, ସୁଖାରମ୍ମଣଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। କାମନୀୟାତି କାମେତବ୍ବା। ଇଟ୍ଠଭାୱେନ ମନଂ ଅପ୍ପୟନ୍ତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀତି ମନାପା। ପିୟଜାତିକାତି ପିୟସଭାୱା। ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ତାନମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। କମ୍ମଭୂତେ ଆରମ୍ମଣେ ସତି ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତଂ କାରଣଭାୱେନ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଭୂତା’’ତି ଆହ।

ଗେଧେନାତି ଲୋଭେନ। ଅଭିଭୂତା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ମୁଚ୍ଛାକାରନ୍ତି ମୋହନାକାରଂ। ଅଧିଓସନ୍ନାତି ଅଧିଗୟ୍ହ ଅଜ୍ଝୋସାୟ ଅୱସନ୍ନା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଓଗାଳ୍ହା’’ତି। ସାନନ୍ତି ଅୱସାନଂ। ପରିନିଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତାତି ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନୱସେନ ପରିନିଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପାତା। ଆଦୀନୱନ୍ତି କାମପରିଭୋଗେ ସମ୍ପତି, ଆୟତିଞ୍ଚ ଦୋସଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା। ଘାସଚ୍ଛାଦନାଦିସମ୍ଭୋଗନିମିତ୍ତସଂକିଲେସତୋ ନିସ୍ସରନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ, ୟୋନିସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ତେସଂ ପରିଭୋଗପଞ୍ଞା। ତଦଭାୱତୋ ଅନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞାତି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦମେତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପରିଭୋଗୱିରହିତାତି ୟଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ପରିଭୋଗତୋ ୱିରହିତା।

୫୪୮-୯।ଆୱରନ୍ତୀତି କୁସଲଧମ୍ମୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଆଦିତୋ ୱାରେନ୍ତି। ନିୱାରେନ୍ତୀତି ନିରୱସେସତୋ ୱାରୟନ୍ତି। ଓନନ୍ଧନ୍ତୀତି ଓଗାହନ୍ତା ୱିୟ ଛାଦେନ୍ତି। ପରିୟୋନନ୍ଧନ୍ତୀତି ସବ୍ବସୋ ଛାଦେନ୍ତି। ଆୱରଣାଦୀନଂ ୱସେନାତି ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଆୱରଣାଦିଅତ୍ଥାନଂ ୱସେନ। ତେ ହି ଆସେୱନବଲୱତାୟ ପୁରିମପୁରିମେହି ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମା ଦଳ୍ହତରତମାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତା।

ସଂସନ୍ଦନକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୫୦। ଇତ୍ଥିପରିଗ୍ଗହେ ସତି ପୁରିସସ୍ସ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣପରିଗ୍ଗହୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇତ୍ଥିପରିଗ୍ଗହେନ ସପରିଗ୍ଗହୋ''ତି। ''ଇତ୍ଥିପରିଗ୍ଗହେନ ଅପରିଗ୍ଗହୋ''ତି ଚ ଇଦଂ ତେୱିଜ୍ଜବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ଦିସ୍ସମାନପରିଗ୍ଗହାନଂ ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲତମପରିଗ୍ଗହାଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଏୱଂ ଭୂତାନଂ ତେୱିଜ୍ଜାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ କା ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଂସନ୍ଦନା, ବ୍ରହ୍ମା ପନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅପରିଗ୍ଗହୋତି। ୱେରଚିତ୍ତେନ ଅୱେରୋ, କୁତୋ ଏତସ୍ସ ୱେରପଯୋଗୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞସଙ୍ଖାତେନାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଗେଲଞ୍ଞସଞ୍ଞିତେନ, ଇମିନା ତସ୍ସ ରୂପକାଯଗେଲଞ୍ଞଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ବ୍ଯାପଜ୍ଜେନାତି ଦୁକ୍ଖେନ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦୀହୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତଦେକଟ୍ଠା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ଅତୋଯେୱେତ୍ଥ ''ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଭାୱତୋ''ତି ତଦୁଭଯାଭାୱମତ୍ତହେତୁୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିହେତୁଭୂତାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ସତି ନ କଦାଚି ଚିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତତି, ପହୀନାଯ ପନ ତାଯ ସିଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁରିସୱସେ ୱତ୍ତନନ୍ତି ଆହ ''ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯା''ତିଆଦି। ଚିତ୍ତଗତିକାତି ଚିତ୍ତୱସିକା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି। ନ ତାଦିସୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱିଯ ନ ଚିତ୍ତୱସିକୋ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ୱସୀଭୂତଝାନାଭିଞ୍ଞତାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତୀତି ୱସୱତ୍ତୀ।

୫୫୨।ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗେତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗାମିମଗ୍ଗେ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବେ, ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବେ ୱା, ତଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପଗନ୍ତ୍ୱାତି ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଯା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ପଟିଜାନିତ୍ୱା ୱା। ସମତଲନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯାତି ମତ୍ଥକେ ଏକଙ୍ଗୁଲଂ ୱା ଉପଡ୍ଢଙ୍ଗୁଲଂ ୱା ସୁକ୍ଖତାଯ ସମତଲନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ। ପଙ୍କଂ ଓତିଣ୍ଣା ୱିଯାତି ଅନେକପୋରିସଂ ମହାପଙ୍କଂ ଓତିଣ୍ଣା ୱିଯ। ଅନୁପ୍ପୱିସନ୍ତୀତି ଅପାଯମଗ୍ଗଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗସଞ୍ଞାଯ ଓଗାହନ୍ତି। ତତୋ ଏୱ ସଂସୀଦିତ୍ୱା ୱିସାଦଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ଏୱନ୍ତି ''ସମତଲ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ। ସଂସୀଦିତ୍ୱାତି ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା । ମରୀଚିକାଯାତି ମିଗତଣ୍ହିକାଯ କତ୍ତୁଭୂତାଯ। ୱଞ୍ଚେତ୍ୱାତି ନଦୀସଦିସଂ ପକାସନେନ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା। ୱାଯମାନାତି ୱାଯମମାନା, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ସୁକ୍ଖତରଣଂ ମଞ୍ଞେ ତରନ୍ତୀତି ସୁକ୍ଖନଦୀତରଣଂ ତରନ୍ତି ମଞ୍ଞେ। ଅଭିନ୍ନେପି ଭେଦୱଚନମେତଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ତେୱିଜ୍ଜା ଅମଗ୍ଗମେୱ ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସଂସୀଦନ୍ତି, ତସ୍ମା। ଯଥା ତେତି ତେ ''ସମତଲ''ନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ପଙ୍କଂ ଓତିଣ୍ଣା ସତ୍ତା ହତ୍ଥପାଦାଦୀନଂ ସଂଭଞ୍ଜନଂ ପରିଭଞ୍ଜନଂ ପାପୁଣନ୍ତି ଯଥା। ଇଧେୱ ଚାତି ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ତଭାୱେ। ସୁଖଂ ୱା ସାତଂ ୱା ନ ଲଭନ୍ତୀତି ଝାନସୁଖଂ ୱା ୱିପସ୍ସନାସାତଂ ୱା ନ ଲଭନ୍ତି, କୁତୋ ମଗ୍ଗସୁଖଂ ୱା ନିବ୍ବାନସାତଂ ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମଗ୍ଗଦୀପକନ୍ତି ''ମଗ୍ଗଦୀପକ'' ମିଚ୍ଚେୱ ତେହି ଅଭିମତଂ। ତେୱିଜ୍ଜକନ୍ତି ତେୱିଜ୍ଜହଞ୍ଞାପକଂ। ପାୱଚନନ୍ତି ପକଟ୍ଠୱଚନସମ୍ମତଂ ପାଠଂ। ତେୱିଜ୍ଜାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ଇରିଣନ୍ତି ଅରଞ୍ଞାନିଯା ଇଦଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଅଗାମକଂ ମହାରଞ୍ଞ''ନ୍ତି। ଅନୁପଭୋଗରୁକ୍ଖେହୀତି ମିଗରୁରୁଆଦୀନମ୍ପି ଅନୁପଭୋଗାରହେହି କିଂ ପକ୍କାଦିୱିସରୁକ୍ଖେହି। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ୱନେ। ପରିୱତ୍ତିତୁମ୍ପି ନ ସକ୍କା ହୋନ୍ତି ମହାକଣ୍ଟକଗଚ୍ଛଗହନତାଯ। ଞାତୀନଂ ବ୍ଯସନଂ ୱିନାସୋ ଞାତିବ୍ଯସନଂ। ଏୱଂ ଭୋଗସୀଲବ୍ଯସନେସୁପି। ରୋଗୋ ଏୱ ବ୍ଯସତି ୱିବାଧତୀତି ରୋଗବ୍ଯସନଂ। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିବ୍ଯସନେପି।

୫୫୪। ନନୁ ଜାତସଦ୍ଦେନେୱ ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋତି ଚୋଦନମପନେତି ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦିନା। ଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ସଂୱଡ୍ଢିତୋ ଜାତସଂୱଦ୍ଧୋତି ଆଚରିଯେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୫୫୪) ୱୁତ୍ତଂ, ଜାତୋ ଚ ସୋ ସଂୱଦ୍ଧୋ ଚାତି ଜାତସଂୱଦ୍ଧୋତି ପନ ଯୁଜ୍ଜତି ୱିସେସନପରନିପାତତ୍ତା। ନ ସବ୍ବସୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖା ହୋନ୍ତି ପରିଚଯାଭାୱତୋ। ଚିରନିକ୍ଖନ୍ତୋତି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଚିରକାଲୋ। ଚିରଂ ନିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅସ୍ସାତି ହି ଚିରନିକ୍ଖନ୍ତୋ। ''ଜାତସଂୱଦ୍ଧୋ''ତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱତୋ ''ତମେନ''ନ୍ତି କମ୍ମପଦଂ ''ତାୱଦେୱ ଅୱସଟ''ନ୍ତି ପୁନ ୱିସେସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ମନ୍ଦତ୍ତଂ ସଣିକୱୁତ୍ତି, ତଂ ପନ ସଂସଯୱସେନ ଚିରାଯନଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''କଙ୍ଖାୱସେନ ଚିରାଯିତତ୍ତ''ନ୍ତି। ୱିତ୍ଥାଯିତତ୍ତନ୍ତି ସାରଜ୍ଜିତତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱିତ୍ଥାଯିତତ୍ତଂ ନାମ ଥମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଥଦ୍ଧଭାୱଗ୍ଗହଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପଟିହତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ତସ୍ସେୱ ଅନାୱରଣଞାଣଭାୱତୋ। ନନ୍ୱେତମ୍ପି ଅନ୍ତରାଯପଟିହତଂ ସିଯାତି ଆସଙ୍କଂ ପରିହରତି ''ତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦିନା। ମାରାୱଟ୍ଟନାଦିୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁମୋହମୁଚ୍ଛାକାଲାଦି ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ନ ସକ୍କାତସ୍ସ କେନଚି ଅନ୍ତରାଯୋ କାତୁଂ ଚତୂସୁ ଅନନ୍ତରାଯିକଧମ୍ମେସୁ ପରିଯାପନ୍ନଭାୱତୋ।

୫୫୫। ଉଇକ୍କୁପସଗ୍ଗଯୋଗେ ଲୁମ୍ପସଦ୍ଦୋ, ଲୁପିସଦ୍ଦୋ ୱା ଉଦ୍ଧରଣତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଦ୍ଧରତୂ''ତି। ଉପସଗ୍ଗୱିସେସେନ ହି ଧାତୁସଦ୍ଦା ଅତ୍ଥୱିସେସୱୁତ୍ତିନୋ ହୋନ୍ତି ଯଥା ''ଆଦାନ''ନ୍ତି। ପଜାସଦ୍ଦୋ ପକରଣାଧିଗତତ୍ତା ଦାରକୱିସଯୋତି ଆହ ''ବ୍ରାହ୍ମଣଦାରକ''ନ୍ତି।

ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୫୫୬-୭।''ଅପୁଜ୍ଜନ୍ତି ଇମିନା ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବତାକାରଣଂ ଦୀପେତି। ଯସ୍ସ ଅତିସଯେନ ବଲଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ବଲୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ବଲସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି। ସଙ୍ଖଂ ଧମେତୀତି ସଙ୍ଖଧମକୋ, ସଙ୍ଖଂ ଧମଯିତ୍ୱା ତତୋ ସଦ୍ଦପୱତ୍ତକୋ। ''ବଲୱା''ତିଆଦିୱିସେସନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ ''ଦୁବ୍ବଲୋ ହୀ''ତିଆଦି। ବଲୱତୋ ପନ ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅପ୍ପନାୱ ୱଟ୍ଟତି ପଟିପକ୍ଖତୋ ସମ୍ମଦେୱ ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତିଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପମାଣକତଂ କମ୍ମଂ ନାମ କାମାୱଚରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପମାଣକରାନଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ। ତଥା ହି ତଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରପୁବ୍ବଭାଗଭୂତଂ ପମାଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଓଦିସ୍ସକାନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣୱସେନ ୱଡ୍ଢେତୁଂ ନ ସକ୍କା। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟତୋ ପନ ରୂପାରୂପାୱଚରଂ ଅପ୍ପମାଣକତଂ କମ୍ମଂ ନାମ। ତେନାହ ''ତଞ୍ହି''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅରୂପାୱଚରେ ଓଦିସ୍ସକାନୋଦିସ୍ସକୱସେନ ଫରଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଥା ଦିସାଫରଣଞ୍ଚ। କେଚି ପନ ''ତଂ ଆଗମନୱସେନ ଲବ୍ଭତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତଂ। ନ ହି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଆରୁପ୍ପଂ, ଅଥ ଖୋ କସିଣନିସ୍ସନ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ୟଂ ସୁଭାୱିତଂ ୱସୀଭାୱଂ ପାପିତଂ ଆରୁପ୍ପଂ, ତଂ ଅପ୍ପମାଣକତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ୟଂ ୱା ସାତିସୟଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାୟ ଅଭିସଙ୍ଖତେନ ସନ୍ତାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ, ୟଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ସମାପନ୍ନଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ, ତଂ ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ଫରଣପମାଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣକତ''ନ୍ତି ଅପରେ। ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକମ୍ମେତି ରୂପାୱଚରକମ୍ମେ ଚ ଅରୂପାୱଚରକମ୍ମେ ଚ ସତି। ନ ଓହୀୟତି ନ ତିଟ୍ଠତୀତି କତୂପଚିତମ୍ପି କାମାୱଚରକମ୍ମଂ ୟଥାଧିଗତେ ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନେ ଅପରିହୀନେ ତଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପଟିବାହିତ୍ୱା ସୟଂ ଓହୀୟକଂ ହୁତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱେ ନ ତିଟ୍ଠତି। ''ନ ଅୱସିସ୍ସତୀ''ତି ଏତସ୍ସ ହି ଅତ୍ଥୱଚନଂ ''ନ ଓହୀୟତୀ''ତି, ତଦେତଂ ''ନ ଅୱତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଏତସ୍ସ ୱିସେସୱଚନଂ, ପରିୟାୟୱଚନଂ ୱା। ତେନାହ ''କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି। ଲଗ୍ଗିତୁନ୍ତି ଆୱରିତୁଂ ନିସେଧେତୁଂ। ଠାତୁନ୍ତି ପଟିବଲଂ ହୁତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠାତୁଂ। ଫରିତ୍ୱାତି ପଟିଫରିତ୍ୱା। ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ସାମତ୍ଥିୟଂ ଖେପେତ୍ୱା। ଓକାସଂ ଗହେତ୍ୱାତି ୱିପାକଦାନୋକାସଂ ଗହେତ୍ୱା, ଇମିନା ''ଲଗ୍ଗିତୁଂ ୱା ଠାତୁଂ ୱା''ତି ୱଚନମେୱ ୱିତ୍ଥାରେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଅଥ ଖୋ''ତିଆଦି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। କମ୍ମସ୍ସ ପରିୟାଦିୟନଂ ନାମ ତସ୍ସ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନଂ ନିସେଧେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନମେୱାତି ଆହ ''ତସ୍ସା''ତିଆଦି। ତସ୍ସାତି କାମାୱଚରକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା। ସୟମେୱାତି ରୂପାରୂପାୱଚରକମ୍ମମେୱ। ବ୍ରହ୍ମସହବ୍ୟତଂ ଉପନେତି ଅସତି ତାଦିସାନଂ ଚେତୋପଣିଧିୱିସେସେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତିସ୍ସବ୍ରହ୍ମାଦୀନଂ ୱିୟ ହି ମହାପୁଞ୍ଞାନଂ ଚେତୋପଣିଧିୱିସେସେନ ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ ପରିତ୍ତକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ନ ପଟିବାହତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ମହଗ୍ଗତସ୍ସ ଗରୁକକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ପରିତ୍ତଂ ଲହୁକକମ୍ମଂ କଥମତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତୀତି? ତୀସୁପି କିର ୱିନୟଗଣ୍ଠିପଦେସୁ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ନିକନ୍ତିବଲେନେୱ ଝାନଂ ପରିହାୟତି, ତତୋ ପରିହୀନଝାନତ୍ତା ପରିତ୍ତକମ୍ମଂ ଲଦ୍ଧୋକାସ''ନ୍ତି। କେଚି ପନ ୱଦନ୍ତି ''ଅନୀୱରଣାୱତ୍ଥାୟ ନିକନ୍ତିୟା ଝାନସ୍ସ ପରିହାନି ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା''ତି। ଇଦମେତ୍ଥ ୟୁତ୍ତତରକାରଣଂ – ଅସତିପି ମହଗ୍ଗତକମ୍ମୁନୋ ୱିପାକପଟିବାହନସମତ୍ଥେ ପରିତ୍ତକମ୍ମେ ''ଇଜ୍ଝତି ଭିକ୍ଖୱେ ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ସୀଲସ୍ସା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୫୦୪; ସଂ। ନି। ୪। ୩୫୨; ଅ। ନି। ୮।୩୫) ୱଚନତୋ କାମଭୱେ ଚେତୋପଣିଧି ମହଗ୍ଗତକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ପରିତ୍ତକମ୍ମୁନୋ ୱିପାକୋକାସଂ କରୋତୀତି। ଏୱଂ ମେତ୍ତାଦିୱିହାରୀତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅପ୍ପନାପତ୍ତାନଂ ମେତ୍ତାଦୀନଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ ୱସେନ ୱିହାରୀ।

୫୫୯। ପଠମମୁପନିଧାୟ ଦୁତିୟଂ, କିମେତଂ, ୟମୁପନିଧୀୟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଠମମେୱା''ତିଆଦି। ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ ସଙ୍ଗୀତନ୍ତି ଅଜ୍ଝାହରିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରଣଗମନଂ ଦଠହତରଂ, ମହପ୍ଫଲତରଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ଦୁତିୟମ୍ପି ସରଣଗମନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କତିପାହଚ୍ଚୟେନାତି ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚୟେନ । ପବ୍ବଜିତ୍ୱାତି ସାମଣେରପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା। ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୧୨) ଅମ୍ହଂୟେୱ ୱାସେଟ୍ଠମାରବ୍ଭ କଥେସି, ନାଞ୍ଞନ୍ତି ଞାପେତୁଂ ''ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆଗତନୟେନ ଉପସମ୍ପଦଞ୍ଚେୱ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ଅଲତ୍ଥୁଂ ପଟିଲଭିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଦେତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଇତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟା ଦୀଘନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟ ପରମସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରଦୁରନୁବୋଧତ୍ଥପରିଦୀପନାୟ ସୁୱିମଲୱିପୁଲପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଜନନାୟ ଅଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱସୋରଚ୍ଚସଦ୍ଧାସତିଧିତିବୁଦ୍ଧିଖନ୍ତିୱୀରିୟାଦିଧମ୍ମସମଙ୍ଗିନା ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତୟେ ଅସଙ୍ଗାସଂହୀରୱିସାରଦଞ୍ଞାଣଚାରିନା ଅନେକପ୍ପଭେଦସକସମୟସମୟନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହିନା ମହାଗଣିନା ମହାୱେୟ୍ୟାକରଣେନ ଞାଣାଭିୱଂସଧମ୍ମସେନାପତିନାମଥେରେନ ମହାଧମ୍ମରାଜାଧିରାଜଗରୁନା କତାୟ ସାଧୁୱିଲାସିନିୟା ନାମ ଲୀନତ୍ଥପକାସନିୟା ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପକାସନା।

ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତ୍ରିଦଂ ସାଧୁୱିଲାସିନିୟା ସାଧୁୱିଲାସିନିତ୍ତସ୍ମିଂ ହୋତି –

ବୁଜ୍ଝନଞ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ ଚ, ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ଚ ସବ୍ବଥା;

ସାଧକେନ ୱିନା ୱୁତ୍ତୋ, ନତ୍ଥି ଚେତ୍ତ ଯତୋ ତତୋ।

ସମ୍ପସ୍ସତଂ ସୁଧୀମତଂ, ସାଧୂନଂ ଚିତ୍ତତୋସନଂ;

କରୋତି ୱିୱିଧଂ ସାଯଂ, ତେନ ସାଧୁୱିଲାସିନୀତି।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ସଦ୍ଧମ୍ମେ ପାଟୱତ୍ଥାଯ, ସାସନସ୍ସ ଚ ୱୁଦ୍ଧିଯା;

ୱଣ୍ଣନା ଯା ସମାରଦ୍ଧା, ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧକଥାଯ ସା।

ସାଧୁୱିଲାସିନୀ ନାମ, ସବ୍ବସୋ ପରିନିଟ୍ଠିତା;

ପଣ୍ଣାସାଯ ସାଧିକାଯ, ଭାଣୱାରପ୍ପମାଣତୋ।

ଅନେକସେତିଭିନ୍ଦୋ ଯୋ, ଅନନ୍ତବଲୱାହନୋ;

ସିରୀପୱରାଦିନାମୋ, ରାଜା ନାନାରଟ୍ଠିସ୍ସରୋ।

ଜମ୍ବୁଦୀପତଲେ ରମ୍ମେ, ମରମ୍ମୱିସଯେ ଅକା;

ତମ୍ବଦୀପରଟ୍ଠେ ପୁରଂ, ଅମରପୁରନାମକଂ।

ମଣ୍ଡଲାଚଲସାମନ୍ତଂ, ଏରାୱତୀନଦିସ୍ସିତଂ;

ନାନାଜନାନମାୱାସଂ, ହେମପାସାଦଲଙ୍କତଂ।

ତତ୍ରାଭିସେକପତ୍ତୋ ସୋ, ରଜ୍ଜଂ କାରେସି ଧମ୍ମତୋ;

ରାଜାଗାରମହାଥୂପଂ, ଅକାସି ସମ୍ପସାଦନଂ।

ଉଦ୍ଧମ୍ମଂ ଉବ୍ବିନଯଞ୍ଚ, ପହାଯ ଜିନସାସନଂ;

ୱିସୋଧେସି ଯଥାଭୂତଂ, ସତତଂ ଦଳ୍ହମାନସୋ।

ତେନେୱ କାରିତେ ରମ୍ମେ, ଛାଯୂଦକସମପ୍ପିତେ;

ଦ୍ୱିପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତେ, ଭାୱନାଭିରତାରହେ।

ମହାମୁନିସମଞ୍ଞ୍ଞା ଯା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସମ୍ମୁଖା କତା;

ପଟିମା ତଂପାସାଦମ୍ହା, ଉଜୁଆସନ୍ନଦକ୍ଖିଣେ।

ଅସୋକାରାମଆରାମେ , ପଞ୍ଚଭୂମିମହାଲଯେ;

ରତନଭୂମିକିତ୍ତି ୱ୍ହଯେ, ଧମ୍ମପାସାଦଲଙ୍କତେ।

ତଥା ଦକ୍ଖିଣଦେୱିୟା, ନଗରସମୀପେ କତେ;

ପୁକ୍ଖୁତ୍ତରେ ଜଯଭୂମି-କିତ୍ତାଭିଧାନକେପି ଚ।

ତଥେୱୁତ୍ତରଦେୱିୟା , ନଗରବ୍ଭନ୍ତରେ କତେ;

ସୋଣ୍ଡଗୁହଥୂପନ୍ତିକେ, ପରିମାଣକନାମକେ।

ତଥା ଚ ଉପରାଜେନ, କତେ ନଗରପଚ୍ଛିମେ;

ମହାଗୁହଥୂପନ୍ତିକେ, ମଙ୍ଗଲାୱାସନାମକେ।

ଇତି ସୋଣ୍ଡୱିହାରେସୁ, ୱସଂନେକେସୁ ୱାରତୋ;

ସଙ୍ଘତୋ ସଙ୍ଘରାଜୂନଂ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଲଦ୍ଧଲଞ୍ଛନୋ।

ଞାଣାଭିୱଂସଧମ୍ମସେନାପତୀତି ସୁୱିଖ୍ୟାତୋ;

ଦ୍ୱେୱିଭଙ୍ଗାଦିଧାରଣା, ଉପଜ୍ଝାଚରିୟତଂ ପତ୍ତୋ।

ଲଙ୍କାଦୀପାଗତାନମ୍ପି, ପରଦୀପନିୱାସିନଂ;

ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱାଚକୋ ଧମ୍ମଂ, ପଟିପତ୍ତିଂ ନିୟୋଜକୋ।

ୟଂ ନିସ୍ସାୟ ୱିସୋଧେସି, ସାସନଂ ଏସ ଭୂପତି;

ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ, ସୋ'କାସି ୱଣ୍ଣନଂ ଇମଂ।

ସମ୍ବୁଦ୍ଧପରିନିବ୍ବାନା, ପଞ୍ଚତାଲୀସକେ'ଦ୍ଧକେ;

ତିସତେ ଦ୍ୱିସହସ୍ସେ ଚ, ସମ୍ପତ୍ତେ ସା ସୁନିଟ୍ଠିତା।

ପେଟକାଲଙ୍କାରଓ୍ୱହୟଂ, ନେତ୍ତିସଂୱଣ୍ଣନଂ ସୁଭଂ;

ଇମଞ୍ଚ ସଙ୍ଗରୋନ୍ତେନ, ୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ ମୟା।

ଅଞ୍ଞମ୍ପି ତେନ ପୁଞ୍ଞେନ, ପତ୍ୱାନ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ତାରୟିତ୍ୱା ବହୂ ସତ୍ତେ, ମୋଚେୟ୍ୟଂ ଭୱବନ୍ଧନା।

ସଦା ରକ୍ଖନ୍ତୁ ରାଜାନୋ, ଧମ୍ମେନେୱ ପଜଂ ଇମଂ;

ନିରତା ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେସୁ, ଜୋତେନ୍ତୁ ଜିନସାସନଂ।

ଇମେ ଚ ପାଣିନୋ ସବ୍ବେ, ସବ୍ବଦା ନିରୁପଦ୍ଦଵା;

ନିଚ୍ଚଂ କଲ୍ଯାଣସଙ୍କପ୍ପା, ପପ୍ପୋନ୍ତୁ ଅମତଂ ପଦନ୍ତି।

ଇତି ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଵଗ୍ଗସଂଵଣ୍ଣନାଯ

ସାଧୁଵିଲାସିନୀ ନାମ ଅଭିନଵଟୀକା ସମତ୍ତା।

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଵଗ୍ଗଅଭିନଵଟୀକା ନିଟ୍ଠିତା।